Bu gün biz azad Qarabağdayıq.
Bu gün biz azad Zəngəzurdayıq.
Biz - bu torpaqların sahibləri bu torpaqlara qayıtmışıq və
bundan sonra biz bu torpaqlarda əbədi yaşayacağıq.
Azərbaycan xalqının mənim sözlərimə inamı
məni daha da çox inandırırdı ki, biz buna nail olacağıq.
Xalqımız birləşdi, bir amal uğrunda, bir müqəddəs ideya uğrunda
birləşdi və istədiyinə nail oldu.

İLHAM ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

ISSN 2309-1347

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ:

NƏZƏRİYYƏ VƏ TƏCRÜBƏ

2021
4 (76)

DÖVLƏT İDARƏÇİLİK AKADEMİYASI
BAKI – 2021

Demokratik cəmiyyətdə dövlət idarəçiliyinin, yerli özünüidarəetmənin nəzəriyyəsi və təcrübəsi üzrə tədqiqatlar

REDAKSİYA ŞURASI: ***Samir Nuriyev*** *(sədr)*

Anar Ələkbərov, Fərəh Əliyeva, Kərəm Həsənov, Zeynal Nağdəliyev, Fuad Ələsgərov, Hikmət Hacıyev, Şahmar Mövsümov, Natiq Əmirov, Ramiz Mehdiyev, Urxan Ələkbərov

REDAKSİYA HEYƏTİ: ***Urxan Ələkbərov***
(redaktor)

Əlikram Abdullayev
(redaktor müavini)

Elman Nəsirov
(məsul katib)

Əli Nuriyev, Namiq Əliyev, Ziyafət Həbibova, Elçin Əhmədov, İsaxan Vəliyev, Xatirə Hüseynova, Gülnarə Qurbanova, Rəcəb Rəhimli, Sevil Məmmədova, Firdovsiyyə Əhmədova, Yusif Ağayev

Elmi-nəzəri jurnal 2003-cü ildən nəşr olunur. İldə dörd dəfə çıxır.

Jurnal AAK-ın rəsmi qeydiyyatdan keçirilmiş və elmi nəşrlər siyahısına daxil edilmişdir.

Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə.
Elmi-nəzəri jurnal. 2021, №4(76).
Bakı, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının (DİA) nəşri, 2021, 336s.

© Dövlət İdarəçilik Akademiyası, 2021

ISSN 2309-1347

The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan

PUBLIC ADMINISTRATION:
THEORY AND PRACTICE

2021
4 (76)

ACADEMY OF PUBLIC ADMINISTRATION

BAKU – 2021

Research Dedicated to the Theory and Practice of Public Administration and Application of Decentralized Governance in Democratic Society

EDITORIAL COUNCIL: ***Samir Nuriyev*** *(chairman)*

Anar Alakbarov, Farah Aliyeva, Karam Gasanov, Zeynal Naghdaliyev, Fuad Alasgarov, Hikmat Hajiyev, Shahmar Movsumov, Natiq Amirov, Ramiz Mehdiyev, Urkhan Alakbarov

EDITORIAL BOARD: ***Urkhan Alakbarov***
(editor-in-chief)

Alikram Abdullayev
(deputy editor)

Elman Nasirov
(executive secretary)

Ali Nuriyev, Namiq Aliyev, Ziyafet Habibova, Elchin Ahmadov, Isakhan Valiyev, Khatira Huseynova, Gulnara Gurbanova, Rajab Rahimli, Sevil Mammadova, Firdovsiyya Ahmadova, Yusif Agayev

Journal of Public Administration: theory and practice is published since 2003. Quarterly.

The journal is officially registered at the Supreme Attestation Commission (SAC) and is included in the register of national scientific publications.

Public Administration: theory and practice
Scientific and theoretical journal. 2021, №4(76)
Baku, Publication of Academy of Public Administration (APA), 2021, 336p.

© Academy of Public Administration, 2021

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN FƏALİYYƏTİNİN QISA XRONİKASI

Oktyabr–noyabr–dekabr 2021-ci il

Oktyabr

2 oktyabr
- İspaniyanın EFE informasiya agentliyinə müsahibə vermişdir.

3 oktyabr
- Tərtər rayonuna səfərə gəlmişdir.
- Tərtər şəhərinin mərkəzində Ulu Öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsinə və Talış kəndinə gedən avtomobil yollarının açılışını etmişdir.
- Tərtər rayonunda Talış-Tapqaraqoyunlu-Qaşaltı-Naftalan avtomobil yolunun təməlini qoymuşdur.
- Tərtər rayonunun Talış kəndində Azərbaycan bayrağını ucaltmışdır.
- Sonra Talış kəndində ermənilər tərəfindən dağıdılmış alban-udi kilsəsində olmuşdur.
- Daha sonra kənddəki rus-pravoslav kilsəsində olmuşdur.
- Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində Azərbaycan bayrağını ucaltmışdır.
- Sonra burada çıxış etmişdir.
- Tərtərdə "Suqovuşan-1" və "Suqovuşan-2" Kiçik Su Elektrik stansiyalarının yenidənqurmadan sonra açılışında iştirak etmişdir.
- Vətən müharibəsi zamanı Ermənistan silahlı qüvvələrinin "Smerç" raketləri ilə hücumu nəticəsində Tərtər şəhərinin sakini Sahib İsmayılovun dağılmış evinə baxmış və onun əvəzinə inşa edilən yeni evdə yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Sonra Tərtər şəhərinin mərkəzində Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən rayona müxtəlif tipli reaktiv yaylım atəşi sistemləri və artilleriya qurğularından atılmış mərmilərə baxmışdır.
- Bərdə rayonuna səfərə gəlmişdir.
- Bərdə şəhərinin mərkəzində Ulu Öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Bərdə Peşə Liseyinin açılışında iştirak etmişdir.

4 oktyabr
- Cəbrayıl rayonunda səfərdə olmuşdur.
- "KamAZ" ASC ilə "Gəncə Avtomobil Zavodu" İstehsalat Birliyinin birgə servis mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunda yaradılacaq "Araz Vadisi İqtisadi Zonası" Sənaye Parkının təməlini qoymuşdur.
- Cəbrayıl rayonunda 110/35/10 kilovoltluq "Cəbrayıl" yarımstansiyasının açılışında iştirak etmişdir.
- Cəbrayılda Dövlət Sərhəd Xidmətinin hərbi hissə kompleksinin açılışını etmişdir.
- Sonra zirehli döyüş avtomobilini idarə etmiş, "Harop" pilotsuz uçuş aparatlarına baxmışdır.
- Cəbrayıl Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Cəbrayıl şəhərində akademik Mehdi Mehdizadə adına tam orta məktəbin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Cəbrayıl şəhərində ilk çoxmənzilli yaşayış məhəlləsinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Cəbrayıl ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşmüş, görüşdə çıxış etmişdir.
- Cəbrayıl Memorial Kompleksinin təməlini qoymuşdur.
- Cəbrayıl şəhərinin təməl daşını qoymuşdur.

6 oktyabr
- Avropa İttifaqının ölkəmizdəki nümayəndəliyinin yeni təyin olunmuş rəhbəri Petr Mixalkonun etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Ölkəsinin Baş naziri kimi fəaliyyətə başlaması münasibətilə Yaponiyanın Baş naziri Fumio Kişidanı təbrik etmişdir.

7 oktyabr
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, qızları Leyla Əliyeva və Arzu Əliyeva ilə birlikdə Bakı Zooloji Parkının yenidənqurmadan sonra açılışında iştirak etmişdir.
- İtaliyanın "La Repubblica" qəzetinə müsahibə vermişdir.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinə telefonla zəng edərək, onu ad günü münasibətilə təbrik etmiş, ona Rusiyanın inkişafı və firavanlığı naminə dövlətçilik fəaliyyətində yeni uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Bəluçistan əyalətində baş vermiş güclü zəlzələ nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı və dağıntılar ilə əlaqədar Pakistan İslam Respublikasının Prezidenti Arif Alviyə başsağlığı vermişdir.

9 oktyabr
- Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsinə və Tuğ kəndinə səfər etmişdir.
- Hadrut qəsəbəsində yeni məscidin təməlini qoymuşdur.
- Hadrut-Cəbrayıl-Şükürbəyli, Tuğ-Hadrut və Füzuli-Hadrut yollarında aparılan tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.

• Yeni "Hadrut" qovşaq yarımstansiyasının təməlini qoymuşdur.
• Xocavənd rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşmüş, görüşdə çıxış etmişdir.
• Sonra Xocavənd ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə birlikdə Tuğ kəndinə yola düşmüşdür.
• Tuğ kəndini gəzmiş və ictimaiyyət nümayəndələri ilə söhbət etmişdir.

11 oktyabr
• Serbiyanın paytaxtı Belqradda Qoşulmama Hərəkatının 60 illiyinə həsr edilmiş Yüksək Səviyyəli Toplantının rəsmi açılış hissəsinə sədrlik etmişdir.
• Sonra toplantıda videoformatda çıxış etmişdir.

12 oktyabr
• Türkiyə Respublikasının ətraf mühit və şəhərsalma naziri Murat Kurumu qəbul etmişdir.

15 oktyabr
• Müstəqil Dövlətlər Birliyinin Dövlət Başçıları Şurasının videokonfrans formatında keçirilən iclasında iştirak və çıxış etmişdir.

17 oktyabr
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Füzuli rayonunda səfərdə olmuşdur.
• Füzuli-Ağdam avtomobil yolunun təməlini qoymuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Füzuli rayonunun Dövlətyarlı kəndində yeni salınacaq "Ağıllı kənd" layihəsi ilə tanış olmuşdur.
• Dövlətyarlı kəndində yeni salınacaq "Ağıllı kənd"in təməlini qoymuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Füzuli şəhərində Rəqəmsal Stansiya İdarəetmə Mərkəzinin təməlqoyma tədbirində iştirak etmişdir.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Füzulidə yaradılacaq Mərkəzi Şəhər Parkında ağac əkmişdir.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Füzuli şəhərində salınacaq çoxmənzilli yaşayış məhəlləsinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
• Füzuli şəhərində ilk çoxmənzilli yaşayış məhəlləsinin təməlini qoymuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Füzuli rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşmüş, görüşdə çıxış etmişdir.
• Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Füzuli Memorial Kompleksinin və Füzuli şəhərinin bərpasının təməl daşını qoymuşdur.

18 oktyabr
• Müstəqilliyin bərpasının 30-cu ildönümü münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciət etmişdir.
• Qətər Dövlətinin Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri, Qətər-Azərbaycan Hökumətlərarası Komissiyanın həmsədri Məhəmməd bin Əbdülrəhman Al Taninin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
• Türkiyə Respublikasının əmək və sosial müdafiə naziri Vedat Bilgini qəbul etmişdir.

19 oktyabr
• Slovakiyanın xarici işlər və Avropa naziri İvan Korçoku qəbul etmişdir.
• Avropa İttifaqının xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul etmişdir.
• Xorvatiyanın xarici və Avropa işləri üzrə naziri Qordan Grliç Radmanı qəbul etmişdir.
• "Baykar" şirkətinin İdarə Heyətinin sədri Özdemir Bayraktarın vəfatı ilə əlaqədar Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana başsağlığı vermişdir.

20 oktyabr
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan rayonunda səfərdə olmuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə rayonun Ağalı kəndində həyata keçirilən "Ağıllı kənd" layihəsi çərçivəsində görülən işlərlə tanış olmuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Dövlət Sərhəd Xidmətinin Zəngilan rayonunda yerləşən hərbi hissə kompleksində yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan rayonunda Rəqəmsal Yarımstansiyanın təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə "Azərenerji" ASC-nin 110/35/10 kV-luq "Zəngilan" yarımstansiyasının açılışında iştirak etmişdir.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşmüşdür.

21 oktyabr
• Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Macarıstanın Prezidenti Yanoş Aderi təbrik etmişdir.

22 oktyabr
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Milli Gimnastika Arenasının yeni məşq binasında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Bakıda DOST İnklüziv İnkişaf və Yaradıcılıq Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.

25 oktyabr
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Qubadlı rayonunda səfərdə olmuşdur.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Xudafərin-Qubadlı-Laçın avtomobil yolunun 10-cu kilometrliyindən Qubadlı şəhər mərkəzinə gedən Xanlıq-Qubadlı yolunun təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
• Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə sistem əhəmiyyətli 110/35/10 kV-luq "Qubadlı" yarımstansiyasının açılışında iştirak etmişdir.

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Qubadlı rayonunda Dövlət Sərhəd Xidmətinin yeni hərbi hissə kompleksinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Qubadlı rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşmüşdür.
- Özbəkistan Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməsi münasibətilə Prezident Şavkat Mirziyoyevi təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Çex Respublikasının Prezidenti Miloş Zemanı təbrik etmişdir.

26 oktyabr

- Ölkəsinin milli bayramı – Respublika Günü münasibətilə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı təbrik etmişdir.
- Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı qarşılamışdır.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının açılış mərasimində iştirak etmişdir.
- Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının rəmzi açarları onlara təqdim edilmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yolunda tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Zəngəzur dəhlizinin – Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd avtomobil yolunun təməlini qoymuşdur.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Zəngilan rayonunda “Dost Aqropark”ın təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə əvvəlcə aqroparkın ərazisində çinar ağacı əkmişdir.
- Sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Anadolu Agentliyinin Vətən müharibəsini özündə əks etdirən fotosərgisinə baxmışdır.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ön sözünü yazdığı və Anadolu Agentliyi tərəfindən hazırlanan “Qarabağ Zəfəri” kitabını ona təqdim etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə "Dost Aqropark"ın təməlini qoymuşdur.
- Zəngilanın Ağalı kəndində rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Zəngilanın Ağalı kəndində Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə mətbuata birgə bəyanatla çıxış etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində həyata keçirilən “Ağıllı kənd” layihəsi çərçivəsində görülən işlərlə tanış olmuşdur.
- Rəsmi səfəri başa çatdığına görə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında yola salmışdır.

28 oktyabr

- Qırğız Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Kayrat Osmonaliyevin etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Rumıniyanın Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Vasile Soarenin etimadnaməsini qəbul etmişdir.

29 oktyabr

- Türkiyənin Diyanət İşləri İdarəsinin sədri Ali Erbaşı qəbul etmişdir.

Noyabr

1 noyabr

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə İsmayıllı rayonunda səfərdə olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin İsmayıllı şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə İsmayıllıya səfər çərçivəsində Lahıc qəsəbəsində olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə qəsəbəni gəzmiş, sakinlərlə söhbət etmişdir.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Lahıcdakı Bədöyün məscidində aparılan bərpa-təmir işləri ilə tanış olmuşdur.
- İsmayıllı rayonunda başlanğıcını Muğanlı-İsmayıllı yolunun 17-ci kilometrliyindən götürən Basqal-Sulut avtomobil yolunun açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə İsmayıllı şəhərində Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzinin yeni binasının açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə İsmayıllı şəhər Natiq Behdiyev adına 6 saylı tam orta məktəbin yeni binasının açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şamaxı rayonunda səfərdə olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin Şamaxı şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoymuşdur.

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şamaxıda "Azərişıq" ASC-nin Şimal-Qərb Regional SCADA İdarəetmə Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şamaxı şəhərində Gənclər Parkında görülmüş işlərlə tanış olmuşdur.
- Daha sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə şəhid Samir Kaçayevin valideynləri ilə görüşmüşdür.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Şamaxı şəhərində inşa edilən 7 saylı körpələr evi-uşaq bağçasının açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şamaxı şəhərində Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə yaradılan Yaradıcılıq Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şamaxı şəhər stadionunun açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şamaxı Üzüm Tingçilik Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şamaxı rayonunda akademik Heydər Hüseynov adına Çarhan kənd tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şamaxıdakı Pirsaat Baba ziyarətgah-məscid kompleksinin bərpa və yenidənqurma işlərindən sonra açılışında iştirak etmişdir.

3 noyabr

- Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədrləri Vayra Vike-Freyberqanı və İsmail Serageldini, keçmiş dövlət və hökumət başçılarını, Mərkəzin İdarə Heyətinin üzvlərini qəbul etmişdir.
- Xorvatiya Respublikasının sabiq Prezidenti Kolinda Qrabar-Kitaroviçi qəbul etmişdir.
- Səudiyyə Ərəbistanının Kral Faysal Araşdırma və İslami Tədqiqatlar Mərkəzinin İdarə Şurasının sədri Turki Al Faysalı qəbul etmişdir.
- Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin üzvü Şefik Caferoviçlə görüşmüşdür.

4 noyabr

- Onun himayəsi altında və Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin təşkilatçılığı ilə "COVID-19-dan sonrakı dünya" mövzusunda növbəti Qlobal Bakı Forumunun açılış mərasimində iştirak və çıxış etmişdir.
- İsrailin sabiq xarici işlər naziri Tzipi Livnini qəbul etmişdir.
- Ukraynanın sabiq Prezidenti Viktor Yuşşenkonu qəbul etmişdir.

5 noyabr

- Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının Baş katibi Bağdad Amreyevi qəbul etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının sabiq Baş naziri Binəli Yıldırımı qəbul etmişdir.
- ABŞ Dövlət katibinin köməkçisinin Qafqaz məsələləri, regional münaqişələr və Cənubi Avropa məsələləri üzrə müavini Erika Olsonu qəbul etmişdir.
- İnauqurasiya günü ərəfəsində Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyevə telefonla zəng edərək, onu ölkə Prezidenti seçkilərində inamlı qələbə münasibətilə səmimi təbrik etmiş, özbək xalqının əmin-amanlığının və firavanlığının təmin edilməsi işində ona uğurlar arzulamışdır.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Kambocanın Kralı Əlahəzrət Norodom Sihamonini təbrik etmişdir.

7 noyabr

- Özünün rəsmi feysbuk, tviter və instaqram səhifələrində 8 Noyabr – Zəfər Günü ilə əlaqədar paylaşım etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şuşa şəhərinə səfərə gəlmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə əvvəlcə Füzuli rayonunda Zəfər yolunun açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şuşa Radio-Televiziya Yayım Stansiyasının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şuşada Daşaltı məscidinin təməlini qoymuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şuşa Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şuşada Aşağı Gövhər Ağa məscidində Heydər Əliyev Fondu tərəfindən aparılan bərpa işləri ilə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şuşada Mehmandarovların malikanə kompleksində aparılan bərpa işləri ilə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə VIII Qlobal Bakı Forumunun Şuşaya səfər edən iştirakçıları ilə söhbət etmişdir.
- Sonra dövlətimizin başçısı qonaqlarla birlikdə Cıdır düzündə xatirə şəkli çəkdirmişdir.
- Xalqımızı möhtəşəm Qələbəyə aparan 44 günün şərəfinə ölkə üzrə 44 min ağac əkilməsi aksiyası çərçivəsində Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Cıdır düzündə ağac əkmişdir.

8 noyabr

- Türkiyə Respublikasının milli müdafiə naziri Hulusi Akarın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Şuşada hərbçilər qarşısında çıxış etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ona telefonla zəng edərək, onu Zəfər Günü münasibətilə təbrik etmiş, qardaş Azərbaycan xalqına sülh, əmin-amanlıq və firavanlıq arzularını çatdırmış, Vətən müharibəsində həlak olmuş şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləmişdir.

- Belarus Respublikasının Prezidenti Aleksandr Lukaşenko ona telefonla zəng edərək, bu ilin aprel ayında Bakıda iki prezident arasında danışıqların gedişində əldə edilmiş razılaşmaların reallaşmasının gedişini nəzərdən keçirmiş, Azərbaycan ərazisində genişmiqyaslı qarşılıqlı faydalı layihələrin reallaşmasında Belarus şirkətlərinin iştirakının perspektivlərini müzakirə etmişdir.

9 noyabr
- Türkiyə-Azərbaycan parlamentlərarası dostluq qrupunun rəhbəri Şamil Ayrımın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Özünün rəsmi feysbuk və tviter səhifələrində 9 Noyabr – Dövlət Bayrağı Günü ilə əlaqədar Şuşa dağlarının və üçrəngli Dövlət bayrağımızın görüntüsünü əks etdirən fotonu paylaşmışdır.

10 noyabr
- Britaniya-Azərbaycan parlamentlərarası dostluq qrupunun rəhbəri Bob Bləkməni qəbul etmişdir.

11 noyabr
- BP qrupunun baş icraçı direktoru Bernard Lunini qəbul etmişdir.
- Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə görüşündə iştirak etmək üçün Türkiyə Respublikasına səfərə gəlmişdir.

12 noyabr
- İstanbulda Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovla görüşmüşdür.
- İstanbulda Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının katibliyinin yeni binasının açılış mərasimində iştirak etmişdir.
- Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşündə iştirak edən dövlət və hökumət başçıları ilə birlikdə gəmi vasitəsilə İstanbulun Demokratiya və Azadlıqlar Adasına gəlmişdir.
- Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşündə iştirak etmişdir.
- Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşündə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan tərəfindən ona Türk Dünyasının Ali Ordeni təqdim edilmişdir.
- Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşündə çıxış etmişdir.
- İstanbulda Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın adından Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasına üzv olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının şərəfinə verilən rəsmi ziyafətdə iştirak etmişdir.

13 noyabr
- Türkiyə Respublikasına səfəri başa çatmışdır.

15 noyabr
- Latviya Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Prezident Egils Levitsi təbrik etmişdir.
- Oman Sultanlığının milli bayramı münasibətilə Sultan Əlahəzrət Heytəm bin Tariq Al Səidi təbrik etmişdir.

18 noyabr
- Azərbaycan Uşaqlarının V Ümumrespublika Forumunun iştirakçılarını təbrik etmişdir.

19 noyabr
- “Azərbaycan Dəmir Yolları” Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin (QSC) yeni Biləcəri lokomotiv deposunun açılışında iştirak etmişdir.

22 noyabr
- Koreya Respublikasının Prezidenti yanında Şimali İqtisadi Əməkdaşlıq Komitəsinin nazir statusunda sədri Çong Soo Parkı qəbul etmişdir.
- Portuqaliya Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Jaime Van Zellerin etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Nigeriya Federativ Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Yakubu Santuraki Suleymanın etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Uqanda Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Muhammad Tezikuba Kisambiranın etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Finlandiya Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri xanım Kirsti Narinenin etimadnaməsini qəbul etmişdir.

23 noyabr
- Banqladeş Xalq Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Qousal Azam Sarkerin etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Filippin Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri xanım Maria Elena Alqabrenin etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Kamboca Krallığının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Kim Henq Measın etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Çili Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Rodriqo Arkosun etimadnaməsini qəbul etmişdir.

24 noyabr
- Rusiya Federasiyasının Baş nazirinin müavini Aleksey Overçuku qəbul etmişdir.

25 noyabr
- Rusiya Elmlər Akademiyasının prezidenti Aleksandr Sergeyevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

26 noyabr
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə Rusiya Federasiyasının Soçi şəhərinə işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Soçidə Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə üçtərəfli görüşü olmuşdur.
- Soçidə Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan və Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ilə Bəyanat imzalamışdır.
- Sonra Rusiya Prezidenti Vladimir Putin və Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan ilə birlikdə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Soçi hava limanında "Rossiya-1" telekanalında efirə gedən "Kreml. Putin. Moskva" verilişinə müsahibə vermişdir.
- Rusiya Federasiyasının Soçi şəhərinə işgüzar səfəri başa çatmışdır.

28 noyabr
- İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının 15-ci Zirvə Toplantısında iştirak etmək üçün Türkmənistana səfərə gəlmişdir.
- Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov ilə görüşü olmuşdur.
- Türkmənistanın paytaxtı Aşqabad şəhərində keçirilən İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) XV Zirvə Toplantısında iştirak və çıxış etmişdir.
- Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun adından İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının XV Zirvə Toplantısında iştirak edən dövlət, hökumət və nümayəndə heyətləri başçılarının şərəfinə verilən rəsmi naharda iştirak etmişdir.
- Aşqabadda Pakistan İslam Respublikasının Prezidenti Arif Alvi ilə görüşü olmuşdur.
- Aşqabadda Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmon ilə görüşü olmuşdur.
- Aşqabadda İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisi ilə görüşü olmuşdur.
- Sonra İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisi ilə "İran İslam Respublikasının ərazisindən təbii qazın tranzit şərtlərini müəyyənləşdirən Saziş"inin imzalanmasında iştirak etmişdir.
- Sazişin imzalanmasından sonra İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisi ilə birlikdə İranın kütləvi informasiya vasitələrinə müsahibə vermişdir.
- Aşqabadda Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə görüşü olmuşdur.
- Türkmənistana səfəri başa çatmışdır.

29 noyabr
- Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin müstəqilliyinin 50-ci ildönümü münasibətilə Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Prezidenti Şeyx Xəlifə bin Zayed Al Nəhyanı təbrik etmişdir.

30 noyabr
- Pakistan İslam Respublikasının müdafiə istehsalatı naziri, Azərbaycan-Pakistan Birgə Komissiyasının həmsədri xanım Zobaida Cəlalı qəbul etmişdir.
- Xızı rayonu ərazisindəki "Qaraheybət" aviasiya poliqonunda Dövlət Sərhəd Xidmətinin hərbi helikopterinin qəzaya uğraması nəticəsində həlak olan heyət üzvlərinin ailələrinə başsağlığı vermişdir

Dekabr

1 dekabr
- Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul etmişdir.
- Qazaxıstanın Birinci Prezidenti - Elbası Nursultan Nazarbayevə telefonla zəng edərək, onu Qazaxıstan Respublikasının Birinci Prezidenti Günü münasibətilə təbrik etmiş, ona fəaliyyətində uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.

2 dekabr
- Türkiyə Respublikasının Ali Təhsil Şurasının sədri Erol Özvarı qəbul etmişdir.
- ABŞ-ın Şimali Karolina Universitetinin biokimya və biofizika fakültəsinin professoru, Kimya üzrə Nobel mükafatı laureatı, DNT sahəsində mühüm kəşfləri ilə tanınan, ABŞ Milli Elmlər Akademiyasının üzvü, dünyaşöhrətli alim Əziz Səncəri qəbul etmişdir.
- ABŞ Etnik Anlaşma Fondunun prezidenti və təsisçisi Mark Şnayeri qəbul etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Tailandın Kralı Maha Vaciralonqkorn Bodindradebayavaranqkunu təbrik etmişdir.

3 dekabr
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Finlandiya Respublikasının Prezidenti Sauli Niinistöni təbrik etmişdir.

6 dekabr
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Quba rayonuna səfər etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin Quba şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Quba Olimpiya İdman Kompleksində yenidənqurma, əsaslı təmir və tikinti işlərindən sonra yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə kompleksin ərazisini gəzmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə kompleksdəki 340 tamaşaçı yerlik üzgüçülük hovuzu, 6600 tamaşaçı yerlik futbol stadionu, Şahmat Mərkəzi və otellə tanış olmuşdur.

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə "Quba ABAD Factory" qablaşdırma vasitələrinin istehsalı müəssisəsinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Qubanın Birinci Nügədi kəndində inşa olunmuş 1 nömrəli tam orta məktəbdə yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə yeni məktəbin sinif otaqlarını, fənn kabinetlərini gəzmişdir.
- Quba-Qonaqkənd avtomobil yolunun açılışını etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Qubanın Qonaqkənd qəsəbəsində yeni inşa olunan Mədəniyyət Evində yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur. Mədəniyyət Evi ilə tanışlıqdan sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə qəsəbə sakinləri ilə görüşmüşdür.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, qızları Leyla Əliyeva və Qonaqkənd sakinləri ilə birlikdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin qəsəbənin mərkəzində ucaldılan abidəsinin önünə gül dəstəsi qoymuşdur.

7 dekabr

- Rusiya Federasiyası Həştərxan vilayətinin qubernatoru İqor Babuşkinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- "TOTAL Energies" şirkətinin kəşfiyyat və hasilat üzrə prezidenti Arnaud Breuillacı qəbul etmişdir.

9 dekabr

- Ölkəsinin Federal Kansleri kimi fəaliyyətə başlaması münasibətilə Almaniya Federativ Respublikasının Federal Kansleri Olaf Şoltsu təbrik etmişdir.

12 dekabr

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri ilə birlikdə Fəxri xiyabana gələrək, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etmiş, Ulu Öndərin məzarı önünə əklil qoymuşdur.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ulu Öndərin ömür-gün yoldaşı, görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın məzarı üzərinə gül dəstələri qoymuşdur.
- Daha sonra dövlət xadimi Əziz Əliyevin və professor Tamerlan Əliyevin xatirələrini yad edərək məzarları üstünə gül dəstələri düzmüşdür.
- Özünün rəsmi tviter səhifəsində Ulu Öndər Heydər Əliyevin anım günü ilə bağlı Ümummilli Liderin "Mənim üçün öz həyatımdan, öz canımdan artıq Azərbaycanın müstəqilliyini qorumaq, onu saxlamaq, onu əbədi etməkdir" sözlərinin yer aldığı paylaşım etmişdir.

13 dekabr

- UEFA Konfrans Liqasında pley-off mərhələsinə yüksələn "Qarabağ" futbol klubunun üzvlərini qəbul etmişdir.
- Qazaxıstan Respublikasının müstəqilliyinin 30-cu ildönümü münasibətilə Prezident Kasım-Jomart Tokayevi təbrik etmişdir.
- Bəhreyn Krallığının milli bayramının 50-ci ildönümü münasibətilə Bəhreynin Kralı Şeyx Həməd bin İsa Al Xəlifəni təbrik etmişdir.
- Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Proqramının VI Sammitində iştirak etmək üçün Belçika Krallığının paytaxtı Brüsselə işgüzar səfərə gəlmişdir.

14 dekabr

- Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel ilə görüşmüşdür.
- Brüsseldə, Alyansın mənzil-qərargahında NATO-nun Baş katibi Yens Stoltenberq ilə birgə mətbuat konfransı olmuşdur.
- NATO-nun Baş katibinin dəvəti əsasında Alyansın Baş katibi Yens Stoltenberq ilə görüşü olmuşdur
- Belçika Krallığının paytaxtı Brüsseldə keçirilən NATO-nun Şimali Atlantika Şurasının iclasında iştirak etmişdir.
- Brüsseldə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə birgə görüşü olmuşdur.
- Brüsseldə İspaniyanın "El Pais" qəzetinə müsahibə vermişdir.

15 dekabr

- Brüsseldə Moldova Respublikasının Prezidenti xanım Maya Sandu ilə görüşü olmuşdur.
- Brüsseldə Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski ilə görüşü olmuşdur.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Qətər Dövlətinin Əmiri Şeyx Təmim bin Həməd Al Tanini təbrik etmişdir.

17 dekabr

- Rusiya Federasiyasının Baş nazirinin müavini Aleksey Overçuku qəbul etmişdir.

21 dekabr

- Gürcüstanın müdafiə naziri Cuanşer Burçuladzeni qəbul etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının energetika və təbii sərvətlər naziri Fatih Dönməzi qəbul etmişdir.

22 dekabr

- İran İslam Respublikasının xarici işlər naziri Hüseyn Əmir Abdullahianın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

23 dekabr

- Bosniya və Herseqovina Nazirlər Şurası sədrinin müavini və xarici işlər naziri Bisera Turkoviçi qəbul etmişdir.

24 dekabr

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev ilə birlikdə Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsinə səfər etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev ilə birlikdə Hadrut qəsəbəsində hərbi hissənin açılışında iştirak və çıxış etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev ilə birlikdə hərbi hissənin ərazisində ağac əkmişdir.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev ilə birlikdə şəhidlərin xatirə guşəsinin önünə gül qoymuş, hərbi hissənin qərargahında, idman zalında, yeməkxanada, zabitlər üçün evlərdə yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Daha sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev ilə birlikdə təlim mərkəzi ilə tanış olmuş və hərbçilərin nümunəvi çıxışlarına, "pusqu", "basqı", "sızma" əməliyyatlarına baxmışdır.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri ilə birlikdə Hadrut qəsəbəsinə səfərdən sonra Şuşa şəhərinə gəlmişdir.
- Şuşanın məşhur Cıdır düzündə çıxış etmişdir.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri ilə birlikdə Yuxarı Gövhər Ağa məscidini ziyarət etmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin telefonla zəng edərək, onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona fəaliyyətində uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmon telefonla zəng edərək, onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona prezidentlik fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev telefonla zəng edərək, onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona möhkəm cansağlığı və dövlətçilik fəaliyyətində uğurlar arzulamışdır.
- Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov telefonla zəng edərək, onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona prezidentlik fəaliyyətində uğurlar və möhkəm cansağlığı diləmişdir.
- Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev telefonla zəng edərək, onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona prezidentlik fəaliyyətində uğurlar, möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Bolqarıstan Respublikasının Prezidenti Rumen Radev telefonla zəng edərək, onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona prezidentlik fəaliyyətində uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan telefonla zəng edərək onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona Azərbaycanın firavanlığı və inkişafı naminə fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Rusiya Federasiyası Federal Məclisi Federasiya Şurasının sədri Valentina Matviyenko telefonla zəng edərək onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona ölkəmizin inkişafı naminə prezidentlik fəaliyyətində uğurlar, möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili telefonla zəng edərək onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona fəaliyyətində uğurlar arzulamışdır.
- Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski telefonla zəng edərək onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona prezidentlik fəaliyyətində uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.

25 dekabr

- Belarus Respublikasının Prezidenti Aleksandr Lukaşenko telefonla zəng edərək, onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona fəaliyyətində uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.

28 dekabr

- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə MDB dövlət başçılarının görüşündə iştirak etmək üçün Sankt-Peterburq şəhərinə səfərə gəlmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində keçirilən MDB dövlət başçılarının qeyri-rəsmi görüşündə iştirak etmişdir.
- Sankt-Peterburq şəhərində keçirilən MDB dövlət başçılarının qeyri-rəsmi naharında iştirak etmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərinə səfəri başa çatmışdır.

29 dekabr

- Azərbaycan Respublikasının Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyinin (MİDA) Hövsan və Yasamal Yaşayış komplekslərində inşa edilmiş binalarda hərbçilər üçün nəzərdə tutulmuş mənzillərlə tanış olmuşdur.
- Ölkəsinin milli bayramı – Azadlıq Günü münasibətilə Kuba Respublikasının Prezidenti Migel Dias-Kanel Bermudesi təbrik etmişdir.

30 dekabr

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə "Nizami Gəncəvi" adına mədəniyyət və istirahət parkında əsaslı təmir və yenidənqurmadan sonra yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur

31 dekabr

- Özünün rəsmi feysbuk və tviter səhifələrində 31 Dekabr – Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il bayramı ilə əlaqədar üzərində "Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni iliniz mübarək!" sözləri yazılan fotonu paylaşmışdır.
- Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü və Yeni il münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciət etmişdir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN RƏSMİ QƏBULLARI

Avropa İttifaqının ölkəmizdəki nümayəndəliyinin yeni təyin olunmuş rəhbəri Petr Mixalkonun etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 6-da Avropa İttifaqının ölkəmizdəki nümayəndəliyinin yeni təyin olunmuş rəhbəri Petr Mixalkonun etimadnaməsini qəbul edib.

Azərbaycan Prezidentini salamlayan səfir Petr Mixalko dedi:

- Zati-aliləri, hörmətli cənab Prezident İlham Əliyev.

Bu gün Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti cənab Şarl Mişel və Avropa Komissiyasının prezidenti xanım Ursula Fon der Lyayen tərəfindən imzalanmış və mənim Avropa İttifaqının Azərbaycan Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin olunmağımla bağlı etimadnaməni Sizə təqdim etməkdən şərəf hissi duyuram.

Son səfərlərdə, o cümlədən prezident Mişelin səfərində vurğulandığı kimi, Azərbaycan Avropa İttifaqı üçün önəmli tərəfdaşdır. Biz iqtisadiyyat, innovasiyalar, ticarət, enerji, investisiyalar, infrastruktur və əməkdaşlıq kimi mühüm sahələrdə güclü tərəfdaşlıq şəraitində birlikdə işləməyə hazırıq. Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında yeni hərtərəfli Sazişin imzalanması bizim əsas prioritetimiz olacaqdır. Biz əminik ki, bu, nəinki bizim ikitərəfli əməkdaşlığımızın genişləndirilməsinə kömək edəcək, eyni zamanda, Azərbaycan iqtisadiyyatının daha da güclənməsinə xidmət edərək onun çiçəklənməsi və şaxələnməsini artıracaq.

Avropa İttifaqı "Şərq tərəfdaşlığı" Proqramı çərçivəsində sabit, təhlükəsiz və çiçəklənən Cənubi Qafqazın olmasında maraqlıdır. Biz nəzərdə tutulan Şərq Tərəfdaşlığı Sammitinə hazırlıq prosesində Azərbaycanın fəal iştirakını və töhfəsini səbirsizliklə gözləyirik. Biz, həmçinin ATƏT-in Minsk qrupuna əlavə olaraq etimadın artırılması və sülhün qurulması prosesində üzərimizə rol götürməyə də hazırıq. Tərəflərin marağı olarsa, biz layihə imkanlarından istifadə edərək sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası kimi sahələrdə təcrübəmizi bölüşməyi təklif edirik.

Avropa İttifaqı COVID-19 pandemiyasının təsiri kontekstində sosial və iqtisadi artım üçün və iqtisadi dirçəliş, dayanıqlılıq naminə birlikdə işləmək məqsədilə Azərbaycana dəstək verməyə davam edəcəkdir.

Zati-aliləri, Avropa İttifaqının Azərbaycan Respublikasına səfiri kimi təyin olunmaq mənim üçün şərəfdir. Mən qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq və ümumi maraqlarımız naminə səylərimi əsirgəməyəcəm. Vəzifələrimin icrasında Zati-alilərinin və Azərbaycan Respublikası hökumətinin dəstəyinə güvənərək ondan faydalanacağıma əminəm və buna görə Sizə minnətdaram.

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkür edirəm.

Səfir Petr Mixalko etimadnaməsini Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə təqdim etdi.

Sonra xatirə şəkli çəkdirildi.

Səfiri salamlayan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dedi:

- Cənab səfir, Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Sizə ölkəmizdə xoş vaxt keçirməyi arzu edirəm. Həyatınızın bir hissəsi bizim ölkəmizlə bağlı olacaqdır. Ümid edirəm, siz nəinki indi haqqında danışdığınız məsələlərin təşviqində bir səfir kimi fəal olacaqsınız, eyni zamanda, sizin ətrafı görmək və Azərbaycanı daha da yaxşı tanımaq imkanınız olacaqdır ki, Brüsselə və ya hər hansı başqa bir yerə geri döndükdə özünüzlə yaxşı xatirələr aparasınız. Siz qeyd etdiyiniz kimi, əməkdaşlığımızın, uzunmüddətli əməkdaşlığımızın çox geniş gündəliyi var. Bu, çox səmərəli və uğurlu əməkdaşlıqdır. Sizin qeyd etdiyiniz sahələr, əslində, bizim əməkdaşlığın prioritet sahələridir və prezident Şarl Mişelin bu yay səfəri zamanı biz bu məsələləri geniş müzakirə etdik. Bizim ikitərəfli münasibətlərimiz, regional inkişaf, postmüharibə vəziyyəti ilə bağlı baxışlarımız tamamilə üst-üstə düşür. Biz Avropa İttifaqına səylərin səfərbər olunması və postmüharibə vəziyyətinə töhfə verilməsi prosesində böyük tərəfdaşımız və dürüst vasitəçi kimi güvənirik. Bizim ənənəvi əməkdaşlıq sahələrimiz yaxşı məlumdur və biz böyük nailiyyət əldə etmişik. On il bundan əvvəl bu binada Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında enerji sahəsində əməkdaşlığa, enerji təhlükəsizliyinə dair Bəyannamə imzalandı. Bu, Cənub Qaz Dəhlizinin icrası istiqamətində çox mühüm addım idi. Bundan sonra əməli addımlar atıldı və ötən ilin son günündən bu yana biz artıq əməli nəticələri görürük. Azərbaycan qazı artıq Avropa bazarındadır.

Əlbəttə ki, bizim böyük layihə olan Cənub Qaz Dəhlizinin tamamlanması ilə bağlı planlarımız bununla məhdudlaşmır. Biz görürük ki, Avropa İttifaqının bir çox başqa üzvlərinin də təchizatçısı ola bilərik. Biz təchizatımızın coğrafiyasını genişləndirmək üçün Avropa İttifaqı ilə birgə işləməyi planlaşdırırıq – xüsusilə indi, qışda hər kəs görəndə ki, alternativ marşrut baxımından alternativ mənbə məhz enerji təhlükəsizliyidir.

Avropa Komissiyasının bizim nəqliyyat sektorumuza böyük əhəmiyyət verməsi məni çox qane edir.

Prezident Şarl Mişelə səfəri zamanı ona bizim Dəniz Ticarət Limanının, Azad İqtisadi Zonanın imkanları təqdim olundu. Biz Avropa təsisatlarının bu sahəyə ciddi yanaşmasını görürük. Bu, təkcə iqtisadi, nəqliyyat sahəsində əməkdaşlıq baxımından deyil, həm də ümumilikdə regionda sabitlik və təhlükəsizlik baxımından həqiqətən də çox ümidverici sahə ola bilər. Çünki əməkdaşlıq ölkələri birləşdirir, onları bir-birindən asılı edir, onlar faydanı paylaşa bilir. Həmin səbəbdən də bu, hər hansı yanlış anlaşılma risklərini minimuma endirir. Siz bəlkə də bilirsiniz ki, biz Azərbaycanda nəqliyyat infrastrukturu şəbəkəsinin bütün vacib elementlərini tamamlamışıq və biz hazırıq, artıq bu potensialdan istifadə edirik.

Sizin qeyd etdiyiniz digər sahələr də çox mühümdür. Humanitar, təhsil, sözsüz ki, Azərbaycanın demokratik inkişafı ilə bağlı bütün bu məsələlər bizim gündəliyimizdədir və biz Avropa İttifaqı ilə sıx şəkildə işləyirik.

Əlbəttə, indi düşünürəm ki, ən mühüm sahələrdən biri postmüharibə dövründə inkişafın, davamlı sülhün və əməkdaşlığın bərqərar olmasına Avropa İttifaqının töhfəsidir və biz buna hazırıq. Siz bəlkə də mənim bununla bağlı bəyanatlarımı eşitmisiniz. Mən nəzərdə tutduğumu deyirəm, bu, bizim siyasətimizdir. Biz səhifəni çevirmək, qonşumuz Ermənistanla əlaqələr qurmaq istəyirik. Biz sülh razılaşması, delimitasiya, kommunikasiyaların açılması ilə bağlı danışıqlara başlamağa hazırıq. Bu proses qismən başlayıb. Lakin düşünürəm ki, əgər Avropa İttifaqı fəal iştirak etsə, -mən belə bir istəyin olduğunu görürəm, – bu, bir çox sahələrdə bizə kömək edə bilər. Ümumilikdə Cənubi Qafqazda vəziyyət 30 il ərzində olmayan tamamilə yeni bir miqyas ala bilər. Bu da sabitlik, proqnozlaşdırılma və sülhün çox mühüm amili ola bilər.

Əminəm ki, siz çox məşğul olacaqsınız, çünki görüləsi çox iş var. Mən sizə və ailənizə uğurlar, Azərbaycanda yaxşı vaxt keçirməyi arzulayıram.

Səfir Petr Mixalko qarşılıqlı səmərəli əməkdaşlığın nəticə verməsi üçün çox fəal şəkildə işləməyə hazır olduğunu dedi. Vurğuladı ki, Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi sahələr onlar üçün də böyük əhəmiyyət kəsb edir. O, gələcəkdə əməkdaşlıq üçün çoxlu imkanların yaranacağına əminliyini ifadə etdi.

Türkiyənin ətraf mühit və şəhərsalma naziri Murat Kurumun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 12-də Türkiyə Respublikasının ətraf mühit və şəhərsalma naziri Murat Kurumu qəbul edib.

Nazir Murat Kurum Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. Prezident İlham Əliyev Türkiyənin dövlət başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə ölkələrimiz arasında ikitərəfli dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi vurğulandı. Türkiyənin ətraf mühit və şəhərsalma nazirinin ölkəmizə səfərinin Azərbaycan və Türkiyənin müvafiq qurumları arasında əlaqələrin genişləndirilməsinə töhfə verəcəyinə ümidvarlıq ifadə olundu.

Söhbət zamanı işğal dövründə ermənilərin Azərbaycan torpaqlarında təbiətə böyük ziyan vurması, meşələri kütləvi surətdə qırması, çayları çirkləndirməsi barədə danışıldı.

Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Qətər Dövlətinin Baş nazirinin müavini Məhəmməd bin Əbdülrəhman Al Taninin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 18-də Qətər Dövlətinin Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri, Qətər–Azərbaycan Hökumətlərarası Komissiyanın həmsədri Məhəmməd bin Əbdülrəhman Al Taninin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Qonaq, Qətər Dövlətinin Əmiri Əlahəzrət Şeyx Təmim bin Həməd Al Taninin salamlarını Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Qətər Dövlətinin Əmirinə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Azərbaycanla Qətər arasında əlaqələrin müxtəlif sahələrdə inkişafından məmnunluq ifadə olundu. Qətər Dövlətinin Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri Məhəmməd bin Əbdülrəhman Al Taninin Azərbaycana səfərinin ikitərəfli münasibətlərin və regional məsələlərin müzakirəsi üçün yaxşı imkanlar yaratdığı bildirildi. Eyni zamanda, Bakıda keçiriləcək birgə hökumətlərarası komissiyanın iclasının əhəmiyyətinə toxunularaq, iqtisadi və ticarət sahələrində əməkdaşlığın genişləndirilməsinin, qarşılıqlı ticarətin həcminin artırılmasının vacibliyi vurğulandı. Qarşılıqlı investisiya, eyni zamanda, üçüncü ölkələrə investisiya qoyuluşu üçün böyük potensialın olduğu qeyd edildi.

Söhbət zamanı, həmçinin postpandemiya dövründə turizm sahəsində əməkdaşlığın perspektivləri də müzakirə olundu.

Türkiyənin əmək və sosial müdafiə naziri Vedat Bilginin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 18-də Türkiyə Respublikasının əmək və sosial müdafiə naziri Vedat Bilgini qəbul edib.

Nazir Vedat Bilgin Türkiyə Respublikası Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Türkiyə Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Söhbət zamanı Azərbaycan-Türkiyə dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin bütün istiqamətlərdə uğurla inkişaf etdiyi qeyd olunaraq, Türkiyə Respublikasının əmək və sosial müdafiə nazirinin səfərinin ölkələrimizin müvafiq qurumları arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi işinə töhfə verdiyi bildirildi.

Görüşdə digər sahələrdə olduğu kimi, sosial çalışma sahəsində də yaxşı iş birliyinin mövcud olduğu vurğulanaraq, bu sahədə təcrübə mübadiləsinin əhəmiyyətinə toxunuldu. Eyni zamanda, əmək bazarının tənzimlənməsi, Türkiyədə çalışan Azərbaycan vətəndaşlarının, Azərbaycanda çalışan Türkiyə vətəndaşlarının sosial müdafiəsi məsələlərinin müzakirəsinin də önəmi qeyd olundu.

Slovakiyanın xarici işlər və Avropa naziri İvan Korçokun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 19-da Slovakiyanın xarici işlər və Avropa naziri İvan Korçoku qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanla Slovakiya arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişafından məmnunluq ifadə edildi, siyasi təmasların fəal şəkildə olduğu bildirildi. Bu baxımdan qarşılıqlı səfərlərin əhəmiyyəti qeyd olundu.

Slovakiyanın xarici işlər və Avropa naziri İvan Korçok ölkəsinin Azərbaycanı iqtisadi əməkdaşlıq üçün yaxşı imkanlara malik olan bir ölkə kimi qəbul etdiyini vurğuladı və bildirdi ki, Slovakiya tərəfi Azərbaycanla iqtisadi əlaqələrin inkişafı istiqamətində səylərin Prezident İlham Əliyev tərəfindən dəstəklənməsinə böyük önəm verir. Qonaq iqtisadi əməkdaşlığın genişləndirilməsi ilə bağlı hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsinin əhəmiyyətinə toxundu. İvan Korçok Slovakiya şirkətlərinin Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərində quruculuq və yenidənqurma layihələrində yaxından iştirak etməkdə maraqlı olduqlarını bildirdi.

Qonaq qeyd etdi ki, Slovakiya dövlətlərin ərazi bütövlüyü və suverenliyi prinsiplərinə sadiqdir və bu əsasda ölkəsi Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyir.

Söhbət zamanı Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında əməkdaşlıq və ikitərəfli münasibətlərin perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Avropa İttifaqının xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarın qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 19-da Avropa İttifaqının xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycan-Avropa İttifaqı əməkdaşlığının inkişaf perspektivləri müzakirə edildi, Avropa İttifaqının Azərbaycanla əməkdaşlığın inkişafına önəm verdiyi vurğulandı, Azərbaycanın Avropa İttifaqının etibarlı tərəfdaşı olduğu bildirildi.

Söhbət zamanı bu ilin iyul ayında Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin Azərbaycana səfərinə toxunularaq səfər zamanı Prezident İlham Əliyevlə Şarl Mişel arasında keçirilən görüşün Azərbaycan-Avropa İttifaqı əlaqələrinin inkişafına mühüm töhfə verdiyi qeyd olundu.

Görüşdə Avropa İttifaqının regionda sabitliyin və sülhün möhkəmləndirilməsi, etimad mühitinin formalaşdırılması işinə töhfə verməyə hazır olduğu vurğulandı.

Söhbət zamanı, həmçinin Şərq Tərəfdaşlığının qarşıdan gələn Zirvə toplantısı barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Xorvatiyanın xarici və Avropa işləri üzrə naziri Qordan Grliç Radmanın qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 19-da Xorvatiyanın xarici və Avropa işləri üzrə naziri Qordan Grliç Radmanı qəbul edib.

Nazir Qordan Grliç Radman Xorvatiya rəhbərliyinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Xorvatiya rəhbərliyinə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Qordan Grliç Radmanın Azərbaycana səfərinin ikitərəfli münasibətlərin perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılması üçün yaxşı imkan yaratdığı bildirildi, Azərbaycan-Xorvatiya əlaqələrinin inkişafından məmnunluq ifadə edildi, iqtisadi sahədə əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün yaxşı potensialın mövcud olduğu vurğulandı, turizm sahəsində əməkdaşlıq imkanları barədə fikir mübadiləsi aparıldı, enerji, o cümlədən bərpa olunan enerji sahəsində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə edildi.

Söhbət zamanı Xorvatiya şirkətlərinin Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərində bərpa və yenidənqurma işlərində iştirakda maraqlı olduqları bildirildi.

Görüşdə, həmçinin Azərbaycan-Avropa İttifaqı əməkdaşlığı məsələlərinə toxunuldu və Xorvatiyanın bu məsələdə hər zaman Azərbaycanı dəstəklədiyi vurğulandı.

Qırğız Respublikasının Azərbaycanda yeni təyin olunmuş səfiri Kayrat Osmonaliyevin etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 28-də Qırğız Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Kayrat Osmonaliyevin etimadnaməsini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısını salamlayan səfir Kayrat Osmonaliyev dedi: Zati-aliləri, cənab Prezident, Qırğız Respublikasının Azərbaycan Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilməyimlə əlaqədar etimadnaməmi Sizə təqdim etməyi özümə şərəf sayıram. Mənə epoxal əhəmiyyətli hadisələr dövründə Bakıya gəlmək şərəfi nəsib olub. Bu hadisələr nəticəsində tarixi ədalət və tarixi həqiqət zəfər çaldı. Qırğız Respublikası, Qırğızıstan Azərbaycanın çətin günlərində həmişə bu çətinliklərə şərik olub, Azərbaycanın uğurlarına və nailiyyətlərinə sevinib.

İcazə verin, Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Nurqojoyeviç Japarovun səmimi salamlarını çatdırım, ötən il və bu il pandemiya dövründə göstərdiyiniz köməyə görə təşəkkürünü bildirim. Sadır Nurqojoyeviç Sizi Qırğızıstana dövlət səfərinə dəvət edir və Sizinlə ən yaxın vaxtda görüşməyə çox şad olacaq. Təşəkkür edirəm.

Səfir Kayrat Osmonaliyev etimadnaməsini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə təqdim etdi.

Prezident İlham Əliyev: Sizi Azərbaycanda salamlayıram. İşinizin uğurlu olmasını, vaxtınızı yaxşı keçirməyi arzu edirəm. Mən də Qırğız Respublikasının Prezidentinə salamlarımı və ən xoş arzularımı çatdırmağınızı xahiş edirəm və onu da özü üçün münasib olan istənilən vaxtda Azərbaycana dəvət etmək istəyirəm.

Bizim xalqlarımızı ortaq köklər bağlayır və Türk Şurası çərçivəsində fəal qarşılıqlı əlaqə saxlayırıq. Bildiyiniz kimi, Azərbaycanın rəhbərlik etdiyi Türk Şurasının dövlət başçılarının yaxın bir ayda növbəti Zirvə görüşü keçiriləcək. Biz sədrliyi Türkiyəyə ötürəcəyik. Əlbəttə, bu sammit ölkələrimizi daha da yaxınlaşdıracaq. Türkdilli dövlətlər arasında qarşılıqlı münasibətlər və əməkdaşlıq çərçivəsində həllini tələb edən məsələlər çoxdur. Bildiyiniz kimi, Azərbaycan bizim Şuranın üzvləri olan ölkələrin yaxınlaşması üçün həmişə böyük səy göstərib.

İkitərəfli münasibətlərə gəldikdə, biz əlaqələrin intensivləşəcəyinə ümid edirik. Hesab edirəm ki, mövcud potensial ötən illərdə tam həcmdə reallaşdırılmayıb. Buna görə əlbəttə ki, iqtisadi-ticari sahəyə diqqət yetirmək lazımdır, bu sahədə əmtəə dövriyyəsini artıra bilərik. Bundan əlavə, bildiyiniz kimi, Azərbaycan ölkənin hüdudlarından kənarda fəal sərmayə qoyur. Biz Qırğızıstanda investisiya layihələrini ətraflı müzakirə edə bilərik və əlbəttə, beynəlxalq arenada qarşılıqlı dəstək ölkələrimizi həmişə yaxınlaşdırıb. Əminəm ki, biz gələcəkdə də BMT məkanında, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı və əlbəttə, Türk Şurası, MDB və digər təşkilatlar çərçivəsində bir-birimizi dəstəkləyəcəyik. İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə biz Qırğızıstan xalqının dəstəyini hiss edirdik. Vətəndaşlardan çoxlu müraciətlər olurdu, həmrəylik hissləri bildirilirdi, biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk. Hazırda Azərbaycanın dağıdılmış ərazilərinin bərpası dövrüdür və biz keçmiş məcburi köçkünləri maksimum qısa müddətdə öz əzəli torpaqlarına qaytarmaq üçün fəal iş aparırıq.

Azərbaycanda vaxtınızın yaxşı keçməsini arzu edirəm. Əminəm ki, bizim ölkəmizlə yaxından tanış olacaqsınız. Bildiyimə görə, siz artıq işğaldan azad edilmiş ərazilərdə olmusunuz, lakin qarşıda hələ yeni səfərlər olacaq. Özü də təkcə oraya yox, Bakıdan digər istiqamətlərə də. Buna görə düşünürəm ki, ölkəmiz haqqında tam təsəvvürünüz olacaq və bu, işinizdə sizə kömək edəcək. Sizə uğurlar arzu edirəm.

Səfir Kayrat Osmonaliyev: Cənab Prezident, ilk növbədə, Qırğızıstanın ünvanına səmimi sözlərinizə görə sağ olun. Bizim dövlətlərarası münasibətlərin təməli Sizin atanız, beynəlxalq miqyaslı görkəmli xadim tərəfindən qoyulub. Onun xatirəsini qırğızıstanlılar daim ehtiramla yad edirlər. Gələn il biz ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqavilənin imzalanmasının 25-ci ildönümünü, 2023-cü ildə isə diplomatik münasibətlər yaradılmasının 30 illiyini qeyd edəcəyik.

Siz düzgün olaraq deyirsiniz ki, biz beynəlxalq məkanda, BMT, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı, MDB, ATƏT, Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində, Türk Şurası məkanında, həmçinin mənzil-qərargahları Bakıda yerləşən TÜRKPA və Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu formatında fəal əməkdaşlıq edir, bir-birimizi dəstəkləyirik. Təəssüf ki, həqiqətən əldən buraxılmış imkanlar dövrü olub. Bu mənada biz çox şeyin əvəzini çıxmalıyıq.

Rumıniyanın Azərbaycanda yeni təyin olunmuş səfiri Vasile Soarenin etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 28-də Rumıniyanın ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Vasile Soarenin etimadnaməsini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısını salamlayan səfir Vasile Soare dedi: Hörmətli cənab Prezident, icazə verin, mənim Rumıniyanın Azərbaycan Respublikasında fövqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin edilməyim haqqında

Rumıniya Prezidenti cənab Klaus Yohannis tərəfindən imzalanmış etimadnaməmi Sizə təqdim edim.

Səfir Vasile Soare etimadnaməsini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə təqdim etdi.

Prezident İlham Əliyev: Sizi salamlayıram, Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Ölkəmizdə vaxtınızın yaxşı keçməsini və fəal işləməyinizi arzu edirəm. Düşünürəm ki, siz artıq yaxşı tarixə malik olan qarşılıqlı münasibətlərimizin inkişafı üçün fəal səy göstərəcəksiniz. Ümid edirik ki, həm ikitərəfli münasibətlər, həm də Azərbaycan-Avropa İttifaqı əməkdaşlığı çərçivəsində perspektivlər bu cür yaxşı olacaq. Müzakirə ediləsi mövzular çoxdur. Əlbəttə, Azərbaycan-NATO əməkdaşlığı planında Rumıniya çox mühüm rol oynayır. Uzun illər boyu Rumıniya bu əməkdaşlığın möhkəmlənməsi üçün ən fəal rollardan birini oynayıb. Beləliklə, bizim münasibətlərimiz həm ikitərəfli formatı, həm də beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıq formatını əhatə edir. Buna görə də burada perspektivlər çoxdur. Fikrimcə, iqtisadi-ticari sahədə və energetika sferasında əməkdaşlıq sahəsində, həm də nəqliyyat sahəsində imkanlar çoxdur. Ona görə ki, bildiyiniz kimi, Azərbaycan ölkənin Avrasiyanın nəqliyyat-logistika mərkəzinə çevrilməsi üçün böyük səy göstərir və bu istiqamətdə böyük işlər görülüb. Lakin çox şey ikitərəfli əlaqələrdən asılıdır. Odur ki, bizim mövcud olan və yaradılmasını planlaşdırdığımız infrastruktur yükgöndərənlər üçün alternativ imkanlar yaradacaq. Beləliklə, bu sahədə də əməkdaşlığa ümid edirik. Lakin bütün başqa istiqamətlər üzrə də biz sizin ölkənizlə əməkdaşlıq üçün həmişə açıq olmuşuq. Zənnimcə, biz bunu qarşılıqlı maraqlar əsasında davam etdirəcəyik. Sizə Azərbaycanda vaxtınızın yaxşı keçməsini və fəal işləməyinizi arzu edirəm.

Səfir Vasile Soare: Təşəkkür edirəm, cənab Prezident. Həqiqətən, Rumıniyanın Azərbaycanda səfiri təyin edilməyim mənim üçün böyük şərəfdir. Mən bu istiqamətdə uzun illər boyu işləmişəm. Bundan əvvəl Qazaxıstanda və Rusiya Federasiyasında səfir olmuşam. Uzun illər boyu Azərbaycan ilə münasibətlərə kuratorluq etmişəm, bütün tədbirlərimizi ən yüksək səviyyədə təşkil etmişəm. Bir faktı gizlətmirəm ki, 2009-cu ildə ölkələrimiz arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamənin, həmçinin Fəaliyyət Planının və bu mühüm sənədə daxil edilmiş layihələrin hazırlanmasında bilavasitə iştirak etmişəm.

Türkiyə Respublikasının Diyanət İşləri İdarəsinin sədri Ali Erbaşın qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 29-da Türkiyənin Diyanət İşləri İdarəsinin sədri Ali Erbaşı qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının milli bayramı – Respublika Günü münasibətilə təbriklərini çatdırdı, türk xalqına xoşbəxtlik və rifah arzuladı.

Söhbət zamanı Türkiyə Prezidenti Rəcəp Tayyib Ərdoğanın ölkəmizə bu yaxınlardakı səfəri məmnunluqla xatırlandı, bu səfərin Azərbaycanla Türkiyə arasında qardaşlıq və dostluq münasibələtlərinin növbəti nümunəsi olduğu və əlaqələrimizi daha da möhkəmləndirdiyi vurğulandı.

Türkiyənin Diyanət İşləri İdarəsinin sədri Ali Erbaşın işğaldan azad olunmuş torpaqlarımıza səfər etməsinin önəminə toxunularaq, onun işğal dövründə bütün tarixi-dini abidələrin ermənilər tərəfindən məhv edildiyinin şahidi olduğu qeyd edildi.

Görüşdə ölkələrimiz arasında qardaşlıq və dostluq münasibətlərinin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi məmnunluqla vurğulandı.

Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədrlərinin və İdarə Heyətinin üzvlərinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 3-də Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədrləri Vayra Vike-Freyberqanı və İsmail Serageldini, keçmiş dövlət və hökumət başçılarını, Mərkəzin İdarə Heyətinin üzvlərini qəbul edib.

Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin İdarə Heyətinin üzvləri Mərkəzin fəaliyyətinə göstərdiyi diqqətə və dəstəyə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlıqlarını bildirdilər. 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı Mərkəzin İdarə Heyətinin üzvlərinin Azərbaycanın haqlı və ədalətli mövqeyini dəstəkləyən çoxsaylı bəyanatlarla çıxış etdikləri qeyd olundu. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin beynəlxalq təsisat kimi dünyada rolunun və nüfuzunun artması xüsusi vurğulandı.

Söhbət zamanı noyabrın 4-dən 6-dək "COVID-19-dan sonrakı dünya" adı altında keçiriləcək VIII Qlobal Bakı Forumunun çox aktual mövzuya həsr olunduğu qeyd edildi. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin İdarə Heyətinin üzvləri pandemiyaya baxmayaraq, Mərkəzin aktiv fəaliyyət göstərməkdə davam etdiyini, çoxsaylı konfranslar keçirdiyini və digər beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığı inkişaf etdirdiyini bildirdilər. Forum çərçivəsində Mərkəzin İdarə Heyətinin üzvlərinin və digər iştirakçıların Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşaya səfər edəcəkləri vurğulandı.

Xorvatiyanın sabiq Prezidenti Kolinda Qrabar-Kitaroviçin qəbulu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 3-də Xorvatiya Respublikasının sabiq Prezidenti Kolinda Qrabar-Kitaroviçi qəbul edib.

Söhbət zamanı "COVID-19-dan sonrakı dünya" adı altında keçiriləcək VIII Qlobal Bakı Forumunun əhəmiyyətinə toxunuldu, bu tədbirin beynəlxalq əməkdaşlığa töhfə verəcəyi vurğulandı.

Görüşdə Prezident İlham Əliyevin Xorvatiyaya səfəri və həmin səfər zamanı Kolinda Qrabar-Kitaroviçlə görüşü məmnunluqla xatırlandı, bu səfərin əlaqələrimizin genişləndirilməsində rolu qeyd edildi.

Səudiyyə Ərəbistanının Kral Faysal Araşdırma və İslami Tədqiqatlar Mərkəzinin İdarə Şurasının sədrinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 3-də Səudiyyə Ərəbistanının Kral Faysal Araşdırma və İslami Tədqiqatlar Mərkəzinin İdarə Şurasının sədri Turki Al Faysalı qəbul edib.

Görüşdə "COVID-19-dan sonrakı dünya" adı altında keçiriləcək VIII Qlobal Bakı Forumunun bir çox mühüm məsələlərin müzakirəsi üçün qlobal platforma olduğu bildirildi, pandemiyaya baxmayaraq, tədbirdə iştirak etmək üçün Bakıya çox sayda qonağın gəlməsinin bu Foruma və ölkəmizə olan marağın göstəricisi olduğu vurğulandı.

Görüşdə Səudiyyə Ərəbistanının Kral Faysal Araşdırma və İslami Tədqiqatlar Mərkəzinin ölkəmizin müvafiq qurumları ilə səmərəli əməkdaşlığından məmnunluq ifadə olundu.

Ukraynanın sabiq Prezidenti Viktor Yuşşenkonun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 4-də Ukraynanın sabiq Prezidenti Viktor Yuşşenkonu qəbul edib.

Görüşdə "COVID-19-dan sonrakı dünya" adı altında VIII Qlobal Bakı Forumunun yüksək səviyyədə keçirilməsinin önəmi vurğulandı. Pandemiyaya baxmayaraq, Bakıda yenidən təşkil olunan bu tədbirdə xeyli sayda nüfuzlu qonaqların iştirak etməsi Foruma və ölkəmizə olan marağın təzahürü kimi qiymətləndirildi.

Söhbət zamanı tədbir iştirakçıları arasında səmərəli əməkdaşlığın həyata keçirilməsi də məmnunluqla qeyd edildi.

İsrailin sabiq xarici işlər nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 4-də İsrailin sabiq xarici işlər naziri Tzipi Livnini qəbul edib.

Görüşdə "COVID-19-dan sonrakı dünya" mövzusunda növbəti Qlobal Bakı Forumunun önəminə toxunuldu, Prezident İlham Əliyevin Forumun açılış mərasimindəki çıxışının böyük maraqla qarşılandığı bildirildi. Vurğulandı ki, tədbirdə çox sayda mötəbər qonağın iştirak etməsi Qlobal Bakı Forumunun əhəmiyyətini bir daha nümayiş etdirir.

Söhbət zamanı bu Forumun pandemiyadan sonrakı dövrdə beynəlxalq birliyin üzləşdiyi məsələlərin müzakirə edildiyi ilk tədbirlərdən biri olduğu məmnunluqla qeyd edildi.

Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının Baş katibinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 5-də Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının Baş katibi Bağdad Amreyevi qəbul edib.

Görüşdə Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının qarşıdakı Zirvə görüşünə toxunularaq bu tədbirin üzv ölkələr arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə töhfə verəcəyi bildirildi və 2019-cu ildə Azərbaycanın sədrliyi ilə bu Zirvə görüşünün yüksək səviyyədə təşkil olunduğu vurğulandı.

Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının Baş katibi Bağdad Amreyev, ilk növbədə, dövlətimizin başçısını Zəfər Günü münasibətilə təbrik etdi, bu Qələbədən yalnız Azərbaycan xalqının deyil, bütün türk dünyasının şərəf hissi duyduğunu vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev təbriklərə görə minnətdarlığını bildirdi. Dövlətimizin başçısı Vətən müharibəsi zamanı Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının və şəxsən Baş katib Bağdad Amreyevin Azərbaycanın haqq işinə verdiyi dəstəyi yüksək qiymətləndirdi.

Türkiyənin sabiq Baş naziri Binəli Yıldırımın qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 5-də Türkiyə Respublikasının sabiq Baş naziri Binəli Yıldırımı qəbul edib.

Görüşdə "COVID-19-dan sonrakı dünya" adı altında VIII Qlobal Bakı Forumunun mühüm məsələləri müzakirə etmək baxımından çox vacib beynəlxalq

tədbir olduğu bildirildi, bu Forumun yüksək səviyyədə təşkil olunduğu vurğulandı.

Qeyd edildi ki, pandemiyaya baxmayaraq, Forumda çox sayda nüfuzlu qonağın iştirak etməsi bu tədbirə və Azərbaycana olan marağı göstərir. Forumun beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi işinə xidmət edəcəyinə əminlik bildirildi.

ABŞ Dövlət katibinin köməkçisinin müavininin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 5-də ABŞ Dövlət katibinin köməkçisinin Qafqaz məsələləri, regional münaqişələr və Cənubi Avropa məsələləri üzrə müavini Erika Olsonu qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanla-ABŞ arasında diplomatik əlaqələrin qurulmasının gələn il 30 illiyinin qeyd ediləcəyi, ölkələrimiz arasında uzun və uğurlu tərəfdaşlıq münasibətlərinin olduğu bildirildi, enerji sahəsində səmərəli əməkdaşlığın həyata keçirildiyi, Birləşmiş Ştatların Azərbaycanla əlaqələri genişləndirməkdə maraqlı olduğu vurğulandı.

Söhbət zamanı regional inkişaf və əməkdaşlıq üçün yeni imkanların olduğu qeyd edildi, əməkdaşlığın perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Finlandiyanın ölkəmizdə yeni təyin olunmuş səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 22-də Finlandiya Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri xanım Kirsti Narinenin etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Kirsti Narine Finlandiya Prezidenti Sauli Niinistönün salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı və etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Azərbaycan Prezidenti Finlandiya Prezidentinin salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Finlandiya dövlətinin başçısına çatdırmağı xahiş etdi. Prezident İlham Əliyev Finlandiya Prezidenti ilə ikitərəfli və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində görüşlərini xatırlatdı. Dövlətimizin başçısı regionda vəziyyətin dəyişdiyini və regional əməkdaşlıq üçün geniş imkanların yarandığını vurğuladı.

Səfir Kirsti Narine ölkələrimiz arasında çoxlu oxşarlıqların olduğunu dedi, əlaqələrimizi genişləndirmək üçün imkanların mövcudluğunu qeyd etdi. Səfir Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına uğurlu sədrliyini yüksək qiymətləndirdi.

Görüşdə Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında əməkdaşlığın, regionda sülhün və sabitliyin gücləndirilməsi, həmçinin qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Banqladeşin ölkəmizdə yeni təyin olunmuş səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 23-də Banqladeş Xalq Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Qousal Azam Sarkerin etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Qousal Azam Sarker əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan Azərbaycanın enerji siyasətində əldə etdiyi uğurlarda Prezident İlham Əliyevin müdrik siyasətini yüksək qiymətləndirdiklərini vurğuladı. O qeyd etdi ki, səfirlik fəaliyyəti dövründə ölkələrimiz arasında münasibətlərin inkişaf etdirilməsi üçün əlindən gələni əsirgəməyəcək.

Səfir etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Dövlətimizin başçısı səfirlə söhbət etdi.

Prezident İlham Əliyev ölkələrimiz arasında beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində yaxşı siyasi dialoqun aparıldığını vurğuladı və Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına sədrlik müddətinin 2023-cü ilədək uzadılmasında Banqladeşin göstərdiyi dəstəyə görə minnətdarlığını bildirdi. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına sədrliyi dövründə üzv ölkələrin maraqlarının qorunması, COVID-19 ilə mübarizə, vaksinlərin ədalətli bölgüsü sahəsində fəal şəkildə böyük səylər göstərdiyini qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev tarixi torpaqlarımızın erməni işğalından azad edilməsi məsələsində həm Qoşulmama Hərəkatı, həm də İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı çərçivəsində Azərbaycanın haqlı mövqeyinin Banqladeş tərəfindən dəstəkləndiyini yüksək qiymətləndirdi.

Dövlətimizin başçısı Qousal Azam Sarkerin səfirlik fəaliyyəti dövründə ölkələrimiz arasında münasibətlərin inkişafına və iqtisadi əməkdaşlığın prioritetlərinin müəyyənləşməsi işinə töhfə verəcəyinə ümidvar olduğunu bildirdi.

Banqladeş Xalq Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Qousal Azam Sarker ölkəsinin Azərbaycanla münasibətlərə böyük önəm verdiyini dedi.

Kambocanın ölkəmizdə yeni təyin olunmuş səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 23-də Kamboca Krallığının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Kim Henq Measın etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Kim Henq Meas etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev səfirlə söhbət etdi.

Kambocanın Azərbaycana dost ölkə olduğunu deyən dövlətimizin başçısı Azərbaycan tərəfinin münasibətlərin inkişafında maraqlı olduğunu vurğuladı. Azərbaycanla Kamboca arasında çox yaxın siyasi əlaqələrin mövcud olduğunu deyən dövlətimizin başçısı səfir Kim Henq Measın ölkələrimizin biznes dairələri arasında da əməkdaşlığın qurulması işində səylərini əsirgəməyəcəyinə ümidvar olduğunu bildirdi. Prezident İlham Əliyev, eyni zamanda, humanitar sahədə də əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün yaxşı potensialın olduğunu qeyd etdi.

Xoş sözlərə görə təşəkkürünü bildirən səfir Kim Henq Meas Kambocanın Kral həzrətləri Norodom Sihamoninin salamlarını və firavanlıq arzularını dövlətimizin başçısına və Azərbaycan xalqına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev Norodom Sihamoninin salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Kral həzrətlərinə çatdırmağı xahiş etdi.

Səfir Kim Henq Meas ölkələrimiz arasında regional və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində yüksək səviyyədə əlaqələrin olduğunu vurğulayaraq fəaliyyəti dövründə Kamboca-Azərbaycan dostluq münasibətlərinin və əməkdaşlıq əlaqələrinin möhkəmlənməsi istiqamətində səylərini əsirgəməyəcəyini diqqətə çatdırdı.

Çilinin ölkəmizdə yeni təyin olunmuş səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 23-də Çili Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Rodriqo Arkosun etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Rodriqo Arkos etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev səfirlə söhbət etdi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanla Çilinin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində və ikitərəfli formatda əməkdaşlıq etdiyini bildirdi. Prezident İlham Əliyev ölkələrimiz arasında ticarət, iqtisadiyyat sahələrində əlaqələrin qurulmasının önəmini vurğulayaraq biznes dairələri arasında əməkdaşlığın yaradılmasının vacibliyini bildirdi, bu baxımdan ölkələrimiz barədə məlumatların insanlara çatdırılmasının önəmini qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev Qoşulmama Hərəkatına Azərbaycanın sədrliyinin 2023-cü ilə qədər uzadılması ilə bağlı Çilinin göstərdiyi dəstəyə görə minnətdarlığını bildirdi, Azərbaycanın bundan sonra da sədr kimi Qoşulmama Hərəkatına üzv dövlətlər arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi istiqamətində səylərini əsirgəməyəcəyini vurğuladı.

Xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildirən səfir Rodriqo Arkos ölkəsinin Azərbaycanla münasibətlərin inkişaf etdirilməsində maraqlı olduğunu bildirdi. Eyni zamanda, Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına və Türk Dövlətləri Təşkilatına uğurlu sədrliyi ilə bağlı təbriklərini çatdırdı. Səfir Rodriqo Arkos Azərbaycanla Sakit Okean Alyansında müşahidəçi statusunda münasibətlərə xüsusi əhəmiyyət verdiklərini bildirdi, post-COVID dövründə ölkələrimiz arasında daha sıx əlaqələrin qurulacağına əminliyini ifadə etdi.

Rusiya Federasiyasının Baş nazirinin müavininin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 24-də Rusiya Federasiyasının Baş nazirinin müavini Aleksey Overçuku qəbul edib.

Söhbət zamanı ikitərəfli münasibətlərin, o cümlədən iqtisadi sahədə əməkdaşlığın inkişafından məmnunluq ifadə edildi, bu il ticarət dövriyyəsinin 7 faiz artdığı qeyd olundu. Rusiya şirkətlərinin Azərbaycana böyük maraq göstərdiyi bildirilərək, Prezident İlham Əliyevin bu işdə dəstəyinin önəmi vurğulandı. Bildirildi ki, görüş keçirildiyi vaxtda eyni zamanda Azərbaycan-Rusiya işgüzar dairələri arasında da danışıqlar davam edir.

Görüşdə Rusiya şirkətlərinin Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərində fəaliyyəti, ticarət dövriyyəsinin artırılması, qarşılıqlı sərmayə qoyuluşu məsələləri geniş müzakirə olundu. Əminlik ifadə edildi ki, Azərbaycan-Rusiya münasibətləri müxtəlif sahələrdə bundan sonra da uğurla inkişaf edəcək.

Söhbət zamanı Rusiya-Azərbaycan-Ermənistan Baş nazirlərinin müavinlərinin sədrliyi ilə üçtərəfli komissiyanın fəaliyyəti və eləcə də gələcək planlar haqqında fikir mübadiləsi aparıldı. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev bu sahədə göstərdiyi səylərə görə Aleksey Overçuka təşəkkürünü bildirdi.

Görüşdə o da qeyd olundu ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında nəqliyyat kommunikasiyalarının tezliklə açılması bölgədə sabitliyə və iqtisadi inkişafa öz töhfəsinin verəcəkdir.

Rusiya Federasiyasının Elmlər Akademiyasının prezidentinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 25-də Rusiya Federasiyasının Elmlər Akademiyasının prezidenti Aleksandr Sergeyevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanla Rusiya Federasiyası arasında ikitərəfli münasibətlərin müxtəlif sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi qeyd olundu və əlaqələrimizin inkişafında humanitar sferada, o cümlədən elmi sahədə əməkdaşlığın rolu vurğulandı. Bu sahədə əməkdaşlığımızın zəngin tarixə malik olduğu bildirildi və müasir dövrdə bu əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsinin önəminə toxunuldu. Rusiya Federasiyasının Elmlər Akademiyasının prezidenti Aleksandr Sergeyevin səfərinin elmi əməkdaşlıq sahəsində əlaqələrin perspektivlərinin müzakirəsinə və daha da genişləndirilməsinə töhfə verəcəyi qeyd edildi.

Aleksandr Sergeyev Rusiya Federasiyasının Elmlər Akademiyasının xatirə medalını Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Pakistanın müdafiə istehsalatı nazirinin qəbulu

Noyabrın 30-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Pakistan İslam Respublikasının müdafiə istehsalatı naziri, Azərbaycan-Pakistan Birgə Komissiyasının həmsədri xanım Zobaida Cəlalı qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycan Respublikası ilə Pakistan İslam Respublikası arasında ikitərəfli dostluq münasibətlərinin müxtəlif sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi bildirildi. Xanım Zobaida Cəlalın səfərinin əməkdaşlığımızın genişləndirilməsi baxımından önəmi qeyd edildi.

Dövlətimizin başçısı bu yaxınlarda Pakistan Prezidenti ilə görüşünü məmnunluqla xatırlayaraq bu görüşün çox uğurlu olduğunu və əlaqələrimizin möhkəmlənməsi işinə töhfə verdiyini vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev Bakıda keçiriləcək Azərbaycan-Pakistan Birgə Komissiyasının işinə toxunaraq bu tədbirin iqtisadi əməkdaşlığın genişlənməsi, ticarət dövriyyəsinin həcminin artırılması, biznes dairələri arasında əlaqələrin səviyyəsinin qaldırılması işinə xidmət edəcəyinə əminliyini ifadə etdi. Dövlətimizin başçısı investisiya qoyuluşu üçün prioritetlərin müəyyənləşdirilməsinin zəruriliyini də vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev Vətən müharibəsi dövründə Pakistanın Azərbaycanın ədalətli mövqeyinə verdiyi davamlı siyasi-mənəvi dəstəyə və qardaş mövqeyinə görə bir daha minnətdarlığını bildirdi və Azərbaycan xalqının bunu yüksək qiymətləndirdiyini vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı bu xüsusda qeyd etdi ki, Azərbaycan tərəfi işğaldan azad edilmiş ərazilərdə aparılan yenidənqurma və bərpa işlərində iştirak edən xarici şirkətlər sırasında Pakistan şirkətlərini də görməkdən məmnun olardı.

Nazir Zobaida Cəlal ölkəsinin Azərbaycan ilə qardaşlıq əlaqələrini yüksək qiymətləndirdiyini vurğulayaraq, bu münasibətlərin illər ərzində özünü doğrultduğunu bildirdi. O, Azərbaycanın Vətən müharibəsində əldə etdiyi Qələbənin Pakistanda bayram tədbirləri ilə qeyd edildiyini bildirərək bunu ölkələrimiz arasında olan qardaşlıq münasibətlərinin göstəricisi kimi dəyərləndirdi.

Qonaq Azərbaycan-Pakistan Birgə Komissiyasının iclasının da əlaqələrimizin genişləndirilməsinə xidmət edəcəyinə əminliyini bildirdi.

Görüşdə ticarət, enerji, nəqliyyat, turizm, təhsil və hərbi-texniki sahələr də daxil olmaqla əməkdaşlıq münasibətlərinin bütün sahələr üzrə genişləndirilməsinin əhəmiyyəti vurğulandı. Azərbaycan-Pakistan-Türkiyə üçtərəfli əməkdaşlıq formatının müxtəlif istiqamətlərdə daha da genişləndirilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı. Ölkələrimizin həm ikitərəfli müstəvidə, həm də beynəlxalq təşkilatlarda daim bir-birini dəstəklədikləri xüsusi qeyd olundu.

Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 1-də Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul edib.

Toivo Klaar Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. Prezident İlham Əliyev Şarl Mişelin salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Avropa İttifaqı Şurasının Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Avropa İttifaqı-Azərbaycan əlaqələrinin müxtəlif aspektləri, Cənubi Qafqazda əməkdaşlıq perspektivləri, postmünaqişə vəziyyəti və Ermənistan-Azərbaycan sərhədində noyabr ayında baş vermiş gərginliklə bağlı məsələlər müzakirə edildi.

Söhbət zamanı, həmçinin bu ay Brüsseldə keçiriləcək Şərq Tərəfdaşlığı Sammitinin gündəliyinə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Toivo Klaar helikopter qəzası nəticəsində hərbi qulluqçuların həlak olması ilə bağlı dövlətimizin başçısına başsağlığı verdi. Prezident İlham Əliyev başsağlığına görə təşəkkür etdi.

Türkiyənin Ali Təhsil Şurasının sədrinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 2-də Türkiyə Respublikasının Ali Təhsil Şurasının sədri Erol Özvarı qəbul edib.

Erol Özvar Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. Prezident İlham Əliyev Türkiyənin dövlət başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Erol Özvar baş vermiş helikopter qəzası zamanı hərbçilərin həlak olması ilə bağlı dövlətimizin başçısına başsağlığı verdi. Prezident İlham Əliyev başsağlığına görə təşəkkür etdi.

Görüşdə Azərbaycanla Türkiyə arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi vurğulandı, təhsil sahəsində əməkdaşlığın əlaqələrimizin möhkəmlənməsində rolu qeyd olundu. Erol Özvarın səfərinin bu sahədə əlaqələrimizin genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə əminlik ifadə edildi.

Söhbət zamanı təhsil sahəsində əməkdaşlığın perspektivləri, o cümlədən ölkəmizdə Azərbaycan-Türkiyə birgə universitetinin yaradılması və digər məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Sonda dövlətimizin başçısına xatirə hədiyyəsi təqdim olundu.

Dünyaşöhrətli alim Əziz Səncərin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 2-də ABŞ-ın Şimali Karolina Universitetinin biokimya və biofizika fakültəsinin professoru, Kimya üzrə Nobel mükafatı laureatı, DNT sahəsində mühüm kəşfləri ilə tanınan, ABŞ Milli Elmlər Akademiyasının üzvü, dünyaşöhrətli alim Əziz Səncəri qəbul edib.

Əziz Səncər Vətən müharibəsində Qələbə münasibətilə Prezident İlham Əliyevi təbrik etdi və bu Qələbədən bütün türk dünyasının qürur hissi keçirdiyini dedi.

Dövlətimizin başçısı təbriklərə görə təşəkkürünü bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Vətən müharibəsi zamanı Əziz Səncərin Azərbaycanın haqlı mövqeyini şəxsən dəstəkləməsini və təbrik etməsini yüksək qiymətləndirərək bunun ölkəmizin haqq səsinin dünyada ucaldılması işinə xidmət etdiyini vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı müharibə dövründə ermənilərin Gəncəni raket atəşinə tutması nəticəsində valideynlərini itirmiş uşağa Əziz Səncərin yardım etməsini xatırladaraq, bunu böyük insanpərvərlik nümunəsi kimi qiymətləndirdi. Əziz Səncəri türk dünyasının önəmli şəxsiyyəti kimi dəyərləndirən Prezident İlham Əliyev onun ölkəmizə səfərə gəlməsindən məmnunluğunu bildirdi və Azərbaycan xalqının ona həm bir alim, həm də bir vətənpərvər insan kimi böyük hörmət və sevgi bəslədiyini xüsusi olaraq vurğuladı.

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

ABŞ Etnik Anlaşma Fondunun prezidentinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 2-də ABŞ Etnik Anlaşma Fondunun prezidenti və təsisçisi Mark Şnayeri qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanda tarixən mövcud olan tolerant mühit, bütün xalqların və dinlərin nümayəndələrinin, o cümlədən yəhudi icmasının ölkəmizdə bir ailə kimi mehribanlıq və əmin-amanlıq şəraitində yaşaması məmnunluqla vurğulanıb.

Digər dini və etnik icmaların nümayəndələri ilə yanaşı, yəhudi icmasına dövlət səviyyəsində yaradılan şərait və göstərilən diqqət, qayğı yüksək qiymətləndirilib, yəhudilərin ölkəmizin ictimai həyatında fəal iştirakı qeyd edilib.

Söhbət zamanı Bakıda keçirilən və Mark Şnayerin iştirak etdiyi “Mədəniyyət naminə sülh” qlobal kampaniyasının Tərəfdaşlar Forumu Azərbaycanın mədəniyyətlərarası dialoqun inkişafına verdiyi növbəti töhfə kimi dəyərləndirilib.

Rusiyanın Həştərxan vilayətinin qubernatorunun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 7-də Rusiya Federasiyası Həştərxan vilayətinin qubernatoru İqor Babuşkinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanla Rusiya Federasiyası arasında ikitərəfli münasibətlərin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi bildirildi, ölkəmizin Rusiya Federasiyasının ayrı-ayrı subyektləri, o cümlədən Həştərxan vilayəti ilə səmərəli əməkdaşlıq həyata keçirdiyi vurğulandı.

Prezident İlham Əliyevin Həştərxana səfərləri məmnunluqla xatırlandı və bu səfərlərin əlaqələrimizin genişlənməsinə töhfə verdiyi xüsusi qeyd edildi.

Söhbət zamanı ticarət dövriyyəsinin artırılması, ticarət və nəqliyyat-logistika sahələrində əlaqələrin genişləndirilməsi üçün yaxşı potensialın olduğu bildirildi. Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Həştərxan vilayətində uğurla həyata keçirilən layihələr yüksək qiymətləndirildi.

Görüşdə bu gün açılışı olacaq Həştərxan İşgüzar Mərkəzinin əhəmiyyəti qeyd edildi, Bakı ilə Həştərxan arasında birbaşa müntəzəm hava əlaqəsinin yaradılmasının əməkdaşlığın genişlənməsi baxımından önəmi vurğulandı.

Söhbət zamanı ölkəmizin Rusiya Federasiyasının Həştərxan vilayəti ilə əməkdaşlığının perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı və əlaqələrin bundan sonra da genişlənəcəyinə əminlik ifadə edildi.

Sonda Rusiya Federasiyası Həştərxan vilayətinin qubernatoru İqor Babuşkin dövlətimizin başçısına xatirə hədiyyəsi təqdim etdi.

"TOTAL Energies" şirkətinin kəşfiyyat və hasilat üzrə prezidentinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 7-də "TOTAL Energies" şirkətinin kəşfiyyat və hasilat üzrə prezidenti Arnaud Breuillacı qəbul edib.

Görüşdə Arnaud Breuillacın fəaliyyətinin başa çatması qeyd edildi. Dövlətimizin başçısı onun ölkəmizlə TOTAL şirkəti arasında əməkdaşlığa töhfə verdiyini vurğuladı.

Arnaud Breuillac fəaliyyətinə verilən qiymətə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirdi.

Söhbət zamanı təxminən bir ildən sonra Abşeron yatağında hasil olunacaq birinci qazın ölkəmizdə sənayenin inkişafı və əhalinin artımı ilə bağlı qaza olan daxili tələbatın ödənilməsi, ixrac potensialının artırılması və yeni bazarlara çıxışın əldə edilməsi, Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması işinə xidmət edəcəyinə ümidvarlıq ifadə olundu.

Görüşdə ölkəmizlə TOTAL şirkəti arasında əlaqələr, o cümlədən bərpaolunan enerji sahəsində əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

"Qarabağ" futbol klubunun üzvlərinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 13-də UEFA Konfrans Liqasında pley-off mərhələsinə yüksələn "Qarabağ" futbol klubunun üzvlərini qəbul edib.

Görüşdə çıxış edən Prezident İlham Əliyev dedi:

- Əziz dostlar.

Əziz "Qarabağ" futbol klubunun nümayəndələri.

Sizi əldə edilmiş yeni nailiyyət münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. "Qarabağ" futbol klubu Azərbaycan azarkeşlərini, deyə bilərəm ki, bütün Azərbaycan xalqını bir daha sevindirib.

Bu qələbə bir daha onu göstərir ki, "Qarabağ" futbol klubu Azərbaycan futbolunun flaqman komandasıdır. Bu, birinci dəfə deyil ki, "Qarabağ" beynəlxalq yarışlarda böyük uğurlar qazanır, xalqımızı, ölkəmizi beynəlxalq arenada layiqincə təmsil edir. Bu uğurlar təsadüfi deyil. Çünki bilirəm ki, klub rəhbərliyi, məşqçi heyəti, futbolçular həm yüksək məsuliyyət, peşəkarlıq göstərirlər, eyni zamanda, müntəzəm olaraq peşəkarlığı artırmaq, daha da yaxşı nailiyyətlər əldə etmək üçün yorulmadan çalışırlar.

Əlbəttə, sirr deyil ki, "Qarabağ" futbol klubunun adı sizin üzərinizə əlavə məsuliyyət qoyur. Siz həm işğal dövründə, həm İkinci Qarabağ müharibəsində əldə edilmiş tarixi Zəfərdən sonra Qarabağ adını uca tutursunuz, bu adı bütün Avropa futbol məkanında təbliğ edirsiniz. Bir daha demək istəyirəm, nəzərə alsaq ki, uzun illər torpaqlarımız, o cümlədən Ağdam şəhəri işğal altında idi, hər qələbə, "Qarabağ" futbol klubunun hər tarixi addımı hər bir Azərbaycan vətəndaşını sevindirirdi. Əminəm ki, növbəti mərhələdə də siz komandaya xas olan əzmkarlıq və vətənpərvərlik göstərərək xalqımızı sevindirəcəksiniz.

Avropa Konfrans Liqası turnirinin pley-off mərhələsinə çıxmaq doğrudan da böyük nailiyyətdir. Əlbəttə, biz səkkizdəbir oyuna birbaşa çıxa bilərdik, ancaq əfsuslar olsun ki, hakim ədalətsizliyi buna imkan vermədi. Mən bu sözü təsadüfən işlətmirəm: hakim səhvi yox, hakim ədalətsizliyi. Çünki bu biabırçı hadisəyə səhv demək düzgün olmaz. Eyni zamanda, bu, birinci dəfə deyil ki, "Qarabağ" futbol klubu Avropa yarışlarında belə açıq ədalətsizliklə üzləşir. Əvvəlki illərdə də dəfələrlə buna rast gəlmişik. Bu dəfə qrup mərhələsində. 2014-cü ildə həlledici oyunda son dəqiqələrdə vurulmuş təmiz qolu hakim saymadı və beləliklə, sizi növbəti mərhələdən məhrum etdi. O vaxt səhv etmirəmsə Zelinka familiyalı çexiyalı hakim belə bir biabırçı addım atmışdır. Çox təəssüf edirəm ki, Avropa futbol məkanında bu biabırçı ənənə davam edir. Bu dəfə də xorvatiyalı hakim Yoviç açıq-aydın bütün tamaşaçıların, televiziya tamaşaçılarının gözü önündə vurulmuş təmiz qolu saymadı. Buna səhv demək mümkün deyil. Çünki bu, Avropa turniridir. Bu, kənd turniri deyil, məhəllə turniri deyil, həyətlərarası turnir deyil. Bu, Avropa turniridir, buraya Avropanın ən peşəkar, ən təcrübəli hakimləri cəlb olunur və bu oyunlarda hakimlik edirlər. Necə ola bilər ki, qapı xəttindən ən azı bir metr keçən topu görməyəsən. Yaxşı, sən görmürsən, korsan, yan hakim də görmür, o da kordur? Bu korları necə yığıb doldurublar buraya?! Nə üçün məhz "Qarabağ"ın oyunlarında biz bu biabırçı mənzərə ilə üzləşirik. Mən bunun cavabını bilirəm, siz də bilirsiniz, Azərbaycan xalqı da bilir: ədalətsizlik, ikili standartlar, bizə, ölkəmizə, - təkcə sizə yox, - ölkəmizə qərəzli münasibət. Bunun cavabı budur. Əgər bir dəfə olsaydı, iki dəfə olsaydı, deyərdik ki, ola bilər, səhv

olub. Hansısa təsadüfi hadisə nəticəsində baş verib. Yox, bu, sistem xarakterli problemdir.

Mən ümid edirəm ki, UEFA bu problemin aradan qaldırılması üçün əməli addımlar atacaq. Ümid edirəm ki, bu biabırçı hallara yol verən hakimlər cəzalandırılacaq. Əks təqdirdə, əgər onlara qarşı hər hansı bir cəza tədbiri tətbiq olunmasa, deməli, növbəti dəfə də biz bunun şahidi olacağıq. Növbəti dəfə də sizi haqlı qələbədən məhrum edəcəklər. Növbəti dəfə ədalətsizlik, ikili standartlar, ayrı-seçkilik davam edəcək.

Futbol və idman siyasətdən ayrı olmalıdır. Bunu bir çoxları deyir, amma əfsuslar olsun ki, bir çoxları da bu prinsipi pozur. Çünki idmanı siyasiləşdirmək, idmandan siyasi alət kimi istifadə etmək, idman nailiyyətlərini siyasi müstəviyə keçirmək cəhdləri kifayət qədər çox olub. Mən artıq 24 ildir ki, Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin prezidentiyəm. Bu illər ərzində dəfələrlə beynəlxalq yarışlarda, Olimpiya Oyunlarında bizə qarşı olan ədalətsizliklə rastlaşmışam. Son Olimpiya Oyunları istisna deyil. Əlbəttə ki, biz səssiz qalmamalıyıq.

Mən bilirəm ki, "Qarabağ" klubu, rəhbərlik, məşqçilər, həmişə özlərini çox ləyaqətlə aparırlar, bəzi başqa məşqçilər və klub rəhbərləri kimi hay-haray salmırlar, qalmaqal yaratmırlar, əl-qol açmırlar. Mən bunu təqdir edirəm. Güclü insan həmişə özünü nizamlı aparır, həmişə gücünü lazım olan halda işə salır və bunu mən alqışlayıram. Ancaq o demək deyil ki, hər dəfə bizə qarşı belə biabırçı hadisə baş versin. Ona görə əminəm Avropa futbol ailəsində qəbul edilmiş qaydalar əsasında lazımi hüquqi addımlar atılmalıdır ki, gələcəkdə belə hallar təkrarlanmasın.

Bununla paralel olaraq onu da deməliyəm ki, nə üçün mən buna bu qədər fikir verirəm. Bilin, hər bir Azərbaycan vətəndaşı kimi, o biabırçı halı görəndə mənim də ürəyim ağrıyır. Mən də ürəyimdə deyirdim, biz buna nə qədər dözməliyik. Nə vaxta qədər bu, davam edəcək. Biz hamımız yaxşı başa düşürük ki, bu, elə-belə hadisə deyil. Ya təlimatlanmış hakim bunu edir, ya da ki, özü hansısa fikirlər və duyğular əsasında bunu edir. Bunun başqa adı ola bilməz. Bunu görməmək mümkün deyil. Eyni zamanda, bu, bizi ruhdan salmamalıdır. Biz 28 il ərazisi işğal edilmiş ölkə kimi yaşamışıq. İyirmi səkkiz il dözüm göstərmişik, hazırlıq işləri aparmışıq, güc toplayırdıq və bu gücü topladıq, düşməni torpaqlarımızdan qovduq. Bu illər ərzində nə qədər ədalətsizliklərlə, nə qədər ikili standartlarla üzləşmişdik. Bu, bizi qətiyyən ruhdan salmadı, əksinə, məni prezident kimi daha da ruhlandırırdı, daha da əzmkar edirdi, daha qətiyyətli edirdi və bu tarixi missiyanı yerinə yetirmək üçün əlavə güc verirdi. Əminəm, bu ədalətsizlik sizə də əlavə güc verəcək, siz növbəti oyunlara daha böyük əzm və iradə ilə çıxacaqsınız, "Qarabağ" adını, Azərbaycan futbol ictimaiyyətinin adını uca tutacaqsınız.

Ağdam şəhəri nə gündədir, siz də görmüsünüz. İndi bütün dünya bunu görür. Artıq minlərlə insan – siyasətçi, deputat, ictimai xadim, jurnalist, xarici vətəndaş Ağdamda olub və bu dağıntıları görüb. Müharibənin başa çatmasından bir ildən çox vaxt keçir. İndi baxın, bir Avropa təşkilatı bu müsibət, bu fəlakət, bu faşizmlə bağlı bir söz deyib? Yox! Görməzliyə vururlar, sanki bu, heç olmayıb. İndi Ağdam şəhəri yoxdur, tamamilə dağıdılıb, talan edilib və hər tərəf minalanıb. Müharibə başa çatandan sonra biz artıq 200 nəfərə yaxın insanı ya itirmişik, ya da ki, onlar şikəst olub, əlil olub. Amma bir Avropa təşkilatı Ermənistanı bu müsibətə görə qınayıbmı? Yox! İşğal dövründə etnik təmizləməyə görə, Xocalı soyqırımına görə bir Avropa təşkilatı Ermənistanı qınayıbmı? Yox! Həqiqət budur, reallıq budur və əlbəttə ki, biz bu reallığı nəzərə almalıyıq, amma heç vaxt barışmamalıyıq. Necə ki, işğalla barışmamışdıq, ədalətsizliklə barışmamışdıq. Güc topladıq, düşmənə elə zərbə vurduq ki, bütün dünya bizim Qələbəmizlə bağlı artıq bir söz deyə bilmir və bütün dünya məcbur olub bizim tarixi Zəfərimizi qəbul edib. Çünki bunun başqa yolu yoxdur. Nəyə görə? Güc, iradə, birlik, həmrəylik və məsuliyyət. Siyasətdə, həyatda, idmanda bax, bu amillər hesab edirəm ki, hər bir insana, siyasətçiyə başucalığı gətirəcək. Bir daha demək istəyirəm ki, sizin qələbəniz, sadəcə, idman qələbəsi deyil. Çünki siz Ağdam şəhərini təmsil edirsiniz. Əminəm ki, gün gələcək biz Ağdamı dediyim kimi quracağıq, elə Ağdam quracağıq ki, bütün dünyaya örnək olacaq və siz ev oyunlarınızı Ağdamda keçirəcəksiniz, "İmarət" stadionunda keçirəcəksiniz, orada parlaq qələbələr qazanaraq xalqımızı sevindirəcəksiniz.

Mən sizinlə üçüncü dəfə görüşürəm - 2014-cü ildə, 2017-ci ildə və bu dəfə. Nə üçün? Çünki siz ölkəmizə, xalqımıza qələbələr gətirirsiniz və çox istərdim ki, bizim digər futbol klublarımız sizin yolunuzla getsin və mən onlarla da görüşüm, onları da nailiyyətlər, uğurlar münasibətilə təbrik edim. Əminəm ki, bu da olacaq. Amma "Qarabağ" yenə də deyirəm, hələlik Azərbaycan futbolunun aparıcı komandası olaraq qalır. Sizə yeni mərhələdə uğurlar, nailiyyətlər, qələbələr arzulayıram. Bir daha sizi təbrik edirəm.

* * *

"Qarabağ" futbol klubunun prezidenti Tahir Gözəl dedi:

-Hörmətli Prezident, icazə verin, "Qarabağ" klubunun heyəti adından, "Qarabağ" sevərlər, fanatlar, ailəm, şəxsən öz adımdan bu gün bizi qəbul etdiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirim. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin anım günündən bir gün sonra Sizin ziyarətinizdə olmaq bizə böyük bir şərəfdir.

Cənab Prezident, "Qarabağ" futbol klubu daha əvvəlki illərdə Sizin də qeyd etdiyiniz kimi, Qarabağdan olan köçkünlərimizin nidasını, Vətən həsrətini, torpağa haqlı tələbimizi Avropaya çatdırmaq, dünyaya çatdırmaq missiyasını öz üzərinə götürmüşdü və bu məsuliyyətlə böyük uğurlar qazandı. Amma bu il, cənab Prezident, çox fərqli bir ildir. Bu il Sizin çox möhtəşəm

liderliyinizlə, fövqəladə cəsarətinizlə, Azərbaycan xalqının şücaəti, şəhidlərimizin müqəddəs fədakarlığı ilə möhtəşəm bir Qələbə qazanmış azad Qarabağı təmsil edən bir klub olaraq biz meydana çıxdıq. Cənab Prezident, çox zülm gördük, ədalətsizlik gördük, bir dəfə yox, bir neçə dəfə. Doğrudan da, bunu ağıla, fikrə gətirmək mümkün deyil ki, bu standartlarda necə oyun təşkil olunur və səs də çıxmır. Amma icazə verin, deyim ki, bizim mənəvi gücümüz Sizdən gəlir cənab Prezident, xalqımızdan gəlir "Qarabağ"a. Bizim öz daxili aləmimizdəki paklığımızdan gəlir, cənab Prezident. Biz heç vaxt unutmuruq ki, mədəniyyət mərkəzimiz Şuşada Ulu Öndərimizin "Şuşa mütləq bir gün bizim olacaq" sözlərindən sonra Sizin emosiyalarınıza, sevinc göz yaşlarınıza qoşulduq. Cənab Prezident, Siz məğrur duruşunuzla bizə ilham oldunuz və Allaha şükür, bu günlərə gəldik.

Cənab Prezident, biz birinci dəfə Sizinlə görüşəndə heç də qələbə qazanmamışdıq. Siz o gün bizə dediniz ki, mən sizi qalib sayıram, heç vaxt ruhdan düşməyin, davam edin. Dünyada elə bir klub yoxdur ki, üç dəfə rəhbərin qəbulunda olsun. Sizin bu mənəvi dəstəyinizdən sonra bizim öhdəmizə ancaq və ancaq uğur qazanmaq düşürdü və biz bunu yerinə yetirdik. Mən Sizə bir daha dərin minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Allah Sizi qorusun, bizlərə çox görməsin. Bizlərə, xalqımıza olan diqqət və qayğınız daimi olsun, cənab Prezident. Çox sağ olun, Sizə çox təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, çox sağ olun.

"Qarabağ" klubunun baş məşqçisi Qurban Qurbanov dedi:

- Cənab Prezident, Sizi bütün məşqçilərimiz, bütün futbolçularımız adından bir daha salamlayıram və yenidən Sizin qəbulunuzda olmaq bizim üçün çox xoşdur. Mən çox istəyirdim ki, Sizi 44 günlük müharibədəki şanlı Zəfərimizdən sonra üzbəüz təbrik edim. Sizə bütün futbolçularımız adından, öz ailəm adından təşəkkür edirəm. Bu Qələbə xalqımızın gücünü göstərdi. İndiyədək nə qədər bizim güclü, bacarıqlı övladlarımız olmuşdursa, bundan sonra düşünürəm ki, onların sayı qat-qat çox olacaq. Əlbəttə, bizim hər dəfə bu qalibiyyətlərimizə belə dəyər verdiyiniz və bizə güc-qüvvət verdiyiniz üçün Sizə təşəkkür edirəm. İnanın, biz həmişə düşünmüşük ki, azarkeşlər üçün futbol oynayırıq, xalqımız, ölkəmiz üçün futbol oynayırıq. Həmişə çalışmışıq ki, özümüzü düzgün, doğru idarə edək, ən başlıcası, oyunda nizamlı, intizamlı aparaq. Hər dəfə də görəndə ki, Siz uğurlarımıza, bizim davranışımıza bu cür dəyər verirsiniz, inanın ki, məsuliyyətimiz, istəyimiz, gücümüz daha da çoxalır. Mən həmişə Sizin fikirlərinizi, bizə necə dəyər verdiyinizi futbolçulara çatdırıram. İnanın ki, bununla biz daha da inamlı oluruq. Son oyunda hakimin səhvindən sonra, elə orada mən öz müsahibəmdə bildirdim ki, bizə qarşı böyük bir ədalətsizlik olub. Amma bu, bizə daha da güc verir və bizi daha da ruhlandırır. Onların qarşısında bunu söylədim. Biz bu cür ədalətsizlikləri dəfələrlə görmüşük. Ancaq öz istəyimizlə, xarakterimizlə, birliyimizlə bundan sonra da belə daha inamlı və daha da ürəkli olmağa çalışacağıq. Həqiqətən bizim üçün çox xoş oldu. Çox sağ olun ki, bir daha bizi qəbul etdiniz və belə dəyər verdiniz. Sizə gələcək fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram. Biz futbolçu olaraq, "Qarabağ" klubu olaraq həmişə Sizin yanınızdayıq. Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Mən bir daha sizə təşəkkürümü bildirirəm, yeni uğurlar, qələbələr arzulayıram.

Tahir Gözəl: Cənab Prezident, icazənizlə, Sizə hədiyyəmiz də var. Bu, Konfrans Liqasında komandanın geyimidir.

Prezident İlham Əliyev: Hədiyyəniz də var, çox yaxşı. Çox sağ olun.

Futbolçuları təbrik edən dövlətimizin başçısı dedi: O qolu sən vurmusan deyəsən "İnter"ə. Saymadılar. Təbriklər. Sən də qol vurmusan, saymadılar. Sən də yaxşı qapıçısan, cəsarətlə qabağa gedirsən.

* * *

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

Rusiya Federasiyasının Baş nazirinin müavininin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 17-də Rusiya Federasiyasının Baş nazirinin müavini Aleksey Overçuku qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanla Rusiya Federasiyası arasında ikitərəfli münasibətlərin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi vurğulandı. Ticarət dövriyyəsinin artdığı xüsusi qeyd olundu. İqtisadi əməkdaşlığın daha da genişlənməsi üçün yaxşı potensialın olduğu bildirildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevlə Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin Soçi görüşü məmnunluqla xatırlandı.

Aleksey Overçukun səfərinin iqtisadi sahədə əməkdaşlıq üzrə ilin yekunlarının müzakirəsi üçün yaxşı imkan yaratdığı vurğulandı.

Söhbət zamanı Rusiya-Azərbaycan-Ermənistan Baş nazirlərinin müavinləri səviyyəsində üçtərəfli komissiyanın fəaliyyətinə toxunuldu, kommunikasiyaların açılması və digər məsələlər müzakirə olundu.

Görüşdə Azərbaycanla Rusiya arasında əlaqələrin inkişaf perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Gürcüstanın müdafiə nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 21-də Gürcüstanın müdafiə naziri Cuanşer Burçuladzeni qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycan-Gürcüstan ikitərəfli dostluq münasibətlərinin müxtəlif istiqamətlərdə, o cümlədən hərbi əməkdaşlıq sahəsində inkişafından məmnunluq bildirildi.

Gürcüstanın müdafiə nazirinin ölkəmizə səfərinin əlaqələrin genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə ümidvarlıq ifadə olundu.

Türkiyənin energetika və təbii sərvətlər nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 21-də Türkiyə Respublikasının energetika və təbii sərvətlər naziri Fatih Dönməzi qəbul edib.

Nazir Fatih Dönməz Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. Prezident İlham Əliyev Türkiyənin dövlət başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Azərbaycanla Türkiyə arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin bütün sahələrdə daim inkişaf etdiyi vurğulandı, enerji sahəsində əməkdaşlığın ötən illərdə olduğu kimi davam etdirilməsi məmnunluqla qeyd edildi.

Söhbət zamanı Azərbaycan və Türkiyənin birgə həyata keçirdikləri qlobal enerji layihələrinin əhəmiyyəti qeyd olundu, nazir Fatih Dönməzin səfərinin enerji sahəsində əməkdaşlığın inkişaf perspektivlərinin müzakirəsi üçün yaxşı imkan olduğu bildirildi.

Görüşdə Bakıda keçiriləcək Azərbaycan-Türkiyə 1-ci Enerji Forumunun ölkələrimiz arasında energetika sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsi, yeni istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsi, konkret layihələrin müzakirəsi üçün yeni bir platforma olduğu bildirildi.

İranın xarici işlər nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 22-də İran İslam Respublikasının xarici işlər naziri Hüseyn Əmir Abdullahianın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı Aşqabadda İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisi ilə görüşünü xatırlatdı, bu görüş zamanı gələcək əməkdaşlıqla bağlı bir çox məsələlərin müzakirə edildiyini və Azərbaycan-İran dostluq əlaqələrinin bir daha təsdiqləndiyini bildirdi.

Hüseyn Əmir Abdullahian İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. Prezident İlham Əliyev İranın dövlət başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını İran Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

İranın xarici işlər naziri Prezident İlham Əliyevlə İran Prezidenti Seyid İbrahim Rəisinin Aşqabad görüşünə toxunaraq bu görüşü ölkələr arasında əlaqələrdə dönüş nöqtəsi kimi dəyərləndirdi.

Söhbət zamanı siyasi, iqtisadi, enerji, nəqliyyat, humanitar və digər sahələrdə əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi üçün birgə səylərin davam etdirilməsinin vacibliyi vurğulandı.

Görüşdə ikitərəfli əməkdaşlığımızın gündəliyinin geniş olduğu bildirildi və yaxşı nəticələrin əldə ediləcəyinə ümidvarlıq ifadə olundu.

Bosniya və Herseqovina Nazirlər Şurası sədrinin müavini və xarici işlər nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 23-də Bosniya və Herseqovina Nazirlər Şurası sədrinin müavini və xarici işlər naziri Bisera Turkoviçi qəbul edib.

Qonaq Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin sədri Şefik Caferoviçin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin sədrinin salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Şefik Caferoviçə çatdırmağı xahiş etdi.

Dövlətimizin başçısı bu yaxınlarda Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin sədri Şefik Caferoviçlə görüşünü məmnunluqla xatırladı. Prezident İlham Əliyev Bosniya və Herseqovinanın Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə və Vətən müharibəsi dövründə ölkəmizə verdiyi dəstəyi bir daha yüksək qiymətləndirdi, bunu dostluq və tərəfdaşlıq əlaqələrinin mühüm göstəricisi kimi dəyərləndirdi. Prezident İlham Əliyev öz növbəsində Azərbaycanın da Bosniya və Herseqovinanı dəstəklədiyini vurğuladı. Dövlətimizin başçısı azad olunmuş ərazilərimizdə ermənilər tərəfindən 30 ilə yaxın davam edən işğal dövründə şəhərlərin, kəndlərin, tarixi və dini abidələrin darmadağın edildiyini bildirərək indi ölkəmizin həmin ərazilərdə həyata keçirdiyi geniş yenidənqurma və bərpa işlərindən danışdı.

Bosniya və Herseqovina Nazirlər Şurası sədrinin müavini və xarici işlər naziri Bisera Turkoviç ölkəmizin əldə etdiyi böyük nailiyyətlər münasibətilə dövlətimizin başçısına təbriklərini çatdırdı və inkişaf proseslərinin onda dərin təəssürat doğurduğunu qeyd etdi.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN SƏFƏRLƏRİ

Tərtər və Bərdə rayonlarına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonuna səfərə gəlib.

Dövlətimizin başçısı Tərtər şəhərinin mərkəzində ulu öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsinə və Talış kəndinə gedən avtomobil yollarının açılışını edib.

Ümumi uzunluğu 28,5 kilometr, eni 9 metr olan yol 2 hərəkət zolağından ibarətdir. Suqovuşan qəsəbəsinə və Talış kəndinə gedən avtomobil yolları uzun müddət düşmən tapdağı altında olduğundan tamamilə sıradan çıxmış və dağılmışdır.

Yolda aparılan tikinti işləri inşaat norma və qaydalarının tələblərinə uyğun yüksək keyfiyyətlə həyata keçirilib. Yolboyu layihə üzrə avtobus dayanacaqları inşa edilib, hərəkətin normal təşkili üçün digər zəruri infrastruktur yaradılıb. Suqovuşan qəsəbəsinə və Talış kəndinə gedən avtomobil yolları ötən əsrin 70-ci illərində Suqovuşan su anbarının tikintisi ilə əlaqədar ulu öndər Heydər Əliyevin tapşırığına əsasən inşa edilib.

Qeyd edək ki, Suqovuşan-Xan arxının 37 kilometr betonlama işinin layihəsi də artıq hazırlanıb. Suqovuşanın işğaldan azad olunması ilə Bərdə, Goranboy, Naftalan, Yevlax, Ağcabədi rayonları daxil olmaqla təxminən 30 min hektara yaxın əraziyə ilk dəfə su verilib. Bu da fermerlərə növbəli əkini təmin etməyə imkan yaradıb. Fermerlər artıq iki mərhələdə işləyə bilirlər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonunda Talış-Tapqaraqoyunlu-Qaşaltı-Naftalan avtomobil yolunun təməlini qoyub.

Tərtərin Talış kəndindən Goranboy rayonunun Tapqaraqoyunlu kəndini keçməklə Naftalan şəhərinə doğru yeni yolun inşası yolboyu yerləşən yaşayış məntəqələrinin sakinlərinin rahat gediş-gəlişini təmin etməklə bərabər bölgənin sosial-iqtisadi inkişafına töhfə verəcək. Bu yolun istifadəyə verilməsi nəticəsində Tərtər şəhəri ilə yanaşı alternativ olaraq Naftalan şəhərindən də bu istiqamətdə hərəkət etmək mümkün olacaq. Yolun ümumi uzunluğu 22 kilometr təşkil edəcək.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonunun Talış kəndində Azərbaycan bayrağını ucaldıb.

Dövlətimizin başçısı çıxış edərək dedi:

-Talış kəndi düz bir il bundan əvvəl Azərbaycan Ordusu tərəfindən işğalçılardan azad edildi. Bir ildən sonra mən buradayam, Azərbaycan torpağında, azad edilmiş Talış kəndində və Azərbaycan bayrağını Talış kəndində ucaltmışam.

Bir il bundan əvvəl burada şiddətli döyüşlər gedib, şəhidlərimiz olub. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Talış kəndinin işğaldan azad edilməsi uğurlu əməliyyatlarımız arasında xüsusi yerə malikdir. Çünki burada çox güclü istehkamlar qurulmuşdu, düşmən burada bir neçə müdafiə xətti qurmuşdu və əlbəttə ki, bizi buradan gözləyirdi. Bir çox əməliyyatlarda biz düşmənin gözləmədiyi yerlərdən əks-hücum etmişdik. Ancaq bu istiqamətdə, burada döyüş meydanı kifayət qədər ensizdir, kifayət qədər məhduddur, ona görə, təbii ki, düşmən bizi burada gözləyirdi və biz də gəldik, heç nəyə baxmadan gəldik. Qan tökərək, şəhidlər verərək gəldik, Talış və Suqovuşan kəndlərini düz bir il bundan əvvəl işğaldan azad etdik. Bu, bizə çox böyük strateji üstünlük verdi. Bu, bir daha göstərdi ki, Azərbaycan Ordusunun qabağında Ermənistan ordusu acizdir, dayana bilməz və Qələbə uzaqda deyil. Bu gün Azərbaycanın suverenliyi bu bölgədə tam təmin edilib, bir il ərzində böyük infrastruktur işləri görülüb. Əsas odur ki, burada Azərbaycan vətəndaşları sülh, əmin-amanlıq şəraitində yaşayacaqlar. Əlbəttə ki, biz Talış kəndini bərpa edəcəyik, buraya həyat qayıdacaqdır.

Sonra Prezident İlham Əliyev Talış kəndində ermənilər tərəfindən dağıdılmış alban-udi kilsəsində olub.

Dövlətimizin başçısı dedi: Bu da qədim alban kilsəsidir. Görün, ermənilər bu kilsəni nə günə salıblar. Sonra da deyəcəklər ki, guya bu, erməni kilsəsidir. Erməni kilsəsi olsaydı, bu günə salardılar?! Tarixi abidə kimi qorunacaq. Azərbaycanda bütün dini abidələr dövlət tərəfindən qorunur. Bütün dini konfessiyaların abidələri bundan sonra da qorunacaqdır. Biz bu qədim alban kilsəsini də bərpa edəcəyik. Ermənilər 30 il ərzində bu bölgəni ancaq dağıdıblar.

İcra hakimiyyətinin başçısı Müstəqim Məmmədov: Buranı özləri suvayıblar ki, alban-udi kilsəsi olduğu bilinməsin. Yəni, saxtakarlıq ediblər.

Prezident İlham Əliyev: Ancaq saxtakarlıq. Bütün dünya da görsün ki, ermənilər alban kilsəsini nə günə qoyublar.

Daha sonra kənddəki rus-pravoslav kilsəsində olan Prezident İlham Əliyev dedi: Bu da Talış kəndində yerləşən rus-pravoslav kilsəsidir. Bunu da ermənilər dağıdıblar. Görün, nə gündədir, daşları da söküblər, divarları da söküblər. İndiki vəziyyəti bax, budur. Biz bu kilsəni də bərpa edəcəyik, təmir edəcəyik. Ermənilərdən fərqli olaraq biz bütün dini abidələrə hörmətlə yanaşırıq.

Bu binalar isə onların hərbi hissəsi olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində Azərbaycan bayrağını ucaldıb.

Dövlətimizin başçısı çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

-Bir il bundan əvvəl, oktyabrın 3-də Suqovuşan qəsəbəsi işğaldan azad edilmişdir. Bu, çox əlamətdar hadisə idi, müharibənin ilk günlərində strateji qəsəbəni işğaldan azad etmək böyük uğurumuz idi, böyük qələbəmiz idi. Bu qəsəbənin işğaldan azad edilməsi zamanı şəhidlərimiz oldu, qazilərimiz oldu. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin, yaralananlara şəfa versin.

Biz keçən ayın 27-də Anım Gününü keçirərkən Vətən uğrunda həlak olmuş qəhrəman şəhidlərimizin xatirəsini bir daha böyük hörmətlə yad etdik.

Suqovuşan qəsəbəsinin azad edilməsi strateji nöqteyi-nəzərdən çox böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Çünki bu qəsəbənin yerləşməsi müharibənin gedişatında önəmli rol oynayırdı və qəsəbənin əlimizdə olması bizə gələcək əməliyyatlarımızda üstünlük təşkil edirdi. Düşmən yəqin ki və təbii ki, bilirdi, biz bu istiqamətdən hərəkətə keçəcəyik. Talış kəndi və Suqovuşan qəsəbəsi bir gündə - keçən il oktyabrın 3-də işğaldan azad edilmişdir. Burada çox güclü istehkamlar qurulmuşdu, bir neçə müdafiə xətti təşkil edilmişdi. Bütün strateji yüksəkliklərdə, qəsəbəyə gedən yüksəkliklərdə düşmən yerləşmişdi. Azərbaycan Ordusu böyük qəhrəmanlıq və fədakarlıq göstərərək şiddətli döyüşlər nəticəsində Talışı və Suqovuşanı işğaldan azad etdi. Suqovuşan qəsəbəsinin və Talış kəndinin azad edilməsinin digər əhəmiyyətli tərəfi ondan ibarətdir ki, birinci azad edilmiş kəndlərdən sonra, - birinci kəndlər sentyabrın 27-də müharibənin ilk günündə azad edilmişdi - 6 kənd, - oktyabrın 3-nə qədər hər hansı bir yaşayış məntəqəsi azad edilməmişdi. Bunun təbii səbəbləri var idi, hazırlıq gedirdi, manevrlər gedirdi, şiddətli döyüşlər gedirdi. Ancaq müharibənin ilk günündə əldə edilmiş qələbələrdən sonra növbəti yaşayış məntəqələrinin azad edilməsi, əlbəttə ki, ordumuza, xalqımıza əlavə güc, mənəvi güc verdi və müharibənin yeddinci günündə səkkiz kəndin azad edilməsi, o cümlədən keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ərazisində yerləşmiş bu kəndlərin azad edilməsi bizə böyük mənəvi üstünlük verirdi.

Bu kəndlərin strateji əhəmiyyəti ondadır ki, burada düşmənin çox böyük canlı qüvvəsi yerləşmişdi. Bu kəndlərin azad olunması bizim bu bölgədəki strateji yollara da nəzarətimizi təmin etdi və düşmənin canlı qüvvəsinin hərəkəti üçün, manevrləri üçün çox böyük problemlər yaradıldı, məhdudiyyət yaradıldı. Talış kəndinin və Suqovuşan qəsəbəsinin yerləşdiyi ərazidə düşmənin çox böyük canlı qüvvəsi yerləşmişdi və demək olar ki, müharibənin son gününə qədər bu canlı qüvvə digər əməliyyatlarda iştirak edə bilmirdi. Birinci növbədə ona görə ki, strateji yollar artıq bizim nəzarətimizdə idi, ikincisi ona görə ki, əgər buradan düşmən öz canlı qüvvəsini başqa yerlərə çəksəydi, əlbəttə, Azərbaycan Ordusu bu istiqamətdə bundan sonra da böyük dərəcədə irəliləyə bilərdi. Ona görə bizim taktiki addımlarımız və manevr etmək imkanlarımız düşünülmüş addımlar idi və demək olar ki, burada düşmənin böyük bir hərbi birləşməsi iflic vəziyyətdə qalmışdı.

Suqovuşan qəsəbəsinin əhəmiyyəti, eyni zamanda, ondadır ki, burada Suqovuşan su anbarı yerləşir. Su anbarının çox böyük strateji əhəmiyyəti var. Bu su anbarı Sərsəng su anbarı ilə bərabər ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1976-cı ildə inşa edilmişdir. Bu su anbarlarının əsas məqsədi keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin inzibati hüdudlarının kənarında yerləşən rayonlara - Tərtər, Bərdə, Ağdam, Goranboy və digər rayonlara su vermək idi. İşğal zamanı mənfur düşmən bizə qarşı ekoloji terror da törədirdi, su terroru törədirdi. Hətta Avropa Şurası Parlament Assambleyasının sessiyalarının birində bu məsələ ilə bağlı xüsusi məruzə təqdim olunmuşdu və məruzə qəbul edilmişdi, qətnamə qəbul edilmişdi. Ermənistan dövləti ittiham edilmişdi və bu, bizim böyük uğurumuz idi. Təsadüfi deyil ki, ondan sonra bu məruzəni hazırlayanlara qarşı erməni lobbi təşkilatları mənəvi terror siyasəti aparmağa başlamışdı. İşğal dövründə ermənilər yay mövsümündə suyu kəsirdilər, qış mövsümündə isə suyu buraxırdılar. Yayda bizim kəndlilərimiz, fermerlərimiz susuz qalırdı, qışda isə suyu buraxıb daşqınlara səbəb olan təbii fəlakət törədirdilər. Yəni bu, bir daha göstərir ki, biz hansı çirkin düşmənlə üz-üzəydik. Onlar bütün imkanlardan istifadə edib bizə daha böyük ziyan vurmaqla məşğul idilər. Suqovuşan qəsəbəsinin azad edilməsi və su anbarının bizim nəzarətimizə keçməsi nəticəsində artıq Ermənistan dövlətinin bu imkanları da onların əlindən çıxdı. İndi buraya biz hakimik. Bu il Suqovuşan su anbarından istifadə edərək 30 il ərzində ilk dəfə olaraq Tərtər və digər rayonlara su verildi. Bu günə qədər suvarılmayan, yaxud da ki, az suvarılan 30 min hektar torpağa bu qəsəbənin azad edilməsi nəticəsində su verilmişdir və indi kanallarda təmir işləri gedir. Bizim azad edilmiş torpaqlarda - Şərqi Zəngəzur və Qarabağ iqtisadi zonalarında mövcud olan su ehtiyatlarının səmərəli şəkildə istifadəsi ilə bağlı konkret addımlar atılır və çox ciddi proqram icra edilməkdədir. Artıq su mənbələrinin bütün xəritələri tərtib edilib və yeni su anbarlarının tikintisi gündəlikdə duran məsələdir.

Eyni zamanda, vaxtilə sovet dövründə su anbarının yanında ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən iki su elektrik stansiyası inşa edilmişdi. Müharibə zamanı düşmən bu stansiyaları da dağıtmışdır. Kəlbəcər və Laçın rayonlarında 30-dan çox su elektrik stansiyası müharibə zamanı və müharibədən sonra ki, onlara bu rayonlardan çıxmağa vaxt verilmişdi, ermənilər onları

dağıtmışdılar, onların bərpası gedir. O cümlədən, ilk növbədə, "Suqovuşan-1" və "Suqovuşan-2" su elektrik stansiyalarının bərpası ilə bağlı işlər görülməyə başlanmışdır və artıq bu stansiyalar işlək vəziyyətdədir. Onlar yenidən quruldu, yenidən tikildi. Bu, bir daha bizim gücümüzü və siyasətimizi göstərir. Biz infrastruktur layihələrinin icrası ilə bağlı çox ciddi addımlar atırıq və müharibənin başa çatmasından hələ bir il keçməyib, görün nə qədər böyük işlər görülür. Bu bölgəni elektrik enerjisi və su ilə təmin etmək üçün Suqovuşan qəsəbəsinin xüsusi əhəmiyyəti var. Bu qəsəbənin azad edilməsinin digər önəmli tərəfi, bir daha demək istəyirəm ki, mənəvi-psixoloji üstünlüyümüzün daha da möhkəmləndirilməsidir.

İndi əgər müharibənin xronologiyasına baxsaq, görərik ki, sentyabrın 27-də 6 kənd, Murovdağ silsiləsi, Ağdərə dağları, oktyabrın 3-də isə 8 kənd, o cümlədən Suqovuşan qəsəbəsi və Talış kəndi azad edildi. Oktyabrın 4-də bir çox kəndlər azad edildi, o cümlədən Cəbrayıl şəhəri.

Yəni, bu, ordumuza əlavə güc verdi, mənəvi ruh verdi. Bu mənəvi üstünlüyü biz müharibənin son gününə qədər, son dəqiqəsinə qədər saxlamışdıq. Düşmən artıq başa düşməyə başladı ki, onların bütün təbliğatı, bütün yalanları, sadəcə olaraq, uydurmadır. Çünki baxmayaraq ki, düşmənin təbliğatı taktiki geriləmə haqqında gecə-gündüz yalan informasiyalar yayırdı, bu haqda cəfəng məlumatlar ötürürdü. Bu, dünya hərb praktikasında yəqin ki, bir yenilikdir. Onlar orada artıq götürdüyümüz şəhər və kəndlərimizi döyüş gedən kənd və şəhərlər kimi təqdim edirdilər. Ancaq real həyatda, real döyüşlərdə artıq hər kəs hər şeyi görürdü. O cümlədən Ermənistan ordusunda xidmət edən şəxsi heyət görürdü ki, biz qələbə çalırıq, biz qabağa gedirik, bizi heç bir qüvvə dayandıra bilməz. Əgər hərbi nöqteyi-nəzərdən götürülməsi demək olar ki, mümkünsüz sayılan Talış və Suqovuşan Azərbaycan Ordusu tərəfindən götürülübsə, onlar tam yəqin edə bilərdilər ki, bundan sonra da Qələbə salnaməmiz davam edəcək.

Əlbəttə ki, Ermənistan ordusu, şəxsi heyət dərin mənəvi-psixoloji sarsıntı içində idi. Onların gözü qorxmuşdu və əlbəttə, bundan sonrakı dövrdə - oktyabrın 3-dən müharibənin son dəqiqələrinə qədər Ermənistan ordusu qorxu içində idi. Təsadüfi deyil ki, Ermənistan ordusunda on mindən çox fərari olmuşdur. Onlar görürdülər ki, bizim qabağımızda dura bilmirlər. Görürdülər ki, onların hakimiyyəti onlara yalan danışır, onları ölümə göndərir. Mənasız əməliyyatlar həyata keçirir ki, bu əməliyyatlar nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələrinin şəxsi heyəti faktiki olaraq qurban kimi verilir. On min fərarisi olan ordu, əlbəttə ki, müqavimət göstərə bilməzdi.

Bundan sonrakı dövrdə Azərbaycan Ordusunun, Silahlı Qüvvələrimizin şanlı Zəfər yürüşü davam etmişdir. Düzdür, bəzi yerlərdə Ermənistan tərəfi dirəniş göstərirdi, müqavimət göstərirdi, bəzi yerlərdə bizə çətinliklər yaradırdı. Amma bu, müharibədir. Özü də otuz il ərzində böyük istehkamlar qurmuş tərəf, - bu dağlara baxın, bunlar hamısı təbii istehkamlardır, - əlbəttə ki, onların özlərini müdafiə etmək üçün imkanları var idi. Ancaq artıq bilirdilər ki, bizim qabağımızda dura bilməzlər. On min fərari artıq hər şeyi göstərir.

Bu fərarilərin içində Ermənistanın keçmiş prezidenti Serjik Sarkisyan da var idi. Bu yaxınlarda mənə verilən məlumata görə, o, haradasa Azərbaycan haqqında, Ulu Öndər haqqında öz səviyyəsinə uyğun çirkin sözlər ifadə etmişdir. Birinci fərari elə odur. Çünki o, müharibə zamanı Xankəndiyə soxulmuşdu, guya orada hansısa işlər görəcək. Amma görəndə ki, Azərbaycan Ordusu artıq gəlir və onun qulağından tutub Bakıya gətirə bilər, qorxaqcasına oradan fərari kimi qaçmışdır. Mən ona Serjik Sarkisyan ona görə demirəm ki, onu alçaltmaq istəyirəm, ona görə ki, bu, onun əsl adı və soyadıdır. Bizim arxivlərimizdə bu məlumatlar var. Onun "metirka"sında, yəni, doğum haqqında şəhadətnaməsində, onun komsomol biletində Sarkisyan Serjik yazılıbdır. Sonra bunu edib Sarkisyan Serj. Guya "Serj", necə deyərlər, məqbul bir addır.

Bu adam ömrü boyu oğru, cinayətkar, saxtakar, xain, satqın, fərari kimi tanınıb. Serjikin oğurluğu haqqında Ermənistanda bilməyən yoxdur. Bu gün onunla əlbir olan "müharibə qəhrəmanları" artıq ya həbsdədir, ya cəhənnəmdədir. "Tuşonka" satan və artıq cəhənnəmdə yanan, Serjikin sağ əli olan "general" Ermənistan ordusunun və Serjikin əsl simasını göstərir. Müharibə zamanı "tuşonka" satan general hansı sözlərə layiqdir? Serjikin sağ əli olan, müharibə dövründə müdafiə naziri vəzifəsində çalışan hərbi cinayətkar bu yaxınlarda Ermənistanda həbs edildi, oğurluğa görə. Nasaz silahlar alırdı, pullarını da qoyurdu cibinə. Bu haqda bizdə kifayət qədər məlumatlar var, həm müharibədən əvvəl, həm müharibə zamanı hansı əməllərdən çıxırdılar. Ayaqları altında torpaq yanırdı, Azərbaycan Ordusu hər gün irəli gedirdi, Ermənistan müdafiə naziri kontraktlar imzalayıb, nasaz silahlar aldırıb, qiymət fərqini də cibinə qoyurdu. Onlar Serjikin yetirmələridir, onun kimi oğrulardır.

Mən deyəndə ki, Serjik hərbi cinayətkardır, bunu təkcə mən demirəm, bunu bölgə ilə tanış olan bütün qərəzsiz və müstəqil politoloqlar, jurnalistlər deyirlər. Britaniyalı jurnalistə verdiyi müsahibədə demişdi ki, Xocalı soyqırımını şəxsən özü törədib. Bunun da izahatını vermişdi ki, azərbaycanlılar bilməlidirlər, Ermənistan ordusu dinc əhaliyə qarşı silah qaldıra bilər. Bu qanlı cinayətkar Serjik Sarkisyandır. Xain deyirəm, bu, təhqir deyil. O, hər addımbaşı xəyanət edib. Birincisi, çörəyini yediyi Azərbaycan xalqına. İkincisi, onun rəhbəri olan keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinci katibi Gevorkova ki, onun yavəri olub, onun qovluq daşıyanı olub. Bu, onun tərcümeyi-halında da

var, bəlkə də onu sildirib, amma bizim arxivlərdə var. Çünki onun vəzifələrə təyin olunması Bakıdan keçirdi. Bizim arxivlərdə hər şey var. Serjik Sarkisyan Boris Gevorkovun rəsmən köməkçisi vəzifəsini daşıyırdı, amma faktiki olaraq nökəri, kabab bişirəni və istirahət məclislərinin təşkilatçısı funksiyasını yerinə yetirirdi. Sonra nə oldu? Sonra separatist hərəkat başlayan kimi Serjik Gevorkovu satdı, xəyanət etdi. Bu, ikinci xəyanət. Üçüncü xəyanət onun rəhbəri olan Köçaryana qarşı idi. İndi Ermənistanda bunu bilməyən yoxdur. Serjiki qulağından tutub vəzifələrə gətirən Köçaryan olmuşdur. Bütün vəzifələrə onu o, təyin edib. Prezident vəzifəsinə də zorla o, təyin etdirib. Halbuki erməni xalqı Serjikə nifrət edirdi. Ondan sonra nə oldu? Heç bir il keçmədi Köçaryanı artıq kənara qoydu, heç telefonlarına da cavab vermirdi. Görün, bu, nə qədər alçaq xislətli bir ünsürdür.

Müharibə ilə bağlı təhlillər onu bir daha göstərir ki, bu müharibənin uduzan tərəfi məhz Serjik Sarkisyan və onun kimilərdir. İndi o, məğlubiyyəti Paşinyanın üstünə atmaq istəyir. Guya Paşinyan günahkardır. Paşinyan 2018-ci ildə hakimiyyətə gəlib. O, cəmi iki il ərzində ordu yarada bilərdi? Yaxud da ki, “möhkəm”, “güclü ordu”nu dağıda bilərdi? Bu ordunu yaradan Serjikdir. Serjik Ermənistanda müdafiə naziri olub. Serjik Ermənistanda baş nazir olub. Prezident Administrasiyasının rəhbəri olub, Təhlükəsizlik Nazirliyinin rəhbəri olub. Prezident olub 10 il ərzində. Bu ordunu yaradan Serjik deyil, kimdir? Biz o ordunu məhv etməklə Serjiki və onun kimi ünsürləri məhv etdik. Qoy o, bu məğlubiyyəti Paşinyanın üstünə atmasın. Paşinyan nə edib, o başqa məsələdir. Ancaq biz Serjiki məğlub etmişik, onu diz çökdürmüşük, onun belini qırmışıq. O, bizim qabağımızda, onun qurduğu ordu bizim qabağımızda diz çöküb. Bu gün mən buradayam, Ali Baş Komandan kimi keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ərazisindəyəm. Serjikin kişiliyi çatırsa, gəlsin bura. O, kişilikdən danışır. Qafqazda kişilikdən danışır. Birincisi Qafqaza bunun millətinin heç bir aidiyyəti yoxdur. Onlar gəlmədirlər, haradan gəliblər, hamı yaxşı bilir. İkincisi, kişilikdən danışırsansa, gəl kişi kimi buraya. Bax, mən burada dayanmışam. Sənin “Madagiz” adlandırdığın Suqovuşanda dayanmışam. Kişiliyin varsa, gəl buraya. Yoxsa orada - İrəvanda oturub banlamaqla özündən qəhrəman düzəldə bilməzsən. Demişəm bir dəfə, hələ sinəsində gəzdirdiyi o dəmir-dümürləri zibil yeşiyinə atsın. Onların heç bir qəpik də qiyməti yoxdur. Ona ən yaxşı cəzanı da erməni xalqı verib, 2018-ci ildə bir təpiklə onu vəzifədən qovub. 2018-ci ildə seçkilərdə növbəti saxtakarlıq törədərək özünə 50 faizdən çox səs yazdırıb. Bu cinayətin şəriki ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosudur. Çünki onlar Serjiklə əlbir olaraq, - bilmirəm, sövdələşmə nəyin əsasında olub, amma təxmin edə bilərəm, - onun qələbəsini tanıyıblar. Bu adamı Ermənistanda kütləvi surətdə lağa qoyurlar, ələ salırlar, ona nifrət edirlər. O, seçkilərdə özünə 50 faizdən çox səs yazdırır, özünü baş nazir təyin etdirir və ATƏT də buna göz yumur, buna razılıq verir. Bax, iki saxtakar - biri ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosu, hansı ki, Azərbaycana hər zaman xor baxır, biri də Serjik. Nə oldu, sonra erməni xalqı qalxdı. Erməni xalqı qalxıb bir təpiklə onu vurub atdı çölə. Ondan sonra nə etdi? Ondan sonra məzlumcasına gəlib dedi ki, mən haqlı deyildim, Nikol haqlı idi. Özünə kişi deyən adam belə söz deyər?! Özünə kişi deyən adam bu qədər özünü alçaldar?! Bax, bunu belə heç ediblər. Ondan sonra iki il ərzində ağzına su alıb susmuşdu. Nə qədər onu təhqir etdilər. Nə qədər onun cinayətkar qohumlarını həbs etdilər. Xaricdə gizlənmiş və Kolumbiyanın, ya da Qvatemalanın pasportunu almış bir yaxın qohumu var, adını da dəyişdirmişdi. Necə ki, vaxtilə Serjik özünü “Serj” edib. Qohumu da özünə bir ad verib – “Qonzales”. Qulağından tutub gətiriblər və həbs ediblər. Qorxusundan susub, nə desin? Müharibədən sonra yenə baş qaldırır. Müharibə olmasaydı, bu acı məğlubiyyət olmasaydı, Serjik də indi həbsxanada idi. Onun kimi oğru bizim bölgədə bəlkə də hələ doğulmayıb.

Bu gün İrəvanda oturub, öz çirkin ağzını açıb mənim atamın haqqında söz demək ona çox baha başa gələr. Artıq onun qulağından tutub dartmağımıza az qalmışdı. O da yenə haradansa öyrənib, bilib və Xankəndidən qaça-qaça gedib oturub İrəvanda. Bu yaxınlarda keçirilmiş seçkilərdə görün, heç beş faiz səs toplaya bilməyib. Görün, erməni xalqı bu məxluqa nə qədər nifrət edir ki, hətta müharibədə günahkar sayılan iqtidara daha çox səs verdi, nəinki ona. Odur ki, bir də deyirəm, bax, mən buradayam, Suqovuşandayam, mən Şuşadayam, mən Hadrutdayam, mən Xocavənddəyəm, hər yerdəyəm. Siz haradasınız?! Cəhənnəmdə, gorbagor statusla bir yerdə. Vəssalam, qurtardı, bitdi.

Bu sözləri deməklə, təkcə öz çirkin ağzını açaraq cəfəng sözləri deyən, naftalin qoxusu verən bir ünsürə cavab vermirəm. Bütün Ermənistanda onun kimilərə, bütün revanşist hisslərlə yaşayanlara müraciət edirəm - ağlınızı yığın başınıza. Dəmir yumruq buradadır, heç yerə getməyib, yerindədir. Bizi əsəbiləşdirməyin, özünüzü yaxşı aparın. Özünüzü yaxşı aparsanız, onda rahat yaşaya bilərsiniz. Yox, əgər bir daha bizə qarşı hər hansı bir təxribat, bəyanat, hərəkət olarsa, heç kimə baxmadan başınızı əzəcəyik. Heç kim də sizi müdafiə edə bilməz.

Bu gün Suqovuşanda və Talış kəndində olarkən bir daha xalqımızın, Silahlı Qüvvələrimizin qəhrəmanlığını görürəm. Buraya gələn hər kəs bunu görür və görəcək. Çünki bu yerləri işğaldan azad etmək, ölümə getmək, bax, xalqımızın böyüklüyünü göstərir.

Bu gün hər iki kənddə Dövlət bayrağını ucaldaraq şəhidlərimizin əziz xatirəsinə bir daha ehtiramımı bildirirəm. Azərbaycan xalqına da təşəkkürümü bildirirəm ki, müharibə dövründə bir yumruq kimi birləşib orduya dayaq oldu, mənə arxa oldu və biz bunun

hesabına düşmənin başını əzdik, Qələbə çaldıq. Bundan sonra qalib xalq və müzəffər ölkə kimi əbədi yaşayacağıq.

Qarabağ bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!

Oktyabrın 3-də Tərtərdə “Suqovuşan-1” və “Suqovuşan-2” Kiçik Su Elektrik stansiyalarının yenidənqurmadan sonra açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev açılışda iştirak edib.

“Azərenerji” ASC-nin prezidenti Baba Rzayev dövlətimizin başçısına “Suqovuşan-1” stansiyasında görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, “Suqovuşan-1” Kiçik Su Elektrik Stansiyasında ildə 13,8 milyon kVt/saat elektrik enerjisi istehsal olunacaq. Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusunun 2020-ci ilin oktyabrın 3-də işğaldan azad etdiyi Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsindəki “Suqovuşan-1” və “Suqovuşan-2“ Kiçik Su Elektrik Stansiyalarının ümumi gücü 7,8 meqavatdır. Erməni qəsbkarları döyüşlər zamanı 4,8 meqavat gücündə “Suqovuşan-1” və 3 meqavat gücündə “Suqovuşan-2” Kiçik Su Elektrik stansiyalarının yararlı ehtiyat hissələrini söküb daşıyıb, apara bilmədiklərini isə dağıdıblar. Həmçinin döyüşlər zamanı bu elektrik stansiyalarına ciddi ziyan dəyib və nəticədə onlar tamamilə yararsız vəziyyətə düşüb.

Prezident İlham Əliyev “Suqovuşan-2” Kiçik Su Elektrik Stansiyası ilə də tanış oldu.

Diqqətə çatdırılıb ki, hər iki stansiya əsaslı şəkildə yenidən qurulub, o cümlədən onların idarəetmə mərkəzinin binaları və avadanlıqları, stansiyalararası elektrik veriliş xətti tam yenilənib. “Suqovuşan-2” stansiyasında ildə 8,7 milyon kVt/saat elektrik enerjisinin istehsal olunması nəzərdə tutulub.

Dövlətimizin başçısı stansiyaları işə saldı.

Qeyd edək ki, “Suqovuşan-1” və “Suqovuşan-2” Kiçik Su Elektrik stansiyaları işğaldan azad olunmuş ərazilərin, xüsusilə Suqovuşan və Talış qəsəbələrinin elektrik enerjisi ilə təmin olunmasında mühüm rol oynayacaq. Həmçinin burada istehsal olunan elektrik enerjisi paylayıcı şəbəkənin yeni çəkilən xətləri vasitəsilə digər istiqamətlərə də ötürüləcək.

Sonra Prezident İlham Əliyev Suqovuşan su anbarında görülən işlərlə tanış oldu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Bərdə rayonuna səfərə gəlib.

Dövlətimizin başçısı Bərdə şəhərinin mərkəzində ulu öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoydu.

Oktyabrın 3-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Vətən müharibəsi zamanı Ermənistan silahlı qüvvələrinin "Smerç" raketləri ilə hücumu nəticəsində Tərtər şəhərinin sakini Sahib İsmayılovun dağılmış evinə baxıb və onun əvəzinə inşa edilən yeni evdə yaradılan şəraitlə tanış olub.

Vətən müharibəsi zamanı düşmənin xain atəşi nəticəsində Tərtərdə ümumilikdə 16 mülki şəxs qətlə yetirilib, 63 nəfər yaralanıb. Müharibə zamanı, həmçinin Tərtər şəhəri də daxil olmaqla, rayonun 40 yaşayış məntəqəsinə 16 min 277 tank, top, qrad, minomyot mərmisi, 21 qadağan olunmuş raket atılıb. Nəticədə Tərtərdə 82 çoxmərtəbəli yaşayış binasına, 5949 fərdi evə, 184 sahibkarlıq və 301 qeyri-yaşayış obyektinə, 17 məktəbə, 11 uşaq bağçasına, 1 texniki peşə məktəbinə, 1 musiqi məktəbinə, 30 inzibati binaya və 20-yə yaxın mədəniyyət və səhiyyə müəssisəsinə ziyan dəyib.

Sakinləri salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi: Əvvəlki ev haradadır?

İcra hakimiyyətinin başçısı Müstəqim Məmmədov: Əvvəlki ev buradadır. Oktyabrın 26-da şəhərin mərkəzinə atılan üç “Smerç” raketindən biri buraya düşmüşdü.

Prezident İlham Əliyev: “Smerç” düşmüşdü buraya?

Müstəqim Məmmədov: Bəli, “Smerç” düşmüşdü, yan-yana olan bu iki evi dağıtmışdı. Biri də oradadır.

Prezident İlham Əliyev: Əvvəlki ev budur?

Müstəqim Məmmədov: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Burada yaşayıblar?

Müstəqim Məmmədov: Bəli. Kəlbəcər rayonunun Susuzluq kəndindən.

Prezident İlham Əliyev: Buraya mərmi düşəndə harada idiniz?

Sakin: Təxminən 15-20 dəqiqə əvvəl sığınacağa getmişdik.

Prezident İlham Əliyev: Ümumi 30 mindən çox mərmi düşüb, 16 mini Tərtərə.

Müstəqim Məmmədov: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: İndi bərpa işləri necə gedir?

Müstəqim Məmmədov: Cənab Prezident, demək olar ki, 62 ev dağılmışdı. Onların 36-sı tamamilə hazırdır, təhvil verilib, 26-da isə son tamamlama işləri yaxın günlərdə başa çatacaq.

Prezident İlham Əliyev: Məndəki arayışda göstərilir ki, Tərtərdə bərpa olunan yaşayış fondunun 84 faizi artıq təmin edilib.

Müstəqim Məmmədov: Bəli, tamamilə təmin olunub.

Prezident İlham Əliyev: Yəni, bir il ərzində 84 faizi.

Müstəqim Məmmədov: 82 yaşayış binasının hamısı dam örtüyü ilə təmin olunub.

Prezident İlham Əliyev: Məktəblər necə? Burada 17 məktəb dağılıb.

Müstəqim Məmmədov: Bəli, 17 məktəb təmir olunub. Sizin Sərəncamınızla modul tipli bir məktəb tikilir, hazırdır. 5 saylı şəhər məktəbinin isə artıq layihə-smeta sənədləri hazırlanıb, yaxın günlərdə inşasına başlayacağıq.

Prezident İlham Əliyev: Sonra sahibkarlıq obyektləri?

Müstəqim Məmmədov: 184 sahibkarlıq obyekti dağılmışdı, onların da artıq hamısı təmir olunub. 301 qeyri-yaşayış sahəsi dağıdılmışdı. Möhtərəm Prezident, əmlakına dəyən ziyana görə Sizin Sərəncamınızla bütün insanlara 6 milyon 202 min manat kompensasiya ödənilib, 545 baş heyvan üçün kompensasiya ödənilib. Ümumilikdə 6 milyon 794 min 200 manat verilib. Hətta əkin sahələrinə ziyan dəyənlərə də ödənilib. Yəni, əkin sahələrində səngər qazılanlara, mərmi düşməsi nəticəsində dağılanlara. Yəni, insanların bütün təbəqələrinin hamısına kompensasiyalar ödənilib.

Prezident İlham Əliyev: Nə ilə dolanırsınız, nədir işiniz?

Sakin: Dolanışığımız tinkçiliklədir.

Müstəqim Məmmədov: Tingçilik, heyvandarlıq.

Prezident İlham Əliyev: Heyvandarlıq? Mal-qara saxlayırsınız?

Sakin: Bəli. Ürəyimiz elə Kəlbəcəri deyir, cənab Ali Baş Komandan.

Prezident İlham Əliyev: Kəlbəcər kimi gözəl yer bəlkə də dünyada yoxdur.

Sakin: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Gəlin, burada şəkil çəkdirək.

Xatirə şəkli çəkdirildi.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakinlər: Sağ olun.

Sonra Prezident İlham Əliyev Tərtər şəhərinin mərkəzində Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən rayona müxtəlif tipli reaktiv yaylım atəşi sistemləri və artilleriya qurğularından atılmış mərmilərə baxıb.

Bərdə Peşə Liseyinin açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev açılışda iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına məlumat verildi ki, liseyin 5 bloklu tədris korpusunda sinif otaqları, laboratoriyalar, silah kabineti, idman və akt zalları, yeməkxana, emalatxana, iclas zalı və digər zəruri otaqlar vardır. Burada şagirdlərin mükəmməl peşə biliklərinə yiyələnməsi üçün hər cür şərait yaradılıb.

Qeyd edək ki, ölkəmizdə peşə təhsilinin inkişaf etdirilməsi prioritet istiqamət kimi müəyyən olunub. Bu sahədə peşəkar tədris prosesinin qurulması, əmək bazarının, o cümlədən işəgötürənlərin tələbatlarına uyğun ixtisaslar üzrə kadr hazırlığının təmin olunması qarşıda duran əsas vəzifələrdən biridir. Son dövrlər paytaxt Bakı ilə yanaşı, bölgələrdə də yeni peşə təhsili müəssisələri qurulur. Yeni istifadəyə verilən Bərdə Peşə Liseyi də bu istiqamətdə həyata keçirilən layihələrdən biridir.

Xüsusi qeyd olunmalıdır ki, ölkə iqtisadiyyatının inkişafı, yeni iş yerlərinin açılması peşə təhsili sahəsində hazırlanan kadrlara ehtiyacı artırır. Bu istiqamətdə özəl sektorla təhsil sahəsi arasında mövcud mexanizmlərin tətbiqinin gücləndirilməsi də əsas vəzifələrdən biridir. Bu sahədə həyata keçirilən tədbirlər gənclərin müvafiq peşələrə yiyələnərək məşğulluğunun təmin olunmasına, eləcə də müəssisə və təşkilatların ixtisaslı kadrlarla təminatına müsbət təsir göstərir.

Cəbrayıl rayonuna səfər

Prezident İlham Əliyev “KamAZ” ASC ilə “Gəncə Avtomobil Zavodu” İstehsalat Birliyinin birgə servis mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak edib.

Dövlətimizin başçısı burada Rusiya Federasiyası Tatarıstan Respublikasının Baş nazirinin müavini, sənaye və ticarət naziri Albert Kərimov və “KamAZ” ASC-nin baş direktorunun müavini Rüstəm Şamsutdinovla görüşüb.

Albert Kərimov Rusiya Federasiyası Tatarıstan Respublikasının Prezidenti Rüstəm Minnixanovun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırıb.

Prezident İlham Əliyev Rüstəm Minnixanovun salamlarına görə minnətdarlığını bildirib, onun da salamlarını Tatarıstan Prezidentinə çatdırmağı xahiş edib. Dövlətimizin başçısı Rüstəm Minnixanovla keçirdiyi görüşləri xatırladıb.

Tatarıstan Respublikasının Baş nazirinin müavini Füzuli Beynəlxalq Hava Limanına endiklərini bildirib və bu hava limanının yüksək səviyyədə yaradıldığını qeyd edib.

Bildirilib ki, son illərdə Azərbaycanla Rusiya arasında strateji tərəfdaşlığa əsaslanan dostluq münasibətləri bütün digər sahələrdə olduğu kimi, iqtisadi sahədə də uğurla inkişaf edir. Azərbaycanın Rusiyanın ayrı-ayrı regionları, o cümlədən Tatarıstan Respublikası ilə səmərəli qarşılıqlı əməkdaşlıq münasibətləri var. Yük maşınlarının istehsalı üzrə dünyanın aparıcı şirkətlərindən olan “KamAZ”ın Cəbrayılda “Gəncə Avtomobil Zavodu” İstehsalat Birliyi ilə birgə servis mərkəzinin yaradılması bunun göstəricisidir.

Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə tarixi torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi kənd təsərrüfatı texnikasına, eləcə də digər texnikalara və texniki xidmətlərə tələbatı artırıb. Bu baxımdan Qarabağ bölgəsində yük avtomobilləri və kənd təsərrüfatı texnikaları üçün “KamAZ” ASC ilə “Gəncə Avtomobil Zavodu” İstehsalat Birliyinin birgə servis mərkəzinin yaradılması xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Qeyd edək ki, layihə bu ilin iyul ayında Rusiya şirkətlərinin nümayəndələrinin Azərbaycana işgüzar missiyası çərçivəsində “Gəncə avtomobil zavodu” İstehsalat Birliyi ilə “KamAZ” ASC arasında imzalanmış Anlaşma Memorandumuna uyğun olaraq “KamAZ” avtomobil zavodu ilə birlikdə həyata keçiriləcək.

“Araz Vadisi İqtisadi Zonası” Sənaye Parkında yaradılacaq regional servis mərkəzinin ümumi ərazisi 1,5 hektar olacaq. Ərazidə satış zalı, maliyyə xidmətləri

şöbəsi, xidmət bürosu, menecer şöbələri, təmir zonası ustalarının ofisləri və ehtiyat hissələri anbarının yerləşəcəyi inzibati bina, yük avtomobilləri və kənd təsərrüfatı texnikalarına xidmət üçün qulluq blokları, təmir sexləri, avtoyuma və dayanacaq fəaliyyət göstərəcək. Mərkəzdə "KamAZ" ilə yanaşı, digər yük avtomobilləri, eləcə də kənd təsərrüfatı texnikalarına, o cümlədən traktor və kombaynlara texniki servis xidməti göstəriləcək. Burada 36 yeni iş yerinin yaradılması nəzərdə tutulur.

"KamAZ" ASC-nin "Gəncə Avtomobil Zavodu" İstehsalat Birliyi ilə birgə layihəsinə 2014-cü ildə start verilib. "KamAZ"ın ilk partiyası 2015-ci ildə buraxılıb. Hazırda orada 8 model "KamAZ" buraxılır və indiyədək 1000-dən çox maşın istehsal olunub. Əməkdaşlığın inkişafı ilə bağlı perspektiv planlar da var. Belə ki, Rusiya bankının maliyyəsinin cəlb edilməsi ilə gələcəkdə lizinq şirkətinin, ehtiyat hissələri üzrə regional anbarların yaradılması, mövcud xidmət mərkəzlərinin müasirləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Bundan başqa, Cəlilabad, İsmayıllı və İmişlidəki servis mərkəzləri modernləşdiriləcək. Diqqətə çatdırılıb ki, Zəngəzur dəhlizinin işə düşməsi ilə yükdaşımalarının həcmi artacaq.

Oktyabrın 4-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunda yaradılacaq "Araz Vadisi İqtisadi Zonası" Sənaye Parkının təməlini qoyub.

Dövlətimizin başçısına sənaye parkı haqqında məlumat verildi.

Bildirildi ki, Cəbrayıl rayonunda yaradılacaq sənaye parkı 200 hektar ərazini əhatə edəcək. Ərazi kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı, sənaye, sosial və texniki zonalara bölünəcək. Burada logistika və ticarət mərkəzi, anbar kompleksləri, topdan və pərakəndə satış obyektləri, TIR parkı, gömrük, yanacaqdoldurma, avtomobil və digər texnikaların təmiri məntəqələrinin yaradılması planlaşdırılır. Sənaye Parkında tikinti üçün üzlük və izolyasiya materialları, müxtəlif qatqı maddələri, metal konstruksiya istehsalı müəssisələrinin təşkili nəzərdə tutulur. Parkın ərazisində, həmçinin kənd təsərrüfatı məhsullarının qablaşdırılması, meyvə-tərəvəz konservləri, süd və ət məhsulları istehsalı və emalı, şərab, yem, gübrə istehsalı, ipəkçilik müəssisələrinin, soyuducu kameraların qurulması, kiçik istehsal və xidmət sahələrinin yaradılması planlaşdırılır.

Sənaye Parkının yaxınlığında yaşayış məntəqəsi olmadığı üçün sosial zonada 150 nəfərlik konteyner şəhərciyi qurulacaq. Şəhərcikdə Parkın idarə olunması və rezidentlər üçün ofis binaları, inzibati heyət, rezidentlər, tikintini həyata keçirən mühəndis və fəhlələr üçün yaşayış binaları və xidmət obyektləri, tibb məntəqəsi, idman meydançası və digər infrastruktur yaradılacaq.

Bu layihənin həyata keçirilməsi bölgənin potensialının ölkə iqtisadiyyatına reinteqrasiyasına, yerli istehsalın inkişafına böyük təkan verəcək, məşğulluq səviyyəsinin yüksəlməsinə əlavə imkanlar yaradacaq.

Qeyd edək ki, işğaldan azad edilmiş Cəbrayıl rayonu qum-çınqıl, mişar daşı, kərpic gili, sement xammalı, gəc, əhəng və yaşəm kimi faydalı qazıntılarla zəngindir. İşğaldan əvvəlki dövrdə rayon iqtisadiyyatının əsas sahələri üzümçülük, tütünçülük, heyvandarlıq və taxılçılıq olub. Həmçinin rayonda qaramal kökəltmə, quşçuluq və baramaçılıq təsərrüfatları, xalçaçılıq müəssisəsi, üzüm emalı, çörək zavodları, kənd təsərrüfatı texnikasının təmiri müəssisələri fəaliyyət göstərib.

Oktyabrın 4-də Cəbrayıl rayonunda 110/35/10 kilovoltluq "Cəbrayıl" yarımstansiyasının açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yarımstansiyanın açılışında iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına yarımstansiyada yaradılan şərait barədə məlumat verildi. Bildirildi ki, 44 günlük Vətən müharibəsində işğaldan azad edilən Cəbrayıl rayonuna Füzulidəki "Şükürbəyli" yarımstansiyasından uzunluğu 31 kilometr olan 110 kilovoltluq ikidövrəli 1-ci və 2-ci "Cəbrayıl" hava xətləri çəkilib. Bir vaxtlar qoşunların təmas xətti olduğundan tamamilə minalanmış yerlərdən keçən xəttin uzandığı ərazi partlamamış sursatlardan təmizlənib. Hava xəttinin ildırımdan mühafizəsi və yarımstansiyalararası siqnalların ötürülməsi üçün zəruri işlər görülüb. Yeni yarımstansiyada 110 kilovoltluq Açıq Paylayıcı Qurğu tikilib. O cümlədən 110/35/10 kilovoltluq "Qubadlı" və "Zəngilan" yarımstansiyalarının qidalandırılması məqsədilə Cəbrayıldan çəkilən ikidövrəli ötürmə xətlərinin qoşulması üçün texniki cəhətdən yarımstansiyada lazımi şərait yaradılıb. "Cəbrayıl" yarımstansiyası yeni avadanlıqlarla komplektləşdirilib, burada müasir rəqəmsal idarəetmə, mühafizə və avtomatika sistemləri quraşdırılıb. Yarımstansiyanın iş rejiminə real zamanda nəzarət olunması və göstəricilərin "Azərenerji" ASC-nin SCADA sisteminə ötürülməsi məqsədilə yerli mikro-Scada dispetçer idarəetmə sistemi qurulub və enerjisistemin mərkəzi SCADA sisteminə inteqrasiya olunaraq rəqəmsallaşdırılıb.

"Cəbrayıl" yarımstansiyası, ilk növbədə, bu rayonda yerləşən hərbi obyektləri, yeni yaradılan sosial-iqtisadi infrastruktur layihələrini, eləcə də rayonun ümumi şəhərsalma konsepsiyasına əsasən, Cəbrayıl şəhərini və bütövlükdə rayonun bütün kənd-qəsəbələrini elektrik enerjisi ilə təmin edəcək.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayılda Dövlət Sərhəd Xidmətinin hərbi hissə kompleksinin açılışını edib.

Prezident, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin açılış mərasimində iştirak etməsi münasibətilə hərbi hissədə mərmər yaddaş daşı və lövhəsi quraşdırılıb.

Hərbi hissənin silah və döyüş texnikası arsenalına "Harop" və "Quzğun" zərbəendirici pilotsuz uçuş

aparatları, tank əleyhinə dəzgahlı qumbaraatanlar, tank əleyhinə idarə olunan raketlər, 120 millimetrlik və 82 millimetrlik minaatanlar, zenit qurğuları və digər müasir silah sistemləri, atıcı, qrup və snayper silahları, müşahidə və gecəgörmə cihazları, termal qurğular və nişangahlar, xüsusi təyinatlı avadanlıqlar, həmçinin zirehli transportyorlar, yüksək keçidli avtomobillər, zirehli döyüş maşınları daxil edilib. Dövlətimizin başçısının tapşırığına əsasən işğaldan azad olunan ərazilərdə zəruri sərhəd müdafiə və mühafizə infrastrukturunun yaradılması üzrə fəaliyyətlər davam etdirilir.

Prezident İlham Əliyev zirehli döyüş avtomobilini idarə etdi, "Harop" pilotsuz uçuş aparatlarına baxdı.

Ərazisi 64 hektar olan hərbi hissə kompleksinə qərargah binası və əsgər yataqxanası, şəxsi heyətin xidməti yüksək səviyyədə aparması üçün lazımi şəraitlə təmin edilən iş otaqları, yeməkxana binası, hamam-camaşırxana, yaşayış şəhərciyi, avtomobil texnikasının saxlanması üçün bokslar, silah, yanacaq, ərzaq və əşya-geyim anbarları daxildir. Kompleksin təlim şəhərciyində hərbi qulluqçuların döyüş hazırlığının yüksəldilməsi üzrə məşqlərin təşkili, atış poliqonunda müxtəlif cür atıcı və iriçaplı silahlardan atışların keçirilməsi və nəticələrinin qiymətləndirilməsi, şəxsi heyətin mövcud silah və döyüş texnikasından istifadə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsinə imkan verən zəruri şərait yaradılıb. İdman şəhərciyində hərbi qulluqçuların idmanla məşğul olmaları üçün futbol və voleybol meydançaları, həmçinin ən müasir standartlara uyğun avadanlıqlar və alətlərlə təchiz olunan idman zalı vardır. Ərazidə əsaslı abadlıq işləri aparılıb.

Oktyabrın 4-də Cəbrayıl Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlqoyma mərasimi keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev mərasimdə iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına məlumat verildi ki, Baş Plan layihəsinə əsasən şəhərin cənub hissəsində yerləşəcək yeni xəstəxananın ümumi ərazisi 2,6 hektardır. 150 çarpayılıq xəstəxana binasında yoluxucu xəstəliklər korpusu və bir sıra texniki təyinatlı binalar olacaq. Burada rayon sakinlərinə yüksək səviyyədə tibbi xidmət göstərmək üçün hər cür şərait yaradılacaq. Beləliklə, öz doğma yurdlarına qayıdacaq rayon sakinləri bu tibb ocağının istifadəyə verilməsi ilə hərtərəfli tibbi xidmətlə əhatə olunacaqlar.

Prezident İlham Əliyev Cəbrayıl Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl şəhərində akademik Mehdi Mehdizadə adına tam orta məktəbin təməlqoyma mərasimində iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına məktəbdə yaradılacaq şərait barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, 960 şagirdin təhsil alacağı yeni məktəb binasında hər cür inventarla təchiz olunmuş sinif otaqları, fənn kabinetləri fəaliyyət göstərəcək. Məktəbin həyətində geniş idman meydançası tikiləcək ki, bu da sağlam nəslin yetişməsi üçün vacib amillərdəndir. Bir sözlə, doğma torpaqlarına geri dönən cəbrayıllı şagirdlər ən müasir tələblərə cavab verən təhsil ocağında oxuyacaqlar. 145 yaşlı bu tam orta məktəblə yanaşı, Cəbrayıl şəhərində daha 3 məktəbin tikilməsi də nəzərdə tutulur.

Qeyd edək ki, məktəb 1876-cı ildə tikilib istifadəyə verilmişdi.

Prezident İlham Əliyev məktəbin təməlini qoydu.

Oktyabrın 4-də Cəbrayıl şəhərində ilk çoxmənzilli yaşayış məhəlləsinin təməlqoyma mərasimi keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev mərasimdə iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına məlumat verilib ki, 10,5 hektar ərazini əhatə edən yaşayış məhəlləsi mərhələli şəkildə tikilib istifadəyə veriləcək. İlk mərhələdə 5 bina tikiləcək və buraya 200-ə yaxın ailə, yəni 654 sakin köçürüləcək. Məhəllədə 4, 5 və 6 mərtəbəli yaşayış, o cümlədən digər təyinatlı binalar olacaq. Bu məhəllədə və ümumiyyətlə, şəhərin mərkəzində tikiləcək binaların fasad və eyvanlarına tarixilikləri qorunmaqla, müasir görkəm veriləcək.

Qeyd edək ki, Cəbrayıl rayonunda işğaldan əvvəl 52 min sakin yaşayırdısa, indi onların sayı 82 minə çatıb. Burada ən vacib amillərdən biri də şəhərdə yaşayacaq insanlara veriləcək suyun yeraltı mənbələrdən çəkilməsidir. Doğma şəhərlərinə uzun illərdən sonra yenidən ayaq basan rayon sakinlərinə burada rahat yaşamaları üçün hər cür şərait yaradılır.

Prezident İlham Əliyev yaşayış məhəlləsinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşüb, Memorial Kompleksin və şəhərin bərpasının təməl daşını qoyub.

Prezident İlham Əliyev əvvəlcə Cəbrayıl ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşüb.

Dövlətimizin başçısı görüşdə çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

-Əziz cəbrayıllılar, əziz dostlar, sizi səmimiyyətlə salamlayıram və "Cəbrayıla xoş gəlmisiniz" deyirəm.

Cəbrayıllılarla müzəffər Ordumuzun Qələbəsindən sonra ilk görüşümdür və bu görüşü məhz oktyabrın 4-də keçirmək xüsusi məna daşıyır. Çünki düz bir il əvvəl məhz oktyabrın 4-də Azərbaycan Ordusu Cəbrayıl şəhərini işğalçılardan azad etdi və bu gün bu şanlı tarixi birlikdə qeyd etmək üçün mən cəbrayıllıları onların öz yurduna, vətəninə dəvət etdim. Ona görə "Cəbrayıla xoş gəlmisiniz" demək sözləri ilə öz çıxışıma başlayıram. Amma əminəm ki, bundan sonra mən Cəbrayıla gələndə həmişə cəbrayıllılar mənə "Xoş gəlmisiniz, cənab Prezident" deyəcəklər.

Buna nail olmaq üçün əməli işlər aparılır və bu gün artıq bir neçə obyektin təməl daşı qoyuldu. Bu gün

Cəbrayıl şəhərinin baş planının təqdimatı olacaqdır və fəal işlər başlamışdır. Bu gün bir ilə görülmüş işlərə qiymət verərkən, əlbəttə, görürük ki, dövlətimizin, xalqımızın nə qədər böyük potensialı var. Çünki ermənilər tərəfindən tamamilə dağıdılmış ərazilərə cəmi bir ildən sonra həyatı qaytarmaq, insanları qaytarmaq böyük potensialdan xəbər verir. Biz bütün gücləri səfərbər etmişik və edəcəyik ki, qısa müddət ərzində Cəbrayılı və bütün başqa rayonlarımızı yenidən quraq, bərpa edək. Buraya gələn hər bir insan bu dağıntıları görür və erməni vəhşiliyinin, erməni vandallığının şahidi olur. Bu vəhşilik, bu vandallıq işğal dövründə törədildi. Müharibə dövründə bu qədər dağıntılar ola bilməzdi. İşğal dövründə ermənilər bütün evləri, binaları kərpic-kərpic sökərək talançılıqla, soyğunçuluqla məşğul olurdular və bütün dünya buna göz yumurdu. Bunu görən beynəlxalq təşkilatlar, bunu görən Ermənistanın havadarları buna, sadəcə olaraq, biganə qalırdılar, göz yumurdular. Amma bu gün bütün dünya bunu görür və bunu görmək istəməyənlər də görməlidirlər. Çünki Cəbrayıl şəhərindən demək olar ki, əsər-əlamət qalmayıb. Cəmi beşmərtəbəli iki bina qalıbdır, onlardan da erməni hərbçiləri istifadə edirdilər və keçmiş xəstəxananı onlar hərbi hissəyə çevirmişdilər. Bundan başqa bütün binaları, bütün tarixi abidələri yerlə-yeksan etdilər.

Oktyabrın 4-ü bizim tariximizdə əbədi qalacaq. Çünki oktyabrın 4-də Cəbrayıl şəhəri işğalçılardan azad edildi və bu Qələbənin çox böyük mənası var idi. Çünki ilk dəfə olaraq müharibənin birinci həftəsində şəhər, rayon mərkəzi azad edilmişdi. Bunun çox böyük rəmzi mənası var idi. Bu, bizim Ordumuza əlavə güc verdi, inam verdi. Bu Qələbədən sonra bizim şanlı Ordumuz öz tarixi missiyasını digər yerlərdə də icra etmişdir. Cəbrayıllılar yaxşı bilirlər ki, müharibənin ilk günündə Cəbrayılın iki kəndi işğalçılardan azad edilmişdir – Böyük Mərcanlı və Nüzgar kəndləri, Füzuli rayonunun 4 kəndi bizim birinci uğurumuz idi. Amma ondan sonra bir həftə ərzində şiddətli döyüşlər getdiyi zaman hər hansı bir yeni yaşayış məntəqəsini azad etmək mümkün olmamışdır. Yəni, müharibənin obyektiv gedişatı bunu diktə edirdi və oktyabrın 3-də Suqovuşan qəsəbəsi və Talış kəndi, eyni zamanda, Cəbrayıl rayonunun bir neçə kəndi işğalçılardan azad edildi. Bu, Ordumuza əlavə mənəvi güc verdi.

Oktyabrın 4-də cəbrayıllıları və bütün Azərbaycan xalqını mən bu xoş müjdə ilə sevindirmişdim - Cəbrayıl şəhəri azad edilmişdir! Bir il bundan əvvəlki dövrə qayıtsaq Qələbəmizin əzəmətini bir daha görərik. Çünki müharibə getdiyi zaman, əlbəttə, bizim gündəlik fəaliyyətimiz qələbəni möhkəmləndirmək, işğal edilmiş bütün torpaqları azad etməkdən ibarət idi. Yəni, əldə edilmiş uğurları təhlil etmək üçün heç vaxt yox idi və buna heç gərək də yox idi. Amma bu gün müharibədən və Cəbrayılın azad olunmasından bir il keçməsindən sonra bunu daha dəqiq və aydın təhlil edərkən görürük ki, bu Qələbənin çox böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Eyni zamanda, məhz burada, bu ərazidə düşmən bir neçə xətdən ibarət istehkamlar qurmuşdu və bu istehkamları yarmaq çox böyük qəhrəmanlıq və fədakarlıq tələb edirdi. Bizim əsgər və zabitlərimiz, sözün əsl mənasında, ölümə gedirdilər. Biz şəhidlərimizin canı-qanı bahasına öz doğma torpaqlarımıza qayıtmışıq. Fürsətdən istifadə edərək bir daha əziz şəhidlərimizin xatirəsini yad etmək istəyirəm. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Cəbrayıl əməliyyatının əhəmiyyəti, eyni zamanda, ondan ibarət idi ki, Cəbrayıl azad olunandan sonra o vaxt işğal altında olan bizim digər rayonlara uğurlu addımlarımız mümkün olmuşdur. Cəbrayıldan sonra Zəngilan, ondan sonra Qubadlı və Laçın rayonunun cənub hissəsi işğalçılardan azad edildi. Beləliklə, Laçın dəhlizini biz tam nəzarətə götürə bildik. Mən demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, Soltanlı və Əmirvarlı kəndləri uğrunda bir neçə gün çox şiddətli döyüşlər gedirdi və bu, o yerlərdən biri idi ki, Ermənistan ordusu orada dirəniş göstərmişdi və orada böyük istehkamlar qurulmuşdu.

Yəni bir neçə gün bizə lazım oldu ki, strateji əhəmiyyət daşıyan o kəndləri azad edək və ondan sonra artıq Zəngilanın azad edilməsi labüd idi. Deyə bilərəm ki, Zəngilan şəhərini Ermənistan ordusu demək olar ki, az müdafiə edirdi. Artıq onların gözlərini qorxu o qədər tutmuşdu ki, onlar silahları yerə qoyub qaçırdılar. Eyni zamanda, Füzuli, Cəbrayıl əməliyyatlarından sonra Hadruta yolumuz açıldı. Oktyabrın 9-da Hadrut qəsəbəsi azad edildi və Şuşaya yolumuz açıldı. Həm də Cəbrayıl əməliyyatının çox böyük əhəmiyyəti var idi və deyə bilərəm ki, həlledici əhəmiyyəti var idi. Çünki biz düşmənin müdafiə xəttini məhz bu istiqamətdə yara bilmişik.

Cəbrayılın azad olunması artıq beş il bundan əvvəl başlamışdı. Aprel döyüşləri nəticəsində Cocuq Mərcanlı kəndinə insanları qaytarmaq üçün imkanlar əldə edildi. Strateji yüksəkliklər işğalçılardan azad olunandan sonra Cocuq Mərcanlıya həyatın qayıtması artıq mümkün olmuşdur və bu, bizim önəmli qələbəmiz idi. Çünki bu, uzun fasilədən, atəşkəsdən sonra ilk böyük qələbəmiz idi. Düzdür ermənilər o vaxt bu qələbəni kiçiltmək istəmişdilər. Hətta bəyan edirdilər ki, bu, o qədər də böyük əhəmiyyət daşıyan ərazilər deyil və sanki Ermənistan tərəfi qalib gəlmişdi. Mən hələ o vaxt deyirdim ki, biz gəlmişik, onların qazdıqları səngərlərdə yerləşmişik, necə ola bilər ki, Ermənistan burada qalib gəlib?! Biz o vaxt böyük ərazini, əlbəttə ki, o vaxt üçün böyük ərazini - bir neçə min hektarı azad etmişdik və təqribən 9-10 min hektar əraziyə nəzarəti əlimizə keçirmişdik. Təkcə bu istiqamətdə yox, eyni zamanda, Ağdərə istiqamətində çox önəmli strateji yüksəklikləri biz o vaxt götürdük ki, İkinci Qarabağ müharibəsində bu yüksəkliklərin çox böyük əhəmiyyəti olmuşdur. O vaxt biz haqlı olaraq Aprel döyüşlərindəki qələbəni

Ordumuzun şanlı Qələbəsi kimi qeyd edirdik və bizim qayıdışımızın da başlanğıcı məhz o vaxt olmuşdur. Cocuq Mərcanlıya qayıdış Böyük Qayıdışın başlanğıcı idi. Mənim xatirimdədir, o vaxt Dövlətqaçqınkomun sədri Əli Həsənovdan soruşmuşdum ki, belə bir fikrim var, Cocuq Mərcanlı sakinlərini öz kəndinə qaytaraq. O vaxt orada bir ailə - Oktay Həziyevin ailəsi yaşayırdı. Dedim ki, siz öyrənin görün gəlmək istəyirlər, istəmirlər? Artıq uzun müddət keçib, bəziləri Biləsuvarda, bəziləri Bakıda işləyirlər, indi iş yerləri var, qayıtmaq istəyirlər, yoxsa yox? Bir müddət keçəndən sonra Əli müəllim mənə dedi ki, demək olar onların hamısı qayıtmaq istəyir. Bu, məni çox sevindirdi. Çünki o vaxt müxtəlif fikirlər var idi ki, torpaqlar azad olunarsa, məcburi köçkünlər qayıdacaq, qayıtmayacaq, onların bir çoxları o yerləri görməyiblər, onların uşaqları, nəvələri. Ancaq o sözlər bir daha göstərdi ki, xalqımız nə qədər böyük xalqdır.

Dərhal göstəriş verdim və Dövlətqaçqınkom qısa müddət ərzində böyük bir qəsəbəni saldı və mən 2017-ci ildə o qəsəbənin açılışına gəlmişdim. O vaxt mərhələli şəkildə 150 evdən ibarət qəsəbə salındı, məktəb, tibb məntəqəsi tikildi. Şuşa məscidinin bənzəri olan məscid inşa edildi, iş yerləri üçün imkanlar yarandı. Mən Cocuq Mərcanlıda olarkən demişdim ki, bu gün Şuşa məscidinin – Gövhər ağa məscidinin bənzərini biz burada inşa etmişik, bu, rəmzi məna daşıyır. Şuşa işğaldan azad olunandan sonra ermənilər tərəfindən dağıdılmış bütün məscidlərimizi bərpa edəcəyik. Dörd il keçəndən, daha doğrusu üç il keçəndən sonra artıq bu sözlər həyatda öz yerini tapmışdır.

Yəni, bizim Böyük Qayıdışımız Cəbrayıldan başlamışdır və İkinci Qarabağ müharibəsindəki birinci ciddi uğurumuz da məhz Cəbrayıl şəhəri ilə, Cəbrayıl rayonu ilə bağlıdır. Bu, ölkəmizin tarixində əbədi qalacaq bir hadisədir. Çünki İkinci Qarabağ müharibəsindəki Qələbəmiz tarixi qələbədir. Buna bənzər Qələbə xalqımızın çoxəsrlik tarixində olmamışdır. Bütün xalq bu Qələbəni əldə etmək üçün birləşdi, Ordumuzun arxasında durdu və Ordumuz Ali Baş Komandanın əmrlərini ləyaqətlə yerinə yetirdi. Bir daha demək istəyirəm ki, qəhrəmanlıq, fədakarlıq göstərərək, qan tökərək, şəhidlər verərək biz tarixi ədaləti bərpa etdik, düşməni öz torpağımızdan qovduq, düşmənə lazımi dərsi verdik. Düşmən bizim qabağımızda diz çökdü, ağ bayraq qaldırdı və bundan sonra Azərbaycan xalqı əbədi olaraq qalib xalq kimi yaşayacaq.

Biz həm beynəlxalq hüququ, həm tarixi ədaləti, həm insani ədaləti bərpa etdik. Çünki bax, bu dağıntıları törədən insan deyil, buna insan demək olmaz. Bunu törədən Azərbaycan xalqına o qədər nifrət etməli idi ki, bax, bu çirkin əməllərə əl atsın. O Azərbaycan xalqına ki, ermənilərə vaxtilə qucaq açıb. O Azərbaycan xalqına ki, vaxtilə çar Rusiyası tərəfindən İrandan köçürülmüş ermənilərə burada yer verib. Düzdür, Cəbrayıl rayonunda ermənilər yaşamayıb, heç bir faiz də erməni əhalisi olmayıb. Mən arayışa baxdım, işğaldan əvvəl Cəbrayılda cəmi 10 erməni yaşayırdı. Ancaq Qarabağın digər yerlərində Azərbaycan xalqı onlara yer verdi. Sənə çörək verənə qarşı belə nankorluq, belə qəddarlıq, bu qədər vəhşilik hesab edirəm ki, dünya tarixində misli-bərabəri olmayan barbarlıq və vandallıqdır. Bu gün Ermənistanın havadarları, bax, bunu görməlidirlər. Görmək istəməsələr də, görməlidirlər və görəcəklər. Bütün dünya görür. Biz artıq kitablar nəşr etməyə başlamışıq. Biz təqdimatlar keçirməyə başlamışıq. Biz bütün dünyaya erməni vəhşiliyi ilə bağlı dolğun məlumatın verilməsinə nail olacağıq. Bu prosesə start verilib. Bütün dünya görməlidir ki, biz təkcə özümüzü müdafiə etməmişik, öz ərazimizi bərpa etməmişik, biz erməni faşizminin belini qırmışıq. Erməni faşizmi bu bölgədə qol-qanad açıb və xarici havadarlarının dəstəyinə arxalanıb bizim ərazimizi otuz il ərzində işğal altında saxlamışdı.

Biz hərbçilərimizlə haqlı olaraq fəxr edirik və fəxr edəcəyik. Onlar əsl qəhrəmandırlar. Biz bütün xalqımızla fəxr edirik. Çünki bu 44 gün ərzində göstərilən həmrəylik, göstərilən birlik bütün dünyaya Azərbaycan xalqını çox ləyaqətli və böyük xalq kimi təqdim etdi. Bizim Qələbəmizin rəmzi olan yumruq təkcə güc rəmzi deyil, bu, birlik rəmzidir. Biz birləşdik və istədiyimizə nail olduq, tarixi ədaləti bərpa etdik. Baxın, görün, Ermənistan indi hansı bəyanatlar verir? Otuz il ərzində uydurulan mifologiyadan əsər-əlamət yoxdur. Bəs, haradadır onların "müzəffər" ordusu? Haradadır "yenilməz" erməni əsgəri? Bizə qarşı otuz il ərzində çirkin təbliğat aparan, Azərbaycan xalqının ləyaqətini alçaltmağa çalışan artıq öz payını aldı, öz dərsini aldı. Daha heç kim dünyada "müzəffər erməni əsgəri" haqqında bir söz demir. Çünki on min fərarisi olan orduda hansı şücaətdən, hansı qəhrəmanlıqdan söhbət gedə bilər? Heç kim "yenilməz Ermənistan ordusu" haqqında danışmır. Ermənistan ordusu yoxdur. Biz onu məhv etmişik, dibdən-kökdən məhv etmişik. Onların otuz il ərzində yığdıqları bütün texnikanı darmadağın etmişik. Onun bir hissəsi Hərbi Qənimətlər Parkında nümayiş etdirilir. Canlı qüvvəsini məhv etmişik. Bunu Azərbaycan xalqı edib və öz üstünlüyünü göstərib.

Ona görə bu mifologiyaya son qoyuldu. Bizə qarşı olan bütün digər erməni iddialarına tədricən son qoyulmalıdır. Mən bunu demişəm və mən söz deyəndə elə-belə söz demirəm. Bu günə qədər nəyi demişəmsə, hamısını da etmişəm. Ona görə bundan sonra da Ermənistan cəmiyyətində real vəziyyətin düzgün təhlili getməlidir. Artıq mifologiyadan əl çəkməlidirlər. Böyük Ermənistan xülyasından əl çəkməlidirlər. Dənizdən-dənizə qədər mifik Ermənistan xülyasından əl çəkməlidirlər. Azərbaycana və Türkiyəyə qarşı ərazi iddialarından əl çəkməlidirlər və əl çəkəcəklər. Bunun başqa yolu yoxdur. Məcbur edəcəyik onları.

Əgər kimsə hesab edir ki, müharibə bitdi və indi hər şey necə deyərlər, əvvəlki məcraya düşəcək, səhv edir. Müharibə bitdi, biz qalib gəldik, yeni reallıq yaratdıq, hər kəs bu reallıqla hesablaşmalıdır və hesablaşacaq. Mən deyəndə ki, biz imkan verməri̇k Ermənistanda yenə də bizə qarşı hansısa təxribat hazırlansın, mən bunu nəzərdə tuturam. Bizim legitim hüququmuzdur, əgər təhlükə görsək, əgər təhlükənin kiçik bir təzahürünü görsək, biz lazımi addımı atacağıq və heç kim bizi dayandıra bilməz, heç kim bizim qabağımızda dura bilməz. İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə Ermənistanın havadarları bizim işimizə müxtəlif yollarla əngəl törətməyə çalışdılar - bəziləri bəyanatlar verməklə, bəziləri başqa yollarla onlara praktiki kömək göstərməklə. Ancaq bunun heç bir xeyri olmadı, bundan sonra da olmayacaq.

Ona görə İkinci Qarabağ müharibəsinin bitməsi o demək deyil ki, region əvvəlki vəziyyətə qayıdacaq. Heç vaxt əvvəlki vəziyyət olmayacaq. Bunu hər kəs bilməlidir. Bilirəm ki, bəziləri bundan narahatdır. Bəziləri hesab edirlər ki, onlar indi gələcək proseslərdən kənarda qaldılar. Onların öz işidir. Biz hər halda bütün qonşu ölkələrə əməkdaşlıq platformasını təqdim etdik. Türkiyə Prezidenti tərəfindən təklif olunan əməkdaşlıq platformasına Azərbaycan birinci ölkə olaraq öz dəstəyini göstərmişdir. Əgər bu, kimisə qane etmirsə, o platforma bizə də lazım deyil.

Hazırda regionda real praktiki əməkdaşlıq çərçivələri müəyyən olunur. Türkiyə-Rusiya əməkdaşlığı regionumuzun sabitliyinin təminatçısıdır. Bu yaxınlarda Türkiyə və Rusiya prezidentlərinin görüşü zamanı Ermənistan-Azərbaycan münasibətləri müzakirə olundu və həm Türkiyə, həm Rusiya ilə biz daim təmasdayıq. Mən Prezident olaraq daim təmasdayam. Bölgədə bu gün sabitliyin bərqərar olmasında Türkiyə və Rusiyanın rolu çox böyükdür. Yəni, bizə bu format kifayətdir. Ermənistan da bu formata qoşulacaq. Çünki başqa yolu yoxdur. İndi reallıq bundan ibarətdir. Son vaxtlar Türkiyə-Ermənistan əlaqələrinin normallaşdırılması ilə bağlı verilən ifadələri də biz dəstəkləyirik. Biz açıq demişik ki, biz bunu dəstəkləyirik. Hesab edirik ki, bu, region üçün lazımdır. Yəni, artıq bu, müharibənin hər hansı bir riskini aradan götürmək üçün lazımdır. Yəni, bizim üçün bu format kifayətdir - Türkiyə-Rusiya-Azərbaycan-Ermənistan. Kim istəyir qoşulsun, kim istəmir özü bilər. Hər halda, bu gün Azərbaycanın razılığı olmadan bu bölgədə hər hansı bir təşəbbüs gerçəkləşə bilməz. Bunu hər kəs bilməlidir.

Biz xoş niyyət göstəririk. Amma bu, o demək deyil ki, biz özümüzə qarşı əsassız ittihamları qəbul edəcəyik. Mən bunu burada – Cəbrayılda, bax, burada Araz çayının kənarında deyirəm, Azərbaycan xalqına və bütün dünyaya, bizə qarşı əsassız ittihamlar cavabsız qalmayacaq. Biz bu ittihamları rədd edirik, qəbul etmirik və sübutlar tələb edirik. Bilirsiniz, bu yaxınlarda İranın hansısa əyalət mollası ağzını açıb Azərbaycana qarşı iftiralar uydurmuşdur. Mənə məlumat verildi, mən dedim ki, fikir verməyin. Hansısa əyalət mollasının sözləri ilə biz indi bu fikirlərə əhəmiyyət verəsi deyilik. O kimdir ki?! Sadəcə olaraq, əhəmiyyət verməyin. Amma sonra əfsuslar olsun ki, rəsmi şəxslər bizə qarşı əsassız ittihamlar irəli sürməyə başlamışlar. Guya ki, Azərbaycan bu bölgələrə İsraili gətirib. Gözlərini açsınlar, görsünlər. Onlar İsraili burada harada görüblər?! Burada bir adam da yaşamır. Burada bir bina da yoxdur. Sübutlar var? Yoxdur. Sübutlar yoxdursa, hər kəs gərək dediyi sözlərə görə cavabdehlik daşısın. Biz imkan verə bilmərik ki, bizə qarşı kimsə əsassız iftira uydursun.

Azərbaycan müstəqil siyasət aparan ölkədir. Bunu hər kəs bilir və birinci il deyil ki, müstəqil siyasət aparırıq. Qonşularımızla və bütün başqa ölkələrlə münasibətləri müstəqil siyasət əsnasında qururuq. Heç kim bizim daxili işimizə qarışmasın. Biz hansı ölkə ilə hansı səviyyədə münasibətlər qururuq, bizim öz işimizdir. Axı, biz Ermənistan ilə sıx dostluq əlaqələri olan ölkələrə qarşı iddia qaldırmırıq. Görün, Ermənistanın nə qədər havadarı var, İkinci Qarabağ müharibəsi bunu göstərdi. Görün, bu gün Ermənistanı dəstəkləyən nə qədər ölkə var. Yəni, biz bu ölkələrlə düşmən olaq? Yox. Bu, ölkələrin suveren hüququnu biz qəbul edirik. Onların suveren işidir. Bəli, haradasa daxili aləmimizdə bundan narahat ola bilərik, bizi incidə bilər, xüsusilə yaxın olan ölkələr Ermənistanla münasibətlərdə xüsusi canfəşanlıq edəndə. Amma biz bunu heç vaxt dilə gətirmirik. Biz hər bir ölkənin suveren hüquqlarına hörmətlə yanaşırıq və tələb edirik ki, bizim suveren hüquqlarımıza hər kəs hörmətlə yanaşsın, bizim daxili işlərimizə müdaxilə etməsin. Belə cəhdlər əvvəllər də olub, onların hamısı uğursuz olub. Bir daha demək istəyirəm, rəsmi qaydada bizə qarşı səsləndirilən ittihamlar sübuta yetirilməlidir. Gəlsinlər, tapsınlar bir xarici vətəndaş var bu bölgədə?

Biz 130 kilometr Azərbaycan-İran sərhədini işğalçılardan təmizlədik. 130 kilometr Ermənistanın işğalı altında idi. O vaxt burada hansı proseslər gedirdi, onu gərək araşdırsınlar. Hansı əlaqələr var idi, bunu biz indi araşdırırıq. Yoxsa durduğu yerdə Azərbaycanı ittiham etmək ki, Azərbaycan hansısa ölkəni Azərbaycana gətirib. Guya Azərbaycanı Azərbaycan xalqı yox, Azərbaycan dövləti yox, hansısa kənar qüvvə idarə edir. Bu, bizə qarşı hörmətsizlikdir. Biz bunu heç vaxt qəbul edə bilmərik. Hər kəs də bunu bilməlidir. Bundan sonra da Azərbaycan öz xarici əlaqələrini və daxili işlərini bildiyi tərzdə planlaşdıracaq. Heç kim bizim işimizə burnunu soxmasın.

O ki qaldı, regionun gələcək inkişafı ilə bağlı, biz əməkdaşlığa hazırıq. Bu yaxınlarda Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirləri görüşmüşdülər. BMT Baş Assambleyasının sessiyası əsnasında, o cümlədən onların arasında ikitərəfli görüş olmuşdur. Mənə bizim xarici işlər naziri məruzə elədi və bildirdi ki, görüş

konstruktiv keçib. Biz də elə bunun tərəfdarıyıq. Eyni zamanda, yəqin Azərbaycan ictimaiyyəti bilir, bu yaxınlarda mən demişdim ki, Ermənistan baş naziri ilə görüşməyə hazıram. O da demişdi ki, hazırdır. Yəni, bu, nəyi göstərir? Bu, onu göstərir ki, bizim gündəliyimiz artıq burada qəbul olunur. Bəziləri yəqin ki, bundan narahatdır. Amma əsas odur ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında barışıq olsun, yəni sülh müqaviləsi imzalansın. Biz bunu istəyirik. Sərhədlərin delimitasiyası həyata keçirilsin. Yoxsa, kimsə bizi ittiham edir ki, biz bölgədə sərhədləri dəyişdirmək istəyirik. Nəyin əsasında bizə qarşı bu ittiham səsləndirilir? Bizim sərhədlərimiz 30 il ərzində pozulmuş vəziyyətdə olanda nədənsə Ermənistana qarşı belə ittihamlar irəli sürülmürdü. O qəbul idi? Biz heç kimin sərhədini pozmamışıq. Biz Laçın və Kəlbəcər rayonlarında Ermənistanla həmsərhəd olan bölgələrə 30 ildən sonra gəlmişik. Qar əriyəndən sonra gəlmişik, may ayında. Qar tez ərisəydi, tez gələrdik. Yəni, 30 il ərzində bu sərhəd ermənilərin əlində idi. Əgər sərhəd oradan keçirdisə, qoruyardılar da bu sərhədi. Əgər biz sərhədi pozmuşuqsa, gəlib çıxarardılar da bizi oradan. Gəlib hücum edərdilər. Barışıblar axı onlar bununla, barışıblar. İndi Ermənistan bununla barışdığı bir dövrdə kimsə gəlir deyir ki, biz kiminsə sərhədini pozmuşuq. Biz heç kimin sərhədini pozmamışıq. Xəritələr var, 1920-ci ilin xəritələri, çar Rusiyasının xəritələri. Gəlsinlər görsünlər sərhəd haradan keçir. Biz harada yerləşmişik oranı Azərbaycan ərazisi sayırıq və düz də edirik. İndi Ermənistan rəhbərliyi ən yüksək səviyyədə açıq-aydın bəyan edir ki, Azərbaycan Gorus-Qafan yolunun müəyyən hissəsində haqlı olaraq yerləşib. Çünki sovet dövründəki xəritələr bunu göstərir. Biz öz ərazimizdəyik. İndi Ermənistan bunu deyir. Başqası deyir ki, biz kiminsə sərhədini pozmuşuq, gülməlidir. Ona görə regionda yeni dövr başlayır. Biz hesab edirik ki, bu dövrü müsbət istiqamətə yönləndirmək lazımdır. Hər halda Ermənistanla Azərbaycan arasındakı bu ədavət əbədi olmamalıdır. Bütün bu dağıntılara, barbarlığa, vəhşiliyə baxmayaraq, biz gələcəyə baxmalıyıq. Azərbaycanla Ermənistan arasında sərhədlərin delimitasiyası, sülh müqaviləsi, bir-birinin ərazi bütövlüyünün tanınması istiqamətində, ondan sonra iqtisadi əlaqələrin bərpası, nəqliyyat kommunikasiyalarının açılması, bütün bunlar gündəlikdə olan məsələlərdir. Azərbaycan tərəfində siyasi iradə var. Ermənistan tərəfində də olarsa, hesab edirəm ki, iki ölkə özləri heç bir vasitəçisiz bu məsələləri həll edə bilər və bölgədə uzunmüddətli sülh ola bilər.

Bu gün Cəbrayıl rayonunun inkişafı ilə bağlı çox önəmli gündür. Çünki bu gün artıq bir neçə obyektin təməli qoyuldu. Bu obyektlərin inşası və inşaatından sonra fəaliyyəti zamanı bir çox sosial-iqtisadi məsələlər öz həllini tapacaq. İlk növbədə, təhlükəsizliklə bağlı tədbirlər. Bu gün mən Dövlət Sərhəd Xidmətinin yeni hərbi hissəsinin açılışını etdim. Orada nümayiş etdirilən ən müasir silahlar, sursatlar bizim sərhədlərimizi möhkəm, lazımi səviyyədə qorumaq üçün bizə imkanlar yaradacaq. Bu gün iqtisadi fəallıq üçün önəmli addımlar atıldı. “Araz Vadisi İqtisadi Zonası”nın təməli qoyuldu. Bu, 200 hektarı əhatə edən böyük bir layihədir. Artıq ilkin maliyyə vəsaiti ayrıldı. İlkin investorlar da müəyyən olundu. Bu gün “KamAZ” şirkətinin vitse-prezidenti və Rusiyanın Tatarıstan Respublikasının Baş nazirinin müavini xüsusi olaraq Azərbaycana gəlib və mənimlə bərabər “KamAZ” regional xidmət mərkəzinin açılışında iştirak etmişlər. Bu da çox önəmli hadisədir. Artıq Rusiya şirkəti də bu bölgəyə investisiya qoymağa başlayıbdır. Bildiyiniz kimi, Türkiyə şirkətləri də artıq Zəngilan rayonunda böyük kənd təsərrüfatı layihəsinə investisiya qoymağa başlamışlar. Bizim iki dost, qonşu ölkəmiz Azərbaycana bax, bu münasibəti bəsləyir. Azərbaycan da onlara eyni xoş münasibət bəsləyir. Eyni zamanda, sosial obyektlərin təməli qoyuldu. Xəstəxana, məktəb, bütün bunlar buraya insanların qayıdışı üçün əsas şərtlərdir.

Biz Cəbrayıl rayonunun elektrik təchizatının artıq demək olar ki, bütün işlərini gördük. Bu gün Cəbrayıl yarımstansiyası istifadəyə verildi. Laçın və Kəlbəcər rayonlarında hazırda su elektrik stansiyalarının bərpası işləri gedir. Artıq bir neçə stansiya işə başlayıb, o cümlədən Tərtər rayonunda Suqovuşan Su Elektrik stansiyaları. Mən tapşırıq vermişəm, ermənilər tərəfindən, - onlar qaça-qaç dövründə, Kəlbəcəri, Laçını tərk edən dövrdə, - dağıdılmış stansiyaların 10-nu biz gələn il, qalan 20-dən çoxunu isə ondan sonrakı illərdə bərpa edəcəyik. Yəni, Cəbrayıl rayonunun elektrik təchizatı artıq var. Bu, əsasdır. Çünki bu olmasa, heç nə etmək mümkün olmayacaq.

İndi gəldiyiniz yola da yəqin ki, fikir verdiniz. Görün, nə gözəl yol çəkilir. Cəbrayıla 4-6 zolaqlı yol çəkilir. Vaxtilə Ermənistan rəhbərliyi Cəbrayıla yol çəkmək istəyirdi. O da yarımçıq qaldı, onların bütün arzuları kimi. İndi biz Cəbrayıla yol çəkirik. Bizim haqqımız var. Ən gözəl yollardan biri olacaq. Mən xüsusi tapşırıq verdim ki, geniş olsun, həm Cəbrayıla gələn vətəndaşlar rahat gəlsinlər, həm də buradan keçən Zəngəzur dəhlizi də bu yoldan istifadə edəcək. Bu gün birinci yaşayış binasının təməli qoyuldu. Artıq bu binanın da inşasına start verilir. Bu bina hazır olan kimi Cəbrayıl şəhərinin birinci sakinləri orada yerləşəcək. O vaxta qədər həm xəstəxana olacaq, məktəb olacaq, iş yerləri olacaq. Rayonun bütün kəndlərinin tədricən bərpa edilməsi proqramı da təsdiq edildi. Bu gün, eyni zamanda, Zəfər və İşğal muzeylərinin təməli qoyulacaq. Hesab edirəm, ən önəmlisi odur ki, Cəbrayıl şəhərinin baş planı siz cəbrayıllılara təqdim ediləcək. Biz bu plana bərabər baxacağıq. Əgər razılığınız olarsa, bu planı da təsdiq edəcəyik. Bizim planlarımız bundan ibarətdir. Biz müharibəni Zəfərlə başa vurduq. İndi sülh dövrünü də zəfərlə başlamışıq, zəfərlə başa vuracağıq. Sizi ürəkdən salamlayıram. Sizin simanızda bütün cəbrayıllıları

qucaqlayıram, öpürəm. Allah sizə cansağlığı versin. Bundan sonra cəbrayıllılar Cəbrayılda yaşayacaqlar. Sağ olun.

* * *

Yeni Azərbaycan Partiyası Veteranlar Şurasının üzvü, Baş nazirin sabiq müavini Əli Həsənov dedi:

-Çox hörmətli cənab Prezident. Sizi bu gün Cəbrayıl torpağında görməkdən buradakıların qismində bütün cəbrayıllılar qürur və şərəf hissi keçirirlər. Siz 2003-cü il oktyabrın 1-də cəbrayıllılarla prezident seçkisi qabağı ilk seçicilərlə - cəbrayıllılarla görüşdünüz. Azad edilən ilk kənd Cəbrayıl kəndi, ilk şəhər - rayon mərkəzi Cəbrayıl olub. Deyə bilmərəm, bu təsadüfdür, ya təsadüf deyil, ancaq onu deyə bilərəm ki, Cəbrayıl əhalisi tarixən dövlətə sadiq olub, sadiqdir və bu sadiqlik daim davam edəcək. Yəqin ki, burada təsadüfi hal yoxdur. O ki qaldı, 44 günlük Vətən müharibəsinə, bu 44 günün hər biri möhtəşəm, hər bir saatı Qələbə saatıdır. Siz insanları elə öyrətmişdiniz ki, hamı gözləyirdi, hər dəqiqə nə isə deyilməlidir, hər saat nə isə deyilməlidir. Yəni, bir anlığa 28 illik həsrəti yaddan çıxarırdılar, unudurdular ki, 28 ildir biz həsrət içindəyik.

Cənab Prezident, Siz bu torpağın sahiblərinin, sakinlərinin 28 illik itirilmiş sakinliyini, sahibliyini özünə qaytardınız. Bu elə bir Qələbədir ki, bunun dünya tarixində bənzəri olmayıb və olmayacaq. O hərbi əməliyyatların dünya hərb tarixində də bənzəri yoxdur və olmayacaq. Olmayacaq ona görə deyirəm ki, bu gün dünyada 70-ə qədər belə münaqişə var. Əgər kimsə bunu edə bilərdisə, hansı dövlət başçısı bunu həll edə bilərdisə o münaqişələri həll edərdilər, çünki o cür dövlət başçısı, o cür dövlət rəhbəri hansı ki, o xasiyyət, o qabiliyyət, o bacarıq, o siyasət, o dünyagörüşü, o mərdlik, o cəsarət Sizdə var, onlarda yoxdur, olsaydı edərdilər. Bəlkə bundan sonra ola bilər kimsə həvəsə düşsün, amma düşməsin, uduzacaq, onların heç biri İlham Əliyev ola bilməz. Elə bilməsinlər ki, bu, asandır.

Siz hərb tarixinə yenilik gətirdiniz. Siz Azərbaycana çox yenilik gətirmisiniz, artıq çox Azərbaycan modelləri var, bütün o brendlər ki var, onların hamısının müəllifi Sizsiniz. Dünya hərb tarixinə yeni bir model - Azərbaycan modeli gətirdiniz. 44 günlük hərbi əməliyyatlar yeni hərbi brenddir, o, cənab İlham Əliyevin brendidir. Ona görə, böyük Qələbəmiz münasibətilə Sizi bir daha təbrik edirik, Sizə möhkəm cansağlığı, yeni-yeni uğurlar, qələbələr arzu edirik. Biz əminik ki, bu, belə də olacaq.

2003-cü ildəki görüşdə Siz dediniz ki, mənim bir arzum var, hesab edirəm, bu, hamının arzusudur. Torpaqları işğaldan azad edib, Cəbrayıla gəlib, sizin qonağınız olacağam. Düzdür, bu gün bir balaca fərqli oldu, biz Sizin qonağınız olduq. Görünür, belə də olmalı imiş.

O ki qaldı, 10 noyabr Bəyanatına, düzdür, onu siyasətçilər geniş təhlil edirlər, ancaq mən hesab edirəm ki, o da Sizin siyasətinizin gücü idi – üç ölkənin bir yerə gəlməsi, Rusiyanın vasitəçilik etməsi. Hörmətli Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanla Sizin Şuşa Bəyannaməniz də tarixi hadisədir. Özünüz də qeyd etdiniz ki, həqiqətən son 100 ildə Türkiyə ilə Azərbaycan arasında belə milli birlik, qardaşlıq olmayıb. Bu, son 17 ildə Sizin, o cümlədən cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğanın prezidentlik fəaliyyətiniz dövründə daha yüksək zirvəyə qalxdı. Bu gün biz hər şeyi açıq deməliyik. Bu gün gənc nəsil bilməlidir ki, biz haradan haraya gəlmişik. Siz bu tövsiyələri həmişə edirsiniz. Çünki çox təəssüflər olsun, bugünkü gənc nəslin beynini korlayanlar da var. Ona görə də, nə olub, hansı nailiyyətlər olub, necə qazanılıb, Ulu Öndərin 1969-cu ildən gördüyü işləri hamı bilməlidir. Əslində, bu hazırlıq 50 ildir gedirdi, amma Siz onu 17 ildə bu zirvəyə çatdırdınız.

O nə millətdir ki, onun dini rəhbəri faşizm ideologiyasını təbliğ edir. Bundan millətmi olar? Dünyada bu cür ikinci millət harada var ki, gənclərinin beynini, ruhunu faşizm ideologiyası ilə korlasın. Siz bunların hamısını məhv etdiniz. Ermənilərin qaməti bundan belə heç vaxt düzəlməyəcək. Bizim əyilmiş qamətimizi düzəltdiniz. Biz başıaşağı gəzirdik, başımızı dikəltdiniz. Siz elə bir şöhrət qazanmısınız, elə bir Qələbə çalmısınız, Azərbaycan xalqına elə bir sevinc bəxş etmisiniz ki, onun əvəzi yoxdur, olmayacaq, bənzəri də dünya tarixində olmayacaq.

Var olun, sağ olun, Sizə möhkəm cansağlığı, yeni qələbələr, yeni uğurlar arzulayırıq.

Sonda mən öz sözümü deyirəm, bir cümlə deyəcəyəm, 10 saniyə vaxtınızı alacağam. 2001-ci ilin noyabr ayında Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayı idi. Orada çıxışımın sonunda bir cümlə işlətdim, qurultaya aidiyyəti də yox idi. Dedim, bütün Azərbaycan xalqı deyir ki, Şuşasız Qarabağ olmaz, Qarabağsız Şuşa olmaz, mən isə deyirəm ki, Əliyevlərsiz Azərbaycan olmaz və olmayacaq!

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

* * *

Cocuq Mərcanlı kəndinin sakini, 1-ci dərəcəli "Əmək" ordenli Oqtay Həziyev dedi:

– Cənab Prezident, əvvəlcə mən Sizi bütün cəbrayıllılar adından salamlayıram. Bütün cəbrayıllılar adından Sizə böyük təşəkkürümü bildirirəm. Çox sağ olun, cənab Prezident.

Siz 2017-ci ildə Cocuq Mərcanlıya gələndə bizim ailənin qonağı oldunuz və dediniz ki, Qarabağ torpağı qarışına qədər azad olunacaq. Biz Sizin sayənizdə bunun bariz nümunəsini gördük. Sizin rəhbərliyinizlə yaradılmış yenilməz Azərbaycan Ordusu və Sizin dəmir yumruğunuz, Sizin qətiyyətiniz sayəsində torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin, qazilərimizə cansağlığı versin. Qazilərimizə şəfa diləyirik ki, onlar tez bir zamanda sağalıb həyata qayıtsınlar.

Çox sağ olun, cənab Prezident. Siz əsl sərkərdə, əsl Ali Baş Komandan kimi tarix yazdınız. Sizin bütün xidmətləriniz Azərbaycan xalqının gözü önündədir. Çünki işğaldan azad olunmuş bütün ərazilərdə ən yüksək səviyyədə quruculuq-abadlıq işləri gedir. Noyabrın 10-da mənim Şuşa şəhərində yaşamağımın bir ili tamam olacaq. Orada və Qarabağın bütün ərazisində böyük, möhtəşəm, bənzəri olmayan quruculuq işləri gedir. Bu, Sizin sayənizdədir. Yəni, müharibədən çıxmış bir ölkənin bu qədər genişmiqyaslı quruculuq işləri aparması dünya tarixində görünməyib.

Sağ olun, cənab Prezident. Sizin Azərbaycan xalqı qarşısında danılmaz, böyük xidmətləriniz var. Siz əsl sərkərdəsiniz. Siz əsl Ali Baş Komandansınız. Var olun. Sizə nə qədər təşəkkür etsək, azdır. Allah Sizin canınızı sağ eləsin. Ailənizlə, balalarınızla xoşbəxt yaşayasınız. Allah-Təala Sizi həmişə zirvədə saxlasın, Azərbaycan xalqının başı üzərində Ali Baş Komandan kimi, sərkərdə kimi qalasınız.

* * *

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ ol, Oqtay, təşəkkür edirəm. Oqtay Həziyev o insanlardandır ki, heç nəyə baxmadan, heç kimdən qorxmadan təkbaşına öz ailəsi ilə Cocuq Mərcanlıda 20 ildən çox yaşayıb. Mən sonra xəbər tutdum. Biz Cocuq Mərcanlının ətrafını təmizləyəndən sonra mən Əli müəllimdən soruşanda, dedi ki, belə bir ailə var, orada yaşayır, heç yerə getməyib. Hətta orada böyük təsərrüfatla məşğuldur və ordumuza da kömək göstərir, ərzaq göndərir. Öz əlinin zəhməti ilə əldə etdiyi imkanları ordu ilə bölüşür. Dedim, gör nə qədər böyük bir şəxsiyyətdir. Cocuq Mərcanlıya gələndə o vaxt mən “Əmək” ordenini təzə təsis etmişdim və onu heç kimə vermirdim. Halbuki namizədlər var idi, dedim ki, yox, mən onu o kişiyə verəcəyəm. Mən birinci ordeni o kişiyə verdim və evində də təqdim etdim, qucaqladım, öpdüm. Doğrudan da Azərbaycan Oqtay kimi insanların üstündə dayanır. Sağ ol, Oqtay, sağ ol.

* * *

Milli Məclisin deputatı Ceyhun Məmmədov dedi:

-Çox hörmətli cənab Prezident. Mən də cəbrayıllılar adından Sizi salamlayıram. Biz çox sevinirik ki, bu gün Sizi Cəbrayıl torpağında qarşılayırıq. Bu gün Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycan öz tarixinin ən şərəfli, qürurlu günlərindən birini yaşayır. Son 200 ildə Azərbaycan ilk dəfə torpaq itirmədi, itirilmiş torpaqlarını bərpa etdi. Mən hesab edirəm ki, bunu yalnız Siz edə bilərdiniz. Bu siyasətin əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Siz bu uzaqgörən və müdrik siyasəti davam etdirdiniz və Azərbaycanı xoş günlərə gətirib çıxardınız.

Bu gün dünyada çoxlu sayda ölkələr var. Eləsi var, onun 50-100 il müstəqillik tarixi var, ancaq onlar bu gün nə dövlət qura biliblər, nə də ordu qura biliblər. Amma Siz Azərbaycanda bütün sahələrdə böyük inkişafa nail oldunuz. Mən xatırlayıram, 1993-cü ilin iyun ayı idi. Biz hamımız televizorun qarşısında idik. Ulu Öndərin Azərbaycana qayıdışından söhbət gedirdi və hamı deyirdi ki, Azərbaycanın bir nicat yolu var, o da Ulu Öndərin Azərbaycana qayıdışıdır və həqiqətən də belə oldu. Ulu Öndər gəldi, Azərbaycanda sabitlik təmin olundu və sonra da Siz bu siyasəti davam etdirdiniz.

Eyni zamanda, bu gün mən bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Siz Cocuq Mərcanlıda olarkən çox qəti şəkildə dediniz ki, zaman gələcək, biz Qarabağdakı məscidlərimizi də bərpa edəcəyik, tikəcəyik. Bu gün biz bunu Şuşanın timsalında görürük və inanırıq ki, bu siyasət Cəbrayılda da davam etdiriləcək. Şərq dünyasında belə bir söz var – fateh. Torpaqları işğaldan azad edən insanlara fateh deyirlər və mən hesab edirəm ki, Qarabağın fatehi Sizsiniz. Biz izləyirdik, Siz 44 günlük müharibədə informasiya cəbhəsində də çox uğurlu siyasət həyata keçirirdiniz. Siz mətbuata, televiziyaya verdiyiniz 26-dan çox müsahibə ilə bu müharibənin önündə gedirdiniz. Eyni zamanda, ordumuza rəhbərlik edərək bizi möhtəşəm Qələbəyə gətirib çıxardınız. Siz bunu daim qeyd edirsiniz ki, erməni faşizminin belini qırdınız, ümumiyyətlə, dünyada bu faşizmi məhv etdiniz.

Bu gün bir çox ölkələrdə münaqişələr var, ancaq onların heç biri həll olunmayıb. Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycan bu münaqişəni həll etdi və bu gün dünya dövlətləri Azərbaycana qibtə edirlər. Hesab edirəm ki, bu gün Ulu Öndərin ruhu bizimlədir, getdiyimiz bütün torpaqlardadır. Siz qeyd etmişdiniz ki, Ulu Öndərin ən böyük arzularından biri də torpaqlarımızın azad olunması idi. Çox şükür ki, torpaqlarımız azad olunub və biz Sizinlə bir yerdə bu günü qeyd edirik, Qələbə ilini qeyd edirik. Biz inanırıq ki, Sizinlə daha böyük uğurlara nail olacağıq. Mən Sizə cansağlığı, daha böyük uğurlar arzulayıram. Allah Sizi qorusun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol.

* * *

Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin dosenti, Əməkdar artist Yaqut Abdullayeva dedi:

-Möhtərəm Prezidentimiz, cənab Ali Baş Komandan, dahi sərkərdə. Sizin siyasətiniz sayəsində biz bu gün gözəl Cəbrayıldayıq. Cəbrayıllılar Sizi çox istəyir, Allah da Sizi çox istəyir. Allah bizim bütün dualarımızı qəbul etdi. Siz Şuşada çıxış edəndə dediniz ki, Allah bizim dualarımızı eşitdi. Sizi hamı çox sevir, bütün Azərbaycan sevir. Biz Sizinlə fəxr edirik. Bütün şəhidlərin ruhu qarşısında baş əyirəm. Cənab Prezident, bütün cəbrayıllılar adından Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Allahdan Ulu Öndərimizə, şəhidlərimizə rəhmət diləyirəm. Bu gün Ulu Öndərimizin, şəhidlərimizin müqəddəs ruhları şaddır. Bütün şəhid analarının qarşısında baş əyirəm. Cənab Prezident, Allahım Sizi qorusun. Həmişə var olun, biz Sizi çox istəyirik, həmişə də çox istəyəcəyik. Siz bizim ürəyimizsiniz. Amma, nə olar, sözümü yerə salmayın, mənim bir il ərzində bir arzum var idi - Sizin dəmir yumruğunuzu öpüb gözümün üstünə qoymaq.

* * *

AZƏRTAC-ın İdarə Heyətinin sədri Aslan Aslanov dedi:

-Möhtərəm cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan. Bu gün həqiqətən həyatımızın ən xoşbəxt günlərindən birini yaşayırıq. Region üçün nümunə olacaq Cəbrayılın təməl daşlarını qoymağınız bütün cəbrayıllılar tərəfindən böyük rəğbətlə, hörmətlə, qürur hissi ilə qəbul olunur. Biz - bu gün buraya toplaşan cəbrayıllılar isə xoşbəxtik ki, - görünür bu da taleyin qismətidir, - bu cür tarixi hadisənin şahidiyik və həm də Müzəffər Ali Baş Komandan, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ilə bir yerdəyik. Buna görə də, bu xoşbəxt günü bizə bəxş etdiyiniz üçün Sizə ürəkdən minnətdarıq. Tanrı Sizi qorusun, Siz Azərbaycan xalqının, sözün həqiqi mənasında, xilaskarısınız. Siz Cəbrayılın işğaldan azad olunması mesajını verəndən sonra qələbələr bir-birini əvəz etdi. Azərbaycan torpağı Sizin, sözün həqiqi mənasında, dahi sərkərdəliyiniz sayəsində 44 gündə dünyada, hərb elmində tayı–bərabəri olmayan Qələbə qazandı, Azərbaycan torpaqları işğaldan azad edildi, düşmən diz çökdürüldü və məcbur edildi ki, təslim aktına imza atsın. Bunlar bizim üçün, bütün Azərbaycan xalqı üçün böyük şərəf və qürurdur. Siz Azərbaycan xalqının qalib xalq, qəhrəman xalq olduğunu bütün dünyaya göstərdiniz. Bütün dünyaya dediniz ki, bu xalq ləyaqətli xalqdır, bu xalq qürurlu xalqdır, bu xalq döyüşməyi bacaran xalqdır, bu xalq torpağı uğrunda ölməyə, şəhid olmağa hazır xalqdır. Siz bütün dünyaya bunu göstərdiniz və bu, tarixdə əbədi qalacaq.

Cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan, bu, böyük bir tarixdir. Siz çoxəsrlik Azərbaycan tarixinə şanlı, şərəfli səhifələr yazdınız və bu səhifələr yeni quruculuq işləri ilə bundan sonra da davam edəcək.

Biz bütün cəbrayıllılar böyük fəxrlə demək istəyirik ki, bu işlərin görülməsində həm də xalqımızın sevimlisi olan Mehriban xanım Sizinlə çiyin-çiyinə, əsl silahdaş kimi Sizə dayaqdır, köməkdir. Müharibə dövründə Mehriban xanımın verdiyi mənəvi, siyasi dəstək, etdiyi çağırışlar, işğaldan azad olunan bölgələrə səfərləriniz tariximizin ən parlaq səhifələridir.

Cənab Prezident, xüsusi vurğulamalıyam ki, ulu öndər Heydər Əliyev xalqımızın ilk xilaskarı idi. 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə Heydər Əliyev Azərbaycana gəldi və dağılan, parçalanan, dünyanın gözü götürməyən Azərbaycanı yenidən qurdu, müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi oldu. Cənab Müzəffər Ali Baş Komandan, biz fəxr edirik ki, Siz Heydər Əliyevin qurub yaratdığı Azərbaycanı dünyada ən inkişaf etmiş ölkələrdən birinə çevirdiniz. Siz Azərbaycanı qüdrətli dövlətə çevirdiniz. Bütün dünya Azərbaycan ilə hesablaşır, bütün dünya İlham Əliyev siyasəti ilə hesablaşır. Bütün dünya Ulu Öndərin müəyyənləşdirdiyi inkişaf yolu ilə, Sizin müdrik siyasətinizlə istər-istəməz hesablaşmağa məcburdur.

Cənab Prezident, Tanrı Sizi qorusun. İnanın ki, bütün cəbrayıllılar, bütün Azərbaycan xalqı hər səhər, hər axşam öz dualarına onunla başlayır ki, Müzəffər Ali Baş Komandan, Tanrı Sizi qorusun. Siz Azərbaycanın taleyini həll etdiniz.

Sağ olun, minnətdaram, təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

* * *

Cəbrayıl Rayon Ağsaqqallar Şurasının sədri Vaqif Məhərrəmov dedi:

-Çox hörmətli cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan. Sizin Ali rəhbərliyiniz və sərkərdəliyiniz ilə qısa müddətdə - 44 gün ərzində torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Bütün cəbrayıllılar Sizin hər bir çıxışınızı televizor qarşısında ayaq üstə alqışlayırdılar. Müharibənin hər günü cəbrayıllılar üçün demək olar ki, bir ilə bərabər idi. Niyə? Çünki ön cəbhədə gedən döyüşləri səbirsizliklə izləyirdilər və nəticəni də Allaha şükür, gördük. Bu gün bütün cəbrayıllılar Sizinlə öyünür, fəxr edir, həqiqətən, onların sevincinin həddi-hüdudu yoxdur.

Siz və Ordumuz bizim qamətimizi, qəddimizi düzəltdiniz. Ona görə də biz bu gün sevinirik, fərəhlənirik, Sizinlə fəxr edirik.

Cənab Prezident, mən Cəbrayıl ağsaqqallarının adından da bir söz deyəcəyəm. Çünki Cəbrayıl ağsaqqallarının dilində bu gün bir söz səslənir və o sözü onlar hər yerdə səsləndirirlər. Cəbrayıl ağsaqqalları istəyirlər ki, Müzəffər Ali Baş Komandan, cənab Prezident ölkəmizin daimi Prezidenti olsun. Ona görə də, böyük məmnuniyyətlə deyirik, cənab Prezident, Sizə eşq olsun. Cəbrayıllılar Sizi çox sevir, həqiqətən bütün Cəbrayıl Sizin arxanızdadır. Allah Sizi qorusun. Sağ olun.

* * *

Prezident İlham Əliyev dedi:

-Xoş sözlərə görə təşəkkür edirəm. Bu gün doğrudan da tarixi bir gündür. Birincisi ona görə ki, 4 oktyabr Cəbrayıl rayonunun tarixində Zəfər Günü, işğaldan qurtuluş günü kimi əbədi qalacaq. Digər tərəfdən, bu gün Cəbrayılın bərpası işlərinə bərabər start veririk. Həm Zəfər, həm də bərpa işləri dövlətimizin, xalqımızın gücünü göstərir. Çünki gücümüz olmasaydı, biz bu Zəfəri əldə edə bilməzdik. Mən Prezident kimi öz fəaliyyətimi bunun üzərində qurmuşdum. Çünki bizim əsas hədəfimiz Qarabağın işğaldan azad edilməsi idi. Bütün başqa addımlar - Regionların sosial-iqtisadi inkişafı Proqramı, neft-qaz, nəqliyyat sahələrindəki təşəbbüslərimiz, ölkə iqtisadiyyatının canlandırılması, Neft Fondunun valyuta ehtiyatlarının toplanması, xarici siyasət, böyük dövlətlərlə münasibətlərimiz, qonşu dövlətlərlə münasibətlərimiz - bütün bu işlərin fövqündə bu müqəddəs an dayanmışdı – Zəfər Günü. Biz bütün bu gücləri səfərbər edib xalqımızın zəhməti, qəhrəmanlığı hesabına istədiyimizə nail olduq.

Əlbəttə, Ulu Öndər haqqında burada deyildi. Əgər Azərbaycan xalqı 1993-cü ildə özünə xas olan müdriklik

göstərməsəydi, Ulu Öndəri dəvət etməsəydi, Azərbaycanın taleyi çox qaranlıq ola bilərdi. Biz o vaxt itirilmiş torpaqları nəinki bərpa edə bilərdik, biz daha böyük fəlakətlərlə üz-üzə qala bilərdik. Biz hələ yaranmaqda olan dövlətçiliyi itirə bilərdik. Bu, tam həqiqətdir. Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı qarşısında misilsiz xidmətləri bu gün burada özünü göstərib. Çünki bu təməli O qoydu - ordu quruculuğu, islahatlar, neft kontraktları, ölkəmizə ilk valyutanın gəlməsi. Elə ilk vəsaiti də məhz köçkünlərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşmasına O istiqamətləndirmişdi. Əli müəllim yaxşı xatırlayır, Aşağı Ağcakənd kəndində, o yağışlı havada, yadınızdadır, biz bərabər idik, Ulu Öndərin arxasında durmuşduq. Aşağı Ağcakənd kəndinin yenidən qurulması çox böyük məna daşıyırdı. Çünki sovet vaxtında ona Şaumyan rayonu deyirdilər. Köçkünlər üçün birinci şəhərciyi məhz orada saldı, birinci vəsaiti oraya ayırdı. O vaxt bizim pulumuz yox idi, xəzinə boş idi. Neftin satışından ilk pul gəldi, dedi ki, onu da oraya verəcəyik. Mən də bu yolla getdim. 2003-cü ildə xalq mənə etimad göstərəndə dedim ki, atamın yolu ilə gedəcəyəm. Məcburi köçkünlər üçün nə qədər böyük işlər görüldü. Əli müəllim bu işlərin icraçısı idi, 100-dən çox şəhərcik salındı. Amma hər dəfə keçmiş köçkünlərlə görüşəndə deyirdim ki, - onlar da, əlbəttə, təşəkkürünü bildirirdilər, - bu, müvəqqətidir. Yadınızdadır, deyirdim müvəqqətidir. Torpaqlar azad olunandan sonra daha yaxşı evlər tikəcəyik. Bax, bu gün ediləcək təqdimat həmin sözlərin təsdiqidir. O evlər də yaxşı evlər idi. Xaricdən gələnlər, beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri müharibədən əvvəl köçkünlərə baş çəkəndə məəttəl qalırdılar ki, siz burada köçkünlər üçün beşulduzlu otel səviyyəsində şəhərciklər salırsınız. Biz də deyirdik ki, bizim standartlarımız budur. Bizim üçün ən prioritet kateqoriya insanlar bunlardır. Bunlar əziyyət içində yaşayıblar, gərək ən yaxşı şəraitdə yaşasınlar. Deyirdim ki, daha yaxşı şərait yaradacağıq və yaradırıq.

Bu gün həm Cəbrayılda, həm də işləri artıq başlanan Ağdamda, Şuşada ən yüksək səviyyəli işlər görüləcək. Mən bu işləri hər hansı bir başqa standartlarla müqayisə etmək istəmirəm, çünki o, şəhərsalma işlərində mövcud deyil. Bu praktika şəhərsalma işlərində birinci praktikadır və biz dünyanın ən gözəl təcrübəsini gətirmişik. Bütün işlər ən mütərəqqi texnologiyalar əsasında qurulacaq və bu işləri biz, necə deyərlər, özümüzə borc bilib görəcəyik.

Qayıdıram o sözlərə - əgər Ulu Öndər bu ölkənin təməlini düzgün qoymasaydı və dövlətçilik qurmasaydı, bu gün Zəfərdən söhbət gedə bilməzdi. Sadəcə olaraq, Azərbaycan xalqı müdriklik göstərib, 2003-cü ildə və ondan sonrakı illərdə onun siyasətinə səs verib. Bütün təzyiqlərə, hədə-qorxulara, təhqirlərə, yalanlara, uydurmalara baxmayaraq, biz bu yoldan dönmədik. Neçə dəfə bizi devirmək istəmişdilər? Bunu Azərbaycan xalqı yaxşı bilir, bunu mən yaxşı bilirəm, çünki bəzi xarici dairələr bəzi yerli satqınların əli ilə məni devirmək istəyirdilər. Alınmadı. Nə üçün? Xalq dəstəkləmədi. Əgər xalq dəstəkləsəydi, əlbəttə, buna nail ola bilərdilər. Görün postsovet məkanında zor tətbiq etməklə nə qədər çevriliş baş verib. Buna indi inqilab deyirlər, çevriliş deyirlər, təkamül deyirlər. Amma fakt odur ki, hakimiyyət dəyişikliyidir. Elə götürün bu Ermənistanı. Əvvəlki Ermənistan rəhbərliyinə erməni xalqı o qədər nifrət edirdi ki, hətta müharibəni uduzmuş insana yenə də səs verdi, təki onlar qayıtmasınlar. Ona görə xalq dəstəkləmədi. Çünki xalq bilirdi, görürdü ki, bizim işimiz haqq işidir, biz ölkəmizi gücləndiririk.

Bizə edilən təzyiqlərin və təxribatların təməlində də bax, Qarabağ amili idi. Çünki prezidentlik dövründə, - mən bunu bir neçə dəfə demişəm, indi hələ vaxt tam yetişməyib ki, mən xalq qarşısında tam mənzərəni açım, - amma belə tezislər var idi ki, bəli, siz gərək Qarabağı unudasınız, siz gərək bu vəziyyətlə barışasınız, deməli, Ermənistanla barışasınız, əməkdaşlığa başlayasınız. Neçə dəfə təklif edilirdi ki, Azərbaycan güc tətbiq etməməklə bağlı öhdəlik götürsün öz üzərinə. Mən hər dəfə imtina edirdim, hər dəfə! Sonuncu dəfə Aprel döyüşlərindən sonra Vyana görüşündə. O vaxt məğlubiyyətdən sonra Ermənistanı dəstəkləmək üçün Minsk qrupunun həmsədri olan Amerika Birləşmiş Ştatları Vyanada tələm-tələsik bu görüşü təşkil etmişdi. Mən o görüşə gələndə artıq orada Minsk qrupunun xarici işlər nazirləri əyləşmişdilər və mənə bir protokol, yəni, bir bəyanat mətnini verdilər. Mən elə orada dedim ki, əgər bunu siz hazırlamısınızsa, bunu bir gün əvvəl, iki gün əvvəl verəydiniz. Niyə məni fakt qarşısında qoyursunuz? Mən başladım orada oxumağa. Gördüm ki, burada bizə sərf etməyən müddəalar var, o cümlədən güc tətbiq etməməklə. Mən imtina etdim. Dedim ki, mən buna imza atmayacağam. Dedilər necə? Dedim belə. Siz özünüz nə istəyirsiniz qəbul edin, mən buna imza atmayacağam. Yəni, sözüm odur, bütün təzyiqlərin təməlində bu dayanmışdı ki, biz daxili problemlərlə məşğul olaq, daxili problemlərin içərisində çabalayaq ki, Qarabağ unudulsun və Ermənistan bu torpaqlara əbədi sahib olsun. Bəzi xarici ölkələrin nümayəndələri deyirdilər ki, siz gərək reallıqla hesablaşasınız, siz müharibəni uduzmusunuz, yeni müharibəni heç kim qoymayacaq, biz qoymayacağıq, qonşu ölkələr qoymayacaqlar. Bizi hədələyirdilər. Hədələyirdilər ki, müharibə başlasa, biz yenə torpaq itirəcəyik. Ermənistanın oğurluğa görə bu gün həbsdə olan keçmiş müdafiə naziri bizi hədələyirdi. Amerika da hədələmişdi. Yəni, o, bunu özbaşına demişdi? Yox! Onun ağzına bu sözləri qoyanlar olub ki, biz bu vəziyyətlə barışaq, bu torpaqlardan əl çəkək, deyək ki, bəli, gəl indi Ermənistanla əməkdaşlıq edək. Mən demişdim ki, heç vaxt əməkdaşlıq etməyəcəyik, mən demişdim ki, nəyin bahasına olursa-olsun Ermənistanı iqtisadi cəhətdən çökdürəcəyik. Bütün neft-qaz kəmərləri, nəqliyyat xətləri, dəmir yolu – hamısı Ermənistandan

yan keçdi. Yəni, nəhayət Ermənistanı çökdürdük. İqtisadi cəhətdən artıq bizimlə rəqabət apara bilmədi, hərbi cəhətdən apara bilmədi, müftə alsa da, yenə də o istədiyi silahları ala bilmədi. Beləliklə, Ermənistanda daxili böhran artıq qaçılmaz idi, xalq qalxmışdı, nifrət etdiyi Sarkisyan rejiminə qarşı qalxmışdı və dəyişiklik oldu. Mən o vaxt demişdim, bəli, o dəyişiklikdə bizim əlimiz olub, əlbəttə ki, birbaşa yox. Biz yalan danışmamalıyıq. Bizim birbaşa yox, amma dolayısı ilə. Əgər Ermənistan inkişaf edən ölkə olsaydı, xalq ayağa qalxardı? Əlbəttə ki, yox. Ona görə, bu hakimiyyət dəyişikliyində bizim rolumuz kifayət qədər böyük idi. Mən deyirdim ki, bizim hədəfimiz nəyin bahasına olursa-olsun, torpaqların azad edilməsidir və biz ölüm savaşına çıxdıq, bunu hər kəs bilir. Çünki kim deyə bilərdi ki, hansı ölkə necə hərəkət edəcək. Mən bu qarantiyanı verə bilməzdim. Biz faktiki olaraq ölüm-dirim savaşına çıxmışdıq, yəni, ya ölüm, ya olum, vəssalam, qurtardı. Daha səbrimiz tükənmişdi.

Yenə də deyirəm, müharibə başa çatandan sonra bu gün artıq yeni reallıqlar yaranıb və bəziləri bu reallıqları həzm edə bilmirlər. Baxın, Azərbaycana qarşı yenə də təxribat və uydurma kampaniyasının yeni dalğası artıq başlamışdır. Bu, davam edəcək, biz buna hazır olmalı idik və hazır idik. Heç bir şey, hansısa məsələ Qarabağdan, torpaqlarımızın azad edilməsindən üstün ola bilməz, heç bir məsələ bunu üstələyə bilməz. Bu gün biz artıq bu reallıqları qəbul etdirdik, kiminsə xoşuna gəlir, gəlmir, amma qəbul etdirdik. İndi isə bərpa işlərinə start veririk. Əminəm ki, təqribən 5 il ərzində elə bir yeni Azərbaycan, yeni Qarabağ, yeni Zəngəzur quracağıq ki, bütün dünya bizə qibtə edəcək. Bunu biz, ilk növbədə, insanlar üçün edirik. Əziyyət çəkmiş, çadırda, vaqonun altında, yataqxanada, uşaq bağçasında dözülməz şəraitdə yaşamış o insanlar ən yaxşı şəraitdə yaşamalıdırlar və yaşayacaqlar. Bunu biz təmin edəcəyik.

Bir daha sizi ürəkdən təbrik edirəm. İndi isə bizə təqdimat ediləcək və baxaq görək Cəbrayılın yeni görkəmi necə olacaq.

* * *

Azərbaycan Televiziyasının əməkdaşı Mehriban Məmmədova: Cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Siz çıxış edirdiniz Jurnalistlər evində. Siz Cocuq Mərcanlıdansınız?

Mehriban Məmmədova: Bəli, cənab Prezident. Həmin görüş vaxtı mən Sizə bir jurnalist kimi, eyni zamanda, bir Cocuq Mərcanlı sakini kimi minnətdarlıq etmişdim.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, yadımdadır.

Mehriban Məmmədova: Amma bugünkü minnətdarlığımın səbəbi o qədər böyükdür ki, vallah, mən onu böyük cümlələr qursam belə ifadə edə bilməyəcəyəm. Mən bütün cəbrayıllılar, bütün xalqımız adından Sizə çox minnətdaram, cənab Prezident.

Siz bir neçə gün əvvəl Anadolu Agentliyinə müsahibə vermişdiniz. Keçmiş məcburi köçkünlərin çəkdikləri iztirabla bağlı çox incə bir məqamı o qədər səmimi, içdən ifadə etmişdiniz ki, bir vaxtlar məcburi köçkün olan insanların hər biri həmin gün duyğulanmışdı. Bu duyğu təbii ki, fərqli duyğu idi. Mən özüm balaca ikən oradan çıxmışdım. Amma uşağın yaddaşından heç nə çıxmır deyirlər. Mən unutmamışdım o anı. Amma uşaqlığımı da orada qoyub çıxmışdım. Mənim kimi minlərlə gənc. Amma bu gün sevinirik ki, bizim kimi gənclər Sizin sayənizdə gəncliklərini firavan yaşayırlar.

Cənab Prezident, çox təşəkkür edirik. Yaratdığınız bu yeni reallıqda, Cəbrayılın bir yaşında Sizi burada görmək çox xoşdur. Sizə bir daha minnətdarlığımızı ifadə edirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol, təşəkkür edirəm.

Mehriban Məmmədova: Siz sağ olun.

Kişi sakin: Bizim bayatılarımız əsrlərin daş yaddaşından süzülüb gəlir. Hesab edirəm ki, o bayatılardan birini bəlkə də 50 il, 100 il, 200 il bundan qabaq Sizə yazıb xalqımız. Nədir o bayatı?

Əzizim Ordubada,
Yol gedir Ordubada.
Sərkərdə igid olsa,
Heç verməz ordu bada.

Bax, bu, Sizə yazılıb.

Əməkdar artist Yaqut Abdullayeva mahnı ifa edir:

Əzizinəm aydın olsun,
Ay doğsun, aydın olsun.
Bu gün Cəbrayılın bir yaşıdır,
Görüm, bütün cəbrayıllıların gözləri aydın olsun.

Xanəndə, Əməkdar artist İlkin Əhmədov mahnı ifa edir:

Bu dağları aşmısınız Siz,
Zəfər yolunu açmısınız Siz.
Allaha şükürlər olsun, cənab Ali Baş Komandan kimi,
Qarabağda, Cəbrayılda Azərbaycan bayrağını asmısınız Siz.

Kişi sakin: Yaşasın, Azərbaycan Prezidenti!

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Kişi sakin: Mənim bir arzum da var ki, Sizinlə bir şəklim olsun, amma yan-yana.

Prezident İlham Əliyev: Olar.

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Vahid Quliyev: Cənab Ali Baş Komandan, polkovnik Quliyev. Ulu Öndərin 9 oktyabr tarixli Fərmanı ilə Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşəm.

Prezident İlham Əliyev: Milli Qəhrəman? Neçənci ildə?

Vahid Quliyev: 1994-cü il oktyabrın 9-da 10-dan çox zirehli texnikanı məhv etdiyim üçün.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol.

Vahid Quliyev: Azərbaycan kişisinin qeyrətini özünə qaytardığınız üçün Sizə təşəkkür edirik.

Professor Fazil Abbasov: Möhtərəm Prezident. Mən Eksperimental Cərrahiyyə İnstitutunda ürək cərrahıyam. Bizim institutun açılışında oldunuz.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, olmuşam.

Fazil Abbasov: 2011-ci ildə Siz o institutu təkrar açandan sonra biz orada çox böyük işlər görmüşük. Mən bir söz demək istəyirəm. Bütün dünyanın, bizə ağıl öyrətmək istəyən dövlətlərin hamısının indiki dövrdə problemi, bütün dünyanın problemi lider problemidir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Fazil Abbasov: Allaha şükür ki, dünyanın bu saat ən möhtəşəm liderlərinin ikisi türk dünyasına məxsusdur.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Fazil Abbasov: Allah Sizi var etsin.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Din xadimi: Xoş gəlmisiniz, cənab Prezident. Xoşbəxtəm ki, Sizinlə Cocuq Mərcanlıda da görüşmüşdük.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, indi burada da məscid tikəcəyik, İnşallah.

Din xadimi: Biz Cəbrayıl dindarları həmişə Sizi dəstəkləmişik və dəstəkləməkdə davam edirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Digər sakin: Cənab Prezident, mən də Sizə təşəkkür edirəm. Allah Sizi qorusun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Gəlin indi şəhərsalma komitəsinin rəhbəri bizə Cəbrayılın yeni görkəmi ilə bağlı təqdimat etsin.

Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin sədri Anar Quliyev: Cənab Prezident, ilk növbədə, Döyüş muzeyi və Memorial kompleks muzeyinin layihəsini təqdim etmək istəyirəm. İcazənizlə kiçik bir videoçarx nümayiş etdirək.

Videoçarx nümayiş etdirildi.

Anar Quliyev: Cənab Prezident, muzey kompleksi bu şəhərin ərazisidir və 3 fərqli məkanda müvafiq sərgilər təşkil olunacaq. Döyüş muzeyi şəhərin cənub hissəsində yaradılacaq.

Prezident İlham Əliyev: Giriş hissəsində?

Anar Quliyev: Bəli, şəhərin giriş hissəsində. Həm də həqiqətən Cəbrayılın bu hissəsində çox şiddətli tank döyüşləri gedib. Bildiyiniz kimi, oktyabrın 4-ü şəhər işğaldan azad olunandan sonra işğalçılar tərəfindən bir neçə dəfə cəhdlər olub. Ordumuzun düşmənə cavabına uyğun olaraq muzey yeraltı səngərlər formasında qurulacaq. Ekspozisiyada döyüş strategiyaları, rəqəmsal baxış imkanları olacaq. Eyni zamanda, küçədə, açıq səma altında 4,5 hektarlıq ərazidə tanklar nümayiş olunacaq. Digər planşetdə həmin muzeyin sahəsi və yeraltı hissədə real səngərlər imitasiya olunacaq. Aparılan döyüşlərin səhnələri və Zəfər muzeyi bu ərazidə təşkil olunacaq. İcazənizlə, şəhərin digər ərazisində bir az əvvəl göstərdiyim kimi, yuxarı hissədə artıq Cəbrayıl Memorial Kompleks Muzeyi təşkil olunacaq.

Prezident İlham Əliyev: Dağılmış evlərin bəziləri saxlanılıb?

Anar Quliyev: Bəli, dağılmış evlərin bir hissəsi saxlanılıb.

Prezident İlham Əliyev: Lazımdır ki, heç kim unutmasın.

Anar Quliyev: Təbii ki, Sizin tapşırığınıza əsasən bir hissəsi saxlanılacaq və müasir həyata inteqrasiya olunacaq. Bəzilərindən qalereya şəklində və digər funksiyalarla istifadə olunacaq. Muzeyin öz binası bu hissədə olacaq. Bu hissədə isə Bayraq meydanı və Xudafərin körpüsündən ilhamlanaraq Zəfər tağı abidəsi yaradılacaq. Növbəti slaydlarda muzeyin strukturu, sahəsi haqqında bir qədər daha ətraflı məlumat verilir - birinci mərtəbədə 450 kvadratmetr, növbəti mərtəbələrdə 200 kvadratmetr. Burada həm bütün Qarabağın tarixi faktlarla, arxiv materialları ilə təqdim olunacaq, həm də Cəbrayıl haqqında məlumat, ondan sonra işğal dövründə Cəbrayıl əhalisinin çəkdiyi əziyyət, didərgin düşdüyü dövrə dair məlumatlar təqdim olunacaq.

Prezident İlham Əliyev: Dağıntılarla bağlı bütün məlumatlar olmalıdır, videoformatda. Yəni, istənilən adam gəlib görə bilsin, çünki bu dağıntıların böyük hissəsi götürüləcək. Dərs alınacaq ki, insanlar unutmasın, gəlib görsün nə gündə idi. Bir hissə qalacaq, yəni, dağılmış evləri biz saxlayacağıq, amma mütləq İşğal muzeyində olmalıdır. İndiki maketi də ola bilər. Siz onu işləyin və dağılmış vəziyyətdə maket olsun ki, hər gələn görə bilsin.

Anar Quliyev: Biz, əslində, planlaşdırma işlərindən əvvəl skanlaşdırırıq. Üçüncü məkan şərti olaraq Zəfər pavilyonu adlandırılır. Eyni zamanda, 4 oktyabr adı da şərti olaraq qoyulub. Bu kiçik tikili əsgərlərimizin, ordumuzun ilk azad edərək yerləşdiyi məkan olub və sonrakı günlər ərzində məhz bu məkanda həm strategiya qurulurdu, həm də idarə olunurdu.

Prezident İlham Əliyev: Onu elə bil ki, təkrarlayır?

Anar Quliyev: Bəli, əsas bina olduğu kimi saxlanılacaq, amma bir qədər müasirləşdirilərək. Hazırda da həmin binanın görüntüsü bu şəkildədir və orada artıq məhz ordumuza həsr olunan ekspozisiya təqdim ediləcək, təbii ki, müasir virtual metodlardan istifadə olunaraq.

* * *

Dövlətimizin başçısı Cəbrayıl Memorial Kompleksinin təməlini qoydu.

* * *

Prezident İlham Əliyev: Xahiş edirəm, bu tarixi gündə - muzeyin təməlqoyma mərasimində siz də fəal iştirak edin.

Sakin: Cənab Prezident, İnşallah, evlər tikilir, şərait yaradılır. Mən istəyərdim ki, Cəbrayılın bütün kəndləri bərpa ediləndə bizim Çaxırlı kəndində qonağımız olasınız, ayağınızın altında qurbanlar kəsək.

Prezident İlham Əliyev: İnşallah, çox sağ olun.

Sakin: Hər şeyə görə çox təşəkkür edirik. Qarabağ qazisi kimi Sizdən xahiş edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Mütləq gələcəyik. Burada kəndlər qurulacaq, şəhər qurulacaq. Cəbrayıl ən gözəl şəhərlərdən birinə çevriləcək mütləq.

Qadın sakin: Cəbrayıllılar Sizi çox istəyir. Hamı, bütün Azərbaycan Sizi çox istəyir. Siz Azərbaycan tarixinə adınızı qızıl hərflərlə yazdınız. Sizdən yoxdur. Siz ləyaqətimizi, həm də torpağımızı bütövləşdirdiniz.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Mənim üçün ən xoş günlər sizinlə görüşməkdir. Bu günlərdə sizin sevincinizi görəndə mən də sevinirəm.

Sakin: Hamımız üçün əzizsiniz. Çox sağ olun.

Əli Həsənov: 2003-cü ilin oktyabrında cəbrayıllılar Sizi elə möhtəşəmliklə qarşıladılar ki, ondan sonra seçkiqabağı o cür möhtəşəm tədbir olmayıb.

Prezident İlham Əliyev: Biləsuvarda?

Əli Həsənov: Bəli, Biləsuvarda. Özü də 10 gün, 15 gün idi ki, çadır şəhərciyinə köçmüşdülər.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, təzə köçmüşdülər.

Əli Həsənov: Orada 12 min cəbrayıllı var idi. Amma cənab Prezident, bu günlərdə, bu 44 gündə ortaya hələ çox brendlər çıxacaq. Onun biri də bu 17 ildə milli ruhda yetişdirdiyiniz gənclərdir, hansı ki, müharibədə nəticəsini gördük. O mərdlik, cəsarət, milli, hərbi vətənpərvərlik həmişə deyiləcək. Yəni, bundan sonra o brendlər hələ çox olacaq.

Prezident İlham Əliyev: Müharibə onu göstərdi. Heç düşmən də gözləmirdi. Onlar da gözləmirdilər. Onlar da bilmirdilər ki, belə bir nəsil yetişib, ölümə gedir.

Oqtay Həziyev: Cənab Prezident, bir məsələni də Sizə deyim, mən bayaq dedim Şuşada yaşayıram. Ancaq bildiyiniz kimi, Şuşa şəhəri işğaldan azad olunanda ermənilər orada su xətlərini dağıtmışdılar.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, dağıtmışdılar.

Oqtay Həziyev: O qəza-bərpa qrupuna mən rəhbərlik edirdim. Bir ildir mən o xidməti aparıram, yaşamaq deyəndə onu deyirəm.

Prezident İlham Əliyev: Çox yaxşı. Qısa müddət ərzində. Onlar deyəsən Zarıslı xəttini dağıtmışdılar. Bir də ki, biz o bulaqları bərpa edirik, onlar bütün bulaqları qurutmuşdular.

Oqtay Həziyev: Cəbrayılda da kəhrizi qurutmuşdular.

Prezident İlham Əliyev: Orada bir dənə də bulaqda su yox idi. Natəvan bulağı, ondan başqa 17 bulaq var, hamısını qurudublar.

Əli Həsənov: Faşistdirlər, başqa nə deyə bilərik. Dəfələrlə demisiniz ki, faşistdirlər.

Sakin: Cənab Prezident, axırıncı dəfə dediniz ki, onlar heç heyvan da deyillər.

Prezident İlham Əliyev: Vallah, elədir. Axı, onu heç heyvan da etməz.

Sakin: Hamısını vəhşicəsinə dağıdıblar.

Anar Quliyev: Möhtərəm cənab Prezident, ilk növbədə, Cəbrayıl şəhərinə keçməmişdən əvvəl mən işğaldan azad edilmiş ərazilərlə bağlı aparılan işlərə qısaca toxunmaq istərdim. Sizin tapşırığınıza uyğun olaraq, işğaldan azad edilmiş ərazilərin ümumi planı üzərində iş gedir, artıq bitmək üzrədir. Bu, regional inkişaf sxemində şərti olaraq əsas nəqliyyat vektorları, paytaxtdan gedən vektorlar göstərilib və işğaldan azad olunmuş ərazidə cənub inkişaf vektoru, sənaye, logistika, kənd təsərrüfatı bu istiqamətdə əsas sahələrdən biri olacaq. Mərkəzi hissədə daha çox mədəniyyət, turizm, təhsil sahələrini, Laçın, Şuşa şəhərlərini birləşdirən vektordur. Yuxarı hissədə isə Tərtər, Kəlbəcər, daha çox şimal inkişaf vektoru - turizm, yenə də kənd təsərrüfatı və sənaye.

Cəbrayıl rayonunun gələcəyi haqqında danışanda təbii ki, iqtisadiyyatı, sosial-iqtisadi inkişafı ən önəmli məsələdir və Siz də qeyd etdiyiniz kimi, nəqliyyat dəhlizinin böyük bir hissəsi Cəbrayılın ərazisindən keçir. Burada üç magistral - iki avtomobil yolu və bir dəmir yolu üzərində hazırda iş aparılır. Eyni zamanda, bu gün təməlini qoyduğunuz "Araz Vadisi İqtisadi Zonası" burada göstərilib. Biz hazırda Əlaqələndirmə Qərargahı çərçivəsində alternativ enerji resursları üzərində də işləyirik. Artıq bu hissələrdə 240 kilovat gücü təmin edə biləcək günəş enerjisi təsərrüfatının təşkili planlaşdırılır. Növbəti sxemdə iqtisadi dayanıqlıqla bağlı bir neçə məqam əksini tapıb. Cəbrayıl rayonu faydalı qazıntılarla da kifayət qədər zəngindir, burada göstərilib. Kavdar qumundan yataqlar və sair.

Sakin: Kavdar bizim kəndimizdir. Buradan 5 kilometr o tərəfədir.

Prezident İlham Əliyev: Burada qum karxanası var?

Anar Quliyev: Bəli, qum yataqları var, Kavdar qumu.

Sakin: Balaca kənddir, adı qalıb, kənd yoxdur.

Anar Quliyev: Həmin məkanda 5 milyon kubmetrdən artıq qum yataqları var. Bununla yanaşı, vulkan külü tikinti materiallarının istehsalı üçün faydalıdır - daş, gəc, əhəng və s. Eyni zamanda, təbii ki, böyük turizm potensialı var. Burada tarixi abidələr də əhəmiyyət kəsb edir. Əsas istiqamətlər isə faydalı qazıntıların çıxarılmasıdır.

Prezident İlham Əliyev: Kənd təsərrüfatı nəyin üstündə idi?

Sakinlər: Üzümçülük, taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq.

Sakin: Baramaçılıqda ən böyük 10 rayonun içərisində idik, 300 tona yaxın barama istehsal olunurdu.

Prezident İlham Əliyev: 300 ton, Azərbaycanda indi 500 ton barama istehsal olunur.

Sakin: Bəli, Arazboyu kəndlərin hamısı barama istehsal edirdi. Tut ağacları var idi, indi biri də qalmayıb.

Prezident İlham Əliyev: Onun hamısını əkəcəyik. İndi yeni növ ağaclar var, yarpaqları da böyükdür.

Sakin: Biz onlardan qəsəbələrdə əkmişdik.

Anar Quliyev: Üzüm bağları əsasən cənub hissədə, Arazboyu yerləşir və iqtisadiyyatın bunun üzərində qurulması planlaşdırılıb. Qeyd olunduğu kimi, sonra taxılçılıq, heyvandarlıq.

Əli Həsənov: Cəbrayıl ərazisinin ən yaxşı dövrü, yaşayış tərzi üzümçülüklə bağlı olub.

Sakin: 64 min ton üzüm yığılırdı.

Prezident İlham Əliyev: Gəlir gətirib?

Sakinlər: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Onda gərək biz üzüm bağlarını bərpa edək. Yerlər müəyyən olunub? Həmin yerlərdir?

Anar Quliyev: Biz harada ənənəvi bağlar olub, o yerləri bu xəritədə göstərmişik. Artıq növbəti müddət ərzində bu, tətbiq olunacaq. İndi isə icazənizlə şəhərin inkişaf sxemini təqdim etmək istərdim. Tünd rənglə şəhərin işğala qədər məskunlaşma ərazisi göstərilib – 335 hektar təşkil edirdi.

Prezident İlham Əliyev: 335 hektar?

Anar Quliyev: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Şuşadan bir qədər böyük.

Anar Quliyev: İnzibati sərhəd bir qədər böyük, amma məskunlaşma ərazisi 335 hektar idi. Yeni inkişaf etdiriləcək ərazilər sarı rənglə qeyd olunub.

Prezident İlham Əliyev: Bunlar kəndlərdir?

Anar Quliyev: Bəli, 3 kənd - Şahvələdli, Qurbancəfər və Xubyarlı kəndləri şəhərə o dövrdə də inteqrasiya olunmuş, birləşmiş kəndlərdir. Cənab Prezident, baş planın konseptual əsasları – deməli, bu məkan yaşayış yeri, məşğulluq üçün imkanlar və ictimai-sosial rifah üçündür.

Prezident İlham Əliyev: Şəhərin xəritəsində nəyin harada yerləşəcəyi ilə bağlı bölgü aparılıb?

Anar Quliyev: Bəli, sağ tərəfdə simvolik olaraq şəhərin iş, məşğulluq yerlərinin, yuxarı tərəfdə sənaye aqroparkının təşkili planlaşdırılır və rayonun ərazisində nisbətən kiçik bir azad sənaye zonası da olacaq. Burada şəhərin zonalaşdırılması təqdim olunur. Şəhərin mərkəzi bu, bir nömrəli zonadır, yaşayış, inzibati və mədəniyyət binalarının əsasən yerləşdiyi ictimai işgüzar zonalar olacaqdır. Artıq mərkəzin qərbi 2 nömrəli zona, ondan sonra 3, 4, 5. Mərkəzdən kənara getdikcə yaşayış zonaları nisbətən seyrəkləşəcək, sıxlıq azalacaq. Bu gün Siz təməlini qoyduğunuz binalar.

Cənab Prezident, qeyd etdiyim aqropark şəhərin bu hissəsində yerləşəcək, 50 hektarlıq ərazi nəzərdə tutulur. Kiçik 20 hektarlıq sənaye zonası isə cənub hissədə.

Prezident İlham Əliyev: Burada kifayət qədər iş yerləri olacaq. Çünki 200 hektarlıq “Araz Vadisi Sənaye Parkına” artıq təkliflər verilir. Biri də ki, şəhərin kənarında.

Anar Quliyev: Bəzi zonalar, məsələn, 17-ci zona perspektiv zona kimi saxlanılır, növbəti mərhələdə işlənəcək. Bəzi hissələr çox maraqlı, 9-cu, 10-cu zona kimi çox gözəl mənzərəyə malik olacaqdır. Çünki şəhərin relyefi elədir ki, təpələr üzərində yerləşir və yaşıllaşdırmaya böyük əhəmiyyət verilib. Yaşıl rəngdə gördüyümüz bütün ərazilər ümumilikdə 150-152 hektar təşkil edir. Bunların təxminən yarısı xüsusi meşə zolaqları salınacaq ərazilərdir. Amma şəhər boyu ilk baxışda parkın olmadığı təəssüratı yarana bilər. Amma biz bütün şəhəri park kimi düşünürük, çox geniş yaşıl zolaqlar salınacaq.

Prezident İlham Əliyev: İnanıram ki, çox yaxın gələcəkdə burada Türkiyə-Azərbaycan Dostluq Parkı da salınacaq. O, harada yerləşəcək?

Anar Quliyev: Cənab Prezident, bu hissədədir, yuxarı hissədə. Həmin o Dostluq bulağı dördyoldadır və bu yolun üstündədir.

Əsas sosial obyektlərin yerləşəcəyi nöqtələr, məsələn, bu gün təməli qoyulan bina, məktəb buradadır. Cəmi üç məktəb olacaq, tünd göy rəngdə məktəblərin əhatə dairələri göstərilib. Elə yerləşmə nəzərdə tutulur ki, bütün hər kəs piyada rahat hərəkət edə bilsin.

Prezident İlham Əliyev: Sovet vaxtında da burada 3 məktəb var idi?

Sakin: Bəli, internatla bir yerdə 3 məktəb.

Anar Quliyev: Burada digər rənglərlə məktəbəqədər təhsil müəssisələri, açıq mavi rənglə daha çox sayda olacaq səhiyyə müəssisələri və sair göstərilir.

Bu üç əsas yol üzrə ictimai nəqliyyatın hərəkəti planlaşdırılır. Məşğulluq haqqında bir az daha detallı məlumat burada təqdim olunub. Aqropark, ümumiyyətlə, aqroparkın nümunələri verilib. Aqropark istehsal, emal, elmi-tədqiqat, avtoxidmət və ticarət üçün nəzərdə tutulub. Bunun çox böyük faydaları da var. Ölkə ərazisində artıq aqroparklar yaradılır.

Prezident İlham Əliyev: İlk növbədə, məşğulluq üçün gərək planlı şəkildə iş görək, camaat buraya qayıdandan sonra iş də olsun. Bir nəfər də işsiz olmamalıdır.

Anar Quliyev: Sənayeyə gəldikdə, düşünürük ki, tikinti materiallarının, qida məhsullarının, içkilərin istehsalı, toxuculuq, xalçaçılıq, metallurgiya, maşın avadanlıqlarının istehsalı və təmiri. Burada nəqliyyat sxemi təqdim olunub. Bayaq qeyd etdiyim kimi, bu yaşıl dəhlizlər boyu velosiped yolunun uzunluğu 18 kilometr təşkil edəcək. Piyada yolları üçün daha uzun məsafəli - 70 kilometrlik zolaq planlaşdırılır. Həm də yaşıl nəqliyyata çox böyük diqqət ayrılacaq.

Prezident: Elektriklə işləyən nəqliyyat.

Anar Quliyev: Bəli, elektriklə. Küçə, yol profilləri nümunələri göstərilib. Plan elə qurulub ki, hər bir hərəkət iştirakçısı - piyada da, avtomobil də, velosiped də bir-birinə maneə olmadan sərbəst hərəkət edə bilsin.

Prezident İlham Əliyev: Deməli, burada yaşıl nəqliyyatdan istifadə etməliyik.

Sakin: Mütləq.

Anar Quliyev: Ümumiyyətlə, Qarabağ ərazisində.

Prezident İlham Əliyev: Yaşıl məntəqələr, sonra avtobuslar.

Anar Quliyev: Bəli, elektromobillər, elektroavtobuslar. Ümumiyyətlə, Siz elan etdiyiniz kimi, bütün Qarabağ yaşıl enerji zonası olacaq.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, yaşıl enerji zonası. Cəbrayıl və Zəngilan rayonlarının ərazisində 240 meqavatlıq Günəş Elektrik Stansiyası tikiləcək. Özü də BP şirkətinin vəsaiti hesabına. Görün, maraq nə qədər böyükdür. Artıq təhlil aparılıb. Cəbrayıl, Zəngilan günəşli günlərin sayına görə ən qabaqdadır.

Anar Quliyev: Cənab Prezident, bu, təməli qoyduğumuz xəstəxanadır. Səhiyyə, sosial obyektlərdir, üstdəki üç şəkil xəstəxanadır. Rayon mərkəzi xəstəxanası 150 çarpayılıq olacaq. Aşağıdakı şəkillər təməli qoyulan ilk orta məktəbdir. Eyni zamanda, tarixi olan bir məktəbdir. Akademik Mehdi Mehdizadə adına məktəb əvvəllər də bu yerdə fəaliyyət göstərib. On bir hektarlıq ərazidə planlaşdırma işlərinə başlanılıb. Bu, təməli qoyulmuş ilk binanın yerləşdiyi məhəllənin görüntüsüdür. Binalar dörd, beşmərtəbəli, bəzi yerlərdə altımərtəbəli olacaq. Bacardığımız qədər çalışdıq ki, tarixi görkəmi qoruyaq, fərdi evlərdə, çoxmənzilli binalarda o eyvanları əsas götürək.

Cənab Prezident, şəhərin təməl daşını qoymağınızı xahiş etmək istəyirik.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, birlikdə.

* * *

Dövlətimizin başçısı Cəbrayıl şəhərinin təməl daşını qoydu.

* * *

Qadın sakin: İcazə verin, biz də tökək.

Prezident İlham Əliyev: Tarixdə əbədi qalacaq.

Sakin: Cənab Prezidentin Valdaydakı görüşündə dediyi "Qarabağ Azərbaycandır və nida işarəsi", mən ondan əmin oldum ki, Qarabağ azad ediləcək. Cənab Prezident, əsas odur ki, biz bu şanlı tarixi bir yerdə yaşadıq. Doğrudan da Siz də çalışdınız, xalq da. Biz doğrudan da sülhpərvər xalqıq, humanistik. Siz də bunu dəfələrlə demisiniz.

Siz onu da demişdiniz ki, mən nəyi nə zaman, harada edəcəyimi bilirəm.

Prezident İlham Əliyev: Onu bir il tez, bir il gec də etmək olmazdı.

Sakin: Bəli, Siz ən uyğun vaxtı seçib etdiniz.

Prezident İlham Əliyev: Amma bunun üçün gərək hər şey hazır olaydı. Hazırlamışdıq.

Sakin: Bəli, onu da hazırlamışdınız. Həqiqətən cəbrayıllıların sevincinin həddi-hüdudu yoxdur, cənab Prezident. Allah Sizi qorusun. Bizə xoşbəxtliyi Siz bəxş etdiniz.

Prezident İlham Əliyev: Tarixi günlər yaşayırıq.

Yaqut Abdullayeva: Allah Sizə cansağlığı versin. Həmişə var olun, ailənizlə birlikdə xoşbəxt olun, Sizə cansağlığı arzulayıram. Allahım Sizi başımızın üstündən əskik etməsin. Ömürlük Prezidentimizsiniz. Başqa heç kəsi istəmirik.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Sakin: Cəbrayıl ağsaqqalları artıq o qərarı qəbul edib. İnşallah olar, Allahın köməyi ilə.

Sonra xatirə şəkilləri çəkdirildi.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakinlər: Çox sağ olun, var olun. Cəbrayıllılar həmişə Sizinlədir, cənab Prezident.

Xocavənd rayonuna səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsinə və Tuğ kəndinə səfər edib.

Dövlətimizin başçısı Hadrut qəsəbəsində yeni məscidin təməlini qoydu.

Məlumat verildi ki, Hadrut qəsəbəsində yerli əhali üçün inşa ediləcək məscidin minarəsi 26 metr olacaq. Eyni vaxtda 250 nəfərin ibadəti üçün nəzərdə tutulan məscidin ikinci mərtəbəsində qadınların ibadət otağı yerləşəcək. Məscidin fasadında xüsusi bəzək elementlərindən istifadə olunacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da Hadrut-Cəbrayıl-Şükürbəyli, Tuğ-Hadrut və Füzuli-Hadrut yollarında aparılan tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olub.

Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının sosial-iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayacaq yol infrastruktur layihələrinin icrası davam edir. Bu barədə məlumat verən Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov bildirib ki, belə layihələrdən biri də Hadrut-Cəbrayıl-Şükürbəyli avtomobil yoludur.

Qeyd edək ki, Hacıqabul-Mincivan-Zəngəzur dəhlizi magistral avtomobil yolu başlanğıcını Cəbrayıl rayonu Şükürbəyli kəndindən keçən hissəsindən götürməklə Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsinə qədər uzanır. Tikintisi aparılan yolun uzunluğu 39,7 kilometrdir. Yol 4 hərəkət zolaqlı olmaqla birinci texniki dərəcəyə uyğun inşa edilir. Hazırda bu yolda torpaq işləri və süni qurğuların inşası prosesi gedir. Bundan əlavə, yol boyunca 7 yeni avtomobil körpüsünün inşası davam edir. Körpülərdən biri Hacıqabul-Mincivan-Zəngəzur dəhlizi magistral avtomobil yolu ilə kəsişmədə layihələndirilib. Bununla da sözügedən avtomobil yolundan magistral yola rahat giriş-çıxış təmin olunacaq. Görülən işlərə paralel olaraq, tikinti ərazisinə cəlb olunmuş xüsusi texnikaların çevik hərəkətinin təmin olunması məqsədilə yol çiyinlərinin minalardan və partlamamış hərbi sursatlardan təmizlənməsi işləri də aparılır.

Onu da qeyd edək ki, Şükürbəyli-Cəbrayıl-Hadrut avtomobil yolu işğaldan azad edilmiş Xocavənd, Füzuli və Cəbrayıl rayonlarının ərazisindən keçir. Avtomobil yolu Hadrut qəsəbəsi və Cəbrayıl şəhəri də daxil olmaqla sözügedən rayonların 20-yə yaxın yaşayış məntəqəsini əhatə edəcək.

Dövlətimizin başçısına Füzuli-Hadrut avtomobil yolunun layihəsi barədə də məlumat verilib. Başlanğıcını Zəfər yolundan götürən bu yol yeni inşa edilən Hadrut-Cəbrayıl-Şükürbəyli avtomobil yoluna birləşir. Uzunluğu 13 kilometr olan birinci texniki dərəcəli Füzuli-Hadrut yolu 4 hərəkət zolaqlı olacaq. Yol boyunca torpaq yatağının və yeni avtomobil körpülərinin

inşası aparılır. Bundan əlavə, uzunluğu 18 kilometr olan Tuğ-Hadrut avtomobil yolunun da tikintisi davam edir. İkinci texniki dərəcəyə uyğun inşa edilən bu yol iki hərəkət zolaqlı olacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da yeni "Hadrut" qovşaq yarımstansiyasının təməlini qoyub.

Prezident İlham Əliyevin ötən ilin oktyabrında imzaladığı "İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə müvəqqəti xüsusi idarəetmənin təşkili haqqında" Fərmanının icrası məqsədilə bütün inzibati ərazilərdə dağıdılan paylayıcı elektrik şəbəkələrinin qəza vəziyyətindən çıxarılması istiqamətində işlərə başlanılıb. "Azərişıq" ASC-nin sədri Vüqar Əhmədov bildirib ki, ilk növbədə, Hadrut qəsəbəsini elektrik enerjisi ilə təmin etmək üçün Füzuli rayonundakı 110/35/10 kV-luq "Şükürbəyli" yarımstansiyasından "Hadrut" yarımstansiyasına qədər uzunluğu 27 kilometr olan 35 kV-luq ikidövrəli hava xətti çəkilib. Bununla da Hadrut qəsəbəsində yerləşən strateji obyektlər elektrik enerjisi ilə təchiz edilib. Şuşa şəhərinin qısa vaxtda elektrik enerjisi ilə təmin olunması üçün 35/10 kV-luq "Daşaltı" yarımstansiyası inşa edilib. Yarımstansiyanı qidalandırmaq üçün "Hadrut" yarımstansiyasından 53,5 kilometr uzunluğunda elektrik veriliş xətti çəkilib. "Hadrut"-"Daşaltı" elektrik veriliş xətti vasitəsilə ilkin mərhələdə Şuşa şəhərinin, Xocavənd rayonunun bəzi kəndlərinin və ətraf ərazilərdəki mühüm strateji obyektlərin, eyni zamanda, bu istiqamətdə aparılan yol infrastrukturu və digər tikinti işlərinin elektrik təchizatı təmin edilib. Xəttin keçdiyi ərazi öncə minalardan təmizlənib. Çətin relyef, qar və şaxtalı hava şəraitinə baxmayaraq 37 gün ərzində gecə-gündüz aparılan işlərdən sonra bu il yanvarın 7-də Şuşa şəhərində Azərbaycan işığını yandırmaq mümkün olub. "Hadrut" yarımstansiyası hazırkı vəziyyətdə belə işğaldan azad olunmuş əksər ərazilərə elektrik enerjisinin ötürülməsində önəmli funksiyanı yerinə yetirir. İnnovativ yeniliklərin tətbiqi ilə yeni inşa olunacaq yarımstansiyanın da perspektiv plan üçün önəmi çox böyükdür. Belə ki, "Şükürbəyli", "Hadrut" və "Şuşa" yarımstansiyaları arasında yaradılmış 35 kV-luq dairəvi elektrik təchizat sxeminə daxil olan yeni "Hadrut" qovşaq yarımstansiyası Hadrut qəsəbəsində qurulacaq müxtəlif təyinatlı infrastrukturun elektrik enerjisinə olan tələbatını qarşılayacaq. "Hadrut" yarımstansiyasının əvəzində tikiləcək müasir tipli bu yeni yarımstansiya Xocavənd rayonunun bir hissəsinin, Şuşa və ətraf ərazilərin elektrik təchizatının etibarlılığını və dayanıqlılığını təmin edəcək. Yarımstansiyada Ağıllı Elektrik Şəbəkələrinin İdarəolunması Mərkəzinin yaradılması elektrik enerjisinin paylanması prosesinə fasiləsiz nəzarətin təmin edilməsinə, enerji səmərəliliyinə, elektrik enerjisinin fasiləsizliyinə və keyfiyyətinin artırılmasına zəmin yaradacaq.

Prezident İlham Əliyev yeni "Hadrut" qovşaq yarımstansiyasının təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da Xocavənd rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşüb.

Dövlətimizin başçısı görüşdə çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

-Əziz dostlar, bu gün Hadrut qəsəbəsinin işğaldan azad olunmasının birinci ildönümüdür. Sizi və bütün Azərbaycan xalqını bu münasibətlə ürəkdən təbrik edirəm. Bu günü sizinlə birlikdə burada - Hadrutda qeyd etmək, hesab edirəm ki, xüsusi məna daşıyan hadisədir. Biz uzun fasilədən sonra Hadruta - Xocavəndə qayıtmışıq. Döyüşərək, qan tökərək, şəhidlər verərək qayıtmışıq. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin, onların qanı, canı bahasına, hərbçilərimizin şücaəti, qəhrəmanlığı hesabına biz tarixi ədaləti bərpa etdik, işğalçıları doğma torpaqlarımızdan qovduq və doğma torpaqlarımıza qayıtdıq. Bu gün artıq Hadrutun və ümumiyyətlə Qarabağın yeni dövrü başlayır.

Hadrut əməliyyatı İkinci Qarabağ müharibəsindəki əməliyyatlar sırasında xüsusi əhəmiyyət daşıyan əməliyyatdır. Həm hərbi nöqteyi-nəzərdən, həm strateji nöqteyi-nəzərdən bu əməliyyatın çox böyük əhəmiyyəti var idi. Bu əməliyyatın uğurla başa çatması bizə imkan verdi ki, öz hədəfimizə - Qarabağın azad edilməsinə nail olaq. Hadrutun yerləşməsi bu bölgədə strateji nöqteyi-nəzərdən xüsusi əhəmiyyətə malikdir, çünki dağlıq ərazidir. Qəsəbə ətrafında yerləşən təpələr böyük əraziyə nəzarət etməyə imkan verir və Hadrutu götürmək hərbi nöqteyi-nəzərdən çox çətin idi. Eyni zamanda, Hadrutu götürməklə bizim gələcək planlarımız üçün yeni imkanlar açıldı. Onu da bildirməliyəm, baxmayaraq ki, müharibə zamanı Ermənistan ordusunda on mindən çox fərari olmuşdur və bəzi yaşayış məntəqələrindən onlar tələm-tələsik qaçaraq çıxmışdılar, amma Hadrutda direniş göstərdilər, müqavimət göstərdilər və burada gedən şiddətli döyüşlər bir neçə gün davam etmişdir. Buna baxmayaraq, Azərbaycan əsgəri, zabiti qarşısında onlar öz acizliyini dərk edərək burada da məğlubiyyətə uğradılar.

Hadrut əməliyyatının əhəmiyyəti ondadır ki, Ermənistan rəhbərliyi və Ermənistan ordusu gözləmirdi ki, biz Cəbrayıldan sonra Hadrut istiqamətinə gedəcəyik. Onlar hesab edirdilər ki, biz Füzuli istiqamətinə gedəcəyik. Baxmayaraq ki, Hadrutda onların çox böyük canlı qüvvəsi var idi, bizi gözləmirdilər. Çünki hərbi nöqteyi-nəzərdən Hadrutu götürmək doğrudan da çox böyük fədakarlıq və peşəkarlıq tələb edirdi. Biz bu əməliyyatı keçirməklə öz gücümüzü bir daha Ermənistana və bütün dünyaya göstərdik. Göstərdik ki, heç kim və heç nə bizim qabağımızda dura bilməz, nəyin bahasına olursa-olsun, biz bütün torpaqlarımızı azad edəcəyik.

Azərbaycan ictimaiyyəti yaxşı bilir ki, Hadrut əməliyyatı ilə bağlı Ermənistan mətbuatında yalan informasiyalar kifayət qədər çox idi. Biz artıq Hadrutun

ətrafında yerləşən bütün dağları işğalçılardan təmizləyəndən sonra aydın oldu ki, qəsəbənin götürülməsi, sadəcə olaraq, müəyyən zaman tələb edir. Biz az itkilərlə qəsəbəni götürmək əzmində idik və buna da nail olduq. Ermənistan rəhbərliyi və Ermənistan Müdafiə Nazirliyi isə bəyan edirdi ki, Hadrut ermənilərin əlindədir. Guya ki, onlar növbəti dəfə taktiki geriləmə ediblər və indi Hadruta qayıdıblar, Azərbaycan əsgərlərini Hadrutdan çıxarıblar. Bütün bu yalanları müşahidə edərək, sadəcə olaraq, təəccüb edirdim. Çünki açıq-aydın idi ki, Hadrut artıq bizdədir. Mən əmr verdim Hadrutda Azərbaycan bayrağı qaldırılsın ki, ermənilərin bu yalanlarına son qoyulsun. Ancaq ondan sonra - Azərbaycan əsgər və zabitləri bizim dövlət bayrağımızı Hadrutda qaldırıb mənə raport verəndən sonra artıq Ermənistan rəsmi təbliğatı etiraf etdi ki, Hadrut Azərbaycan Ordusunun nəzarətindədir.

Bu, bir daha onu göstərir ki, Ermənistan təbliğatı istər işğal dövründə, istər müharibə dövründə, istərsə də postmüharibə dövründə yalan üzərində qurulub. Onların tarixi də saxtadır, keçmişi də saxtadır, dövlətçiliyi də saxtadır, mifologiyası da saxtadır. Sadəcə olaraq, dünya erməniliyi yaşadığı ölkələrdə elə bir yalan rəy yaradıb ki, sanki Ermənistan əhalisi əsrlər boyu burada yaşayıb. Hadruta ermənilər İrandan XIX əsrdə köçürülüblər. Bunu hamı bilir. O vaxta qədər burada erməni yaşamırdı. Tarixi saxtalaşdıraraq, bu gün də bugünkü reallıqları saxtalaşdırırlar. Müharibə dövründə biz Ermənistan rəsmi orqanlarından nə qədər yalan eşitdik. Onların Müdafiə Nazirliyindən, - yəqin ki, onun adını gərək dəyişdirib yalan nazirliyi qoysunlar, - o qədər yalan, o qədər cəfəng informasiyalar gəlirdi ki, həm biz, həm də beynəlxalq ekspertlər, sadəcə olaraq, təəccüb edirdilər. Hadrutla bağlı bu yalanın dərəcəsi ən pik həddə çatmışdı. Çünki Hadrutun azad edilməsi Ermənistana çox böyük mənəvi-psixoloji sarsıntı yaşatdı.

Birincisi ona görə ki, onlar hesab edirdilər, Azərbaycan Ordusu Hadrutu heç vaxt azad edə bilməz. İkincisi ona görə ki, Hadrut keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Hadrut rayonunun inzibati mərkəzi idi, rayon mərkəzi idi. Ermənistan rəhbərliyi və Ermənistan ictimaiyyəti gördü ki, bizim üçün bütün torpaqlar bizim torpaqdır - istər Füzuli olsun, istər Cəbrayıl olsun, istər Zəngilan olsun, istər Hadrut olsun, Şuşa olsun, Suqovuşan olsun. Keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ərazisində yerləşən yaşayış qəsəbələrini işğalçılardan azad etmək Ermənistana göstərdi ki, Ermənistan torpaqlarımızdan çıxmaq haqqında öhdəlik götürməyənə qədər biz dayanmayacağıq və dayanmadıq. Ermənistan artıq kapitulyasiya aktına imza atmağa hazır olduqdan, bizə bu haqda məlumat daxil olduqdan sonra dedik ki, bəli, dayanırıq və dayandıq, qalan rayonları siyasi yollarla geri qaytardıq.

Ona görə Hadrut əməliyyatının həm strateji, həm tarixi, həm mənəvi-psixoloji baxımdan çox böyük əhəmiyyəti var idi. Bu gün keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin keçmiş Hadrut rayonu işğalçılardan tam azad edilmişdir. Müharibə başa çatandan sonra Ermənistanın Şirak vilayətindən keçmiş Hadrut rayonunun bəzi kəndlərinə xüsusi diversiya qrupu göndərilmişdi. Onlar noyabrın sonlarında Laçın dəhlizindən keçərək bu bölgələrə daxil oldular və bildiyiniz kimi, tərksilah edildilər, həbs olundular. Cinayət törətməmiş hərbçilər geri qaytarıldı, cinayət törətmiş hərbçilər, diversantlar artıq məhkəmə qarşısında cavab verməli oldular. Yəni, onu demək istəyirəm ki, hətta müharibə başa çatandan, Ermənistan kapitulyasiya aktına imza atandan təxminən 20 gün, iki həftə sonra onlar yenə də Hadruta hücum etməyə çalışdılar. Amma Azərbaycan Silahlı Qüvvələri lazımi addımları atmışdı.

Azərbaycanın inzibati-ərazi bölgüsünə görə Hadrut qəsəbəsi Xocavənd rayonunun tərkib hissəsidir və vaxtilə keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinə aid olan Hadrut və Martuni rayonlarını biz birləşdirdik və Xocavənd rayonu yaradıldı. Onu da bildirməliyəm ki, keçmiş Martuni rayonunun da təqribən 55-60 faizi işğalçılardan azad edilib və Azərbaycan vətəndaşları o bölgələrə də qayıdacaqlar.

Hadrut qəsəbəsinə baxdıqda hər kəs bir daha görür ki, ermənilər bu torpaqları özləri üçün doğma torpaq saymırdılar. Çünki baxın, nə gündədir Hadrut. Siz Hadrutu tanıyırsınız, burada yaşamısınız, olmusunuz, yaxın kəndlərdə də yaşamışınız, burada bir neçə kəndin nümayəndələri var. Burada demək olar ki, 30 il ərzində heç nə dəyişilməyib, hərbçilər üçün iki bina tikilmişdi, bir məktəb də təmir olunmuşdu. Qalan bütün binalar necə var idi, elə də qalıb. Yəni, kütləvi səfalət hökm sürüb, bir daş daş üstünə qoyulmayıb. Görün yollar, binalar nə gündədir. Bəzi binalarda ümumiyyətlə insan necə yaşaya bilər, böyük sualdır. Sual olunur, bəs 30 il ərzində Ermənistan dövləti xarici ermənilərdən milyonlarla pul alıb. Onlar hər il marafon düzəldirdilər, hər il təqribən yüz milyon dollardan çox pul yığılırdı. Onu vurun 30 ilə, görün təxminən nə qədər pul edir. Mən indi bütün bu bölgələrə gedirəm - Hadrutda da, Hadrutun kəndlərinin bir çoxunda da, Xocalının Çanaqçı, Sığnax kəndlərində də olmuşam. Azıx olsun, Tuğ olsun, Susanlı olsun və başqa kəndlər - hamısı bərbad vəziyyətdədir. İndi bizim inşaatçılar bəzi kəndlərə gedirlər, təhlil aparırlar ki, binaların 95 faizi yararsız vəziyyətdədir. Bəs, yığılan bu milyardlar hara gedib? Deməli, Ermənistan rəhbərliyi, onun keçmiş oğru rəhbərliyi, sadəcə olaraq, dünyanın zəngin ermənilərini aldadaraq, marafonlar düzəldərək o pulları cəlb edib özləri üçün bildikləri kimi xərcləyiblər.

Onların böyük bir fondu var, adı Hayastandır. Bilməyənlər üçün deyə bilərəm ki, Hayastan, əslində, Ermənistan deməkdir. Bilmirəm nəyə görə ingilis dilində, rus dilində Hayastana Armenia deyirlər, çünki ermənilər özlərini hay adlandırırlar, öz ölkəsini Armenia yox, Hayastan adlandırırlar. Bu tarixçilərin işidir. Mən bunun səbəbini bilirəm, amma yəqin ki, gərək

Azərbaycan tarixçiləri də daha dolğun tədqiqatlar aparsınlar. Yəni, bu Hayastan fondu dediyim kimi, bəlkə də bir neçə milyard pul yığmışdır. Həmçinin Amerikada yaşayan zəngin ermənilər öz xüsusi fondlarını yaradıblar, öz ailə üzvlərinə aid fondlar yaradıblar. Otuz il ərzində bəlkə də ən azı bir neçə milyard pul yığılıbdır və o pulun taleyi, necə deyərlər, məlum deyil. Çünki azad edilmiş bütün yerlərə baxdıqda, hətta erməni əhalinin yaşadığı yerlərə baxdıqda, orada heç bir inkişafın əsər-əlaməti yoxdur. Görün Şuşa nə gündədir. Onlar Şuşanı bütün dünyaya öz şəhəri kimi qələmə verməyə çalışırdılar, bu gün də çalışırlar. Əgər sənin şəhərindirsə, niyə bu gündədir?! Şuşada bir dənə də yeni bina yoxdur. İki yeni bina var. Biri separatçıların rəhbərlərinə məxsusdur, biri də xaricdə yaşayan başqa bir zəngin erməniyə. Özü də villalardır, öz şəxsi evləridir. Bir dənə də bina yoxdur. Şuşadakı 17 bulağın, 17-si də qurudulub. Yaxşı, bu, sənin şəhərindirsə, niyə bu gündədir?!

İndi burada əyləşənlərin bir neçəsi Tuğ kəndindəndir. Mən sizi Tuğ kəndinə də aparacağam, görərsiniz kəndi nə günə qoyublar. Mən orada olanda dəhşətə gəldim. Onlar Tuğda hər il müxtəlif festivallar təşkil edirdilər. Xaricdən qonaqlar cəlb olunurdu, gəlirdilər və belə bir videogörüntü yaradılırdı ki, sanki çox inkişaf etmiş yerdir. Dağılmış vəziyyətdədir, məktəb dağılıb, mədəniyyət evi dağılıb, binalar demək olar ki, hamısı köhnəlib. Yəni, bax, budur Ermənistan işğalının əsl siması.

Onlar bizim torpağımızı işğal ediblər, Azərbaycan əhalisini etnik təmizləməyə məruz qoyublar, bütün evləri, binaları, tarixi abidələri dağıdıblar və özləri üçün də bir həyat qurmayıblar. İşğalı bundan sonra 30 il də davam etdirmək istəyirdilər. Beynəlxalq ictimaiyyət də, bu məsələ ilə məşğul olanlar da demək olar ki, buna göz yumurdular. Biz buna son qoyduq. Bir il bundan əvvəl Hadrutun azad olunması bir daha demək istəyirəm ki, tarixi hadisə sayıla bilər. Çünki bundan sonra biz artıq müxtəlif istiqamətlər üzrə Zəfər yürüşümüzü davam etdirdik. Bir istiqamət Füzuli istiqaməti idi. Hadrut azad olunandan heç 10 gün keçməmiş biz Füzulini azad etdik. Digər istiqamət Şuşa istiqaməti idi. Bax, o Zəfər yolu dediyimiz tarixi yol, o cümlədən Hadrut meşələrindən keçirdi. Beləliklə, Füzuli oktyabrın 17-də götürüləndən sonra Ermənistana daha böyük zərbə oldu. Çünki artıq Cəbrayıl, Hadrut, Füzuli, yəni böyük yaşayış məntəqələri işğaldan azad edildi və müharibənin sonrakı gedişatını hər kəs bilir.

Biz Hadrutu bərpa edəcəyik. Hadrutun baş planı, onun ilkin versiyası mənə təqdim edildi. Mənim bir çox iradlarım olub, ona görə mən bu gün o planı gətirmədim. Çünki hələ onun üzərində işləmək lazımdır. Ancaq hesab edirəm ki, yaxın 1 ay ərzində bizim memarlar, inşaatçılar yeni plan üzərində işləyəcəklər, təqdim olunacaq və biz onu təsdiq edəcəyik.

Bu gün isə artıq Hadrutun bərpası işlərinə start verildi. Avtomobil yolunun təməli qoyuldu. Dördzolaqlı Hadrut-Cəbrayıl, Hadrut-Füzuli avtomobil yolları çəkiləcək, "Hadrut" yarımstansiyası tikiləcək, onun təməli qoyuldu və Hadrutda məscidin tikintisinə də start verildi. Məscidin də təməlini mən qoydum və hesab edirəm ki, bu da tarixi hadisədir. Çünki sovet vaxtında Hadrut qəsəbəsində yaşayanların əksəriyyəti ermənilər idi. Onlar, əlbəttə ki, burada məscidin inşasına imkan verməzdilər və bilirik ki, bütövlükdə sovet dövründə - ateizm dövründə məscid tikmək mümkün deyildi.

Biz həm tarixi ədaləti bərpa edirik, həm bizim dini-mənəvi dəyərlərimizə sədaqət göstəririk. Eyni zamanda, artıq yarımstansiya, yol əsas infrastruktur layihələrindən biridir və digər layihələr də icra ediləcək. Hadrutun tarixi hissəsi yenidən qurulacaq. Artıq binaların təmiri ilə bağlı ilkin görüntülər var və eyni zamanda, qəsəbədə müşahidə olunan bu səliqəsizlik adamı incidir. Qəsəbəni bu gündə təsəvvür etmək mümkün deyil. Ona görə biz Hadrutu beynəlxalq mədəniyyət və turizm mərkəzinə çevirmək əzmindəyik.

Qəsəbənin və Xocavənd rayonunun inkişafı ilə bağlı əsas istiqamət kənd təsərrüfatı olacaq - bitkiçilik, heyvandarlıq, üzümçülük. Burada üzümçülük ənənələri olubdur, üzüm üçün çox münbit şərait var. Kənd təsərrüfatı ilə bərabər, bura çox dəyərli turizm mərkəzi olacaq. Çünki Xocavənd rayonunun turizm potensialı çox genişdir. Bura təbiətcə çox zəngin məkandır, hər tərəf dağlar, meşələr, çaylar, cənnətə oxşayan bir yerdir. Tarixi abidələr, körpülər, eyni zamanda, məşhur Azıx mağarası, Tağlar mağarası - bunlar burada yerləşir. Ermənilər Azıx mağarasını da erməniləşdirmək istəmişdilər. Bunların cəfəngiyyatının dərəcəsinə baxın, onlar bəyan edirdilər ki, Azıx mağarasında ermənilər yaşayıblar. Adam bilmir gülsün, yoxsa neynəsin. Azıx mağarasını aşkarlayan da azərbaycanlı arxeoloqlar olmuşlar. O arxeoloqlar böyük tədqiqat işləri aparmışdılar. Ermənilər, sadəcə olaraq, təbliğat üçün dünyanın bir neçə ölkəsindən alimlər gətirərək burada şou yaradırdılar. Demək olar ki, mağaraya böyük ziyan vurublar. Keçən dəfə mən burada olanda o mağaranın girişinə qədər qalxdım. Tarixi abidələrlə zəngin olan bu yerlərdə turizm mərkəzləri, otellər tikmək üçün azərbaycanlı və xarici investorları da dəvət etmək istəyirəm. Çünki dünyada Xocavənd kimi, Hadrut qəsəbəsi kimi gözəl səfalı yerlər çox azdır. Ermənilər Kəlbəcərdəki, Laçındakı və digər yerlərdəki meşələrimizi qırıblar. Kəlbəcər, Laçın, Zəngilan rayonlarında 60 min hektara yaxın meşə sahəsi tamamilə məhv edilib, qırıblar, yandırıblar, Cəbrayılda da, həmçinin, amma burada yox. Ona görə burada təbiət demək olar ki, toxunulmaz qalıb. Bir də ki, burada faktiki olaraq əhali yox idi. Hadrutda bəlkə min nəfər yaşayırdı-yaşamırdı. Əhali yox idi. Ona görə bax, bu bölgənin saf təbiətini biz qorumalıyıq. Vətəndaşlar bura qayıtdıqdan sonra, ilk növbədə, bu təbiətin qorunmasına gərək özləri fikir versinlər və əlbəttə, dövlət də öz üzərinə düşən vəzifələri icra edəcək.

Bizim Xocavənd rayonunun, Hadrut qəsəbəsinin gələcək inkişafı ilə bağlı çox böyük planlarımız var. Biz bu gün bu planların icrasına start verdik. Bu gün xocavəndlilər öz doğma torpaqlarına gəliblər, bundan sonra gəlişlər daha da tez-tez həyata keçiriləcək.

Mən sizi bu tarixi gün münasibətilə bir daha təbrik edirəm, sizə cansağlığı, yeni uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

Milli Məclisin deputatı Elman Məmmədov dedi:

-Çox hörmətli cənab Prezidentimiz, Müzəffər, fateh Ali Baş Komandanımız, sərkərdəmiz.

Biz azad olunmuş Hadrutda Sizinlə keçirilən bu görüşə görə çox şadıq və Sizə minnətdarlığımızı bildiririk. Torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasını Azərbaycan xalqı 29-30 ilə yaxın gözləyib. Ulu Öndərimiz hakimiyyətə gələnə qədər ölkədə mövcud olan özbaşınalıq, xaos, anarxiya bəzi siyasət dəllallarının öz şəxsi mənafeləri və bəzi xarici qüvvələrin mənafeləri naminə etdikləri xəyanətlər, alverlər – bütün bunlar torpaqlarımızın işğalına səbəb oldu. Ölkə acınacaqlı, fəlakətli günlər yaşayırdı. Xalqa xilaskar, ölkəni bu fəlakətlərdən, bu müsibətlərdən çıxarmağı bacaran lider lazım idi. Xalqın təkidi və xahişi ilə Ulu Öndərimiz hakimiyyətə gəldi. Gəldiyi ilk gündən bəyan etdi, qarşıya məqsəd qoydu: Torpaqlarımız işğaldan azad ediləcək. Bu istiqamətdə çox gərgin, çətin, fədakar işlər başlandı.

Siz 2003-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildiyiniz ilk gündən bəyan etdiniz ki, biz torpaqlarımızı işğaldan azad edəcəyik. Bu məqsədə çatmaq üçün hədəflər müəyyənləşdi. Siz müəyyən etdiniz bunu və bu hədəflərə çatmaq üçün bütün istiqamətlərdə, bütün sahələrdə çox uğurlu, uzaqgörən, müdrik siyasət ortaya qoyuldu. Ölkəmiz inkişaf etməyə başladı, dövlət və dövlətçilik gücləndi. Ölkədə möhkəm daxili sabitlik yaradıldı, iqtisadiyyat şaxələndirildi. Güclü iqtisadiyyata söykənən ordumuz günbəgün inkişaf etdi, gücləndi. Ordunun döyüş qabiliyyəti, maddi-texniki bazası gücləndirildi.

Çox vacib bir məsələni qeyd etmək istəyirəm. Sizin prezidentliyiniz dövründə ölkədə mübariz, döyüşkən ruhlu, sədaqətli gənc nəsil yetişdirildi. Bu, çox vacib idi. Siz həmişə bunu qeyd edirsiniz. Bu qələbənin qazanılmasında həmin gənc nəslin çox böyük rolu oldu. Qələbə yürüşü üçün artıq zəmin yaranmışdı. 2016-cı ildə bunun bir mesajı verildi. Sonra Naxçıvan hadisələri oldu. Çox mühüm strateji yüksəkliklər ordumuz tərəfindən nəzarətə götürüldü. Bu da bir mesaj idi. Nəhayət 2020-ci il Tovuz hadisələri. Bunlar düşmənə yenə də ibrət olmadı, düşmən murdar niyyətindən əl çəkmədi.

Siz Birləşmiş Millətlər Təşkilatının konfransında çıxışınız zamanı xəbərdarlıq etdiniz ki, ermənilər yeni təcavüzə, yeni müharibəyə hazırlaşır. Bunun qarşısını almaq üçün tədbirlər görmək lazımdır. Ancaq etmədilər. Sizin haqlı ittihamlarınızı, çıxışınızı bütün xalqımız alqışladı. Nəhayət ermənilərin növbəti təxribatına cavab olaraq Azərbaycan Ordusu Sizin əmrinizlə əks-hücum əməliyyatına başladı. Sentyabrın 27-də qalibiyyət yürüşü başlandı. Sizin rəhbərliyinizlə, Sizin sərkərdəliyinizlə biz qalib gəldik. Siz həmişə qeyd edirsiniz ki, ən müasir silaha malik olsaq da son sözü, həlledici sözü Azərbaycan əsgəri deyir. Ancaq bir şeyi qeyd etmək istəyirəm, əsgərə cəsarətli, qətiyyətli, inamlı, müdrik sərkərdə lazımdır. O sərkərdəliyi Siz etdiniz. Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycan əsgəri qalib oldu, torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Biz, Azərbaycan xalqı 30 ilə yaxın bir vaxtda bu qələbəni gözləyirdik. Sizin rəhbərliyinizlə xalqımız, millətimiz, dövlətimiz bu qələbəyə nail oldu. Qələbəmiz, suverenliyimiz, ərazi bütövlüyümüz Sizin rəhbərliyinizlə əbədi olacaqdır.

Eşq olsun Azərbaycan əsgərinə, eşq olsun Azərbaycan Ordusuna, eşq olsun Azərbaycan xalqına və yaşasın Azərbaycanımızın Prezidenti, Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyev.

Eşq olsun Sizə.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının professoru Tamilla Kəngərlinskaya dedi:

- Bu gün çox tarixi və müqəddəs gündür. Biz doğma Xocavənddəyik. Mən çox yaxşı başa düşürəm ki, biz bu xoşbəxt anları yaşamaq üçün kimə borcluyuq. Öncə Sizə cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan! Sizin müdrik siyasətinizə, qəhrəman və güclü Ordumuza.

Xalqımız şəhidlər verdi. Biz onların qarşısında baş əyirik, Allah onlara rəhmət etsin.

Mən Cavad bəy Rzabəy oğlu Məlik-Yeqanovun nəvəsiyəm. Bu, çox qədim və tanınmış bir nəsildir. Mənim babam Cavad bəy Məlik-Yeqanov Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin görkəmli xadimlərindən biri idi, parlamentin üzvü idi, İstiqlal Bəyannaməsinə imza atan şəxslərdən biri idi. 1930-cu illərdə repressiya qurbanı oldu və sürgündə vəfat etdi. Babam haqqında çox danışmaq istəmirəm, çünki müxtəlif elmi məqalələr yazılıb, sənədli film çəkilib. Mən əsrlər boyu burada yaşayan əcdadlarımın torpağına ilk dəfə ayaq basıram və mənim yaşadığım hissləri sözlə ifadə etmək çox çətindir. Bu 30 il ərzində Siz hər gün bu Qələbənin daşını qoyurdunuz, bu Qələbəyə doğru addım-addım irəliləyirdiniz. Sizin bu əsl vətəndaş fəaliyyətinizin uğuru musiqi ifaçılıq sənətində, ancaq dahilərə məxsus olan dörd vacib elementin inteqrasiyasını əks etdirir: güclü təfəkkür, dərin zəngin hisslər, polad iradə və mükəmməl texnika. Mənim fikrimcə, Siz öz siyasətinizdə bunların hamısına nail olmaqla, Azərbaycan xalqına Qələbə yaşatdınız və minnətdar xalq Sizin adınızı qızıl hərflərlə dünya tarixinə yazdı.

Bir daha Sizə minnətdaram. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

* * *

Əməkdar müəllim Asif Cahangirov dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident, ürəyim sözlə doludur. Bilmirəm, bütün fikirlərimi Sizə çatdıra biləcəyəm, ya yox. Bu xoşbəxtlik anlarını Siz bizə bəxş etdiniz, uzun illər həsrətlə yaşadığımız öz doğma torpaqlarımızı görə bildik, bu torpaqlarda addımlaya bildik. Bu, misilsiz bir xoşbəxtlikdir. Doğrusunu deyim, səmimi deyim, mən uzun illər həyatda məyus yaşayırdım. Düşünürdüm ki, bu günləri görməyəcəyəm. Bu anları ki, mən bu gün yaşayıram, Siz nəinki mənim, bütün yaşlı nəslimizin həyatını bir neçə il də uzatdınız. Çünki biz rahat nəfəs almağa başladıq. Biz həmişə başıaşağı idik ki, məğlub olmuş bir ölkəyik. Bu gün başımız ucadır, alnımız açıqdır. Bizim sifətimizdə daim təbəssüm var, sevinc var, daim xoşbəxtlik hisslərini yaşayırıq.

Əlbəttə, biz yaxşı anlayırıq ki, bunun hamısı çox böyük strateji istiqamətlərin hesabınadır. Onların həyata keçirilməsinin bəhrəsidir. Sözsüz ki, bu, bir möcüzədir, cənab Prezident. Çünki millətin özü birləşdi. Bizim əsgərlərimiz, bizim zabitlərimiz, - mən bizim əsgərlərlə görüşmüşəm, bu müharibə dövründə də ünsiyyətdə olmuşam, - bu, məəttəl qalası bir şücaət idi. Hamı Sizin adınızı çəkirdi, hamı ölümə hazır olduğunu bildirirdi. Anım Günündə televiziya ekranlarında o cavan oğlanların sifətlərini, onların portretlərini görəndə ürəyim qan ağlayırdı. Çünki 1999-cu il, 2000-ci il, 2001-ci il təvəllüdlü bizim o uşaqlar əsl şəhidlərdir. Çünki onlar şüurlu şəkildə ölümə getməyə hazır idilər - Vətən torpağı naminə, ölkəmiz naminə, millətimiz naminə. Bu milli birlik, bu vahidlik gətirib bizi Qələbəmizə çatdırdı. Sizin strateji yanaşmanız nəticəsində bu nailiyyəti, Qələbəni əldə etdik. Siz Ermənistanın qondarma tarixçilərinin yozmalarını çox düzgün qeyd etdiniz, bizim nəslimiz də Yelizavetpol quberniyasının Şuşa mahalının Tuğ kəndindəndir. Mənim atam, babam orada anadan olub. Mənim əcdadlarım həm Tuğda, həm də Qarabağ xanlığının Şuşa şəhərində dünyaya gəlmişlər və orada yaşamışlar. Bu Yelizavetpol quberniyasının mərkəzi də bizim doğma Gəncə şəhərimiz idi. O ermənilər ki, deyirlər, Azərbaycanın bu Qarabağ torpaqları ilə heç bir əlaqəsi olmayıb, elə bu kifayətdir ki, Rusiya çarı Yelizavetpol quberniyasının mərkəzi kimi, - Şuşa da, Zəngəzur da, Cəbrayıl da daxil idi ora, - Gəncə şəhərimizi seçmişdi. Deməli, bizim həm siyasi, həm iqtisadi, həm sosial, həm mədəni əlaqələrimiz - bu torpaq daim məhz Azərbaycanla bağlı olub.

Sizə çox minnətdaram. Siz hamıya sübut etdiniz, çox böyük, nəhəng siyasət yolu ilə sübut etdiniz ki, Qarabağ həqiqətən Azərbaycandır, Qarabağ Azərbaycan olub və həmişə də olacaq. Eşq olsun. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

* * *

Əməkdar müəllim, Salakətin tam orta məktəbinin Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi Gültəkin Ağayeva dedi:

- Möhtərəm Prezidentimiz, Müzəffər Ali Baş Komandanımız İlham Əliyev, Qarabağımızın fatehi. Doğma xalqına bağlı, dövlətini sevən, ürəyi Vətən eşqi, vətənpərvərlik ruhu, azərbaycançılıq sevgisi ilə döyünən hər bir azərbaycanlının Prezidentiyəm deyən ölkə başçımız. Sizin Zəfəriniz Azərbaycan xalqına böyük sevinc hissi yaşatdı. Siz tarixi ədaləti bərpa etdiniz, Siz ata vəsiyyətini yerinə yetirdiniz. Bu Zəfər Sizin möhtəşəmliyiniz və eyni zamanda, apardığınız uğurlu siyasətin nəticəsidir. Bir ildir ki, Azərbaycan xalqı özünün ən xoş günlərini, ən xoşbəxt həyatını yaşayır. Otuz ilə yaxın Ermənistanın işğalı altında olan doğma torpaqlarımızda artıq Azərbaycanın üçrəngli bayrağı dalğalanır. Ordumuzun qeyrətli, vətənpərvər, qəhrəman oğulları, cəsur, cəngavər əsgərləri Ali Baş Komandanın - Sizin rəhbərliyinizlə illərdir həsrət qaldığımız bölgələrimizi, kəndlərimizi, qəsəbələrimizi, dağlarımızı, meşələrimizi, çöllərimizi öz canları, qanları bahasına azad etdilər. Dillərində Vətən kəlməsi, könüllərində Qarabağ ağrısı, Xocalı qisası ilə qəhrəmancasına vuruşdular və qəhrəmancasına şəhid oldular. Bu 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan Ordusundan öz layiqli cavabını alan Ermənistan "Dəmir yumruq" qarşısında nə qədər gücsüz olduğunu nəhayət ki, anladı, özünün acı məğlubiyyətini qəbul etdi.

Möhtərəm Prezident, biz bu Qələbəni təkcə döyüş meydanında deyil, eyni zamanda, informasiya savaşında da qazandıq. Sizin xarici jurnalistlərə, diplomatlara verdiyiniz müsahibələr, qərəzli suallara verdiyiniz tutarlı cavablar bizim hər birimizin həyatının bir anı, tarixə qızıl hərflərə yazılan bir uğur, bizim qürur mənbəyimizdir.

Cənab Prezident, bu tarixi görüş biz xocavəndlilərin həyatında ikinci dəfə yaşanır. Siz 2008-ci il oktyabrın 4-də Beyləqan ərazisində salınmış Xocavənd qəsəbəsinin açılışına gəlmişdiniz və orada məcburi köçkünlərlə görüşmüşdünüz. Mən onda da Sizin qarşınızda çıxış etdim. Çıxışımda dedim, cənab Prezident, biz ürəkdən inanırıq ki, Siz tezliklə o torpaqları azad edəcəksiniz və məcburi köçkünlər öz dədə-baba ocaqlarına, evlərinə qayıdacaqlar. Mən yeni qəsəbəyə görə Sizə təşəkkür edərkən, dediniz ki, bu qəsəbələr məcburi köçkünlərin rahat yaşaması üçün müvəqqəti qəsəbələrdir. Biz torpaqlarımızı mütləq azad edəcəyik və orada bundan da yaxşı, insanların yaşaması üçün bütün imkanlara malik olan evlər tikəcəyik, məktəblər və digər obyektlər tikəcəyik. Allahın bu gününə min şükür, biz arzumuza çatdıq. İşğaldan azad olunan o bölgələrimizdə bu gün aparılan nəhəng quruculuq işləri bizi sevindirir, dünyanı isə həm heyrətləndirir, həm də mat qoyur.

Cənab Prezident, mən istəyirəm ki, Siz biz xocavəndlilərin salamını Mehriban xanım Əliyevaya çatdırasınız. Çünki bizim birinci görüşümüzdə Mehriban Əliyeva bizimlə idi. Mən ona belə bir müraciət etdim ki, Mehriban xanım, Sizin Azərbaycanda gördüyünüz genişmiqyaslı, dəyərli işlərinizə görə bu ölkənin birinci xanımı kimi bütün birinci xanımların birincisisiniz. Bu gün sözümə əlavə edirəm, həm də ən qəhrəman

qadınsınız, ən vətənpərvər qadınsınız. Siz məcburi köçkünlərlə görüşlərin birində dediniz ki, mənim məqsədim Qarabağın hər bölgəsində “Qarabağ” şikəstəsinin səslənməsidir. Çox şükür, Şuşada bu arzumuza çatdıq. Şuşada, Cıdır düzündə səslənən “Qarabağ” şikəstəsinin səsi nəinki Qarabağa, ətraf bölgələrə, bütün dünyaya da yayıldı.

Cənab Prezident, biz Sizinlə qürur duyuruq. Mən qürur duyuram ki, Sizin kimi Prezidentimiz var. Bir müəllim, bir ana kimi Vətənini, xalqını, Prezidentini ürəkdən sevən bir ziyalı kimi deyirəm: Allah Sizi qorusun!

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, çox sağ olun.

* * *

Azərbaycan Tibb Universitetinin Ümumi Cərrahiyyə kafedrasının professoru Mübariz Əliyev dedi:

- Möhtərəm Prezident, Sizə, ilk növbədə, bizim doğulduğumuz diyara gəldiyinizə və daim buranı nəzarətdə saxladığınıza görə bütün kollektiv, bütün Xocavənd əhalisi adından öz dərin minnətdarlığımızı bildiririk. Bu torpaq bizim üçün əzizdir. Bir görün, necə gözəllik var.

Mənim xalam qızı Tamilla xanım professordur, mən də professoram, mən həm də Cavad bəy Məlik-Yeqanovun qardaşının nəvəsiyəm. Siz bizim babalarımızın intiqamını aldınız. Tuğ bu Dizaq mahalının mədəni mərkəzi, paytaxtı olub. Hətta 1939-cu ilə qədər Dizaq rayonunun paytaxtı Tuğ və Hadrut olub.

Siz düz qeyd etdiniz, burada erməni yaşamayıb. Heç vaxt burada erməni olmayıb. Burada çar pristavı olub, o da Tuğda oturub. Burada sərhəd zastavası olub və sərhəd zastavasında rus imperiyası zamanı Arazın o tayından erməniləri gətirib yığıblar zastavanın ətrafına. Burada Azərbaycan kəndi olan Tuğun əleyhinə belə bir əyalət yaradıblar ki, ona rəqib olsun. Nəhayət Dizaq mahalının paytaxtı olan Tuğu 1939-cu ildə yıxıblar və Hadrut rayonunu - süni yaradılmış erməni məkanını paytaxt ediblər. Amma bu gün bu, erməni məkanı deyil, heç erməni məkanı da olmayıb. Bu, Azərbaycan-türk torpağıdır.

Mən orada anadan olmuşam, sonra Sumqayıtda, uzun illər Moskvada yaşamışam. Mən Moskvadan 1989-cu ildə elmlər namizədi kimi göndərişlə gələndə Tuğ kəndinə qeydiyyata düşmüşəm. Tuğ mənim üçün həmişə əziz olub. On bir türk-alban məbədi və ya kilsəmi deyək, amma türk məbədi olub. Bunların hamısını mən tanıyıram. O məbədləri bunlar tarixən erməniləşdiriblər. Mənim yadımdadır, atam tarix müəllimi idi və Tuğ kəndində dərs deyirdi. Anam da ədəbiyyat müəlliməsi idi, hətta bir müddət tədris-hissə müdiri də işləyib. Deyirdilər ki, ermənilər gecə ikən gəlirdilər, orada alban-türk xristian xaçlarını dəyişdirib erməni xaçları ilə əvəz edirdilər. Hətta iyrənc işlər görürdülər: basdırılan müqəddəs insanların qəbirlərini qazıb, onların alban xaçlarını çıxarıb, yerinə erməni xaçları qoyurdular. Biz onların gördüyü iyrənc işlərin hamısının şahidiyik.

Siz Tuğ adı çəkəndə biz özümüzdən asılı olmadan əl çaldıq. Tuğ doğrudan da bizim üçün çox əziz bir yerdir. Mən də bu döyüşlərdə iştirak etdim, həm Birinci Qarabağ müharibəsinin, həm də İkinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçısıyam. Mənim oğlum Tovuz hadisələri başlayan kimi, könüllü olaraq əsgərliyə getdi. Mən sentyabrın 27-də Ağdama, Sarıcalı hərbi hospitalına getdim. Bilirdim ki, ora ən gərgin yerdir, Hadrutdan, Tərtərdən, Ağdərədən yaralılar ora gətirilirdi. İş çox gözəl təşkil olunmuşdu. Birinci Qarabağ müharibəsində olandan qat-qat üstün, keyfiyyətli bir tibb sistemi qurulmuşdu. Yaralılar Avropa standartları səviyyəsində əməliyyat olunurdu. Orada çoxlu professorlar var idi. Biz gecə-gündüz işləyirdik. O hospitalın ətrafına nə qədər “Qrad” və “Smerç” düşürdü, hər tərəf yanırdı, amma Allah-təala o hospitalı, yaralıları qoruyurdu. Biz bir dəfə də zirzəmiyə düşüb əməliyyat etmədik. Biz bütün bunlara baxmayaraq əməliyyatlarımızı icra edirdik və çox uğurlu əməliyyatlar aparırdıq. Mən görürdüm, yaralılar necə entuziazm, fədakarlıq göstərirdilər, Sizi necə sevirdilər. Hər dəfə Sizin çıxışlarınızı gözləyirdilər ki, möhtərəm Prezident nə deyəcək. Siz deyəndə ki, Hadrut işğaldan azad olunub, hamı məni qucaqlayıb öpdü. Bu xoşbəxtliyi bizə bəxş etdiyinizə görə biz qarabağlılar Sizə “Qarabağ bəylərbəyi” adı verdik. Siz Qarabağ bəylərbəyisiniz. Elman müəllim düz dedi, fatehsiniz, sərkərdəsiniz, amma Siz həm də Qarabağ bəylərbəyisiniz.

Mən də kənarda qalmıram, İqtisadiyyat Nazirliyi ilə, böyük bir komanda ilə işləyirik. Doğrudan da İqtisadiyyat Nazirliyi Sizin rəhbərliyinizlə böyük bir proqram işləyib hazırlayıb. Biz də istəyirik ki, Tuğ kəndində bir sanatoriya tikək. Çünki mən xaricdə çox oluram. Xarici ölkələrdə, Amerikanın ştatlarında, Avropanın bütün ölkələrində, konqreslərdə mənim yaxşı dostlarım var, onlar da bu işlə maraqlanırlar. Hər dəfə xarici ölkədən zəng edib məni almanlar, ingilislər, fransızlar, italyanlar da təbrik edirlər. Mən çox sevinirəm. Bu xoşbəxtliyi Siz bizə bəxş etdiniz. Ulu Öndərimizin siyasətini uğurla sona çatdırdınız.

Bizim ailəmiz üç nəfərdən ibarətdir - mən, yoldaşım və oğlum. Bizim ailə hər zaman Sizə iki əsgər verməyə hazırdır.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm

Mübariz Əliyev: Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev dedi:

- İlk növbədə, xoş sözlərə görə minnətdaram. Bu gün dediyiniz sözlərə qüvvət, müharibə zamanı fədakarlıq göstərmiş həkimlərin də fəaliyyətini biz gərək qeyd edək. Doğrudan da həkimlər gecə-gündüz yorulmadan, o ağır şəraitdə, çətin şəraitdə öz həyatını risk altına ataraq yaralılara qulluq edirdilər. Şəhidlərimizin sayının o qədər də çox olmamasının səbəblərindən biri də məhz həkimlərdir. Çünki müharibə başlanan kimi əmrlərimdən birincisi bəlkə də ondan

ibarət idi ki, yaralılara ən yüksək xidmət göstərilməlidir. Yaralılar döyüş meydanından dərhal çıxarılmalı, sanitar maşınlarına mindirilməli və birinci ən yaxın olan tibb mərkəzinə gətirilməlidir. Deyə bilərəm ki, həm həkimlər, həm icra orqanlarının nümayəndələri, eyni zamanda, əsgərlər bir çox hallarda öz həyatlarını risk altına ataraq yaralı yoldaşlarını döyüş meydanından çıxarıb həkimlərin sərəncamına, ixtiyarına vermişdilər.

Bizim son illər ərzində tibb mərkəzlərinin coğrafiyasına fikir versəniz görərsiniz ki, cəbhəyanı, təmas xəttinə yaxın olan bölgələrə xüsusi diqqət göstərilirdi. Bu da təsadüfi deyildi. Çünki müharibə qaçılmaz idi. Burada qeyd olundu, mən deyirdim ki, torpaqlar işğaldan azad olunacaq. Mən həm deyirdim, həm də inanırdım və bilirdim ki, bu, belə olacaq. Əlbəttə, biz istəyirdik ki, qan tökülməsin, torpaqlarımız sülh yolu ilə azad edilsin. Amma artıq səbir kasamız daşmışdı və məhz müharibəyə hərtərəfli hazırlıq görülmüşdü - həm iqtisadi sahədə, hərbi-quruculuq sahəsində, maddi-texniki təminat sahəsində və eyni zamanda, səhiyyə sahəsində. Ona görə məsələn, biz Füzuli rayonunda təmas xəttinə yaxın iki böyük tibb mərkəzi yaratdıq. Yevlaxda, ondan sonra Goranboyda, Ağdamda, Bərdədə böyük tibb mərkəzləri yaratdıq. Yaralanmış hərbçilərimizin orada müalicəsi hesab edirəm ki, onların bir çoxlarının həyatının xilas olunmasına səbəb olmuşdur. Ona görə həkimlərə xüsusi minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm, sizə də şəxsən. Müharibə başlanan kimi, siz könüllü olaraq döyüş bölgəsinə getdiniz. Doğrudan da Ağdam bölgəsi ən ağır bölgə idi və ora təmas xəttinə yaxın olduğu üçün ermənilər daim bizim kəndlərimizi atəşə tuturdular. Aprel döyüşlərində erməni silahlı qüvvələri ən çox Ağdamı atəşə tutmuşdular. Ən çox dağılan evlər də məhz Ağdamda idi.

Zəfərdən danışarkən, əlbəttə ki, biz xalqımızın həmrəyliyini qeyd etməliyik. Çünki Azərbaycan xalqı Ordumuzun arxasında dayandı, mənim arxamda dayandı, bizə inandı və tam əmin idi ki, biz tarixi Qələbə qazanacağıq və belə də oldu. Azərbaycan tarixi Zəfər çaldı. Bu müharibə haqqında hələ çoxlu kitablar, məqalələr yazılacaq, müharibə iştirakçıları öz xatirələrini bölüşəcəklər. Ancaq mən bütün bu işlərə rəhbərlik edən şəxs kimi, Ali Baş Komandan kimi bir daha gördüm Azərbaycan xalqı nə qədər böyük xalqdır. Biz təmas xəttinə yaxın olan bölgələrdə sığınacaqlar yaratmaqla bağlı tədbirlər keçirəndə vətəndaşlar özləri gəlib kömək göstərirdilər. Ordumuzun təchizatı tam təmin edilmişdi, heç bir ehtiyac yox idi. Amma vətəndaşlar özləri gəlib kömək göstərməyə can atırdılar. Səfərbərliklə bağlı hərbi komissarlıqların qabağında minlərlə gənc könüllü olaraq döyüşə getmək istəyirdi. Bəzilərinə deyilirdi ki, ehtiyac yoxdur, inciyirdilər. Mənə nə qədər məktub gəldi ki, məni qoymurlar gedim, Ali Baş Komandan, xahiş edirəm mənə icazə verin. Yaralılar yaraları sağalmadan durub döyüşə gedirdilər. Bir nəfər də olsun fərari olmamışdır, bir nəfər də. Baxın, biz 44 gün döyüş apardıq, özü də bəzi döyüşlər çox ağır idi, xüsusən də birinci mərhələdə, təmas xəttini yarmaq lazım olanda ölümə gedirdilər bizim vətəndaşlar. Məhz Qələbənin səbəbi budur.

Əlbəttə, bütün başqa amillərlə bərabər, hazırlıq sistemli xarakter daşımışdı. Uzunmüddətli hərtərəfli hazırlıq işləri gedirdi – iqtisadi, beynəlxalq münasibətlər, ordu quruculuğu sahələrində, vətənpərvərlik, düşmənə nifrət hissi aşılanırdı gənclərimizə. Bu hazırlıq nəticədə belə möhtəşəm Qələbəyə gətirib çıxardı ki, bütün Azərbaycan xalqı, Azərbaycanda yaşayan, xaricdə yaşayan milyonlarla azərbaycanlı bu gün fəxr edir, haqlı olaraq fəxr edir, hamımız fəxr edirik.

Keçmiş məcburi köçkünlərlə görüşlər indi tamamilə başqa xarakter alıb. Siz bilirsiniz, mən 2003-cü ildən başlayaraq məcburi köçkünlərlə ildə bir neçə dəfə görüşmüşdüm, həm açılışlarda, - çünki 100-dən çox şəhərcik inşa edilmişdir, hər bir açılışda mən iştirak edirdim, - həm də ki, başqa tədbirlərdə. Görürdüm ki, son illər onların gözlərində ümidlər artıq sönür və bu da təbiidir. Neçə il gözləmək olar? Neçə il demək olar ki, Minsk qrupu gəldi, getdi, təklif verdi, erməni qəbul etmədi?! Açıq deməliyəm, neçə il bizim başımızı aldadırdılar. Deyə bilmirdim mən onlara. Hətta müharibə dövründə bir çox müsahibələr verərkən tam planlarımız haqqında danışa bilmirdim. Çünki bu, hərbi sirr idi. Bizim əsas məqsədimiz tam qələbəni qazanmaq, Şuşada bayrağımızı qaldırmaq idi. İndi deyə bilərəm, bu vəzifə müharibənin ilk günündən qarşıya qoyulmuşdu və biz bu vəzifəyə nail olduq.

Məcburi köçkünlərin əzablarını, onların iztirablarını çox yaxşı başa düşürəm. Çünki mən keçmiş məcburi köçkünlərlə Azərbaycanda bəlkə də ən çox təmasda olan insanam. Onların ümidlərini doğrultmaq üçün, onlar qarşısında bu tarixi missiyanı icra etmək üçün, onların dədə-baba torpağına qayıtmaları üçün biz gərək necə deyərlər, bütün gücümüzü səfərbər edib “Öldü var, döndü yoxdur!” şüarı ilə qabağa gedəydik və getdik. Bu gün artıq məcburi köçkün anlayışı yoxdur. Bu gün keçmiş məcburi köçkünlər evlərinə dönməyə hazırlaşırlar. Xocavəndə birinci səfərdir, bundan sonra bu səfərlər təşkil ediləcəkdir. Biz çalışacağıq, necə ki, müharibəni qısa müddət ərzində başa vurduq, eyni zamanda, bu bərpa işlərini də maksimum qısa müddət ərzində başa vuraq ki, siz qayıdasınız, bu cənnət məkana qayıdasınız. Hər bir torpaq bizim üçün cənnətdir, əzizdir. Azad edilmiş torpaqlarda Azərbaycan xalqı bundan sonra əbədi yaşayacaqdır.

Bir daha sizi təbrik edirəm, sizə cansağlığı, uğurlar arzulayı

Sonra xatirə şəkilləri çəkdirildi.

* * *

Prezident İlham Əliyev: Salam qəhrəman, necəsən?

Sakin: Siz mənə Milli Qəhrəman adı verdiniz.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, vermişəm. Sən buna layiqsən.

Sakin: Allah Sizi var eləsin, Allah canınızı sağ eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol, çox sağ ol.

Sakin: Salam cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Xoş gəlmisiniz.

Sakin: Minnətdaram ki, məni Tuğa qaytardınız, məni evimə qaytardınız. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: İndi gedəcəyik Tuğa.

Sakin: Cənab Prezident, minnətdarıq, Sizinlə qürur duyuruq.

Digər sakin: Bakı Ali Neft Məktəbinin tələbəsiyəm. Tələbələrin adından demək istəyirəm ki, hamımız Sizinlə fəxr edirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, salam söylə tələbə yoldaşlarına. Çox sağ olun.

Bura çox möhtəşəm turizm mərkəzi ola bilər. Bir də ki, Füzuli Hava Limanı artıq var. Füzulidən bura indi yol da çəkirik. Füzulidən Hadruta 20 dəqiqəlik yol olacaq, dördzolaqlı.

Sakin: Çox gözəl yollar çəkilir, cənab Prezident.

* * *

Azərbaycan Prezidenti Xocavənd ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə Tuğ kəndinə yola düşdü.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da Xocavənd rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə birlikdə Tuğ kəndində olub.

Dövlətimizin başçısı Tuğ kəndini gəzib və ictimaiyyət nümayəndələri ilə söhbət edib.

Prezident İlham Əliyev: Tuğ kəndinə xoş gəlmisiniz.

Sakinlər: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Görün, nə günə salıblar.

Sakin: Bəli, bu bina 1961-ci ildə tikilib.

Prezident İlham Əliyev: Bu, mədəniyyət evi olub?

Sakin: Bəli, burada Ağa bəy Məlikaslanovun mülki olub.

Digər sakin: Çox gözəl asfalt yol da çəkilib, məəttəl qalası işdir, qısa müddətdə elə bil ki, biz başqa bir kəndə gəlmişik.

Prezident İlham Əliyev: Yox, hələ bu, müvəqqətidir. Əsaslı işlər bundan sonra görüləcək. Amma evləri görürsünüz, bütün evlər yarıdağılmış vəziyyətdədir.

Sakin: Bizim evi yandırıblar, o tərəfdədir. Azərbaycanlıların evlərini yandırıblar.

Prezident İlham Əliyev: Bu, məktəb olub?

Sakin: Bəli, məktəb, yanında da bağça.

Digər sakin: Cənab Prezident, mən bu məktəbdə oxumuşam. Bura da mənim babamın evidir. Baxın, bu həyət mənim babamındır. Buradan buraya məktəbə gəlmişəm. O da Sadıq bəyin evidir. Bu, Mahmud bəy Məlikaslanovun evidir.

Prezident İlham Əliyev: Hansı? Bu?

Sakin: Bəli, bu ev. Ermənilər onu sökməyiblər, yaşayırdılar.

Digər sakin: Cənab Prezident, burada məktəb 1885-ci ildə olub.

Prezident İlham Əliyev: Bilirəm, bu, qədim məktəbdir.

Sakin: Sizin Sərəncamınızla 2010-cu ildə məktəbin 125 illiyini qeyd etmişik. Məktəb işğal dövründə ermənilər tərəfindən dağılıb. Bayaq bir söz dediniz, burada bulaqlar da quruyub. Bax, bu bulaq quruyub.

Prezident İlham Əliyev: Hamısı quruyub.

Sakinlər: Bəli, bulaq var idi quruyub.

Prezident İlham Əliyev: Burada da bulaq var idi?

Sakinlər: Yuxarıdakı bulaq quruyub. Bunlar nə gündə yaşayıblar. İndi buna baxsınlar, təkcə ermənilər deyil, onları müdafiə edənlər də utansınlar.

Prezident İlham Əliyev: Elə mən də onu deyirəm. Buranın xüsusi bir iqlimi var. Buraya gəlirsiniz, heç bir səs də yoxdur. Mən birinci dəfə gələndə baxırdıq, tamaşa edirdik, quşlar oxuyur, güllər, sakitlik. Elə bil ki, cənnət bir yerdir.

Sakin: Cənab Prezident, Siz abidələrə xüsusi diqqət yetirirsiniz. Xocavəndin bir hissəsində "Dədə Qorqud" dastanında adı çəkilən Qaraca Çobanın qəbri var. Qaraçuğ dağı var. Dastanda Salur Qazandan danışılanda "Qaraçuğun aslanı" adı keçir. Onun qəbri bu ərazidədir, Nərgiztəpədə. Onu qoruyub saxlamışdıq. O vaxt onları vermədik.

Prezident İlham Əliyev: O bizdədir.

Sakin: Ulu Öndər saxladı, 1994-cü ilə aprel ayının 10-da. Çox müqəddəs gün idi.

Prezident İlham Əliyev: Bilirəm, gəlmişik.

Qadın sakin: Cənab Prezident, buranı qədim irs kimi qorumaq lazımdır.

Prezident İlham Əliyev: Tuğun, ümumiyyətlə, bərpa konsepsiyası ayrıca hazırlanır. O, sonra təqdim olunacaq.

Bütün bunları da dağıdıblar. Yəqin bunlar azərbaycanlıların evləri olub.

Sakinlər: Azərbaycanlıların evləri idi. Dağılan evlərin hamısı azərbaycanlılarındır. Cənab Prezident, bu aşağıdakı ev mənim müəllimimin evi idi. Həmin müəllim sovet-alman müharibəsində döyüşmüş, partizanlara qoşulmuş, haqqında hətta Fransa Prezidentinin məktubu, təşəkkürnaməsi olan bir müəllim idi.

Prezident İlham Əliyev: Məktəb aşağıdakıdır? Sonra tikilmişdi.

Sakin: Ulu Öndər 1969-cu ildə gələndən sonra keçmiş Dağlıq Qarabağın bütün Azərbaycan yaşayış məntəqələrində ən müasir tipli məktəblər, mədəniyyət evləri tikilib. Ona qədər məktəblər çox bərbad vəziyyətdə idi.

Digər sakin: Üzr istəyirəm, cənab Prezident. Mən şairəm və Siz mənə "Azərbaycanın Əməkdar jurnalisti" adını vermisiniz. Mənim bu günlərdə yazdığım şeirin son bəndi belədir:

Xoşbəxtliklə dolub indi baxışlar,
Zəfər yaşadır bu anları.
Bizim dilimizdən qopan alqışlar,
Sizə duaçıdır azərbaycanlılar.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Gəlin şəkil çəkdirək.

Sakin: Möhtərəm Prezident, fikir verirsiniz, bax, o üstdəki ev təzə tikilib.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Sakin: Qıraqdakıların hamısını xaçlarla dəyişdiriblər. O köhnə daşlarla uyğun gəlmir. Fikir verirsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Hünərli kəndindəki, keçmiş Çakuri kəndindəki kilsəni, həmçinin. Onlar onun giriş hissəsini yeni daşlarla "bəzəyiblər", hamısı da saxta.

Sakinlər: Tarixboyu elə ediblər. Ancaq bunu sübut etmək çox da çətin deyil, şəkillər var.

Prezident İlham Əliyev: Alimləri, beynəlxalq ekspertləri gətirəcəyik.

Sakin: Təşəkkür edirik. Lahıc çox gözəl bərpa olunub, bir muzey kimi bərpa olunub.

Prezident İlham Əliyev: Basqal kəndi də qədim kənddir. Mən göstəriş vermişəm, xüsusi Sərəncam da imzalandı. Ora da belə tarixi-mədəni abidə kimi qorunacaq. Tuğ da o səviyyəli, yəni, tarix baxımından çox qədim və önəmli bir yerdir.

Sakinlər: Çox sağ olun, cənab Prezident.

Sakin: Baxın, buradan bizim o məzarlıqda ağac görünür, o ağacın altında "Qarabağnamə"nin ilk müəlliflərindən biri Mirmehdi Xəzani dəfn olunub.

Prezident İlham Əliyev: Ora qəbiristanlıqdır?

Sakin: Bəli. Azərbaycanlıların qəbiristanlığıdır. Cənab Prezident, biz təxminən iki ay əvvəl orada olduq. Bizim dədə-baba qəbirlərimizdən heç nə qalmayıb. Daşların hamısını götürüb aparıblar, çətin tapırdıq. Şükür Allaha ki, Mirmehdi Xəzaninin məzarı hələ qalıb.

Digər sakin: Cənab Prezident, bu bölgələrdə Qafqazın qiymətli suya malik bulaqları var.

Prezident İlham Əliyev: Yəqin ki, sonra burada istehsalat sahələri də yaradılacaq – təmiz su istehsalı. Bu tarixi binaların hamısı konservasiya olunacaq. Yol da çəkilir, hava limanı da var.

Sakin: Gözəl yollar çəkilir.

Prezident İlham Əliyev: Burada turizm yerləri, sanatoriyalar yaradılacaq. Cənnət kimi bir yer olacaq. Görəcəklər ki, torpaq sahibinin əlində olanda cənnətə dönür.

Sakin: Buraya çoxlu insanlar gələcək. Bu, elə-belə kənd deyil. Buradan çıxan adamlar çoxdur. İşğala qədər Tuğun əhalisi 4800 nəfər olub. Sizə deyim ki, bəlkə də bir üç o qədər də buradan xaricə gedib. Özü də buranın camaatı da çox savadlı olub.

Prezident İlham Əliyev: Savadlı insanlar olublar. Mədəni mərkəz olub. Adi kənd deyil, tarixini bilirəm.

Sakin: Buranın tutu Şax tut adlanır. Bu tutun çox nadir, müalicəvi təsiri var.

Prezident İlham Əliyev: Ümumiyyətlə, bu bölgənin xüsusi təbii gözəlliyi və saflığı var. Məsələn, yəqin ki, görmüsünüz, Kəlbəcərdə mənə iki pətək bal bağışladılar. Təbii çiçək qoxusu verir. Necə deyərlər, nadir təbii bərəkət var. Sudur, havadır.

Sakin: Fəxr edirdik ki, bizim Prezidentimiz ensiklopedik məlumata malikdir. Biz fəxr edirik ki, xarici jurnalistlərlə onların öz dilində onlardan da yaxşı danışırsınız. Rəhmətlik Heydər Əliyev çıxış edirdi, - Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin, - mənim anam bütün günü ona baxırdı. Deyirdi ki, çox savadlı, həm də yaraşıqlıdır. İndi Sizin o çıxışlarınız, duruşunuz, qəhrəman cüssəniz millətə ümid verir, onu yaşadır.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, salamat qalın, tez-tez görüşəcəyik burada. Tədbirlər çox olacaq, açılışlar çox olacaq, görüşəcəyik sizinlə.

Sakinlər: İnşallah, sağ olun, var olun. Allah Sizə cansağlığı versin. Çox sağ olun.

Füzuli rayonuna səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 17-də Füzuli rayonunda səfərdə olublar.

Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya Füzuli-Ağdam avtomobil yolunun tikintisi barədə məlumat verildi.

Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov bildirdi ki, yolun tikintisi Prezident İlham Əliyevin bu ilin avqustunda imzaladığı Sərəncamla təsdiq olunmuş "İşğaldan azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması və bərpası layihəsi" çərçivəsində həyata keçiriləcək. Uzunluğu 64,8 kilometr, eni 15 metr təşkil edəcək yol 4 hərəkət zolaqlı olacaq. Layihəyə uyğun olaraq yolboyu körpülərin, avtobus dayanacaqlarının və digər yol infrastrukturunun inşası nəzərdə tutulur. Bərdə-Ağdam avtomobil yolunun davamı olan bu yolun inşası Bərdədən Füzuliyədək insanların rahat gediş-gəlişini təmin edəcək.

Dövlətimizin başçısı Füzuli-Ağdam avtomobil yolunun təməlini qoydu.

Onu da qeyd edək ki, Bərdə-Ağdam, Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa, Zəfər yolu və Füzuli-Hadrut yollarında aparılan işlər də davam edir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 17-də Füzuli rayonunun Dövlətyarlı kəndində yeni salınacaq "Ağıllı kənd" layihəsi ilə tanış olublar.

Kənd təsərrüfatı naziri İnam Kərimov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma layihə haqqında məlumat

verdi. Yaşıl və alternativ enerjinin, "ağıllı idarəetmə" sisteminin tətbiq ediləcəyi "Ağıllı kənd" layihəsinə əsasən üç, dörd və beşotaqlı olmaqla, ümumilikdə ilkin mərhələdə 450 evin inşası nəzərdə tutulub. Burada, həmçinin məktəb və uşaq bağçası tikiləcək, kəndin mərkəzində meydan salınacaq, bazar yaradılacaq. Kəndin ətrafında isə "Ağıllı kənd" təsərrüfatı sahəsi olacaq. Beləliklə, sakinlərin rahat yaşaması və kənd təsərrüfatı ilə məşğul olması üçün bütün zəruri işlər həyata keçiriləcək.

Prezident İlham Əliyevə kəndə yatırılacaq özəl investisiyalar və məşğulluq layihələri ilə bağlı da məlumat verildi. Bildirildi ki, burada xarici investisiya əsasında alternativ enerji həlləri məqsədilə günəş paneli tarlası salınacaq. İnvestisiya layihəsinin gücü 50 meqavat olacaq. Tarlada 20 daimi iş yeri yaradılacaq.

Kənddə biznes layihələri də icra olunacaq. Burada kartofçuluq dəyər zənciri üzrə müəssisələrin yaradılması planlaşdırılır. Bu müəssisələrdə 40 daimi, 300-dək mövsümi iş yeri yaradılacaq.

Kənddə Köndələnçay su anbarı əsasında ağıllı akvakultura sistemlərinin tətbiqi hesabına ixracyönümlü balıqçılıq təsərrüfatının qurulması da nəzərdə tutulub. Burada quşçuluq təsərrüfatı da yaradılacaq, ilkin mərhələdə 85 daimi iş yeri olacaq.

Ağıllı turizm həllərinin tətbiqi vasitəsilə kənd turizm infrastrukturunun formalaşdırılması və otel infrastrukturunun yaradılması nəzərdə tutulub.

Prezident İlham Əliyev Dövlətyarlı kəndində yeni salınacaq "Ağıllı kənd"in təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 17-də Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında yaradılan şəraitlə tanış olublar.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında görülən işlər barədə məlumat verildi. Bildirildi ki, bütün tikinti və ətraf ərazinin abadlaşdırılması işləri başa çatdırılıb. Hava limanında görülən bütün işlər beynəlxalq norma və standartlara uyğun şəkildə həyata keçirilib.

Hava limanında istənilən tip hava gəmisini qəbul etməyə imkan verən, uzunluğu 3000 metr, eni 60 metr olan uçuş-enmə zolağı istismara verilib. Burada baqaj konveyerlərinin, qeydiyyat sisteminin, VIP zalların, mağazaların, restoranların və digər məntəqələrin işə salınması nəzərə alınmaqla, saatda ən azı 200 sərnişinin buraxılışına imkan verən terminalın tikintisi başa çatdırılıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 17-də Füzuli şəhərində Rəqəmsal Stansiya İdarəetmə Mərkəzinin təməlqoyma tədbirində iştirak ediblər.

"Azərişıq" ASC-nin sədri Vüqar Əhmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma Mərkəz haqqında məlumat verdi.

Bildirildi ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə yaradılan Rəqəmsal yarımstansiya elektrik şəbəkəsinin vəziyyəti haqqında bütün məlumatları toplayan və emal edən, eləcə də avadanlığın rəqəmsal formatda idarə olunmasını təşkil edən nəzarət, mühafizə və idarəetmə sistemlərinin innovativ həll layihəsidir. Cənubi Qafqazda ilk dəfə tətbiq olunan bu layihə yarımstansiyalarda optik rəqəmsal ölçmə transformatorlarının və yeni nəsil rəqəmsal avadanlıq komplekslərinin işlənib hazırlanmasını təmin edir. Yeni nəsil yarımstansiya bütün ölçülərin yüksək dəqiqliyini, vahidliyini təmin edir, avtomatlaşdırma insan amilinin şəbəkənin işinə təsirini azaltmağa, etibarlılığını artırmağa və elektrik enerjisinin ötürülməsi zamanı itkiləri azaltmağa imkan verir. Həmçinin enerjinin əldə olunması dəyəri və istismar xərcləri azalır.

Diqqətə çatdırıldı ki, Rəqəmsal Yarımstansiyadan qidalanan istehlakçılar hər hansı bir texniki fasilənin yaranması haqda məlumatları online qaydada əvvəlcədən ala bilirlər. Bərpa olunan enerji mənbələrinin şəbəkələrə inteqrasiya edilməsi prosesi Rəqəmsal Yarımstansiyada avtomatik idarə edildiyindən elektrik enerjisi təchizatında fasilələrin yaranması tam aradan qaldırılır. Rəqəmsal Yarımstansiya alınan və ötürülən elektrik enerjisinin miqdarına görə yarımstansiya işinin multifunksional rejimdə qurulmasını, cihaz və avadanlıqların bir-birilə koordinasiyasını tam təmin edir. Bundan əlavə, əməliyyatların paylayıcı şəbəkənin tələblərinə avtomatik uyğunlaşdırılmasını, informasiya və texniki təhlükəsizlik sistemlərinin qərarvermə qabiliyyətini, "yaşıl enerji" mənbələrinin şəbəkəyə inteqrasiyasını da həyata keçirir. Yarımstansiya qapalı tiplidir, istismar və idarəetmə əməliyyatları məsafədən həyata keçirilir, daimi işçi heyətə ehtiyac olmur.

Prezident İlham Əliyev Mərkəzin təməlini qoydu.

Qeyd edək ki, dövlətimizin başçısının "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində "yaşıl enerji" zonasının yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında" Sərəncamından sonra "Azərişıq" ASC tərəfindən paylayıcı şəbəkələrin yaşıl enerji zonası tələbləri üzərində qurulmasına start verilib və "ağıllı şəbəkələr" konsepsiyasının təməl elementlərindən biri olan Rəqəmsal Yarımstansiya layihəsi işlənib hazırlanıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 17-də Füzulidə yaradılacaq Mərkəzi Şəhər Parkında ağac əkiblər.

Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin sədri Anar Quliyev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma yaradılacaq yeni park barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, burada şəhər sakinləri və qonaqlar üçün 21 hektarlıq böyük meşə parkı salınacaq. Ərazidə 5000-dən çox Eldar şamı, həmişəyaşıl sərv, zeytun, Şərq

çinarı, ağcaqayın və digər növ ağaclar əkiləcək. Bununla yanaşı, sakinlərin asudə vaxtının maraqlı təşkili məqsədilə istirahət guşələri, müxtəlif tədbirlər üçün amfiteatr zonası, kempinq və istirahət yerləri, uşaq və gənclərin yaş qruplarına uyğun əyləncə zonaları, ekstrim velosiped sahəsi və digər guşələr yaradılacaq.

Parkda salınacaq su hövzəsi kafe və restoranlarda dincələn sakinlər üçün fərqli mənzərə yaradacaq. Ərazidə 8,2 kilometr uzunluğunda velosiped və 7,5 kilometr uzunluğunda piyada yollarının salınması planlaşdırılıb.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva parkda ağac əkdilər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 17-də Füzuli şəhərində salınacaq çoxmənzilli yaşayış məhəlləsinin təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma yeni yaşayış məhəlləsi barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, 17,8 hektar ərazini əhatə edəcək yaşayış məhəlləsi mərhələli şəkildə tikilib istifadəyə veriləcək. İlk mərhələdə 1, 2, 3 və 4 otaqlı mənzillərdən ibarət 65 mənzilli 4-5 mərtəbəli yaşayış binaları inşa ediləcək. Məhəllədə çoxfunksiyalı binalar da olacaq. Ümumilikdə məhəllədə 2860 nəfərin yaşaması nəzərdə tutulur.

Həyət tipli plan quruluşlarına malik yaşayış məhəlləsinin inşasında ənənəviliklə müasirlik vəhdət təşkil edəcək. Bu kompleks şəhərin gələcək memarlıq simasının müəyyənləşməsinə təkan verəcək.

Məhəllədə, həmçinin iş mərkəzlərinin, ticarət, ictimai iaşə, mədəniyyət və məişət-kommunal obyektlərinin yerləşməsi nəzərdə tutulur. Ərazi yaşıllıq sahələri ilə əhatə olunacaq, hovuzlar və fəvvarələr quraşdırılacaq, velosiped yolları salınacaq. Yaradılacaq şərait doğma yurdlarına qayıdacaq rayon sakinləri üçün rahat şəhər mühitinin təşkilində mühüm rol oynayacaq.

Prezident İlham Əliyev Füzuli şəhərində ilk çoxmənzilli yaşayış məhəlləsinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 17-də Füzuli rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşüb, Memorial Kompleksin və şəhərin bərpasının təməl daşını qoyublar.

Dövlətimizin başçısı görüşdə çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

-Əziz dostlar, əziz füzulililər, sizi səmimiyyətlə salamlayıram, "Füzuliyə xoş gəlmisiniz" deyirəm. Biz azad edilmiş torpaqlarda bu gün Füzulinin işğaldan azad olunmasının birinci ildönümünü qeyd edirik. Düz bir il bundan əvvəl şanlı Azərbaycan Ordusu Füzuli şəhərini və bir neçə kəndi işğalçılardan azad edib, Azərbaycan bayrağı qaldırılıb və beləliklə, uzun fasilədən sonra Azərbaycan dövləti bu ərazilərdə öz suverenliyini təmin edib. Bu, tarixi hadisədir. Həmin an - 17 oktyabr günü Azərbaycan xalqının çoxəsrlik tarixində xüsusi yer tutacaq. Çünki məhz oktyabrın 17-də bizim böyük şəhərimiz Füzuli işğalçılardan azad edildi. İkinci Qarabağ müharibəsində şəhid olmuş bütün şəhidlərimizə Allahdan bir daha rəhmət diləyirəm. Onların fədakarlığı, qəhrəmanlığı sayəsində biz tarixi ədaləti bərpa etdik. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri 44 günlük müharibə zamanı əsl vətənpərvərlik və qəhrəmanlıq göstərmişdir. Azərbaycan Ordusu düşmənin canlı qüvvəsini, texnikasını məhv edərək tarixi ədaləti bərpa etdi və Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi.

Müharibə zamanı Füzulinin azad olunmasının çox böyük əhəmiyyəti var idi, çünki böyük yaşayış məntəqəsi idi. Cəbrayıldan, Hadrutdan sonra üçüncü böyük yaşayış məntəqəsi işğalçılardan azad edildi. Füzuli uğrunda çox şiddətli döyüşlər gedirdi, bir neçə gün ərzində şəhərin ətrafında çox ciddi əməliyyatlar aparılırdı. Düşmən müqavimət göstərirdi, amma buna baxmayaraq, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri öz tarixi missiyasını yerinə yetirdi. Mən Füzulinin azad olunması xəbərini Azərbaycan xalqına çatdıranda artıq Azərbaycan xalqı və hesab edirəm, bütün dünya gördü ki, biz öz şərəfli missiyamızı sona qədər yerinə yetirəcəyik, heç bir qüvvə bizi dayandıra bilməz.

Füzuli şəhərinin azad olunmasının əhəmiyyəti, eyni zamanda, bu şəhərin strateji yerləşməsi ilə bağlıdır. Füzuli nəzarətimizə keçəndən sonra artıq Şuşa istiqamətinə getmək üçün daha geniş imkanlar açıldı. Bir daha demək istəyirəm ki, Ermənistan tərəfi burada çox güclü istehkamlar qurmuşdu, bir neçə xətt istehkamdan ibarət müdafiə xətti qurulmuşdu. Otuz il ərzində düşmən burada möhkəmlənirdi və bu istehkamları yarmaq, keçmək xalqımızın bir daha böyük qəhrəmanlığını, fədakarlığını göstərmişdir. Təbii ki, bunu görən düşmənin gözü qorxdu. Gördülər ki, bizim əsgər-zabitlərimiz doğma torpaqları azad etmək üçün ölümə getməyə hazırdırlar. Bu istehkamları canı-qanı bahasına keçmiş qəhrəman əsgər-zabitlərimiz düşmənə Azərbaycan xalqının böyüklüyünü bir daha göstərdi. Təsadüfi deyil ki, Füzuli azad olunandan sonra Ermənistan ordusunda fərarilik halları daha geniş vüsət aldı. Düşmən gördü ki, bizim qabağımızda dura bilməyəcək, düşmən gördü ki, artıq bizim önümüz açıldı, digər şəhər və rayonlarımızın azad edilməsi məsələsi qaçılmazdır.

Füzuli şəhərinin azad edilməsi bizə əlavə mənəvi güc verdi. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri bundan sonra böyük əzmkarlıq göstərərək xilaskarlıq missiyasını uğurla davam etdirdi. Füzuli azad olunandan 3 gün sonra Zəngilan şəhəri azad edildi, ondan beş gün sonra Qubadlı, ondan sonra biz Laçın dəhlizinə çıxdıq və beləliklə, müharibənin taleyi heç kəs üçün sirr deyildi.

Biz öz torpaqlarımızı azad etməli idik. Mən işğal dövründə bu məsələ ilə bağlı Azərbaycan xalqına dəfələrlə müraciət edərək və keçmiş köçkünlərlə

görüşlər əsnasında deyirdim ki, nəyin bahasına olursa-olsun, torpaqlarımızı azad etməliyik. Onu da deyirdim ki, əgər lazım olsa, biz güc tətbiq etməklə öz torpaqlarımızı geri qaytaracağıq. Belə də oldu. Həm işğal dövründə, həm müharibə dövründə bütün təzyiqlərə, bütün bəyanatlara baxmayaraq, bizim qabağımızda heç bir qüvvə dayana bilmədi. Biz Ermənistan ordusunu darmadağın etdik, erməni mifologiyasına son qoyduq, bütün dünyaya sübut etdik ki, "yenilməz Ermənistan ordusu" nəyə qadirdir və bütün dünyaya xalqımızın böyüklüyünü nümayiş etdirdik. Bu şanlı Qələbə çoxəsrlik Azərbaycan tarixində əbədi yaşayacaqdır.

Onu da deməliyəm ki, bizim uğurlu əməliyyatlarımız məhz Füzuli rayonundan başlamışdır. Müharibənin ilk günündə - sentyabrın 27-də Füzulinin Qaraxanbəyli, Qərvənd, Kənd Horadiz, Yuxarı Əbdürrəhmanlı kəndləri və Cəbrayılın Böyük Mərcanlı və Nüzgar kəndləri azad edildi. Yəni, biz öz Zəfər missiyamızı məhz Füzuli rayonundan başlamışıq.

Bu gün Füzulidə olarkən hər kəs erməni vəhşiliyinin təzahürlərini görür. Çünki Füzuli ən çox dağıntılara məruz qalmış rayondur. Bir dənə salamat kənd yoxdur, bir dənə salamat bina yoxdur. Füzuli şəhəri tamamilə yerlə-yeksan edilib. Siz yaxşı xatırlayırsınız, Azərbaycan xalqı yaxşı xatırlayır, Füzuli azad olunandan sonra bir bina tapılmadı ki, biz oraya bayrağımızı sancaq. Bayrağımız hərbi hissənin həyətində dirəkdə qaldırılmışdı. Buraya gələn hər bir insan erməni vəhşiliyini, erməni vandallığını görür və bunu artıq heç kim inkar edə bilməz. Təsadüfi deyil ki, ermənilər işğal dövründə buraya heç kimi buraxmırdılar, hətta beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrini də buraxmırdılar. Düzdür, işğal dövründə Minsk qrupunun nümayəndələri iki dəfə faktaraşdırıcı missiya ilə bu bölgələrə gəlmişdilər və müvafiq məruzələr hazırlanmışdı. O məruzələrdə göstərilirdi ki, düşmən burada böyük vandallıq törədib. Ancaq bu dərəcədə dağıntıları heç kim təsəvvür edə bilməzdi. Bu, erməni faşizminin eybəcər üzüdür, bütün dünya bunu görür və görməlidir. Artıq minlərlə insan, həm Füzuli sakinləri, eyni zamanda, xarici diplomatlar, siyasətçilər, jurnalistlər azad edilmiş torpaqlara gəlib ilə erməni vəhşiliyini öz gözləri görürlər.

Biz Füzuli şəhərini və Füzuli rayonunun kəndlərini bərpa edəcəyik. Ötən bir il ərzində bu istiqamətdə böyük işlər görülüb. Azad edilmiş bütün torpaqlarda həyat bərpa olunacaq, vətəndaşlar öz doğma ocaqlarına qayıdacaqlar. Bu bir il ərzində biz çox genişmiqyaslı quruculuq işləri ilə, eyni zamanda, şəhər və kəndlərimizin bərpası ilə də məşğul olmuşuq. Bu proses çox mürəkkəbdir. Burada düzgün planlaşdırma aparılmalı, minalardan təmizləmə işləri görülməlidir. Füzuli azad edilmiş rayonlar arasında minaların sayına görə ən çox çirkləndirilmiş rayondur - yüz mindən çox mina basdırılıb. Biz bütün bu işləri paralel şəkildə aparmalıyıq. Eyni zamanda, Füzuli şəhərinin baş planı, kəndlərin inkişaf konsepsiyası hazırlanıbdır. Birinci infrastruktur layihələri də məhz Füzulidə başlamışdır.

İşğal dövründə mən Füzuli rayonunun bizdə olan hissəsinə, ərazilərinə dəfələrlə gəlmişdim, 12 dəfə Füzuli rayonunda olmuşdum. Rayonun inkişafı ilə bağlı çox böyük işlər görüldü. Horadiz qəsəbəsinə şəhər statusu verildi və Horadiz Füzuli rayonunun qeyri-rəsmi mərkəzi müəyyən edilmişdir. Böyük sosial infrastruktur layihələri icra edildi - 24 məktəb, 2 xəstəxana, Olimpiya İdman Kompleksi, Gənclər Mərkəzi, Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi, Muğam Mərkəzi tikildi. İnfrastrukturla bağlı çox böyük işlər görülmüşdür. Fərdi evlərin bərpası işləri görülmüşdür. Yəni, Füzuli rayonunun inkişafı ilə bağlı çox genişmiqyaslı işlər aparılırdı. Qeyd etdiyim kimi, 12 dəfə Füzulidə olmuşam. Burada köçkünlərlə görüşərək hər zaman onlara deyirdim ki, Füzuli şəhəri və rayonun qalan hissəsi azad olunandan sonra biz daha yaxşı evlər tikəcəyik, daha gözəl şərait yaradacağıq və siz qayıdacaqsınız. Bu gün artıq bunu hər kəs görə bilir. Çünki Füzuli rayonunda artıq icra edilən layihələr bizim həm niyyətimizi, həm potensialımızı göstərir. Cəmi 8 ay ərzində Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı inşa edilib. Bu gün hazır hava limanı ilə tanış olarkən mən bir daha gördüm ki, bəlkə də dünya praktikasında, dünya tarixində bu qısa müddət ərzində, minalanmış ərazidə beynəlxalq hava limanları tikilməmişdir. Biz Füzulidən Şuşaya elektrik xətləri çəkmişik. Çünki Şuşa azad olunandan sonra mənfur düşmən bütün elektrik xətlərini kəsib, hətta su xəttini də partlatmışdır və Şuşa işıqsız qalmışdır, özü də qış aylarında. Ona görə çətin şəraitdə Füzulidən Şuşaya elektrik xətləri çəkildi. Füzulidə yarımstansiya açıldı və ikinci yarımstansiyanın təməli bu gün qoyulmuşdur.

Yollarla bağlı. İndi siz gələndə yeni yoldan istifadə etdiniz. Görürsünüz, biz bu yolları qısa müddət ərzində çəkdik. Biz hətta Şuşaya qədər Zəfər yolunu çəkdik və indi Füzuli-Şuşa magistral yolunun çəkilişi gedir. Hazırda Füzuli-Hadrut, Füzuli-Cəbrayıl, Füzuli-Ağdam yollarında işlər gedir. Bu gün Füzuli-Ağdam istiqamətində yeni yolun təməli qoyuldu. Eyni zamanda, Ağdama gedən qonaqlar, vətəndaşlar Füzuli Beynəlxalq Hava Limanından istifadə edə bilərlər. Yəni, Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı Qarabağın hava qapısıdır.

Bütün bu işləri görərək biz bir məqsədi güdürdük ki, keçmiş köçkünləri tezliklə öz doğma torpaqlarına qaytaraq. Bu gün təməl daşının qoyulması mərasimlərində iştirak edərkən biz artıq bu günü də böyük dərəcədə yaxınlaşdırmışıq. Bu gün Dövlətyarlı kəndinin inkişaf konsepsiyası təsdiq edildi, təməli qoyuldu. "Ağıllı kənd" konsepsiyası əsasında Dövlətyarlı kəndində böyük yaşayış məntəqəsi yaradılacaq. Beş kəndi birləşdirən bu layihə, ümid edirəm ki, gələn ilin sonuna

qədər keçmiş köçkünlərin sərəncamına veriləcək. Birinci mərhələdə 450 evin tikintisi nəzərdə tutulur. Ondan sonra əlavə 300 evin tikintisi nəzərdə tutulur və bu, Füzuli rayonunda birinci yaradılacaq yaşayış mərkəzi olacaqdır.

Bu gün Füzuli şəhərinin baş planı təqdim ediləcək. Artıq mənə bu baş plan təqdim edildi. Bu gün bərabər bu plana baxarıq. Bizim mütəxəssislərimiz bu plan üzərində uzun aylar ərzində işləyiblər. Bu gün biz hamımız bu layihə ilə bir daha tanış olarıq. Zəfər muzeyinin, İşğal muzeyinin təməli qoyulacaq.

Füzuliyə həyat qayıdır və qayıdacaq. Əminəm ki, maksimum qısa müddət ərzində Füzuli şəhəri də, rayonun kəndləri də çiçəklənəcək. Biz azad edilmiş ərazilərdə ən müasir texnologiyaları tətbiq edirik. Bu, artıq reallıqdır. Bunu mən müharibə başa çatandan dərhal sonra bəyan etmişdim və bunu bu gün hər kəs görə bilir. Zəngilanda birinci kəndin inşası başa çatmaq üzrədir. Ağdam şəhərinin baş planı təsdiqləndi, işlərə start verildi. Cəbrayılın baş planı təsdiqləndi. Artıq göstəriş verildi və vəsait ayrıldı, digər şəhərlərimizin – Zəngilan, Qubadlı, Kəlbəcər və Laçının baş planları hazırlanır. Bütün bu işləri biz görəcəyik. Bildiyiniz kimi, heç kimdən asılı olmayaraq, öz vəsaitimiz hesabına, heç kimə müraciət etmədən, heç bir kredit götürmədən biz bu işləri görəcəyik.

Bu işləri görmək üçün əlbəttə ki, biz uzun illər işləmişik. Uzun illər həm torpaqlarımızı azad etmək üçün ordumuzu gücləndirmişik, həm postmüharibə dövründə quruculuq, bərpa işlərini görmək üçün şərait yaratmışıq, imkanlar yaratmışıq - texniki imkanlar, intellektual potensial, kadr potensialı və maliyyə resursları. Bu gün Azərbaycan iqtisadiyyatı pandemiya böhranından sonra dirçəlir. Artıq mənə verilən məlumata görə, doqquz ayın rəqəmləri müsbətdir, iqtisadiyyat təxminən 5 faiz artıb, sənaye də artıb, qeyri-neft sənayesi isə təxminən 20 faiz artıb. Ancaq hər kəs bilməlidir ki, bütün bu bərpa işləri böyük vəsait tələb edir. Yenə də deyirəm, Azərbaycan heç kimdən heç bir yardım, bir qəpik də yardım almayıb və almayacaq. Bu günə qədər almayıbsa, bundan sonra da almayacaq. Bunu öz imkanlarımız çərçivəsində edəcəyik. Mən tam əminəm ki, bütün planlarımız maksimum qısa müddət ərzində həyatda öz əksini tapacaq, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur nəinki Azərbaycanın, dünyanın ən gözəl yerlərindən birinə çevriləcəkdir.

Sabah – oktyabrın 18-i tarixi gündür. Otuz il bundan əvvəl Azərbaycan dövlət müstəqilliyini elan etmişdir. Bildiyiniz kimi, mənim təşəbbüsümlə milli bayramlarımızla bağlı Azərbaycan Milli Məclisi düzəlişlər edib. Mən hesab edirəm ki, bu düzəlişlər tarixi həqiqətə və tarixi ədalətə tam uyğundur. Bizim üçün əsas müstəqillik bayramı 28 May günüdür, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması günüdür. Biz haqlı olaraq fəxr edirik ki, müsəlman aləmində birinci demokratik respublika məhz Azərbaycan xalqı tərəfindən yaradılmışdır. Biz bu gün müstəqil ölkə olaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisiyik. Azərbaycan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisidir. 1991-ci il oktyabrın 18-də isə müstəqillik bərpa edildi. Edilən düzəlişlər məhz bu uyğunsuzluğa son qoydu və bunu hər kəs bilməlidir.

Onu da bildirməliyəm ki, hesab edirəm, o vaxt Azərbaycan rəhbərliyi müstəqilliyi elan edərkən çox əsassız vaxt itkisinə yol verib. Çünki müstəqillik daha əvvəl, daha tez elan oluna bilərdi. Bunu da hər kəs bilməlidir. Biz tarixə ədalətli yanaşmalıyıq. Biz ermənilərdən fərqli olaraq heç bir mifologiya yaratmamalıyıq. Tarixi olduğu kimi bilməliyik və qiymət verməliyik. Çünki 1991-ci ilin oktyabrında bir çox keçmiş müttəfiq respublikalar artıq öz dövlət müstəqilliyini elan etmişdir. Məndə siyahı var, mən həm sizə, həm də Azərbaycan xalqına bu məlumatı vermək istəyirəm, çoxları bəlkə də bilmir.

Birinci keçmiş sovet müttəfiq respublikaları arasında öz müstəqilliyini Litva elan etmişdir - 11 mart 1991-ci ildə. Ondan sonra Gürcüstan – 9 aprel 1991-ci il, Latviya – 4 may, Belarus – 27 iyul, Estoniya – 20 avqust, Ukrayna - 24 avqust, Moldova - 27 avqust, Qırğızıstan - 31 avqust, Özbəkistan - 1 sentyabr, Tacikistan - 9 sentyabr, Ermənistan - 21 sentyabr, Türkmənistan - 27 sentyabr, Azərbaycan - 18 oktyabr. Bu qədər gözləməyin səbəbi nə idi? Bilirsiniz, mən bu suala cavab bilirəm. Bu, ritorik sualdır. Ona görə, 18 oktyabr gününü böyük təmtəraqla qeyd etmək, yaxud da ki, kiməsə buna görə minnətdar olmaq tamamilə yersizdir. Sovet İttifaqı dağılırdı, Rusiya Federasiyası özü dövlət suverenliyi haqqında Konstitusiya Aktını bizdən qabaq qəbul etmişdi. Rusiya çıxdı, Ukrayna çıxdı, bütün qalan respublikaları çıxdı. Azərbaycan rəhbərliyi nəyi gözləyirdi, kimi gözləyirdi? Bilirsiniz, ona görə, bu tarixi bilmədən düzgün təsəvvür formalaşdırmaq çətindir. Gələcəkdə düzgün addımların atılması üçün də bu vacibdir və gənc nəsil də bunu bilməlidir. Tarixi həqiqət belədir. Amma, eyni zamanda, bizim o ildə digər tarixi həqiqət var – o da 17 noyabr tarixidir. 1990-cı il noyabrın 17-də Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə o vaxt Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının adı dəyişdirildi, "Sovet Sosialist" sözləri o addan götürüldü, sadəcə, Naxçıvan Muxtar Respublikası adlandırıldı. 1990-cı il noyabrın 17-də Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli bayrağı Naxçıvanda rəsmi bayraq kimi qəbul edildi. Bu tarixi videolar var. Eyni zamanda, Azərbaycan Ali Soveti qarşısında vəsatət qaldırıldı ki, oxşar addımı Azərbaycan Ali Soveti də etsin. Ancaq bunu etmədi. Əksinə, 1991-ci ilin yazında Sovet İttifaqı çərçivəsində keçirilmiş referendumda, Sovet İttifaqının saxlanmasına dair referendumda ovaxtkı Azərbaycan rəhbərliyi xalqın iradəsinə zidd olaraq o referendumun nəticələrini saxtalaşdıraraq Sovet İttifaqının saxlanmasına səs verdi.

Ancaq Heydər Əliyev qoymadı ki, Naxçıvanda bu referendum keçirilsin. İndi baxın, müstəqilliyə aparan addımlar hansılardır? Müstəqilliyə aparan yollar haradan keçib? Ona görə 18 oktyabrla bağlı sabah mənim Azərbaycan xalqına təbrikim dərc ediləcək. Ancaq, eyni zamanda, mən istərdim ki, hər kəs bu tarixi bilsin və müstəqilliyin əsas səbəbkarlarını tanısın. Bizim müstəqilliyimizə gedən yol məhz 17 noyabr 1990-cı ildən başlamışdır ki, indi dövlət bayrağımız olan üçrəngli bayraq dövlət bayrağı kimi təsis edildi.

Bu gün bu tarixə toxunarkən, sadəcə olaraq, öz mövqeyimi, öz fikirlərimi sizinlə və Azərbaycan xalqı ilə bölüşmək istəyirəm. Sabah digər tarixi gün qeyd olunacaq - Xudafərin qəsəbəsinin azad olunması. Oktyabrın 18-də Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Xudafərin körpüsünə çıxdı və Xudafərin körpüsü üzərində Azərbaycan bayrağını qaldırdı. Xudafərin körpüsü Azərbaycan xalqının milli sərvətidir, Azərbaycan xalqının istedadının sübutudur. Biz Azərbaycan xalqına məxsus olan bu möhtəşəm memarlıq əsəri ilə haqlı olaraq fəxr edirik.

Müharibə artıq tarixdə qaldı, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi də tarixdə qaldı, biz gələcəyə baxmalıyıq. Bu gün biz gələcəyi yaradırıq, öz əllərimizlə yaradırıq. Əminəm ki, bütün planlarımız, - bu günə qədər bəyan edilən bütün hədəflər necə təmin edilmişdisə, - növbəti dövr üçün nəzərdə tutulmuş hədəflər də təmin ediləcək. Biz bu hədəflərə çatacağıq, ölkəmizi gücləndirəcəyik, ordumuzu yenə də gücləndirəcəyik və Azərbaycan xalqının təhlükəsiz həyatını təmin edəcəyik. Əlbəttə ki, 30 il ərzində əziyyət içində, o cümlədən mənəvi əzab içində yaşamış köçkünləri maksimum qısa müddət ərzində öz doğma torpaqlarına qaytaracağıq. Bir daha sizi təbrik edirəm və yeni uğurlar, cansağlığı arzu edirəm. Sağ olun.

* * *

Milli Məclisin deputatı Vüqar Bayramov dedi:

- Möhtərəm, cənab Prezident, çox hörmətli Mehriban xanım.

Füzuli sakinləri Sizi salamlayır, belə möhtəşəm tarixi günü onlara qismət etdiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlıqlarını bildirirlər. Cənab Prezident, bu gün Füzuli rayonunun tarixində ən parlaq, ən qürurverici gündür. Çünki Sizin də qeyd etdiyiniz kimi, bir il öncə 27 illik erməni işğalına son qoyuldu. Bütün bunlar, möhtərəm Prezident, Sizin heç də hər bir dövlət başçısına, siyasətçisinə qismət olmayan siyasi təmkininiz, beynəlxalq arenada böyük diplomatik nüfuzunuz və təbii ki, hərb meydanında qəbul etdiyiniz cəsarətli qərarlar sayəsində mümkün oldu.

Möhtərəm Prezident, Ümummilli Liderimizin ən böyük arzusu torpaqlarımızın işğaldan azad olunması və ərazi bütövlüyümüzün bərpası idi. Qarabağı və bu gün Sizin rəhbərliyinizlə təməli qoyulacaq Füzuli şəhərini işğaldan azad edən gənclər ümummilli liderimiz Heydər Əliyev məktəbinin davamçıları və Sizin idarəçiliyinizin yetirmələridir. Cənab Prezident, Siz çox haqlı olaraq tarixi məqamlara toxundunuz, Ümummilli Liderimizin yenidən hakimiyyətə qayıtması füzulililərin taleyində həlledici rol oynadı. Məhz Ulu Öndərimizin inamı, eyni zamanda, böyük qətiyyəti nəticəsində 1994-cü ildə Füzuli rayonunun 21 kəndi, eləcə də strateji əhəmiyyət daşıyan Horadiz qəsəbəsi işğaldan azad olundu. Daha sonra Sizin də qeyd etdiyiniz kimi, Horadiz qəsəbəsi şəhər statusu aldı və bu gün Horadiz Azərbaycanın ən inkişaf etmiş şəhərlərindən biridir.

Cənab Prezident, Füzuli sakinləri hər zaman Sizi Prezident və Ali Baş Komandan olaraq dəstəkləyib və Sizin rəhbərliyinizlə torpaqlarımızın işğaldan azad olunacağına inanıblar. Bu gün xoşbəxtik ki, biz məğlub xalqdan qalib xalqa çevrildik. Füzuli sakinləri hər zaman, möhtərəm Prezident, Sizin, eyni zamanda, çox hörmətli Mehriban xanımın diqqət və qayğısını hiss edib və qiymətləndiriblər. Sizin qeyd etdiyiniz kimi, işğaldan azad olunmuş ərazilərimiz - illər boyu həsrətlə baxdığımız və nisgilliklə xatırladığımız bu ərazilər artıq yeni quruculuq mərhələsinə qədəm qoyub. Cənab Prezident, Sizin rəhbərliyinizlə Füzuli rayonunda da bərpa və yenidənqurma mərhələsi başlayıb. Artıq Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının inşası başa çatıb və yaxın vaxtlarda istifadəyə veriləcək. Bizim beynəlxalq hava limanı dünyada ən qısa müddətdə inşa edilən beynəlxalq hava limanlarından biridir. Bütün bunlar ondan xəbər verir ki, Sizin rəhbərliyinizlə işğaldan azad olunmuş ərazilərimizə çox qısa zamanda həyat gələcək. Sizin də qeyd etdiyiniz kimi, Qarabağ tezliklə cənnətə çevriləcək.

Cənab Prezident, cənnət Qarabağ bizimdir, cənnət Qarabağ Azərbaycandır. Cənnət Qarabağ, cənab Prezident, Sizin və çox hörmətli Mehriban xanımın rəhbərliyi ilə hər zaman bizim olacaq.

Təşəkkür edirəm.

* * *

AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunun nəzdində postkonflikt ərazilərin bərpası elmi mərkəzinin rəhbəri Akif Musayev dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident.

Çox hörmətli Mehriban xanım.

Füzuli əhalisi Sizi Füzulidə salamlayır, hörmət və ehtiramını bildirir. Bu gün Füzuli əhalisi, eyni zamanda, azad olunmuş Füzuli torpağı sevinc içindədir.

Cənab Prezident, mən elm adamıyam. Keçən əsrin 90-cı illərində mən sovet dönəmi Azərbaycan Respublikasının iqtisadi inkişafını təhlil etmişdim və bu dövrü üç mərhələyə bölmüşdüm - 69-cu ilə qədər olan dövr, 69-83-cü illər və 83-cü ildən sonrakı dövr. Sovet respublikalarının iqtisadi inkişafı ilə Azərbaycanın o dövrdəki iqtisadi inkişafını müqayisəli şəkildə təhlil edərək nəticələri ilə bağlı seriya məqalələrlə çıxış etmişdim. Həmin məqalələr "Azərbaycan iqtisadiyyatında Heydər Əliyev fenomeni" adlanırdı. Mən 69-83-cü

illəri əhatə edən iqtisadi inkişafı Azərbaycan iqtisadiyyatının qızıl dövrü adlandırmışdım.

Bu gün də Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycan dövlətçiliyi və Sizin Ali Baş Komandanlığınızla Azərbaycan Ordusu özünün qızıl dövrünü yaşayır.

Cənab Prezident, xalqımızın dəstəyi, Sizin Ali Baş Komandanlığınızla müzəffər Azərbaycan Ordusu torpaqlarımızı işğaldan azad etdi. Azərbaycan oğulları torpaqlarımızın azad olunması naminə şəhid oldular. Biz şəhidlərin ruhu qarşısında baş əyirik, qazilərimizə Allahdan şəfa diləyirik.

Cənab Prezident, Sizin Ali Baş Komandanlığınızla Azərbaycan Ordusu zəka müharibəsi apardı və müharibəni qələbə ilə başa çatdırdı. Bu, dünya hərb tarixində yeni bir səhifə açdı. Eyni zamanda, Siz indiyə qədər Azərbaycana qarşı haqsız olaraq formalaşmış ədalətsizliyə son qoyaraq informasiya müharibəsində qələbə qazandınız. Həmçinin diplomatiya sahəsində qalib gəldiniz və erməni faşizminin havadarlarının nə dərəcədə ədalətsiz mövqe tutduğunu dünyaya bəyan etdiniz.

Müharibədən, Qələbədən bir ilə yaxın vaxt keçib. Bu müddətdə burada görülən işlərin miqyası, intensivliyi, sürəti onu göstərir ki, çox yaxın vaxtlarda bu strateji hədəfə də Sizin ali rəhbərliyinizlə nail olunacaq, əhali öz doğma yurdlarına qayıdacaq. Nəhayət Qarabağ ruhu, Qarabağ mədəniyyəti Qarabağ torpağına qayıdacaq.

Cənab Prezident, Sizin tapşırığınıza əsasən, repatriasiya potensialının proqnozlaşdırılması və effektiv təşkili ilə bağlı araşdırmalar aparılır. İlkin nəticələrə görə, bütün əhalimizin çox böyük əksəriyyəti qayıtmaq əzmindədir və bu prosesi səbirlə gözləyirlər. Əmin ola bilərsiniz ki, bu insanlar Qarabağda aparılan quruculuq işlərində yaxından iştirak edərək Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafına öz töhfələrini verəcəklər.

Cənab Prezident, Füzuli əhalisi həmişə dövlətçiliyin, öz Prezidentinin yanında olub, bundan sonra da yanında olacaq. Füzuli əhalisi də bu quruculuq prosesində yaxından iştirak edərək öz töhfəsini vermək arzusundadır və bu, belə də olacaq.

Mən kiçik bir kənddə - Qorqan kəndində anadan olmuşam və o, təmas xəttində idi. Mən ildə bir dəfə yaz vaxtı övladlarımla, nəvələrimlə gəlib o kəndə binoklla baxırdım. Belə fikirləşirdim ki, nə vaxtsa o torpağa qayıtmaq və anadan olduğum o kəndi görmək mənə qismət olacaqmı? Bir dəqiqə də olsun, ümidimizi itirməmişdik. Amma mən yaşda olan insanların bir nigarançılığı vardı ki, birdən ömür vəfa verməz o torpaqları görüm.

Cənab Prezident, çox sağ olun. Sizə minnətdarıq. Azərbaycan dövlətinə, Azərbaycan xalqına, Azərbaycan Ordusuna, Azərbaycan əsgərinə, Azərbaycan zabitinə minnətdarıq ki, bu sevinci bizə yaşatdı.

Allah Sizi qorusun, Allah Sizin ailənizi qorusun. "Dəmir yumruq" da öz yerində. Sağ olun.

* * *

Azərbaycan Milli Konservatoriyasının dosenti, Xalq artisti Elçin Həşimov dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandanımız və çox hörmətli Mehriban xanım.

Sizi bu müqəddəs Qarabağ torpağında, Füzuli rayonunda görməkdən çox sevincli və qürurluyuq. Qarabağ torpağı, həmçinin Füzuli rayonu Azərbaycan mədəniyyətinə, musiqi mədəniyyətinə çox böyük simalar bəxş edib: xanəndələr, musiqiçilər, ifaçılar, bəstəkarlar. Təkcə bir insanın adını qeyd etmək kifayət edər ki, bax, bu gün tədris olunan Azərbaycan muğam proqramının müəllifi, ustad sənətkarımız Seyid Şuşinski məhz bu rayonun, Füzuli rayonunun övladıdır. Biz də gözümüzü açıb elə bu muğam musiqisini, xalq musiqisini eşitmişik və bu mühitdə formalaşmışıq. Əlbəttə ki, bu gün bizim muğamımız çox böyük nailiyyətlər əldə edir. Bu da Sizin və təbii ki, Mehriban xanımın muğamımıza xüsusi qayğısı ilə mümkün olub. Biz bunu daim hiss edirik və bu danılmaz bir faktdır. Hələ torpaqlarımız işğal altında olarkən Qarabağda muğam mərkəzləri tikildi. Füzulinin yoxluğu zamanı Horadizə şəhər statusu verildi, orada, həmçinin Ağdamda, Ağcabədidə muğam mərkəzlərinin tikilməsi böyük rəmzi məna daşıyır. Bu, muğam ifaçılığına, muğam sənətinə, eyni zamanda, yeni muğam ifaçılarına çox böyük stimul verdi. Mən bir də ona görə qürurluyam ki, Sizin tapşırığınıza əsasən tikilən Zəfər yolu mənim anamın, atamın doğulduğu kəndlərdən - məhz Əhmədbəyli, Mahmudlu kəndlərindən başlayır. Çox sevinirəm, hər zaman, hər yerdə deyirəm ki, mənim uşaqlığım burada keçib, buralarda çox gözəl günlər görmüşük və bundan sonra da gözəl günlər görəcəyik. Biz buna inanırıq, necə ki, həmişə Sizə inanmışıq.

Çıxışımın sonunda, cənab Prezident, bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bu yaxınlarda Siz bizim qardaş Türkiyə kanallarının birinə müsahibə verərkən söylədiniz ki, mən o torpaqlara, işğaldan azad olunmuş torpaqlarımıza gedərkən, gözlərimin önünə o bölgələrdə yaşamış insanlar gəlirdi. Çünki onlar buraları görmürlər, onlar bizim gözlərimizlə onu görməlidirlər.

Siz dediniz ki, hər zaman mənim gözlərimin önündə onlar idi, nə qədər əzab çəkdilər, nə qədər əziyyət çəkdilər. Bu sözlər hamımızı çox duyğulandırdı və eyni zamanda, qürurlandırdı.

Biz fəxr edirik ki, bizim Sizin kimi liderimiz, Ali Baş Komandanımız var. Azərbaycan xalqı, Qarabağ camaatı Sizinlə qürur duyur. Füzulililər Sizinlə fəxr edir və qürur duyurlar. Bu gün Füzuli torpağında olmağımızın, onun işğaldan azad olunmasının bir illiyini qeyd etməyimizin səbəbkarı Sizsiniz və heç zaman unudulmayacaq şəhidlərimizdir, qəhrəman qazilərimizdir. Buna görə Sizə təşəkkürümüzü bildiririk. Çox sağ olun, var olun. Allah Sizi qorusun. Qarabağ Azərbaycandır!

* * *

ADA Universitetinin tələbəsi Aysel Cəfərli dedi:

- Möhtərəm Prezident və hörmətli Mehriban xanım.

Bu gün Sizin qarşınızda bir tələbə kimi, xüsusilə də Zəfər çalmış ölkənin tələbəsi kimi çıxış edirəm. Bu, çox şərəfli və qürurvericidir. Doğma yurdumun adını yüksəklərə qaldırmaq, nəinki mənim, hər birimizin vətəndaşlıq borcudur, xüsusən də ağır pandemiya dövründə. Bilirik ki, bu xəstəlik qlobal bir problemdir və Azərbaycan onunla ən yüksək səviyyədə mübarizə aparır. Mən inanıram ki, biz bu xəstəliyə qalib gələcəyik. Çünki biz İkinci Qarabağ müharibəsinin qalibləriyik. O müharibənin ki, 44 gün ərzində öz şücaətimizi, qəhrəmanlığımızı bütün dünyaya göstərdik və burada "biz də varıq" dedik.

Düzdür, Qarabağı görməsəm də, səsini-sorağını çox eşitmişəm. Tarixə nəzər salsaq, oranın necə möhtəşəm yerlər olduğunu və buna görə də basqınlara məruz qaldığının şahidi olarıq. Məsələn, 1993-cü ilin sonlarında Qarabağın çox hissəsi ermənilər tərəfindən zəbt olunmuşdu. Lakin ümummilli liderimiz Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra Azərbaycanın həm daxili, həm də xarici həyatında mühüm irəliləyişlər oldu. Buna 1994-cü ilin yanvarında baş tutmuş Horadiz əməliyyatını nümunə göstərsək, məncə, tam yerinə düşər. Çünki Horadizin bugünkü gözəlliyi bütün hər kəsi valeh edir.

Azərbaycan sürətlə inkişaf edirdi və eləcə də digər ölkələr arasında tanınmağa başlayırdı. Əfsuslar olsun ki, 2003-cü il dekabrın 12-də biz Ümummilli Liderimizi itirdik və xalqımız dərin kədərə qərq oldu. Lakin cənab Prezident, Siz Prezident seçiləndən sonra xalqımız yenidən dirçəlməyə başladı, Azərbaycan yenidən inkişaf etməyə başladı. Mən əminəm ki, qəlbimizdə yaşatdığımız Ümummilli Liderimiz əgər hazırda Azərbaycanı görsəydi, necə sürətlə inkişaf etdiyinin, əmin əllərdə olduğunun və ən əsası, Qarabağımızı aldığımızın şahidi olar və sevinib, fərəhlənərdi. Təbii ki, bunlar Sizin düzgün mövqeyinizin və uzaqgörən siyasətinizin nəticələridir. Unutmaq olmaz ki, torpaq su ilə qarışanda palçıq olur, qanla qarışanda Vətən. Buna görə Allahdan şəhidlərimizə rəhmət, qazilərimizə şəfa və digər əsgərlərimizə uzun ömür diləyirəm.

Sizə çox təşəkkür edirəm ki, bu sevinci bizə yaşatdınız. Eyni zamanda, şəhid ailələrinə və qazilərə göstərdiyiniz dəstəyə görə də Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Bunu da vurğulamaq istəyirəm ki, məcburi köçkün ailələrinə göstərdiyiniz dəstək də danılmazdır. Çünki neçə-neçə tələbənin ödənişinin qarşılamağınızın şahidiyik və o tələbələrdən biri də mənəm. İllərdir xəyalını qurduğum yüksək təhsil imkanına malik ADA Universitetinə bu il qəbul olmuşam və eyni zamanda, Prezident təqaüdünə layiq görülmüşəm. Bunun üçün Sizə çox təşəkkür edirəm. Məqsədim gələcəkdə üzünü görmədiyim, azad olunmasını eşidəndə kövrəlib ağladığım Füzuli rayonunda hüquqşünas kimi fəaliyyət göstərməkdir.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

* * *

Füzuli rayon Ağsaqqallar Şurasının sədri Zülfüqar Əliyev dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident.

Hörmətli Mehriban xanım.

Azərbaycan xalqına ilk Qələbə sevincini ulu öndər, fenomen şəxsiyyət Heydər Əliyev Ali Baş Komandan olduğu dövrdə yaşatdı. İkinci Qələbə sevincini də yenə Füzuli cəbhəsində, hörmətli Prezidentimiz, Siz yaşatdınız. Üçüncü Qələbə sevinci də yenə Füzulidən başladı. Bu sevinci də Siz bizə XXI əsrin müharibəsini apararaq yaşatdınız. Buna görə də Sizə "çox sağ olun, ömrünüz uzun olsun" deyirik.

Bu tərəfə uçan quşlara həmişə biz həsəd apardıq. İndi Sizin saldığınız o Zəfər yolu ilə - o şüşə kimi yolla biz Şuşaya gedirik, Füzuliyə gəlirik. Şuşada festivallar keçiririk, Xarıbülbül festivalını, Vaqifin poeziya günlərini, Üzeyir Hacıbəylinin musiqi festivalını keçiririk. Mehriban xanımın dəstəyi ilə Heydər Əliyev Fondunun hesabına bizim oradakı müqəddəs məscidlərimiz – Yuxarı Gövhər ağa və Aşağı Gövhər ağa məscidləri, Saatlı məscidi, habelə Xalça muzeyi, Rəsm qalereyası təmir olunub, vətəndaşların istifadəsinə verilib. Bütün bunlara görə Sizə minnətdarlığımızı bildiririk, möhtərəm Prezidentimiz.

Siz beynəlxalq hava limanı tikdirməklə Füzuli rayonu ilə Bakı arasındakı məsafəni 30 dəqiqəyə endirmisiniz. Çox sağ olun, bu hava limanı mən deyərdim ki, Füzulinin simvoludur, Füzulinin açarıdır. Füzulililər Sizi çox sevir.

Möhtərəm cənab Prezident, 2003-cü ildə füzulililər öz qəti sözünü deyib, yekun qərarını verib. Siz bizim əbədi Prezidentimizsiniz. Biz o vaxtı düzgün seçim etməsəydik, bu gün burada görüşə bilməzdik.

Allah Sizi qorusun, Allah Sizə cansağlığı versin. Azərbaycanın gələcəyi naminə Sizə uğurlar arzulayırıq. Çox sağ olun.

* * *

Prezident İlham Əliyev dedi:

-Çox sağ olun, əziz dostlar, xoş sözlərə görə sizə minnətdaram. Təkcə bir şeyi əlavə etmək istərdim ki, bu, bizim hamımızın Qələbəsidir. Çünki Azərbaycan xalqı yorulmadan bu Qələbəyə doğru addımlayırdı. Hər birimiz, hərə öz yerində öz töhfəsini ümumi Qələbəmizə, ümumi inkişafımıza verərək bu günü, bu müqəddəs günü yaxınlaşdırırdıq.

Təsadüfi deyil ki, İkinci Qarabağ müharibəsi bizdə Vətən müharibəsi adlandırılır. Çünki hər birimiz, hər bir Azərbaycan vətəndaşı bu günü nəinki səbirsizliklə gözləyirdi, bu günə inanırdı, eyni zamanda, öz əməyi ilə bu günü yaxınlaşdırırdı. Bizim üçün, xalqımız üçün torpaqlarımızın azad olunmasından daha vacib məsələ heç vaxt olmamışdır. Mən hesab edirəm ki, Qələbəmizin əsas amillərindən biri də məhz budur. Çünki biz Qarabağı unutmadıq, biz o vəziyyətlə barışmadıq. Halbuki bizə deyilirdi ki, artıq reallıqla gərək hesab-

laşasınız, siz birinci müharibədə, yəni, 1990-cı illərdə məğlubiyyətə uğramısınız. Siz indi gərək bu vəziyyətlə barışıb ermənilərlə kompromisə gedəsiniz, dil tapasınız. Mənim mövqeyim bəllidir. Mən bu mövqeyi həm ölkə daxilində, həm beynəlxalq tədbirlərdə bütün kürsülərdə çıxış edərkən bəyan edirdim ki, biz bu vəziyyətlə heç vaxt barışmayacağıq. Mənə güc verən məhz xalqımızın əzmkarlığı idi. Çünki xalqımız barışmadı və görün, bu torpaqları görməyən cavan qız hansı sözləri deyir. Bu torpaqları görməyən cavanlarımız bu torpaqlar uğrunda ölümə gedirdilər. Bu, xalqımızın böyüklüyünü bir daha göstərir. Tarixdə müharibələr çox olub, münaqişələr olub, elə hallar olub ki, xalqlar istila ilə, işğalla barışmış olublar, boyunlarını büküb əyilmiş olublar. Amma bizim xalqımız həmişə başını dik tutub. Biz həmişə bir arzu ilə, bir fikirlə yaşamışdıq ki, gün gələcək, ədaləti bərpa edəcəyik, xalqımızın üstündən "məğlubedilmiş" sözünü atacağıq, qürurlu xalq kimi, müzəffər xalq kimi yaşayacağıq və bu gün gəldi. Əgər xalqımız buna inanmasaydı, əgər cəmiyyətimiz bizim o sahədəki siyasətə dəstək olmasaydı, müharibəni bu nəticələrlə başa vurmaq çox çətin olardı. Ona görə, bu, bizim hamımızın qələbəsidir, hamımızın təntənəsidir.

Əlbəttə ki, bir çox amillər var. Bu haqda artıq danışılıb. Bu Qələbəmizi şərtləndirən amillər nəzərə alınaraq kitablarda, məqalələrdə, elmi araşdırmalarda yazılacaq. Amma hesab edirəm ki, bunların arasında ən başlıcası məhz əyilməz ruhumuz və vətənpərvərliyimizdir. Məhz bu bölgədə bizim cavanlarımız, cavan əsgər və zabitlərimiz ölümə gedirdilər. Bütün o mövqelərdə, o dağlıq mövqelərdə ermənilər yerləşmişdilər. Onlar orada 30 il yerləşmiş, istehkamlar, bunkerlər, uzunmüddətli atəş nöqtələri qurmuşdular. Biz isə, düzənlik olan yerdən o təmas xəttini keçərək, o istehkamları yararaq gedirdik, bizim gənclər ölümə gedirdilər. Ona görə, birinci amil vətənpərvərlik, Vətənə olan sevgi, məhəbbətdir. Bu amil bizim xalqımızı bundan sonra da yenilməz xalq kimi yaşadacaq.

Əsas vəzifəmiz, - əlbəttə, torpaqlarımızın qurulması, bərpası öz yerində, - gəncləri bu vətənpərvərlik ruhunda böyütməkdir. Çünki bu olmasa, onda bizim arzularımız yarımçıq olacaq. Vətənpərvərlik olsa, Vətənə bağlılıq olsa, heç bir qüvvə bizim qabağımızda dura bilməz.

Bizi həm müharibədən əvvəl, həm müharibə zamanı, həm də bəziləri müharibədən sonra hədələməyə çalışırdılar və çalışırlar. Amma bütün bu səylər puça çıxdı. Çünki heç kim bizim iradəmizi əyə bilməz. Biz öz ləyaqətimizi, öz qürurumuzu, öz müstəqilliyimizi heç kimə güzəştə getməyəcəyik. Bunu hər kəs bilsin. Bizi hədələməyə çalışanlar indi haradadırlar, hər kəs bilir. Hamı üçün dərs olmalıdır, ibrət olmalıdır. Azərbaycanla diktat dili ilə, hədə-qorxu dili ilə heç kim danışa bilməz.

Mən bir daha sizi bu müqəddəs gün münasibətilə - Füzulinin azad olunması günü münasibətilə təbrik edirəm, sizə cansağlığı arzulayıram. Arzu edirəm ki, biz tezliklə bu gözəl diyarı quraq, bərpa edək. Sizinlə burada hələ çox-çox görüşəcəyik. Bir daha sağ olun.

* * *

Prezident İlham Əliyev: İşlər gedir?

Sakin: Bəli, işlər gedir, bəlkə mindən çox texnika var.

Prezident İlham Əliyev: Orada indi işlər yaxşı gedir.

Sakin: Çox yüksək səviyyədə, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Milli qəhrəmanlarla görüşüm.

Polkovnik Hüseynov: Cənab Ali Baş Komandan, polkovnik Hüseynov.

Mayor Səfərov: Cənab Ali Baş Komandan, mayor Səfərov.

Prezident İlham Əliyev: Gəlin, baş planla tanış olaq, sonra Zəfər muzeyinin də təməlini bərabər qoyaq.

Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin sədri Anar Quliyev: Möhtərəm Prezident, hörmətli Mehriban xanım, Füzuli Memorial Kompleksi şəhərin mərkəzi hissəsində yaradılacaq. Durduğumuz məkanda, 5 hektarlıq ərazidə İşğal muzeyi, Memorial Kompleks və ona bitişik Zəfər parkı salınacaq. Həmçinin yüksək bir məkanda Bayraq meydanı yaradılacaq. İcazənizlə kiçik bir film nümayiş etdirmək istərdik.

Film nümayiş olunur.

Anar Quliyev: Cənab Prezident, videoda da göründüyü kimi, Bayraq meydanı şəhərin ən yüksək nöqtəsində salınacaq və Füzulinin yeni simvolu olacağına inanırıq. Xüsusən də axşam vaxtı işıqlandırma effektləri ilə hər tərəfdən görünəcək. Muzey 6 əsas zaldan ibarət olacaq. Hər zal bir mövzuya həsr olunacaq, Füzulinin və Qarabağın strateji əhəmiyyətindən bəhs edəcək. Muzeyin alt qatında erməni işğalçıları tərəfindən qurulmuş istehkamlar təqdim olunacaq. Bununla yanaşı, Füzulini azad edərkən bizim hərbçilərimizin mükəmməl qurduğu strategiyaya həsr olunmuş bir zal da olacaq. Həmçinin Füzuli işğaldan azad olunduqdan sonra onun görkəmi, bugünkü vəziyyəti və təbii ki, şəhidlərimizin xatirəsinə həsr olunmuş ayrıca bir ekspozisiya da təşkil olunacaq. Muzey böyük bir parkda yerləşəcək. Parkda, həmçinin Zəfər abidəsi qurulacaq. İcazənizlə, abidənin müəllifi Rəşad Mehdiyevi təqdim edim.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, əlbəttə.

Rəşad Mehdiyev: Hörmətli cənab Prezident, hörmətli Mehriban xanım, mənim əsərimə dəyər verdiyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Bu abidə üç hissədən ibarətdir. Podium, sonra lövhə və sütunlar. Lövhədə Füzulidə ağır döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuş igidlərin adları əks olunacaq. Abidənin davamında 44 sütun olacaq ki, ümumi 44 simvolunu əks etdirəcək.

Prezident İlham Əliyev: Səmadan da görsənəcək?

Rəşad Mehdiyev: Yuxarıdan da, bütün hər tərəfdən görsənəcək. Orada elə bir instalyasiya yaranacaq ki, bu 44 simvolu havada kimi görünsün.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Çox təsirli əsərdir. Bu dağıntılar açıq səma altında da olacaq.

Anar Quliyev: Bəli, növbəti hissədə Zəfər parkı ilə yanaşı 5 hektarda İşğal muzeyi və park təşkil ediləcək. Dağıntılar bu gün həmin ərazidədir, olduğu kimi konservasiya olunub saxlanılacaq.

Prezident İlham Əliyev: Azad edilmiş hər bir şəhərdə biz belə bir yer saxlayırıq, dağıntılar qalsın ki, camaat görsün, gənclər görsün, xarici qonaqlar gəlib görsünlər.

Sakinlər: Qarabağ bölgəsi həm abidələri ilə məşhurdur, həm də kəhrizləri ilə məşhur olub. Böyük mədəniyyətdir. Ümumiyyətlə, kəhriz mədəniyyətinin Qarabağda çox böyük şəbəkəsi var. Bizim kənddə Şah Abbas tərəfindən vurulmuş kəhriz var idi.

Prezident İlham Əliyev: Hansı kənddir sizinki?

Sakinlər: Qarğabazar.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, Qarğabazar məşhur kənddir. O, azad olunanda biz çox sevinirdik. Çünki o, böyük kənddir.

Sakin: O, azad olunanda o qədər ağladım ki... Ən qədim məktəb də oradadır.

Prezident İlham Əliyev: Kəhrizlər baş planda nəzərdə tutulur?

Anar Quliyev: Həm bulaqlar var burada, cənab Prezident, bəziləri artıq açılıb və müayinə olunub.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, bunu nəzərə alın.

Anar Quliyev: Kəhrizlərə də mütləq bir-bir baxacağıq.

Prezident İlham Əliyev: Ümumiyyətlə, inşaat zamanı gərək Füzuli ictimaiyyəti ilə siz sıx əlaqədə olasınız, həm burada, həm də Bakıda. Bu müzakirədə də onlar iştirak etsinlər.

Qadın sakin: Cənab Prezident, mən də Sizi salamlayıram, öz evinizdə salamlayıram, hamımız bir yerdə. Deyilən bütün sözlərin hamısına mən də şərikəm. Bu illər ərzində Siz bütün övladlarımızı, keçmiş məcburi köçkün uşaqlarının hamısını oxutmusunuz. Çünki onların təhsil haqqını dövlət ödəyib. Hər il bizim 500-600 şagirdimiz ali məktəblərə qəbul olur. Ulu Öndər təməlini qoydu və bu gün də Siz onu davam etdirirsiniz.

Sakinlər: Allah Ulu Öndərimizə rəhmət eləsin.

Digər qadın sakin: Mən də cənab Prezident, Sizi salamlayıram öz doğma evinizdə. Yaralılar birinci bizə - Sizin Sərəncamınızla tikilən Müalicə Diaqnostika Mərkəzinə, mərkəzi xəstəxanalara gəlirdilər. Azərbaycanın həkimləri, professorları, alimləri bizi tək qoymadılar, biz Füzuli həkimlərinə birinci gündən köməyə gəldilər. Bu könüllü proses bizim ürəyimizi dağa döndərdi, riqqətə gətirdi. Yəni, əsgərlərə qulluq etməyimizə, onlara yardım göstərməyimizə çox kömək oldular. Biz onların təcrübəsini öyrəndik. Yəni, hər bir əsgərin, - mən indi hörmətli Mehriban xanıma da söylədim, - sinəsində, ürəyinin başında Azərbaycan bayrağı var idi. Hamısı istəyirdi ki, o şərəfli bayrağı aparıb Şuşada ucaltsın. Bu, bizi daha da riqqətə gətirirdi. Biz həkimlər bütün günü onların qayğısına qalırdıq, onlara qardaş kimi, övlad kimi kömək göstərirdik, xidmət edirdik. Bu Zəfəri, bu Qələbəni bizə yaşatdığınıza görə Sizə təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Mən sizə, bütün həkimlərə təşəkkür edirəm. Sağ olun.

Qadın sakin: Mən çox fəxr edirəm ki, biz azərbaycanlıyıq, bizim dünya miqyasında olan hörmətimizi Siz daha da ucaltdınız. Sizin sayənizdə biz bundan sonra həmişə başıuca gəzəcəyik. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Təşəkkür edirəm.

Sakin: Cənab Prezident, mən tez-tez BMT-nin baş ofisində tədbirlərə qatılıram. Mən Sizin orada ilk gündən çıxışlarınızı qürurla izləmişəm. Yəni, o duruşunuzla, o qamətinizlə bu 44 gündə də o mesajları dünyaya verdiniz. Sizin o mesajlarınız ölkəmizi beynəlxalq aləmdə bir daha tanıtdırdı. Həm də ölkəmizlə bağlı çox böyük bir təbliğat getdi. Yəni, Siz 30-dan çox müsahibə verdiniz.

Prezident İlham Əliyev: Ermənilər artıq uzun illər bizim haqqımızda olmazın yalanlarını uydururdular, öz şəbəkələri vasitəsilə də bunu yayırdılar. Bizim beynəlxalq mediaya çıxmağa o dərəcədə imkanımız yox idi. Ona görə bu imkandan istifadə etdik və müharibə dövründə hiss olunurdu ki, fikir daha çox reallığa əsaslanır.

Sakin: Cənab Prezident, Siz bizim xilaskarımızsınız. Bütün gənclərdən tutmuş mənim kimi yaşlı insanlara qədər Sizi xilaskar bilirik.

Prezident İlham Əliyev: Mənim borcum idi, vəzifəm idi. Həmişə hiss edirdim ki, xalq arxamdadır. Mənə güc, inam verən o idi. Bizi Qələbəyə aparan ürəyimizdəki inam oldu.

Sakin: Cənab Prezident, mən üç əsas faktı qeyd etmək istəyirəm – birincisi, o "Dəmir yumruq" siyasətiniz, ikincisi, xalqın Sizin ətrafınızda möhkəm birləşməsi, üçüncüsü, şanlı Ordumuzun Qələbəsi. Ordumuzun bu şanlı Qələbəsinin özülü 1993-cü ildə qoyulmuşdur.

Prezident İlham Əliyev: Ordu məsələləri həmişə birinci sırada idi mənim üçün. Ona görə təsadüfi deyil ki, bizim dövlət büdcəmizdə həmişə birinci xərclər həcminə görə ordu xərcləri idi. Bəli, görülmüş işlərlə bağlı ictimaiyyətə vaxtaşırı məlumat verilirdi, paradlar keçirilirdi, mənim müxtəlif görüşlərim işıqlandırılırdı. Amma biz görülmüş bütün işləri təqdim edə bilmirdik. Çünki bunlar, əlbəttə, məxfi xarakter daşıyırdı. Amma müharibə zamanı göstərdik.

Futbolçu: Hamımız təşəkkür edirik. Hamımız çalışırdıq xidmət edək, hərbçi kimi olmasa da, idmançı kimi çalışdıq ki, Qarabağa xidmət edək. Biz beynəlxalq oyunlarda həmişə bir az məğlub kimi idik, amma indi fərqli çıxış etməyə çalışırıq.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, artıq biz bundan sonra qalib xalq kimi əbədi yaşayacağıq.

Anar Quliyev: Cənab Prezident, Füzuli şəhərinin işğaldan əvvəl məskunlaşma ərazisi bu xəritədə tünd

rənglə göstərilib. İndi artıq 397 hektar təşkil edir. Yeni baş plana görə artıq bu sarı rənglərlə göstərilmiş ərazi, o cümlədən hava limanı daxil olmaqla, 1936 hektar təşkil edəcək. Şəhər, ümumiyyətlə, 50 min nəfər üçün planlaşdırılır. Yəni, hesabat dövrünə - 2040-cı ilə 50 min nəfərlik şəhər olacaq.

Prezident İlham Əliyev: Torpaq da yaxşı, münbit torpaqdır. İndi aparılan şum, səpin, əkin o məqsədi güdür ki, vaxt itirməyək, bu torpağı artıq diriliyə gətirək. Ona görə camaat qayıdandan sonra əlbəttə ki, yenidən bölgü aparılacaq. Bir də ki, burada həyətyanı torpaqlar da nəzərdə tutulur, mənə məruzə edildi. Kəndlərdə hər bir evin təqribən ən azı 12 sot torpağı olacaq.

Anar Quliyev: "Ağıllı şəhər" yanaşması təbii ki, burada həm ağıllı idarəetməni, həm də müasir texnologiya üzrə peşəkar kadrlar hazırlanmasını nəzərdə tutur. Ağıllı cəmiyyət, sağlam ətraf mühit, həyat tərzi, nəqliyyat və rabitə, rəqəmsal əsaslı şəbəkələr qlobal miqyasda yeni yanaşmadır. Çalışacağıq burada sağlam ətraf mühit, parklar, çoxlu yaşıllıq olsun.

Prezident İlham Əliyev: Burada ictimai zonalar - gəzinti, velosiped yolları çox olacaq.

Anar Quliyev: Bəli, cənab Prezident. Burada az və ortamərtəbəli çoxmənzilli binalar inşa ediləcək. Daha sonra həyətyanı bağ sahələri olan fərdi evlər tikiləcək. Şimal hissədən nəqliyyat dəhlizi, avtomobil yolları, dəmir yolları çəkiləcək, aeroport artıq tikilib. Ona görə yaşayış hissəsini biz şəhərin sol tərəfinə daha çox yerləşdirdik və aeroporta yaxın ərazilər daha çox məşğulluq yerləri olacaq. Burada sənaye parkı, logistika parkı var. Şəhərdə, həmçinin ekopark yaradılacaq. Şəhər ətrafında çox böyük ərazidə meşə zolaqları da olacaq. Avtovağzal, dəmir yolu vağzalı şəhərin girəcəyində yerləşəcək. Gələcəkdə böyük bir idman zonasının yaradılması, stadionun tikilməsi planlaşdırılır.

Məşğulluğa gəldikdə burada nəqliyyat-logistika əsas sahə olacaq. Əsasən sənaye, yüngül sənaye və təbii ki, turizm.

Sakin: Cənab Prezident 500-dən artıq iş yeri yaradılıb.

Prezident İlham Əliyev: Daimi?

Sakin: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Bu işlərə Füzulidən olan gənclər, insanlar cəlb edilsin.

Anar Quliyev: Avtomobil yolları 46 kilometr təşkil edəcək. Piyada, velosiped yolları 85 kilometr. Məsələn, avtomobil yolları tamamilə ayrılacaq, ayrıca zolaqla ancaq piyada, velosipedlə hərəkət üçün şərait təmin olunacaq.

Prezident İlham Əliyev: Ekoloji, təmiz şəhər nəqliyyatı.

Anar Quliyev: Bəli, bu, prioritetlərimizdən birincisidir.

Prezident İlham Əliyev: İndi böyük xəstəxananın layihəsi hazırlanır. Yaxın həftələrdə mənə təqdim ediləcək.

İdmançı: İnşallah, Füzulidə böyük idman kompleksləri olacaq.

Prezident İlham Əliyev: Sözsüz. Olimpiya İdman Kompleksi mütləq yaradılacaq.

İdmançı: Çox təşəkkür edirik, sağ olun.

Sonra Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Füzuli Memorial Kompleksinin və Füzuli şəhərinin bərpasının təməl daşını qoyublar.

Sonda xatirə şəkilləri çəkdirildi.

Zəngilan rayonuna səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 20-də Zəngilan rayonunda səfərdə olublar.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva rayonun Ağalı kəndində həyata keçirilən "Ağıllı kənd" layihəsi çərçivəsində görülən işlərlə tanış oldular. İlk "Ağıllı kənd" layihəsinin təməli 2021-ci ilin aprelində dövlətimizin başçısı tərəfindən qoyulub.

Kənd təsərrüfatı naziri İnam Kərimov məlumat verdi ki, layihənin icrası ilə bağlı 110 hektardan çox ərazidə tikinti işləri aparılır. İnnovativ tikinti materiallarından istifadə olunmaqla tam izolyasiya olunmuş 200 fərdi ekoloji evin, ikimərtəbəli 4 qeyri-yaşayış binasının, 360 şagird yerlik məktəbin və 60 yerlik uşaq bağçasının tikintisi sürətlə davam etdirilir. Kənddə yaradılacaq "Ağıllı məktəb"də distant təhsilin aparılması üçün bütün imkanlar olacaq. Yeraltı kommunikasiya işlərindən içməli su, çirkab və sel suları xətlərinin qazma işlərinə başlanılıb. Park meydanında nəzərdə tutulmuş fəvvarənin ərazisində abadlıq işləri yekunlaşıb. Fəvvarədə quraşdırılacaq memarlıq abidəsi hazırlıq mərhələsindədir. Burada müasir şəhərsalma standartları tətbiq olunacaq. Piyada və velosiped yolları çəkiləcək. Bir sözlə, öz doğma yurdlarına qayıdacaq sakinlər üçün hərtərəfli şərait olacaq.

Onu da qeyd edək ki, burada kənd təsərrüfatının təşkili və inkişafı ilə bağlı bir sıra işlər görüləcək. Artıq kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı məqsədilə istifadə olunacaq torpaq sahələri müəyyənləşdirilib və lazımi innovativ texnikaların siyahısı hazırlanıb. "Ağıllı kənd təsərrüfatı"nda müasir suvarma sistemlərindən istifadə olunacaq. Bundan əlavə, "Ağıllı kənd" layihəsi üçün əkin planı hazırlanıb. Planda nəzərdə tutulmuş torpaq sahələrinin əkinə yararlılığı qiymətləndirilib və əkin üçün hazırlığa başlanılıb. Əkin planına əsasən müəyyənləşdirilən 600 hektar ərazidən 412 hektarının minalardan təmizlənməsi üçün müvafiq işlər aparılıb. "Ağıllı kənd"də kənd təsərrüfatı fəaliyyətinin bərpası və

inkişafı üçün müvafiq şəraitin yaradılması məqsədilə layihə çərçivəsində ictimai fermanın qurulması nəzərdə tutulur. Fermada 250 baş iribuynuzlu və 600 baş xırdabuynuzlu mal-qaranın saxlanması mümkün olacaq. Burada "Ağıllı idarəetmə sistemi" data və təhlil mərkəzindən həyata keçiriləcək. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 20-də Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olublar.

"AzVirt" MMC-nin baş direktoru Kamil Əliyev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma hava limanında görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, uçuş-enmə zolağının uzunluğu 3 min metr olan hava limanında tikinti işlərinə bu ilin may ayında başlanılıb. Zəngilan Hava Limanı bütün növ təyyarələri, o cümlədən ağır yük təyyarələrini qəbul etmək imkanına malik olacaq.

Qeyd edək ki, rayonun coğrafi yerləşməsi və burada olan imkanlar Zəngilanı beynəlxalq nəqliyyat-logistika mərkəzinə çevirmək üçün əlverişli şərait yaradır. Bundan əlavə, bu hava limanı Zəngilanın gələcək uğurlu sosial-iqtisadi inkişafında böyük rol oynayacaq. Tikinti işlərinin 2022-ci ildə tamamlanması planlaşdırılır.

Oktyabrın 20-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Dövlət Sərhəd Xidmətinin Zəngilan rayonunda yerləşən hərbi hissə kompleksində yaradılan şəraitlə tanış olublar.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəisi, general-polkovnik Elçin Quliyev Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya kompleks barədə məlumat verdi.

Prezident, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin tapşırığına əsasən, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə zəruri sərhəd müdafiə və mühafizə infrastrukturunun yaradılması üzrə fəaliyyətlər davam etdirilir. Dövlət Sərhəd Xidmətinin Azərbaycan Respublikasının İran və Ermənistanla dövlət sərhədlərinin Zəngilan rayonu ərazisindən keçən hissələrinin mühafizəsini həyata keçirən yeni hərbi hissə kompleksi 15 hektar ərazini əhatə edir. Buraya qərargah binası və əsgər yataqxanası, şəxsi heyətin xidmətinin yüksək səviyyədə aparılması üçün lazımi şəraitlə təmin edilmiş iş otaqları, yeməkxana və digər tikililər daxildir. Kompleksdə hərbi hissənin təyinatına uyğun xidməti-döyüş fəaliyyətinin təşkilinə, hərbi qulluqçuların peşəkar və döyüş qabiliyyətlərinin yüksəldilməsinə, şəxsi heyətin hərbi biliklərinin və mənəvi-psixoloji hazırlığının təkmilləşdirilməsinə imkan verən zəruri şərait yaradılıb.

Dövlətimizin başçısına hərbi hissənin xidməti istifadəsində olan zirehli döyüş maşınları, atıcı silahlar, qumbaraatanlar, iriçaplı pulemyotlar, zenit qurğuları və digər texniki vasitələr təqdim olundu. 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı Dövlət Sərhəd Xidmətinin şəxsi heyəti də torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasında, dövlət sərhədinin bərpası kimi çox mühüm və müqəddəs bir missiyanın uğurla həyata keçirilməsində böyük şücaət və qəhrəmanlıq göstərib. Dövlət Sərhəd Xidmətinin hərbi qulluqçuları yüksək peşəkarlıq nümayiş etdirərək düşmənə sarsıdıcı zərbələr vurub və işğalçıları torpaqlarımızdan qovub.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 20-də "Azərenerji" ASC-nin 110/35/10 kV-luq "Zəngilan" yarımstansiyasının açılışında iştirak ediblər.

"Azərenerji" ASC-nin prezidenti Baba Rzayev Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya yarımstansiya barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusunun işğaldan azad etdiyi Zəngilan rayonunun elektrik enerjisi ilə təchiz edilməsi üçün "Azərenerji" ASC tərəfindən genişmiqyaslı işlər həyata keçirilib. Elektroenergetika infrastrukturu tamamilə dağıdılmış Zəngilan rayonuna Füzulidəki "Şükürbəyli" yarımstansiyasından ümumi uzunluğu 110 kilometr olan ikidövrəli 110 kV-luq elektrik verilişi xətti çəkilib. Hava xəttinin ildırımdan mühafizəsi və yarımstansiyalararası siqnalların ötürülməsi üçün zəruri işlər görülüb. Yarımstansiya binası müasir avadanlıqla təchiz olunub, 25 MVA gücündə 2 transformator quraşdırılıb. Gələcəkdə şəbəkənin genişləndirilməsi nəzərə alınaraq lazımi infrastruktur yaradılıb. Burada mikro-SCADA dispetçer idarəetmə sistemi qurulub ki, bu da yarımstansiyanın iş rejiminə real zamanda nəzarət olunmasına və göstəricilərin "Azərenerji" ASC-nin SCADA sisteminə ötürülməsinə imkan verir.

Qeyd edək ki, işğala qədər 40 min nəfərdən çox əhalisi olan Zəngilan rayonunun ümumi enerji tələbatı orta hesabla 7 MVt olub. Hazırda ərazisində hava limanı, qızıl, mis yataqları, dağ-eko, aqro və mədəni turizm, "Ağıllı şəhər", "Ağıllı kənd" də daxil olmaqla qeyri-əhali abonentlərin və 50 mindən çox əhalinin məskunlaşması proqnozlaşdırılan Zəngilanda 2040-cı il üçün elektrik enerjisi tələbatının 40 MVt-dan artıq olacağı gözlənilir. Məhz bu səbəbdən də Zəngilan rayonunun və ümumilikdə Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunun gələcək inkişaf istiqamətləri nəzərə alınaraq artacaq güc tələbatlarının qarşılanması məqsədilə yeni çəkilən 110 kV-luq ikidövrəli elektrik verilişi xəttinin gücötürmə qabiliyyəti 150-160 MVt-dır. "Zəngilan" yarımstansiyası, ilk növbədə, Zəngilan rayonunda yerləşən hərbi hissələri, sərhəd xidmətinin obyektlərini, bir sıra infrastruktur layihələri həyata keçirən müxtəlif dövlət strukturlarının, yol-tikinti şirkətlərinin obyektlərini elektrik enerjisi ilə təmin edəcək.

Prezident İlham Əliyev "Zəngilan" yarımstansiyasını işə saldı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın

20-də Zəngilan rayonunda Rəqəmsal Yarımstansiyanın təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

"Azərişıq" ASC-nin sədri Vüqar Əhmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma Zəngilanda tikiləcək Rəqəmsal Yarımstansiya və rayonun elektrik təchizatı sxemi barədə məlumat verdi. Bildirildi ki, 35/10 kV-luq 240 kilometrlik və 0.4 kV-luq 1050 kilometrlik elektrik veriliş xətti tamamilə yenidən qurulacaq. Ənənəvi təchizat sxemindən fərqli olaraq, yeni struktur şəbəkə iqtisadi baxımdan daha səmərəlidir. Yeni qurulacaq şəbəkədə "Ağıllı şəhər", "Ağıllı kənd" layihələrinin infrastrukturu üçün bütün imkanlar mövcud olacaq.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində "yaşıl enerji" zonasının yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında" Sərəncamında qarşıya qoyulan vəzifələrin icrası məqsədilə "Azərişıq" ASC tərəfindən Paylayıcı Şəbəkələrin Yaşıl Enerji Zonası tələbləri üzərində qurulmasına start verilib, "Ağıllı şəbəkələr" konsepsiyasının təməl elementlərindən biri olan Rəqəmsal Yarımstansiya layihəsi işlənib hazırlanıb. Bu cür yarımstansiyalar elektrik şəbəkəsinin vəziyyəti haqqında bütün məlumatları toplayır, emal edir, avadanlığın rəqəmsal formatda idarə olunmasını təşkil edir. Nəzarət, mühafizə və idarəetmə sistemlərinin innovativ həll layihəsi olan bu yarımstansiyalarda optik rəqəmsal ölçmə transformatorlarının və yeni nəsil rəqəmsal avadanlıq komplekslərinin işlənib hazırlanması təmin edilir, bütün ölçülər yüksək dəqiqliklə aparılır. Avtomatlaşdırma insan amilinin şəbəkənin işinə təsirini azaltmağa, etibarlılığını artırmağa və elektrik enerjisinin ötürülməsi zamanı itkiləri minimuma endirməyə imkan verir. Həmçinin enerjinin əldə olunması dəyəri və istismar xərcləri azalır. Rəqəmsal yarımstansiyalarda iş alınan və ötürülən elektrik enerjisinin miqdarına görə multifunksional rejimdə qurulur, cihaz və avadanlıqlar bir-birilə koordinasiya vəziyyətində işləyir, əməliyyatlar paylayıcı şəbəkənin tələblərinə avtomatik uyğunlaşdırılır, informasiya və texniki təhlükəsizlik sistemlərinin qərarvermə qabiliyyəti təmin edilir. Ən əsası, "Yaşıl enerji" mənbələri şəbəkəyə inteqrasiya olunur. Bərpa olunan enerji mənbələrinin şəbəkələrə inteqrasiyası rəqəmsal yarımstansiyada avtomatik idarə edildiyindən elektrik enerjisi təchizatında fasilələrin yaranması tam aradan qaldırılır. İstehlakçılar yarana biləcək texniki fasilə barədə məlumatı onlayn qaydada əvvəlcədən alır.

Diqqətə çatdırıldı ki, Kəlbəcərdə hərbi hissələri elektrik enerjisi ilə təchiz etmək üçün 132 kilometrlik yeni xətt çəkiləcək, 42 kilometrlik xətt isə bərpa olunacaq. Hazırda bu istiqamətdə işlər davam edir.

Prezident İlham Əliyev Rəqəmsal Yarımstansiyanın təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 20-də Zəngilan rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşüblər.

Rayon ictimaiyyətinin nümayəndələrini salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi: Xoş gəlmisiniz Zəngilana. Uzun fasilədən sonra – 27 il erməni işğalından sonra artıq Zəngilan Vətənə qayıtdı, qaytardıq. Şanlı Ordumuz qəhrəmanlıq göstərərək Zəngilan şəhərini və bir neçə kəndi məhz düz bir il bundan əvvəl işğalçılardan azad etdi və beləliklə, 27 illik işğala son qoyuldu. İndi mən "Xoş gəlmisiniz" deyirəm, çünki mən sizi dəvət etmişəm ki, bu gözəl tarixi birlikdə burada qeyd edək. Amma bundan sonra mən Zəngilana gələndə zəngilanlılar "Xoş gəlmisiniz" deyəcəklər.

Milli Məclisin deputatı İmamverdi İsmayılov: Cənab Prezident, sağ olun. Möhtərəm cənab Prezident, hörmətli Mehriban xanım, icazə versəydiniz, Sizi qədim Zəngəzurumuzun bu dilbər guşəsi olan Zəngilanda salamlayardıq. Siz bizi artıq məcburi köçkünlükdən çıxarmısınız. Zəngilan çox bərəkətli torpağa malik olan bir diyardır, gözəl meşələri, təbii sərvətləri, filiz yataqları, çayları və dünyada ikinci, Avropada birinci olan təbii çinar meşələri - saymaqla qurtaran deyil. Amma cənab Prezident, vaxt var idi ki, biz gəlirdik Horadizə, sonra da Cocuq Mərcanlıya, oradan həsrətlə boylanırdıq öz yurdumuza. Amma taleyin hökmünə bax, dünən ayağımızla gələ bilmədiyimiz, maşınımızla gələ bilmədiyimiz diyarımıza indi hətta müasir hava limanı olan təyyarələrimizlə gələ bilirik. Çox sağ olun, var olun. Arzularımızdan Qarabağdakı reallığa gəldik. Gördüklərimiz düşüncələrimizi çox geridə qoyub. Bu gün ulu öndərimiz, böyük tarixi şəxsiyyət olan Heydər Əliyevin ruhu şaddır. Çünki zəngilanlılar Heydər Əliyevin xilaskarlıq missiyasını heç vaxt unutmurlar və unutmayacaqlar. Əgər o, böyük tarixi şəxsiyyət olmasaydı, 1993-cü ildə zəngilanlılar özünü Araza vurar, yolları hər yerdən bağlanmış və Araza qərq olmuş camaat növbəti Xocalı sakinlərinin taleyini yaşayacaqdı. İndi taleyin ədalətli məntiqinə baxın. Heydər Əliyev zəngilanlıların xilaskarı oldu, Siz isə Zəngilanın xilaskarı oldunuz.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Zəngilan doğrudan da çox füsunkar təbiətə malik olan bir diyardır. Mən ilk dəfə Zəngilana keçən ilin sonlarında gəldim, dekabr ayında və o vaxt heyran oldum bu diyara. Əzəmətli dağlar, yaşıl meşələr, çaylar, iqlim - bura doğrudan da Azərbaycanın ən gözəl yerlərindən biridir və məqsədimiz də odur ki, Zəngilanı yenidən quraq. Çünki köhnə Zəngilandan bir şey qalmayıb. Siz indi görürsünüz, mənfur düşmən demək olar ki, bütün binaları dağıtmışdır. Bir neçə bina qalıb ki, orada hərbçilər yerləşirdi. Qalan bütün binaları, bütün kəndlərin binalarını bir məqsədlə dağıtmışlar ki, biz buraya qayıtmayaq. Amma biz qayıtmışıq, şanlı Ordumuz düz bir il bundan əvvəl Azərbaycan bayrağını Zəngilanda qaldırdı və düşməni bu torpaqlardan qovdu. Zəngilan azad olunandan sonra artıq yolumuz

Qubadlıya açıldı və beş gün sonra Qubadlı azad olundu, ondan sonra da Laçın dəhlizinə çıxdıq. Laçın dəhlizinə çıxdıqda demək olar, düşmən də bildi ki, artıq müqavimət göstərməyin mənası qalmayıb.

Amma indi Zəngilanın yeni dövrü başlayır və şəhərin baş planı artıq hazırlanır. Bir xarici şirkət müsabiqədə qalib gəldi və hesab edirəm ki, yaxın aylarda baş plan təqdim ediləcək. Bütün bu təbii gözəllik nəzərə alınaraq müasir, çox gözəl bir şəhər qurulacaq, həmçinin də kəndlər. Siz də bilirsiniz ki, azad edilmiş bütün torpaqlarda birinci "Ağıllı kənd" layihəsi məhz Zəngilan rayonunda həyata keçirildi.

Aprel ayında Ağalı kəndinin təməli qoyuldu. Bu gün mən buraya gəlməzdən əvvəl işin gedişatı ilə tanış oldum. Artıq bəzi binalar hazırdır və çalışacağıq ki, gələn ilin əvvəli, bəlkə də bu ilin sonu zəngilanlıları Zəngilana köçürməyə başlayaq.

Sakin: Cənab Prezident, dünyanın bir çox aparıcı dövlətləri indi Azərbaycanın hərb modelini öyrənir. Özü də o model ki, Zəfər tarixi modelidir və dərsliyə düşüb. Siz Qarabağın və Zəngəzurun xilaskarı, Ali Baş Komandan kimi Azərbaycan dövlətini də, Azərbaycan Ordusunu da, Azərbaycan xalqını da müzəffər edən tarixi şəxsiyyət olaraq öz adınızı tarixə qızıl hərflərlə yazdırdınız.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: İyirmi birinci əsrdə indiyədək görünməmiş tarixi möcüzə yaratdınız. Bu Qələbənin müəllifi, memarı özünüzsünüz. Ona görə də biz hamımız, bütün Azərbaycan xalqı Sizi çox istəyir və qəlbən sevir.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Bu, hamımızın qələbəsidir, Azərbaycan xalqının qələbəsidir. Çünki xalqımız işğal dövründə əyilmədi, vəziyyətlə barışmadı, öz doğma torpaqlarını unutmadı. Hətta bu torpaqları görməyən gənclər də bu torpaqların azad edilməsi eşqi ilə yaşamışlar və ölümə gedən də məhz onlar oldu. Birinci sırada gedən məhz o uşaqlar idi ki, işğaldan sonra dünyaya gəliblər və bəlkə də işğal dövründə onların 5-10 yaşı var idi. Yəni, bu, onu göstərir ki, xalqımız müqəddəs Zəfər gününü gözləyirdi, bütün çətinliklərə, əzab-əziyyətlərə baxmayaraq, bu günü gözləyirdi və inanırdı ki, bu gün gələcək və biz də, sadəcə olaraq, bütün xalqımızı səfərbər etmək, gəncləri vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etmək üçün səylər göstərdik. Əlbəttə ki, ordumuzu gücləndirdik, iqtisadiyyatı gücləndirdik, beynəlxalq mövqelərimizi genişləndirdik və istədiyimizə nail olduq, tarixi ədalətə nail olduq. Bu gün sizinlə bərabər buradayıq. Mən dördüncü dəfədir ki, Zəngilana gəlirəm. Dekabr ayında gəlmişdim, o vaxt vəziyyətlə tanış olduq. Ondan sonra fevral ayında gəlmişdim, o vaxt ermənilər tərəfindən bir çox hissəsi dağıdılmış Bəsitçay qoruğunda çinar ağacları əkdik. Aprel ayında gələndə hava limanının təməli qoyuldu. İndi oraya baş çəkdim, artıq zolağın torpaq işləri hazırlanır. Bilirsiniz ki, sovet vaxtında Zəngilanda hava limanı yox idi. Amma indi nəinki hava limanı, beynəlxalq hava limanı olacaq və Zəngilan ölkəmizin nəqliyyat-logistika mərkəzinə çevriləcək. Çünki Zəngəzur dəhlizi buradan keçir, dəmir yolu, Horadiz-Ağbənd avtomobil yolu tikilir. Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə bağlı son hadisələr onu göstərir ki, istədiyimizə nail oluruq. Birinci mərhələdə Ermənistan tərəfi müqavimət göstərsə də, indi özləri artıq buna razılaşıblar. Burada, əlbəttə ki, yumşaq desək, bizim rolumuz az deyil. Ona görə artıq avtomobil yolunun açılışı məsələsi həll olunur, dəmir yolu məsələsi həll olunur. Bu gün Moskvada Azərbaycan, Rusiya, Ermənistan baş nazirlərinin müavinləri növbəti dəfə görüşəcəklər və bizim mövqeyimiz orada bir daha səslənəcək. Beləliklə, Zəngilanda müasir logistika-nəqliyyat mərkəzi, yük təyyarələri, sərnişin təyyarələri, dəmir yolu qovşağı, avtomobil yolları - bütün infrastruktur qurulacaq, paralel olaraq təbiətin qorunması, çayların qorunması. Bilirsiniz ki, Oxçuçayı ermənilər nə günə qoymuşlar. Oxçuçay təbii fəlakət zonasıdır. Oradan götürülən analizlər göstərir ki, zəhərli maddələrin həcmi normadan bəlkə də 10 dəfə, 20 dəfə artıqdır. Biz bu çayları təmizləyəcəyik və burada dağ-mədən sənayesi inkişaf edəcək. Vejnəli qızıl yatağını ermənilər xarici şirkətlərlə birlikdə qanunsuz olaraq istismar edirdilər. O xarici şirkətlərin məhkəməyə verilməsi prosesinə start verdik, yaxın gələcəkdə eşidəcəksiniz. Onların bu işdən boyun qaçırmaq cəhdləri demək olar ki, imkansızdır. Çünki hər şey göz qabağındadır. Başqa ölkənin ərazisində qanunsuz işlər görüb, buradan qızılı qanunsuz olaraq daşıyıb və dünya bazarlarında satıb. Biz onlarla əlbir olanları da məsuliyyətə cəlb edəcəyik. Beynəlxalq hüquqşünasları da cəlb etdik.

Artıq turizm, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat, logistika, ətraf mühitin qorunması və əlbəttə ki, insanlar üçün şəraitin yaradılması istiqamətində işlər görülür. İndi Ağalı kəndi inşa edilir, Zəngilan şəhərinin baş planı təsdiq olunandan sonra burada da inşaat işlərinə start verəcəyik. Zəngilan ölkə üzrə çox müasir və böyük əhəmiyyətə malik olan bölgəyə çevriləcəkdir. Şübhəm yoxdur, bunu sizinlə birlikdə edəcəyik və sizin də məsləhətinizə ehtiyac olacaq. Ona görə ki, baş plan təqdim olunandan sonra gərək ictimaiyyət də öz fikrini desin. Çünki siz - burada yaşamış insanlar yaxşı bilirsiniz, harada nə olub. Yəqin ki, siz də bu dağıntıları görüb yadınıza salırsınız ki, burada nə olub.

Sakin: Cənab Prezident, xatırlamasam, günah olar, bizim Zəngilan rayonunun ərazisində böyük Mincivan stansiyası yerləşirdi. Sovetlər dönəmində oraya hansı qatarlar gəlmirdi - Bakı-Qafan, Bakı-Noraşen, Bakı-Mincivan. O qatarlar bizim arzularımız idi. Bu yerlərin, yurdların insanları öz vaxtını, zamanının ölçüsünü o qatarların hərəkət qrafiki ilə qururdular. İndi Siz Azərbaycanın dəmir yollarını Zəngəzura və dünyaya açırsınız. Tezliklə o yollarla böyük qatarlar gələcək. Bu qatarlar Azərbaycanı dünya ilə qovuşduracaq. Bu da Sizin böyük quruculuq əzminizdən xəbər verir.

Prezident İlham Əliyev: Mən birinci dəfə gələndə Mincivana getdim, orada dəmir yolu stansiyasının önündə Azərbaycan xalqına müraciət etdim. Orada demək olar ki, hər şey dağıdılıb. Bir şey yoxdur, dəmir yollarını onlar çoxdan daşıyıb aparmışdılar. O relslərdən tank əleyhinə istehkamlar qurmuşdular. Stansiyanın binası da tamamilə dağılmış vəziyyətdə idi.

Sakin: Cənab Prezident, Siz Mehriban xanımla qoşa qanad kimi Azərbaycanın bütün kəndlərini, Zəngəzuru, Qarabağı diyar-diyar gəzmisiniz, qarış-qarış gəzib ziyarət etmisiniz. Ən vacibi nədir? Siz o kəndləri, toponimlərin qədim adlarını bilirsiniz, bərpa edirsiniz, onları bizə öyrədirsiniz, həm də tarixi ədaləti bərpa edirsiniz. Bu, çox vacib amildir. Çünki bizim tariximizdə bunlar unudulmuş məqamlardır. Biz bunları bərpa etməliyik. Ona görə də biz Sizə böyük minnətdarlığımızı bildiririk.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, buradan Naxçıvana yol açılacaq. Oradan da Türkiyəyə, oradan da Avropaya.

Əməkdar artist Almaz Orucova: İcazə verin, mən dayandığımız bu torpağın müqəddəsliyini, şərəfini, qürurunu, dünyada başımızın ucalığını bizə təqdim etdiyiniz üçün Sizə dərin, sonsuz minnətdarlığımı çatdırım.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Almaz Orucova: Bir az əvvəl mən doğma ocağıma getdim.

Prezident İlham Əliyev: Haradadır, sizin eviniz burada idi?

Almaz Orucova: Bəli, bir az qabağa gedib sola çıxırsan, bizim evimizdir.

Prezident İlham Əliyev: Ev qalıb, yoxsa dağıdılıb?

Almaz Orucova: Heç nə qalmayıb, bir az yeri qalıb, daş qalıb. O doğma hissləri, o şirin hissləri, o xatirələri yaşamağı heç nə ilə əvəz edə bilmərəm. Siz bizim başımızı dünyada uca etdiniz. Azərbaycan Ordusunun, Azərbaycan xalqının dəyərli bir sərkərdəsinin olduğunu göstərdiniz. Var olun, sağ olun. Varlığınızla, sağlığınızla hər zaman bu xalqın, bu Ordunun başında olasınız.

Sakin: Cənab Prezident, Elnur mənə dedi ki, kamançanı gətirməmişik. Mehriban xanım, dedim ki, kamançasız Zəngilana gəlmək olmaz.

Əməkdar artist Elnur Əhmədov: Doğma Zəngilan torpağında Sizi salamlayıram, Mehriban xanımı ürəkdən salamlayıram. Mən bu torpaqda dünyaya göz açmışam, məhz daşıyıcısı olduğum bu sənəti Zəngilan rayonunun Məmmədbəyli kəndində sevmişəm. Allah Sizləri var eləsin. Mehriban xanıma mən məxsusi təşəkkürümü bildirirəm ki, bizim muğamımızın dünyaya inteqrasiya olunmasında məxsusi xidmətləri var.

Cənab Prezident, biz "Qarabağ" muğam qrupu olaraq xanəndə, Xalq artisti Mənsum İbrahimov, sənət dostlarım Elçin Həşimov və Kamran Kərimov ilə birgə dünyanın demək olar, elə bir ölkəsi yoxdur ki, orada konsert proqramı ilə çıxış etməyək. Amma hər birimizin böyük arzumuz, bizim üçün dünyanın ən böyük səhnəsi Siz başda olmaqla, Mehriban xanım başda olmaqla Şuşada Cıdır düzündə keçirilən "Xarıbülbül" festivalı idi. Çünki bizim üçün ondan böyük, şərəfli gün yox idi. Cənab Prezident, hörmətli Mehriban xanım, mənim ən böyük arzum o idi ki, anadan olduğum o kənddə, uçuq da olsa, o evdə kamançamın səsi gəlsin.

Sakin: Kamançanın səsi gəlsin.

Elnur Əhmədov: O şəraiti bizə yaratdığınıza görə Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Almaz Orucova Elnur Əhmədovun müşayiəti ilə muğam ifa edir.

Sakinlər: Sağ olun.

Almaz Orucova: Çox sağ olun, Mehriban xanım.

Prezident İlham Əliyev: Salam, necəsiniz? Bu kişini tanıyırsan, Mehriban?

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Salam, necəsiniz? Şəhriyar Məmmədyarovun atasıdır?

Prezident İlham Əliyev: Şəhriyar Məmmədyarovun atasıdır.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Xoş gördük.

Prezident İlham Əliyev: Şəhriyar necədir?

Həmid Məmmədyarov: Çox sağ olun. Hər şey gözəldir, sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol.

Sakin: Cənab Prezident, mən də təşəkkür edirəm. Biz 27 il idi ki, həmişə oktyabrın 30-u dost-tanışla müzakirə edirdik ki, Zəngilanın işğalı günü gəlir, nə edək, nə tədbir keçirək? Daim o qəmi, qüssəni yaşayırdıq. Sağ olun ki, biz bu gün artıq Zəngilanın işğaldan azad olunmasının bir illiyini qeyd edirik. Siz az öncə qeyd etdiniz ki, Zəngilan böyük nəqliyyat dəhlizinə çevrilir və bu, bölgənin inkişafına çox böyük təsir göstərəcək. Dünyanın super gücləri bu gün nəqliyyat dəhlizləri uğrunda mübarizə aparırlar. Siz böyük işlərə imza atmısınız. Bütün zəngilanlılar, bütün Azərbaycan bu işdə Sizə uğurlar arzulayır. Biz Sizi həmişə dəstəkləyirik, yanınızdayıq. Uğurlar arzulayırıq. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. İşğal tarixi artıq tarixdə qaldı, əbədi silindi. İndi yeni tarix var - 20 oktyabr tarixi.

Sakin: Əsas məsələ də odur. Bu gün Zəngilanın azad olunan günüdür, cənab Prezident. Zəngilana ən böyük payınız, ən böyük ərməğanınız budur. Sağ olun.

Sakin: Cənab Prezident, mən də Zəngilan gəncləri və idmançıları adından Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm ki, bizi görmədiyimiz bu ata-baba yurdumuza gətirib çıxardınız. Allah Sizə bu işlərinizdə kömək olsun, var olun.

Professor Adilə Abbasova: Cənab Prezident, Sizə çox böyük minnətdarlığımızı bildiririk. Bu gözəl diyarda, Odlar Yurdu Azərbaycanımızın dilbər guşəsi olan Zəngilanda, qızıl Zəngilanda, azad Zəngilanda, zəngin Zəngilandayıq. Bu hissləri Siz bizə yaşatdınız. Biz bu dəqiqə Sizə qürurla baxırıq, Sizinlə danışırıq,

söhbət edirik. Çox həyəcanlıyıq. Allah bizə bunu qismət etdi. Mən Sizə bütün zəngilanlılar adından minnətdarlığımı bildirirəm. Cənab Prezident, Siz Azərbaycan xalqının bütün arzularını yerinə yetirən böyük şəxsiyyətsiniz. Siz böyük, Müzəffər Sərkərdəsiniz. Dünyanın heç bir yerində Sizin kimi dövlət xadimi görməmişik. Siz 44 günlük Vətən müharibəsi ərzində Qarabağ məsələsinin mümkünsüzlüyünü mümkün etdiniz. Siz Azərbaycanın Zəfər tarixinə adınızı əbədi yazdınız. İndi bizim nəsildən qalanlardan biri mənəm. Atam da Zəngilan rayonunda çox işləyib, 14 il icraiyyə komitəsinin sədri olub. Demək istəyirəm ki, uşaqlıq illərim burada keçib. Siz Zəngilanı bütün dünyaya tanıtdınız. Ulu Öndər Sizin haqqınızda belə deyirdi: "Mən ona özüm qədər inanıram və onun gələcəyinə çox böyük ümid bəsləyirəm". Siz hər bir azərbaycanlının Prezidentisiniz. Ata vəsiyyətini yerinə yetirdiniz, Azərbaycan xalqının başını uca etdiniz, Azərbaycanı qalib dövlətə çevirdiniz.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, çox təşəkkür edirəm.

Adilə Abbasova: Bu haqda çox fikirləşmişəm, mənə elə gəlir, dünyada elə bir dövlət xadimi yoxdur ki, Sizin kimi 44 gün ərzində belə bir Zəfər əldə etsin. Ona görə Siz dünyanın ən böyük mükafatına layiqsiniz. Sizə çox minnətdarıq.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Biz hələ Moskvadan bir-birimizi tanıyırıq. O vaxt azərbaycanlıların vətəndaş cəmiyyətində, Azərbaycan Assambleyasında bərabər iştirak etmişik.

Adilə Abbasova: Sizin fəaliyyətinizi mən hələ Moskvadan bilirəm, çox görmüşəm, eşitmişəm. Mənim yadımdadır, o cəmiyyət yaradılanda Ulu Öndər onunla maraqlanırdı. Azərbaycanlıların qurultayı keçirildi.

Demək istəyirəm ki, Sizin Azərbaycana bəxş etdiyiniz bu hisslər, bu sevinc xüsusi qeyd olunmalıdır. Mən ürəkdən danışan adamam, bəlkə də bir az həyəcanla danışıram. Amma ürəkdən danışıram. Cənab Prezident, Sizi bütün Azərbaycan xalqı ürəkdən sevir. Siz dünyanın ən böyük mükafatına layiqsiniz.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Ən böyük mükafatım bu gün burada Sizinlə bərabər olmağımdır.

Adilə Abbasova: Azərbaycan xalqının milli qüruruna çevrilən bir ifadə var: Qarabağ Azərbaycandır! Yaşasın Azərbaycan! Eşq olsun, eşq olsun!

Prezident İlham Əliyev: Azərbaycan xalqına eşq olsun!.

Adilə Abbasova: Eşq olsun Azərbaycan xalqına! Eşq olsun Ali Baş Komandanımız, Prezidentimiz İlham Əliyevə!

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Çox sağ olun.

Sakin: Cənab Prezident, Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı şəhid Surxay Noçuyevin atasıdır. Siz ona fəxri ad vermisiniz.

Şəhid atası Əbdül Noçuyev: 44 günlük müharibə dövründə Sizin xalqa müraciətlərinizi mütəmadi olaraq izləmişik. Hər dəfə işğaldan azad olunan ərazilərin adları sadalandıqca bizim sevincimizin həddi-hüdudu olmayıb. Mənim oğlum, tabor komandiri, kapitan Surxay Noçuyev Şuşa uğrunda gedən döyüşlərdə müharibənin 44-cü günündə qəhrəmancasına şəhid oldu.

Prezident İlham Əliyev: Allah rəhmət eləsin.

Əbdül Noçuyev: Siz müvafiq Sərəncamınızla ona Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı adı verdiniz. Buna görə Sizə minnətdarlığımızı bildiririk. 2021-ci il sentyabrın 27-də Sizin və Mehriban xanımın iştirakı ilə yürüş keçirildi. Orada Surxay Noçuyevin şəkli həkk olunmuş lövhə ön cərgədə idi. Həmin lövhəni Sizin göstərişinizlə bizim ailəyə təqdim etdilər. Bu, bizim ailəmiz üçün ən böyük hədiyyə oldu. Çox sağ olun, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Biz torpaqlarımızı onların canı-qanı bahasına işğalçılardan azad etmişik. Şəhid olmuş hər bir insan, gənc bizim ürəyimizdə, Azərbaycan xalqının ürəyində əbədi yaşayacaq. Şəhidlərin adlarının əbədiləşdirilməsi üçün əməli işlər gedir, bundan sonra da gedəcək. Anım Günündə təşkil olunan yürüş bütün Azərbaycan xalqının birliyini göstərdi, şəhidlərimizin xatirəsinə olan hörmətimizi göstərdi. Yürüşdə aparılan portretlər mənim göstərişimlə gözəl bir xatirə kimi şəhid ailələrinə təqdim edildi. Çünki onlar bizimlə olmasalar da, bu Zəfər yürüşünə bizimlə bərabər çıxıblar. Yəni, bütün Azərbaycan o gün orada idi. Onların ruhu bu gün şaddır. Onlar az yaşayıblar, dünyadan gənc gediblər, şəhid olaraq gediblər. Amma onlar hər zaman ürəyimizdə yaşayacaqlar. Sizin simanızda onların valideynlərinə mən Prezident, Ali Baş Komandan kimi öz təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Çünki doğrudan da bizim şəhidlərimiz şüurlu şəkildə ölümə gedirdilər. Hamımız yaxşı bilirik ki, ağır döyüşlərdə o istehkamları yarmaq, oradan keçmək, dağlara qalxmaq, dağlara dırmaşmaq, xüsusilə Şuşa əməliyyatı tarixdə bəlkə də misli görünməmiş qəhrəmanlıq nümunəsidir. Bunu ancaq milli ruhda böyüyən insanlar edə bilərdilər. Sizin kimi valideynlər onları milli ruhda böyüdüb Vətənə bəxş etdiniz. Onlar da öz həyatlarını Vətənə bəxş etdilər. Mən sizi ürəkdən təbrik edirəm, təşəkkürümü bildirirəm və qucaqlayıram, bağrıma basıram.

Əbdül Noçuyev: Çox sağ olun, cənab Prezident.

Sakin: Cənab Prezident, biz orta məktəbdə oxuyanda Zəngilanda xoş bir ənənə var idi. Biz bu dağlara, təbiətin bu gözəl guşələrinə çaylardan çınqıllar yığıb gətirərdik. Orada o çınqıllardan ürək sözlərimizi, Vətənlə bağlı sözlərimizi yazardıq. Yeni tarixi Siz diktə etdiniz, yeni tarixin müəllifisiniz. Ona görə Zəngilanda tikiləcək məktəbin şagirdləri, bugünkü müasir tariximizə, Zəfər tariximizə şahidlik edən gənclərimiz yenidən çınqıllar və daşlar daşıyıb bu təpələrdə Azərbaycanın əzəmətlə dalğalanan o bayraqlarının altında Azərbaycanın xəritəsini çəkəcək və yeni sözlər yazacaqlar. Yazacaqlar "Qarabağ Azərbaycandır!". Bu yurdların xilaskarına eşq olsun! Böyük Qayıdışımız mübarək, cənab Prezident!

Prezident İlham Əliyev: Bu gün yarımstansiyanın da açılışını etdik. Mənə məlumat verildi ki, sovet vaxtında Zəngilan rayonunun ümumi enerji tələbatı cəmi 7 meqavat idi, çünki əhali o qədər də çox deyildi. İndi isə biz gələcək inkişafı nəzərə almaq şərti ilə yarımstansiyanı 50 meqavatlıq etdik. Bir də ki, əhali artıb. İşğala qədər Zəngilan rayonunun əhalisi təqribən 30 mindən bir qədər çox idi. İndi 45 minə çatıb və əminəm ki, zəngilanlıların hamısı gəlib burada, belə bir gözəl yerdə, doğma vətəndə yerləşəcək.

Sakin: Təşəkkür edirik, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Biz indi məscidi də bərpa edirik.

Axund: Bu məsciddə axund işləmişəm. Mehriban xanıma da təşəkkür edirik. Bu xoş günləri bizə yaşatdığınıza görə Sizə bir daha təşəkkür edirəm. Əslində, Siz bizə ikinci dəfə Zəngilanda yaşamağı qismət edibsiniz. Cənab Prezident, Sizə bütün Zəngilan camaatı adından təşəkkür edirəm.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ ol. Heydər Əliyev Fondu məscidin bərpası ilə məşğuldur, artıq orada lövhələr də qoyulub. Biz də burada olanda simvolik olaraq təməl daşını da qoyduq. Onu da bərpa edəcəyik.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: O qalan hissəni.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, qədimdən qalan o hissəni bərpa edəcəyik. Mənə dedilər ki, sovet vaxtında ora klub idi, ya da anbar.

Sakin: Ora bizim kəndimizin meşəsidir. Azərbaycanın böyük münbit meşələrindən biridir.

Prezident İlham Əliyev: Sizin kəndiniz buradadır?

Sakin: Bəli, Vənədli kəndi, aşağıdadır. Bütün ağacları qırıblar - cökə, palıd, vələs, ulas. Tarixin çox məşhur ağacları olan böyük meşələrdən biri olub.

Prezident İlham Əliyev: Kəsib daşıyıblar ağacları. Biz Bəsitçayda olanda gördük ki, hətta kötükləri yandırıblar. Kəsiblər ağacları, yandırıblar. Bəsitçay qoruğunun bir hissəsi qalıb, ora 100 hektardan böyük bir ərazi idi.

Sakin: Bəli, dövlət qoruğu olub əvvəllər.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, Siz də dediniz, Avropada birinci çinar meşəsidir.

Sakin: Cənab Prezident, Ali Baş Komandan, Sərkərdə kimi 44 günü nə qədər narahat keçirdiniz. Dünyanın bu vaxtında belə qərar qəbul etmək, savaşı bu cür Zəfərlə başa çatdırmaq, bunları belə peşəkarlıqla idarə etmək Sizin əsl Liderliyinizdən xəbər verir. Cənab Prezident çox sağ olun, çox minnətdarıq.

Prezident İlham Əliyev: Siz sağ olun.

Sakin: Zəngilan azad olunan gün zəngilanlıları bu ocağa topladınız. Çox sağ olun, minnətdarıq.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Sakin: Tarix unudulmur.

Prezident İlham Əliyev: Tarixi gündür. Tarix həmişə olacaq. 20 oktyabr həm zəngilanlılar üçün, həm bütün xalqımız üçün əbədi bir Zəfər günü kimi qalacaq. Çünki azad edilmiş hər bir şəhərin azad olunma günü tarixi Zəfər günüdür.

Sakinlər: Cənab Prezident, Mehriban xanım, gün o gün olsun ki, Sizi abad Zəngilanda qarşılaya bilək. Sizə uğurlar arzu edirik. Qədəmləriniz uğurlu olsun. Çox sağ olun, İnşallah, abad Zəngilanda gözləyəcəyik.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: İnşallah. Allah amanında. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Bir daha təbrik edirəm.

Sakinlər: Sağ olun, hər şeyə görə sağ olun.

Qubadlı rayonuna səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 25-də Qubadlı rayonunda səfərdə olublar.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Xudafərin-Qubadlı-Laçın avtomobil yolunun 10-cu kilometrliyindən Qubadlı şəhər mərkəzinə gedən Xanlıq-Qubadlı yolunun təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunda tikintisi aparılan avtomobil yolları barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları ərazisində Prezident İlham Əliyevin tapşırığı ilə icra olunan və işğaldan azad edilmiş rayon və kəndlərin sosial-iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayacaq yol infrastrukturu layihələrindən biri də Xudafərin-Laçın yoludur. Başlanğıcını Hacıqabul-Horadiz-Ağbənd-Zəngəzur dəhlizi magistral avtomobil yolunun Xudafərin su anbarı yaxınlığından keçən hissəsindən götürən bu yolun uzunluğu 56,4 kilometrdir. Qubadlı-Eyvazlı avtomobil yolunun uzunluğu 26 kilometr, eni 7 metr olacaq. Qubadlı-Xınzirək avtomobil yolunun uzunluğu 23,5 kilometr olacaq. Hər iki yol iki hərəkət zolaqlı inşa edilir.

Bu yollar Prezident İlham Əliyev tərəfindən təsdiq olunmuş işğaldan azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması və bərpası layihəsi çərçivəsində tikilir. Xudafərin-Laçın avtomobil yolunun Xanlıq yaşayış məntəqəsindən ayrılaraq Qubadlı şəhərinə qədər 14 kilometr uzunluğunda yeni avtomobil yolu inşa ediləcək. Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən, Qarabağın inkişaf planı nəzərə alınmaqla Xudafərin-Laçın və Xanlıq-Qubadlı avtomobil yolları dörd hərəkət zolaqlı olacaq. Yeni inşa olunan yollar işğaldan azad edilmiş

Zəngilan, Qubadlı və Laçın rayonlarının ərazisindən keçir. Avtomobil yolu Qubadlı və Laçın şəhərləri də daxil olmaqla, bu rayonların 30-dan çox yaşayış məntəqəsini əhatə edir.

Dövlətimizin başçısı Xanlıq-Qubadlı yolunun təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 25-də sistem əhəmiyyətli 110/35/10 kV-luq "Qubadlı" yarımstansiyasının açılışında iştirak ediblər.

"Azərenerji" ASC-nin prezidenti Baba Rzayev dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya yarımstansiya barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, yarımstansiyanın tikintisi ilə paralel olaraq Qubadlının Azərbaycanın ümumi enerji sisteminə qoşulması, rayonun dayanıqlı elektrik enerjisi ilə təchiz edilməsi üçün Füzulidəki "Şükürbəyli" yarımstansiyasından "Cəbrayıl" yarımstansiyasına giriş-çıxış olmaqla 76 kilometr məsafədə ikidövrəli 110 kV-luq yüksəkgərginlikli "Qubadlı-1", "Qubadlı-2" elektrik verilişi xətti çəkilib. 150-160 MVt gücötürmə qabiliyyətinə malik yeni xətt layihələndirilərkən rayon üçün səciyyəvi iqlim parametrləri – buzlaşma, küləyin maksimal sürəti, qarın qalınlığı, çirklənmə və başqa amillər, o cümlədən baş verə biləcək qəza hallarının qarşısının alınması, lokallaşdırılması üçün zəruri sistem yaradılıb.

Yeni çəkilən xətt boyunca ildırımdan mühafizə və yarımstansiyalararası informasiya mübadiləsi, internet üçün fiberoptik kabel çəkilib və bununla da Qubadlıya təkcə elektrik xətti deyil, həm də ən yüksək ötürücülük qabiliyyətinə malik sürətli internet xətti gətirilib. İldırımötürücü xəttin içərisində keyfiyyətli internet şəbəkəsi, o cümlədən SCADA dispetçer idarəetmə sistemi informasiyalarının, proqram təminatının, televiziya, telefon, rabitə, müşahidə kamera, canlı bağlantı, mərkəzləşdirilmiş arxiv şəbəkəsinin və başqa məlumatların sinxronlaşdırılması həyata keçirilib. Bu günə qədər "Azərenerji" ASC tərəfindən Şuşa, Füzuli, Kəlbəcər, Cəbrayıl, Zəngilan və Qubadlıda 110 kV-luq yeni yarımstansiyalar tikilib. Bütün yarımstansiyalara çəkilən elektrik xətlərində ildırımdan mühafizə və yarımstansiyalararası siqnal mübadiləsi üçün fiberoptik kabellər quraşdırılıb. Beləliklə, işğaldan azad edilmiş ərazilərin 80 faizi Azərbaycanın ümumi enerji sisteminə qoşulmaqla yanaşı, elektrik xətləri üzərindəki optik kabellər vasitəsilə yarımstansiya və rayonlardakı lazımi strukturlar internetlə təmin edilib. İşğaldan azad edilən digər rayonlardakı yarımstansiyalarda olduğu kimi, Qubadlıda da Dördüncü Sənaye İnqilabına uyğun olaraq intellektual enerjisistem şəbəkəsi konsepsiyası həyata keçirilərək müasir, dayanıqlı, tam rəqəmsallaşdırılmış yarımstansiya yaradılıb.

Dövlətimizin başçısı yarımstansiyanı işə saldı.

Məlumat verildi ki, yarımstansiyanın rəqəmsal idarə edilməsinin prioriteti olan iki əsas məsələ - rəqəmsallaşmaya inteqrə olunan avadanlıqların təmin olunması və idarəetmə üçün informasiya mübadiləsi və aktivlərin onlayn müşahidəsinə imkan verən fiberoptik kabel şəbəkəsinin yaradılması məsələləri həllini tapıb.

"Qubadlı" yarımstansiyasının işçi personalı üçün təhlükəsiz və rahat iş şəraitinin yaradılması məqsədilə müasir texnologiyalar əsasında yeni İdarəetmə Mərkəzi tikilib. Yarımstansiyada iki ədəd 25 MVA gücündə transformator quraşdırılıb. Yarımstansiyanın idarəetmə sistemi müasir tələblərə cavab verən Micro SCADA sistemi yaradılmaqla "Azərenerji"nin mərkəzi SCADA sistemi ilə əlaqələndirilərək birbaşa mərkəzdən idarə edilməsi təmin olunub.

Qeyd edək ki, işğala qədər 38 min nəfərdən çox əhalisi olan, sənaye və digər təsərrüfat sahələri üzrə Qubadlı rayonunun ümumi tələbatı 12 MVt olmaqla bir ədəd 110 kV-luq yarımstansiyadan qidalanıb. 47 mindən çox əhalinin məskunlaşması proqnozlaşdırılan Qubadlıda inkişaf istiqamətləri nəzərə alınmaqla 2040-cı il üçün elektrik enerjisi tələbatının 38 MVt-dan artıq olacağı gözlənilir. Yeni "Qubadlı" yarımstansiyası tikilərkən bu amil nəzərə alınıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 25-də Qubadlı rayonunda Dövlət Sərhəd Xidmətinin yeni hərbi hissə kompleksinin açılışında iştirak ediblər.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəisi Elçin Quliyev Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevə raport verdi.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəisi Elçin Quliyev dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya kompleksdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə Prezident, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin tapşırığına əsasən zəruri sərhəd müdafiə və mühafizə infrastrukturunun yaradılması üzrə fəaliyyətlər davam etdirilir. Azərbaycan Respublikasının Ermənistanla dövlət sərhədinin Qubadlı və Laçın rayonları ərazisindən keçən hissəsinin mühafizəsini təmin edən Dövlət Sərhəd Xidmətinin yeni hərbi hissə kompleksinin ərazisi 25 hektardır. Kompleksin döyüş texnikası parkında helikopterlər, "HAROP", "Quzğun" və "Qırğı" zərbəendirici pilotsuz uçuş aparatları, tank əleyhinə dəzgahlı qumbaraatanlar və idarə olunan raketlər, 120 və 82 millimetrlik minaatanlar, zenit qurğuları və digər müasir silah sistemləri mövcuddur. Bununla yanaşı, hərbi hissənin istifadəsində döyüş texnikaları, yüksəkkeçidli nəqliyyat vasitələri, zirehli və avtomobil texnikası, tibb avtomobilləri var.

Qeyd edildi ki, hərbi hissə kompleksində qərargah binası, zabit-gizir və əsgər yataqxanaları, şəxsi heyət üçün lazımi şəraitlə təmin edilmiş iş otaqları, yeməkxana, yaşayış binaları, anbarlar və digər zəruri infrastruktur yaradılıb. Kompleksdə hərbi qulluqçuların

peşəkar və döyüş qabiliyyətlərinin yüksəldilməsi, şəxsi heyətin hərbi biliklərinin və mənəvi-psixoloji hazırlığının təkmilləşdirilməsi üçün zəruri xidməti və təlim-tədris bazası formalaşdırılıb. Tibb məntəqəsində hərbi qulluqçulara lazımi tibbi xidmətin göstərilməsi məqsədilə zəruri şərait var. Hərbi hissənin poliqonunda təlim məşğələlərinin təşkili və keçirilməsi, hərbi qulluqçuların döyüşə hazırlığının və fərdi məharətlərinin yüksəldilməsi, hərbi bölmələr arasında qarşılıqlı əlaqələrin işlənilməsi və birgə döyüş qabiliyyətlərinin artırılması üçün zəruri baza yaradılıb. İdman şəhərciyində futbol və voleybol meydançaları, həmçinin kazarmalarda müasir standartlara uyğun idman avadanlığı və alətləri ilə təchiz olunmuş məşq zalları təşkil edilib.

Kinoloji təlim şəhərciyində işğaldan azad olunmuş ərazilərdə minaların və partlamamış sursatların axtarışına və aşkarlanmasına cəlb olunan xidməti itlərin hazırlanması, vərdişlərinin təkmilləşdirilməsi, xidməti it təlimatçılarının peşəkar hazırlığının inkişaf etdirilməsi üçün imkanlar mövcuddur.

Hərbi hissə kompleksi istilik sistemi, daimi su və elektrik enerjisi ilə təmin edilib. Ərazidə əsaslı tikinti-abadlıq işləri həyata keçirilib, geniş yaşıllıq zolaqları salınıb.

Beləliklə, bu hərbi hissədə xidmətin yüksək səviyyədə aparılması, şəxsi heyətin döyüş qabiliyyətinin təkmilləşdirilməsi, peşəkar vərdişlərinin daha da inkişaf etdirilməsi üçün hərtərəfli şərait yaradılıb.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 25-də Qubadlı rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşüblər.

Rayon ictimaiyyətinin nümayəndələrini salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

Salam, xoş gördük.

Sakinlər: Salam.

Mehriban xanım Əliyeva: Salam, xoş gördük.

Prezident İlham Əliyev: Mən bu gün Qubadlı rayon sakinlərini Qubadlıya dəvət etmişəm. Qubadlıya xoş gəlmisiniz. Bu gün Qubadlı rayonunun tarixində əlamətdar və tarixi bir gündür. Düz bir il bundan əvvəl müzəffər Azərbaycan Ordusu Qubadlını erməni işğalından azad etmişdir vəbundan sonra 25 oktyabr bizim tariximizdə əbədi Zəfər günü kimi qeyd ediləcək. Bu münasibətlə sizi və bütün qubadlıları, bütün Azərbaycan xalqını ürəkdən təbrik etmək istəyirəm.

25 oktyabr müharibənin gedişatında önəmli yer tutub. Çünki Qubadlı azad olunandan sonra Laçın istiqamətində yolumuz açıldı və bir neçə gündən sonra biz Laçının cənub hissəsində yerləşən kəndləri də azad etdik. Beləliklə, Laçın dəhlizini nəzarətə götürdük və artıq müharibənin taleyi həll edilmişdi. Düzdür, Şuşa uğrunda şiddətli döyüşlər qabaqda idi, digər yaşayış məntəqələrimizin azad olunması ilə bağlı əməliyyat planları hazırlanırdı, ancaq artıq həm bütün dünya, həm də düşmən gördü ki, bizim qabağımızda heç bir qüvvə dayana bilməz. Biz Qubadlıdan sonra öz Zəfər yürüşümüzü, Zəfər missiyamızı şərəflə davam etdirdik və noyabrın 8-də Şuşada dövlət bayrağını ucaltdıq.

Hər bir yaşayış məntəqəsinin azad edilməsi tarixi hadisədir. İlk gündən başlayaraq müharibənin son gününə qədər Azərbaycan Silahlı Qüvvələri ancaq irəli gedirdi. Birinci gündə 4 kəndin azad edilməsi Azərbaycan xalqına çox böyük sevinc bəxş etdi. Uzun illərdən sonra bu Qələbə sevincini biz hamımız yaşadıq və o vaxt, əlbəttə, heç kim deyə bilməzdi müharibə nə qədər davam edəcək. Hətta noyabrın 8-də biz Şuşanı işğaldan azad edəndən sonra da mən şəxsən deyə bilməzdim müharibə nə qədər davam edəcək. Çünki bizim planlarımız işğalda olan bütün torpaqları azad etmək idi. Ancaq bilmirdik, düşmən nə vaxt təslim olacaq. Halbuki, müharibə zamanı mən dəfələrlə öz çıxışlarımda, xalqa müraciətlərimdə və xarici jurnalistlərə müsahibələrdə deyirdim ki, əgər düşmən bizə bizim torpağımızdan çıxması ilə bağlı tarix versə, biz müharibəni dayandırmağa hazırıq və bu sözə də əməl etdik. Bildiyiniz kimi, noyabrın 9-da artıq Ermənistan tərəfi də öz məğlubiyyətini qəbul edib, etiraf edib, bu məğlubiyyətlə barışıb və noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə kapitulyasiya aktına imza atdı. Biz isə Zəfər gününü məhz 8 Noyabr tarixində qeyd edirik. Çünki 8 noyabrda erməni ordusu artıq təslim olmuşdu.

Bu gün bu şanlı Qələbədən danışarkən, ilk növbədə, əziz şəhidlərimizin xatirəsini yad etməliyik. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Bizim şəhidlərimiz bizim qəlbimizdə əbədi yaşayacaq. Azərbaycan xalqı, indiki nəsil və gələcək nəsillər həmişə şəhidlərimizlə fəxr edəcək. Onlardan biri bizim əzizimiz Şükür Həmidovdur. Qubadlı rayonunun sakini böyük qəhrəmanlıq göstərmiş və doğma rayonu uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuşdur. Şükür Həmidov bizim ən istedadlı və cəsarətli hərbçilərimizdən biri idi. O, Aprel döyüşlərində böyük qəhrəmanlıq göstərmişdi. Məhz bu qəhrəmanlığa görə mən ona Milli Qəhrəman adını verdim və özüm də şəxsən onu bu mükafatla təltif etdim. Ondan sonrakeçmiş məcburi köçkünlərləilk görüş əsnasında onun atası Nəriman kişi ilə tanış oldum və bilmirdim ki, o, Şükürün atasıdır. Köçkünlər üçün salınmış bir şəhərciyin açılışında mənə dedi, mən də salamlarımı çatdırdım. Eşidəndə ki, bu günlərdə, bir neçə gün bundan əvvəl bir ili olub. Eşidəndə ki, Şükür həlak olub, bizim hamımızın ürəyi ağrıdı. Şükürün həlak olması bizim üçün böyük itkidir, onun ailəsi, onun yaxınları, atası üçün, hamımız üçün. Ona görə bu gün Qubadlının azad olunmasının birinci ildönümündə mən Şükürün əziz xatirəsini xüsusilə yad etmək istəyirəm. O, bütün hərbçilərimiz üçün, gənc nəsil üçün nümunədir, öz canını doğma diyar uğrunda fəda edib və şəhadət zirvəsinə ucalıb. Şəhidlərimizin xatirəsi əbədiləşdirilir və əbədiləşdiriləcəkdir.

Azad edilmiş bütün şəhər-kəndlərimizdə bərpa işləri başa çatandan sonra şəhidlərimizin adına küçələr qoyulacaq, onların adı məktəblərə veriləcək. Artıq bu proses başlamışdır. Ölkəmizin müxtəlif bölgələrində, o cümlədən bu bölgədə - Qarabağ-Zəngəzur bölgəsində bütün bərpa işləri başa çatandan, küçələr salınandan, məktəblər tikiləndən sonra bu da olacaq. Ancaq görüləsi işlər çoxdur. Sizin bir çoxunuz ilk dəfədir ki, Zəfərdən sonra Qubadlıya səfər edirsiniz və görürsünüz ki, düşmən hər tərəfi dağıdıb. Qubadlı şəhəri demək olar ki, yerlə-yeksan edilib, bir salamat bina yoxdur. Sadəcə olaraq, erməni hərbçiləri öz məqsədləri üçün bir neçə binadan istifadə etmişdir, onlar da bərbad vəziyyətdə idi. Mən bura keçən il dekabr ayında gələndə gördüm ki, onlar da bərbad vəziyyətdədir. Ona görə də biz Qubadlı rayonunun bütün kəndlərini, o cümlədən Qubadlı şəhərini yenidən quracağıq. Qubadlı şəhərinin Baş planı hazırlanır və yəqin ki, yaxın aylarda təqdim ediləcək, o cümlədən Qubadlı ictimaiyyətinə təqdim ediləcəkdir. Əlbəttə ki, bu Baş plan ən müasir normalara uyğun olacaq və Qubadlının təbiəti və tarixi keçmişi də memarlıqda nəzərə alınacaq. Amma, eyni zamanda, artıq bu gün Qubadlı rayonunun gələcək inkişafı ilə bağlı əməli-praktiki işlər aparılır. Bu gün biz yeni yarımstansiyanın açılışını qeyd etdik və bu, azad edilmiş torpaqlarda yeddinci yarımstansiyadır. Bu infrastruktur layihəsi Qubadlının 2050-ci ilə qədərki inkişaf dinamikasını nəzərə alır.

Mənə verilən məlumata görə, sovet vaxtında Qubadlı rayonunun ümumi istehlakı 12 meqavat idi. Ancaq bu yarımstansiya 40 meqavata hesablanıb və lazım olarsa, onun gücü iki dəfə artırıla bilər. Yəni, biz Qubadlının gələcək inkişafını belə görürük. Sovet vaxtında, işğala qədər Qubadlı rayonunun əhalisi haradasa 28 min idi, indi mənə verilən məlumata görə əhali 40 minə çatıb.

Bütün kəndlər dağılıb, şəhər dağıdılıb, bir dənə də salamat kənd qalmayıb. Ona görə qubadlılıları buraya yerləşdirmək üçün əlbəttə ki, çox böyük işlər görüləcək. Burada infrastruktur işləri birinci sıradadır. İndi siz də gələndə gördünüz ki, çox geniş, dördzolaqlı yol çəkilir. Heç vaxt bu ölçüdə yol olmamışdır. Dar bir yol idi Zəngilandan Qubadlıya, Laçına. İndi biz Zəngilandan Qubadlıya, Laçına dördzolaqlı yol çəkirik ki, bu yoldan insanlar rahat istifadə etsinlər. Eyni zamanda, burada istehsal olunacaq məhsulları bazarlara vaxtlı-vaxtında, itkisiz çatdırmaq üçün imkan olsun.

Zəngilan hava limanı gələn il istifadəyə veriləcək. Zəngilan, Qubadlı faktiki olaraq bir zonadır, məsafə də çox böyük deyil. Ona görə qubadlılılar da bundan istifadə edəcəklər. Əlbəttə, Qubadlı rayonunun iqtisadi inkişaf planı ayrıca hazırlanmalıdır. Çünki infrastruktur layihələri təsdiq edilib. Sosial infrastrukturla bağlı Baş planda bütün məsələlər əhatə olunacaq - məktəblər, xəstəxanalar və digər sosial obyektlər, yaşayış binaları. Qubadlı şəhərində yaşayış binaları tikiləcək.

Sovet vaxtında daha çox fərdi evlər idi. Bir neçə beşmərtəbəli ev var idi. Bir-iki evin qalıqları qalıb. Ancaq Qubadlı şəhər kimi inkişaf etməlidir. Əlbəttə ki, düzgün planlaşdırma aparılarkən burada insanların rahat yaşaması üçün bütün şərait yaradılacaq. İqtisadi inkişafa gəldikdə, əlbəttə, rayon ictimaiyyəti də burada çox fəal iştirak etməlidir - həm bərpa işlərində, eyni zamanda, Qubadlının düzgün inkişaf konsepsiyasının işlənməsində. Çünki rayon böyük potensiala malikdir, zəngin təbiəti, təbii sərvətləri var. Qubadlı rayonu ərazisindən iki böyük çay keçir, Bazarçay düz şəhərin ortasından keçir. Həkəri çayı nəinki Qubadlının, bütün Azərbaycanın, bizim böyük sərvətimizdir. Çünki biz bu çaylardan məhrum idik. Həkəridən də, Bazarçaydan da, Bəsitçaydan da, Tərtər çayından da məhrum idik. Ermənilər bizi məhrum etmişdi. Bu, böyük sərvətdir. Özü də indiki şəraitdə ki, su resursları dünyada gələcəkdə əsas yəni, yaşayış üçün əsas resurs kimi artıq tanınır. Ona görə düzgün planlaşdırma aparılmalıdır, iqtisadi inkişaf, hansı sahələr inkişaf edəcək. Əlbəttə ki, biz bura yerli, xarici investorları cəlb edəcəyik. Yəni böyük planlarımız var, konseptual yanaşma mövcuddur. Ancaq bundan sonra dəqiq planlaşma aparılmalıdır və əminəm ki, Qubadlı sakinləri fəal iştirak edəcəklər.

Mən sizi bu gün dəvət etmişəm ki, bu tarixi günü birlikdə qeyd edək. Bu, doğrudan da Azərbaycanın tarixində əbədi yaşayacaq bir gündür. 25 Oktyabr – Zəfər günü, Qubadlının azad olunması günüdür. 27 ildən sonra biz işğala son qoyduq, düşməni öz torpağımızdan qovduq. Müzəffər Azərbaycan Ordusu öz şərəfli missiyasını şərəflə yerinə yetirdi. İkinci Qarabağ müharibəsi bizim gücümüzü göstərdi və milli ruhumuzu göstərdi. Göstərdi ki, biz heç vaxt o vəziyyətlə barışmaq fikrində deyildik. Əgər qubadlılılar digər keçmiş köçkünlər kimi, hər il böyük ürəkağrısı ilə işğal günündə yığışırdılarsa, bundan sonra artıq o tarix tamamilə silindi, ancaq 25 oktyabrda hamımız bayram edəcəyik. Sizi bir daha təbrik edirəm.

Milli Məclisin İqtisadi siyasət və sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri Tahir Mirkişili dedi: Salam cənab Prezident, hörmətli Mehriban xanım. Bu gün Qubadlı torpağında Sizinlə bir yerdə olmaq bizim üçün böyük şərəfdir, böyük sevincdir. Bu, bizim üçün böyük bir tarixi gündür. Siz bu torpaqları əsl sahiblərinə qaytardınız. Siz Qubadlını qubadlılılara qaytardınız. Bu gün də qubadlılıları Qubadlıya dəvət etməklə bizi çoxdankı ən böyük arzumuza çatdırdınız. Cənab Prezident, bu günləri bizə yaşatdığınıza görə Sizə öz ailələrimiz və bütün qubadlılılar adından dərin minnətdarlığımızı bildirirəm.

Möhtərəm Prezident, 1992-ci illərin əvvəllərində Azərbaycanda olan hakimiyyətsizlik, dövlətsizlik, satqınlıq və xəyanət nəticəsində biz çox böyük fəlakətlər yaşadıq. Bizim başımıza böyük bəlalar gəldi. Biz böyük bir insan faciəsi yaşadıq, Azərbaycanı itirmək təhlükəsi ilə üzbəüz qaldıq. Məhz ulu öndər Heydər Əliyevin

rəhbərliyi ilə biz Azərbaycanı xilas etdik. Onun şəxsən, təkbaşına cəsarəti və dühası hesabına bizVətənimizi itirməkdən xilas olduq. O, sağlam, möhkəm bir bünövrə qoydu və bugünkü güclü Azərbaycan dövləti Sizin rəhbərliyinizlə o bünövrənin üzərində qurulur.

Cənab Prezident, Siz və hörmətli Mehriban xanım yurd-yuvasından uzaq düşmüş insanların dərdini, acısını azaltmaq üçün hər şey etdiniz. Siz qaçqın şəhərciklərini ləğv etdiniz, Siz onlara ev tikdiniz, Siz onların övladlarını ali məktəblərdə oxutdunuz, Siz ad günlərinizi də bizlərlə qeyd etdiniz. Amma bütün bunlarla yanaşı, Siz bizim üçün ən böyük dəyər olan ümid və inam verdiniz. Bax, o ümidin və inamın əsasında yeni bir nəsil yetişdi və Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin bir əmri ilə 44 gündə düşməni darmadağın etdi. Düz bir il bundan öncə bizim durduğumuz bu torpaqlardan düşmən qovulurdu. Cənab Prezident, biz buna, əslində, 44 günlük müharibə desək də, amma Siz 17 il döyüşdünüz. Bu müharibə bir ildir dayansa da, Siz hələ də döyüşürsünüz. Əslində, mən bunu arzu etməzdim, amma hadisələr göstərir ki, biz Sizin rəhbərliyinizlə hələ çox döyüşməli olacağıq. Siz Qələbənin simvolusunuz, mən əminəm ki, biz hələ çox qələbələr qazanacağıq.

Cənab Prezident, bir iqtisadçı kimi, bir məsələni də qeyd etməyə bilməzdim, Sizin rəhbərliyinizlə bizim əldə etdiyimiz ən böyük uğurlarımızdan biri bizim iqtisadi müstəqilliyimizdir. Məhz Sizin verdiyiniz tapşırıqlar, həyata keçirilən iqtisadi islahatlar, o nəhəng, böyük iqtisadi layihələr bizə böyük iqtisadi imkanlar yaratdı. Bax, bu imkanlar hesabına Siz bir tərəfdən xalqın, insanların, bizim hamımızın sosial yaşayışı ilə bağlı çox böyük işlər gördünüz. Amma digər bir tərəfdən, biz ordu yaratdıq, silah aldıq, döyüşdük, qalib gəldik. Biz o qalibiyyəti saxladıq və bu gün yol boyunca gördük ki, çox böyük quruculuq işləri gedir. Ona görə əminik ki, bu iqtisadi imkanlarımız bundan sonra da artacaqdır. Biz Sizin rəhbərliyinizlə hələ çox uğurlara imza atacağıq. İnşallah, Qubadlı tikilsin, bizim hamımızın burada evlərimiz olsun. Tanrı Sizi və ailənizi qorusun. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, Qubadlının və digər azad edilmiş rayonların iqtisadi inkişafı ilə bağlı bir daha demək istəyirəm ki, bizim çox dəqiq planlarımız olmalıdır. Biz çox yaxşı təcrübə toplamışıq, regionların sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramları uğurla icra edilir. Artıq bir neçə proqram icra edilmişdir və o təcrübədən faydalanaraq bu bölgədə, əlbəttə, çox düzgün planlaşdırma aparılmalıdır. Bir daha demək istəyirəm ki, infrastruktur layihələri ilə bağlı, evlərin tikintisi ilə bağlı, kəndlərin bərpası ilə bağlı artıq ilkin təkliflər var. Əsas budur ki, bura qayıdacaq insanlar yaxşı yaşasınlar, yəni, onların rifahı yüksək olsun. Bunun üçün də əlbəttə ki, şərait yaradılacaq, amma onların məşğul olacağı sahələr düzgün müəyyən edilməlidir. Bu məqsədlərə çatmaq üçün atılacaq addımlar düzgün qoyulmalıdır. Hökumətə tapşırıq verildi, müxtəlif nazirliklər fəaliyyət göstərir və əminəm ki, Milli Məclis də bu işlərə öz töhfəsini verəcək. Belə səfalı torpaqlarda ancaq yaxşı dolanışıq olmalıdır.

Bir daha onu deməliyəm ki, bax, bu azad edilmiş bölgələrə bilirsiniz, mən tez-tez gedirəm, səfərlər edirəm və ermənilərin yaşadıqları bəzi yerləri də görürəm. Deyə bilərəm ki, orada bir dənə də yeni bina yoxdur. İndi yol boyunca – Bakıdan çıxıb Qubadlıya, istər Ağdama, istər Füzuliyə, istənilən istiqamətə gedən insan yol boyunca yeni evlər görür. Biz kəndləri keçərkən görürük ki, bilmirik evlər bəlkə on il, iyirmi il əvvəl, yəni, bir çox evlər müstəqillik dövründə inşa edilibdir. O vaxt işğal altında olan ərazilərdə bir dənə də bina tikilməyib, bir dənə də. İndi bu Qubadlıda guya onlar məskunlaşma aparmaq istəyirdilər. Xanlıq qəsəbəsində bir erməni fondu evlər tikdirmişdi. İndi adam gedib o evlərə baxanda görür ki, bu evlərdə heç bir şərait yoxdur. İndi oranı bir az düzəltdik, bizim hərbçilər orada yerləşir. Yəni, onlar bu torpaqlara yad bir torpaq kimi baxırdılar. Sadəcə olaraq, bu torpaqları istismar edib, ağacları qırıb, bizim təbii sərvətlərimizi talayıb, çaylarımızı zəhərləyib öz mənfur xislətlərini göstərirdilər. Amma bu gün bütün dünya bunu görür, bütün dünya. Çünki bunu gizlətmək mümkün deyil. Gələn hər bir insan bu dağıntıları görür və erməni faşizminin bax bu sübutlarını görür. Amma biz qurucu xalqıq və Qubadlını yenidən quracağıq.

Şəhid Milli Qəhrəman Şükür Həmidovun atası Nəriman Həmidov dedi: Cənab Prezident, özümü xoşbəxt hiss edirəm ki, Sizinlə ikinci səfərdir, şəxsən görüşürəm. Mən Allah-Təaladan razıyam ki, Sizi Azərbaycana bəxş edib. Sizin kimi hərtərəfli sərkərdəni, şəxsiyyəti bizim Azərbaycana bəxş edib. Bizim xalqımız dövlət ətrafında yumruq kimi birləşdi və sözünü dedi. Bu hamısı Sizin rəhbərliyinizlə olmuş hadisədir, bunu hamı bilir. Siz polad sinəli, genişürəkli, əvəzsiz bir sərkərdəsiniz. Sizin keçdiyiniz yol, əldə etdiyiniz Qələbə mənim bu dediklərimə möhür vurur, təsdiq edir. Mənim uzun müddətdir qəlbimdə gəzdirdiyim bir fikrim var, onu çatdıracağam. Mən bütün qədirbilən xalqımızdan xahiş edirəm, mənim fikrimi təsdiq etsin, alqışlasın. Bizim qanunverici orqanımız olan Milli Məclisdənxahiş edirəm ki, Müzəffər Ali Komandan, Prezidentimiz cənab İlham Əliyevə "Azərbaycanın daimi Prezidenti" adı verilsin. Xahiş edirəm ki, xalqımız da, Milli Məclis də bunu qəbul etsin.

Prezident İlham Əliyev: Mən veto qoyacağam ona, mənim belə hüququm var. Çox sağ olun, təşəkkür edirəm, sağ olun. Bu səmimi sözlərə görə minnətdaram. Ancaq mənim üçün ən böyük mükafat bax, sizin burada olmağınızdır, keçmiş köçkünlərin gözlərindəki sevincdir, qürurdur. Budur mənim üçün ən böyük mükafat. Mən demişdim, məcburi köçkünlərlə mən dəfələrlə görüşmüşdüm. İndi təsəvvür edin, 100-dən çox qəsəbə

salındı, yəni, ev yox, məcburi köçkünlər üçün qəsəbə. Mən hər bir açılışda olmuşam, hər bir açılışda. Köçkünlərlə görüşlər zamanı, - mən onu artıq bir dəfə demişəm, bir daha demək istəyirəm, - görürdüm ki, ümidlər azalır, ümidlər tükənir. Bu da təbiidir. Çünki artıq 30 ilə yaxın vaxt keçir, məsələ də həll olunmur. Artıq hər kəs başa düşürdü ki, Ermənistan bu məsələni danışıqlar yolu ilə həll etmək istəmir. Bu, məni çox incidirdi, çox üzürdü. O görüşlər məndə bir daha o inamı gücləndirirdi ki, biz nəyin bahasına olursa-olsun torpağımıza qayıtmalıyıq. Artıq o baxışlar yoxdur, o kədərli anlar yoxdur, o xatirələr qalır arxada. Artıq keçmiş məcburi köçkünlər ümidlə yaşayırlar, qürurla yaşayırlar. Mənim üçün ən böyük mükafat budur və bundan sonra ən böyük vəzifə bu torpaqları yenidən qurmaqdır, yenidən bərpa etməkdir.

Müharibə başa çatıb və düzdür, bizi hələ döyüşməyə məcbur edirlər, biz də hazırıq. İstənilən formada, necə deyərlər, meydançada - istər siyasi meydanda, istər hərbi meydanda. Biz artıq göstərmişik ki, heç kimin qabağında baş əyən xalq deyilik. Ancaq bununla yanaşı, bizim qarşımızda çox böyük quruculuq işləri dayanır. Bu da müharibədə əldə edilmiş Qələbəyə uyğun səviyyədə aparılmalıdır. Ümumiyyətlə, bu tarixi Zəfərdən sonra ölkəmizin yeniləşməsi, müasirləşməsi, aparılan islahatlar, xoşagəlməz hallarla mübarizə, əlbəttə, tam yeni müstəviyə çıxmalıdır. Çünki bu Qələbəbütün dünyaya bizim böyük xalq olduğumuzu göstərdi, eyni zamanda, bizi sözün yaxşı mənasında məcbur edir ki, biz qabağa ancaq düz yolla gedək. Bax, sizinlə bərabər, bütün Azərbaycan ictimaiyyəti ilə bərabər biz bu yolu gedəcəyik. İndi mən hansı statusda bu yolu gedəcəyəm, o, ikinci məsələdir. Əsas odur ki, ömrümün sonuna qədər mən bu yolla gedəcəyəm, İnşallah, sizinlə bərabər.

Sakinlər: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Siz deyirsiniz ikinci dəfə, üçüncü dəfə biz görüşürük. Mən sizi o vaxt Hərbi Qənimət Parkının açılışına da dəvət etmişdim.

Nəriman Həmidov: Bəli, yadımdadır. Üçüncü dəfədir. Çox sağ olun, çox var olun. Sizinlə fəxr edirəm, həyat sübut etdi.

Digər sakin: Sizin bütün fəaliyyətiniz göz qabağındadır - hərbi meydanda da, diplomatiyada da, siyasətdə də. Bütün cəbhələrdə Siz sinə gərdiniz.

Sizi bu xalqa Tanrı göndərib, İlahi pay göndərib.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Əməkdar müəllim Şamama Həsənova: Xalqının sevimli, dağ vüqarlı, qartal görünüşlü əziz Prezidentimiz. Bu gün biz babalarımızdan bizə əmanət qalan bu torpaqda olmağımızdan çox böyük qürur hissi keçiririk. Bu qürur hissini, bu sevinci, bu fəxarəti bizə yaşatdığınız üçün Sizə qubadlılıların təşəkkürünü çatdırıram. Mən bu gün çox xoşbəxtəm ki, qubadlılıların salamlarını Sizə çatdırmaq şərəfinə nail olmuşam. Cənab Prezident, biz hamımız qubadlılılar olaraq bir nəfər kimi Sizin arxanızdayıq, Sizin yanınızdayıq və bütün quruculuq işlərində - necə ki, o 44 günlük müharibədə - yenə də Sizin bütün tapşırıqlarınızın, bütün sərəncamlarınızın, bütün çıxışlarınızdan irəli gələn müddəaların həyata keçirilməsi bu gün Qubadlımızda prioritet məsələdir. Bu gün Qubadlıda hamı bununla fəxr edir. Arzu edirəm ki, bu quruculuq işlərində də biz həmişə Sizin sağ əliniz olaq, Sizin, Mehriban xanımın yanında olaq. Allah Sizə elə qol-qanad versin ki, bu quruculuq işlərini, başladığınız bax bu işi Allahın köməyi ilə axıraçatdırasınız. Mehriban xanım, xanımlar xanımı, birinci xanımımız həmişə Sizin yanınızda olsun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Təşəkkür edirəm. Sağ olun.

Şamama Həsənova: Bu gün Müzəffər Ali Baş Komandan kimi, qalib Ordunun qalib sərkərdəsi kimi, cənab Prezident, Sizi təbrik edirik. İnanın ki, hər bir insanın qəlbində, hər bir qubadlılının qəlbində, o cümlədən bütün xalqımızın qəlbində elə bir abidə ucaltmısınız ki, o heç vaxt oradan, öz yerindən ayrı ola bilməz.

Sizi, ailənizi, belə xoş gündə bir daha təbrik edirəm. Qoy Allah bizi həmişə belə xoş günlərdə görüşdürsün, qubadlılılarla Sizi belə xoş günlərdə, əlamətdar günlərdə görüşdürsün.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, təşəkkürlər, çox sağ olun. Elə də olacaq bundan sonra. Sağ olun.

Sözünüz var? Buyurun.

Əməkdar müəllim Ədalət Əsədov:

Ey ulu məmləkətin Ali Baş Komandanı,
Şücaətin, təpərin dünyaya dastan oldu.
Sən bu xalqın qəlbində elə heykəl ucaltdın,
Tarix yaddan çıxarmaz, tarixə dastan oldun.

Bu gün cənab Prezident biz qubadlılıları Qubadlıya qonaq dəvət edib. Ulu Yaradandan diləyim budur ki, biz qubadlılılar da dəyərli Prezidentimizi, böyük insanımızı, böyük şəxsiyyətimizi - İlham Əliyevi Qubadlıya qonaq dəvət edək. Var olun, Allah Sizi qorusun!

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, təşəkkür edirəm. Elə də olacaq. Yaxın gələcəkdə.

Milli Məclisin Ailə, qadın və uşaq məsələləri komitəsinin sədri Hicran Hüseynova: Cənab Prezident, bizim bu ulu baba torpağımıza bizi qaytardınız. Bu, bizim üçün ən böyük xoşbəxtlikdir. Sizin də, Mehriban xanımın da, bütün bu 44 gündə danışıqlarınızda, Sizin çıxışlarınızda hiss edirdik ki, Siz doğrudan da nə qədər böyük həyəcan keçirirdiniz. Amma birinci gündən axırıncı günə qədər biz Sizə arxalanırdıq, Sizə inanırdıq. Bütün xalq Sizin ətrafınızda birləşib. Siz də o xalqdan güc alaraq bizi o Qələbəyə çatdırdınız. Ona görə Sizə cansağlığı, uzun ömür arzulayırıq, biz də həmişə arxanızdayıq. Ölümün gözünə dik baxan o şəhidlərimiz, cənab Prezident, məhz Sizdən güc alırdılar, Sizdən ilham alırdılar.

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, dünyada indi, tarixdə bir çox müharibələr olub.Ancaq inanmıram ki, belə bir müharibə olsun ki, orada iştirak edən orduda bir nəfər də fərari olmasın.

Hicran Hüseynova: Bəli, bəli, bu, Sizin sayənizdədir.

Prezident İlham Əliyev: Çünki biz İkinci Dünya müharibəsinin tarixini yaxşı bilirik. O vaxt sovet ordusunda nə qədər fərari olmuşdur, nə qədər satqın olmuşdur. Hətta alman faşistləri satqınlardan ibarət ordu yaratmışdılar. Ancaq bizdəbir dənə də olsun fərari olmamışdır.

Hicran Hüseynova: Sizin sayənizdə. Sizə güvənərək ölümə getdilər.

Prezident İlham Əliyev: Ölümə gedirdilər, ölümə gedirdilər bu torpaq uğrunda. Bax, budur, xalqımızın böyüklüyü.

* * *

Xatirə şəkilləri çəkdirildi.

* * *

Sonra Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və ictimaiyyətin nümayəndələri Qubadlı şəhərinin ərazisini gəzdilər.

Prezident İlham Əliyev: Harada oxuyursan?

Oğlan tələbə: Mən məktəbdə respublika birincisi oldum. Bakı Ali Neft Məktəbində oxuyuram.

Prezident İlham Əliyev: Neft məktəbində? Neçənci kursda?

Oğlan tələbə: Birinci kurs.

Prezident İlham Əliyev: Birinci kurs. Hə, çox yaxşı.

Qız tələbə: Mən də Bakı Ali Neft Məktəbində oxuyuram. Tələbələrimizin Sizə salamı var.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ ol, məndən də tələbələrə salam söylə. Çox sağ ol.

Sakin: Mən çox təsirlənirəm. Cənab Prezident, müharibədən danışanda məni ağlamaq tutur. Azərbaycan tarixinin ən şərəfli səhifəsidir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, elədir. Razıyam, çox sağ olun.

Gənc idmançı: Cənab Prezident, gənc olimpiyaçı olaraq mən də gənc idmançılar adından Sizə təşəkkürümü bildirirəm.

Prezident İlham Əliyev: Bilirəm, sən yaxşı vuruşmusan. Amma Niyaməddin kimi çempion olmalısan.

Gənc idmançı: Sağ olun. İnşallah, Sizə söz verirəm.

Prezident İlham Əliyev: Deyirəm, sənin kimi çempion olmalıdır. Hə?

Gənc idmançı: Müəllimimizdir. Niyaməddin müəllimdən həmişə böyük örnək almışıq.

Prezident İlham Əliyev: Sən neçənci ildənsən?

Gənc idmançı: 1996-cı ildən.

Prezident İlham Əliyev: 1996-cı ildən. Görməmisən?

Gənc idmançı: Görməmişəm. Böyük şərəf oldu.

Prezident İlham Əliyev: Valideynlərin burada yaşayıb?

Gənc idmançı: Bəli, valideynlərim burada olubdur, Gürcülü kəndində. Böyük şərəfdir Sizinlə buranı ziyarət etmək.

Niyaməddin Paşayev: Cənab Prezident, mən də öz adımdan, öz ailəm adından Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol.

Niyaməddin Paşayev: Mən 13 yaşıma qədər böyüdüyüm bu Qubadlı.

Prezident İlham Əliyev: Sən burada yaşamısan?

Niyaməddin Paşayev: Bəli, Qubadlı rayonunun Muğanlı kəndində doğulmuşam. İnşallah, arzu edirəm ki - necə ki, bu günə qədər Azərbaycanda böyük idman yarışları təşkil olunub, - bu işğal olunmuş şəhərlərimiz də bərpa olunandan sonra bizə Avropa Oyunları kimi, İslam Oyunları kimi, Avropa, dünya çempionatlarını keçirmək qismət olsun.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə. Mütləq. Burada indi mütləq yaxşı idman qurğuları tikiləcək. Siz də gəlib burada öz təcrübənizi bölüşəcəksiniz. Mütləq.

Gənc idmançı: İnşallah, bundan sonra bütün qələbələrimizi Sizə həsr edəcəyik.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ ol. Sənin çox güclü potensialın var, mən izləyirdim. Dünya çempionatının bürünc mükafatçısısan?

Gənc idmançı: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Yəni, dünya, Olimpiya çempionu ola bilər.

Gənc idmançı: İnşallah. Sizə söz veririk, Parisdə sübut edəcəyik, Allahın izni ilə. Çox sağ olun.

Həkim: Cənab Prezident, mən 15 il burada uşaq həkimi işləmişəm.

Prezident İlham Əliyev: Qubadlının rayon mərkəzində?

Həkim: Rayon mərkəzində. Müalicə etdiyimiz bu uşaqlar Sizin sayənizdə bu torpaqlarımızı işğaldan azad etdilər. Bu torpaqlara, bu evlərin hər birinə indi baxırıq, tanımırıq.

Prezident İlham Əliyev: Hamısını dağıdıblar. Sonra da söküblər. Əvvəl, müharibədən sonra dağıdıblar. Sonra da söküblər, daşları da aparıblar, atıblar ora-bura. Hamısı yenidən qurulacaq. İndi göstəriş verilib. İndi Baş plan hazırlanır. Yəqin ki, 2-3 aya hazır olacaq. Ondan sonra ictimaiyyət də tanış olacaq. Baxarsınız, siz də öz təkliflərinizi verərsiniz. Əlbəttə, daha böyük şəhər nəzərdə tutulur. İlkin belə variant indi mənə məruzə edildi. Ola bilər, 10-15 min əhalisi olan. Çünki işğala qədər rayon mərkəzinin 5 min əhalisi olub.

Əlbəttə, kəndlərin də bərpası mütləq olacaq, İnşallah. İndi bu əsas yol çəkilir, Eyvazlıya da bir yol çəkilir. Yəqin ki, eşitmisiniz?

Sakinlər: Bəli, ən strateji yoldur.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, bəli. Həmin o Gorus-Qafan yolu ki, indi bizim ərazimizdən keçir.

Sakin: Cənab Prezident, Siz Ali Baş Komandan kimi bu kəndlərimizi bizdən yaxşı tanıyırsınız.

Prezident İlham Əliyev: Mən bunu əzbər bilirəm. Çünki müharibə dövründə bütün bu göstərişlər verilirdi, hansı kənd nə vaxt, necə götürülməlidir.

Sakin: Hər gün xalq Sizdən elan gözləyirdi. Vərdiş etmişdik.

Prezident İlham Əliyev: Bəzən bir-iki gün ara olanda narahat olurdular ki, görəsən, nə oldu?

Sakin:Gorus rayonunun dörd azərbaycanlı kəndi var idi - Şurnuxu, Ağbulaq, Çayzəmi, bir də Qurdqalaq. Kəpəz dağı buradan görünürdü. Kəpəz dağının arxasında ermənilər ad qoymuşdu Ağbannıdır. Bunlar hamısı Azərbaycan kəndləri idi. Qədim qəbiristanlıqlar qalıb, yerlər hamısı qalıb. Bizim Seytas kəndi üç dəfə dağıdılıb, bir fəsildə üç dəfə yandırılıb. 1990-cı ilin yanvar ayında mənim atamın evi yandırıldı.

Sakin:Cənab Prezident, sağ tərəfdə Böyük Vətən müharibəsi abidəsi,Ana abidəsi var idi.Hamısının adı yazılmışdı orada.

Prezident İlham Əliyev: Onu da söküblər.

Sakin:O yuxarıdakı da rayonun dağüstü pavilyonu olub. Pilləkənləri də söküb aparıblar.

Digər sakin: Cənab Prezident, mənim xatirimdədir, səhv eləmirəmsə, 1997-ci ildə Ulu Öndər Akademik Opera və Balet Teatrına gəlmişdi - “Arşın mal alan” tamaşasına. Pediatrların yığıncağı idi, qonağı və dostu, qardaşı İhsan Doğramacı ilə.

Onda pərdə arxasına keçdim, mən onda Vəli obrazında idim. Məni böyük sənətkarımız Lütfəli Abdullayevə bənzədirdilər. Səhnə arxasına gəldi, öz təəssüratlarını hamımızla bölüşdü. Çox razı qalmışdı.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, o, tamaşalara tez-tez gəlirdi.

Sakin: Allah qəni-qəni rəhmət eləsin. O, incəsənət işçiləri üçün, aktyorlar üçün çox böyük işlər görüb və Siz də onu davam etdirirsiniz. Hamımızın ürəyindəndir, hamımız Sizin duaçınızıq.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, çox sağ olun.

Sakin: Cənab Prezident, bir məsələni deyim. Bu çay buradan keçirdi. Ermənilər istəyirdilər burada bulvar düzəltsinlər. Oranı qaldırıblar ki, düzəltsinlər, yarımçıq qaldı. Biz gəldik, ordumuz gəldi.

Prezident İlham Əliyev: Buranı onlar genişləndiriblər?

Sakin: Bəli, genişləndirmək istəyiblər ki, bir azca o tərəfə getsin. Desinlər bulvardır, Bakıdakı kimi. Amma planları gözlərində qaldı.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, onu biz edərik. Burada çay boyunca belə gəzinti yerləri mütləq olmalıdır.

Sakin: Çox gözəl olardı. Dar idi də belə.

Prezident İlham Əliyev: Onlar genişləndiriblər. Amma burada bir iş görməyiblər.

Sakin: Yox, onlar belədir də. Ancaq uçurub dağıtmaqla məşğul idilər. Ümidləri yox idi, ona görə.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, əlbəttə. Bilirdilər ki, biz qayıdacağıq. O Bəsitçay qoruğunda ağacların böyük hissəsini kəsiblər, ancaq kötüklər qalıb və yandırıblar. Biz keçən dəfə Zəngilanda olanda Bəsitçaya getmişdik. Dağıdıblar, kəsiblər, misli görünməmiş vandallıq.

Kəlbəcər şəhəri tam dağılıb. Halbuki, orada bəzi yerlərdə yaşayırdılar. Ora da tamamilə yerlə bir idi. Eybi yoxdur, hamısını yenidən quracağıq, daha gözəl olacaq. Mən həmişə o qəsəbələrin açılışlarında keçmiş köçkünlərlə görüşlər zamanı deyirdim ki, bu, müvəqqəti yaşayış yerinizdir. Torpaqlar azad olunandan sonra daha gözəl evlər, binalar tikəcəyik. İndi o gün yaxınlaşır.

Sakinlər: Çox sağ olun.

Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı: Mən ehtiyatda olan bir əsgər kimi bir çox tədbirlərdə iştirak eləmişəm. Orada qeyd edirdim, cənab Ali Baş Komandanımıza dərin minnətdarlığımı bildirirəm ki, məni 19 yaşımda “Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı” adı ilə təltif edib. Şükür Allaha, bu gün öz doğma torpağımızda Sizinləyik.Sizə təşəkkürümü bildirirəm ki, məni və döyüş yoldaşlarımı yüksək fəxri adlarla qiymətləndirmisiniz. Çox təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ ol, mən sənə təşəkkür edirəm, sənin simanda bizim bütün qəhrəman övladlarımıza. Onlar sinəsini qabağa verib düşməni torpağımızdan qovublar. Bax, belə igidlər hesabına biz bu gün burada dayanmışıq.

Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı: Hər an hər bir əmrinizi icra etməyə hazırıq.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol. Bu medallar hansı şəhərlər uğrundadır?

Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı: Cəbrayıl, Füzuli.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Sağ olun.

Füzuli və Zəngilan rayonlarına səfər

Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan oktyabrın 26-da Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfərə gəlib.

Hər iki ölkənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında ali qonağın şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı hava limanında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev qarşıladı.

Oktyabrın 26-da Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının açılış mərasimi olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan açılış mərasimində iştirak ediblər.

Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri hava limanının rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının rəmzi açarları prezidentlərə təqdim edildi.

Dövlət başçıları hava limanında yaradılan şəraitlə tanış oldular.

AZAL-ın prezidenti Cahangir Əsgərov dövlət başçılarına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Qarabağın hava qapısı adlandırılan Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı ən müasir səviyyədə inşa olunub. Hava limanının istənilən tip hava gəmisini qəbul etmək imkanları var. Uçuş-enmə zolağının uzunluğu 3000, eni isə 60 metrdir. Hava limanının müasir infrastrukturla təchiz olunan terminalı saatda ən azı 200 sərnişinin buraxılışına imkan verir. Burada görülən bütün işlər beynəlxalq norma və standartlara uyğun şəkildə həyata keçirilib. Hava limanının ətrafında geniş abadlıq-quruculuq işləri aparılıb. Burada avtomatlaşdırılmış sistemlərlə təchiz olunan Hava Hərəkətini İdarəetmə qülləsi tikilib. Bu isə Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında ICAO və IATA standartlarına müvafiq qaydada uçuşların başlanmasını mümkün edir. Hava limanında baqaj konveyerləri, qeydiyyat sistemi, VIP zallar, mağazalar, restoranlar və digər zəruri məntəqələr yaradılıb. Burada sərnişinlərin rahatlığı üçün bütün meyarlar diqqət mərkəzində saxlanılıb.

O da qeyd olundu ki, hazırda Zəngilan və Laçında beynəlxalq hava limanları tikilir və onların inşası ilə regionun nəqliyyat imkanları daha da genişləndiriləcək.

Daha sonra dövlət başçılarına Cocuq Mərcanlıda açılacaq Suvenir İstehsalı Müəssisəsinin fəaliyyəti barədə məlumat verildi. “Cocuq Mərcanlının İnkişafı” Fondu, “TÜİB” və “TİKA”nın maliyyə dəstəyi ilə yaradılacaq müəssisədə Cocuq Mərcanlı kəndinin 25 sakini işlə təmin olunacaq. Burada hədiyyəlik saxsı qablar, kiçik ölçülü xalçalar, əl işləri və digər məhsullar istehsal ediləcək. Müəssisənin tikintisinə dövlət də öz dəstəyini verib. Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin operatorluğu ilə şirkət təsis olunub, istehsal avadanlıqları alınıb və istehsalın təşkili üçün Türkiyədən mütəxəssislər cəlb edilib. Bundan əlavə, “TİKA”nın dəstəyi ilə 15 istixana yaradılıb. 15 ailənin çalışdığı istixanalarda lavanda və bibəriyyə bitkiləri, tərəvəz yetişdiriləcək.

Beləliklə, ən müasir tələblərə cavab verən beynəlxalq hava limanının qısa müddətdə və yüksək keyfiyyətlə inşası Azərbaycan dövlətinin qüdrətini göstərməklə yanaşı, həm də işğaldan azad edilmiş rayonlarımızın tezliklə bərpa olunacağının və oraya yenidən həyatın qayıtmasının bariz nümunəsidir. Bu hava limanının istifadəyə verilməsi bölgəyə səfər edənlərin rahatlığını təmin edəcək, işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda aparılan quruculuq işlərinin daha da sürətlənməsinə töhfə verəcək, nəinki Füzulinin, ümumilikdə bölgənin sosial-iqtisadi inkişafında müstəsna rol oynayacaq.

Daha sonra dövlət başçıları söhbət etdilər.

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkür edirəm. Yaxından çəkin. Əziz qardaşım mənə bu gözəl saatları hədiyyə edib. “Xarıbülbül” təsviri də üstündə.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan: Şuşaya gəlmişdik. Buradan Şuşa yaxındır. “Xarıbülbül” də Şuşanın simvoludur.

Oktyabrın 26-da Zəngəzur dəhlizinin - Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd avtomobil yolunun təməli qoyulub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan əvvəlcə Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yolunda tikinti işlərinin gedişi ilə tanış oldular.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov görülən işlər barədə dövlət başçılarına məlumat verdi.

Saleh Məmmədov dedi: Möhtərəm cənab Prezident, hərəkət etdiyiniz bu yol Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa yoludur. Bu yol altı-dörd cərgədən ibarət olacaq. Yolun uzunluğu 81 kilometrdir. Bu yolun başlanğıcdan 50-ci kilometrədək 51 kilometrlik hissəsini Azərbaycan şirkətləri, əllinci kilometrdən 81-ci kilometrə qədər hissəni isə Türkiyənin “Kolin İnşaat” və “Çingiz İnşaat” şirkətləri işləyir. Türkiyə şirkətlərinin işlədiyi hissədə 6 kilometr uzunluqda tunel tikilir və 7 yol ötürücüsü tikiləcək. Tunellərin ümumi uzunluğu 6500 metrdir. Hazırda Şuşa şəhərinin girişində olan 4-cü və 5-ci tunellər artıq tikilmişdir. Biri 431 metr, digəri isə 530 metr uzunluğundadır.

Prezident İlham Əliyev: Kəlbəcərdə tunellər inşa edilir, 12 kilometr.

Saleh Məmmədov: Bəli, Azərbaycanda ən böyük tuneli “Çingiz İnşaat” inşa edir, Toğanalı-Kəlbəcər

yolundakı Murovdağ tuneli. Bu, Azərbaycanda ən böyük tuneldir, 11 min 600 metrdir. Artıq o tunelin 350 metri qazılmışdır. Şəkilləri var, mən Sizə göstərəcəyəm.

Prezident İlham Əliyev: Bir də Laçın-Kəlbəcər tuneli.

Saleh Məmmədov: Bəli, Qorçu aeroportunun 3,5 kilometrlik Laçın-Kəlbəcər tuneli də var.

Prezident İlham Əliyev: Tunellərin toplam uzunluğu nə qədərdir?

Saleh Məmmədov: Azərbaycanın Qarabağ ərazisində Türkiyə şirkətləri tərəfindən toplam 62 kilometr uzunluqda tunel tikilir. Hazırda Türkiyə şirkətlərində 6587 işçi çalışır. Onların 1832 nəfəri Türkiyə vətəndaşı, 4500 nəfəri isə Azərbaycan vətəndaşıdır. Ümumilikdə Qarabağ zonasında işləyən şirkətlərdə toplam 13 min 280 nəfər çalışır.

Bu gün təməli qoyulacaq yol isə Zəngəzur dəhlizi yoludur. Başlanğıcını dayandığımız bu yerdən götürəcək. Birinci qovşaq budur. Buradan Ağbəndə, Ermənistan sərhədinə qədər məsafə 123,6 kilometrdir.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan: Ermənistan sərhədinə qədər gedirsiniz, elədirmi? Daha irəli gedəcəksiniz.

Saleh Məmmədov: Bəli, oradan da o tərəfə keçəcəyik. Allahın köməyi ilə düz İstanbula qədər gedəcəyik, Avropaya qədər gedəcəyik. Allah Sizləri qorusun.

Bu yolun üzərində də 3 tunelimiz var. Uzunluğu toplam 3610 metrdir. Hazırda Zəngilan ərazisində dördüncü tunel tikilir. Tuneldə artıq 160 metr iş görülüb. Bu hissədə bütün yolu “Kalyon” şirkəti tikir. Həmin yolun üzərində Zəngilan hava limanı da yerləşir. Hava limanına gedən yolun 20 kilometrlik hissəsini “Kalyon” şirkəti ilə birlikdə Azərbaycan şirkəti tikir. Bu yolun üzərində rayon mərkəzləri ilə hava limanını birləşdirən 7 qovşaq tikiləcək. Bu qovşaq təməli qoyulan yolun sıfırıncı kilometrində olacaq.

Bu, bizim dayandığımız 6-4 cərgəli Əhmədbəyli-Füzuli ana yoludur. Bu isə, həmin bu qovşaqdan çıxıntılarla Zəngəzur dəhlizi ilə Naxçıvana, oradan da İstanbula gedən yol olacaq, İnşallah. Bu da Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa yolunda gedən tikinti işlərinin şəkilləridir, “Çingiz İnşaat”ın işlədiyi tunellərdir. Burada işlər həm partlatma üsulu ilə gedir, həm də sıxma üsulu ilə.

Hazırda qısa tunellərdə işlərin 45-50 faizi yerinə yetirilib. Bunlar da tikinti vaxtı görülən işlərdir. Biz möhtərəm cənab Prezidentin göstərişi ilə orada tikintiyə qışda başlamışdıq. Bunlar həmin dövrdə çəkilən şəkillərdir. Ümumiyyətlə, Qarabağ zonasında heç vaxt 4-6 cərgəli avtomobil yolu olmamışdır. İlk dəfədir Qarabağda belə yollar tikilir. Bu isə Zəngəzur dəhlizi üzrə “Kalyon” şirkətinin çəkdiyi yollardır. Burada da həyat olmayıb. Bu yolun mövcud Horadiz yoluna ən uzaq məsafəsi 1,6 kilometr, ən yaxın məsafəsi 200 metrdir. Böyük işlər görülüb, “Kalyon” şirkəti tərəfindən işin demək olar ki, 45 faizdən çoxu yerinə yetirilib. Allahın köməyi ilə gələcəkdə, yəqin ki, 2023-cü ilə qədər bu yolun açılışında da iştirak edərsiniz.

Sonra Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri Zəngəzur dəhlizinin - Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd avtomobil yolunun təməlini qoydular.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan oktyabrın 26-da Zəngilan rayonunda “Dost Aqropark”ın təməlini qoyublar.

Dövlət başçıları əvvəlcə aqroparkın ərazisində çinar ağacı əkdilər.

Sonra prezidentlər Anadolu Agentliyinin Vətən müharibəsini özündə əks etdirən fotosərgisinə baxdılar.

Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ön sözünü yazdığı və Anadolu Agentliyi tərəfindən hazırlanan “Qarabağ Zəfəri” kitabını Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Tədbirin aparıcısı Günel Mönsümova dedi: Bəli, zəngilanlılar bu ili 27 il idi gözləyirdi. 27 il biz bunun xəyalları ilə yaşadıq. Bu xəyallarla yaşayan keçmiş məcburi köçkünlərdən biri də mən idim. 27 il idi mən Zəngilanın işğaldan azad olunma xəbərini bir jurnalist olaraq səsləndirmək xəyalı ilə yaşadım və xəyallar gerçək oldu. Bəli, bu gün tarixi gündür. Bu gün Zəngilanın torpaqlarına can verilən gündür. Bu gün o torpaqları cənnət məkana çevirdiyimiz gündür. İndi Zəngilan yenidən qurulur və əvvəlkindən də gözəl əzəmətə qovuşur.

Cənab prezidentlər və əziz qonaqlar. Bildiyimiz kimi, bu torpaqlar 27 il ərzində erməni vandalları tərəfindən tar-mar olundu, daş üstündə daş qalmadı. Evlərimiz talan olundu. O evlərdən biri də mənim evim idi. 27 ildən sonra öz torpağıma qayıdarkən evimin bir daşını belə tapa bilmədim. Nəinki evlərimiz, meşələrimiz, ağaclarımız tar-mar olundu. 27 ildən sonra biz qardaş Türkiyə ilə əl-ələ verib bu torpaqları yenidən ayağa qaldırırıq. Bu torpaqlara yenidən can verməyə gəlmişik, viran qalmış torpaqlarımızı cənnətə çevirməyə gəlmişik.

İndi icazə verin, “Dost Aqropark” ilə tanış olaq.

* * *

Türk və azərbaycanlı sərmayədarlar tərəfindən Zəngilanda həyata keçiriləcək "Dost Aqropark" layihəsi üç mərhələdə icra olunacaq. Layihənin birinci mərhələsində inzibati binalar, qapalı və yarıaçıq heyvandarlıq kompleksləri, sosial obyektlər, kafe, kinoteatr, istirahət zonası, xidməti heyətin qalması üçün binalar tikiləcək. Kompleksdəki otlaq sahələrində 4 min baş cins qaramalın yetişdirilməsi, əkinçilik məhsulları istehsalı və digər fəaliyyətlər də həyata keçiriləcək. Bütün bunlar Azərbaycanın və Türkiyənin qida təhlükəsizliyinə töhfə verəcək, bölgənin əkinçilik və heyvandarlıq məhsullarının beynəlxalq bazarlara çıxarılmasına imkan yaradacaq.

Dövlət başçıları "Dost Aqropark"ın təməlini qoydular.

Layihə başa çatdıqda 6 min hektar sahədə bitki mənşəli istehsal və texnika sahələri yaradılacaq, 10 min baş cins heyvanın yetişdirilməsi üçün maldarlıq, eləcə də toxumçuluq və şitilçilik sahələri salınacaq. Bununla yanaşı, bütün bölgəyə hədəflənən inteqrasiya olunmuş ət emalı və qablaşdırma müəssisəsi qurulacaq, tutumu 100 min ton olan kənd təsərrüfatı anbarı sistemi inşa ediləcək.

Daha sonra aqroparkda əkinə start verildi.

Prezidentlər "Dost Aqropark"ın fəaliyyətinə xeyir-dua verdilər.

Kompleks, həmçinin bölgənin toxum, gübrə və kənd təsərrüfatı ləvazimatlarına tələbatını ödəyəcək. "Dost Aqropark" kompleksində ağıllı kənd təsərrüfatı texnologiyaları, bərpaolunan enerji və dayanıqlı kənd təsərrüfatı mexanizmlərinə əsaslanan fəaliyyət qurulacaq. Aqropark tam işə düşdükdən sonra burada 500 nəfərə iş imkanı yaradılacaq.

Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın oktyabrın 26-da Zəngilanın Ağalı kəndində rəsmi qarşılanma mərasimi olub.

Hər iki ölkənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı meydanda Türkiyə Prezidentinin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı qarşıladı.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi Türkiyə Prezidentinə raport verdi.

Türkiyə Respublikasının və Azərbaycan Respublikasının Dövlət himnləri səsləndirildi.

Türkiyə Prezidenti Azərbaycan əsgərlərini salamladı.

Prezident İlham Əliyev və Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

Türkiyə nümayəndə heyəti Azərbaycan Prezidentinə, Azərbaycan nümayəndə heyəti Türkiyə Prezidentinə təqdim olundu.

Fəxri qarovul dəstəsi hərbi marşın sədaları altında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın qarşısından keçdi.

Oktyabrın 26-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində həyata keçirilən “Ağıllı kənd” layihəsi çərçivəsində görülən işlərlə tanış olublar.

Kənd təsərrüfatı naziri İnam Kərimov dövlət başçılarına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, layihənin icrası ilə bağlı 110 hektardan çox ərazidə tikinti işləri aparılır. İnnovativ tikinti materiallarından istifadə edilməklə tam izolyasiya olunmuş 200 fərdi ekoloji evin, ikimərtəbəli 4 qeyri-yaşayış binasının, 360 şagird yerlik məktəbin və 60 yerlik uşaq bağçasının tikintisi sürətlə davam etdirilir. “Ağıllı kənd”də müasir şəhərsalma standartları tətbiq olunacaq. Piyada və velosiped yolları çəkiləcək. Bir sözlə, öz doğma yurdlarına qayıdacaq sakinlər üçün hərtərəfli şərait yaradılacaq.

Burada kənd təsərrüfatının təşkili və inkişafı ilə bağlı da bir sıra işlər görüləcək. Artıq kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı məqsədilə istifadə olunacaq torpaq sahələri müəyyənləşdirilib və lazımi innovativ texnikaların siyahısı hazırlanıb. “Ağıllı kənd təsərrüfatı”nda müasir suvarma sistemlərindən istifadə olunacaq. Əkin planına əsasən müəyyənləşdirilən 600 hektar ərazidən 412 hektarının minalardan təmizlənməsi üçün müvafiq işlər aparılıb. Burada “Ağıllı idarəetmə sistemi” data və təhlil mərkəzindən həyata keçiriləcək.

Oktyabrın 26-da Zəngilanın Ağalı kəndində rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə təkbətək görüşü olub.

Dövlət başçıları əvvəlcə rəsmi foto çəkdirdilər.

* * *

Oktyabrın 26-da Zəngilanın Ağalı kəndində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan mətbuata birgə bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə dövlətimizin başçısı bəyanatla çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

-Hörmətli cənab Prezident, Əziz qardaşım.

Hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, Əziz qardaşım, Sizi bir daha salamlayıram. Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Sizin səfərinizin çox böyük önəmi var. Siz işğaldan azad edilmiş torpaqlara ikinci dəfədir ki, səfər edirsiniz. Dörd ay bundan əvvəl Sizinlə bərabər Şuşa şəhərində olmuşuq, bu gün isə Füzulidə və Zəngilandayıq. Şuşa şəhərində imzalanan Şuşa Bəyannaməsi tarixi sənəddir. Bu Bəyannamə bizim əlaqələrimizi rəsmən müttəfiqlik səviyyəsinə qaldırmışdır.

Bu gün Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının açılışında birlikdə iştirakımız bir daha bizim birliyimizi göstərir, gücümüzü göstərir. Onu göstərir ki, Türkiyə və Azərbaycan iki qardaş ölkə kimi hər zaman bir-birinin yanındadır. Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının inşası cəmi səkkiz ay davam etdi. Səkkiz ay ərzində beynəlxalq hava limanı inşa edildi. Bu hava limanının inşasında Azərbaycan və Türkiyə şirkətləri iştirak etmişlər. Yəni, bu, bizim birgə uğurumuzdur.

Eyni zamanda, bu gün Zəngilan rayonunda birinci özəl sərmayə layihəsinin də təməlini qoyduq. Bu sərmayə layihəsi də Türkiyə və Azərbaycanın birgə layihəsidir. Yəni, bu, bir daha onu göstərir ki, bütün işlərdə, o cümlədən işğaldan azad edilmiş torpaqlarda gedən quruculuq, bərpa işlərində də biz çiyin-çiyinə bir yerdə irəliləyirik.

Bu gün Zəngilanın Ağalı kəndindəki bu rəsmi mərasim tarixdə qalacaq. Adətən rəsmi mərasimlər paytaxtlarda keçirilir. Ancaq biz rəsmi mərasimləri

bütün görüşlər zamanı keçiririk. Həm Şuşada, həm də bu gün Zəngilanda rəsmi mərasimlərin keçirilməsi, Türkiyə və Azərbaycanın Dövlət himnlərinin səslənməsi, bizim birgə addımlarımız tarixdə əbədi qalacaq. Bu tarixi biz birlikdə yazırıq. Necə ki, bütün müharibə dövrü ərzində birlikdə idik, bu gün də bir yerdəyik.

Biz İkinci Qarabağ savaşının birinci ildönümünü yaşayırıq. Dünən Qubadlı şəhərinin azad olunmasının birinci ildönümünü qeyd edirdik. İki həftə bundan sonra Şuşanın azad olunmasını qeyd edəcəyik, böyük Zəfər bayramı kimi qeyd edəcəyik.

İkinci Qarabağ savaşının ilk saatlarından son dəqiqələrinə qədər Türkiyə Azərbaycanın yanında olmuşdur. Əziz qardaşım, hörmətli Cümhurbaşqanı ilk saatlarda Azərbaycana dəstək göstərdi, bütün dünyaya bəyan etdi ki, Azərbaycan tək deyil, Türkiyə Azərbaycanın yanındadır. Bu, bizə çox böyük siyasi və mənəvi dəstək, əlavə güc verdi. Əziz qardaşım, bu gün Azərbaycan xalqı haqlı olaraq Sizə öz təşəkkürünü bildirir. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda hər kəs Sizi sevir, Sizə böyük hörmətlə yanaşır. Siz bizim Zəfərimiz üçün çox böyük işlər görmüsünüz və bu gün artıq quruculuq dövründə, bərpa dövründə yenə də bizimlə bərabərsiniz.

Mən bilirəm ki, Sizin çox gərgin iş qrafikiniz var. Siz bu yaxınlarda Afrikanın dörd ölkəsində rəsmi ziyarətdə olmusunuz. Ondan sonra Türkiyədə bir önəmli tədbirdə olmusunuz. Ondan sonra vaxt tapıb buraya gəlmisiniz ki, bizimlə bərabər, Azərbaycan xalqı ilə bərabər bu gözəl gündə bir yerdə olasınız. Biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk. Bu, əsl qardaşlıq nümunəsidir, əsl dostluq nümunəsidir. Bu, həm Azərbaycan xalqına, həm Türkiyə xalqına, həm də bütün dünyaya bir mesajdır ki, biz bir yerdəyik, bizim birliyimiz sarsılmazdır və əbədidir.

Bu gün regional işlərdə, hətta dünya çapında Türkiyə və Azərbaycan əməkdaşlığı, qardaşlığı önəmli amilə çevrilib. Türkiyə Əziz qardaşımın liderliyi ilə artıq dünya çapında böyük gücə çevrilib və heç kim Türkiyəyə öz iradəsini diktə edə bilməz. Bu yaxınlarda Əziz qardaşım Türkiyənin daxili məsələlərinə müdaxilə etmək istəyənlərə elə cavab vermişdi ki, hesab edirəm bu, bütün siyasətçilər üçün örnəkdir. Öz milli ləyaqətini qoruyan, öz xalqının, dövlətinin maraqlarını, qürurunu qoruyan və müdafiə edən Lider bu gün buradadır, Azərbaycandadır, Zəngilandadır, Ağalıdadır. Biz bunu qiymətləndirməliyik. Bütün türk dünyası üçün Rəcəb Tayyib Ərdoğan amili ən önəmli amillərdən biridir.

Onu da bildirməliyəm ki, gələn ay Azərbaycan Türk Şurasında sədrliyi Türkiyəyə təhvil verəcək. Əminəm ki, Türkiyə Əziz qardaşımın rəhbərliyi ilə Şuraya uğurlu sədrlik edəcək. Türk dövlətləri arasındakı əməkdaşlıq və qardaşlıq əlaqələri daha da güclənəcək, beləliklə, bütün Türk dünyası üçün yeni imkanlar açılacaq.

Bu gün burada, Zəngilanda olarkən təbii ki, biz Zəngəzur dəhlizi haqqında danışmasaq düzgün olmaz. Zəngilan Şərqi Zəngəzur bölgəsində yerləşir və buradan keçən Zəngəzur dəhlizi bütün Türk dünyasını birləşdirəcək. Həm Azərbaycan, həm Türkiyə Zəngəzur dəhlizinin gerçəkləşməsi üçün əməli addımlar atır. Əminəm ki, bu addımlar yaxın gələcəkdə öz bəhrəsini verəcəkdir.

Bu gün Əziz qardaşımla və qonaqlarla birlikdə böyük avtomobil yolunun təməlini qoyduq. Bu avtomobil yolu da Zəngəzur dəhlizinin bir hissəsidir. Bu avtomobil yolunun və dəmir yolunun çəkilişi nəticəsində biz istədiyimizə nail olacağıq.

Mən bu gün fürsətdən istifadə edərək Azərbaycanın azad edilmiş torpaqlarında fəaliyyət göstərən bir çox Türkiyə şirkətlərinə öz təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Onların yorulmaz səyləri nəticəsində bu gün bu bölgədə yollar salınır, dəmir yolları çəkilir, tunellər tikilir, infrastruktur layihələri gerçəkləşir. Bu, bir daha bizim birliyimizin, qardaşlığımızın təcəssümüdür. Tam əminəm ki, bundan sonra da Türkiyə və Azərbaycan iki qardaş ölkə kimi bir yerdə irəli gedəcək, xalqlarımız bir-birinə daha da yaxın olacaq, dövlətlərimiz bundan sonra da uğurlu əməkdaşlıq edəcək. Beləliklə, Türkiyə ilə Azərbaycanın birgə gücü daha da təsirli olacaq.

Əziz qardaşım, Sizə bir daha "Azərbaycana xoş gəlmisiniz!" deyirəm, bütün qonaqlara "Xoş gəlmisiniz!" deyirəm. Sizə və qardaş Türkiyə xalqına daim tərəqqi, firavanlıq, xoşbəxtlik diləyirəm. Sağ olun.

* * *

Sonra Türkiyə dövlətinin başçısı bəyanatla çıxış etdi.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın bəyanatı

- Hörmətli Prezident, Əziz qardaşım.

Hörmətli nazirlər.

Hörmətli mətbuat nümayəndələri.

Əvvəlcə sizləri ən səmimi hisslərimlə salamlayıram.

İşğaldan azad edilən bu gözəl bölgəyə - Füzuliyə səfərimdən dörd ay yarımdan sonra bu dəfə Zəngilanda olmaqdan böyük məmnunluq duyuram.

Əziz qardaşım Prezident Əliyevə lütfkar dəvətə görə öz adımdan, heyətim və millətim adından bir daha təşəkkür edirəm.

Bugünkü səfərimiz zamanı Azərbaycanın işğaldan azad edilən bu bölgələrinin qısa müddət ərzində həqiqətən necə dirçəldiyini, necə sürətlə inkişaf etdiyini gördük. Bu, hər igidin, hər siyasətçinin işi deyil. Bu qədər qısa müddətdə bu investisiyaları yatırmaq, bu işləri həyata keçirmək, inanıram ki, doğma yurdundan ayrılmağa məcbur qalmış azərbaycanlı qardaşlarım üçün buradan bir müjdə vermək imkanı yaradır. Çünki azərbaycanlı qardaşlarım ayrıldıqları torpaqlara, inanıram ki, ən qısa vaxtda son dərəcə gözəl şəkildə inşa edilən, canlandırılan bu yerlərə qayıtmaq imkanı əldə edəcəklər. Burada qarşımızdakı binaya, sol tərəfimizdəki binalara baxırıq. Bu binalar orijinal, tarixi üslubda son dərəcə gözəl bir şəkildə inşa edilir.

Buraya gəlməzdən əvvəl Füzulini bir tərəfdən Şuşa, digər tərəfdən də cənub sərhədi boyunca Ağbənd, gələcəkdə isə, İnşallah, Naxçıvan ilə birləşdirəcək yolların inşa edildiyini gördük, işçi qardaşlarımızla görüşdük. Bu yollar bölgədə çoxtərəfli daşımaların əsasını təşkil edəcək. Füzulidə də bildirdiyim kimi, bu qədər qısa müddətdə bölgənin bərpası istiqamətində görülən işlər həm Azərbaycan, həm də regionumuz üçün qürurverici və ümidvericidir.

Azərbaycan bütün dünyaya örnək olacaq inkişaf modeli ilə bu bölgənin inkişafı üçün fəaliyyətini davam etdirir. Burada hər şeydən əvvəl təməlini qoyduğumuz, - bir az əvvəl cənab Prezidentin də dediyi kimi, - istər tunellər, istər yol ötürücüləri, istər avtomobil yolları bərpa işlərinin sürətlə həyata keçirilməsi baxımından çox önəmlidir. Bu fəaliyyətə liderlik edən İlham qardaşımı və əməyi keçən hər kəsi ürəkdən təbrik edirəm. Podratçı firmaları təbrik edirəm. Bütün texnika parkları ilə podratçı firmaların ürəkdən çalışması ən yüksək təqdirə layiqdir. Türkiyə olaraq, biz də bu fəaliyyətlərdə üzərimizə düşəni etməkdə, qardaş Azərbaycana bütün imkanlarımızla dəstək olmaqda davam edəcəyik.

Hörmətli mətbuat nümayəndələri, bu gün İlham qardaşımla keçirdiyimiz görüşlərdə ikitərəfli əlaqələrimizi və regional prosesləri ətraflı müzakirə etdik. İqtisadi və ticari sahələrdəki əməkdaşlığımızın genişləndirilməsi ilə enerji, nəqliyyat və Qarabağın inkişafı ilə bağlı layihələrdə mövcud durumu və gələcəklə bağlı planları da dəyərləndirmək imkanı əldə etdik. Ən önəmlisi, Şuşa Bəyannaməsi ilə strateji müttəfiqlik səviyyəsinə çatdırdığımız əlaqələrimizi daha necə inkişaf etdirə biləcəyimizi müzakirə etdik. Bir millət, iki dövlət olmağın verdiyi ortaq şüur və ruhla hərəkət edirik.

Azərbaycan bölgənin əsl potensialının həyata keçirilməsinə mane olan işğalı şanlı Zəfəri ilə sona çatdırdı, BMT Təhlükəsizlik Şurasının illərdir tətbiq olunmayan qətnamələrini özü həyata keçirdi. Davamlı sülhün təmin olunması və arzu edilən normallaşma istiqamətində irəliləyişin olması üçün şərait bu gün əvvəllər olmadığı qədər əlverişlidir. Bunun üçün bölgədəki yeni duruma uyğun hərəkət edilməlidir. Biz bölgədə davamlı sülhün və əhatəli normallaşmanın tərəfdarıyıq. Bu coğrafiyadan keçəcək torpaq yollar və dəmir yolu xətləri təkcə Azərbaycan və Türkiyə üçün deyil, bütün bölgə ölkələri üçün iqtisadi və ticari fürsətlər yaradacaq. Gün gələcək Zəngəzurdan çıxıb İstanbula qədər gedə biləcəyik, İğdıra, Qarsa gedə biləcəyik və bölgənin tranzit, logistika mərkəzinə çevrilmə imkanı möhkəmlənəcək. Bu inkişafdan İran, Gürcüstan, Ermənistan da daxil olmaqla Azərbaycanın bütün qonşuları istifadə edəcəklər. Bir sözlə, bu layihələr kənarlaşdırıcı deyil, əhatəedicidir. Bu prosesdə sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi və qarşılıqlı olaraq tanınması zəruridir. Mehriban qonşuluq münasibətlərinin əsasını da bu anlayış təşkil etməkdədir.

Bu məsələlərdə Ermənistan Azərbaycan ilə problemlərini həll etmək istiqamətində səmimi bir iradə göstərməlidir. Əgər Azərbaycan ilə bağlı səmimi iradə ortaya qoyarsa, Türkiyənin Ermənistan ilə əlaqələrinin də normallaşması üçün bir maneə qalmayacaq. Bütün bölgə üçün birlikdə qurulacaq firavan gələcəyi kiçik hesablara və daxili siyasətə qurban vermək vaxt itkisi mənasına gələcək. Dünyanın bu gözəl bölgəsində sülh içində yaşanacaq parlaq bir gələcək, əlbəttə ki, mümkündür. Türkiyənin də davamlı sülhün yaradılması istiqamətində atılacaq hər müsbət addımın qarşılığını eyni konstruktiv anlayışla verəcəyini bir daha xüsusi vurğulayıram.

Səfərim çərçivəsində mənə və nümayəndə heyətimə göstərilən qonaqpərvərliyə görə Prezident, qardaşım Əliyevə və qardaş Azərbaycan xalqına bir daha təşəkkürlərimi bildirirəm.

Fürsətdən istifadə edərək öz adımdan və heyətim adından xüsusilə Qardaşım Əliyev və bütün nazirlərə də təşəkkürlərimizi bildiririk. Təşəkkür edirəm. Sağ olun, var olun.

* * *

Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfəri oktyabrın 26-da başa çatıb.

Hər iki ölkənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında ali qonağın şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı hava limanında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yola saldı

İsmayıllı və Şamaxı rayonlarına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 1-də İsmayıllı rayonunda səfərdə olublar.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin İsmayıllı şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoydular.

İsmayıllı Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Nahid Bağırov rayonda görülən abadlıq-quruculuq işləri barədə dövlətimizin başçısına və birinci xanıma məlumat verdi.

Bildirildi ki, bu il İsmayıllı şəhərinin Babək küçəsində ideya və üslub baxımından fərqli abadlıq işlərinə start verilib. Şəhərin Heydər Əliyev Parkına aparan,

uzunluğu 400 metrə yaxın olan küçəsindəki abadlıq işləri rayonun gənc rəssamlarının birgə ideyaları əsasında həyata keçirilib. Küçədə yerləşən həyətyanı sahələrin hasarları müəyyən hündürlüyə çatdırılıb, divar üzlükləri təmir olunub, hasar damlarına keramik rəngli dəmir örtük vurulub. Ümumi görünüşə rəng qatmaq üçün darvazalar əlvan rənglərlə boyanıb, divarların fasadında dekorativ pəncərələr, skamyalar və gül dibçəkləri yerləşdirilib. Yolboyu divarlar küçə rəssamlıq sənət nümunələri ilə bəzədilib. Xüsusi memarlıq görünüşünü özündə ehtiva edən abadlıq işləri həm rayon sakinlərinin, həm də İsmayıllıya gələn qonaqların marağına səbəb olub.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda biosmart avtobus dayanacağı ilk dəfə İsmayıllıda ötən il quraşdırılıb. Onun əsas üstünlüyü pulsuz vayfayı, təhlükəsizlik kamerası, dezinfeksiya duşu, mini barı, enerji doldurma portu, USB girişinin olmasıdır. Dayanacaq Günəş enerjisi ilə işləyir və 8 oturacağı var. Bu il daha bir dayanacaq quraşdırılıb. Onu digərindən fərqləndirən cəhət sensor qapılarının və kondisionerinin olmasıdır.

Şəhərdə aparılan abadlıq-quruculuq işləri Heydər Əliyev Parkını da əhatə edib. Parkda attraksionlar, yeni trenajorlar quraşdırılıb. Bununla yanaşı, yenidənqurma işləri çərçivəsində parkda yeni bəzək gül kolları və ağaclar əkilib, oturacaqlar yenilənib, işıq sistemi dəyişdirilib. Bu il şəhərin bir neçə küçəsinin asfaltlanması başa çatdırılıb.

Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva İsmayıllıya səfər çərçivəsində Lahıc qəsəbəsində olublar.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım qəsəbəni gəzib, sakinlərlə söhbət ediblər.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Salam, Xoş gördük.

Qadın sakin: Salam, xoş gəlmisiniz, həmişə Siz gələsiniz. Lahıc camaatı adından, öz adımızdan Sizə təşəkkür edirik, "xoş gəlmisiniz" deyirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Qadın sakin: Gözəl Qarabağımızı bizə qaytardığınız üçün çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Qadın sakin: Bu da Sizin hədiyyəniz.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Sağ olun, çox sağ olun, Xarıbülbülümüz.

Qadın sakin: Allah razı olsun, Allah canınızı sağ eləsin.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Çox sağ olun.

Sakinlər: Xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Salam, xoş gördük.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Necəsiniz?

Kişi sakin: Sizə böyük müvəffəqiyyətlər arzu edirəm. Siz 44 günlük müharibədə bizim başımızı uca etdiniz. Allah Sizdən razı olsun. Bütün xalqların arasında bizi bu uca mərtəbəyə qaldırdınız. Əsgərlərimiz böyük şücaət göstərdi, şəhidlərimiz oldu. Sizin informasiya sahəsində əldə etdiyiniz qələbə böyük Qələbəmizin yarısı qədərdir. Sizə, Mehriban xanıma böyük müvəffəqiyyətlər, cansağlığı arzu edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Elə keçən il bu günlərdə döyüşlər gedirdi.

Kişi sakin: Bəli, düşmən, müxbirlər məəttəl qalırdı. Cənab Heydər Əliyevin akademiyasını qurtarmısınız.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, sizin kənddə işlər necədir, Yaxşıdır?

Kişi sakin: Yaxşıdır.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Kişi sakin: Cənab Prezident, xoş gəlmisiniz, həmişə Siz gələsiniz.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, sizdə nə satılır?

Kişi sakin: Bu, Lahıc kəklikotudur. Bu, 33 otun qarışığından ibarətdir. Bu isə limon dadı verən kəklikotudur. Bu, çobanyastığıdır, bu, gülxətmidir, öskürəyin dərmanıdır. O da Lahıc əvəliyidir.

Prezident İlham Əliyev: Hamısını bu dağlardan yığıbsınız?

Kişi sakin: Bəli, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Qadın sakin: Salam, xoş gəlmisiniz. Mehriban xanım xoş gəlmisiniz. Necəsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, siz necəsiniz?

Qadın sakin: Sizin sayənizdə biz çox yaxşı yaşayırıq. Çox sevinirik ki, Siz torpaqlarımızı almışınız. Yuxarıda Allah, aşağıda Siz. Biz Sizi çox istəyirik.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Çox sağ olun.

Qadın sakin: Hədiyyəmizi qəbul edin Basqal kəlağayısıdır.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Sağ olun, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, Basqalda da işlər gedir.

Qadın sakin: Bəli, təzə yol açılır biz tərəfdə. Biz Sizinlə fəxr edirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Basqal da Lahıc kimi olacaq, turistlə dolu.

Qadın sakin: İnşallah. Allah Sizdən razı olsun, Allah Sizi qorusun. Artıq turistlərimiz bol olur.

Prezident İlham Əliyev: Şamaxı yolundan da gələn çoxdur.

Qadın sakin: Bəli, təzə yoldur.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Turistlər gəlirlər?

Qadın sakin: Turistlər çoxdur, şənbə-bazar günləri çox olur, amma ara günləri o qədər də yox.

Digər qadın sakin: Qarabağı azad etməyiniz bizi çox sevindirdi.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Qadın sakin: Sağ olun, Allah Sizi qorusun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Kişi sakin: Xoş gəlmisiniz hörmətli Prezidentimiz və Mehriban xanım. Sizi, bütün Azərbaycan xalqını Qələbəmizin qarşıdan gələn ildönümü münasibətilə təbrik edirik. Sizə Lahıca göstərdiyiniz böyük diqqətə görə sonsuz minnətdarlığımızı bildiririk.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Bilirsiniz, Lahıcda dəfələrlə olmuşuq, bu gün də gəlmişik məscidin yenidən açılışına.

Kişi sakin: Allah köməyiniz olsun, Allah amanında olun həmişə.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Çox sağ olun.

Digər kişi sakin: Cənab Prezident, xoş gəlmisiniz, Lahıc camaatı Sizinlə fəxr edir.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Digər kişi sakin: Allah Sizdən razı olsun.

* * *

Xatirə şəkilləri çəkdirildi.

* * *

Qadın sakin: Çox sağ olun. Allah salamat etsin hamınızı. Allaha əmanət olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, salamat qalın.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Sağ olun.

* * *

Sonra Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Lahıcdakı Bədöyün məscidində aparılan bərpa-təmir işləri ilə tanış olublar.

Qeyd edək ki, 2019-cu ildə Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva İsmayıllı rayonunun Lahıc qəsəbəsində səfərdə olarkən sakinlər Bədöyün məscidinin təmiri ilə bağlı müraciət etmişdilər. Birinci vitse-prezident məsciddəki vəziyyətlə tanış olmuş və burada əsaslı təmir işlərinin aparılması barədə tapşırıq vermişdi.

Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi Anar Ələkbərov məlumat verdi ki, ötən müddət ərzində 1791-ci ildə inşa edilən Bədöyün məscidində və ətraf ərazilərdə Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə bərpa-təmir işləri aparılıb. Görülən işlər nəticəsində məscid orijinal formasına uyğun bərpa edilib. Məscidin minarəsi yenidən qurulub, dəstəmazxana inşa olunub. Məscidin qadınlar üçün nəzərdə tutulan hücrə və şəbəkələri əvvəlki görünüşünə qaytarılıb.

Məscidin axundu: Salam, xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Salam. Xoş gördük.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Salam. Xoş gördük.

Məscidin axundu: Cənab Prezident, bunu Lahıc, İsmayıllı ictimaiyyəti tərəfindən bizdən qəbul edin, buyurun.

Dövlətimizin başçısına Qurani-Kərim hədiyyə olundu.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ ol, təşəkkür edirəm sizə.

Məscidin axundu: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Lahıcda neçə məscid var?

Məscidin axundu: Bu səviyyədə 5 dənə.

Prezident İlham Əliyev: O məscidlərdə vəziyyət necədir?

Məscidin axundu: Onların da vəziyyəti belə yaxşıdır.

Prezident İlham Əliyev: Hamısı açıqdır?

Məscidin axundu: Bəli, hamısı açıqdır.

Prezident İlham Əliyev: Bu, təmir zamanı üzə çıxıb?

Məscidin axundu: Təmir zamanı arxeoloji tədqiqatlar aparıldı, belə bir şey üzə çıxdı.

Prezident İlham Əliyev: Maraqlıdır, görünür burada qədim bir məbəd olub.

Qeyd edək ki, Heydər Əliyev Fondu fəaliyyət göstərdiyi ilk gündən Azərbaycanda müxtəlif sahələri əhatə edən layihə və proqramlar həyata keçirir. Fondun tarixi, mədəni və dini abidələrin qorunub saxlanılması və bərpası istiqamətindəki fəaliyyəti mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan xalqının milli sərvəti olan dini abidələrimizin, məscidlərimizin bərpası üzrə layihələr çərçivəsində bölgələrdəki ziyarətgahlarımızın bərpası, konservasiyası və yenidən qurulması həyata keçirilir.

Onu da deyək ki, Lahıcda aparılan yenidənqurma işləri çərçivəsində qəsəbədə küçə döşəmələri, bulaqlar və eyvanların tarixi görünüşü də bərpa edilir, ərazidə oturacaqlar, tullantı qabları, gül dibçəkləri, tarixi quruluşlu işıq dirəkləri, küçə və abidə adları olan, eyni zamanda, turistik obyektləri göstərən lövhələr quraşdırılır.

Görülən işlər turistlərin Lahıca olan marağını daha da artırıb. Hər il bura gələn turistlərin sayında artım müşahidə edilir. Belə ki, 2019-cu ildə Lahıca 89 min nəfər turist gəlib. Onun da 37 minini xarici turistlər təşkil edib. Bu ilin sentyabrına qədər isə artıq Lahıcı 82 min turist ziyarət edib.

* * *

Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İsmayıllı rayonunda başlanğıcını Muğanlı-İsmayıllı yolunun 17-ci kilometrliyindən götürən Basqal-Sulut avtomobil yolunun açılışında iştirak edib.

Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Basqal-Sulut avtomobil yolunun inşası Prezident İlham Əliyevin ötən ilin iyulunda imzaladığı Sərəncama uyğun olaraq aparılıb. İki hərəkət zolaqlı yol dörd min nəfər əhalinin yaşadığı 11 yaşayış məntəqəsini birləşdirir. Basqal, Qıçatan, Tağlabiyan, Kəlfərəc, Zeyvə, Kürdüvan, Xankəndi, Mücü, Sərsurə, Kələzevə və Sulut kəndlərini birləşdirən avtomobil yolunun uzunluğu 30,1 kilometr, hərəkət hissəsinin eni isə 6 metrdir. Yol üzərində 4 körpü tikilib və zəruri yol infrastrukturu yaradılıb.

Dövlətimizin başçısına İsmayıllı rayonunun Hacıhətəmli-Gideyli-Kürd Eldarbəyli avtomobil yolunda aparılmış işlər barədə də məlumat verildi.

Qeyd edildi ki, uzunluğu 13 kilometr olan bu yol uzun müddət təmir olunmadan istifadə edildiyindən və

təbii amillərin təsirindən yararsız vəziyyətdə olub. Hazırda isə yol müasir səviyyədə yenidən qurulub. Prezident İlham Əliyevin Sərəncamına uyğun olaraq inşa edilən yol 4 minə yaxın əhalinin yaşadığı 3 yaşayış məntəqəsi arasında gediş-gəlişi rahatlaşdıracaq, kənd təsərrüfatının, xüsusən də üzümçülüyün inkişafına töhfə verəcək. Dövlətimizin başçısına Muğanlı-İsmayıllı-Qəbələ yolunun tikintisi barədə də məlumat verildi.

Prezident İlham Əliyev Basqal-Sulut avtomobil yolunun açılışını etdi.

Noyabrın 1-də İsmayıllı şəhərində Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzinin yeni binasının açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva açılışda iştirak ediblər.

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Bahar Muradova bildirdi ki, Uşaq və Ailələrə Dəstək mərkəzlərinin yaradılması və inkişafı, yerlərdə icma daxili xidmətlərin və əhali ilə aparılan işlərin səmərəliliyinin artırılması baxımından uğurlu nəticələr verib. Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzi modeli beynəlxalq təcrübədən öyrənilib və yerli vəziyyətə uyğunlaşdırılaraq Azərbaycanda tətbiq edilməyə başlanıb. Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin nəzdində 11 rayonda bu cür mərkəzlər fəaliyyət göstərir. Mərkəzlərin fəaliyyətinin əsas istiqaməti icmada risk qrupundan olan ailələrlə sosial işin aparılmasıdır. Belə ki, mərkəzlərin fəaliyyəti uşaqların internat müəssisələrinə düşməsinin, təhsildən yayınmasının, erkən nikah, məişət zorakılığı hallarının qarşısının alınmasından, yeniyetmələrin və uşaqların təhlükəli yaş dövründə problemlərinin araşdırılaraq, onlarla psixoloji işin aparılması, uşaq və yeniyetmələr üçün asudə vaxtın təşkili və digər sosial problemlərlə bağlı qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi, eləcə də maarifləndirmə işlərinin həyata keçirilməsindən ibarətdir.

Bildirildi ki, indiyədək bu mərkəzə 10 minə yaxın müraciət daxil olub və bu illərdə 39 min İsmayıllı sakini mərkəzin fəaliyyətindən bəhrələnib. Mərkəzin fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq, burada aktiv terapiya, psixoloq, loqoped, ünsiyyət terapiyası, fərdi məşğələ, sensor, sosial iş, kompüter, dərnək, təlim, konfrans otaqları, qadınlar üçün məşğələ otağı, su terapiyası üçün hovuz, asudə vaxtın təşkili məqsədilə ana-uşaq klubu üçün zal və digər otaqlar var. Bundan əlavə, yaxın rayonlardan mərkəzin fəaliyyətindən bəhrələnmək istəyən risk qruplu ailələr üçün müvafiq şərait yaradılıb.

* * *

Noyabrın 1-də İsmayıllı şəhər Natiq Behdiyev adına 6 saylı tam orta məktəbin yeni binası istifadəyə verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva açılışda iştirak ediblər.

Məlumat verilib ki, 1984-cü ildə inşa olunan bu məktəbin binası ötən müddətdə heç vaxt təmir olunmadığından istifadəyə yararsız vəziyyətə düşmüşdü. Ona görə də Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə məktəb üçün yeni binanın inşasına başlanıldı. 720 şagird yerlik yeni məktəb binası 5 korpusdan ibarətdir. Məktəbin nəzdində, həmçinin bütün yaş qruplarının istifadəsi üçün nəzərdə tutulan STEAM Mərkəzi fəaliyyət göstərir. Mərkəzdə şagirdlərə praktik məşğələlər vasitəsilə elmi, texniki biliklərin gündəlik həyatda tətbiqi nümayiş olunacaq. Məktəbdə sinif otaqları, fizika, kimya və biologiya laboratoriyaları, informatika, hərbi təlim, tibb, əmək təlimi otaqları, kitabxana, idman zalları, açıq idman meydançası var. Otaqlar zəruri mebel və avadanlıqla, əyani vəsaitlərlə təchiz edilib.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 1-də Şamaxı rayonunda səfərdə olublar.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin Şamaxı şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoyublar.

Şamaxıda “Azərişıq” ASC-nin Şimal-Qərb Regional SCADA İdarəetmə Mərkəzinin açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva açılışda iştirak ediblər.

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə regionlarda istehlakçıların elektrik təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə "Azərişıq" ASC tərəfindən genişmiqyaslı tikinti, yenidənqurma və təmir işləri həyata keçirilir. Bu tədbirlər çərçivəsində “Meysəri” yarımstansiyasında da əsaslı yenidənqurma işləri aparılıb.

“Azərişıq” ASC-nin sədri Vüqar Əhmədov bildirdi ki, bu yarımstansiya vasitəsilə Şamaxı rayonunun 11, Ağsu rayonunun isə 5 yaşayış məntəqəsinin, sənaye, tibb, təhsil, sosial, turizm, kənd təsərrüfatı təyinatlı və digər obyektlərin fasiləsiz və dayanıqlı elektrik təchizatı təmin olunub. Yarımstansiyanın istismara verilməsi ilə 10 mindən çox əhalinin elektrik enerjisi təminatı daha da yaxşılaşdırılıb.

Qeyd edildi ki, "Meysəri" yarımstansiyasını qidalandırmaq üçün 110/35/10 kV-luq "Şamaxı" yarımstansiyasından 9,4 kilometr məsafədə 35 kV-luq ikidövrəli hava-kabel xətti, eyni zamanda, "Meysəri" yarımstansiyası ilə 35/10 kV-luq “Çuxuryurd-1” yarımstansiyası arasında 9 kilometr məsafədə 35 kV-luq hava xətti çəkilərək yarımstansiya dairəvi elektrik təchizatı sxeminə daxil edilib. Yarımstansiyada 35 və 10 kV-luq müasir qapalı paylayıcı qurğular və digər zəruri avadanlıq quraşdırılıb. Perspektivdə “Meysəri” yarımstansiyası vasitəsilə Şamaxı və İsmayıllı rayonlarının elektrik şəbəkələri əlaqələndiriləcək.

Diqqətə çatdırıldı ki, şəbəkələrin müasir idarəedilməsinin həyata keçirilməsi üçün "Meysəri" yarımstansiyasında "Azərişıq" ASC-nin Şimal-Qərb Regional SCADA İdarəetmə Mərkəzi yaradılıb. İlk dəfə olaraq

Regional SCADA sistemi Mərkəzi SCADA sisteminə qoşulub. Regional SCADA idarəetmə sistemi həm mərkəzdən, həm də sərbəst idarəetmə imkanlarına malikdir. Bu sistem regionların dispetçer xidmətinin operativliyini təmin etmək baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Yarımstansiyada bütün avadanlıqlar yeniləri ilə əvəz olunub. Bu sistem imkan verir ki, Şimal-Qərb Regional İdarəetmə Mərkəzinə daxil olan 7 şəbəkə üzrə onlayn informasiyalar və operativ məlumatlar həm bu idarəetmə mərkəzinə, həm də Bakıdakı Mərkəzi Dispetçer Xidmətinə ötürülsün. Gələcəkdə şimal-qərb regionundakı bütün yarımstansiyaların optik kabellə SCADA vasitəsilə buraya qoşulması təmin ediləcək. Bu yarımstansiyanın müsbət və fərqli cəhətlərindən biri odur ki, ilkin olaraq burada gərginliyin avtomatik tənzimlənməsi həyata keçirilir. Görülən işlər nəticəsində enerjinin etibarlılığı, stabilliyi və dayanıqlılığı tam təmin olunur. Eyni zamanda, "Çuxuryurd-2" yarımstansiyası da bu ərazidə yerləşən strateji obyektlərin elektrik təchizatının etibarlılığını və dayanıqlılığını təmin edir.

Dövlətimizin başçısı Şimal-Qərb Regional SCADA İdarəetmə Mərkəzini işə saldı. Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Şamaxı şəhərində Gənclər Parkında görülmüş işlərlə tanış olublar.

Gənclər Parkı Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 2020-ci ilin "Könüllülər İli" elan edilməsi çərçivəsində "Regional İnkişaf" İctimai Birliyinin təşəbbüsü ilə yaradılıb. Qeyd edək ki, Heydər Əliyev Fondunun "Regional İnkişaf" İctimai Birliyi tərəfindən gənclərin idmana olan marağının artırılması, asudə vaxtlarının səmərəli təşkili və sağlam həyat tərzinin təbliği məqsədilə regionlarda müxtəlif layihələr həyata keçirilir. Bu layihələr çərçivəsində Şamaxı şəhərindəki park da yenidən qurulub, yaşıllıq və gəzinti sahələri yaradılıb, sakinlərin və qonaqların istirahəti üçün infrastruktur qurulub. Açıq havada idmanla məşğul olmaq üçün müxtəlif idman qurğuları quraşdırılıb. Qeyd edək ki, belə idman qurğuları şəhərin müxtəlif yerlərində də quraşdırılaraq sakinlərin ixtiyarına verilib. Azərbaycanda ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması, sağlam həyat tərzinin, o cümlədən idmanın təbliği üçün dövlət səviyyəsində həyata keçirilən layihələrə Heydər Əliyev Fondunun "Regional İnkişaf" İctimai Birliyi də xüsusi diqqət yetirir. Bununla əlaqədar İctimai Birlik Bakıda, eləcə də regionlarda yeni yaşıllıq zonalarının salınması və mövcud yaşıllıq sahələrinin qorunması üzrə bir sıra layihələr icra edir.

Şamaxı Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Tahir Məmmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma rayonda həyata keçirilən layihələr barədə məlumat verdi.

Bildirdi ki, açıq hökumətin təşviqinə dair fəaliyyət planına uyğun olaraq Şamaxı rayonunda da bir sıra işlər görülüb, rəqəmsallaşma ilə bağlı bir neçə layihə həyata keçirilib. Onların arasında elektron müraciət portalı xüsusi ilə fərqlənir.

Vətəndaşların dövlət qurumları ilə daha rahat təmasda olmaları, birbaşa, heç bir maneəsiz müraciətləri üçün Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi ilə birlikdə belə bir portal yaradıldı və 2020-ci ilin sentyabrından vətəndaşların ixtiyarındadır. Vətəndaşlar istənilən dövlət qurumuna birbaşa müraciət ünvanlayırlar və ilkin müraciət zamanı onların fərdi elektron kabineti formalaşır ki, onlar öz müraciətlərinin statusu barədə istənilən məlumatı ala bilsinlər. Eyni zamanda, bu portalın üstünlüklərindən biri də odur ki, yerli və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları istədikləri vaxt müvafiq quruma ünvanlanan müraciəti izləyə bilirlər.

* * *

Qeyd olundu ki, Ümumdünya Telekommunikasiya İttifaqının keçirdiyi müsabiqədə bu layihə elektron hökumət nominasiyasında qalib elan edilib. Azərbaycanda elektron hökumətlə bağlı yaradılan ekosistemin bir göstəricisi olan bu layihə çərçivəsində toplanan məlumatlar daha sonra təhlil edilir.

Tahir Məmmədov: Cənab Prezident, bu məqamda deməliyəm ki, Şamaxıda baş verən zəlzələdən sonra Sizin birbaşa tapşırığınızla təmir, bərpa və tikinti işləri tam olaraq dövlət vəsaiti hesabına həyata keçirilir. Şamaxıda 4 minə yaxın ev yenilənib və hələ bu layihə davam edir. Bu yaxınlarda Sizin tapşırıqlarınıza uyğun olaraq yenə də vəsait ayrıldı və o evlərin hamısı bərpa ediləcək, o ailələr bu qayğı ilə əhatə olunacaq. Buna görə də əhalimiz adından dərin təşəkkürümüzü bildiririk.

* * *

Daha bir layihə coğrafi informasiya sisteminin ilkin elementi olaraq həyata keçirilib. Şamaxıya aid məlumatlar toplanaraq data şəklində 3D xəritəsinə yerləşdirilib. Buraya, həmçinin rayon üzrə kənd təsərrüfatı, təhsil, səhiyyə məlumatları da daxil edilib. Bu isə iqtisadi təhlillər zamanı daha obyektiv qərarların verilməsinə imkan yaradır.

Tahir Məmmədov: Cənab Prezident, bu gün bizim həyata keçirdiyimiz cari layihələrdən biri də ictimai nəqliyyatdakı yeni ödəniş modelinin Şamaxıda tətbiqidir. Qeyd etməliyəm ki, bu pilot layihələrdən biri kimi ilk dəfə olaraq Sizin rayonumuza hədiyyə etdiyiniz ictimai nəqliyyat vasitələrində tətbiq olunubdur. Əhalimiz çox məmnundur, çox müasir avtobuslardır.

* * *

Diqqətə çatdırıldı ki, müasir texnologiyanın verdiyi imkanlar sayəsində əməkhaqqı, pensiya kredit kartları, hətta həmin kartların bağlandığı mobil telefon, mobil saat, smart saat və digər qurğular vasitəsilə nəqliyyatda ödəniş edilə bilər.

Bildirildi ki, son illərdə Şamaxıda təhsil sahəsində də xeyli iş görülüb, rayonda 70 məktəbdən 49-u yenilənib.

Tahir Məmmədov: Bu, birbaşa Sizin təhsilə olan diqqət və qayğınızın göstəricisidir və görülən bütün bu işlər ona hesablanıb ki, təhsildə keyfiyyət yüksəlsin.

Göstərici kimi deyə bilərik ki, respublika üzrə 76 təhsil subyekti arasında Şamaxı 66-cı yerdən 49-cu yerə irəliləyib. Yaradılmış bu şəraitə görə də həm şagirdlər, həm müəllimlər çox məmnundurlar. Hazırda layihələr davam edir. Qeyd etməliyəm ki, Heydər Əliyev Fondu bu işdə bizə çox yüksək səviyyədə kömək edir. Rayonumuzda tikilən məktəblərin əksəriyyətində Heydər Əliyev Fondunun həm təşəbbüsü, həm birbaşa həyata keçirdiyi layihələr var. Buna görə hörmətli Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Sizə hər zaman öz təşəkkürümüzü bildiririk ki, həm bu sahədə, həm də digər bütün sahələrdə rayonumuza böyük diqqət və qayğı göstərirsiniz.

* * *

Qeyd edildi ki, Şamaxıda digər prioritet istiqamət səhiyyə sektorudur. Hazırda pilot layihə olaraq Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı Heydər Əliyev Fondu ilə birlikdə ilkin səhiyyə xidmətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində böyük layihə həyata keçirir.

Tahir Məmmədov: Hazırda ilkin olaraq mobil klinikalar fəaliyyət göstərir. Kəndlərdə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən tikilmiş tibb məntəqələri fəaliyyət göstərir. Ümumilikdə modelin əsas istiqaməti ailə sağlamlıq mərkəzlərinin formalaşdırılmasıdır ki, əhali yalnız xüsusi zərurət olanda mərkəzi xəstəxanalara müraciət etsin. Onlar gündəlik səhiyyə xidmətini orada rahat ala bilsinlər.

O da qeyd olundu ki, Şamaxıda abadlıq işləri geniş vüsət alıb, turizm sahəsinin inkişafı ilə bağlı işlər davam etdirilir.

Tahir Məmmədov: Rayonumuzda mədəni-kütləvi tədbirlərin keçirilməsi üçün Mədəniyyət Mərkəzi Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə yenidən quruldu, tam əsaslı təmir olundu, müasir standartlara uyğun mədəniyyət evi formalaşdı. Təbii ki, turizm rayonunda nəqliyyatın təhlükəsiz hərəkəti ən vacib məsələdir. Bununla bağlı hazırda dairəvi yol ötürücüləri və sair inşa olunmaqdadır. Bu məsələdə Avtomobil Federasiyasının xarici ekspertləri cəlb etməsi təbii ki, işimizi daha da asanlaşdırır və səmərəliliyi artırır.

* * *

Dövlətimizin başçısına məlumat verildi ki, hazırda şəhərin daxili küçələri də yenidən qurulur. Bu isə əhalinin böyük məmnunluğuna səbəb olub, onların rahat hərəkətinə şərait yaradıb. İşıqlandırma ilə bağlı da xeyli iş görülüb.

Prezident İlham Əliyev: Artıq o xarici şirkət enerjiyə qənaət edən dirəkləri quraşdırmağa başlayıbdır. Mən yol boyunca gördüm.

Tahir Məmmədov: Bəli, cənab Prezident, bu layihə Sizin birbaşa bizim rayonumuza olan böyük hədiyyənizdir. Bu cür ən müasir standartda işıqların qurulması Şamaxı kimi yeddi ay güclü dumanlı olan bir ərazidə həm nəqliyyat vasitələrinin, həm piyadaların hərəkətinə yaxşı şərait yaradır. Həm də çox müsbət bir aurası var, gözəl işıqlardır.

Prezident İlham Əliyev: Bir də ki, bu, enerjiyə böyük qənaət edir. Ənənəvi köhnə dirəklərlə müqayisədə elektrik enerjisinin sərfiyyatına təqribən 50 faiz, bəzi hallarda 70 faiz qənaət edir.

Tahir Məmmədov: Bəli, dediyinizi biz artıq reallıqda görürük.

* * *

Daha sonra Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva şəhid Samir Kaçayevin valideynləri ilə görüşdülər.

Tahir Məmmədov: Cənab Prezident, gördüyünüz bu əsər Şamaxıda böyüyüb başa çatmış heykəltaraş Samir Kaçayevin əsəridir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, bilirəm.

Tahir Məmmədov: "Küləklə sovrulanlar" adlanır. Mehriban xanım, Sizin diqqət və qayğınızın nəticəsidir ki, bu əsər məhz Şamaxıda qoyuldu. Həm valideynləri, həm bizim hamımız üçün çox gözəl böyük bir hədiyyədir. Həm də turistlər üçün diqqətçəkən bir əsərdir.

Prezident İlham Əliyev: Nə yaxşı ki, burada da bu lövhə var. Buradan keçən görəcək, biləcək ki, müəllif kimdir.

Tahir Məmmədov: Bəli.

Samir Kaçayevin atası: Diqqətinizə görə minnətdarıq, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, siz sağ olun ki, Vətən üçün, dövlət üçün belə övlad yetişdirmisiniz. Qəhrəmancasına həlak olub, şəhadət zirvəsinə ucalıb və istedadlı bir gənc idi, vətənpərvər gənc idi. Siz sağ olun ki, belə övlad böyütmüsünüz, o da canını Vətən uğrunda fəda edib.

Samir Kaçayevin atası: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Təsəlli o ola bilər ki, qanı yerdə qalmayıb. O, Aprel döyüşləri zamanı həlak olmuşdur. Biz düşməndən onun və bütün digər şəhidlərimizin qanını aldıq. Torpaqlarımızı geri qaytardıq, böyük Zəfər əldə etdik və Aprel döyüşlərinin bu Zəfərdə də öz rolu var, öz payı var. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Bu da onun xatirəsinə özü tərəfindən yaradılmış bir əbədi abidə olacaq.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Əsərin fonunda şəkil çəkdirək.

* * *

Xatirə şəkli çəkdirildi.

* * *

Samir Kaçayevin atası: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: 22 yaşı var idi.

Samir Kaçayevin atası: Bəli, təzə tamam olmuşdu. Bir ay idi ki, 22 yaşı tamam olmuşdu. Magistraturaya qəbul olmuşdu. Dedim, oxu qurtar sonra. Dedi yox, gedim Vətənə borcumu verim. Ondan sonra davam edəcəyəm.

Mehriban xanım, Siz də çox sağ olun. Siz bizə ev tikdirmisiniz. Çox sağ olun. Çox minnətdarıq, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Samir Kaçayevin ailə üzvü: Şəhidlərin xatirəsinə böyük ehtiram, şəhid ailələrinə, qazilərə böyük diqqət və qayğı göstərirsiniz, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Şəhidlərin xatirəsi bizim üçün müqəddəsdir.

Şamaxı rayonunda indi işlər yaxşı gedir. Böyük quruculuq işləri aparılır. Bütün sahələrdə insanların rahatlığı üçün çalışırıq. Şəhidlərimiz də bax, bu gün üçün öz canlarını fəda etmişlər ki, xalqımız rahat yaşasın, sülh, təhlükəsizlik şəraitində yaşasın, öz doğma torpağına qayıtsın və artıq qayıdıbdır. Biz bir neçə gündən sonra tarixi Zəfərin birinci ildönümünü qeyd edəcəyik. Bütün şəhidlərimizin bu Zəfərdə böyük payı var, öz payı var hər bir şəhidin.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Əsər də simvolikdir. Sanki şəhidlərin ruhları zirvəyə qalxır.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, elədir.

Samir Kaçayevin ailə üzvü: Bu, onun son işlərindən biridir. Bu görüşə görə sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, çox sağ olun.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Sağ olun.

Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Şamaxı şəhərində Gənclər Parkında görülmüş işlərlə tanış olublar.

Gənclər Parkı Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 2020-ci ilin "Könüllülər İli" elan edilməsi çərçivəsində "Regional İnkişaf" İctimai Birliyinin təşəbbüsü ilə yaradılıb. Qeyd edək ki, Heydər Əliyev Fondunun "Regional İnkişaf" İctimai Birliyi tərəfindən gənclərin idmana olan marağının artırılması, asudə vaxtlarının səmərəli təşkili və sağlam həyat tərzinin təbliği məqsədilə regionlarda müxtəlif layihələr həyata keçirilir. Bu layihələr çərçivəsində Şamaxı şəhərindəki park da yenidən qurulub, yaşıllıq və gəzinti sahələri yaradılıb, sakinlərin və qonaqların istirahəti üçün infrastruktur qurulub. Açıq havada idmanla məşğul olmaq üçün müxtəlif idman qurğuları quraşdırılıb. Qeyd edək ki, belə idman qurğuları şəhərin müxtəlif yerlərində də quraşdırılaraq sakinlərin ixtiyarına verilib. Azərbaycanda ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması, sağlam həyat tərzinin, o cümlədən idmanın təbliği üçün dövlət səviyyəsində həyata keçirilən layihələrə Heydər Əliyev Fondunun "Regional İnkişaf" İctimai Birliyi də xüsusi diqqət yetirir. Bununla əlaqədar İctimai Birlik Bakıda, eləcə də regionlarda yeni yaşıllıq zonalarının salınması və mövcud yaşıllıq sahələrinin qorunması üzrə bir sıra layihələr icra edir.

Şamaxı Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Tahir Məmmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma rayonda həyata keçirilən layihələr barədə məlumat verdi.

Bildirdi ki, açıq hökumətin təşviqinə dair fəaliyyət planına uyğun olaraq Şamaxı rayonunda da bir sıra işlər görülüb, rəqəmsallaşma ilə bağlı bir neçə layihə həyata keçirilib. Onların arasında elektron müraciət portalı xüsusi ilə fərqlənir.

Vətəndaşların dövlət qurumları ilə daha rahat təmasda olmaları, birbaşa, heç bir maneəsiz müraciətləri üçün Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi ilə birlikdə belə bir portal yaradıldı və 2020-ci ilin sentyabrından vətəndaşların ixtiyarındadır. Vətəndaşlar istənilən dövlət qurumuna birbaşa müraciət ünvanlayırlar və ilkin müraciət zamanı onların fərdi elektron kabineti formalaşır ki, onlar öz müraciətlərinin statusu barədə istənilən məlumatı ala bilsinlər. Eyni zamanda, bu portalın üstünlüklərindən biri də odur ki, yerli və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları istədikləri vaxt müvafiq quruma ünvanlanan müraciəti izləyə bilirlər.

* * *

Qeyd olundu ki, Ümumdünya Telekommunikasiya İttifaqının keçirdiyi müsabiqədə bu layihə elektron hökumət nominasiyasında qalib elan edilib. Azərbaycanda elektron hökumətlə bağlı yaradılan ekosistemin bir göstəricisi olan bu layihə çərçivəsində toplanan məlumatlar daha sonra təhlil edilir.

Tahir Məmmədov: Cənab Prezident, bu məqamda deməliyəm ki, Şamaxıda baş verən zəlzələdən sonra Sizin birbaşa tapşırığınızla təmir, bərpa və tikinti işləri tam olaraq dövlət vəsaiti hesabına həyata keçirilir. Şamaxıda 4 minə yaxın ev yenilənib və hələ bu layihə davam edir. Bu yaxınlarda Sizin tapşırıqlarınıza uyğun olaraq yenə də vəsait ayrıldı və o evlərin hamısı bərpa ediləcək, o ailələr bu qayğı ilə əhatə olunacaq. Buna görə də əhalimiz adından dərin təşəkkürümüzü bildiririk.

* * *

Daha bir layihə coğrafi informasiya sisteminin ilkin elementi olaraq həyata keçirilib. Şamaxıya aid məlumatlar toplanaraq data şəklində 3D xəritəsinə yerləşdirilib. Buraya, həmçinin rayon üzrə kənd təsərrüfatı, təhsil, səhiyyə məlumatları da daxil edilib. Bu isə iqtisadi təhlillər zamanı daha obyektiv qərarların verilməsinə imkan yaradır.

Tahir Məmmədov: Cənab Prezident, bu gün bizim həyata keçirdiyimiz cari layihələrdən biri də ictimai nəqliyyatdakı yeni ödəniş modelinin Şamaxıda tətbiqidir. Qeyd etməliyəm ki, bu pilot layihələrdən biri kimi ilk dəfə olaraq Sizin rayonumuza hədiyyə etdiyiniz ictimai nəqliyyat vasitələrində tətbiq olunubdur. Əhalimiz çox məmnundur, çox müasir avtobuslardır.

* * *

Diqqətə çatdırıldı ki, müasir texnologiyanın verdiyi imkanlar sayəsində əməkhaqqı, pensiya kredit kartları, hətta həmin kartların bağlandığı mobil telefon, mobil saat, smart saat və digər qurğular vasitəsilə nəqliyyatda ödəniş edilə bilər.

Bildirildi ki, son illərdə Şamaxıda təhsil sahəsində də xeyli iş görülüb, rayonda 70 məktəbdən 49-u yenilənib.

Tahir Məmmədov: Bu, birbaşa Sizin təhsilə olan diqqət və qayğınızın göstəricisidir və görülən bütün bu işlər ona hesablanıb ki, təhsildə keyfiyyət yüksəlsin.

Göstərici kimi deyə bilərik ki, respublika üzrə 76 təhsil subyekti arasında Şamaxı 66-cı yerdən 49-cu yerə irəliləyib. Yaradılmış bu şəraitə görə də həm şagirdlər, həm müəllimlər çox məmnundurlar. Hazırda layihələr davam edir. Qeyd etməliyəm ki, Heydər Əliyev Fondu bu işdə bizə çox yüksək səviyyədə kömək edir. Rayonumuzda tikilən məktəblərin əksəriyyətində Heydər Əliyev Fondunun həm təşəbbüsü, həm birbaşa həyata keçirdiyi layihələr var. Buna görə hörmətli Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Sizə hər zaman öz təşəkkürümüzü bildiririk ki, həm bu sahədə, həm də digər bütün sahələrdə rayonumuza böyük diqqət və qayğı göstərirsiniz.

* * *

Qeyd edildi ki, Şamaxıda digər prioritet istiqamət səhiyyə sektorudur. Hazırda pilot layihə olaraq Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı Heydər Əliyev Fondu ilə birlikdə ilkin səhiyyə xidmətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində böyük layihə həyata keçirir.

Tahir Məmmədov: Hazırda ilkin olaraq mobil klinikalar fəaliyyət göstərir. Kəndlərdə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən tikilmiş tibb məntəqələri fəaliyyət göstərir. Ümumilikdə modelin əsas istiqaməti ailə sağlamlıq mərkəzlərinin formalaşdırılmasıdır ki, əhali yalnız xüsusi zərurət olanda mərkəzi xəstəxanalara müraciət etsin. Onlar gündəlik səhiyyə xidmətini orada rahat ala bilsinlər.

O da qeyd olundu ki, Şamaxıda abadlıq işləri geniş vüsət alıb, turizm sahəsinin inkişafı ilə bağlı işlər davam etdirilir.

Tahir Məmmədov: Rayonumuzda mədəni-kütləvi tədbirlərin keçirilməsi üçün Mədəniyyət Mərkəzi Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə yenidən quruldu, tam əsaslı təmir olundu, müasir standartlara uyğun mədəniyyət evi formalaşdı. Təbii ki, turizm rayonunda nəqliyyatın təhlükəsiz hərəkəti ən vacib məsələdir. Bununla bağlı hazırda dairəvi yol ötürücüləri və sair inşa olunmaqdadır. Bu məsələdə Avtomobil Federasiyasının xarici ekspertləri cəlb etməsi təbii ki, işimizi daha da asanlaşdırır və səmərəliliyi artırır.

* * *

Dövlətimizin başçısına məlumat verildi ki, hazırda şəhərin daxili küçələri də yenidən qurulur. Bu isə əhalinin böyük məmnunluğuna səbəb olub, onların rahat hərəkətinə şərait yaradıb. İşıqlandırma ilə bağlı da xeyli iş görülüb.

Prezident İlham Əliyev: Artıq o xarici şirkət enerjiyə qənaət edən dirəkləri quraşdırmağa başlayıbdır. Mən yol boyunca gördüm.

Tahir Məmmədov: Bəli, cənab Prezident, bu layihə Sizin birbaşa bizim rayonumuza olan böyük hədiyyənizdir. Bu cür ən müasir standartda işıqların qurulması Şamaxı kimi yeddi ay güclü dumanlı olan bir ərazidə həm nəqliyyat vasitələrinin, həm piyadaların hərəkətinə yaxşı şərait yaradır. Həm də çox müsbət bir aurası var, gözəl işıqlardır.

Prezident İlham Əliyev: Bir də ki, bu, enerjiyə böyük qənaət edir. Ənənəvi köhnə dirəklərlə müqayisədə elektrik enerjisinin sərfiyyatına təqribən 50 faiz, bəzi hallarda 70 faiz qənaət edir.

Tahir Məmmədov: Bəli, dediyinizi biz artıq reallıqda görürük.

Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Şamaxı şəhərində inşa edilən 7 saylı körpələr evi-uşaq bağçasının açılışında iştirak ediblər.

80 yerlik məktəbəqədər təhsil müəssisəsində qrup, oyun və yataq otaqları, idman, akt və musiqi zalları, tibb otağı var. Burada uşaqların ilkin biliklərə yiyələnmələri və əylənmələri üçün zəruri şərait yaradılıb. Bağçanın həyətində abadlıq-yaşıllaşdırma işləri aparılıb, oyun meydançası və söhbətgahlar quraşdırılıb.

Qeyd edək ki, Heydər Əliyev Fondunun 2014-cü ildən başlayan "Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin inkişafı" proqramı çərçivəsində məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin yenidən qurulması, uşaqların təlim-tərbiyəsinin hərtərəfli təmin olunması ilə bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilib. O cümlədən Heydər Əliyev Fondu tərəfindən bölgələrimizdə, həmçinin Şamaxı rayonunda körpələr evi-uşaq bağçalarının inşası və təmiri ilə bağlı layihələr reallaşdırılıb.

Noyabrın 1-də Şamaxı şəhərində Yaradıcılıq Mərkəzi istifadəyə verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə yaradılan Yaradıcılıq Mərkəzinin açılışında iştirak ediblər.

Yaradıcılıq Mərkəzinin ikimərtəbəli binasında müxtəlif sənət növləri üzrə emalatxanalar yaradılıb. Burada toxuculuq, dulusçuluq, keçə sənəti, naxışvurma, keramika avadanlıqları, xalçaçılıq, heykəltəraşlıq, rəsm, rəngkarlıq üzrə emalatxanalar fəaliyyət göstərəcək. Yaradıcılıq Mərkəzində, eyni zamanda, satış-sərgi salonu da yaradılıb.

Qeyd edək ki, yerli sakinlərə dəstək və bölgədə əhalinin məşğulluğunun artırılması məqsədilə yaradılan Mərkəzdə bir sıra peşə istiqamətləri üzrə sənətkarlıq bacarıqları olan şəxslər işlə təmin olunacaqlar. Mərkəzin ikinci mərtəbəsində uşaqlar üçün tədris, təlim və asudə vaxtın səmərəli keçirilməsi məqsədilə otaqlar təşkil edilib. Burada 7 yaşdan yuxarı uşaqların müxtəlif dərnəklərdə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi mümkün olacaq.

Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Şamaxı şəhər stadionunun açılışında iştirak ediblər.

AFFA-nın icraçı vitse-prezidenti Elxan Məmmədov görülən işlər barədə dövlətimizin başçısına və birinci xanıma məlumat verdi.

Bildirildi ki, 2200 azarkeş tutumu olan Şamaxı şəhər stadionu UEFA-nın ikinci kateqoriyalı sertifikatına malik olacaq. Bu isə stadionda beynəlxalq oyunların

keçirilməsi üçün bütün imkanların olmasından qaynaqlanır. UEFA klub yarışlarının 1-ci, 2-ci və 3-cü təsnifat mərhələsinin, eyni zamanda, milli komandadan başqa, bütün yaş qruplarına aid milli komandaların oyunları bu stadionda keçirilə bilər. Bu stadionun inşası üçün maliyyə vəsaitinin 87 faizi UEFA, 13 faizi isə AFFA tərəfindən təmin olunub. Stadionun ərazisindəki idman kompleksində cüdo və güləş növləri ilə məşğul olmaq üçün zal, həmçinin fitnes-zalı inşa edilib. Bundan əlavə, stadionun ərazisində süni örtüklü iki mini-meydança yaradılıb və bu meydançaların 300 nəfər azarkeş tutumuna malik tribunası var.

Bütün bunlar göstərir ki, ölkəmizdə idmanın inkişafı və onun kütləviliyinin təmin olunması istiqamətində dövlət siyasəti davam etdirilir. Əsas diqqət həm də yeni idmançı nəslinin yaradılmasına yönəlib ki, bu cür idman obyektlərinin istifadəyə verilməsi bu məqsədin təmin olunmasında mühüm rol oynayır.

Prezident İlham Əliyev stadionda qapılara qol vurdu.

İcra hakimiyyətinin başçısı Tahir Məmmədov: Cənab Prezident, havanın gözəlliyindən istifadə edib bir məqamı qeyd etmək istəyirəm. Solda gördüyünüz Gülüstan qalası Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Erik Pumer tərəfindən skan olunub. Onun üzdə olan hissələrinin 3D modeli yaradılıb. İndi orada çox ciddi tədqiqat işləri aparmaq və qalanı bərpa etmək olar. Çünki o, çox qədim tarixi bir qaladır. Müəyyən vizual tarixi materiallar qalıb, avstriyalı səyyahların çəkdiyi yerlər. Kifayət qədər hündür dağın üstünü örtən böyük qala olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 1-də Şamaxı Üzüm Tingçilik Mərkəzinin açılışında iştirak ediblər.

Kənd təsərrüfatı naziri İnam Kərimov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma Mərkəz barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Şamaxı Üzüm Tingçilik Mərkəzinin yaradılmasında məqsəd respublikanın üzümçülük təsərrüfatlarını müxtəlif iqlim şəraitinə adaptasiya qabiliyyətli, fillokseraya davamlı calaq-üzüm əkin materialı ilə təmin etməkdir. Mərkəzin illik istehsal gücü 1 milyon ədəd ting təşkil edir. Mərkəzdə dördü yerli - Mədrəsə, Bayanşirə, Məlayi, Xindoqni olmaqla 10 texniki və bir yerli Ağadayı sortu olmaqla 15 süfrə üzüm sortlarının tingləri istehsal olunacaq. Bundan əlavə, 6 xarici sort və hibrid üzrə fillokserayaya davamlı anaclıqlar da yetişdiriləcək. 1,2 hektar sahədə salınan Şamaxı Üzüm Tingçilik Mərkəzinin fəaliyyətə başlaması üzüm tinglərinə olan tələbatın yerli istehsal hesabına ödənilməsini təmin etməklə xaricə valyuta axınının qarşısını alacaq. Burada istehsal olunan tinglər region və Mərkəzi Asiya ölkələrinə ixrac olunacaq.

Onu da deyək ki, burada aqrar mühəndislik, budama, şpalerlərin çəkilməsi və digər istiqamətlər üzrə qısamüddətli və peşəyönümlü kursların təşkili, xəstəlik və zərərvericilərlə mübarizədə elmi-praktiki dəstəyin göstərilməsi, tarla məktəblərinin yaradılması, sort xüsusiyyətlərinin öyrədilməsi planlaşdırılır. Bununla yanaşı, yerli sortlardan ibarət gen banklarının formalaşdırılması, invitro şəraitində yetişdirilən tinglərdən ibarət bağların yaradılması, nümunə şərabların istehsalı və təşviqi, şərab kolleksiyalarının formalaşdırılması da diqqət mərkəzində olacaq.

Qeyd edək ki, Azərbaycan üzüm istehsalına görə ötən əsrin 70-80-ci illərində ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə sovet məkanında aparıcı respublikalardan biri olub. Ölkəmizdə 600-ə qədər aborigen və introduksiya olunmuş üzüm sortları becərilib və bunlardan təxminən 400-ü yerli üzüm sortlarıdır. Buna misal olaraq Ağ şanı, Qara şanı, Mədrəsə, Meysəri, Təbrizi və digərlərini göstərmək olar. Hazırda ölkədə yerli üzüm sortlarından daha məhsuldar və yerli şəraitə uyğun 38 üzüm sortu geniş yayılıb və onlar sahibkarlıq subyektləri tərəfindən becərilir. Onu da deyək ki, 2020-ci ildə ölkədə 208 min tondan çox üzüm istehsal olunub. Bu da 2019-cu il ilə müqayisədə 3.1 faiz çoxdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 1-də Şamaxı rayonunda akademik Heydər Hüseynov adına Çarhan kənd tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak ediblər.

Məktəbin əvvəlki binası 1972-ci ildə inşa olunmuşdu. Orta təhsil müəssisəsi tədris üçün artıq yararsız vəziyyətə düşdüyündən Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə məktəb üçün yeni binanın tikilməsinə qərar verildi.

Diqqətə çatdırıldı ki, 420 şagird yerlik məktəb binası 5 korpusdan ibarətdir. Burada sinif otaqları, fizika, kimya və biologiya laboratoriyaları, informatika, hərbi təlim, tibb, əmək təlimi otaqları, kitabxana, yeməkxana, akt və idman zalları, açıq idman meydançası var.

Qeyd edək ki, Heydər Əliyev Fondu elmin və təhsilin inkişafını daim diqqət mərkəzində saxlayır, bu sahədə dövlət tərəfindən görülən işlərə öz töhfəsini verir. Fondun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə təhsil sahəsində ardıcıl olaraq irimiqyaslı layihələr həyata keçirilir. Bu layihələr sırasına “Uşaq evlərinin və internat məktəblərinin inkişaf proqramı”, “Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb”, “Təhsilə dəstək” və “Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin inkişafı” proqramları daxildir. Fondun bu proqramları çərçivəsində Şamaxı rayonunda da müxtəlif illərdə yeni təhsil ocaqlarının tikintisi, təmiri və lazımi avadanlıqla təmin edilməsi üzrə bir sıra layihələr reallaşdırılıb.

* * *

Noyabrın 1-də Şamaxıdakı Pirsaat Baba ziyarətgah-məscid kompleksinin bərpa və yenidənqurma işlərindən sonra açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva açılışda iştirak ediblər.

Şamaxı rayonunda Pirsaat çayının sahilində yerləşən Pirsaat Baba ziyarətgahı əhalinin ən çox ziyarət etdiyi müqəddəs ocaqlardan biridir. 2019-cu ildə Şamaxıda baş verən zəlzələ zamanı ziyarətgahın divarlarında çatlar əmələ gəlmişdi. Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə 2020-ci ildə burada bərpa-yenidənqurma işlərinə və yeni məscid binasının inşasına başlanıldı. Elə həmin il mayın 25-də Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva ziyarətgahın yenidən qurulması çərçivəsində görülən işlərlə tanış oldular. Mütəxəssislərin iştirakı ilə həyata keçirilən işlər nəticəsində tarixi abidə və müqəddəs ziyarətgah-məscid kompleksi qısa müddətdə yenidən quruldu. Məsciddə ibadət zalı ilə yanaşı, mərasim zalları da inşa olunub.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyevin xüsusi diqqəti sayəsində dini ziyarətgahlarımız və dini məbədlərimiz yenidən qurulur. Bu sahəyə Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondu da öz töhfəsini verir, istər ölkəmizdə, istərsə də xaricdə dini abidələrin bərpası üzrə layihələr reallaşdırır. Bunlardan biri də Şamaxı şəhərinin girəcəyində, Bakı-Şamaxı-Yevlax avtomobil yolunun kənarında yerləşən Pirsaat Baba ziyarətgahıdır.

Onu da deyək ki, müxtəlif zamanlarda dağıntıya məruz qalmış orta əsrlərə aid bu ziyarətgah 1918-ci ildə Hacı Cəfərqulu adlı xeyirxah şəxs tərəfindən türbə şəklinə salınıb. Ziyarətgah sovetlər dövründə dağıdılsa da, müstəqilliyimizin bərpasından sonra 1993-cü ildə yenidən inşa edilib, lakin zəlzələ nəticəsində dini ocağa zərər dəymişdi. Ötən ildən başlayaraq həyata keçirilən genişmiqyaslı yenidənqurma işləri nəticəsində artıq dini ibadətgah yenidən əhalinin ixtiyarına verilir.

Ziyarətgah-məscid kompleksinin ətrafında geniş abadlıq-yaşıllaşdırma işləri görülüb.

Şuşaya səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 7-də Şuşa şəhərinə səfərə gəliblər.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım əvvəlcə Füzuli rayonunda Zəfər yolunun açılışında iştirak ediblər.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Daşaltı kəndində məscidin, Şuşa Radio-Televiziya yayım qülləsinin, Şuşa Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməllərini qoyublar.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Aşağı Gövhər Ağa məscidində və Mehmandarovların malikanə kompleksində aparılan bərpa işləri ilə tanış olublar.

Sonra dövlətimizin başçısı və birinci xanım VIII Qlobal Bakı Forumunun iştirakçıları ilə görüşüb, söhbət edib və Cıdır düzündə olublar.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 7-də Şuşa şəhərinə səfərə gəliblər.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım əvvəlcə Füzuli rayonunda Zəfər yolunun açılışında iştirak ediblər.

Prezident İlham Əliyev Zəfər yolu lövhəsinin üzərindən ağ örtüyü götürdü.

Zəfər yolunun tikintisinin qısa vaxtda həyata keçirilməsi Azərbaycan xalqının qazandığı parlaq Qələbənin simvoludur. Ali mühəndislik düşüncəsinin, yüksək texnoloji imkanların istifadə olunduğu bu layihə ilin bütün fəsillərində çətin relyef şəraitində, keçilməz dağ yolları yarılaraq həyata keçirilib. Belə bir qısa vaxtda icra olunan və dünyada analoqu olmayan layihə Azərbaycan dövlətinin gücünü, onun malik olduğu potensialı və ən əsası Prezident İlham Əliyevin qətiyyətini bütün dünyaya göstərdi. Şanlı Ordumuzun ölkəmizin mədəniyyət paytaxtı olan Şuşa şəhərini mənfur düşməndən azad edərkən istifadə etdiyi cığır-yolun əbədiləşdirilməsi məqsədilə tikilən və Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev tərəfindən “Zəfər yolu” adlandırılan avtomobil yolunun inşası dövlətimizin başçısının daimi nəzarəti altında icra olunub.

Başlanğıcını Hacıqabul-Mincivan-Zəngəzur dəhlizi magistral avtomobil yolundan götürən 101 kilometrlik Zəfər yolu Qarabağın tacı olan Şuşa şəhərinə qədər uzanır. Füzuli, Xocavənd, Xocalı və Şuşa rayonlarının ərazisindən keçməklə inşa edilən Zəfər yolu Füzuli və Şuşa şəhərləri də daxil olmaqla bu rayonların onlarla yaşayış məntəqəsini əhatə edir. Bu layihə həm də ona görə müstəsna əhəmiyyət daşıyır ki, o, ilk növbədə, öz doğma yurdlarına qayıdacaq insanların rahatlığının təmin olunmasına, onlar üçün yüksək səviyyəli həyat və yaşayış standartının yaradılmasına xidmət edir.

Düz bir il bundan öncə Azərbaycan xalqı, dövləti və Ordusu elə bir tarix yazdı ki, bu, bütöv bir millətin ləyaqət rəmzinə, milli qeyrət nümunəsinə çevrildi. Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusu 30 illik işğala cəmi 44 gündə son qoydu. Tariximizdə yeni səhifə yazıldı. Şanlı Ordumuz yağı düşmənin üstümüzə atdığı ləkəni təmizlədi, biz qamətimizi düzəltdik, illərlə həsrətində olduğumuz torpaqlarımıza qovuşduq. Biz heç nəyi unutmadıq, unutmadıqca da möhkəmləndik, gücləndik

və nəhayət, dünyanın illərdir göz yumduğu ədalətsizliyi özümüz təkbaşına aradan qaldırdıq. Prezident İlham Əliyevin yüksək sərkərdəlik qabiliyyəti ilə qəhrəman Ordumuzun Vətən müharibəsində qazandığı Qələbə Azərbaycan xalqının Zəfər məramına, milli kimlik mücadiləsinə, torpaq və Vətən sevgisinə şahidlik etdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 7-də Şuşada Daşaltı məscidinin təməlini qoyublar.

Azad edilmiş ərazilərimizdə işğal dövründə düşmən tərəfindən dağıdılmış dini-mənəvi abidələrimiz bərpa olunur və yeniləri tikilir. Zəfər Günü ərəfəsində belə bir addımı atmaqla Prezident İlham Əliyev dünyaya növbəti mesajı verir: Biz nəinki torpaqlarımızı abadlaşdırır, keçmiş məcburi köçkünlərimizi geri qaytarmaq üçün müasir infrastruktur yaradır, həm də ermənilərin bu torpaqlarda dini-mədəni abidələrə qarşı həyata keçirdiyi vandallığın izlərini təmizləyir, müqəddəs dəyərlərimizə sahib çıxırıq.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 7-də Şuşa Radio-Televiziya Yayım Stansiyasının təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma təməli qoyulan Şuşa Radio-Televiziya Yayım Stansiyası barədə məlumat verildi.

Qeyd edək ki, Şuşa Radio-Televiziya Yayım Stansiyası 1966-cı ildə inşa edilib. Sovet dönəmində radio-televiziya proqramları bu stansiya vasitəsilə Qarabağa və Naxçıvan Muxtar Respublikasına ötürülürdü. Şuşa işğal olunana qədər teleradio proqramlarının bu bölgələrə ötürülməsinə ermənilər hər vasitə ilə mane olurdular. Belə ki, stansiya dəfələrlə ermənilər tərəfindən ağır artilleriya atəşinə məruz qaldığından buradakı avadanlıqlar zədələnmişdi, texniki binada ciddi dağıntılar baş vermişdi. 1992-ci ildə Şuşa işğal olunduğu zaman stansiyanın fəaliyyəti nəzarətdən çıxmışdı.

Vətən müharibəsində əldə olunmuş Qələbədən sonra Şuşa Radio-Televiziya Yayım Stansiyasında ötən il dekabrın 31-dən radio-televiziya yayımlarının təşkili müvəqqəti bərpa edilib. Belə ki, stansiyadan yayımlanan 11 televiziya proqramının Şuşa, Xankəndi şəhərlərində və Xocalı, Ağdam, Bərdə rayonlarında, eləcə də ətraf yaşayış məntəqələrində yayımı təmin olunub. Layihəyə əsasən tikiləcək 130 metrlik metal qüllənin və texniki binanın inşası Azərbaycanın telekommunikasiya sisteminin inkişaf etdiyi ölkələrdən birinə çevrildiyinin daha bir sübutudur.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Şuşa Radio-Televiziya Yayım Stansiyasının təməlini qoydular.

İnşa olunacaq yeni qüllə dayanıqlı və keyfiyyətli radio-televiziya yayımının təmin edilməsinə imkan verəcək. Şuşa və ətraf ərazilər keyfiyyətli radio-televiziya yayımları ilə təmin olunacaq.

Noyabrın 7-də Şuşa Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməli qoyulub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Ən müasir tibbi avadanlıqla təchiz ediləcək xəstəxanada müayinə və müalicə işinin aparılması üçün hər cür şərait yaradılacaq.

Əhalinin sağlamlığı daim dövlətimizin başçısının diqqət mərkəzindədir. Bu baxımdan işğaldan azad edilən ərazilərdə də tibb və səhiyyə xidmətlərinin təşkili və həyata keçirilməsi üçün qısa bir müddətdə genişmiqyaslı işlər həyata keçirilir. Təməli qoyulan Şuşa Rayon Mərkəzi Xəstəxanası burada yaşayacaq əhalinin tibbi təminatı və sağlamlığının qorunması istiqamətində Prezident İlham Əliyevin birbaşa göstərişi və rəhbərliyi ilə icra olunan infrastruktur layihələrindən biridir. Bu, həm də onu göstərir ki, azad edilmiş digər ərazilərdə olduğu kimi, Şuşada da səhiyyə ocaqlarının inşası dövlətimiz üçün prioritet məsələlərdəndir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 7-də Şuşada Aşağı Gövhər Ağa məscidində Heydər Əliyev Fondu tərəfindən aparılan bərpa işləri ilə tanış olublar.

Prezidentin köməkçisi Anar Ələkbərov dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya görülən işlərlə bağlı məlumat verdi.

Otuz ilə yaxın müddətdə Ermənistanın işğalı altında olan şəhər və rayonlarımız, oradakı yaşayış və inzibati binalar, bütün infrastruktur ermənilər tərəfindən dağıdılıb, təbii sərvətlərimiz talan edilib, bu ərazilərdəki dini, tarixi, mədəni abidələrimiz vandalizm aktlarına məruz qalıb. İşğal altında olan torpaqlarımız Prezident, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi altında qəhrəman əsgər və zabitlərimizin şücaəti sayəsində azad edildikdən sonra bu ərazilərdə geniş bərpa-quruculuq işlərinə başlanılıb. Bu çərçivədə Şuşa şəhərində Heydər Əliyev Fondu tərəfindən də bir sıra tarixi, mədəni abidələrin bərpası üzrə layihələr həyata keçirilir.

Şuşa şəhəri işğal altında olduğu müddətdə ermənilər tərəfindən dağıdılmış Aşağı Gövhər Ağa, Yuxarı Gövhər Ağa və Saatlı məscidləri ilkin layihəyə uyğun olaraq bərpa olunur. Hər üç məscid ölkə əhəmiyyətli tarixi-mədəniyyət abidələri siyahısındadır. Ötən bir il ərzində Azərbaycan, Avstriya, İtaliya, Latviya və Türkiyədən olan ekspertlər tərəfindən qeyd olunan məscidlərdə qiymətləndirmə işləri aparılıb, bərpa layihəsi işlənilib. Hər üç məscidin bərpa işləri "Paşa Holdinq"in maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilir. Heydər Əliyev Fondu tarixi Yuxarı Gövhər Ağa məscidində bərpa işlərinin birinci mərhələsini artıq başa çatdırıb. Hazırda məsciddə ikinci mərhələ üzrə bərpa işləri aparılır. Bu mərhələdə məsciddə ilkin layihə qorunmaqla möhkəmləndirmə işləri həyata keçiriləcək,

məscidin ərazisində olan və ermənilər tərəfindən dağıdılmış mədrəsə də bərpa ediləcək. Ən geniş bərpa işləri dağıntıların miqyasına uyğun olaraq, Aşağı Gövhər Ağa məscidində aparılacaq. Məscidlərin minarələri bərpa olunacaq, eləcə də dam və döşəmə örtükləri dəyişdiriləcək.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 7-də Şuşada Mehmandarovların malikanə kompleksində aparılan bərpa işləri ilə tanış olublar.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma kompleksdə görülən işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, işğal dövründə ermənilər Azərbaycanın bu ərazidə əsrlər boyu yaşayan böyük şəxsiyyətlərinin tarixi irsini məhv etməyə çalışıblar. Şuşadan Azərbaycan izinin silinməsi üçün tarixi-mədəni abidələri dağıdaraq milli dəyərlərimizə ciddi ziyan vurublar. Mehmandarovların da malikanəsi məhz bu çirkin niyyətlərin qurbanı olub.

Mühüm mədəni-tarixi memarlıq abidəsi olan Mehmandarovların malikanə kompleksində bərpa işlərini Heydər Əliyev Fondu aparır. Kompleksə məscid, kiçik və böyük yaşayış evləri daxildir. İşğal dövründə ciddi ziyan dəyən, ermənilər tərəfindən dağıntılara məruz qalan malikanə kompleksində mütəxəssislər qiymətləndirmə işləri aparıblar. Qiymətləndirmə işlərinə uyğun olaraq ilkin layihə əsasında bərpa işlərinə başlanılıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 7-də VIII Qlobal Bakı Forumunun Şuşaya səfər edən iştirakçıları ilə söhbət ediblər.

Zəfər Günü münasibətilə Prezident İlham Əliyevi təbrik edən qonaqlar qısa vaxtda burada belə genişmiqyaslı işlərin görülməsinin böyük təəssürat yaratdığını vurğuladılar. Bu işlərin Azərbaycan Prezidentinin qətiyyətli və səriştəli rəhbərliyi, cəsarətli mövqeyi sayəsində reallaşdığını bildirdilər, böyük nailiyyət münasibətilə dövlətimizin başçısını bir daha təbrik etdilər.

Prezident İlham Əliyev işğaldan azad edilən ərazilərdə, həmçinin Şuşada bir ildən az vaxt ərzində sosial və infrastruktur obyektlərinin tikildiyini, yenidən qurulduğunu və bu işlərin hazırda da davam etdirildiyini dedi. Dövlətimizin başçısı bildirdi ki, əsas hədəf azad olunan ərazilərdə keçmiş məcburi köçkünlər üçün yüksək yaşayış şəraitinin yaradılmasıdır. Azərbaycan Prezidenti bərpa və yenidənqurma işlərinin tarixi və dini abidələri də əhatə etdiyini diqqətə çatdırdı.

Qonaqlar ermənilərin dağıtdıqları tarixi abidələri və törətdikləri vandalizm aktlarını öz gözləri ilə gördüklərini bildirdilər.

Dövlətimizin başçısı mürəkkəb relyefə malik olan Şuşa şəhərinin Azərbaycan Ordusunun misilsiz qəhrəmanlığı və şücaəti hesabına azad olunduğunu dedi. Prezident İlham Əliyev Vətən müharibəsindəki Qələbədən sonra Cıdır düzündə bir çox tədbirlərin təşkil olunduğunu, burada musiqi festivallarının keçirildiyini qeyd etdi.

Sonra dövlətimizin başçısı qonaqlarla birlikdə Cıdır düzündə xatirə şəkli çəkdirdi.

Bu gün ölkəmizin hər yerində qələbə ruhu hakimdir. Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı, Qarabağın tacı olan Şuşanın düşmən tapdağından azad edilməsi tarixi Qələbəmizin simvoludur. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə son bir ildə Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə aparılan bərpa-quruculuq işləri yenidən bu yerlərə həyat verir, ermənilərin ekoloji sistemə vurduqları ziyan aradan qaldırılır.

Xalqımızı möhtəşəm Qələbəyə aparan 44 günün şərəfinə ölkə üzrə 44 min ağac əkilməsi aksiyası çərçivəsində Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Cıdır düzündə ağac əkdilər.

İşğaldan azad olunan ərazilərdə ekoloji tarazlığın bərpası istiqamətində görülən tədbirlər Topxana meşəsini də əhatə edir. Heydər Əliyev Fondunun layihəsi çərçivəsində "Regional İnkişaf" İctimai Birliyinin könüllüləri tərəfindən Topxana meşəsində də ağacəkmə aksiyası keçirildi.

Topxana meşəsi Şuşanın qədim tarixə malik nadir sərvətlərindəndir. Şuşa rayonu ərazisindəki torpaqların 20 faizini əhatə edən bu meşə vaxtilə təbiət möcüzəsini xatırladırdı. Burada yaşı bilinməyən müxtəlif növ ağaclar vardı. Lakin ermənilər işğal dövründə təbii sərvətlərimizi də talayıb, meşələrimizi qırıblar. 1988-ci ilin noyabrında başlanan ekoloji terror nəticəsində 30 ilə yaxın işğal müddətində Topxanada minlərlə qiymətli ağac kəsilərək məhv edilib. Bu gün qədim Şuşanın Topxana meşəsini də əhatə edən ağacəkmə kampaniyası zamanı 3 hektar ərazidə dağdağan, göyrüc, saqqızağacı, qarağac əkildi, əraziyə 100 kiloqram palıd toxumu səpildi.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev noyabrın 8-də Şuşada hərbçilər qarşısında çıxış edib.

Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev hərbçiləri salamladı və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirildi.

Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev hərbçilər qarşısında çıxış etdi.

Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin çıxışı

- Əziz hərbçilər, sizi, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin bütün şəxsi heyətini və bütün Azərbaycan xalqını Zəfər Günü münasibətilə təbrik edirəm. İlk növbədə, xahiş edirəm ki, Vətən uğrunda qəhrəmancasına həlak olmuş şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilsin.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Bu gün biz Zəfər Gününü Şuşada, Cıdır düzündə qeyd edirik. Bütün Azərbaycan bu şanlı bayramı qeyd edir. Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi, tarixi ədaləti bərpa etdi. Biz düşməni doğma torpaqlarımızdan qovaraq tarixi missiyamızı yerinə yetirdik. 44 gün ərzində Azərbaycan Ermənistanın 30 il ərzində qurduğu bütün istehkamlarını, bütün döyüş mövqelərini məhv edərək, Ermənistan ordusunu məhv edərək tarixi Zəfər çaldı. Bu şanlı bayramı xalqımıza siz və sizin kimi on minlərlə hərbçimiz bəxş etmişdir.

İkinci Qarabağ müharibəsi şanlı tariximizin parlaq səhifəsidir. Azərbaycan xalqı bütün gücünü səfərbər edib bu şanlı missiyanı yerinə yetirmişdir. Mən işğal dövründə dəfələrlə deyirdim ki, hər bir Azərbaycan vətəndaşı bu müqəddəs günü öz işi ilə, öz əməli ilə yaxınlaşdırmalıdır. Mən demişdim ki, heç vaxt Azərbaycan xalqı işğalla barışmayacaq və biz işğala son qoymaq üçün bütün gücümüzü səfərbər edib bir nöqtəyə vuraraq düşməni tarixi torpaqlarımızdan qovduq.

2003-cü ildə ilk dəfə Prezident vəzifəsinə seçilən zaman Azərbaycan xalqına müraciət edərək demişdim ki, nəyin bahasına olursa-olsun, biz öz tarixi torpaqlarımızı düşmənin əlindən alacağıq. İstər sülh yolu ilə, istər müharibə yolu ilə və belə də oldu. Uzun illər aparılan sülh danışıqları heç bir nəticə vermədi. Nəticə sıfıra bərabər oldu. Əksinə, düşmən daha da azğınlaşmış, qudurmuşdu. Əgər işğalın ilk illərində hələ danışıqlarla bağlı Azərbaycan xalqında və məndə hər hansı bir ümidlər var idisə, son vaxtlar bu ümidlər tamamilə aradan qaldırıldı. Ermənistan və onun havadarları bu işğalı əbədi etmək istəyirdilər. Onlar hesab edirdilər ki, əgər bizim torpağımızı 30 ilə yaxın işğal altında saxlaya biliblərsə, bundan sonra da torpaqları əbədi olaraq işğal altında saxlayacaqlar. Amma səhv etdilər. Onlar bilməli idilər ki, biz heç vaxt bu vəziyyətlə barışmayacağıq. Bilməli idilər ki, biz düşməni torpağımızdan nəyin bahasına olursa-olsun qovacağıq. Buna hazır olmalı idik, xalq olaraq, dövlət olaraq, bütün hazırlıq işləri vaxtlı-vaxtında aparılmalı idi və aparılmışdır.

Bildiyiniz kimi, ordu quruculuğu, hərbi potensialımızın möhkəmləndirilməsi mənim Prezident kimi başlıca vəzifəm idi və təsadüfi deyil ki, mənim Prezidentlik dövrümdə dövlət büdcəmizin əsas xərcləri hərbi məqsədlər üçün nəzərdə tutulurdu. Bu illər ərzində biz güclü hərbi-texniki potensial yaratmışıq. Ən müasir silahlar, sursatlar, texnikalar ölkəmizə gətirilmişdi və hərbçilər tərəfindən bu texnika layiqincə istifadə olundu. İkinci Qarabağ müharibəsi bunun əyani sübutudur. Ordumuzun döyüş qabiliyyəti böyük dərəcədə artdı. Müntəzəm olaraq hərbi təlimlər keçirildi, məşqlər keçirildi və beləliklə, ordumuzun həm texniki təchizatı, həm mənəvi-psixoloji ruhu, həm də döyüş qabiliyyəti böyük dərəcədə artdı.

Biz iqtisadiyyatı gücləndirməli idik və yaxşı başa düşürdük ki, buna nail olmasaq biz düşməni torpaqlarımızdan qova bilməyəcəyik. İlk növbədə, iqtisadi müstəqillik təmin edilməli idi. Çünki əgər biz asılı vəziyyətdə olsaydıq, hansısa başqa böyük dövlətlərdən asılı olsaydıq, heç vaxt bizə imkan verməzdilər ki, biz bu şərəfli missiyanı yerinə yetirək. Ona görə Prezident kimi ilk günlərdən iqtisadi müstəqilliyə hesablanmış bütün lazımi addımlar atıldı və qısa müddət ərzində biz buna nail olduq. Bu gün dünya miqyasında iqtisadi potensial baxımından və iqtisadi sabitlik baxımından Azərbaycan birinci sıralardadır. İqtisadi müstəqillik əldə edilməsəydi, siyasi müstəqillikdən söhbət gedə bilməzdi. Biz asılı vəziyyətdə ola bilərdik. Necə ki, bu gün bir çox ölkələr asılı vəziyyətdədir və məhz buna görə öz iradəsini ortaya qoya bilmirlər. Siyasi müstəqillik imkan verdi ki, biz bütün tərəfdaşlarla bərabərhüquqlu, qarşılıqlı hörmət, bir-birinin işinə qarışmamaq prinsipləri əsasında münasibətlər qura bildik. Beləliklə torpaqlarımızın azad edilməsi üçün əsas şərtlərdən biri təmin edilmişdi.

Biz Qarabağ həqiqətlərini, işğalla bağlı erməni vəhşiliyini dünya ictimaiyyətinə çatdıra bildik. Birinci Qarabağ müharibəsindən sonrakı ilk dövrdə biz buna nail ola bilməmişdik. Ona görə dünyada müharibə ilə bağlı, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı təhrif edilmiş təsəvvür var idi. Biz bunu aradan qaldırdıq. Gecə-gündüz çalışaraq dünya ictimaiyyətini məlumatlandırdıq, aparıcı beynəlxalq təşkilatlarda uğurlu iş apararaq bizə əl verən və həqiqəti əks etdirən qərar və qətnamələri qəbul etdirdik. Bütün bu işlər bugünkü reallıq üçün hüquqi bazadır. Çünki bu gün biz düşməni torpağımızdan qovandan sonra heç kim bizə irad tuta bilməz. Çünki biz öz torpağımızda uğurlu əməliyyat aparmışıq, biz beynəlxalq hüququ pozmamışıq, müharibə qanunlarını pozmamışıq. Ədalətli müharibə aparmışıq və döyüş meydanında düşməni məğlub etmişik.

Digər önəmli amil gənc nəslin tərbiyəsi ilə bağlı idi. Çox yaxşı başa düşürdük ki, əgər bizim silahımız da, sursatımız da olsa, iqtisadiyyatımız da güclü olsa, beynəlxalq müstəvidə də uğur qazansaq, əgər bizim vətəndaşlar torpaq uğrunda, Vətən uğrunda öz gücünü göstərməsələr, qalan amillərin heç bir əhəmiyyəti olmayacaq. Tərbiyə işlərinə çox böyük fikir verərək gəncləri vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etdik. İmkan vermədik ki, işğalla bağlı olan tarix unudulsun. Qarabağı unutmadıq, əksinə, hər bir kürsüdən bu məsələ ilə bağlı istər ölkə daxilindəki tədbirlərdə, istər beynəlxalq tədbirlərdə daim bu mövzu birinci nömrəli mövzu idi. Gənclər vətənpərvərlik ruhunda yetişərək öz canlarını fəda edib öz qanı bahasına düşmənin əlindən bizim müqəddəs torpaqlarımızı ala bildilər. Bütün bu faktorların vəhdəti bizim Qələbəmizi şərtləndirdi.

Bir daha demək istəyirəm, açıq-aydın görünürdü ki, düşmən öz xoşu ilə torpağımızdan çıxmaq istəmir, daha da azğınlaşır və Azərbaycan xalqının heysiyyətinə toxunmaq üçün qəbuledilməz addımlar atır və

bəyanatlar verir. "Qarabağ Ermənistandır" deməklə Ermənistan təkcə danışıqlar prosesinə son qoymadı, eyni zamanda, bu, bizim üçün təhqir idi. Bizim üçün müqəddəs olan, Qarabağın tacı olan Şuşada saxta andiçmə mərasimi keçirmək bizim üçün təhqir idi. O şeytan yuvası, - harada ki, o tədbir keçirilmişdi - qəhrəman Azərbaycan Ordusu tərəfindən müharibə dövründə darmadağın edildi. Şuşaya qondarma qurumun qondarma "parlamentinin" köçürülməsi bizə növbəti dəfə sataşmaq idi. Ermənistan bizi təkəbbürlə, yekəxanalıq göstərərək yeni işğalla hədələyirdi. Biz nə qədər dözməli idik? Kimsə onların dərsini verməli idi, ya yox? Bax, sizin simanızda minlərlə, on minlərlə Azərbaycan gənci, əsgəri, zabiti sinəsini qabağa verərək düşmənə öz yerini göstərdi, düşməni elə vəziyyətə saldı ki, o vəziyyətdən o, əbədi çıxa bilməyəcək. Artıq o, məğlubedilmiş xalq və dövlət damğası ilə əbədi yaşayacaq.

Hər il işğal dövründə düşmən bizim üçün müqəddəs olan Şuşada may ayında Şuşanın işğalını bayram edirdi. May ayında bu il, bax burada, Cıdır düzündə "Xarıbülbül" festivalı keçirildi, muğam səsləndi. Avqust ayında Vaqif Poeziya Günləri keçirildi, Vaqifin və digər dahi şairlərimizin şeirləri səsləndi. Artıq bu torpaqlarda, bu səmada bu torpaq üçün, bu səma üçün yad dildə nə mahnı eşidiləcək, nə başqa bir yersiz bəyanat səslənəcək. Bundan sonra bu diyara Azərbaycan dili hakim olacaq, necə ki, tarixdə belə olub. Şuşa məscidində azan səsi, Cıdır düzündə muğam səsi, Vaqifin məqbərəsi önündə şeirlər səslənir. Bax, budur reallıq. Bunu biz əldə etmişik. Bütün beynəlxalq təzyiqlərə rəğmən, bütün hədə-qorxulara rəğmən, xalqımız yumruq kimi birləşdi, Ordunun arxasında dayandı və biz bu tarixi, şərəfli missiyanı yerinə yetirdik. 44 gün ərzində hər gün biz irəli gedirdik, bir gün belə geri addım atmamışıq. Ermənistan ordusunda 10 min fərari ola-ola, Azərbaycan Ordusunda bir nəfər də döyüş meydanından qaçmırdı. Bax, budur bizim milli ruhumuz, budur Azərbaycan ruhu.

Ermənistan işğal dövründə öz ordusu haqqında, guya döyüşkən əsgərləri haqqında mifologiya uydururdu: "yenilməz Ermənistan ordusu". Bəs hanı bu yenilməz ordu, Ermənistan ordusu? Pərən-pərən oldu, biz bunları cəmi 44 gün ərzində pərən-pərən saldıq. İmdad diləmişdilər, diz çökmüşdülər. Bizim şərtlərimizi qəbul edərək, noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə kapitulyasiya aktını imzalayaraq bizim qabağımızda ağ bayraq qaldırdılar.

Biz bütün dünyaya göstərdik ki, kim kimdir. Bütün dünyaya göstərdik ki, biz böyük xalqıq. Xalqımızın böyüklüyünü müharibə dövründə və müharibədən sonrakı bir il ərzində göstərdik. Ermənilər bütün şəhərlərimizi yerlə-yeksan etdilər. Bu yerlərə səfər edən Azərbaycan vətəndaşları, xarici vətəndaşlar gedirlər, məəttəl qalırlar, dəhşətə gəlirlər ki, bu dərəcədə vandallıq ola bilərmi? Bu dərəcədə nifrət ola bilərmi? Bu dərəcədə barbarlıq ola bilərmi? Bunu işğal dövründə ermənilər törədiblər. Bütün binaları sökərək, talayaraq, hətta qəbir daşlarını Ermənistana apararaq bu vəhşiliyi törətdilər. Biz isə müharibə dövründə müharibə qanunlarına riayət etdik, müharibə qanunlarını pozmadıq, özümüzü ləyaqətlə apardıq, necə ki, həyatda və siyasətdə özümüzü ləyaqətlə aparırıq.

Zəfər Günü bizim bayramımızdır. Bu, Zəfər bayramıdır, bu, rəşadət bayramıdır, bu, ədalət bayramıdır, bu, milli qürur, milli ləyaqət bayramıdır. Biz öz ləyaqətimizi bərpa etdik. Bundan sonra müzəffər ölkə və qalib xalq kimi əbədi yaşayacağıq. Bundan sonra Qarabağda və Zəngəzurda əbədi yaşayacağıq. Əgər Ermənistanda hər hansı bir qüvvə bizə xor baxsa, hansısa revanşist meyillərə əl atsa, bizim yumruğumuzu görəcəkdir. Bizim yumruğumuz yerindədir.

Əziz dostlar, əziz Azərbaycan xalqı. Mən sizi bu şanlı bayram münasibətilə bir daha ürəkdən təbrik etmək istəyirəm. Azərbaycan Ordusuna yeni qələbələr, Azərbaycan xalqına yeni uğurlar arzulayıram.

Eşq olsun Azərbaycan Ordusuna, eşq olsun Azərbaycan xalqına. Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!.

* * *

Azərbaycan Ordusunun Xüsusi Təyinatlı Qüvvələrinin baş leytenantı, "Qarabağ" ordenli Polad Feyzullayev dedi:

- Cənab Müzəffər Ali Baş Komandan.

Cənab generallar, zabitlər, gizirlər və əsgərlər.

Hörmətli tədbir iştirakçıları.

Mən fəxr edirəm ki, bu gün burada qarşınızda qalib bir Ordunun zabiti olaraq çıxış edirəm.

Cənab Ali Baş Komandan, Sizin rəhbərliyiniz altında və qətiyyətiniz, iradəniz sayəsində bu məsuliyyətli və taleyüklü vəzifəni yerinə yetirdiyimiz üçün, ərazilərimizi düşmən işğalından azad etdiyimiz üçün mən də bütün xalqımız kimi, qürur duyuram. Bəşəriyyət öz tarixi boyunca adı qələbə ilə simvollaşan müxtəlif xalqların, ölkələrin zəfər salnamələri yaratmasına şahidlik edir. Milli mübarizəyə qalxan bir sıra xalqlar tarix yazmaq, adını tarixə qələbə ilə, qəhrəmanlıqla yazdırmaq şərəfinə nail olublar.

Fəxr və qürur hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, öz adını bəşəriyyət tarixinə mütərəqqi, sivil dəyərlərə sadiq, humanist, sülhsevər, eyni zamanda, haqq və ədalət uğrunda savaşmağı bacaran bir xalq kimi həkk etdirmiş Azərbaycan xalqı da Sizin, Müzəffər Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi ilə Zəfər salnaməsini yazaraq öz qüdrətini və qətiyyətini bütün dünyaya nümayiş etdirdi. 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistan silahlı birləşmələrinin cəbhəboyu törətdiyi irimiqyaslı təxribatlara cavab olaraq Ordumuz Sizin əmrinizlə "Dəmir yumruq" adlandırılan əks-hücum əməliyyatına başladı. 44 gün davam edən Vətən müharibəsi 30 ilə yaxın davam edən işğala son qoyulması və ərazi bütövlüyümüzün bərpası ilə nəticələndi. Sizin sərkərdəliyiniz

sayəsində qazanılan möhtəşəm Zəfər tariximizə qızıl hərflərlə yazıldı. Azərbaycan tarixində indiyədək bundan böyük Qələbəmiz olmayıb. Qazandığımız Zəfər xalqımızın tarixində qələbələrin, zəfərlərin ən uca zirvəsində dayanır.

Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərinin düşmən əsarətindən xilas edilməsi və tarixi Zəfərimizin ilkin təməlləri ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuşdu. Bu Zəfər Sizin, Ali Baş Komandanımızın qətiyyəti və mükəmməl sərkərdəlik bacarığı, xalqımızın dəstəyi, Ordumuzun yüksək döyüş hazırlığı sayəsində və şəhidlərimizin qanı bahasına qazanılmışdır. Bu Qələbə həm də ona görə qürurvericidir ki, Zəfərimiz naminə canından keçənlərin qısası döyüş meydanında alındı. Vətən müharibəsi bütün dünyaya xalqımızın nə qədər vətənpərvər, nə qədər qəhrəman olduğunu bir daha göstərdi. Milli birliyimizin, həmrəyliyimizin gücünü nümayiş etdirdi.

Yaşasın Müzəffər Ali Baş Komandanımız! Yaşasın Azərbaycan xalqı! Yaşasın Ali Baş Komandanımızın tapşırığını istənilən yerdə, istənilən vaxt yerinə yetirməyə qadir olan rəşadətli Azərbaycan Ordusu! Qarabağ Azərbaycandır!

* * *

Dövlət Sərhəd Xidmətinin Çevik Hərəkət Qüvvələrinin mayoru, Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı Elvin Səfərov dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident.

Vətən müharibəsinin iştirakçısı olmuş bir Azərbaycan zabiti, Şuşa uğrunda döyüşmüş bir Azərbaycan hərbçisi olaraq bu gün Zati-alilərinizin qarşısında dayanmaqdan, Azərbaycan tarixinin ən böyük sərkərdəsi qarşısında çıxış etməkdən qürur duyur, bu şərəfə layiq görüldüyümə görə özümü çox xoşbəxt hiss edirəm.

Cənab Ali Baş Komadan, 44 günlük savaş, düşmənin döyüş meydanında diz çökdürülməsi, məğlubiyyətini dərk edərək aman diləməsi xalqımızın yenilməzliyinin, Silahlı Qüvvələrimizin qüdrətinin, şanlı qalibiyyətimizin təntənəsi oldu. Hər birimizi döyüşə və qələbəyə ruhlandıran dəmir iradəniz, sarsılmaz qətiyyətiniz, diplomatiya sahəsində və informasiya müharibəsində nümayiş etdirdiyiniz məharətiniz, xalqımızın bir yumruq kimi ətrafınızda birləşməsi, Silahlı Qüvvələrimizin rəşadəti və qəhrəmanlığı ərazi bütövlüyümüzün bərpa olunmasını və düşmənin əzəli torpaqlarımızdan əbədi olaraq qovulmasını təmin etdi.

Qırx dörd günlük Vətən müharibəsində qarşımızda qoyduğunuz bütün döyüş tapşırıqlarını Azərbaycan sərhədçiləri uğurla icra etmişdir. Sərhədçilər müharibənin ilk günlərində təmas xəttindən başlayaraq Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı rayonları, Hadrut qəsəbəsi və Şuşa şəhəri uğrunda gedən qızğın döyüşlərdə igidlik və rəşadət nümunələri göstərmiş, Ermənistanla dövlət sərhədinədək böyük bir ərazini düşmən tapdağından azad etmiş, 24 saat ərzində 105 kilometrlik məsafədə ildırımsürətli hücumla düşmənə sarsıdıcı zərbələr endirmiş, onun yüzlərlə canlı qüvvəsini məhv etmişdir.

Ötən il oktyabrın 18-də Xudafərin körpüsündə Azərbaycan bayrağının ucaldılması və bir sıra yaşayış məntəqələrimizin azad edilməsi münasibətilə Azərbaycan sərhədçilərinə ünvanladığınız təbrik sözləri şəxsi heyətimizi daha böyük qələbələrə ruhlandırmış, qısa müddət ərzində Zəngilan şəhəri, Zəngilanın Ağbənd qəsəbəsi azad edilmiş, bununla da Azərbaycan-İran dövlət sərhədi tam nəzarət altına götürülmüşdür.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin gözlənilməz döyüş tətbiqi Silahlı Qüvvələrimizin Qarabağ səmasında hakim olmasına öz mühüm töhfəsini vermiş, düşmənin hava hücumundan müdafiə sistemləri, o cümlədən səkkiz ədəd “S-300” raket kompleksi, beş ədəd “Elbrus” raketi, radioelektron mübarizə vasitələri və digər strateji hədəfləri, tankları, artilleriya qurğuları, döyüş texnikası, çoxsaylı canlı qüvvəsi, ümumilikdə 290 hədəfi darmadağın edilmişdir. Şuşa uğrunda döyüşlərdə mürəkkəb hava şəraitində düşmənin raket sistemləri və silah-sursat anbarları dəqiq atəşlə məhv edilmişdir.

Möhtərəm cənab Prezident.

Bu gün işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə üçrəngli Zəfər bayrağımız altında xidmət aparmaq şərəfinin daşıyıcısı olan Azərbaycan sərhədçiləri dövlət sərhədlərimizin toxunulmazlığını yüksək səviyyədə təmin edir. Hazırda İran İslam Respublikası ilə dövlət sərhədinin işğaldan azad edilmiş sahəsində sərhəd mühafizə infrastrukturunun bərpası, Ermənistanla dövlət sərhədində infrastrukturun formalaşdırılması üçün ciddi tədbirlər görülür. Son bir il ərzində bu ərazidə yüzdən çox sərhəd döyüş məntəqəsinin, 19 hərbi hissə kompleksinin xidməti-döyüş fəaliyyətinə başlanılmasına nail olunmuşdur. 2021-ci ilin oktyabr ayı ərzində Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı rayonları ərazisində Dövlət Sərhəd Xidmətinin üç yeni hərbi hissə kompleksinə gəlişiniz, bölmələrimizin döyüş qabiliyyəti, silah-sursat və texnikası, şəxsi heyətin xidməti və yaşayış şəraiti ilə tanış olmağınız, verdiyiniz əmr və tapşırıqlar bizə olan inam və etimadınızın ifadəsi kimi hər birimizi şərəfləndirmişdir.

Cənab Ali Baş Komandan, Azərbaycan sərhədçiləri adından, bütün silahdaşlarım və döyüş yoldaşlarım adından bu gün Sizi əmin edirəm ki, Prezidentimizə, Vətənimizə və dövlətimizə hər zaman sadiq olacaq, dövlətimizin müdafiəsi uğrunda qanımızı və canımızı əsirgəməyəcək, dövlət sərhədlərimizdə milli maraqlarımızı bundan sonra da şərəflə qoruyacağıq.

Yaşasın Azərbaycan! Yaşasın cənab Ali Baş Komandan! Qarabağ Azərbaycandır!

* * *

Daxili Qoşunların Xüsusi Təyinatlı Qüvvələrinin komandiri, polkovnik, Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı Zəfər Yusibov dedi:

- Cənab Ali Baş Komandan.

İlk növbədə, Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarına etimad göstərərək düşmənə qarşı əks-hücum əməliyyatlarında iştirak etməyimiz barədə əmr verdiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımızı bildirirəm. Çox xoşbəxtik ki, Vətən torpağı uğrunda döyüşmək bizə də nəsib oldu.

Döyüş əmrinizi bütün hərbi qulluqçular, o cümlədən Daxili Qoşunların şəxsi heyəti səbirsizliklə gözləyirdilər. Bu əmriniz çox qururverici idi. Bizə böyük sevinc və ruh yüksəkliyi bəxş etdi. İştirak etdiyimiz döyüşlərdə Sizin - Müzəffər Ali Baş Komandanın əsgər və zabitlərə hədsiz mənəvi güc verən dəstəyini daim hiss edirdik. Bu dəstək döyüş ruhumuzu qat-qat artırır, bizi daim irəliyə səsləyirdi. Məhz bu güc sayəsində şəhər və kəndlərimiz bir-birinin ardınca düşməndən azad edilirdi. Müharibə dövründə bir amalımız, bir məqsədimiz var idi: Qısa müddət ərzində düşmənə sarsıdıcı zərbə endirib onu məhv etmək, torpaqlarımızı işğaldan qurtarmaq və cənab Ali Baş Komandan, Sizin etibarınızı doğrultmaq, elan edəcəyiniz Qələbə Gününü, Qələbə müjdəsini canımız bahasına olsa belə anbaan yaxınlaşdırmaq. Belə də oldu. Qarabağ Zəfəri Azərbaycanı qalib ölkəyə, xalqımızı qalib xalqa çevirdi. Onun Qələbə əzmini, milli birliyimizi, həmrəyliyimizi, ölkəmizin iqtisadi və hərbi qüdrətini bütün dünyaya göstərdi. Bu birlik “Dəmir yumruğa” çevrilərək düşmənin başını əzdi, onu kapitulyasiya aktını imzalamağa məcbur etdi. Vətən müharibəsi Azərbaycanın tarixinə şanlı bir salnamə kimi əbədi həkk olundu.

Cənab Ali Baş Komandan, Sizin sərkərdəliyinizlə 44 günlük müharibədə tariximizə qızıl hərflərlə yazılmış şanlı Qələbədə iştirakımdan mən və silahdaşlarım şərəf və qürur duyuruq. Qələbəmizin zirvəsi sözsüz ki, Şuşanın azad edilməsi oldu. 8 noyabr Zəfər Günü olmaqla bərabər, həm də ədalətin bərqərar edildiyi gün idi. Biz nahaqdan axıdılan qanların və şəhidlərimizin qısasını düşməndən döyüş meydanlarında artıqlaması ilə aldıq. Buna görə mənəvi rahatlıq tapdıq. Biz bu müharibəni döyüşçü yoldaşlarımızın və şəhidlərimizin fədakarlığı, vətənpərvərliyi, şücaəti və döyüş əzmi hesabına qazandıq. Bu mənada, Vətən, torpaq uğrunda qurban gedən, sağlamlığını itirən döyüşçü yoldaşlarımız ən yüksək hörmətə, ehtirama layiqdir. Şəhidlərimiz həmişə bizim qəlbimizdə yaşayacaq, onlar heç vaxt unudulmayacaq.

Cənab Ali Baş Komandan, Qələbə münasibətilə minlərlə qəhrəman hərbçimizi dövlət mükafatları, o cümlədən orden və medallarla təltif etməyiniz hər birimizi şərəfləndirir. Məruzə edirəm ki, komandiri olduğum xüsusi təyinatlılar Cəbrayıl, Füzuli, Xocavənd, Qubadlı, Şuşa, Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonları istiqamətlərində döyüşlər zamanı qarşıya qoyulmuş bütün tapşırıqları var qüvvəsi ilə yerinə yetirməyə çalışırdı. Siz Daxili Qoşunların xüsusi təyinatlılarının da Vətən müharibəsindəki döyüş yolunu yüksək qiymətləndirmisiniz. O cümlədən məni “Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı” adına layiq görmüsünüz.

Cənab Ali Baş Komandan, icazə verin, bu ali diqqətinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımızı bildirim. Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının hərbi qulluqçuları müsəlləh əsgərləriniz olaraq bundan sonra da Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi, xalqımızın və dövlətimizin təhlükəsizliyi naminə canlarından keçməyə, hər bir əmrinizi yerinə yetirməyə hazırdır.

* * *

Sonda xatirə şəkilləri çəkdirildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 8-də Türkiyə Respublikasının milli müdafiə naziri Hulusi Akarın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Nümayəndə heyətinə Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi Yaşar Güler, Türkiyə Respublikasının Quru Qoşunları komandanı Musa Avsever, Hərbi Hava Qüvvələri komandanı Hasan Küçükakyuz və Hərbi Dəniz Qüvvələri komandanı Adnan Özbal daxildir.

Nazir Hulusi Akar Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını və bayram təbriklərini Prezident İlham Əliyevə və Azərbaycan xalqına çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarına və bayram təbriklərinə görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Türkiyə Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Hulusi Akar Zəfər Günü münasibətilə, eyni zamanda, öz adından dövlətimizin başçısını təbrik etdi.

Təbriklərə görə təşəkkür edən Prezident İlham Əliyev Hulusi Akarın bu bayram günündə Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin rəhbər şəxsləri ilə bərabər Şuşaya gəlişinin xüsusi önəm daşıdığını vurğulayaraq minnətdarlığını bildirdi. Bu yaxınlarda Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Füzuli və Zəngilan rayonlarına səfərini məmnunluqla xatırlayaraq bunun ölkələrimiz arasında dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin rəmzi olduğunu qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı Vətən müharibəsində Türkiyənin Azərbaycana göstərdiyi dəstəyi bir daha yüksək qiymətləndirərək müharibədən sonrakı dövrdə əlaqələrimizin daha yüksək səviyyəyə qaldırıldığını vurğuladı.

Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

Türkiyə Respublikasına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 11-də Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə görüşündə iştirak etmək üçün Türkiyə Respublikasına səfərə gəlib.

Azərbaycanın və Türkiyənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı Atatürk Hava Limanında dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 12-də İstanbulda Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovla görüşüb.

Prezidentlər görüşdə çıxış etdilər.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi: Sizi görməyim çox xoşdur. Bu, bizim ilk görüşümüzdür. Əminəm ki, belə görüşlər çox olacaq. Əlamətdar haldır ki, biz Türk Şurasının tədbiri çərçivəsində görüşürük və bu Şura təşkilata çevrilir. Əlbəttə, bu Zirvə görüşü bütün türk dünyası və bizim ölkələr üçün tarixi əhəmiyyət kəsb edəcək, həm də ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətlər barədə söhbət etmək üçün yaxşı imkan yaradacaq. Biz həm siyasi, həm iqtisadi, humanitar sahələr ilə bağlı məsələlərin geniş spektri barədə qarşılıqlı aktiv fəaliyyətə ümid edirik və düşünürəm ki, bütün məsələlər spektri üzrə yaxşı potensial var. Artıq xarici işlər nazirləri səviyyəsində görüşlər olub və sizin xarici işlər naziri Azərbaycana səfər edib. Buna görə düşünürəm ki, bu gün biz ölkələrimizin, xalqlarımızın rifahı naminə əlaqələrimizin tamdəyərli olması və son nəticəyə yönəlməsi üçün ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etməsinə yaxşı təkan verəcəyik. Sizinlə görüşməyə bir daha çox şadam.

Prezident Sadır Japarov dedi: Sağ olun. İlham Heydər oğlu, Sizi salamlayıram. Görüşümüzə, şəxsən tanış olmağımıza çox şadam. Qırğızıstan və Azərbaycan qardaş ölkələrdir. Qırğızıstanda qardaş Azərbaycan xalqının uğurlarına və nailiyyətlərinə həmişə şadıq. Sizin müdrik siyasətiniz sayəsində Azərbaycan dünya arenasında beynəlxalq mövqelərini xeyli möhkəmləndirib. Ölkələrimiz arasında münasibətlər tarixin, mədəniyyətin, dilin, mənəvi və dini dəyərlərin ortaq olmasından irəli gələn möhkəm dostluq və qardaşlıq tellərinə əsaslanır. Qırğız Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında müasir dövlətlərarası münasibətlərin təməli beynəlxalq miqyaslı görkəmli şəxsiyyət, Sizin atanız Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Qırğızıstanlılar Heydər Əliyevin xatirəsini ehtiramla yad edir və ölkələrimiz arasında çoxəsrlik dostluğun möhkəmlənməsinə onun tarixi töhfələrini qiymətləndirirlər.

Fürsətdən istifadə edib, bizə 40 min doza “AstraZeneca” vaksini şəklində humanitar yardım göstərilməsinə görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istərdim. Azərbaycan vaksin istehsalçısı olmadığı halda öz xüsusi ehtiyatlarından istifadə etməklə dəyərli jest edib. Bütün bunları dostluq və qardaşlıq təzahürü hesab edirəm. Yardıma görə Sizə bir daha təşəkkür edirəm.

* * *

Görüşdə, həmçinin ölkələrimiz arasında iqtisadi-ticari münasibətlərin genişləndirilməsi, investisiyalar, energetika, nəqliyyat və digər sahələrdə, eyni zamanda, beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əlaqələrin gücləndirilməsi məsələləri müzakirə olundu.

* * *

Noyabrın 12-də İstanbulda Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının katibliyinin yeni binasının açılış mərasimi olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan, Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev, Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev, Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov, Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban və Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının Baş katibi Bağdad Amreyev açılış mərasimində iştirak ediblər.

Dövlət və hökumət başçıları binanın önündə ölkələrin dövlət bayraqlarını qaldırıb, katibliyin yeni binasının rəmzi açılışını bildirən lenti kəsiblər.

* * *

Noyabrın 12-də İstanbulda Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşü keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşündə iştirak edən dövlət və hökumət başçıları gəmi ilə İstanbulun Demokratiya və Azadlıqlar Adasına gəldilər.

Qeyd edək ki, əvvəllər Yassıada kimi tanınan adanın adı 2013-cü ildə Demokratiya və Azadlıqlar Adası olaraq dəyişdirilib və 2015-ci ildən burada yenidənqurma işləri aparılıb. Yenidənqurma işləri başa çatdıqdan sonra ötən ilin may ayında Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iştirakı ilə açılış mərasimi keçirilib. Türkiyə demokratiyasının rəmzi hesab edilən 18 hektarlıq adada “Adnan Menderes” konqres mərkəzi, “27 May Tarix Yaylası”, “Demokratiya və insan haqları” muzeyləri, beynəlxalq toplantılar üçün salonlar və digər binalar inşa edilib. Adada demokratiyanın rəmzi olan mayak ucaldılıb.

Sonra dövlət və hökumət başçıları birgə foto çəkdirdilər.

Dövlət Başçıları Şurasının iclasını açan Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan bütün qonaqları İstanbulda salamladı, Zirvə Görüşünün əlaqələrimizdə yeni mərhələ açacağına əminliyini ifadə edərək dedi: “Sədrliyi təhvil aldığımız Can Azərbaycana, pandemi-

yaya baxmayaraq, həyata keçirdiyi uğurlu fəaliyyətlər münasibətilə təbriklərimi çatdırıram".

"Siyasi və ictimai həmrəylik kimi, iqtisadi və ticari əlaqələri də gücləndirmək lazımdır", - deyən Türkiyə Prezidenti hazırda türkdilli ölkələr arasındakı ticarət dövriyyəsinin 21 milyard dollar təşkil etdiyini bildirdi, qarşılıqlı sərmayələrin əhəmiyyətini, bu sahədəki maneələrin aradan qaldırılmasının vacibliyini vurğuladı. Rəcəb Tayyib Ərdoğan ölkələrimiz arasında nəqliyyat və logistika sahələrində əlaqələrin möhkəmləndirilməsinin vacibliyindən də danışaraq dedi: "Bu çərçivədə "Beynəlxalq kombinə edilmiş yük daşımaları haqqında Saziş"i ən qısa zamanda imzalamalıyıq. Beləliklə, Xəzərdən keçən Beynəlxalq Şərq-Qərb Orta Dəhlizi başda olmaqla aramızdakı bütün yolları bu coğrafiyanın əsas arteriyalarına çevirə bilərik. Azərbaycan-Naxçıvan bağlantısı da bu mənada həyati əhəmiyyət daşıyır".

Zirvə Görüşünün "Rəqəmsal dövrdə yaşıl texnologiyalar və ağıllı şəhərlər" mövzusuna həsr olunduğunu deyən Rəcəb Tayyib Ərdoğan bu baxımdan Zəngilanda görülən quruculuq işlərindən bəhs etdi. "Ağıllı şəhərləşmə sahəsində işğaldan azad edilən Zəngilanda başladılan təşəbbüs, Türkistanın inkişafı, Ahaldakı intensiv fəaliyyətlər, Budapeştdə görülən işlər, Qırğızıstanda və Özbəkistandakı fəaliyyətlər təqdirəlayiqdir", - deyə Türkiyə Prezidenti vurğuladı.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan qlobal istiləşmə, həmçinin terrorizmlə mübarizədə səylərin birləşdirilməsinin əhəmiyyətini də qeyd etdi.

Türkiyə dövlətinin başçısı dedi: "İndi qardaşım cənab Əliyevə Ordenin təqdim olunması mərasiminə başlayırıq".

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə Türk Dünyasının Ali Ordenini təqdim edərək dedi:

- Hörmətli Prezident, Əziz qardaşım, Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev.

Qarabağda təxminən otuz il davam edən işğala qətiyyətli rəhbərliyinizlə 44 gün kimi qısa müddətdə son qoyulub. Bu, təkcə azərbaycanlı qardaşlarımız üçün deyil, bütün türk dünyası üçün böyük əhəmiyyət daşımaqdadır.

Vətən müharibəsi nəticəsində illərdir tətbiq olunmayan BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri həyata keçirilmişdir. Azərbaycan bu yolla beynəlxalq ictimaiyyətin yaddaşına ədalət mesajını həkk etmişdir.

Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü yenidən təmin etməsi türk dünyasının birliyini və bərabərliyini genişləndirmişdir. Qarabağın azadlığının rəmzi olan "Xarıbülbül" türk dünyası üçün Zəfərin müjdəçisi olmuşdur.

Qarabağ Zəfəri ilə təkcə işğal altındakı torpaqlar azad edilməyib, eyni zamanda, bölgəmizdə həsrətini çəkdiyimiz davamlı sülh, sabitlik və əməkdaşlığa gedən yolun da önü açılıb.

Fürsətdən istifadə edərək əziz Qardaşım cənab İlham Əliyevə Türk Dünyasının Ali Ordenini təqdim etməkdən dərin məmnunluq duyur, azadlıq yolunda şəhid zirvəsinə ucalan qəhrəmanlarımızı rəhmət və ehtiramla yad edirəm.

* * *

Dövlətimizin başçısı Zirvə Görüşündə çıxış etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

- Əziz Qardaşım, hörmətli Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan,

Əziz dövlət-hökumət başçıları,

İlk növbədə, bu yüksək mükafata görə, Türk Dünyasının Ali Ordeninə görə Sizə dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bu, mənim üçün böyük şərəfdir, eyni zamanda, böyük məsuliyyətdir. Mənim sevincimi ikiqat edən odur ki, bu Ali Ordeni mənə Türk Şurasına üzv ölkələrin dövlət başçıları təqdim edirlər. Onların imzası ilə və əziz Qardaşım, hörmətli Cümhurbaşqanı Rəcəb Tayyib Ərdoğanın təşəbbüsü ilə bu yüksək mükafat mənə verilir. Qeyd edilir ki, bu, Qarabağın azad edilməsi işində göstərdiyim səylərə və türk birliyinin daha da güclənməsi işinə töhfələrimə görə verilir. Bu, türk dövlətləri tərəfindən mənim işimə, mənim fəaliyyətimə verilən çox yüksək mükafatdır, yüksək qiymətdir. Buna görə də mən bütün Azərbaycan xalqı adından çox dərin təşəkkürümü bildirirəm. Çünki mən belə zənn edirəm ki, bu mükafat bütün Azərbaycan xalqına verilmiş mükafatdır.

İkinci Qarabağ savaşında göstərdiyimiz əzmkarlıq, iradə, rəşadət bizi böyük Zəfərə gətirib çıxardı və onu da bildirməliyəm ki, bunu hər kəs görür, bizə əlavə güc verən əziz Qardaşım Rəcəb Tayyib Ərdoğanın müharibənin ilk saatlarından başlayaraq son dəqiqələrinə qədər bizə göstərdiyi dəstək və mənəvi dayaqdır. Çünki biz bu dəstəyi hiss edərək, onun sözlərinə qulaq asaraq özümüzü daha da güclü hiss etdik. Çünki hörmətli Cümhurbaşqanı demişdir ki, Azərbaycan bu savaşda tək deyil. Türkiyə Azərbaycanın yanındadır və hər zaman yanında olacaqdır və bu, bizə əlavə güc verdi. Bu, bəzi qüvvələri - Ermənistan himayədarlarını bu savaşdan kənarda tutdu və bizə imkan verdi ki, biz bu şərəfli missiyamızı yerinə yetirək.

Əziz Qardaşım, hörmətli Prezident, əziz dövlət və hökumət başçıları, mən bir daha buna görə sizin hamınıza minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Rəmzi hal ondan ibarətdir ki, bu mükafatı Azərbaycan Türk Şurasına sədrliyi Türkiyəyə təhvil verən zaman alır. Eyni zamanda, bu, son iki il ərzindəki bizim işlərimizə də verilən qiymətdir və bu şərəfli missiyanı Türk Şurasındakı və bundan sonra Türk Dövlətləri Təşkilatındakı sədrlik müddətini artıq əziz Qardaşım Rəcəb Tayyib Ərdoğan öz üzərinə götürür. Əminəm ki, onun liderliyi ilə bizim ölkələrimiz arasındakı birlik, həmrəylik, qarşılıqlı hörmət və məhəbbət əsasında qurulmuş əlaqələr daha da möhkəmlənəcək və türk dünyasının lideri olan hörmətli Cümhurbaşqanının bu

işdə uğur qazanacağına heç şübhəm yoxdur. Çünki onun siyasəti və liderliyi sayəsində Türkiyə son illər ərzində böyük və şərəfli yol keçmiş, dünya miqyasında güc mərkəzinə çevrilmiş və təkcə bölgədə yox, dünya miqyasında söz sahibinə çevrilmişdir. Hesab edirəm ki, Türkiyənin gücünü - siyasi, iqtisadi, hərbi gücünü, indi dünyada bilməyən yoxdur və əziz Qardaşımın liderliyi sayəsində Türkiyənin inkişafı, Türkiyədə sabitliyin təmin olunması bütün türk dünyası üçün önəmli şərtdir. Çünki türk dünyasının mərkəzində dayanan güclü Türkiyə dövlətidir. Bizə, hər birimizə əlavə güc verən Türkiyənin güclənməsidir və buna görə hər birimiz əziz Qardaşıma minnətdar olmalıyıq. Azərbaycan xalqı adından bu gün böyük şərəflə danışaraq əziz Qardaşıma Azərbaycan xalqının hədsiz məhəbbətini çatdırıram. Tayyib bəyi Azərbaycanda savaşa qədər hər kəs sevirdi, savaşda bizə göstərdiyi bu böyük dəstəyə görə isə Tayyib bəy Azərbaycan xalqının qəlbində yaşayır və əbədi yaşayacaq.

Mən çox şadam ki, bu gün biz türk dövlətləri arasındakı birlikdən danışarkən gələcəyə baxırıq. Çünki bizim gələcəyimiz, birgə gələcəyimiz üçün çox möhkəm zəmin var, möhkəm təməl var. Bu, bizim ortaq köklərimizdir, dilimizdir, dinimizdir və ortaq maraqlarımızdır.

Azərbaycan ikiillik sədrlik dönəmində türk dünyasının birləşməsi üçün böyük səylər göstərmişdir. Bir çox tədbirlər keçirilmişdir. Hesab edirəm ki, biz hazırda daha bütöv, daha birləşmiş şəkildə gələcəyə addımlayırıq. Bugünkü Zirvə Görüşünün çox böyük tarixi əhəmiyyəti var. İlk növbədə, ona görə ki, biz Şuramızı təşkilata çeviririk və bu təşkilatın çox gözəl gələcəyi var. Çünki bu təşkilatın təməlində təbii müttəfiqlər yerləşir və həm tarix, həm mədəniyyət, həm bizim ənənələrimiz, bizim adət-ənənələrimiz, bax, bu, birliyi diktə edir. Eyni zamanda, indiki dünyada təhlükələr hər ay, hər il yaranır və əfsuslar olsun ki, dünyanın aparıcı ölkələri bu təhlükələrə qarşı düzgün addımlar ata bilmirlər və əminəm ki, Türk Dövlətləri Təşkilatının təkcə ölkələrimiz, xalqlarımız üçün deyil, dünya üçün önəmi bundan sonra da artacaq. Çünki bizim işbirliyimiz səmimidir, biz hamımız qardaşıq, bir-birimizə qardaş deyirik, biz hamımız ənənəvi dəyərlər üzərində ölkələrimizi inkişaf etdiririk. Bizim xalqlarımız arasındakı birlik, qardaşlıq gündən-günə möhkəmlənir və biz bu gün böyük coğrafiyanı əhatə edirik, böyük iqtisadi, siyasi, hərbi gücü bu coğrafiyada ehtiva edirik. Bizim ölkələrimizdə zəngin təbii qaynaqlar var, müasir infrastruktur var, nəqliyyat yolları var. Türkiyə hərbi, iqtisadi və sənaye gücə malik olan ölkədir. Təkcə onu demək kifayətdir ki, Türkiyə NATO-nun ikinci ən güclü ölkəsidir və bunu öz maraqlarını və dünyada sülhü təmin etməklə dəfələrlə göstərmişdir. Ona görə mən çox ümidliyəm ki, bizim təşkilatımız qarşıda duran bütün vəzifələri icra edəcəkdir.

Son iki il ərzində önəmli hadisələrdən biri Türkmənistanın bizim təşkilata müşahidəçi qismində qoşulmasıdır. Bu da təbiidir və mən böyük məmnuniyyətlə bu haqda bu gün hələ ki, təşkilata sədrlik edən şəxs kimi deyirəm. Bizim türkmən qardaşlarımızı da ürəkdən salamlayırıq və bu, çox önəmli addımdır. Eyni zamanda, Bakı Zirvəsində Özbəkistan bizim Şuraya üzv oldu, bu da çox önəmli hadisədir. Mən xatırlayıram, 2009-cu ildə Naxçıvan Zirvə Görüşündə o vaxt Naxçıvan sazişi imzalanmışdı. Onu dörd lider imzalamışdı. Amma bu gün bizim sayımız 7-yə çatıb. Bu, onu göstərir ki, bizim təşkilatımız çox cəlbedicidir və əminəm ki, hər bir üzv və hər bir müşahidəçi bundan sonra da bir nöqtəyə vuraraq bizim gücümüzü artıracaqdır.

Eyni zamanda, bu gün dünyanı bürüyən pandemiyaya qarşı biz birgə cavab verdik. Keçən ilin aprel ayında videokonfrans şəklində Zirvə Görüşü keçirilmişdir və bizim təşkilatımız həm üzv ölkələr bir-birinə kömək göstərirlər, başqa ölkələrə kömək göstəririk.

Dörd gün əvvəl Azərbaycan xalqı Qarabağın azad olunmasının birinci ildönümünü sevinclə və qürurla qeyd edirdi. Biz təxminən 30 illik işğala son qoyduq. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 1993-cü ildə qəbul etdiyi və kağızda qaldığı qətnamələri yerinə yetirdik, icra etdik. Tarixi ədaləti bərpa etdik, beynəlxalq hüququ bərpa etdik, milli ləyaqətimizi bərpa etdik. Bu Zəfər tarixi əhəmiyyət daşıyır. Çünki bu, ədalətli müharibə idi. Biz öz torpağımızda vuruşurduq, qan tökürdük, şəhidlər verirdik. Bizim başqa ölkələrin torpağında heç vaxt gözümüz olmayıb və İkinci Qarabağ savaşının nəticələri bunu göstərir. Çünki müharibə dayanan gün artıq bütün atışmalara, bütün xoşagəlməz hallara son qoyuldu. Müharibənin ilk günlərindən mən açıq bəyan edirdim ki, əgər Ermənistan bizə torpaqlarımızdan öz qoşunlarının çıxarılma tarixini, təqvimini verərsə, biz hər an həmin müharibəni dayandırmağa hazırıq və sözümüzə əməl etdik. 44 gündən sonra Ermənistan təslim aktını imzalayaraq o vaxta qədər azad edilməmiş torpaqlardan da özü çıxmağa məcbur olmuşdur və beləliklə, İkinci Qarabağ savaşı başa çatmışdır. 44 gün ərzində döyüş meydanında 300-dən çox şəhər və kəndi işğalçılardan azad etdik və yüzlərlə şəhər və kənd artıq sülh prosesi nəticəsində azad edilmişdir və Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa etmişdir.

Azad edilmiş torpaqlarda hər şey dağıdılıb. Əziz Qardaşım, hörmətli Cümhurbaşqanı azad edilmiş torpaqlara iki dəfə səfər edib. İyun ayında Şuşaya və bu yaxınlarda - oktyabr ayında Füzuli və Zəngilana səfər edərkən bunu əyani şəkildə görüb. Bu bölgələrin - Şərqi Zəngəzur və Qarabağ bölgələrinin bərpası üçün bu gün bizə ən çox dəstək verən yenə də qardaş Türkiyəmizdir. Türkiyənin bir çox şirkətləri bu gün bizim üçün çox önəmli infrastruktur layihələrində çalışırlar, - körpülər, tunellər, yollar, dəmir yolları, elektrik stansiyaları, hava limanları, - bütün bu işlərdə fəal iştirak edirlər. Hörmətli Cümhurbaşqanı ilə birlikdə bu yaxınlarda açdığımız Füzuli Hava Limanının inşasında Azərbaycan şirkətləri

ilə bərabər, 12 türk şirkəti iştirak etmişdir. Hesab edirəm, məhz buna görə biz rekord müddət ərzində, cəmi 8 ay ərzində inşa edə bildik. Hazırda Türkiyə şirkətləri, eyni zamanda, Zəngilan Hava Limanının inşasında iştirak edirlər və bizim digər layihələrimizdə iştirak edəcəklər.

Eyni zamanda, mən Şavkat Miramanoviç Mirziyoyevə öz dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Şəxsən onun təşəbbüsü ilə Füzuli rayonunda Özbəkistan büdcəsinin vəsaiti hesabına böyük məktəb inşa ediləcəkdir. Məktəbin layihəsi bizə təqdim edildi və bu, növbəti həmrəylik, dostluq, qardaşlıq addımıdır və Azərbaycan xalqı bunu çox qiymətləndirir.

Biz indi böyük bərpa işləri ilə məşğuluq. Eyni zamanda, İkinci Qarabağ savaşının nəticələri bölgə üçün yeni imkanlar açır. O cümlədən hesab edirəm ki, nəqliyyat baxımından Zəngəzur koridorunun açılması bütün bölgə üçün yeni imkanlar açacaqdır. Ümid edirəm, öz işğalçılıq siyasətinə görə məğlub vəziyyətdə olan Ermənistan da gec-tez anlayacaq ki, heç bir ölkəyə ərazi iddiası onlara xeyir və şərəf gətirməyəcək. Ümid edirəm ki, yaxın gələcəkdə Ermənistanın həm Türkiyəyə, həm Azərbaycana ərazi iddialarına son qoyulacaq. Əks təqdirdə onlar daha da pis duruma düşə bilərlər. Zəngəzur koridoru isə həm türk dünyasını, həm Avropanı, həm qonşularımızı birləşdirə biləcək bir layihədir və bu gün bu layihənin gerçəkləşməsi istiqamətində fəal işlər gedir.

Zəngəzura gəldikdə, mən Naxçıvan zirvəsindəki çıxışımı xatırlatmaq istəyirəm. O zaman mən demişdim ki, 1920-ci ildə sovetlər hakimiyyəti Zəngəzuru Azərbaycandan qoparıb Ermənistana verməklə türk dünyasının coğrafi bağlantısını pozmuşdur və bunu xəritəyə baxmaqla hər kəs görə bilər. Bu gün isə biz bu coğrafiyanı bərpa edirik. Artıq nəqliyyat, kommunikasiya layihələrinin həyata keçirilməsi ilə biz bu coğrafiyanı yenidən bağlayırıq, birləşdiririk və ümid edirəm ki, buna sona qədər müvəffəq olacağıq.

Əziz Qardaşım, hörmətli Cümhurbaşqanı, hörmətli dövlət və hökumət başçıları, bu yüksək mükafata görə sizə bir daha minnətdaram. Əminəm ki, mən bundan sonrakı fəaliyyətimdə bu yüksək ada layiq olmağa çalışacağam.

Sağ olun.

* * *

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan dövlətimizin başçısına minnətdarlıq edərək dedi: Hörmətli İlham qardaşıma dəyərli fikirlərinə və töhfələrinə görə çox təşəkkür edirəm.

* * *

Sonra çıxış edən Qazaxıstanın Birinci Prezidenti - Elbası Nursultan Nazarbayev, Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev, Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev, Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban Azərbaycanın Vətən müharibəsində qazandığı Qələbə, son illərdə əldə etdiyi nailiyyətlər, həmçinin Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasına ikiillik uğurlu sədrliyi münasibətilə Prezident İlham Əliyevi təbrik etdilər.

Daha sonra Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının adının "Türk Dövlətləri Təşkilatı"na dəyişdirilməsi haqqında Qərar, Türkmənistana Türk Dövlətləri Təşkilatında müşahidəçi statusunun verilməsi haqqında Qərar, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Türk Dünyasının Ali Ordeni" ilə təltif edilməsi haqqında Qərar, Türk Şurası VIII Zirvə Görüşünün Bəyannaməsi, "Türk dünyasına baxış - 2040" sənədinin qəbulu ilə bağlı Qərar, "Türk dünyasının birliyinə verdiyi töhfələrə görə" Türk Dövlətləri Təşkilatının Əlişir Nəvai adına Beynəlxalq Mükafatı haqqında Qərar, Türk Dövlətləri Təşkilatında müşahidəçi status haqqında qaydalara dair Qərar, Türk Dövlətləri Təşkilatında tərəfdaşlıq statusunun təsis edilməsi haqqında Qərar, Türk Dövlətləri Təşkilatının fəxri sədrinin hüquqları haqqında Qaydalara dair Qərar, Türk Şurası Baş katibinin fəaliyyət müddətinin uzadılması və Baş katibin müavinlərinin təyinatları haqqında Qərar, Türk Dövlətləri Təşkilatının İnvestisiya Fondunun yaradılmasının tamamlanması haqqında Qərar imzalandı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə Türk Dünyasının Ali Ordeni təqdim edilib.

Ali Orden dövlətimizin başçısına noyabrın 12-də İstanbulda keçirilən Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşündə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan tərəfindən təqdim edilib.

Türkdilli ölkələrin Dövlət Başçıları Şurasının bununla bağlı qəbul etdiyi Qərarda deyilir: "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan Zati-aliləri İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasının ərazilərinin işğaldan azad edilməsini və ərazi bütövlüyünün bərpasını təmin edərək türk birliyinə mühüm töhfə verən və bölgədə davamlı sülh və sabitliyin əldə olunmasına yol açan tarixi qələbəyə görə Dövlət Başçıları Şurası Türkiyə Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri Rəcəb Tayyib Ərdoğanın təklifi ilə Zati-aliləri İlham Əliyevin böyük şərəflə "Türk Dünyasının Ali Ordeni" ilə təltif edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir".

Qərarı Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev, Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov, Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev imzalayıblar.

Ali Ordeni Azərbaycan Prezidentinə təqdim edən Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan deyib:

- Hörmətli Prezident, Əziz qardaşım, Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev.

Qətiyyətli rəhbərliyinizlə Qarabağda təxminən otuz il davam edən işğala 44 gün kimi qısa müddətdə son qoyulub. Bu, təkcə azərbaycanlı qardaşlarımız üçün deyil, bütün türk dünyası üçün böyük əhəmiyyət daşımaqdadır.

Vətən müharibəsi nəticəsində illərdir tətbiq olunmayan BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri həyata keçirilmişdir. Azərbaycan bu yolla beynəlxalq ictimaiyyətin yaddaşına ədalət mesajını həkk etmişdir.

Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü yenidən təmin etməsi türk dünyasının birliyini və bərabərliyini genişləndirmişdir. Qarabağın azadlığının rəmzi olan "Xarıbülbül" türk dünyası üçün Zəfərin müjdəçisi olmuşdur.

Qarabağ Zəfəri ilə təkcə işğal altındakı torpaqlar azad edilməyib, eyni zamanda, bölgəmizdə həsrətini çəkdiyimiz davamlı sülh, sabitlik və əməkdaşlığa gedən yolun da önü açılıb.

Fürsətdən istifadə edərək əziz Qardaşım cənab İlham Əliyevə Türk Dünyasının Ali Ordenini təqdim etməkdən dərin məmnunluq duyur, azadlıq yolunda şəhid zirvəsinə ucalan qəhrəmanlarımızı rəhmət və ehtiramla yad edirəm.

Noyabrın 12-də İstanbulda Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın adından Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasına üzv olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının şərəfinə rəsmi ziyafət verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ziyafətdə iştirak edib.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasına səfəri noyabrın 13-də başa çatıb.

Hər iki ölkənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı İstanbulun Atatürk Hava Limanında Azərbaycan Prezidentinin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Rusiya Federasiyasına səfər

Noyabrın 26-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə Rusiya Federasiyasının Soçi şəhərinə işgüzar səfərə gəlib.

Noyabrın 26-da Soçidə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin arasında ikitərəfli görüş olub.

Prezident İlham Əliyevi salamlayan Prezident Vladimir Putin dedi:

- Hər vaxtınız xeyir, hörmətli İlham Heydər oğlu. Sağ olun ki, gəlməyə razılıq verdiniz. Çoxlu suallar yığılıb qalıb. Əlbəttə, Dağlıq Qarabağ probleminin nizamlaması ilə əlaqədar bizim üçtərəfli görüşümüz diqqət mərkəzində olacaq. Mən indicə öz həmkarlarımla - Sizin yaxşı tanıdığınız və iqtisadiyyat problemləri, nəqliyyat dəhlizlərinin açılması məsələləri ilə məşğul olan Rusiya hökumətinin Baş nazirinin müavini, müdafiə naziri, məlum olduğu kimi nizamlanma işinə əhəmiyyətli töhfə verən Sərhəd Xidmətinin tabe olduğu Federal Təhlükəsizlik Xidmətinin direktoru ilə söhbət edirdim.

Ümumiyyətlə, orada suallar çoxdur, lakin hər halda bizim ikitərəfli görüşümüzü ondan başlamaq istərdim ki, gələn il ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlər yaradılmasının 30 illiyi tamam olur. Şübhəsiz, bu elə bir hadisədir ki, onu müvafiq şəkildə qeyd etməli olacağıq. Bununla əlaqədar demək istərdim ki, bizim strateji tərəfdaşlığımız çox uğurla inkişaf edir. Bunu demək kifayətdir ki, pandemiya ilə bağlı bütün məsələlərə və bununla əlaqədar iqtisadiyyatda məhdudiyyətlərə baxmayaraq, hər halda bu ilin 9 ayı ərzində bizdə əmtəə dövriyyəsinin həcmi 11 faiz artıb. Bu, yaxşı göstəricidir. Rusiyanın 900 müəssisəsi Azərbaycanda işləyir. Azərbaycan iqtisadiyyatına Rusiya tərəfindən 4,5 milyard birbaşa investisiya qoyulub. Rusiya Azərbaycanın aparıcı iqtisadi-ticari tərəfdaşlarından biridir. Əlbəttə, humanitar əlaqələr bu fonda davam edir. Mən bizim görüşlərimizdə həmişə ilk növbədə bu barədə danışıram. Rus dilinin inkişafına, dəstəklənməsinə göstərdiyiniz diqqətə görə Sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Sizdə 304, hətta mən bilən daha çox - 340 məktəbdə rus dili tədris edilir. Azərbaycan məktəblilərinin 34 faizi bu və ya digər şəkildə rus dilində oxuyur və bu dili öyrənilirlər. Bu da yaxşı göstəricidir, Azərbaycan rəhbərliyinin, Azərbaycan xalqının yaxın və çoxtərəfli əlaqələr saxlamaq cəhdinə dəlalət edir. Bu əlaqələr həqiqətən çoxtərəfli xarakter daşıyır. Humanitar sahədə münasibətlər də, gənclərin əlaqələri də inkişaf edir. Bizdə bu cür ümumbəşəri səviyyədə dəstəklənən tədbirlər çoxdur. Bu, gələcəkdə münasibətlərimizin inkişafı üçün yaxşı şərait yaradır.

Dağlıq Qarabağ məsələsinin nizamlanmasına gəldikdə isə, bu barədə üçtərəfli formatda danışarıq. Bir azdan Ermənistanın baş naziri bizə qoşulacaq və biz bu diskussiyanı davam etdirəcəyik. Lakin mənə belə gəlir ki, burada bizim sülhməramlılar da müsbət rol oynayırlar. Atəşkəsə nəzarət üzrə Rusiya-Türkiyə mərkəzi fəal iş aparır. Təəssüf ki, problemlər, insidentlər var. Təəssüf ki, hələ də insan tələfatı olur. Biz də bundan ötrü toplaşmışıq ki, baxaq, nəinki buna oxşar heç bir hadisə baş verməməsi, əksinə, vəziyyətin sakitləşməsi və regionda insanların rahat yaşamasına, ölkələrin inkişaf etməsinə imkan verəcək şərait yaradılması üçün nə edilib və hamı nə etməlidir.

Sizi görməyimə çox şadam. Xoş gəlmisiniz.

* * *

Prezident İlham Əliyev dedi:

- Çox sağ olun, hörmətli Vladimir Vladimiroviç.

İlk növbədə dəvətə görə sağ olun. Yenidən görüşməyimizə şadam. Bu il ərzində biz çox fəal dialoq aparmışıq – həm görüşmüşük, həm də tez-tez telefonla danışmışıq. İkitərəfli münasibətlərimizin inkişaf

dinamikası bizi çox sevindirir. Lakin mən əvvəlcə Kemerova vilayətində kömür şaxtasında baş vermiş faciə ilə əlaqədar Sizə şəxsən başsağlığı vermək istərdim. Təəssüf ki, xeyli insan həlak olub. Dünən Sizə teleqram göndərmişəm. Bu gün Azərbaycan xalqı adından bir daha Sizə, bütün Rusiya xalqına başsağlığı vermək istəyirəm.

Biz ikitərəfli formatda çox məsələləri həll etmişik və bu gün münasibətlərimizi strateji tərəfdaşların münasibətləri kimi səciyyələndiririk. Bu, sadəcə söz birləşməsi deyil, həqiqətən belədir və bütün istiqamətlər üzrə qarşılıqlı münasibətlərimizin səviyyəsini daha da yüksəltmək əzmindəyik. Sizin qeyd etdiyiniz kimi, əmtəə dövriyyəsi artır. İqtisadi sahədə əməkdaşlığa, o cümlədən biznes dairələri arasında qarşılıqlı maraq çox güclüdür. Əlbəttə, münasibətlərimizin çoxlu sahələri ehtiva etməsi bizi çox sevindirir. Hazırda biz iqtisadiyyatın, nəqliyyatın əksər sahələrinə, humanitar əməkdaşlığa aid 7 yol xəritəsini reallaşdırırıq.

Azərbaycanda rus dilinin, o cümlədən təhsil prosesləri vasitəsilə populyarlaşdırılması və qorunub saxlanması üzrə bizim fəaliyyətimizi qiymətləndirdiyinizə görə sağ olun. Sizə həm də ona görə təşəkkür etmək istərdim ki, Azərbaycan tələbələrinin Rusiyada təhsil almaları üçün gözəl şərait yaradılıb. Bu səfərdən əvvəl son məlumatları gözdən keçirdim, 15 mindən çox azərbaycanlı, Azərbaycan vətəndaşı Rusiyanın ali məktəblərində təhsil alır. Əslində bu, bütöv bir ali məktəb deməkdir. Burada çox yaxşı təhsil verilir və bu, avtomatik olaraq ölkələrimiz arasında körpü olur. Bizim münasibətlərimizin inkişafı işində bu həftə çox əlamətdar olub. Mən bu həftə Rusiya Federasiyası hökumətinin sədrinin müavinini qəbul etmişəm, dünən axşam Rusiya Elmlər Akademiyasının prezidentini qəbul etdim. Sizin humanitar əməkdaşlıq üzrə xüsusi nümayəndəniz Azərbaycanın və Ermənistanın intellektualları, mədəniyyət xadimləri arasında Rusiya tərəfin fəal iştirakı ilə əlaqələrin nizamlanması kimi çox mühüm bir missiya ilə bütün həftə ərzində Bakıda olub. Bu günlərdə, bu həftə Rusiyanın ixrac mərkəzi və "Roseksimbank"ın böyük biznes konfransı keçirilib. Bu konfransda Rusiyanın 30-dan çox şirkəti iştirak edirdi. Yəni, bu bir həftə bizim qarşılıqlı fəaliyyətimizin istiqamətlərinin yalnız bir hissəsini səciyyələndirmək üçün kifayət qədər əlamətdardır.

Əlbəttə, bu gün biz Ermənistan-Azərbaycan problematikası barədə ətraflı söhbət edəcəyik. Qeyd etməliyəm ki, keçən il noyabrın 10-dan etibarən Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin fəaliyyətə başlaması ilə əlaqədar o vaxtdan bəri bir il ərzində Rusiya sülhməramlılarının məsuliyyəti zonasında ciddi insidentlər olmayıb. Silahlı toqquşmalar olmayıb, hər hansı ciddi hadisələr olmayıb, sistemli böhran xarakteri daşımayan müəyyən təsadüfi insidentlər olub. Azərbaycan və Ermənistan sərhədində silahlı toqquşmalar olub, lakin bu, Rusiya sülhməramlılarının məsuliyyət zonası deyil. Bununla belə, əlbəttə, bu, bizi bütün bunlara çox diqqətlə yanaşmağa, risklərə necə nəzarət etmək, onları necə minimallaşdırmağın mümkün olması barədə, o cümlədən üçtərəfli formatda söhbət aparmağa və Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin hərtərəfli nizamlanması üzərində işləməyə vadar edir. Biz bu məsələdə şəxsən Sizin rolunuzu, Rusiya Federasiya hökumətinin yüksəkvəzifəli nümayəndələrinin rolunu və əlbəttə, Qarabağda sülhün saxlanması üçün Rusiya sülhməramlılarının rolunu çox yüksək qiymətləndiririk və ümid edirik ki, gələn il bu iş davam etdiriləcək və yenə yaxşı nəticələr alınacaq.

Dəvət üçün bir daha çox sağ olun, təkcə Rusiyanın deyil, bütün dünyanın incisi olan bu diyarın gözəl təbiətinə heyran olduğumu bir daha bildirmək istərdim.

Vladimir Putin: Çox sağ olun.

Noyabrın 26-da Soçidə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan arasında üçtərəfli görüş keçirilib.

Görüşdə çıxış edən Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dedi:

-Hörmətli həmkarlar, dostlar.

İlk növbədə, sizə təşəkkür etmək istərdim ki, mənim dəvətimə cavab verməyi və atəşkəs haqqında bəyanat qəbul ediləndən sonra bir il ərzində görülmüş işə müəyyən yekun vurmaq üçün Rusiyaya gəlməyi mümkün hesab etmisiniz. Sonra biz artıq cari ilin yanvarında atəşkəs və normal həyatın bərpa edilməsi haqqında razılaşmalarımızı təsdiq etdik. Bu müddətdə həqiqətən az iş görülməyib.

Əfsuslar olsun ki, məsələlərin hamısı hələ də nizamlanmayıb. Sərhəddə baş verən insidentlərdən, faciəli insidentlərdən, hər iki tərəfdən insanların həlak olmasından və yaralanmasından xəbərim var. Bütün bunlar bizim tərəfimizdən xüsusi diqqət tələb edir. Əslində, biz sizinlə bu gün onun üçün toplaşmışıq ki, gələcəkdə buna bənzər insidentlər baş verməsin.

Lakin bütövlükdə il ərzində az iş görülməyib. Birincisi, heç bir irimiqyaslı döyüş əməliyyatları baş vermir, bu da özlüyündə çox yaxşı haldır. Bu müddət ərzində və bizim tərəfin köməyi ilə qaçqınların qaytarılması ilə bağlı böyük iş aparılıb, 53 min insan daimi yaşayış yerlərinə qayıdıb. Yaxşı monitorinq qrupu yaradılıb, bizim kontingent fəaliyyət göstərir, hər iki tərəfin dəyərləndirməsindən belə başa düşürəm ki, layiqincə işləyir, insanların həyatı üçün təhlükəsiz şərait təmin edir. Atəşkəsə nəzarət üzrə Rusiya-Türkiyə mərkəzi fəaliyyət göstərir. Ən əsası odur ki, gələcəkdə normal dinc həyat üçün şərait yaradılır. Bu, çox vacibdir.

Ermənistan, Azərbaycan və Rusiya hökumətlərinin Baş nazirlərinin müavinləri səviyyəsində üçtərəfli komissiya yaradılıb. Mənim həmkarlarım işin necə getməsi barədə məruzə etdilər. Asan deyil. Lakin buna baxmayaraq, bu iş irəliləmə vəziyyətindədir və elə

düşünməyə əsas var ki, yaxın vaxtlarda biz nəqliyyat kommunikasiyalarının işə salınması üzrə müvafiq qrupun işini nəinki təsdiqləyəcək, həm də hamı üçün uyğun zəruri tədbirlər görəcəyik.

Mənə elə gəlir ki, bütün səylərimizin məqsədi bundan ibarətdir, yəni regionun dirçəldilməsi üçün şəraitin yaradılması, insanların orada özlərini təhlükəsiz hiss etmələri və təsərrüfat fəaliyyəti ilə normal məşğul olmaları, iqtisadiyyatı inkişaf etdirə bilmələri üçün bütün bunlar, sözsüz ki, hər iki ölkənin vətəndaşlarının həyat səviyyəsində ən əlverişli şəkildə əksini tapmalıdır.

Ermənistan və Azərbaycan ilə münasibətlərin xüsusi xarakterini nəzərə alsaq, bu, Rusiya üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Biz yüzilliklər boyu vahid dövlətin tərkibində olmuşuq, bizim çox dərin tarixi əlaqələrimiz var. Bu əlaqələrin kəsilməsini istəməzdik. Əksinə, biz onları bərpa etməyə və gələcəkdə də dəstəkləməyə səy göstərməliyik.

Əvvəldə mənim demək istədiklərim bunlardır.

Biz indi İlham Heydər oğlu ilə birgə işlərin gedişində razılaşdırmalı olacağımız məsələləri qabaqcadan müzakirə etdik. Ermənistan tərəfi ilə biz bunu qabaqcadan, vaxtında etmişik, Ermənistanın baş naziri ilə son vaxtlar dəfələrlə bu barədə danışmışıq. İndi, görüş yerinə gələndə də bu barədə fikirlərimizi bölüşdük. Bizim üçtərəfli görüşümüzdən sonra Nikol Vovayeviç qalacaq, biz hələ onunla ikitərəfli görüş də keçirəcəyik.

Görüşümüzün əvvəlində mənim demək istədiklərim bunlardır. Əgər görüşümüzün əvvəlində həmkarlarımın deməyə sözü və istəyi varsa, buyursunlar.

* * *

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev: Dəvət üçün çox sağ olun, Vladimir Vladimiroviç. Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin nizamlanması məsələsində Sizin şəxsi iştirakınızı və əlbəttə, keçən il Bəyanatın mətninin razılaşdırılması işində fəal iştirakınızı Azərbaycanda yüksək qiymətləndiririk. Siz qeyd etdiyiniz kimi, biz ilin əvvəlində bu formatda görüşmüşdük, indi artıq ilin sonunda görüşürük. Yekun vurmaq olar. Əlbəttə, Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin məsuliyyəti zonasında vəziyyət bütövlükdə sabitdir. Ciddi insidentlər olmayıb. Qəsdən törədilmiş təxribatlar olmayıb. Müşahidə olunan ayrı-ayrı hallar sistemli xarakter daşımırdı. Buna görə də Rusiya sülhməramlı kontingentinin yaxşı xidmətinə görə, uzun illər boyu dondurulmuş münaqişə, keçən il tammiqyaslı müharibə vəziyyətində olan regionda təhlükəsizliyi təmin etmələrinə görə təşəkkürümü bildirmək istərdim.

Bu il ərzində Azərbaycan müharibənin nəticələrinin aradan qaldırılması və kommunikasiyaların bərpası işində maksimum konstruktivlik nümayiş etdirib. Hesab edirəm ki, bu, hələlik yerinə yetirilməmiş mühüm məsələlərdən biridir. Ona görə ki, keçən il noyabr ayında qəbul edilmiş və imzalanmış üçtərəfli Bəyanatın praktiki olaraq bütün bəndləri yerinə yetirilib. Buna görə düşünürəm ki, - bu gün biz Sizinlə təbii ki, bu barədə əvvəlcə söhbət etmişik, - bu mövzu, həmçinin Azərbaycan ilə Ermənistan arasında sərhədlərin müəyyən edilməsi mövzusu müzakirə ediləcək. Biz, bu məsələdə Rusiya tərəfinin dəstəyini, o cümlədən məsləhət dəstəyini də çox yüksək qiymətləndiririk.

Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sərhəd delimitasiya edilməyib. Buna görə biz dəfələrlə açıq bildirmişik ki, delimitasiya prosesinə təxirə salınmadan başlamağa hazırıq. Üstəlik, biz Ermənistan tərəfinə açıq təklif etmişik ki, qarşıdurmaya son qoymaq, bir-birinin ərazi bütövlüyünü, suverenliyini tanımaq və gələcəkdə qonşular kimi yaşamağı, yenidən qonşular kimi yaşamağı təşviq etmək üçün sülh müqaviləsi üzərində işə başlayaq.

Əlbəttə, bir sıra başqa məsələlər də qarşıya çıxır, lakin onlar operativ şəkildə, o cümlədən Rusiya tərəfinin, şəxsən Sizin, Xarici İşlər Nazirliyinin, Müdafiə Nazirliyinin, hökumətin və digər strukturların fəal iştirakı ilə həll edilir.

Dəvət üçün, yenidən belə bir görüş keçirmək imkanı üçün bir daha təşəkkür edirəm.

* * *

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan: Vladimir Vladimiroviç, icazə verin, əvvəlcə dəvətə, bu görüşün təşkilinə görə Sizə təşəkkür edim. Bugünkü görüşün gündəliyinə keçməzdən əvvəl icazə verin, Kuzbasda çoxsaylı insanın həlak olması ilə nəticələnmiş partlayışla əlaqədar öz adımdan, erməni xalqı adından Sizə başsağlığı verim. Həlak olmuş şaxtaçıların bütün doğmalarına və yaxınlarına başsağlığı vermək istəyirəm.

Prezident Vladimir Putin: Sağ olun.

Nikol Paşinyan: Keçən il müharibənin dayandırılmasında Sizin rolunuz və Rusiya Federasiyasının rolu aşkardır. Noyabrın 9-dan sonra Dağlıq Qarabağda, Laçın dəhlizi boyunca Rusiya sülhməramlı qüvvələri yerləşdirilib. Aşkardır ki, Dağlıq Qarabağda və regionda vəziyyətin sabitləşməsində Rusiya sülhməramlıları, Rusiya Federasiyası mühüm rol oynayır. Lakin təəssüflə vurğulamaq istəyirəm ki, vəziyyət istənilən qədər sabit deyil. Keçən il noyabrın 9-dan sonra hər iki tərəfdən onlarca insan həlak olub və hadisələr Dağlıq Qarabağda da baş verir. Bu il mayın 12-dən bəri Ermənistan-Azərbaycan sərhədində faktiki olaraq böhranlı vəziyyətdir və bizim rəyimiz belədir ki, Azərbaycan qoşunları Ermənistanın suveren ərazisinə soxulub. Əlbəttə, Ermənistan və Azərbaycan arasında sərhədlər delimitasiya və demarkasiya edilməyib, lakin dövlət sərhədi mövcuddur və bu, Ermənistan Respublikasının suveren ərazisidir.

Mən Azərbaycan Prezidentinin bu fikri ilə razılaşmıram ki, kommunikasiyaların bərpasından başqa Bəyanatın faktiki olaraq bütün bəndləri yerinə yetirilib. Bilirsiniz ki, biz bu məsələni Sizinlə dəfələrlə, həm əyani şəkildə, həm də telefonla müzakirə etmişik ki,

girovlar və digər saxlanılan şəxslər, hərbi əsirlər problemi də var. Bu, çox mühüm humanitar məsələdir. Lakin demək istəyirəm ki, mənim fikrimcə bu gün biz təkcə problemləri səsləndirmək üçün deyil, söhbət etmək, məsələləri müzakirə etmək və mövcud problemləri həll etmək üçün toplaşmışıq. Mən də dəfələrlə elan etmişəm ki, Ermənistan sərhədlərin demarkasiyası və delimitasiyası prosesinə başlamağa hazırdır. Bütün nəqliyyat və iqtisadi kommunikasiyaların açılması, blokadadan çıxarılması mövzusu da bizim üçün çox vacibdir. Biz bu məsələlərin həll edilməsində həqiqətən maraqlıyıq. Ümid edirəm ki, bu gün biz bütün bu məsələləri müzakirə edəcəyik. Mən gördüm, Siz Azərbaycan Prezidenti ilə ikitərəfli görüş zamanı Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması problemini də xatırlatdınız. Azərbaycan Prezidenti də indicə Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh danışıqları məsələsini xatırlatdı. Əlbəttə, biz də bunda maraqlıyıq və hesab edirik ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrliyi çərçivəsində aparılmalıdır. Düşünürəm ki, çox məsələləri üçtərəfli formatda, ikitərəfli formatda müzakirə və həll etmək lazımdır və mümkündür.

Deməliyəm ki, Azərbaycanın və Ermənistanın rəsmi şəxsləri arasında birbaşa əlaqələr də nəzərdə tutulur. Mənim fikrimcə, o qədər də yaxşı və pozitiv olmayan nüanslar fonunda bu müsbət nüansları da vurğulamaq lazımdır. Ən başlıcası, təkrar etmək istəyirəm, üzr istəyirəm, düşünürəm ki, bugünkü görüşün əsas mənası hansısa problemlərin mövcud olmasını və ya mövcud olmamasını, sadəcə, səsləndirmək deyil. Əsas odur ki, bu gün biz regionda, Cənubi Qafqazda vəziyyətin sabitləşməsinə dair konkret və ya mümkün qədər konkret qərarlara gələ bilək. Buna görə bizim məsuliyyətimiz, sülh, sabitlik və insanların təhlükəsizliyidir. Sağ olun.

* * *

Prezident Vladimir Putin: Mənə belə gəlir ki, sizin indicə dedikləriniz - həm Azərbaycan Prezidenti tərəfindən, həm də Ermənistanın baş naziri tərəfindən deyilənlər, əslində, çox vacibdir. Vəziyyətin normallaşdırılmasının inkişafında, vəziyyətin müsbət həllinin inkişafında hər iki tərəfin marağı var. Siz indicə kommunikasiyalar barədə, kommunikasiyaların açılması barədə xatırlatdınız. İlham Heydər oğlu da bu barədə danışıb. Bu məsələdə hamı maraqlıdır. O cümlədən Rusiya da. Mən onu nəzərdə tuturam ki, biz bütün yaxın ölkələr, - biz qonşuyuq, biz böyük əmtəə dövriyyəsinə malikik, - hamımız bu məsələdə maraqlıyıq. Birincisi də, ikincisi də, biz yenə də o barədə razılığa gəlirik ki, yaxın vaxtlarda sərhədlərin demarkasiyası və delimitasiyası üzrə işləri, əvvəlcə delimitasiya, daha sonra demarkasiya işlərini sahmana salaq. Əlbəttə, biz bu barədə də bu gün danışacağıq. Baxmayaraq ki, məsələnin mürəkkəb olması aydındır. O, hələ Sovet İttifaqından qalıb. Orada dəqiq sərhədlər olmayıb. Lakin bütün bunlar barədə danışmaq imkanı var. Həmkarlarımla razıyam ki, nə qədər çox əlaqə, o cümlədən birbaşa əlaqələr olarsa, daha yaxşıdır. Birbaşa ikitərəfli əlaqələr ümumiyyətlə prioritetdir. Mən bilirəm ki, yaxın vaxtlarda sizin Brüsseldə görüşünüz nəzərdə tutulub. Siz oraya getməyə və orada görüş keçirməyə razılıq vermisiniz. Biz bunu da alqışlayırıq. Nə qədər birbaşa ünsiyyət olarsa, bir o qədər yaxşıdır. Mən bu yaxınlarda bu barədə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti cənab Mişellə də danışmışam. O, sizi gözləyir. Ümidvaram ki, biz irəliyə doğru hansısa addım atacağıq. Bundan sonrakı addımları digər platformalarda da atmaq mümkün olacaq. Bir daha təkrar edirəm, tərəfdaşlarımızın bu dialoqa cəlb edilməsini biz yalnız alqışlayırıq. Əsas odur ki, bu dialoq faydalı olsun. Çox sağ olun.

Noyabrın 26-da Soçidə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan arasında üçtərəfli görüş keçirilib.

Görüşdə çıxış edən Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dedi:

-Hörmətli həmkarlar, dostlar.

İlk növbədə, sizə təşəkkür etmək istərdim ki, mənim dəvətimə cavab verməyi və atəşkəs haqqında bəyanat qəbul ediləndən sonra bir il ərzində görülmüş işə müəyyən yekun vurmaq üçün Rusiyaya gəlməyi mümkün hesab etmisiniz. Sonra biz artıq cari ilin yanvarında atəşkəs və normal həyatın bərpa edilməsi haqqında razılaşmalarımızı təsdiq etdik. Bu müddətdə həqiqətən az iş görülməyib.

Əfsuslar olsun ki, məsələlərin hamısı hələ də nizamlanmayıb. Sərhəddə baş verən insidentlərdən, faciəli insidentlərdən, hər iki tərəfdən insanların həlak olmasından və yaralanmasından xəbərim var. Bütün bunlar bizim tərəfimizdən xüsusi diqqət tələb edir. Əslində, biz sizinlə bu gün onun üçün toplaşmışıq ki, gələcəkdə buna bənzər insidentlər baş verməsin.

Lakin bütövlükdə il ərzində az iş görülməyib. Birincisi, heç bir irimiqyaslı döyüş əməliyyatları baş vermir, bu da özlüyündə çox yaxşı haldır. Bu müddət ərzində və bizim tərəfin köməyi ilə qaçqınların qaytarılması ilə bağlı böyük iş aparılıb, 53 min insan daimi yaşayış yerlərinə qayıdıb. Yaxşı monitorinq qrupu yaradılıb, bizim kontingent fəaliyyət göstərir, hər iki tərəfin dəyərləndirməsindən belə başa düşürəm ki, layiqincə işləyir, insanların həyatı üçün təhlükəsiz şərait təmin edir. Atəşkəsə nəzarət üzrə Rusiya-Türkiyə mərkəzi fəaliyyət göstərir. Ən əsası odur ki, gələcəkdə normal dinc həyat üçün şərait yaradılır. Bu, çox vacibdir.

Ermənistan, Azərbaycan və Rusiya hökumətlərinin Baş nazirlərinin müavinləri səviyyəsində üçtərəfli komissiya yaradılıb. Mənim həmkarlarım işin necə getməsi barədə məruzə etdilər. Asan deyil. Lakin buna baxmayaraq, bu iş irəliləmə vəziyyətindədir və elə

düşünməyə əsas var ki, yaxın vaxtlarda biz nəqliyyat kommunikasiyalarının işə salınması üzrə müvafiq qrupun işini nəinki təsdiqləyəcək, həm də hamı üçün uyğun zəruri tədbirlər görəcəyik.

Mənə elə gəlir ki, bütün səylərimizin məqsədi bundan ibarətdir, yəni regionun dirçəldilməsi üçün şəraitin yaradılması, insanların orada özlərini təhlükəsiz hiss etmələri və təsərrüfat fəaliyyəti ilə normal məşğul olmaları, iqtisadiyyatı inkişaf etdirə bilmələri üçün bütün bunlar, sözsüz ki, hər iki ölkənin vətəndaşlarının həyat səviyyəsində ən əlverişli şəkildə əksini tapmalıdır.

Ermənistan və Azərbaycan ilə münasibətlərin xüsusi xarakterini nəzərə alsaq, bu, Rusiya üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Biz yüzilliklər boyu vahid dövlətin tərkibində olmuşuq, bizim çox dərin tarixi əlaqələrimiz var. Bu əlaqələrin kəsilməsini istəməzdik. Əksinə, biz onları bərpa etməyə və gələcəkdə də dəstəkləməyə səy göstərməliyik.

Əvvəldə mənim demək istədiklərim bunlardır.

Biz indi İlham Heydər oğlu ilə birgə işlərin gedişində razılaşdırmalı olacağımız məsələləri qabaqcadan müzakirə etdik. Ermənistan tərəfi ilə biz bunu qabaqcadan, vaxtında etmişik, Ermənistanın baş naziri ilə son vaxtlar dəfələrlə bu barədə danışmışıq. İndi, görüş yerinə gələndə də bu barədə fikirlərimizi bölüşdük. Bizim üçtərəfli görüşümüzdən sonra Nikol Vovayeviç qalacaq, biz hələ onunla ikitərəfli görüş də keçirəcəyik.

Görüşümüzün əvvəlində mənim demək istədiklərim bunlardır. Əgər görüşümüzün əvvəlində həmkarlarımın deməyə sözü və istəyi varsa, buyursunlar.

* * *

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev: Dəvət üçün çox sağ olun, Vladimir Vladimiroviç. Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin nizamlanması məsələsində Sizin şəxsi iştirakınızı və əlbəttə, keçən il Bəyanatın mətninin razılaşdırılması işində fəal iştirakınızı Azərbaycanda yüksək qiymətləndiririk. Siz qeyd etdiyiniz kimi, biz ilin əvvəlində bu formatda görüşmüşdük, indi artıq ilin sonunda görüşürük. Yekun vurmaq olar. Əlbəttə, Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin məsuliyyəti zonasında vəziyyət bütövlükdə sabitdir. Ciddi insidentlər olmayıb. Qəsdən törədilmiş təxribatlar olmayıb. Müşahidə olunan ayrı-ayrı hallar sistemli xarakter daşımırdı. Buna görə də Rusiya sülhməramlı kontingentinin yaxşı xidmətinə görə, uzun illər boyu dondurulmuş münaqişə, keçən il tammiqyaslı müharibə vəziyyətində olan regionda təhlükəsizliyi təmin etmələrinə görə təşəkkürümü bildirmək istərdim.

Bu il ərzində Azərbaycan müharibənin nəticələrinin aradan qaldırılması və kommunikasiyaların bərpası işində maksimum konstruktivlik nümayiş etdirib. Hesab edirəm ki, bu, hələlik yerinə yetirilməmiş mühüm məsələlərdən biridir. Ona görə ki, keçən il noyabr ayında qəbul edilmiş və imzalanmış üçtərəfli Bəyanatın praktiki olaraq bütün bəndləri yerinə yetirilib. Buna görə düşünürəm ki, - bu gün biz Sizinlə təbii ki, bu barədə əvvəlcə söhbət etmişik, - bu mövzu, həmçinin Azərbaycan ilə Ermənistan arasında sərhədlərin müəyyən edilməsi mövzusu müzakirə ediləcək. Biz, bu məsələdə Rusiya tərəfinin dəstəyini, o cümlədən məsləhət dəstəyini də çox yüksək qiymətləndiririk.

Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sərhəd delimitasiya edilməyib. Buna görə biz dəfələrlə açıq bildirmişik ki, delimitasiya prosesinə təxirə salınmadan başlamağa hazırıq. Üstəlik, biz Ermənistan tərəfinə açıq təklif etmişik ki, qarşıdurmaya son qoymaq, bir-birinin ərazi bütövlüyünü, suverenliyini tanımaq və gələcəkdə qonşular kimi yaşamağı, yenidən qonşular kimi yaşamağı təşviq etmək üçün sülh müqaviləsi üzərində işə başlayaq.

Əlbəttə, bir sıra başqa məsələlər də qarşıya çıxır, lakin onlar operativ şəkildə, o cümlədən Rusiya tərəfinin, şəxsən Sizin, Xarici İşlər Nazirliyinin, Müdafiə Nazirliyinin, hökumətin və digər strukturların fəal iştirakı ilə həll edilir.

Dəvət üçün, yenidən belə bir görüş keçirmək imkanı üçün bir daha təşəkkür edirəm.

* * *

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan: Vladimir Vladimiroviç, icazə verin, əvvəlcə dəvətə, bu görüşün təşkilinə görə Sizə təşəkkür edim. Bugünkü görüşün gündəliyinə keçməzdən əvvəl icazə verin, Kuzbasda çoxsaylı insanın həlak olması ilə nəticələnmiş partlayışla əlaqədar öz adımdan, erməni xalqı adından Sizə başsağlığı verim. Həlak olmuş şaxtaçıların bütün doğmalarına və yaxınlarına başsağlığı vermək istəyirəm.

Prezident Vladimir Putin: Sağ olun.

Nikol Paşinyan: Keçən il müharibənin dayandırılmasında Sizin rolunuz və Rusiya Federasiyasının rolu aşkardır. Noyabrın 9-dan sonra Dağlıq Qarabağda, Laçın dəhlizi boyunca Rusiya sülhməramlı qüvvələri yerləşdirilib. Aşkardır ki, Dağlıq Qarabağda və regionda vəziyyətin sabitləşməsində Rusiya sülhməramlıları, Rusiya Federasiyası mühüm rol oynayır. Lakin təəssüflə vurğulamaq istəyirəm ki, vəziyyət istənilən qədər sabit deyil. Keçən il noyabrın 9-dan sonra hər iki tərəfdən onlarca insan həlak olub və hadisələr Dağlıq Qarabağda da baş verir. Bu il mayın 12-dən bəri Ermənistan-Azərbaycan sərhədində faktiki olaraq böhranlı vəziyyətdir və bizim rəyimiz belədir ki, Azərbaycan qoşunları Ermənistanın suveren ərazisinə soxulub. Əlbəttə, Ermənistan və Azərbaycan arasında sərhədlər delimitasiya və demarkasiya edilməyib, lakin dövlət sərhədi mövcuddur və bu, Ermənistan Respublikasının suveren ərazisidir.

Mən Azərbaycan Prezidentinin bu fikri ilə razılaşmıram ki, kommunikasiyaların bərpasından başqa Bəyanatın faktiki olaraq bütün bəndləri yerinə yetirilib. Bilirsiniz ki, biz bu məsələni Sizinlə dəfələrlə, həm

əyani şəkildə, həm də telefonla müzakirə etmişik ki, girovlar və digər saxlanılan şəxslər, hərbi əsirlər problemi də var. Bu, çox mühüm humanitar məsələdir. Lakin demək istəyirəm ki, mənim fikrimcə bu gün biz təkcə problemləri səsləndirmək üçün deyil, söhbət etmək, məsələləri müzakirə etmək və mövcud problemləri həll etmək üçün toplaşmışıq. Mən də dəfələrlə elan etmişəm ki, Ermənistan sərhədlərin demarkasiyası və delimitasiyası prosesinə başlamağa hazırdır. Bütün nəqliyyat və iqtisadi kommunikasiyaların açılması, blokadadan çıxarılması mövzusu da bizim üçün çox vacibdir. Biz bu məsələlərin həll edilməsində həqiqətən maraqlıyıq. Ümid edirəm ki, bu gün biz bütün bu məsələləri müzakirə edəcəyik. Mən gördüm, Siz Azərbaycan Prezidenti ilə ikitərəfli görüş zamanı Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması problemini də xatırlatdınız. Azərbaycan Prezidenti də indicə Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh danışıqları məsələsini xatırlatdı. Əlbəttə, biz də bunda maraqlıyıq və hesab edirik ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrliyi çərçivəsində aparılmalıdır. Düşünürəm ki, çox məsələləri üçtərəfli formatda, ikitərəfli formatda müzakirə və həll etmək lazımdır və mümkündür.

Deməliyəm ki, Azərbaycanın və Ermənistanın rəsmi şəxsləri arasında birbaşa əlaqələr də nəzərdə tutulur. Mənim fikrimcə, o qədər də yaxşı və pozitiv olmayan nüanslar fonunda bu müsbət nüansları da vurğulamaq lazımdır. Ən başlıcası, təkrar etmək istəyirəm, üzr istəyirəm, düşünürəm ki, bugünkü görüşün əsas mənası hansısa problemlərin mövcud olmasını və ya mövcud olmamasını, sadəcə, səsləndirmək deyil. Əsas odur ki, bu gün biz regionda, Cənubi Qafqazda vəziyyətin sabitləşməsinə dair konkret və ya mümkün qədər konkret qərarlara gələ bilək. Buna görə bizim məsuliyyətimiz, sülh, sabitlik və insanların təhlükəsizliyidir. Sağ olun.

* * *

Prezident Vladimir Putin: Mənə belə gəlir ki, sizin indicə dedikləriniz - həm Azərbaycan Prezidenti tərəfindən, həm də Ermənistanın baş naziri tərəfindən deyilənlər, əslində, çox vacibdir. Vəziyyətin normallaşdırılmasının inkişafında, vəziyyətin müsbət həllinin inkişafında hər iki tərəfin marağı var. Siz indicə kommunikasiyalar barədə, kommunikasiyaların açılması barədə xatırlatdınız. İlham Heydər oğlu da bu barədə danışıb. Bu məsələdə hamı maraqlıdır. O cümlədən Rusiya da. Mən onu nəzərdə tuturam ki, biz bütün yaxın ölkələr, - biz qonşuyuq, biz böyük əmtəə dövriyyəsinə malikik, - hamımız bu məsələdə maraqlıyıq. Birincisi də, ikincisi də, biz yenə də o barədə razılığa gəlirik ki, yaxın vaxtlarda sərhədlərin demarkasiyası və delimitasiyası üzrə işləri, əvvəlcə delimitasiya, daha sonra demarkasiya işlərini sahmana salaq. Əlbəttə, biz bu barədə də bu gün danışacağıq. Baxmayaraq ki, məsələnin mürəkkəb olması aydındır. O, hələ Sovet İttifaqından qalıb. Orada dəqiq sərhədlər olmayıb. Lakin bütün bunlar barədə danışmaq imkanı var. Həmkarlarımla razıyam ki, nə qədər çox əlaqə, o cümlədən birbaşa əlaqələr olarsa, daha yaxşıdır. Birbaşa ikitərəfli əlaqələr ümumiyyətlə prioritetdir. Mən bilirəm ki, yaxın vaxtlarda sizin Brüsseldə görüşünüz nəzərdə tutulub. Siz oraya getməyə və orada görüş keçirməyə razılıq vermisiniz. Biz bunu da alqışlayırıq. Nə qədər birbaşa ünsiyyət olarsa, bir o qədər yaxşıdır. Mən bu yaxınlarda bu barədə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti cənab Mişellə də danışmışam. O, sizi gözləyir. Ümidvaram ki, biz irəliyə doğru hansısa addım atacağıq. Bundan sonrakı addımları digər platformalarda da atmaq mümkün olacaq. Bir daha təkrar edirəm, tərəfdaşlarımızın bu dialoqa cəlb edilməsini biz yalnız alqışlayırıq. Əsas odur ki, bu dialoq faydalı olsun. Çox sağ olun.

Noyabrın 26-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasının Soçi şəhərinə işgüzar səfəri başa çatıb.

Türkmənistan Respublikasına səfər

Noyabrın 28-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının 15-ci Zirvə Toplantısında iştirak etmək üçün Türkmənistana səfərə gəlib.

Azərbaycanın və Türkmənistanın dövlət bayraqlarının dalğalandığı Aşqabad Beynəlxalq Hava Limanında dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyevi Türkmənistan Nazirlər Kabineti sədrinin müavini Sapardurdu Toyliyev qarşıladı.

Sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov ilə görüşü olub.

Azərbaycan Prezidentini salamlayan Prezident Qurbanqulu Berdiməhəmmədov dedi:

-Hörmətli İlham Heydər oğlu, qardaş Türkmənistanda Sizi salamlamağa və təşəkkürümüzü bildirməyə şadıq ki, bizə hörmət edib dəvətimizi qəbul etmisiniz. İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının XV Sammitində birgə iştirak edəcəyik. Bəri başdan əlamətdar, yaxşı tarixləri qeyd etmək istəyirəm. Əvvələn, noyabrın

28-si bizim Təşkilatın günüdür. İkincisi, demək istərdim ki, bizim sədrliyimiz dövründə bu Təşkilatın nüfuzunu artıran Qətnamə qəbul edilib. Buna görə düşünürəm ki, xüsusən pandemiya dövründə əsasən iqtisadi məsələlərimizi bir daha müzakirə etmək üçün yaxşı imkanımız olacaq. Mən kooperasiya, inteqrasiya məsələlərini nəzərdə tuturam.

Sonra, səmimi desəm, bu gün mənim üçün çox heyrətləndirici bir xəbər aldım. Adətən biz nadir hallarda heyrətlənirik, lakin bu xəbər təəccüblü oldu. Bu gün mənə Xarici İşlər Nazirləri Şurasının qətnamə təqdim etdilər. Bu sənəd Aşqabadda konsensus yolu ilə qəbul edilib. Bilirsinizmi, orada yaxşı bəndlər, cümlələr var ki, Azərbaycan həqiqətən inandırıcı qələbə qazanıb. Ola bilsin, mən bir qədər qeyri-dəqiq şəkildə təkrar edirəm və ya fikrimi düzgün ifadə etmirəm, lakin mənə budur ki, Azərbaycan ölkənin suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün bərpasında həqiqətən müzəffər olub. Mən sadəcə demək istəyirəm ki, bu qətnamənin konsensus yolu ilə qəbul edilməsi bizim münasibətlərimizdə parlaq səhifədir. Bu münasibətlə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Bizim gündəlikdə bir neçə məsələ var. Birinci – növbəti sammitin gündəliyinin təsdiq edilməsi, ikincisi - baş katibin seçilməsi, üçüncüsü – növbəti sammiti kim keçirəcək və Aşqabad sammitinin yekun kommunikesinin qəbul edilməsi. Mən Sizi Qələbə münasibətilə, bu tarixi hadisə münasibətilə əvvəlcədən təbrik edirəm. Həmişəki kimi, Aşqabada xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev dedi:

-Sağ olun, hörmətli Qurbanqulu Məlikquluyeviç. İlk növbədə, bir daha qardaş Türkmənistana səfərə dəvətə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bu sammitdə bizim iştirak etməyimiz təşkilatımızın prinsiplərinə sadiq olduğumuzu təsdiq edir.

Bakıdan buraya uçanda gözəl panoram, əkilmiş tarlalar, abad məhəllələr, qəsəbələr gördüm. Əlbəttə, Aşqabad burada olanları ilk dəqiqələrdən öz gözəlliyi və möhtəşəmliyi ilə heyran edir. Bildiyiniz kimi, mən dəfələrlə Sizin ölkənizdə olmuşam və Sizin rəhbərliyinizlə həm ölkənizin sosial-iqtisadi inkişafı, həm də abadlıq, şəhər infrastrukturunun yaradılması işində qazanılmış nailiyyətlərə heyran olduğumu həmişə bildirmişəm. Yadımdadır, ötən görüşümüzdə Sizin idman şəhərciyinizlə, bəlkə də idman şəhəri ilə tanış oldum. O vaxt Siz Asiadanı uğurla keçirdiniz. Bu, onu göstərir ki, dövlət öz gücünə, ənənələrinə, türkmən xalqının istedadına əsaslanaraq inamla irəliləyir. Bu, bizi ürəkdən sevindirir.

Əlbəttə, Sizə, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatında sədrlik edən ölkə kimi bu qətnamənin qəbul edilməsində fəal rol oynadığınıza görə təşəkkürümü bildirmək istərdim. Biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk. Həmin qətnamədə qeyd edilib ki, üzv ölkələr Azərbaycanı ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi münasibətilə təbrik edirlər. Bilirsiniz, bu, Azərbaycan xalqı üçün tarixi hadisədir və əlbəttə, bütün Azərbaycan xalqı bu qətnamədə sədr ölkənin və bütün digər üzvlərin qardaşcasına münasibətini görəcək. Ona görə də bu, həqiqətən çox mühüm hadisədir. Çox sevindirici haldır ki, bu tədbir azərbaycanlılar üçün qardaş Türkmənistan torpağında keçirilir. Əlbəttə, bu gün biz ikitərəfli gündəlik barədə də söhbət edəcəyik, burada da yaxşı nəticələrimiz var və bundan sonra da qardaşlar kimi çiyin-çiyinə irəliləyəcəyik. Bir daha sağ olun.

Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov: Bilirsiniz, mən bir məqamı da vurğulamaq istəyirəm. Hər halda Aşqabadda bu qətnamənin qəbul edilməsi parlaq tarixi hadisədir. Hər halda biz yeganə neytral ölkəyik, qətnamə neytral ölkədə qəbul edilib. Biz qardaş ölkələrik, qonşularıq, lakin daha vacibi odur ki, qətnamə beynəlxalq səviyyədə qəbul edilib. Bu siyasi hadisəni inkişaf etdirmək lazımdır. Necə deyərlər, dəmiri isti-isti döyərlər. Sağ olun.

Görüşdən sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəsmi qarşılanma mərasimi keçirilib.

Azərbaycanın və Türkmənistanın dövlət himnləri səsləndirildi.

Dövlət başçıları fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

* * *

Noyabrın 28-də Türkmənistanın paytaxtı Aşqabad şəhərində İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) XV Zirvə Toplantısı keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev toplantıda iştirak edib.

Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi qarşıladı.

Dövlət başçıları xatirə şəkli çəkdirdilər.

Sonra Prezident Qurbanqulu Berdiməhəmmədov İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının XV Zirvə Toplantısında iştirak etmək üçün Türkmənistana gələn digər qonaqları qarşıladı.

Dövlət və hökumət başçıları birgə foto çəkdirdilər.

Prezident Qurbanqulu Berdiməhəmmədov Zirvə Toplantısını açaraq tədbir iştirakçılarını salamladı. Türkmənistan Prezidenti İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının 15-ci Zirvə Toplantısına ev sahibliyi etməkdən məmnun olduğunu dedi. Təşkilatın üzv ölkələr arasında siyasi, iqtisadi və digər sahələrdə əlaqələrin möhkəmlənməsinə töhfə verəcəyini vurğuladı.

Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan çıxış edərək təşkilatda sədrliyin Türkiyədən Türkmənistana keçdiyini bildirdi, İƏT-ə üzv ölkələrin koronavirusla mübarizədə səylərinin birləşdirilməsinin vacibliyini vurğuladı, bu sahədə ölkəsində görülən işlərdən danışdı.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan "Birlikdə gələcəyə" devizi ilə keçirilən Zirvə Toplantısının ortaq hədəfləri müəyyənləşdirmək, ticarət həcmini artırmaq, iqtisadi əlaqələri fəallaşdırmaq üçün yaxşı fürsət olduğunu vurğuladı. Türkiyə Prezidenti dedi:

- Türkiyənin irəli sürdüyü Xəzərdən keçən Şərq-Qərb Orta dəhliz təşəbbüsü və Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xətti bu kontekstdəki səylərimizin ən əyani təzahürüdür. Ölkəmizlə bölgəmiz arasında birbaşa avtomobil yolu bağlantısını quracaq Zəngəzur dəhlizinin də önəmi böyükdür.

Rəcəb Tayyib Ərdoğan çıxışında Azərbaycanın Vətən müharibəsindəki Qələbəsinin əhəmiyyətindən danışdı, bu Qələbənin bölgədə normallaşdırma səylərini gücləndirəcəyini vurğulayaraq dedi:

- Qardaşımız Azərbaycanın işğal altındakı torpaqlarını azad etməsi bölgədə davamlı sülhün və sabitliyin təmin olunmasının da qapılarını açıb. Azərbaycanın bölgədə rifahın artması üçün ardıcıl həyata keçirdiyi layihələr təqdirəlayiqdir. Bu addımlar bölgədə normallaşdırma cəhdlərini dəstəkləyəcəkdir. Türkiyə olaraq bu prosesdə Azərbaycanın yanında olmaqda davam edəcəyik. Təşkilat olaraq da Azərbaycan ilə tam həmrəylik içərisində olmağımız böyük önəm daşıyır.

Sonra dövlətimizin başçısı Zirvə Toplantısında çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

-Cənab sədr, əziz qardaşım Qurbanqulu Məlikquliyeviç.

Hörmətli dövlət və hökumət başçıları.

Cənab Baş katib.

Qardaşım, Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Məlikquliyeviç Berdiməhəmmədova göstərilən qonaqpərvərliyə görə təşəkkürümü bildirmək və Türkmənistanı İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatında (İƏT) uğurlu sədrlik münasibətilə təbrik etmək istərdim.

Fürsətdən istifadə edərək, qardaş Özbəkistanı İƏT-də sədrliyi öz üzərinə götürməsi münasibətilə təbrik edir və Təşkilata rəhbərlik işində uğurlar arzu edirəm.

Azərbaycan İƏT-in fəal üzvüdür. İƏT-ə üzv dövlətlərlə münasibətlərimiz dostluq və qarşılıqlı hörmətə əsaslanır. Biz, həmçinin beynəlxalq platformalarda, o cümlədən İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı və Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində İƏT-ə üzv dövlətlərlə səmərəli əməkdaşlıq edirik.

İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının mart ayında keçirilmiş XIV Zirvə Toplantısında İƏT-in Tədqiqat Mərkəzinin Nizamnaməsi imzalanmışdır. Mən Azərbaycanın mərhum Prezidenti Heydər Əliyevin təşəbbüsünün üzv dövlətlər tərəfindən dəstəklənməsinə görə təşəkkürümü bildirirəm. Azərbaycan ölkəmizdə yerləşəcək Mərkəzin səmərəli fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün səylərini əsirgəməyəcək. Mən digər üzv dövlətləri bu mühüm təşəbbüsə qoşulmağa dəvət edirəm.

Son 18 il ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatı sürətlə inkişaf etmiş, ümumi daxili məhsul üç dəfədən çox artmışdır.

Genişmiqyaslı islahatlar nəticəsində Azərbaycanda münbit sərmayə iqlimi yaradılmışdır. Dünya Bankının "Doing Business" hesabatında Azərbaycan 190 ölkə arasında 28-ci yerdə qərarlaşıb. Azərbaycan iqtisadiyyatına 280 milyard ABŞ dolları həcmində sərmayə yatırılıb ki, bunun da yarısı xarici sərmayədir.

Bizim strateji valyuta ehtiyatlarımız xarici dövlət borcumuzdan 6 dəfə çoxdur.

Azərbaycanın xarici borcu ölkənin ümumi daxili məhsulunun, sadəcə, 17,3 faizini təşkil edir. Biz 2030-cu ilin sonuna qədər bu rəqəmi 10 faizə endirməyi planlaşdırırıq.

Ötən 18 il ərzində Azərbaycanda yoxsulluq səviyyəsi 49 faizdən 6 faizə enib. Ölkədə işsizlik təqribən 6 faiz səviyyəsindədir.

Azərbaycanın nailiyyətləri beynəlxalq qurumlar tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Davos Dünya İqtisadi Forumunun hesabatına əsasən, Azərbaycan hökumətin uzunmüddətli strategiyası üzrə dünyada 10-cu yerdə, ölkə rəhbərliyinin islahatlara sadiqliyi sahəsində isə 5-ci yerdə qərarlaşıb. Yenə də Davos hesabatına əsasən, Azərbaycan əhalinin elektrik enerjisinə əlçatanlıq əmsalına görə dünyada 2-ci, dəmir yolu xidmətlərinin səmərəliliyinə görə 11-ci, hava nəqliyyatı xidmətlərinin səmərəliliyinə görə 12-ci, dəniz limanları xidmətlərinin səmərəliliyinə görə 25-ci və yol infrastrukturunun keyfiyyəti baxımından 27-ci yerdədir.

COVID-19-a gəlincə, Azərbaycan cari ilin yanvar ayının ortalarından peyvəndlənmə kampaniyasına başlamışdır. Ölkədə yetkin əhalinin 60 faizdən çoxuna iki doza peyvənd vurulmuşdur.

Bu günə qədər ölkədə COVID-dən əziyyət çəkmiş insanlara və biznes subyektlərinə təqribən 3 milyard ABŞ dolları həcmində sosial-iqtisadi dəstək paketi təqdim edilmişdir. 2022-ci ildə həmin məqsədlərə dövlət büdcəsindən 1,6 milyard ABŞ dolları həcmində maliyyə dəstəyi paketi ayrılacaqdır.

Azərbaycan pandemiya ilə mübarizə sahəsində qlobal səylərin səfərbər edilməsi üçün mühüm addımlar atır. Biz "peyvənd millətçiliyi"nin qəti şəkildə əleyhinə olduğumuzu daim vurğulayırıq.

Bu il Qoşulmama Hərəkatının sədri qismində Azərbaycanın təşəbbüsü ilə BMT-nin İnsan Hüquqları Şurası və BMT Baş Assambleyasında bütün ölkələr üçün peyvəndlərdən istifadə məqsədilə bərabər imkanların təmin olunmasına dair qətnamələr qəbul edilib.

Bundan əlavə, Azərbaycan koronavirusla mübarizəni dəstəkləmək məqsədilə 80-ə yaxın ölkəyə birbaşa və Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının xətti ilə maliyyə və humanitar yardımı etmişdir.

Hörmətli həmkarlar, 2020-ci ildə Azərbaycan ərazilərinin Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın davam edən işğalına son qoydu. 44 günlük Vətən müharibəsi Ermənistanın məğlubiyyəti və 2020-ci il noyabrın 10-da kapitulyasiya aktını imzalamasına məcbur

edilməsi ilə nəticələndi. Azərbaycan özü öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi. Azərbaycan özü BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi, Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən dörd qətnamənin icrasını təmin etdi.

İşğal dövründə həmin ərazilərdə bütün şəhər və kəndlər, o cümlədən mədəni və dini irs abidələri Ermənistan tərəfindən yerlə-yeksan edilib. Bütün müsəlmanlara qarşı təhqir və nifrət zəminində Ermənistan bizim məscidləri dağıtmış və təhqir etmiş, o cümlədən onlardan donuz və inək tövləsi kimi istifadə etmişdir. İşğal dövründə həmin ərazilərdə 67 məsciddən 65-i tamamilə dağıdılmış, digər iki məscidə isə ciddi zərər dəymişdir. Qəbiristanlıqlar da vandalizmə məruz qalmışdır.

Ərazilərin azad olunmasından dərhal sonra biz genişmiqyaslı yenidənqurma işlərinə başlamışıq ki, artıq onların ilkin nəticələri var. Azərbaycan yalnız özünün maliyyə resurslarına arxalanaraq, sıfırdan yeni şəhər və kəndlər salır. Bu il bu məqsədlərə dövlət büdcəsindən 1,3 milyard ABŞ dolları ayrılmışdır. 2022-ci ildə də bu işlərə ən azı eyni həcmdə vəsait ayrılacaqdır.

Mən azad olunmuş Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru yaşıl enerji zonası elan etmişəm. Azad olunmuş ərazilərin təsdiqlənmiş potensialı 7200 meqavat günəş və 2000 meqavat külək enerjisi təşkil edir.

İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının sonuncu Zirvə Toplantısında mən həmkarlarıma Zəngəzur dəhlizi haqqında məlumat vermişdim. Bu gün deyə bilərəm ki, Zəngəzur dəhlizi reallığa çevrilir. Bu yeni nəqliyyat infrastrukturu Şərq-Qərb və Şimal-Cənub dəhlizlərinin önəmli hissəsinə çevriləcək. Əminəm ki, İƏT-ə üzv ölkələr bu dəhlizdən istifadə edəcəklər.

Diqqətinizə görə sağ olun.

* * *

Zirvə Toplantısında çıxış edən Pakistan Prezidenti Arif Alvi də Azərbaycanın Vətən müharibəsindəki Qələbəsi münasibətilə təbriklərini çatdıraraq dedi:

-Bu fürsətdən istifadə edib Azərbaycan torpaqlarının işğaldan azad edilməsi və ərazi bütövlüyünün bərpası münasibətilə Prezident Əliyevi bir daha təbrik etmək istərdim. Onun bu işə töhfəsini çox yüksək qiymətləndirirəm.

* * *

Daha sonra İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının baş katibi Xosrov Naziri, İran Prezidenti İbrahim Rəisi, Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov, Tacikistan Prezidenti Emomali Rahmon, Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və Qazaxıstanın Baş naziri Askar Mamin təşkilat çərçivəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsinin, iqtisadi əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsinin vacibliyini vurğuladılar, yeni çağırışlar müstəvisində ortaya çıxan təhlükələrə qarşı birgə mübarizənin zərurətindən danışdılar.

Noyabrın 28-də Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun adından İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının XV Zirvə Toplantısında iştirak edən dövlət, hökumət və nümayəndə heyətləri başçılarının şərəfinə rəsmi nahar verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev naharda iştirak edib.

* * *

Noyabrın 28-də Aşqabadda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Pakistan İslam Respublikasının Prezidenti Arif Alvi ilə görüşü olub.

Görüşdə iki ölkə arasındakı əlaqələrdən məmnunluq ifadə olundu. Artıq keçmişdə qalmış Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü ilə əlaqədar Pakistanın tutduğu qəti və prinsipial mövqeyi xüsusi qeyd edildi.

Söhbət zamanı ölkələrimiz arasında müxtəlif sahələrdə əlaqələrin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı, xüsusilə burada hökumətlərarası komissiyanın rolu vurğulandı. Yaxın zamanlarda komissiyanın növbəti iclasının keçiriləcəyi bildirildi.

Həmçinin son dövrlərdə iki ölkə arasında həyata keçirilən yüksəksəviyyəli səfərlərin əhəmiyyəti qeyd olundu. Eyni zamanda, ölkələrimiz arasında beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində birgə əməkdaşlıqla bağlı fikir mübadiləsi aparıldı. Dünyada artan islamofobiya meyilləri ilə bağlı narahatlıq ifadə edildi.

Görüşdə ölkələrimiz arasında insanlararası təmasların artırılmasının və turizm, biznes dairələri, mədəniyyət, elm və digər sahələrdə əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsinin vacibliyi qeyd edildi.

Pakistan Prezidenti tərəfindən bu ölkədə həyata keçirilən layihələrə görə Heydər Əliyev Fonduna bir daha təşəkkür ifadə olundu.

* * *

Noyabrın 28-də Aşqabadda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmon ilə görüşü olub.

Görüşdə ölkələrimiz arasında siyasi əlaqələrin məmnunluq doğurduğu qeyd edilib. İqtisadi-ticari münasibətlərin genişləndirilməsi, nəqliyyat imkanlarının nəzərdən keçirilməsi, beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılıb.

* * *

Noyabrın 28-də Aşqabadda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisi ilə görüşü olub.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Prezident Seyid İbrahim Rəisi: Salaməleyküm. Necəsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, çox yaxşıyam.

Prezident Seyid İbrahim Rəisi: Əhvalınız yaxşıdır, necəsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, yaxşıyam. Şadam Sizi görməyimə.

Prezident Seyid İbrahim Rəisi: Mən də Sizinlə İƏT dövlət başçılarının Sammitində görüşümdən çox xoşhalam. İƏT-ə üzv ölkələrin dövlət başçılarının Sammiti bizim üçün çox yaxşı bir fürsət oldu ki, Sizinlə də görüş imkanı yarandı. Sizin rəsmi şəxslərin, həm Baş nazirin müavininin, həm də xarici işlər nazirinin İranın xarici işlər nazirinin müavini ilə çox yaxşı təmasları oldu, Baş nazirin müavininin Tehrana çox uğurlu səfəri baş tutdu. Mənə verilən məlumata görə, bu görüşlərdə çox müsbət müzakirələr aparılıb. Mən əminəm ki, belə əlaqələr, təmaslar, müzakirələr iki ölkənin münasibətlərinin inkişafına töhfələr verəcək. Ölkələrimiz arasında münasibətlərdə qarşıya çıxan məsələlər belə təmaslar və səfərlər çərçivəsində öz həllini tapa bilər.

Azərbaycan Respublikası ilə münasibətlərimiz təkcə qonşuluq münasibətləri deyildir, bizim ürəklərimizin münasibətidir, iki ölkənin xalqlarının ürəkləri bir döyünür. Bizim tarix və sivilizasiya birliyimiz vardır. Bütün bunlar bizi daha da möhkəm birləşdirir. Biz heç vaxt imkan verməməliyik ki, digərləri bizim münasibətlərimizə müdaxilə etsinlər. Biz öz məsələlərimizi özümüz həll etməliyik, münasibətlərimizi irəliyə aparmaq, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığı daha da dərinləşdirmək üçün birgə işləməliyik. İndiyə qədər olan təcrübə də bunu göstərir ki, biz həmişə öz məsələlərimizi özümüz müzakirə edəndə onların bir çoxunun həllinə nail olmuşuq və qarşıdakı maneələri dəf etmişik. Mən bunu Sizə dəqiqliklə və əminliklə söyləyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyini ilk tanıyan və dəstəkləyən ölkələrdən biri İran İslam Respublikası olub.

Qarabağ məsələsinə münasibətdə də İran İslam Respublikasının mövqeyi şəffaf və birmənalı idi. İranda İslam inqilabının ali rəhbərindən tutmuş, dövlət strukturlarındakı bütün məmurlarının hamısının mövqeyi bundan ibarət idi ki, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünə xələl gətirilməməlidir və Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü təmin olunmalıdır. Biz əminik ki, Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin müavininin və Azərbaycan Respublikasının xarici işlər nazirinin iranlı həmkarları ilə apardıqları danışıqlar, müzakirələr ölkələrimizin münasibətlərini daha da dərinləşdirəcək, irəliyə aparacaq və əlaqələrimiz möhkəmlənəcək. Buyurun, biz Sizin xidmətinizdəyik.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, hörmətli cənab Prezident, mən Sizi səmimiyyətlə salamlayıram. Çox şadam ki, görüş üçün belə gözəl fürsət yaranıb. Bu, bizim Sizinlə birinci görüşümüzdür. Əminəm ki, bu görüş İran-Azərbaycan əlaqələrinin inkişafına çox güclü təkan verəcəkdir.

Prezident Seyid İbrahim Rəisi: Mütləq elə olacaqdır.

Prezident İlham Əliyev: İran İslam Respublikası ilə əlaqələrə biz çox böyük önəm veririk. Bizim xalqlarımız qardaş xalqlardır. Əsrlər boyu bir yerdə yaşamışıq. Qohumluq əlaqələri də kifayət qədər genişdir. Xalqlarımızı ortaq tarix, ortaq mədəniyyət birləşdirir. Bu, çox gözəl zəmindir. Biz bu zəmin üzərində ikitərəfli əlaqələrin müasir tarixini yazırıq.

* * *

Görüşdə ölkələrimiz arasında münasibətlərin yüksək səviyyədə olduğu qeyd edildi, mehriban qonşuluq və dostluq əlaqələrinin mövcudluğu bildirildi.

Söhbət zamanı Azərbaycan ilə İran arasında Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizi, həmçinin Zəngəzur nəqliyyat dəhlizi çərçivəsində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu. Zəngəzur dəhlizinin reallaşması nəticəsində İranın da bundan faydalanacağı və bu nəqliyyat qovşağından istifadə edə biləcəyi imkanları vurğulandı.

Görüşdə Azərbaycanın İkinci Qarabağ müharibəsində qazandığı tarixi Qələbədən sonra regionda geosiyasi vəziyyətin dəyişdiyi bildirildi, bölgə ölkələrinin regional məsələlərin həllində iştirakının vacibliyi diqqətə çatdırıldı.

Eyni zamanda, ölkələrimiz, habelə Azərbaycan, Rusiya və İran arasında enerji qovşağının yaradılması məsələləri müzakirə edildi. Həmçinin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıq, iqtisadi-ticari əlaqələr ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparıldı.

Söhbət zamanı İran-Azərbaycan əlaqələrinin tarixi xarakter daşıdığı və xalqlarımız arasında dostluq münasibətlərinin mövcud olduğu bir daha vurğulandı.

Sonda Azərbaycan və İran prezidentlərinin iştirakı ilə "İran İslam Respublikasının ərazisindən təbii qazın tranzit şərtlərini müəyyənləşdirən Saziş" imzalandı.

* * *

Sazişin imzalanmasından sonra dövlət başçıları İranın kütləvi informasiya vasitələrinə müsahibə verdilər.

Prezident İlham Əliyev: Çox yaxşı söhbət etdik. Dost kimi, qardaş kimi İran-Azərbaycan əlaqələri haqqında fikir mübadiləsi apardıq. Qərara gəldik ki, bundan sonra İran-Azərbaycan əlaqələri bütün sahələrdə yüksələn xətlə inkişaf edəcək. Xalqlarımız qardaş xalqlardır, ölkələrimiz qardaş ölkələrdir və bu gün müzakirə olunan məsələlər bir daha onu göstərir ki, İran-Azərbaycan əlaqələri çox yüksək səviyyədədir.

Müxbir: Bir sənəd imzalandı, o barədə nə deyərdiniz?

Prezident İlham Əliyev: Sənəd imzalandı, bunun da çox böyük əhəmiyyəti var. Bu, tarixi sənəddir. Bir daha İran-Azərbaycan əlaqələrinin nə qədər dərin olmasından xəbər verir. Azərbaycan Türkmənistan qazını İran üzərindən alacaq. Bu, üçtərəfli əməkdaşlıq üçün çox gözəl zəmindir və bizim niyyətimizi göstərir. İmzalanmış bu sənədin iqtisadi və enerji təhlükəsizliyi baxımından da çox böyük önəmi var. Sağ olun.

Müxbir: Cənab Prezident, yorulmayasınız. Bu gün müsəlman ölkəsi Azərbaycanla Sizin danışıqlarınız baş tutub. Danışıqlar barədə nə deyə bilərsiniz?

Prezident Seyid İbrahim Rəisi: Azərbaycanla münasibətlərimiz mədəni, mehriban və səmimidir, bizim əlaqələrimizin tarixi çox qədimdir. Bu əlaqələrdə heç bir anlaşılmazlığın olması gərək deyil. Bu gün Azərbaycan Respublikasının möhtərəm Prezidenti ilə yaxşı görüşümüz oldu və iki ölkə arasındakı maraq doğuran məsələlər müzakirə edildi. Bu gün Azərbaycan, İran və Türkmənistan arasında imzalanan qaz sazişi ölkələrimizin əlaqələrinin, iki və üç ölkə arasındakı münasibətlərin inkişafına xidmət edəcək. Bu sahədə ciddi və çoxsaylı addımların atılması zəruridir və iki ölkənin iradəsi sayəsində ölkələrimiz arasındakı əlaqələr, o cümlədən iqtisadiyyat, ticarət, tranzit, mədəni sahələrdə əməkdaşlıq iki ölkə arasındakı əlaqələrin genişlənməsinə yönəlməlidir. Əlaqələrimizin tarixi qədimdir, bundan sonra da genişlənməli və inkişaf etməlidir.

Müxbir: Təşəkkür edirəm.

Noyabrın 28-də Aşqabadda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə görüşü olub.

Görüşdə iki ölkə arasındakı dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin strateji müttəfiqlik xarakteri daşıdığı bir daha qeyd edildi.

Söhbət zamanı İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı çərçivəsində aparılan müzakirələrə toxunuldu, ötən dövr ərzində Türkiyənin təşkilata sədrliyi yüksək qiymətləndirildi.

Eyni zamanda, ölkələrimiz arasında müxtəlif sahələrdə əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsi, həmçinin postmünaqişə dövründə Cənubi Qafqazda gedən proseslər və mövcud vəziyyət barədə ətraflı fikir mübadiləsi aparıldı.

Prezidentlər, həmçinin enerji və nəqliyyat məsələlərini müzakirə etdilər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkmənistana səfəri noyabrın 28-də başa çatıb.

Quba rayonuna səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva dekabrın 6-da Quba rayonuna səfər ediblər.

Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ulu öndər Heydər Əliyevin Quba şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoyublar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva dekabrın 6-da Quba Olimpiya İdman Kompleksində yenidənqurma, əsaslı təmir və tikinti işlərindən sonra yaradılan şəraitlə tanış olublar.

Dövlətimizin başçısı, birinci xanım və qızları Kompleksin ərazisini gəzdilər.

Məlumat verildi ki, yenidənqurma, əsaslı təmir və tikinti işlərindən sonra obyektin bazasında Quba İstirahət, İdman, Təlim və Tədris Kompleksi yaradılıb. Layihənin özünəməxsusluğu ondan ibarətdir ki, burada istirahət, idman, təlim və tədris bir məkanda cəmləşib. Həmçinin bu cür komplekslərin yaradılması regionlarda əmək bazarına yeni iştirakçıların daxil olmasına ciddi təkan verir.

Quba universal kompleksində 200-250 işçinin çalışacağı nəzərdə tutulur. Onların mütləq əksəriyyətini yerli sakinlər təşkil edəcək.

Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva kompleksdəki 340 tamaşaçı yerlik üzgüçülük hovuzu, 6600 tamaşaçı yerlik futbol stadionu, Şahmat Mərkəzi və otellə tanış oldular.

Bildirildi ki, kompleksin təlim və tədris hissəsində maliyyə sektoru prioritet olmaqla, bank, sığorta və kapital bazarları iştirakçıları üçün məşğələlər keçiriləcək. İlkin mərhələdə isə personalın xidmət səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün proqramların təşkili nəzərdə tutulur.

Şahmat Mərkəzində idmanın bu növü ilə məşğul olmaq istəyənlər üçün hər cür şərait yaradılıb. Çünki şahmat dövlətimizin xüsusi diqqətində olan idman sahələrindəndir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva dekabrın 6-da "Quba ABAD Factory" qablaşdırma vasitələrinin istehsalı müəssisəsinin açılışında iştirak ediblər.

“ABAD” publik hüquqi şəxsin direktoru Rüfət Elçiyev müəssisədə görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, “ABAD Factory” bir neçə ildir, qubalı mikro və kiçik sahibkarlara qida istehsalı müəssisəsi kimi tanış idisə, artıq həm də qablaşdırma vasitələrinin istehsalı müəssisəsi kimi onlara yardımçı olacaq.

Yerli sakinlər müəssisənin yerləşdiyi yeri uzun illər əsaslı təmirə ehtiyacı olan və istifadəsiz qalan binanın mövcudluğu ilə xatırlayırlar. Memarlıq elementləri qorunmaqla tamamilə yenilənən binada artıq kartondan müxtəlif qablaşdırma vasitələri, kağız və etiketlərin istehsalı, promo məhsulların hazırlanması, eyni zamanda, tullantı kağızların preslənməsi nəzərdə tutulur.

Xatırladaq ki, “ABAD” Prezident İlham Əliyevin 2016-cı ildə imzaladığı Fərmanla yaradılıb. Statistik göstəricilər onu deməyə əsas verir ki, “ABAD” fəlsəfəsi əsaslı reallaşmaqdadır. İlin 10 ayının yekununda “ABAD” 500 ailəyə dəstək göstərib. Nəticədə “ABAD”çıların minlərlə çeşiddə sənətkarlıq, kənd təsərrüfatı və digər

növ məhsulları satışa çıxarılıb. Ümumilikdə 5,5 milyon manat dəyərində məhsulun “ABAD” vasitəsilə satışı həyata keçirilib.

Müəssisənin açılışı ilə ilkin mərhələdə 20, sonrakı mərhələdə isə 50 nəfərin işlə təminatı reallaşacaq.

Qeyd olundu ki, bu müəssisə vasitəsilə həm “ABAD”çıların qablaşdırma vasitələrinə olan tələbatı ödəniləcək, həm də digər kiçik və mikro sahibkarların ehtiyacları qarşılanacaq.

Dekabrın 6-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Qubanın Birinci Nügədi kəndində inşa olunmuş 1 nömrəli tam orta məktəbdə yaradılan şəraitlə tanış olublar.

Təhsil müəssisəsində görülən işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Birinci Nügədi kənd 1 nömrəli tam orta məktəbin əvvəlki binası 1971-ci ildə inşa olunmuşdu və son illər tam yararsız vəziyyətdə idi. İndi isə şagirdlər Heydər Əliyev Fondu tərəfindən inşa olunmuş tam yeni məktəbdə təhsillərini davam etdirəcəklər.

Müasir standartlara cavab verən yeni məktəbin inşası keyfiyyətli və bərabərhüquqlu təhsil imkanının yaradılması deməkdir.

Birinci Nügədi kənd orta məktəbin şagirdləri indiyədək müxtəlif fənn olimpiadalarında müvəffəqiyyət qazanıb, məzunlar yüksək balla ali məktəblərə qəbul olublar. Təkcə son 4 ildə məktəbin 5 şagirdi 600-dən çox balla tələbə adını qazanıb.

Dövlətimizin başçısı, birinci xanım və qızları yeni məktəbin sinif otaqlarını, fənn kabinetlərini gəzdilər.

Qeyd edək ki, müasir infrastruktur tədrisin keyfiyyətinə birbaşa müsbət təsir göstərən amillərdəndir. Əminliklə demək olar ki, bundan sonra Birinci Nügədi kənd 1 nömrəli tam orta məktəbin şagirdləri daha böyük uğurlar qazanacaqlar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 6-da Quba-Qonaqkənd avtomobil yolunun açılışını edib.

46 kilometrlik Quba-Qonaqkənd avtomobil yolunun istismara verilməsi ilə 68 min nəfərin rahat gediş-gəlişi təmin olunur.

Bu yol uzun illər əsaslı təmir olunmadığı üçün hərəkət hissəsində qabarmalar, çalalar əmələ gəlmişdi. Bu isə yolda nəqliyyatın hərəkətini çətinləşdirirdi.

Qeyd edək ki, ərazinin özünəməxsus relyefi tikinti işlərinin gedişinə də birbaşa təsir göstərib. Bəzi yerlərdə dağ yamaclarının qaya süxurları kəsilib, qrunt sularının axıdılması təmin edilib. Bir sözlə, dövlətimizin başçısının sərəncamı ilə vətəndaşların rahatlığının təmin olunması üçün çox əhəmiyyətli işlər görülüb.

Onu da deyək ki, Quba-Qonaqkənd yolunun yenidən qurulması həm də əhalinin tədarük etdiyi kənd təsərrüfatı məhsullarını, meyvə-tərəvəzi qısa vaxtda istədikləri ünvana çatdırmağa imkan yaradır, həmçinin turizm imkanlarını daha da genişləndirir.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva dekabrın 6-da Qubanın Qonaqkənd qəsəbəsində yeni inşa olunan Mədəniyyət Evində yaradılan şəraitlə tanış olublar.

2020-ci ildən etibarən Qonaqkənd qəsəbəsində kompleks abadlıq və quruculuq işləri həyata keçirilib. Qəsəbədə ümummilli lider Heydər Əliyevin abidəsinin ətrafında yeni park salınıb. Həmçinin qəsəbə Mədəniyyət Evinin istifadəyə yararsız, qəzalı vəziyyətdə olan binası sökülərək əvəzində yenisi tikilib.

Dövlətimizin başçısı, birinci xanım və qızları Mədəniyyət Evi ilə tanışlıqdan sonra qəsəbə sakinləri ilə görüşüblər.

Sakinləri salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi: Xoş gördük.

Sakin: Xoş gəlmisiniz, cənab Prezident. Sizi təbrik edirik.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Sakin: Xoş gəlmisiniz, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, birinci dəfədir ki, Qonaqkənddəyəm.

Sakinlər dövlətimizin başçısına Quba-Qonaqkənd avtomobil yolunun çəkilməsi ilə bağlı minnətdarlıqlarını bildirdilər.

Sakin: Allah Sizdən çox razı olsun ki, bu qərarı verdiniz. Əhali çox razıdır. Bu bölgədə, ümumiyyətlə, həm qaz var, həm işıq var, həm yollar çəkilir. Əhali çox rahatdır. Bir də Sizi Qələbə münasibətilə təbrik etmək istəyirəm.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Düzdür mən tviterdə təbrik etmişəm, amma belə üzbəüz görməmişəm. Siz çox böyük Qələbə əldə etdiniz. Siz adınızı Azərbaycanın tarixinə qızıl hərflərlə yazdınız. Bunu heç vaxt unutmaq olmaz.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Ulu Öndərin vəsiyyətini yerinə yetirdiniz. Ona görə də Quba camaatı, Sizdən çox razıdır. Son vaxtlar Qubada kifayət qədər böyük işlər görülür. Bunlar hamısı rəhbərliyinizlə olur. O cümlədən Mehriban xanıma mən öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Onun humanitar sahədə gördüyü işlər kifayət qədər çoxdur. Biz onun hamısı ilə maraqlanırıq. Ümumiyyətlə, Prezident, Birinci vitse-prezident Azərbaycanda çox işlər görürlər, hələ bundan sonra da çox işlər görəcəklər. Azərbaycan 200 ildə ilk dəfə olaraq torpağını azad etdi. Buna Siz nail oldunuz, Sizin siyasətiniz nail oldu. Sizə uğurlar arzu edirəm. Bir də ayın 24-də Sizin 60 yaşınız olacaq. Bu münasibətlə Sizi təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, Mehriban xanımla daim bir yerdə olmağınızı, nəvələrinizin toyunu görməyinizi arzu edirəm. İnşallah.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Sakin: Hörmətli Prezidentimiz, Qonaqkənd torpağına xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Bu gözəl günləri, bu gözəl həyatı bizə ulu öndərimiz Heydər Əliyev bəxş edib. Minillik tarixi vərəqləsələr görərlər ki, belə gözəl dövran, belə gözəl zaman, belə gözəl həyat olmayıb.

Heydər bir günəşdir gəlib cahana,
Onun işığıdır, düşüb hər yana.
Eşq olsun, qəhrəmanlar ölkəsi Azərbaycana.

1970-ci ildə Ulu Öndərimiz Quba rayonuna gələndə mən qarşılamışam. Onun alqışını qazanmışam. İndi Allah nəsib edib Sizi də qarşılamaq qismət olub mənə.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Müharibə başlayandan 14 nəfər əsgər göndərmişəm - 3 övlad, 11 nəvə. Qazisi də var, veteranı da var, bu saat cəbhədə olanı da var. Bu körpülər ki, salınır, bunları heç bir xəzinə əvəz edə bilməz. Bu 2 çay sürü ilə qoyun aparıb, saysız-hesabsız texnikalar batırıb. Bu Qonaqkənd belə olmayıb. Bu həyat, bu rahatlıq, bu işlər Sizin yorulmaz fəaliyyətinizin, uğurlu siyasətinizin nəticəsidir. Var olun!

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Sakin: Allah qorusun Sizi. Allah qorusun xalqını, Vətənini, torpağını qoruyan insanları. İndi bir balaca şeir var, əgər icazə versəniz, onu deyim.

Ali Baş Komandan İlhamın,
Göstərdiyi hünəri xalqın ürəyindədir,
Qazandığı hər zəfər xalqın ürəyindədir.
Dəmir yumruq sındırdı düşmənlərin belini,
Sevindirdi ölkəsini, sevindirdi xalqını,
Qazandığı hər zəfər xalqın ürəyindədir.
Aşıq Vahidin səsi, heyran edir hər kəsi,
44 günün təntənəsi xalqın ürəyindədir.
Ordumuzun şöhrəti,
Ordumuzun qüdrəti,
Ordumuzun hörməti
Həm yerdə, həm göydədir.
Sağ olsun Ordumuz, durur ər kimi,
Vətən keşiyində şiri-nər kimi,
Mən də öz xalqımla bir əsgər kimi,
Vətən yolunda hazıram bu gün.
Eşq olsun qəhrəman Azərbaycana!

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Var olun. Allah qorusun Sizi. Allah xalqımızı, millətimizi qorusun. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, təşəkkür edirəm. Bildiyiniz kimi, mən ilk dəfədir Qonaqkənddəyəm. Amma bu kənd haqqında çox eşitmişəm və bilirəm ki, bu kəndin Azərbaycan tarixində çox böyük yeri var, tarixi yerdir, tarixi yaşayış məskənidir. Bilirəm ki, Qonaqkənd camaatı həmişə zəhmətkeş olub, həmişə mərd olub, həmişə Azərbaycan dövlətçiliyinin keşiyində durub. Onu da bilirəm ki, bu kəndin əsas problemi yol problemi idi. Doğrudan da bu yolun çəkilməsi hesab edirəm ki, tarixi hadisə sayıla bilər. Quba rayonunda əhəmiyyət baxımından bir Xınalıq yoludur, bir də Qonaqkənd yolu idi. Xınalıq yolu da keçilməz bir yol idi, oraya da gedib çatmaq üçün saatlarla vaxt lazım idi və qış aylarında, ümumiyyətlə, təcrid vəziyyətində idi. Qonaqkənd də, həmçinin. Vahid müəllim də, Quba ictimaiyyəti də dəfələrlə bu məsələni qaldırmışdı. Nəhayət biz buna nail olduq. İndi Qubadan buraya təxminən yarım saata gəlmişəm. Düzdür, mən gələndə yollar açıq olur, amma hər halda 40-45 dəqiqəyə gəlmək olar.

Sakin: Biz əvvəllər iki saata gəlirdik.

Prezident İlham Əliyev: Əvvəllər iki saata. Əlbəttə, kəndin xəstəsi, yaşlısı var, kəndə gəlmək, getmək, burada istehsal olunan məhsulları bazarlara çatdırmaq çətin idi. Ona görə bu yolun çox böyük əhəmiyyəti var. Bir də ki, kəndə qaz da çəkilib, artıq iki ildir ki, qaz verilir. İşıq da var, su da var.

Sakin: Artıq camaat qayıdır, cənab Prezident. Artıq evlər tikirlər burada, Bakıda yaşayanlar qayıdırlar.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, buraya gələrkən yol boyunca gördüm, kəndlərdə yeni evlər tikilir. Bura çox gözəl turizm zonasıdır. Bu yol olmadığı üçün buraya turist də gəlmirdi. Əminəm ki, indi bu gözəl mənzərəli yerlərdə çox gözəl istirahət zonaları, otellər, ictimai yerlər yaradılacaq. Yəni, Qubanın bu hissəsi canlanacaq. Buna şübhəm yoxdur.

Sakin: İndi iş yerləri də açılır. İndi dirçəliş var. Sağ olun, var olun.

Prezident İlham Əliyev: Yol olandan sonra işlər də düzələcək. Çünki burada indi camaatın əsas dolanışığı maldarlıqdır. Havası da təmizdir və sərindir.

Sakin: Siz gələndə yəqin ki, gördünüz. Yol boyunca turizm obyektləri tikilir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, fikir vermişəm.

Sakin: Bunlar bir ildə əmələ gəlib.

Prezident İlham Əliyev: Çox adam gələcək, turistlər gələcək. O ki qaldı, Qarabağ müharibəsinə, bu, bizim hamımızın Qələbəsidir. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı öz əməyi ilə, öz işi ilə o müqəddəs günü yaxınlaşdırırdı. Biz bütün işğal dövründə Qarabağı ürəyimizdə saxlamışdıq və Qarabağı görməyən gənc nəsil yetişdi. Onlar Qarabağı canı-qanı bahasına azad etdilər. Tarixi ədaləti bərpa etdik, xalqımızın ləyaqətini bərpa etdik. İndi isə artıq yeni dövr başlayır.

Sakin: Quruculuq işləri.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, quruculuq işləri, həm Qarabağda, həm də Zəngəzurda aparılır. Eyni zamanda, bizim son vaxtlar apardığımız işlər onu göstərir ki, hər hansı bir revanşist meyil olarsa, onun məsələsi dərhal yerindəcə həll olunacaq. Çünki müharibədən sonra Ermənistan tərəfindən bir neçə dəfə belə cəhdlər oldu və onun acı nəticələrini onlar özləri gördülər. Ona görə hələ ki, gec deyil, mən onlara artıq dəfələrlə müraciət edərək demişdim, bizim şərtlərimizi qəbul etməlidirlər, yollarla, kommunikasiyalarla bağlı hər hansı bir qeyri-səmimi yanaşmaya son qoyulmalıdır. Əgər belə olarsa, onda Cənubi Qafqazda bütün xalqlar sülh, əmin-amanlıq şəraitində yaşayacaq. Çünki biz istədiyimizə nail ola bilmişik, bunu hər kəs gördü.

Sakin: İnşallah, Allahın köməyi ilə.

Prezident İlham Əliyev: Ermənistan da gördü, dünya da gördü, heç kim bizi saxlaya bilmədi. Müharibə dövründə bizi saxlamaq istəyənlər olub, kifayət qədər güclü dairələr olub, amma bizi dayandıra bilmədilər. Mən demişdim ki, bizə tarix versinlər torpaqlarımızdan nə vaxt çıxır, o an biz dayanmağa hazırıq. Bu gün də eyni sözü deyirəm. Amma deyirəm ki, bizə tarix versinlər, Zəngəzur dəhlizi nə vaxt açılacaq və belə olan halda, heç bir problem olmayacaq. Ona görə hesab edirəm ki, həm Ermənistan rəhbərliyi, həm Ermənistan ictimaiyyəti, əhalisi bunu başa düşməlidir. Biz istədiyimizə nail olmuşuq, oluruq və olacağıq. Yaxşı olar ki, bu məsələ konstruktiv şəkildə danışıqlar yolu ilə, qarşılıqlı anlaşma yolu ilə həll olunsun. Çünki İkinci Qarabağ müharibəsi bütün dünyaya xalqımızın iradəsini, gücünü və birliyini göstərdi. Yol boyunca gələndə gördüm, şəhidlərin şəkilləri vurulub. Hər bir yerdə belədir, - mən son vaxtlar Qarabağ bölgəsinə tez-tez gedirəm, - kəndlərdə şəhidlərin şəkilləri vurulub. Yəni, bu Zəfəri bütün Azərbaycan xalqı əldə edib.

Sakin: Hamı bir nəfər kimi.

Prezident İlham Əliyev: Hər bir vətəndaş, hər bir rayon sakini, hər bir nümayəndə. Ona görə bu, tarixi hadisədir və cəmi bir il keçib üstündən, görün nə qədər böyük işlər görmüşük. Mən Qarabağ, Zəngəzur bölgəsinə bəlkə də 10 dəfədən çox getmişəm. Amma, eyni zamanda, Azərbaycanın qalan yerlərini də yaddan çıxarmıram.

Sakinlər: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Gəlmişəm buraya. Bu gözəl hadisəni sizinlə qeyd edirəm.

Sakin: Hörmətli Prezident, Azərbaycanın çörəyinə xainlik edənləri Allah-Təala zəlil edəcək İnşallah. Allah qorusun Sizi, Allah qorusun xalqımızı, Vətənimizi, ölkəmizi. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. İnşallah.

Sakinlər: Minnətdarıq.

Prezident İlham Əliyev: Mən sizə minnətdaram.

Sakin: Sizin bir kəlmə sözünüzü, bir dəqiqə vaxtınızı, atdığınız addımı, heç bir xəzinə əvəz edə bilməz. Uğurlar olsun Sizə. Allah qorusun Sizi.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ ol, ağsaqqal, çox sağ ol. Gedək Ulu Öndərin abidəsi önündə xatirə şəkli çəkdirək. Sizin neçə yaşınız var?

Sakin: Səksən beş.

Prezident İlham Əliyev: Maşallah.

Digər sakin: Cavan oğlana oxşayır.

Prezident İlham Əliyev: Maşallah, yaxşısınız. Bura səfalı yerlərdir, burada yəqin ki, uzunömürlülər çoxdur.

Sakinlər: Çoxdur. Bəli, var.

* * *

Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva Qonaqkənd sakinləri ilə birlikdə ulu öndər Heydər Əliyevin qəsəbənin mərkəzində ucaldılan abidəsinin önünə gül dəstəsi qoydular.

Sonra xatirə şəkli çəkdirildi.

* * *

Sakin: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Mən sizə minnətdaram.

Sakin: Camaatın adından, təşəkkür edirəm.

Yaşlı sakin: Hörmətli Prezident, icazə versəniz bir xeyir-dua da verim.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, buyurun.

Yaşlı sakin: Xeyirlər, dualar izləyər Sizi.
Xətadan, bəladan gizləyər Sizi.
Yollara göz dikib gözləyər Sizi,
Hər ana, hər bacı, hər qız, hər gəlin,
Gedin sağ-salamat, qayıdın gəlin.
Gedin çovğun kimi, gəlin yaz kimi,
Çaxın şimşək kimi, çalın saz kimi.
Koroğlu balası xan Eyvaz kimi,
Yağı düşmənlərin bağrını dəlin,
Gedin, sağ-salamat qayıdın gəlin.
Kor olsun Əzrail, görməsin Sizi,
Saxlasın babanız İsmayıl Sizi,
Qorusun cənabi Cəbrayıl Sizi,
Əli üstünüzdən çəkməsin əlin.
Gedin sağ-salamat, qayıdın gəlin, inşallah.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Sakinlər: Var olun.

Prezident İlham Əliyev: Siz də salamat qalın.

Sakinlər: Çox sağ olun. Minnətdarıq. Sağ olun. Var olun. Allah köməyiniz olsun.

Mehriban Əliyeva: Leyla sən də gəl.

Yaşlı sakin: Sizə də gözəl günlər arzulayıram.

Mehriban Əliyeva: Sağ olun. Çox gözəl şeirlər idi. Çox sağ olun.

Yaşlı sakin:
Deyir daş var, qızıldan qiymətli,
Qız var oğuldan qeyrətli,
İl gəlməsə səxavətli, çöl neyləsin.
Xeyirli, bərəkətli, uğurlu illər gəlsin xalqımıza, buralara.

Mehriban Əliyeva: Çox sağ olun.

Sakin: Var olun.

Mehriban Əliyeva: Sizə cansağlığı arzulayıram. Sağ olun.

Sakin: Siz sağ olun. Bizə diqqət yetirirsiniz, ömürboyu minnətdarıq. Çox sağ olun.

Yaşlı sakin: Yolunuz açıq olsun, inşallah.

Mehriban Əliyeva: Çox sağ olun. Salamat qalın.

Belçika Krallığına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Proqramının VI Sammitində iştirak etmək üçün dekabrın 13-də Belçika Krallığının paytaxtı Brüsselə işgüzar səfərə gəlib.

Avropada yaşayan azərbaycanlılar Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevi Brüsseldə qarşılamağa çıxıblar. Onlar əllərində fransız və ingilis dillərində "Cənab Prezident, xoş gəlmisiniz!", "Avropa azərbaycanlıları Sizi salamlayır!", "Azərbaycan ümumi dəyərlərə hörmət edir!" sözləri yazılmış plakatlar, eyni zamanda, Azərbaycanın və Avropa İttifaqının bayraqlarını tutublar.

* * *

Dekabrın 14-də Brüsseldə işgüzar səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel arasında görüş olub.

Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel dövlətimizin başçısı İlham Əliyevi qarşıladı.

Sonra birgə foto çəkdirildi.

Görüşdə Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin uğurla inkişaf etdiyi qeyd olundu. Şarl Mişelin Azərbaycan Respublikasına səfəri xatırlandı. Avropa İttifaqının Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması istiqamətində dəstəyi vurğulandı. Prezident İlham Əliyev bu məsələlərə verdiyi töhfəyə görə Şarl Mişelə təşəkkürünü bildirdi.

Eyni zamanda, bu gün Avropa İttifaqı, Azərbaycan və Ermənistan arasında keçiriləcək üçtərəfli görüşə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Söhbət zamanı, həmçinin Ermənistan-Azərbaycan sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası ilə bağlı məsələlər müzakirə olundu. Eyni zamanda, kommunikasiyaların açılması, humanitar xarakterli məsələlər və digər mövzular ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparıldı.

* * *

Dekabrın 14-də NATO-nun Baş katibinin dəvəti əsasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevlə Alyansın Baş katibi Yens Stoltenberq arasında görüş olub.

NATO-nun Brüsseldəki mənzil-qərargahında Baş katib Yens Stoltenberq dövlətimizin başçısı İlham Əliyevi qarşıladı.

Sonra rəsmi foto çəkdirildi.

Görüşdə NATO-nun Baş katibi Azərbaycanın Alyansın dəyərli tərəfdaşı olduğunu dedi və Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Əfqanıstanda "Qətiyyətli dəstək" əməliyyatlarındakı xidmətini yüksək qiymətləndirdi. Qeyd etdi ki, Azərbaycan sülhməramlıları Əfqanıstanı sonuncu tərk edən hərbi qulluqçular olublar və onlar 120 mindən çox insanın Əfqanıstan hava limanı vasitəsilə təxliyəsinə töhfə veriblər. Yens Stoltenberq buna görə Prezident İlham Əliyevə təşəkkürünü bildirdi.

Dövlətimizin başçısı qeyd etdi ki, Azərbaycan NATO-nun etibarlı tərəfdaşıdır və bu, artıq onun Alyansın mənzil-qərargahına yeddinci səfəridir. Bildirdi ki, Azərbaycan hərbçiləri 2002-ci ildən 2021-ci il avqustun sonunadək Əfqanıstanda xidmət ediblər.

Söhbət zamanı postmünaqişə dövründə regional məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı və Azərbaycanın Ermənistanla sülh sazişi üzrə danışıqlara hazır olduğu bildirildi. Həmçinin regiondakı təhlükəsizlik məsələləri qeyd olundu.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın NATO-nun üzv ölkələri ilə sıx dostluq və strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin olduğunu qeyd etdi, eləcə də Alyansın aparıcı üzv dövlətlərindən olan qardaş Türkiyə ilə strateji müttəfiqlik münasibətlərinin mövcud olduğunu dedi.

Görüşdə Azərbaycanın 1994-cü ildən NATO-nun "Sülh naminə tərəfdaşlıq" Proqramı ilə tərəfdaşlığının vacibliyi vurğulandı. Bu çərçivədə ölkəmizin NATO-nun Fərdi Tərəfdaşlıq üzrə Əməliyyat Planında və digər proqramlarında fəal iştirak etdiyi, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri ilə NATO Silahlı Qüvvələri arasında operativ hərbi uyğunlaşmanın inkişaf etdiyi diqqətə çatdırıldı. Eyni zamanda, Azərbaycanın NATO-nun təlimlərində və ikitərəfli əsasda Türkiyə ilə Azərbaycan arasında keçirilən təlimlərdə iştirakı məsələləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Söhbət zamanı, həmçinin Azərbaycanın Avropanın enerji təhlükəsizliyində oynadığı mühüm rolu qeyd olundu. Ölkəmizin NATO-nun "Qətiyyətli dəstək" missiyasının həyata keçirilməsində regional nəqliyyat və logistika mərkəzi kimi verdiyi töhfələr də təqdir edildi.

Dekabrın 14-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə NATO-nun Baş katibi Yens Stoltenberqin Brüsseldə Alyansın mənzil-qərargahında birgə mətbuat konfransı olub.

Mətbuat konfransı təqdim edilir.

Moderator: Hər vaxtınız xeyir. Biz Baş katibin və Prezidentin bəyanatlarından başlayacağıq və sonra bir neçə sual üçün vaxtımız olacaq. Cənab Baş-katib.

Baş katib Yens Stoltenberq: Prezident Əliyev, NATO-nun mənzil-qərargahına bir daha xoş gəlmisiniz. Sizi bir daha görmək xoşdur. Siz əslində yeni binada ikinci dəfə olursunuz. Keçən dəfə ikitərəfli görüşümüz köhnə binada keçirilmişdir. Bizim çox konstruktiv müzakirəmiz oldu və Siz indi bütün 30 müttəfiqin iştirakı ilə Şimali Atlantika Şurasının iclasında iştirak edəcəksiniz.

Bu, NATO-nun Azərbaycanla tərəfdaşlığında dialoqun və qarşılıqlı anlaşmanın önəmini göstərir. Uzun illər ərzində aramızda güclü əməkdaşlıq olub. Bu gün əməkdaşlıq bir çox sahələri, bacarıqların inkişafından tutmuş enerji təhlükəsizliyinə qədər olan

sahələri əhatə edir. NATO müttəfiqləri, həmçinin sizə köhnə sovet ordusundan qalmış artıq minaların və silah-sursatın zərərsizləşdirilməsi ilə bağlı kömək göstərmişdir. Bu gün biz birlikdə daha nələri edə biləcəyimizi müzakirə etdik.

Azərbaycan bizim Əfqanıstandakı sabiq missiyamıza mühüm töhfələr vermişdir və Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Kabil hava limanında bu yay aparılan təxliyə işləri zamanı təhlükəsizliyin təmin edilməsində mühüm rol oynamışdır. NATO müttəfiqləri bir neçə gün ərzində 120 mindən çox insanın təyyarə ilə çıxarılaraq təhlükəsizliyinə nail olmuşdur. Bütün səyləriniz və dəstəyiniz üçün çox sağ olun. Cənubi Qafqazda təhlükəsizlik və sabitlik bizim hamımız üçün vacibdir. Bütün insanların sülh şəraitində gələcəyini təmin etmək üçün biz hər ikisi NATO-nun dəyərli tərəfdaşı olan Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılmasını dəstəkləyirik.

Prezident Əliyev, icazə verin NATO-nun mənzil-qərargahına gəldiyiniz üçün Sizə bir daha təşəkkürümü bildirim. Mən NATO və Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha da dərinləşdirilməsi üçün işimizin davam etdirilməsini səbirsizliklə gözləyirəm. Bir daha xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, cənab Baş katib. Əvvəlcə dəvətiniz üçün təşəkkür edirəm. NATO-nun mənzil-qərargahını bir daha ziyarət etmək mənim üçün böyük şərəfdir. Biz artıq mənim bu binada ikinci dəfə olduğumu müzakirə etdik. Lakin mən NATO-nun mənzil-qərargahına yeddinci dəfədir ki, səfər edirəm. Bütün bunlar bizim əməkdaşlığımızın dinamizmini göstərir. Qətiyyətli Dəstək Missiyasına verdiyimiz töhfə barədə sözləriniz üçün təşəkkür edirəm.

Azərbaycan NATO-nun etibarlı tərəfdaşı olduğunu sübuta yetirib. Biz Əfqanıstandakı sülhməramlı missiyamıza 2002-ci ildə başladıq və bu il avqustun sonunda onu bitirdik. Azərbaycan hərbiçiləri Əfqanıstanı sonuncu tərk edən koalisiya qüvvələrinin hərbçiləri arasında idi. Əlbəttə ki, bu birlikdə işləməyin böyük bir təcrübəsidir. Bu gün biz, həmçinin əməkdaşlıqla bağlı gələcək planlarımızı müzakirə etdik. Azərbaycan NATO-nin hərbi təlimlərində iştirak edir. Eyni zamanda, biz NATO-nun hazırki və aparıcı üzvlərindən biri olan Türkiyə ilə yalnız bu il yeddi birgə hərbi təlim keçirmişik. Bu da regionda sülh və sabitlik işinə xidmət edir.

Biz cənab Baş katiblə Cənubi Qafqazda postmüharibə vəziyyətini müzakirə etdik. Azərbaycan sülhə, sabitliyə və proqnozlaşdırılmaya sadiqdir. Bizim səylərimiz regionda hər hansı yeni müharibə risklərinin minimuma endirilməsi məqsədi daşıyır. Bunun üçün ən yaxşı yol kommunikasiyaların açılması, aktiv dialoqun qurulması və yenidən qonşu olmağı öyrənməkdir. Bizim siyasətimiz çox açıq və aydındır. Ümidvaram ki, əgər Ermənistan tərəfindən xoş məram olsa, biz təklif etdiyimiz kimi iki ölkə arasında sülh razılaşması üzərində işləyə və düşmənçiliyə son qoya bilərik.

Biz, həmçinin cənab Baş katiblə regionda enerji təhlükəsizliyi məsələlərini müzakirə etdik. Mən cənab Baş katibə məlumat verdim ki, bu gün Azərbaycan NATO-ya üzv 4 ölkənin etibarlı təbii qaz təchizatçısıdır. Əminəm ki, qarşıdakı illərdə onların sayı arta bilər. Bu, həmçinin regional sabitlik, təhlükəsizlik üçün mühümdür. Çünki, enerji təhlükəsizliyi artıq ölkələrin milli təhlükəsizliyinin bir hissəsidir. Ümumilikdə biz NATO ilə yüksəksəviyyəli qarşılıqlı fəaliyyətdə olmaqdan çox şadıq. Biz çox şadıq ki, NATO bizim səylərimizi qiymətləndirir və bu gün biz regionun xeyrinə və dünyada təhlükəsizlik üçün birgə səyləri davam etdirməklə bağlı razılığa gəldik. Bir daha dəvətə görə təşəkkür edirəm.

Moderator: Mən for Europe-in sual vermək istədiyini görürəm.

Riko Just for Europe təşkilatından. Mənim hər ikinizə sualım var. Cənab Əliyevlə başlayıram. Cənab Əliyev, Siz Ermənistanla əlaqələri qeyd etdiniz. Məsələlərdən biri Zəngəzur dəhlizidir. Siz həmin dəhlizdə Ermənistanın gömrük yoxlamalarını qəbul edərsinizmi? Azərbaycanın bununla bağlı fikri nədir? Bir də soruşa bilərəmmi, bu gün Siz cənab Paşinyan və cənab Mişellə görüşəcək, onlarla nahar edəcəksiniz. Siz bağlılığa dair müəyyən bəyannamə imzalamalısınız. Bu, konkret olaraq nə deməkdir? Siz Ermənistanla hansı cür bağlılıq məsələlərinin ola biləcəyini qeyd edə bilərsinizmi?

Cənab Stoltenberqə sualım. Bu gün Rusiya rəsmisi raketlərə, yaxınmənzilli raketlərə moratorium barədə danışıb. Siz bunu bir növ sülh mesajı kimi görürsünüz, yoxsa düşünürsünüz ki, Rusiyanın çıxdığı saziş orta və yaxınmənzilli raketlərin ləğvinə dair sazişə geri qayıtmaq yaxşı olardı? Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı demək istərdim ki, regionda bu kommunikasiyaların açılması təklifi ötən il noyabrın 10-da Rusiya Prezidenti, Ermənistanın baş naziri və mənim tərəfimdən imzalanmış üçtərəfli bəyannamədə öz əksini tapıb. Beləliklə, bütün lazımi şəraiti təmin etmək Ermənistan üçün bir növ öhdəlikdir. Baxmayaraq ki, bir ildən çox vaxt ərzində irəliləmək asan olmayıb, bu mərhələdə biz Azərbaycandan Ermənistan vasitəsilə Naxçıvan Muxtar Respublikasına dəmir yolu əlaqəsinin tikintisi ilə bağlı razılıq, həmçinin magistral yol inşasına dair razılıq əldə etmişik. Lakin magistral yolun dəqiq marşrutu hələ ki, müəyyən olunmayıb. Bu, gələcək müzakirələrin mövzusudur və biz bunu bu axşam cənab Şarl Mişelin ev sahibliyi edəcəyi üçtərəfli görüşdə mütləq müzakirə edəcəyik.

Zəngəzur dəhlizinin hüquqi rejiminə gəlincə, o, Laçın dəhlizinin eynisi olmalıdır. Çünki üçtərəfli Bəyanatda açıq-aydın deyilir ki, Azərbaycan Qarabağla Ermənistan arasında əlaqə üçün təhlükəsizliyi və maneəsiz çıxışı təmin edir və Ermənistan Azərbaycanla Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında əlaqələr üçün

eyni maneəsiz çıxış və təhlükəsizliyi təmin etməlidir. Beləliklə, bu gün Laçın dəhlizində gömrük yoxdur. Ona görə də, Zəngəzur dəhlizində də gömrük olmamalıdır. Əgər Ermənistan yük və insanlara nəzarət etmək üçün öz gömrük qurumlarından istifadədə israr etsə, onda biz Laçın dəhlizində eynisində israr edəcəyik. Bu, məntiqidir və qərar Ermənistan tərəfindən qəbul edilməlidir. Biz hər iki varianta hazırıq, ya hər ikisində heç bir gömrüyün olmaması, ya da hər ikisində hər iki gömrüyün olması.

Bağlılığa gəlincə, regional nəqliyyat əlaqələrinin inteqrasiyası həqiqətən də region üçün böyük imkandır. Çünki, Zəngəzur dəhlizi təkcə bizim Naxçıvan Muxtar Respublikasına çıxış əldə etməyimiz üçün deyil, həm də Ermənistanın Naxçıvan Muxtar Respublikası vasitəsilə İranla dəmir yolu əlaqəsi üçündür. Bununla, həmçinin Ermənistan da Naxçıvan Muxtar Respublikası vasitəsilə İranla dəmir yolu əlaqəsi əldə edir. Ermənistan Azərbaycan ərazisindən Rusiya ilə dəmir yolu əlaqəsi əldə edir. Bu gün onların belə bir dəmir yolu əlaqəsi yoxdur. Bu, regionda həqiqətən müsbət ab-hava yarada bilər və bu hər kəsin xeyrinə olacaqdır. Hesab edirəm ki, bu imkanların düzgün dəyərləndirilməsi dinc gələcəyimizin planlaşdırılması baxımından olduqca vacibdir.

Bir daha qeyd edirəm, biz hazırıq. Biz artıq bir neçə dəfə ictimai şəkildə bəyanatlar vermişik ki, biz düşmənçilik səhifəsini çevirərək sülh sazişi üzərində çalışmaq istəyirik. Cənab Paşinyan və cənab Mişel ilə keçiriləcək görüş bir çox məsələlərə aydınlıq gətirəcəkdir.

Baş katib Yens Stoltenberq: Raketlər məsələsinə gəldikdə uzun illər ərzində ortamənzilli raketlərə dair qadağa qüvvədə idi. Bu, Avropada bu tip raketləri qadağan edən və 1987-ci ildə imzalanan İNF müqaviləsi idi. Artıq bu müqavilə mövcud deyil, çünki Rusiya uzun illər ərzində Avropa ərazisində nüvə başlığı daşımaq imkanına malik ortamənzilli raketlər yerləşdirib. Beləliklə, moratorium ilə bağlı Rusiya tərəfindən irəli sürülən təklif etibar edilən deyil. Ortada qadağa mövcud idi, onlar isə həmin qadağanı pozdular. Rusiya təsdiq oluna biləcək qaydada “SSC8” tipli raketlərini məhv etməyənə qədər, hansı ki, həmin tip raketlər İNF müqaviləsini pozmuş oldu, onların artıq yerləşdirdiyi raketlərə dair moratorium təklifinə etibar oluna bilməz.

NATO Rusiyanın hərəkətləri ilə bağlı qarşılıqlı addımlar atmaq niyyətində deyil. Bizim nüvə başlığı daşımaq imkanına malik raketləri Avropada yerləşdirmək fikrimiz yoxdur. Biz Rusiya ilə dialoqu qurmağa hazırıq və hesab edirik ki, silahlanma yarışının qarşısını almaq üçün silahlara nəzarətə ehtiyac var. Burada moratoriumdan söhbət gedə bilməz, çünki Rusiya sübut etməlidir ki, Avropada ortamənzilli raketləri qadağan edən müqaviləni qüvvədən salan silahlar məhv edilib.

Moderator: Sonuncu sualımıza vaxt var.

Mənim adım Vuqar Seyidovdur və Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyini (AZƏRTAC) təmsil edirəm. Mənim sualım cənab Stoltenberqədir. İkinci Qarabağ müharibəsindəki Zəfərdən sonra Azərbaycan qalib ölkə kimi dəfələrlə Ermənistana ölkələrin ərazi bütövlüyü və suverenliyini tanımaq şərtilə sülh sazişi üzərində işləməyi təklif edib. Əfsuslar olsun ki, Ermənistan bu günə qədər bundan boyun qaçırır. Nəzərə alsaq ki, NATO ilə Ermənistan arasında əlaqələr inkişaf edir, NATO Ermənistanı Azərbaycanla sülh sazişi bağlamağa inandırmaq işində nə kimi rol oynaya bilər? Sağ olun.

Baş katib Yens Stoltenberq: İlk növbədə biz qarşıdurmanın bitməsi və hərbi əməliyyatların dayandırılması imkanının əldə edilməsini alqışlayırıq. İkincisi, biz qəti şəkildə inanırıq ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılmasını davam etdirmək vacibdir. NATO Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması və dialoqun qurulması səylərini dəstəkləyir. Bugünkü görüşümüzdə Prezident və mən bu məsələləri ətraflı müzakirə etdik və mən bu gün üçtərəfli görüşün keçirilməsini də alqışlayıram. Bu, onu nümayiş etdirir ki, dialoq davam edir, münasibətlərin normallaşdırılması düzgün məcrada gedir. Əsas məsələ zorakılığın yenidən alovlanmasına rəvac verə biləcək addımlardan çəkinmək və qalan məsələləri diplomatik yollarla həll etməkdir.

NATO tərəf tutmur, çünki Azərbaycan NATO-nun dəyərli tərəfdaşıdır, Ermənistan da bizim dəyərli tərəfdaşımızdır. Beləliklə, biz diplomatik səyləri, üçtərəfli səyləri dəstəkləyirik və Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması səylərini də güclü şəkildə dəstəkləyirik.

* * *

Dekabrın 14-də Belçika Krallığının paytaxtı Brüsseldə NATO-nun Şimali Atlantika Şurasının iclası keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iclasda iştirak edib.

İclasda Azərbaycan-NATO əməkdaşlığı və praktiki müstəvidə əməkdaşlığın inkişafı, Alyansın Əfqanıstanda keçirilən "Qətiyyətli dəstək" missiyasına ölkəmizin töhfəsi, Azərbaycanla NATO arasında planlaşdırma analiz prosesi və digər proqramlar çərçivəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi məsələləri, həmçinin Azərbaycanın Avropanın enerji təchizatında rolu, regional proseslər barədə ətraflı fikir mübadiləsi aparılıb.

NATO-ya üzv dövlətlər tərəfindən ölkəmizin ərazi bütövlüyünə, suverenliyinə, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına bir daha dəstək ifadə olunub. Bu mövqenin NATO-nun Sammit sənədlərində də dəfələrlə təsbit olunduğu qeyd edilib. NATO-ya üzv dövlətlər tərəfindən Azərbaycanın "Qətiyyətli dəstək" missiyasındakı rolu xüsusi

vurğulanıb. Azərbaycan hərbçilərinin Kabul hava limanı vasitəsilə 120 mindən çox mülki şəxsin təxliyəsində oynadığı rol NATO rəsmiləri tərəfindən xüsusi qeyd edilib. Azərbaycanın 2002-ci ildən 2021-ci il avqustun 27-dək bu əməliyyatda iştirak etdiyi və Əfqanıstanı ən son tərk edən ölkələrdən biri olduğu bildirilib.

İclasda, həmçinin Azərbaycan və NATO silahlı qüvvələri arasında operativ hərbi uzlaşma məsələsinin artırılması da qeyd olunub.

Tədbir çərçivəsində qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb və üzv dövlətlərin nümayəndələri tərəfindən verilən suallar cavablandırılıb.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın regionda oynadığı rol, xüsusilə Vətən müharibəsinin başa çatmasından sonra bölgədə yaranmış yeni geosiyasi vəziyyət, Azərbaycanın Ermənistanla sülh müqaviləsi üzrə danışıqlara başlamağa hazır olması, həmçinin sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası prosesinə hazırlıq kimi məsələlər haqqında ətraflı məlumat verib.

Dövlətimizin başçısı qeyd edib ki, NATO-nun 20-yə yaxın ölkəsi Azərbaycandan neft idxal edir. Həmçinin Alyansın 4 ölkəsinin, o cümlədən Türkiyənin Azərbaycandan qaz idxal etdiyi və gələcəkdə bu coğrafiyanın genişləndirilməsi imkanlarının olduğu diqqətə çatdırılıb. Azərbaycanın enerji təchizatı sahəsində etibarlı tərəfdaş olduğu, alternativ mənbə və alternativ xətt üzrə Avropanın enerji təhlükəsizliyinə töhfəsini verdiyi qeyd edilib.

* * *

Dekabrın 14-də Brüsseldə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Şarl Mişel və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə nahar əsnasında birgə görüşü keçirilib.

Dekabrın 15-də Brüsseldə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Moldova Respublikasının Prezidenti xanım Maya Sandu ilə görüşü olub.

Prezident Maya Sandu dövlətimizin başçısını salamladı: Salam, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Salam, Sizinlə tanışlığıma şadam.

Prezident Maya Sandu: Sizinlə də şəxsən tanışlığıma şadam.

Prezident İlham Əliyev: Sizi görmək çox xoşdur.

Prezident Maya Sandu: Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Bu bizim birinci görüşümüzdür. Mən Sizi seçkilərdə qələbə münasibətilə bir daha təbrik etmək və Sizə uğurlar arzulamaq istəyirəm.

Prezident Maya Sandu: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Ümid edirəm ki, ölkələrimiz arasında münasibətlər müsbət məcrada inkişaf etməyə davam edəcək. Bu baxımdan şəxsi təmaslar çox vacib rol oynayır.

Prezident Maya Sandu: Elədir ki, var. Çox sağ olun cənab Prezident. Sizə qaz böhranı keçirdiyimiz müddətdə bizə dəstək olduğunuza görə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Biz potensial həlləri araşdıra bilərdik. Sonda biz qısamüddətli həll yolunu tapdıq. Lakin biz enerji sektorunda əməkdaşlığımızı müzakirə etmək istəyirik. Əlbəttə ki, biz biznes baxımından əməkdaşlığımızın dərinləşdirilməsi, fikir mübadiləsinin aparılması üçün imkanları araşdırmaqda həmişə maraqlıyıq. Biz Moldovada biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasında çox maraqlıyıq. Biz insanlarımız üçün daha çox iş yerləri yaratmaq istəyirik. Biz xaric investorların cəlb edilməsində və istənilən digər ölkələr kimi yeni bazarların tədqiqində maraqlıyıq. Beləliklə, mən təmasların yaradılması və biznes forumlarını təşkil etməklə biznesmenlərimizə bir-biri ilə ünsiyyət yaratmağa kömək imkanını görürəm ki, hər iki ölkənin vətəndaşlarına kömək edə bilək.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, mən Sizinlə razıyam. Hesab edirəm ki, biz hökumətlərarası birgə komissiyanın fəaliyyətini də gücləndirməliyik. Komissiyanın yeni toplantısı keçirilməlidir. Çünki komissiyanın üzvləri demək olar on ildir ki, bir araya gəlmirlər. Bəzi məlumatlara baxdım və gördüm ki, qarşılıqlı ticarətin səviyyəsi çox kiçikdir. Hesab edirəm bunun artırılması üçün potensial var. Lakin bunun üçün Sizin dediyiniz kimi biznes dairələri bir araya gəlməlidir. Komissiyanın toplantısı olsa onlar, həmçinin potensial investisiya imkanları, biznes mühiti haqqında təqdimatlar edə bilərlər ki, biz də qarşılıqlı ticarətin səviyyəsini artıra bilək. Hesab edirəm ki, biz bir-birimizə təklif edə biləcəyimiz çoxlu malları müəyyən edə bilərik. Enerji əməkdaşlığı məsələsində bilirsiniz ki, biz Avropa təsisatları ilə fəal işləyirik, Avropa İttifaqına üzv dövlətlərlə əməkdaşlıq və yeni bazarlara çıxış bizim üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Buna görə düşünürəm ki, bu məsələ ilə bağlı ümumi zəmini tapacağıq.

* * *

Görüşdə, həmçinin Azərbaycanın və Moldovanın bir-birinin ərazi bütövlüyünü daim dəstəklədiyi qeyd olundu. Beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıq, yaxın vaxtlarda hökumətlərarası komissiyanın növbəti iclasının keçirilməsi, iki ölkənin Xarici İşlər nazirlikləri arasında siyasi məsləhətləşmələrin aparılması, enerji, investisiya sahələrində, eyni zamanda, ölkələrimizin biznes dairələri arasında əməkdaşlıq məsələləri müzakirə edildi.

* * *

Dekabrın 15-də Brüsseldə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski ilə görüşü olub.

Prezident İlham Əliyev dedi:

- Hörmətli cənab Prezident, Sizi yenidən görməyimə çox şadam.

Sizin Azərbaycana səfərinizi məmnunluqla xatırlayıram. İkitərəfli münasibətlərimizin inkişafı üçün

o səfərin çox böyük əhəmiyyəti var idi. Şadam ki, səfərdən sonra bütün verdiyimiz təlimatlar yerinə yetirilir və Ukrayna-Azərbaycan əlaqələri uğurla inkişaf edir. Biz bir çox sahələrdə uğurla əməkdaşlıq edirik. Əlbəttə, çox maraqlıyıq ki, bu əlaqələri daha da genişləndirək.

Əlbəttə ki, şəxsi təmaslar bu məqsədlərə nail olmaq üçün xüsusi şərait yaradır. Əminəm ki, bugünkü görüşümüz də çox məhsuldar və uğurlu olacaq.

Bu gün biz Sizinlə birlikdə Şərq Tərəfdaşlığı Zirvə görüşündə iştirak edəcəyik. Bu gün işimiz çoxdur.

* * *

Prezident Volodimir Zelenski dedi:

- Doğrudur, işimiz çoxdur. Zati-aliləri cənab Prezident, Sammit çərçivəsində ayrıca bir görüşün keçirilməsinə görə Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Ölkənizin siyasətində bizə davamlı olaraq dəstək olduğunuza, ərazi bütövlüyümüzü və suverenliyimizi dəstəklədiyinizə görə Sizə təşəkkürümü bildirirəm.

İki il bundan əvvəl Azərbaycandakı görüşümüzlə bağlı çox yaxşı xatirələrim var. Azərbaycan çox qonaqpərvər ölkədir. Fürsətdən istifadə edərək Sizi Ukraynaya səfərə dəvət edirəm. Ümid edirdim ki, Siz bizim müstəqilliyimizin 30-cu ildönümündə ölkəmizə səfər edəcəkdiniz, lakin COVID-ə görə bu günlərdə dünyada vəziyyətin çətin olduğunu da başa düşürəm. Lakin müstəqilliyin 30-cu ildönümü bütün il ərzində qeyd olunur - avqust ayından növbəti ilin avqust ayınadək. Buna görə ümid edirəm ki, Siz imkan tapıb Ukraynaya gələcəksiniz və biz Sizin səfərinizi səbirsizliklə gözləyəcəyik.

* * *

Söhbət zamanı, həmçinin hökumətlərarası komissiyanın fəaliyyəti qeyd olundu, biznes dairələrinin nümayəndə heyətlərinin qarşılıqlı səfərləri, iqtisadi-ticari əlaqələrin inkişaf etdirilməsi, xüsusilə enerji sahəsində əməkdaşlıq barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 14-də Brüsseldə İspaniyanın “El Pais" qəzetinə müsahibə verib.

Müxbir: Əvvəla, bizi qəbul etdiyiniz, Brüsseli ziyarət etdiyiniz üçün Sizə təşəkkür edirik. Belə bir xüsusi məqamda bizi qəbul etdiyinizə və bizə bu müsahibənin aparılmasına imkan yaratdığınıza görə təşəkkür edirik. Geosiyasi vəziyyət nöqteyi-nəzərindən böyük miqyasda, Avropa İttifaqı və onun qonşuları nöqteyi-nəzərindən kiçik miqyasda çox maraqlı məqamdır. Buna görə Sizə təşəkkür edirik.

Əvvəlcə, mən Ermənistanla hazırkı vəziyyət haqqında Sizdən soruşmaq istəyirəm. Hazırda vəziyyət nə yerdədir? Biz bir aydan da az müddətdən əvvəl sərhəddə ölümcül toqquşmaların olduğunu bilirik. Əlbəttə ki, hər iki tərəf məsuliyyəti bir-birinin üzərinə atır. Bu son hadisələrdə nəyin baş verdiyini və hazırkı vəziyyətin nədən ibarət olduğunu bilmək istəyirəm.

Prezident İlham Əliyev: Müharibə bitəndən bəri 1 ildən çox müddət keçib və ümumiyyətlə, vəziyyət nisbətən sabitdir. Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin Qarabağda məsuliyyət daşıdığı ərazidən danışırıqsa, vəziyyət Ermənistan-Azərbaycan sərhədində olan vəziyyətlə müqayisədə daha çox sabitdir. Bunun səbəbi isə əfsuslar olsun ki, Ermənistanın qisas almaq cəhdlərindən vaz keçməməsidir. İkinci Qarabağ müharibəsində məğlubiyyət onlar üçün çox ağrılı oldu. Bu məğlubiyyət demək olar ki, onların otuz ildir davam edən “yenilməz ordusu”, “gücü”, “əsgər və komandirlərinin cəsarəti” haqqında müharibə təbliğatını və ideoloji zəminini darmadağın etdi. 44 gün davam edən müharibə zamanı Ermənistan ordusu tamamilə məhv edildi və onlar ötən il noyabrın 10-da kapitulyasiya aktına imza atmaq məcburiyyətində qalaraq bizim 44 günlük müharibədə geri almadığımız əraziləri geri qaytarmağa razılıq bildirdilər. Buna görə də Ermənistan cəmiyyətində, siyasi spektrində revanşizm əlamətləri görünür. Buna görə də Rusiya sülhməramlılarının xidmət etdiyi ərazidə buna imkanın olmadığını dərk edərək onlar dövlət sərhədində hərbi təxribatlar törətməyə cəhd göstərirlər.

Digər məsələ isə ondan ibarətdir ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında dövlət sərhədi təyin olunmayıb. Buna səbəb 1990-cı illərin əvvəlində hər iki ölkənin müstəqilliyinin bərpasından dərhal sonra Azərbaycanın həmin hissəsinin işğalının baş verməsi idi. Buna görə həm fiziki, həm də siyasi olaraq sərhədləri demarkasiya və delimitasiya etmək mümkün deyildi. Beləliklə, keçən ilin noyabrında İkinci Qarabağ müharibəsi bitəndə həmin ərazidə iqlim şəraiti digər ərazilərdən fərqli idi. Uca dağlar və qarla dolu bir ərazi idi. Bu ilin may ayında qar əriməyə başladı. Bu baş verən kimi Azərbaycan Ordusu dövlət sərhədinə tərəf hərəkət etməyə başladı və bu sərhədin haradan keçməsi ilə bağlı olan anlayışımıza əsasən, dövlət sərhədində mövqe tutdu. Yəni, hadisə belə olub. Əfsuslar olsun ki, Ermənistan Azərbaycanın hər hansı bir səbəb olmadan Ermənistanın ərazisinə müdaxilə etməsi ilə bağlı iddialar irəli sürməyə başladı. Beləliklə, biz öz ərazimiz hesab etdiyimiz ərazidə dururuq. Qarabağ müharibəsinin bitməsindən sonra lap ilk günlərdən Ermənistana sərhədlərin demarkasiyası üzərində işləməyə başlamağı və delimitasiya üzrə birgə işçi qrupunu yaratmağı və ərazidə bütün mübahisələri masa üzərində aydınlaşdırmağı təklif etdik. Müharibə bitəndən sonra bir ildən çox müddətdə Ermənistan tərəfindən dövlət sərhədində hərbi təxribatlar törətmək üçün bir neçə cəhd edilib. Onların hamısı uğursuz oldu. Bütün bu səylər nəticəsində onlar öz hərbi mövqelərini itirdi və Azərbaycan dövlət sərhədində mövqelərini gücləndirdi. Eyni hal keçən ay baş verdi. O zaman onlar bilərəkdən Azərbaycan Ordusuna qarşı qəsdən təxribat törətdilər və bu, bir neçə gün davam etdi. İlk günlər ərzində atəş açılmırdı, çünki Azərbaycan əsgərləri həmin ərazinin onlara aid olmadığını və getməli olduqlarını onlara başa saldı və onlar da getdilər. Lakin bizə qarşı artilleriya hücumlarına başladılar. Bizdə bir

neçə nəfər həlak oldu və yaralandı. İndi vəziyyət sabitdir. Biz özümüz heç nə planlaşdırmamışdıq, əks halda biz dayanmazdıq. Noyabrın 16-da baş vermiş toqquşma bir gündən az davam etdi. Səhər başladı və axşam saat 6-7 radələrində bitdi. Beləliklə, biz bunu planlaşdırsaydıq dayanmazdıq, çünki Ermənistanın istənilən yerdə bizi dayandırmaq üçün hərbi bacarığı yoxdur. Bizim belə planlarımız yoxdur və buna görə də biz dayandıq.

Biz sülh istəyirik, yetərincə müharibə oldu. Biz sabitlik, proqnozlaşdırma və Ermənistan tərəfindən istənilən revanşizm cəhdləri riskinin sıfır səviyyədə olmasını istəyirik. Buna görə biz onların bütün manevrlərini, yenidən qruplaşmalarını və bizə təhlükəli ola biləcək hərbi potensial yaratmaq üçün bütün cəhdlərini çox yaxından izləyəcəyik. Bunun baş verdiyini görsək, təhlükəni dərhal aradan qaldıracağıq və onlar bunu bilirlər. Beynəlxalq oyunçular də bunu bilirlər. Müsbət dinamika görsək, biz, əlbəttə ki, bundan yararlanacağıq və sülhün gücləndirilməsinə öz töhfəmizi verəcəyik.

- Cənab Prezident, Sizcə Ermənistanla, sadəcə, atəşkəs deyil, real sülh sazişi haqqında nə zaman danışmaq olar?

-Yəqin ki, bu sualı Ermənistana ünvanlamaq lazımdır. Mən dəfələrlə açıq bəyanat vermişəm ki, Azərbaycan Ermənistanla sülh danışıqlarına və sülh razılaşması üzərində işləməyə başlamağa hazırdır. Bu vaxta kimi Ermənistan rəhbərliyindən heç bir cavab verilməmişdir. Mən bu cür bəyanatları altı aydan çoxdur ki, dəfələrlə etmişəm. Bu, onların sülh istəmədiyini göstərir, çünki imzalandığı təqdirdə sülh razılaşmasının əsas müddəalarından biri də hər iki ölkənin ərazi bütövlüyünün qarşılıqlı tanınması olacaq və Ermənistan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımaq istəmir. Bütün dünya Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və Qarabağı Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi tanıyır. Ermənistan nə ərazi bütövlüyünü tanıdığını, nə də tanımadığını söyləyir. İkinci Qarabağ müharibəsindən əvvəl onlar deyirdilər və onların baş naziri açıq şəkildə bildirmişdi ki, "Qarabağ Ermənistandır və nöqtə". Bu bəyanat, əslində, danışıqlar prosesini məhv etdi və onların keçən il yaşadığı acı məğlubiyyətin elementlərindən biri idi. Lakin indi Ermənistanın sanki bu məsələ ilə bağlı heç bir mövqeyi yoxdur. Biz çox açıq şəkildə deyirik ki, dərhal Ermənistanla hərtərəfli sülh razılaşması üzərində danışıqlara başlamaq istəyirik. Sizin dediyiniz kimi, bu, atəşkəs razılaşması yox, tam sülh razılaşması olacaq. Lakin ümid edirəm ki, yəqin Avropa tərəfdaşları Ermənistanı bu mövqeyinin gələcəyinin olmamasına inandıra biləcəklər. Hesab edirəm ki, Azərbaycanla sülh razılaşması olmazsa, onlar gələcəkdə yenə də əziyyət çəkə bilərlər.

-Siz indi sərhədləri təkrar açmaq istəyirsiniz? Əlbəttə ki, bu sual əvvəlki sualla bağlıdır. Ermənistanla münasibətləri normallaşdırmaq üçün Siz sərhədləri açmağa hazırsınızmı və bunun baş verməsi üçün şərtlər nədir?

-Bəli, biz sərhədləri açmaq istəyirik. Bu vaxta kimi Azərbaycanın, Ermənistanın və Rusiyanın Baş nazirlərinin müavinlərinin rəhbərlik etdiyi üçtərəfli işçi qrup çərçivəsində bir neçə dəfə danışıqlar baş tutub. Bu işçi qrupunun əsas məqsədi və vəzifəsi kommunikasiyaların açılmasıdır. Danışıqların bir neçə mərhələsi nisbətən uğurlu olub. İndi Azərbaycan və Ermənistan arasında dəmir yolu əlaqəsinin açılması ilə bağlı tam razılıq var və biz Ermənistan sərhədi istiqamətində azad edilmiş ərazilərdə sökülmüş dəmir yolu xəttini tikməyə başlamışıq. Eyni zamanda, əvvəlki aylarda Ermənistan avtomobil yolunun açılmasına etiraz edirdi, lakin indi biz onları bunun qaçılmaz olduğuna inandıra bilmişik və onlar da bununla razılaşır. Beləliklə, anlaşma var. İndi biz bu dəhlizlərin, Azərbaycandan keçib Ermənistana gedən və sonra Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan Muxtar Respublikasına gedən Zəngəzur dəhlizinin hüquqi rejimini müzakirə edirik. Burada bizim hələ də açıq qalan müəyyən məsələlərimiz var. Lakin hesab edirəm ki, hər iki ölkə bunun baş verməli olduğunu qəbul edir və yeri gəlmişkən, keçən ay Soçidə Prezident Putinin təşəbbüsü ilə keçirilən üçtərəfli görüş zamanı biz kommunikasiyaların açılmasından açıq şəkildə bəhs edən bəyannaməni qəbul etdik. Beləliklə, bu, baş verəcək. Yeri gəlmişkən, hava məkanı artıq aktivləşib. İndi Azərbaycan Hava Yollarının Bakıdan Naxçıvana uçan təyyarələri Ermənistan hava məkanından keçməyə başlayıb.

-Ermənistanın baş naziri ilə görüşün keçirilməsi Brüsseldə elan olunduqda Avropa İttifaqının bəyanatında deyilirdi ki, niyyət firavan və sabit Cənubi Qafqaz naminə gərginliklərin aradan qaldırılması yollarını tapmaqdır. Əlbəttə ki, mən Ermənistan ərazisindən keçən bu dəmir yolunu və avtomobil yolunu düşündüm. Lakin Brüsseldəki görüşdən nələri gözləyə bilərik?

-Bunu söyləmək çətindir, çünki biz bu gün keçiriləcək görüşün nə ilə nəticələndiyini görməliyik. Lakin biz Avropa Komissiyasının və şəxsən Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti cənab Şarl Mişelin fəaliyyətini çox yüksək qiymətləndiririk. O, Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşması üçün zəminin yaradılmasına çoxlu töhfə verir. Prezident Mişelin bu yay regiona səfəri çox məhsuldar olub. Yeri gəlmişkən, hər iki ölkənin müdafiə nazirləri arasında birbaşa əlaqənin yaradılması ilə bağlı olan onun təşəbbüsü də işləyir. Beləliklə, indi bu kommunikasiya kanalı artıq səmərəlidir. Bu, Avropa Komissiyasının Cənubi Qafqazda sabit mühitin yaradılmasına şərait yaratmağa və gələcəkdə üç Cənub Qafqaz ölkəsi arasında qarşılıqlı əlaqənin üçtərəfli formatının yaradılmasına imkan yaratmağa istəkli və hazırlıqlı olduğunu açıq-aydın göstərir. Azərbaycanın mövqeyi tamamilə açıq və aydındır. Biz sülh istəyirik, müharibə

istəmirik. Biz müharibəni udduq, biz qalibik və bu reallıq nəzərə alınmalıdır. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi həll olunub. Dağlıq Qarabağın qondarma statusu ilə bağlı və ya buna bənzər hər hansı müzakirələrə qayıdış yoxdur. Biz onu özümüz, güc yolu və siyasi vasitələrlə həll etdik. Biz BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri qəbul olunandan 27 il sonra bunu birtərəfli qaydada həyata keçirdik və bu, ilk növbədə, Ermənistan tərəfindən nəzərə alınmalı olan yeni reallıqdır. Çünki postmüharibə vəziyyətinin gedişatından gördüyümüz kimi əsas beynəlxalq oyunçular artıq yeni reallığı qəbul edib və gələcəyi bu yeni reallığa əsaslanaraq qurmağa çalışırlar. Ermənistan Azərbaycana qarşı istənilən düşmənçilik əməllərindən çəkinməli, Azərbaycana qarşı ərazi iddialarından çəkinməlidir. Çünki mən bir neçə dəfə demişəm ki, bizim Ermənistana qarşı ərazi iddialarımızın olması üçün çox tarixi səbəblərimiz var. Onlar sülh razılaşması üzərində işləməli və XXI əsrdə normal davranışa riayət etməlidirlər. Biz istənilən halda qonşuyuq, heç birimiz başqa planetə köçməyəcəyik. Ona görə də, biz xalqlar arasında təmaslar da daxil olmaqla münasibətlərin normallaşması üçün yavaş-yavaş, addım-addım təməl hazırlayaraq yanaşı yaşamağı öyrənməliyik. Biz açıq şəkildə demişik ki, buna hazırıq. Lakin hələ ki, Ermənistan tərəfdən heç bir müsbət işarə almamışıq. Mənə elə gəlir ki, Ermənistanda daxili vəziyyət və bayaq qeyd etdiyim kimi, müharibədə məğlubiyyətlərindən sonra məyusluq və yumşaq desəm, narazılıq, şişirdilmiş gözləntilər, hərbi və siyasi potensiallarının qeyri-real qiymətləndirilməsi səbəbilə onların cəmiyyətində bir növ psixoloji travma yarandı. Ona görə də, Ermənistan hökumətinin azərbaycanlılara qarşı nifrətin aşılanmasına əsaslanan ictimai rəyin arxasında dayanmaması və normallaşma prosesində öndə getməsi vacibdir. İctimai rəy formalaşdırılmalıdır. Ermənistanın inkişafı üçün yeganə yol Azərbaycanla əlaqələrin normallaşdırılması, Türkiyə ilə əlaqələrin normallaşdırılması, qonşu olmaq, düşmən qonşu deyil, normal qonşu olmaq və ərazi iddialarından çəkinmək məqsədilə insanları inandırmaq üçün mühüm addımların atılmasıdır. Düşünürəm ki, əgər bu formul Ermənistan hökuməti və siyasi elita tərəfindən qəbul edilsə, bizim irəliləyiş üçün şansımız var. Bizə gəlincə isə, bizim mövqeyimiz açıq-aşkardır. Mən bunu dəfələrlə açıq şəkildə dilə gətirmişəm və bir daha deyirəm ki, biz Cənubi Qafqaz üçün sülh istəyirik, sabitlik, təhlükəsizlik və çiçəklənən gələcək istəyirik.

-Sizcə, burada, Brüsseldə Avropa İttifaqının rəhbərliyi ilə təmas Soçidəki son görüşdən nə ilə fərqlənir? Demək istəyirəm ki, görünür, cənab Putinin rəhbərliyi ilə artıq çox işlər görülüb. Siz Brüsseldəki təmasların fərqi barədə nə deyərdiniz?

-Səmimi desək, mən heç bir fərq görmürəm. Çünki mən iki ölkə arasındakı münasibətlərin normallaşmasına kömək etmək üçün Rusiya və Avropa İttifaqının həqiqi istəyini görürəm. Əks halda, onlar bu danışıqlarda bizə vaxt sərf etməzdilər və bizim vaxtımızı almazdılar. Rusiya və Avropa İttifaqı əsas beynəlxalq oyunçulardandır. Onların görəcəyi çox iş var, çox geniş gündəlikləri var. Əgər onlar bu məsələni müzakirə etmək məqsədilə Azərbaycan və Ermənistan liderləri ilə görüşmək üçün bir dəfə deyil, mütəmadi olaraq vaxt sərf edib səy göstərirlərsə, bu, o deməkdir ki, onların əsl istəyi kömək etməkdir və biz bunu qiymətləndiririk. Biz burada hər hansı rəqabət görmürük, baxmayaraq, bəziləri düşünə bilər ki, bu, bir növ rəqabətdir, qətiyyən belə deyil. Bizə gəlincə, görürük ki, bu səylər bir-birini tamamlayır, bu səylər sülh prosesini dəstəkləyə bilər. Mən onu da bilirəm ki, Prezident Putin və Prezident Mişel arasında təmaslar olub, onlar Azərbaycanla Ermənistan arasındakı münasibətlər də daxil olmaqla, bir çox məsələləri müzakirə ediblər. Düşünürəm ki, uzunmüddətli sülhdə maraqlı olan beynəlxalq ictimaiyyətin, təsisatların, ölkələrin bu səyləri çox müsbət nəticə verə bilər. Çünki uzun illər davam edən işğaldan və düşmənçilikdən sonra beynəlxalq oyunçular prosesə birmənalı şəkildə dəstək nümayiş etdirməlidirlər. Əgər Ermənistan sülh sazişinin hazırlanmasında bizimlə əməkdaşlıq etməyə razılaşsa, sözsüz ki, fəsilləri, əsas prinsipləri formalaşdırmaq və həll tapmaq üçün bizim beynəlxalq təcrübəyə, beynəlxalq tərəfdaşlara ehtiyacımız olacaq. Beləliklə, mənim gözləntilərim bununla əlaqədardır. Sözsüz ki, hər şey bugünkü üçtərəfli görüşün necə keçməyindən asılı olacaq. Lakin bizim mövqeyimiz aydındır. Biz buraya müsbət dinamikanı gücləndirməyə gəlmişik.

-Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinin sonuncu bəyannaməsi Sizin hökumətinizdən, – mən olduğu kimi oxuyuram, – erməni milli və ya etnik mənşəyini hədəfə alan irqi nifrət və diskriminasiyanın təhriki və təbliğinin qarşısını almaq, 2020-ci il münaqişəsi ilə əlaqədar əsir götürülmüş və saxlanılan bütün şəxsləri zorakılıq və bədən xəsarətlərindən qorumaq və onların təhlükəsizliyini və qanun qarşısında bərabərliyini təmin etmək üçün lazımi tədbirlər görməyi xahiş edib. Mən Sizdən soruşmaq istərdim, vəziyyətlə bağlı bu istiqamətdə hansı addımlar atılıb?

-İlk növbədə, mən demək istərdim ki, beynəlxalq məhkəmə, həmçinin bizim Ermənistana qarşı işimizlə bağlı ilkin rəyini açıqlayıb. Mən deyərdim ki, indiyədək bu qurumun qəbul etdiyi qərar balanslaşdırılmışdır. Əgər siz Ermənistana verilən tövsiyəni oxusanız, yəqin ki, daha dəqiq və daha israrlı ifadələr görəcəksiniz. Bizə gəlincə, Azərbaycanda dövlət siyasətimiz münasibətlərin normallaşdırılması məqsədi daşıyır. Ona görə də, bu, bizim mövqeyimizdir və mən bunu açıq şəkildə bəyan edirəm.

İctimai rəyə gəlincə, başa düşmək lazımdır ki, demək olar, 30 il ərzində Ermənistan işğal olunmuş ərazilərdə Azərbaycan mədəni irsinə qarşı soyqırımı törədib. Bizim şəhər və kəndlərimiz yerlə-yeksan edilib. Avropa və dünyanın digər yerlərindən olan jurnalistlər də daxil olmaqla, minlərlə ziyarətçi onların bizim tarixi

abidələrimizə, şəhər və kəndlərimizə etdiklərini öz gözləri ilə görüblər. Ağdam mövcud deyil, Füzuli mövcud deyil, tamamilə yerlə-yeksan edilib və bunlar - bütün binaların qəsdən dağıdılması və dini abidələrimizin məhvi Birinci Qarabağ müharibəsi zamanı deyil, işğal dövründə törədilib. 67 məsciddən 65-i tamamilə dağıdılıb. Yerdə qalan 2 məsciddə onlar azərbaycanlıların heysiyyətini təhqir etmək üçün donuz və inək saxlayıblar. Ona görə də, təbiidir ki, Azərbaycanda çox sayda insan, xüsusilə əzizlərini itirən, ərazilərini itirən insanların Ermənistana qarşı mənfi hissləri var. Bu, təbiidir. Mən "xeyr, müharibə başa çatıb, indi gəlin dost olaq" desəydim, bu, səhv olardı. Bu, vaxt aparacaq. Lakin məsələ dövlət siyasətindədir. Mən artıq dəfələrlə demişəm ki, tariximizdəki bütün bu faciəvi hadisələrə, dağıntılara, Xocalıdakı soyqırımına baxmayaraq, biz səhifəni çevirməliyik. Əgər gələcəyə baxmaq, sabit vəziyyət yaratmaq, yeni müharibə riskini tamamilə minimuma endirmək istəyiriksə, səhifəni çevirməliyik. Bizim siyasətimiz budur. Saxlanılan şəxslərə gəlincə, İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan sonra Azərbaycan Ermənistandan qabaq bütün hərbi əsirləri azad etdi. Beynəlxalq müşahidəçilər bunu sübut edə bilərlər. Hazırda saxlanılan şəxslər hərbi əsir hesab edilə bilməzlər, çünki onların əksəriyyəti noyabrın sonunda, müharibə başa çatandan demək olar ki, 20 gün sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərə terror aktları törətmək üçün göndəriliblər. Onlar bu terror aktlarını törədiblər, nəticədə bir neçə hərbçi və mülki şəxs həlak olub və onlar saxlanılaraq məsuliyyətə cəlb ediliblər. Onların bəziləri humanitar məqsədlərlə azad ediliblər. İndiyədək biz 100-dən çox saxlanılan şəxsi azad etmişik. Cinayət törədənlər isə mühakimə olunublar. Beləliklə, bu insanlar heç bir beynəlxalq konvensiya ilə hərbi əsir hesab edilə bilməzlər. Digər məsələ ondan ibarətdir ki, saxlanılan şəxslərin bəziləri, biz onları geri qaytarandan sonra, – onlardan 10-unu 10 gün əvvəl qaytarmışıq, – Ermənistanda həbs olunub. Bu, bizə, bu insanlara, onların qohumlarına çox ciddi bir siqnaldır. Biz onları Ermənistana qaytarmışıq, onlar isə həbs ediblər. Ola bilsin ki, onlar bu şəxslərə işgəncə verəcəklər. Onların çox sərt təcrübəsi var, çünki bizim əsirlərin Ermənistan həbsxanasındakı dəhşətli vaxtlar barədə danışdıqları onu göstərir ki, bu insanlar çox ağır işgəncələrə məruz qalacaqlar. Ona görə də, əgər biz daha çox adam qaytarsaq, onlar həbs olunacaqlar. Bu, real faktdır və bunu təsdiq etmək olar.

-İcazə verin, hərbi əsirlərlə bağlı bir daha soruşum, çünki təkcə Ermənistan tərəfdən deyil, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də birbaşa iddialar var ki, saxlanılan onlarla insan var, heç kim əsl sayını bilmir. Bu yaxınlarda hərbi əsirlər sizin ərazilərinizdəki mina xəritələrinin təqdim edilməsi müqabilində dəyişdirilib. Mən bilmək istərdim, bu şəxslərin siyahısı varmı və Siz saxlanılan həmin şəxslərin siyahısını paylaşmağa hazırsınızmı? Siz iddia edirsiniz ki, onlar terrorçudurlar, digər tərəf iddia edir ki, onlar hərbi əsirdirlər. Bizim adlar və sayın göstərildiyi siyahını əldə etmək imkanımız varmı?

-Burada heç bir sirr yoxdur. Siyahı bəllidir, beynəlxalq təşkilatlar və ermənilər də bundan xəbərdardır. Məsələn, noyabr ayının ortalarında hərbi təxribat həyata keçirərkən 30-dan artıq erməni hərbçisi saxlanılıb. Onların biri yaralı idi və bizim həkimlər onun qeydinə qaldılar, o, əməliyyat olundu və sağalan kimi biz onu geri qaytardıq. Bu, həqiqətdir və təsdiqini tapmış məsələdir. Həmin qrupa daxil olan daha 10 nəfər də geri qaytarılıb və onların bir çoxu artıq Ermənistanda həbsdədir. Beləliklə, Ermənistanın noyabrdakı hərbi təxribatı nəticəsində təqribən 30, ötən ilin noyabrından bəri isə 40-a yaxın hərbçisi əsir düşüb və biz bu rəqəmləri gizlətmirik. Ermənistan tərəfinə əsirlərin ad, soyad və təvəllüdləri ilə bağlı siyahı təqdim edilib. Yəni, onların bundan xəbəri var, beynəlxalq təşkilatların məlumatı var, biz bunu gizlətmirik, çünki burada sirr yoxdur. Eyni zamanda, məhkəmələrin qərarları ictimaiyyətə açıqdır və hər kəs əsirlərin sayını bilir. Lakin yenə də deyirəm, bu, ədalət mühakiməsi məsələsidir. O şəxslər ki, cinayət törətməyib, azərbaycanlıları qətlə yetirməyib, onlar geri qaytarılıb. Artıq qeyd etdiyim kimi, belə şəxslərin sayı 100-dən çoxdur. Məndə olan məlumata görə, xırda cinayətlər törədənlər yüngül cəzalar alıb. Ancaq azərbaycanlıların qətlində əli olanlar məhkəmə qarşısında cavab verməlidir və bu, istənilən ölkədə belədir. Bir daha deyirəm, bu şəxslər İkinci Qarabağ müharibəsinin başa çatmasından 20 gün sonra saxlanılıb. Onlar azad olunmuş ərazilərə noyabrın 26-da göndərilib və ötən il dekabr ayının əvvəlində saxlanılıblar. Növbəti qrup isə qeyd etdiyim kimi, bu ilin noyabrında saxlanılıb. Burada mənzərə tamamilə şəffafdır.

-Həmin şəxslərin hərbi əsir kimi qiymətləndirilməsi və hərbi əməliyyatların dayandırılması razılığına əsasən, Ermənistan tərəfinə qaytarılması ehtimalı varmı?

-Dediyim kimi, onlardan 10 nəfəri on gün bundan əvvəl qaytarılıb. Proses humanitar əsaslarda davam edir. Biz heç vaxt "yox" deməmişik, ancaq proses Azərbaycan qanunvericiliyi çərçivəsində, ədalət və humanizm üzərində qurulmalıdır. Bu amillərin vəhdəti mövcuddur, proses gedir, onun davam edəcəyini istisna etmirik. Burada nəyin nə vaxt baş verəcəyini deyə bilmərəm, ancaq proses gedəcək.

-Təbii qaz məsələsinə toxunmaq istəyirəm. Bildiyiniz kimi, son vaxtlarda Avropa İttifaqının qaz ehtiyatları azalmaqdadır, qazın qiyməti isə artır. Bizim üçün ən əsas qaz təchizatçısı idxalımızın 40 faizinin payına düşdüyü Rusiya ilə münasibətlərdə gərginlik var. Münasibətlər özünün ən pis dövrünü yaşayır. Azərbaycanın iqtisadiyyatı neft və qaz ixracına əsaslanır, ixrac bazarları isə Aİ və Qərbdir. Siz hazırkı vəziyyəti necə təhlil edərdiniz, Aİ və ümumilikdə region hazırkı böhranın öhdəsindən necə gələ bilər?

-Əvvəla, demək istəyirəm ki, biz iqtisadiyyatımızın şaxələndirilməsi, neft və qaz sahəsindən asılılığın azaldılması üzərində fəal çalışırıq. Bizim ümumi daxili məhsulumuzun strukturuna nəzər salsanız, neft və qaz amili 50 faizdən aşağıdır. İxraca gəldikdə isə əlbəttə, bu, bizim əsas ixracımızdır və təbii qaza gəldikdə, bu ixrac artmaqdadır. Hazırda qazın qiyməti ilə bağlı, necə deyərlər, böhranın səbəbi mənə məlum deyil və səmimi desəm, bu, məni maraqlandırmır. Biz isə öz növbəmizdə ev tapşırığımızı yerinə yetirirdik, neft və qaz sektoruna milyardlarla ölçülən sərmayə cəlb edirdik və XXI əsrin ən mühüm infrastruktur layihələrindən olan Cənub Qaz Dəhlizi üzərində çalışırdıq. Həmin layihə ötən ilin son günündə başa çatdırılmışdır. Layihənin dördüncü seqmenti – Transadriatik qaz kəməri 2020-ci il dekabrın 31-də istismara verildi və həmin vaxtdan bizim Avropaya ixracımız başladı. Bundan əvvəl bizim ixrac bazarımız əsasən Türkiyə və Gürcüstan idi. Beləliklə, bizim qazımızı yeni alan ən böyük istehlakçı İtaliyadır, sonra isə Yunanıstan və Bolqarıstandır. Burada coğrafiyanı genişləndirmək üçün potensial mövcuddur. Bu il artıq biz Avropa İttifaqına 7 milyard kubmetrdən çox təbii qaz ixrac etmişik. Gələn il biz 9 milyard kubmetr, 2023-cü ildə isə 11 milyard kubmetr qaz ixrac etməyi planlaşdırırıq. Bu rəqəm arta da bilər, ancaq bilirsiniz ki, qaz bazarı neft bazarından fərqlidir. Burada müqavilələr əvvəlcədən bağlanmalıdır. Hazırda ixrac etdiyimiz qaz həcmlərinə dair müqavilələr boru kəmərinin istifadəyə verilməsindən öncə bağlanıb. Qaz sahəsində biznes bu şəkildə aparılır. Beləliklə, hasilatı artırmaq və ya Avropa İttifaqının yeni üzvləri ilə əməkdaşlığı planlaşdırmaq üçün praktiki səviyyədə danışıqlar aparılmalı, həmin bazarın potensialı və Avropada qaz infrastrukturu sistemlərinin bağlılığı qiymətləndirilməlidir. Bilirəm ki, hazırda Avropada yeni bağlantılar üzərində iş gedir. Yəni, bunu planlaşdırmaq lazımdır, çünki bizim qazımız uzunmüddətli müqavilələr əsasında satılır və biz müqavilələri 100 faiz yerinə yetiririk. Azərbaycan Avropa İttifaqı üçün etibarlı tərəfdaşdır və əlbəttə, bu mövzu daim bizim gündəlikdədir. Mənim qiymətləndirməm ondan ibarətdir ki, bizim nəhəng təbii qaz ehtiyatımız var. Biz Avropaya təbii qazın ənənəvi təchizat marşrutlarından daha qısa marşruta malikik və bizim mənbə Avropa bazarı üçün yenidir. Siz artıq qeyd etdiniz, Avropa İttifaqı və Avropa İttifaqına üzv olmayan bəzi ölkələrdə hasilatın səviyyəsi azalır və hamımız bilirik ki, bəzi dövlətlərin enerji strategiyasına dair qərarlarından irəli gələrək Avropanın təbii qaza ehtiyacı artacaq. Azərbaycan Avropanın etibarlı tərəfdaşı və dostudur. Təsəvvür edin, Azərbaycan Bakıdan İtaliyaya qədər uzanan, bir hissəsi dənizin dibi ilə gedən 3500 kilometrlik boru xəttini inşa edib. Yəni, hər şey hazırdır və qaz idxal olunur. Burada görüləcək iş Avropa Komissiyası və bizdən daha artıq həcmdə qaz almaq istəyən və ya yeni həcmdə qaz idxal etmək arzusunda olan ölkələrlə təmas qurmaq və danışıqlara başlamaqdan ibarətdir.

-Ötən il həyata keçirdiyiniz yeni qaz dəhlizi – TAP layihəsinə cənab Putin ilə söhbətlərinizdə toxunulubmu? Bu, Rusiya qazına alternativ olduğu üçün cənab Putini narahat edən məsələdirmi?

-Xeyr. İl ərzində müntəzəm olaraq görüşməyimizə və tez-tez telefon söhbəti aparmağımıza baxmayaraq, səmimi desəm, biz heç vaxt Prezident Putinlə bu məsələni müzakirə etməmişik. O, bu məsələni heç vaxt qaldırmayıb, çünki zənnimcə, bu rəqabət məsələsi böyük mənada şişirdilib. Bizim təchiz etdiyimiz qazın həcmi Rusiyanın təchizatı ilə müqayisə edilə bilməz. Rusiyanın Avropaya ixracı 100 milyardlarla kubmetr təşkil edir və bu rəqəm artmaqdadır. Bizim Avropaya ixracımız dediyim kimi, rəqabət təşkil etmir və biz heç vaxt buna rəqabət kimi baxmamışıq. Bizim üçün bu, bir kommersiya layihəsi idi. Bu gün bütün boru kəmərləri və infrastruktur hazır olduğu üçün Avropa və digər ölkələrə qaz təchizatının əsas mənbəyi olan "Şahdəniz" yatağının daxili gəlirlilik dərəcəsi artıb. Yəni, o, kommersiya baxımından çox cəlbedici olub. Biz nəhəng qaz ehtiyatlarına malikik və bizim bazara ehtiyacımız var idi. Bizim üçün bazar hara ola bilərdi? Bu, Rusiya ola bilməzdi, çünki Rusiya özü ixracatçıdır. Bu, Gürcüstan da ola bilməzdi, çünki onun qaza olan ehtiyacı nisbətən azdır. Bu, Türkiyə ola bilərdi və oradan isə Avropa. Biz məhz belə də etdik. Türkiyəyə ixrac 2006-cı ildə başlandı. Həcm getdikcə artırdı və daha sonra Avropaya ixrac başlandı. Yəni, bizim üçün bu, bir kommersiya layihəsi idi, lakin onu siyasiləşdirdilər. Təəssüf ki, böyük mənada bunun heç bir mənası yox idi. Rusiya Federasiyası və onun rəhbərliyi məsələnin əsl mahiyyətini anlayır. Bizim qazımız heç bir halda alternativ deyil. Bu, yalnız istehlakçıların ehtiyacı olduğu əlavə həcmdir. Məsələn, bu gün bizim qazımız Türkiyənin ehtiyacının 20 faizini və Gürcüstanın ehtiyacının təqribən 90 faizini təmin edir. Qazımız artıq Avropaya nəql edildiyindən biz Avropa İttifaqının bəzi üzv ölkələrinin ehtiyaclarının əhəmiyyətli hissəsini təmin edəcəyik.

-Sonuncu sualım dronlar haqqındadır. Ermənistanla müharibədə Sizdə dronların olması çox mühüm əhəmiyyət təşkil edirdi. Bu haqda düşüncələrinizi bilmək istərdim. Səhv etmirəmsə, Sizdə İsrail və Türkiyə texnologiyası əsasında hazırlanmış dronlar var. Bilmək istəyirəm ki, bu dronlar indi dünya satışına çıxarılacaqmı? Onları müstəqil şəkildə istehsal etmək və dünyaya satmaq imkanınız var. Dünya bunda maraqlıdırmı? Ümumiyyətlə, bu, müasir müharibəni və dronların müasir müharibələrin zəruri bir elementinə necə çevrilməsini əks etdirir.

-Bəli, bu, beynəlxalq hərbi mütəxəssislərin ümumi dəyərləndirməsidir ki, Azərbaycan XXI əsrin müharibəsini apardı. Bizdən əvvəl heç kim müharibəni bu cür aparmayıb. Təkcə dronlar deyildi, çox dəqiq kəşfiyyat

var idi. Qeyd etdiyiniz kimi, hər iki ölkədən – Türkiyə və İsraildən olan dronlar inteqrasiya olunmuşdu. Bizdə olan İsrail dronları kəşfiyyat dronları və kamikadze dronları idi, Türkiyə dronları kəşfiyyat dronları və qırıcı dronlar idi. Bunları bir hərbi əməliyyatda birləşdirmək asan deyildi. Eyni sözü bizim hava hücumundan müdafiə sistemi barədə demək olar. Bizdə İsrailin hava hücumundan müdafiə sistemi var, Rusiyanın hava hücumundan müdafiə sistemi var – S300. Bizim "BUK" tipli hava hücumundan müdafiə sistemimiz var. Beləliklə, bu hava hücumundan müdafiə sistemlərini birləşdirmək də həmçinin ciddi hədəf idi və hava hücumundan müdafiə sistemlərinin effektiv istifadəsi ilə biz özümüzü böyük faciədən qoruduq. Çünki Ermənistan bizə qarşı ballistik raketlər ataraq yuxuda olan şəhərləri dağıdırdı. Gəncə şəhəri bir neçə dəfə SCUD raketinin hücumuna məruz qaldı. Onlar yaşayış məntəqələrini dağıtmaq üçün hədəfə alırdılar. Onlar "İsgəndər-M" ballistik raketlərindən istifadə etdilər. Bu, sonuncu gün Şuşanı dağıtmaq üçün istifadə olunmuşdu. Bir dənə deyildi. Bu raketlərin çoxu bizim hava hücumundan müdafiə sistemi tərəfindən zərərsizləşdirilmişdi. Beləliklə, hava hücumundan müdafiə sistemi, dronlar, artilleriya. Dronlar artilleriyaya hədəfi göstərirdi. Artıq sirr deyil ki, müharibənin ilk günlərində biz Ermənistanın hava hücumundan müdafiə sistemini aşkar etmək üçün kiçik, yüngül təyyarələrdən istifadə edirdik. Pilot tullanırdı və kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün nəzərdə tutulmuş kiçik təyyarə mövqelərə gedirdi, Ermənistanın hava hücumundan müdafiə sistemi bu lazımsız hədəfə hücum etməklə özünü aşkar edirdi. Sonra biz Ermənistanın hava hücumundan müdafiə sistemini məhv edirdik. Bu amillərin birləşməsi, üstəlik, ilk növbədə, öz həyatlarını qurban verən əsgər və zabitlərimizin motivasiyası və cəsarəti. Üç minə yaxın azərbaycanlı öz vətənləri uğrunda həlak oldu. Bütün bu amillər çox çətin coğrafi şəraitdə qələbədə həlledici rol oynadı. Çünki biz dağlara çıxmalı olurduq, elə şəraitdə ki, ermənilər demək olar, 30 il ərzində 6 istehkam xətti qurmuşdular, minalar basdırmışdılar. Yalnız müharibədən sonra bizdə demək olar ki, 200 nəfər minaya düşərək həlak olub və ya yaralanıb. Sözsüz ki, bütün bunlar bizim qələbəmiz üçün təməl yaratdı. Dronlara gəlincə, biz onları almağa davam edirik. Müharibə başa çatandan sonra biz yeni modifikasiyalar almaq üçün yeni müqavilələr imzaladıq və qeyd etdiyiniz kimi, eyni zamanda, biz qırıcı, kamikadze deyil, kəşfiyyat dronları istehsal edirik və bu dronlar bazara çıxarılır. Azərbaycan 30-dan çox ölkəyə öz hərbi məhsullarını ixrac edir və biz artıq əsas ehtiyaclarımızı ödəyən hərbi sənaye kompleksini inkişaf etdirmişik. Biz bunu davam etdiririk, çünki qeyd etdiyim kimi, hələ də erməni revanşizmi təhlükəsi var, hələ də sabitliyin pozulması təhlükəsi var. Beləliklə, biz hər zaman sərhədlərimizi müdafiə etməyə hazır olmalıyıq.

-Müharibənin nəticəsi Sizin hərbi məhsullara marağınızı artırıbmı?

-Bəli, əlbəttə ki. Buna və eyni zamanda, bizim təcrübəmizə marağı artırıb. Çünki təcrübəmizi öyrənmək istəyən bir neçə ölkə artıq bizə müraciət edərək bunu necə etdiyimizlə maraqlanıb. Lakin müharibəyə ilk gündən son günədək rəhbərlik edən Ali Baş Komandan olaraq sizə bir daha deyə bilərəm ki, bunu necə etdiyimizi izah etmək çətin olar. Çünki siz bunu hiss etməlisiniz. Çünki biz demək olar ki, 30 il ərzində ermənilərin işğalından, təhqirindən, təkəbbüründən əziyyət çəkirdik. Onlar bütün beynəlxalq təşkilatların sənədlərinə zidd olaraq bizim torpaqlarda oturmuşdular, torpaqlarımızı dağıdırdılar, iddia edirdilər ki, bu torpaq onlara məxsusdur. BMT Təhlükəsizlik Şurası, ATƏT, Avropa Şurası, Avropa Parlamenti - onların hamısı bizi dəstəkləyən qətnamələr qəbul etmişdi, lakin onlar, sadəcə, orada oturmuşdular və bəyan edirdilər ki, həmişəlik orada oturacaqlar. Beləliklə, motivasiya, ruh yüksəkliyi və cəsarət qələbəmizin əsas amili oldu. Bu, milli ləyaqət və qürur məsələsi idi. Baxmayaraq, bir çoxları bizə bunu necə etdiyimizlə bağlı müraciət etsə də, düşünürəm ki, bunu izah etmək üçün uzun illər lazımdır.

-Vaxt ayırıb müsahibə verdiyinizə görə təşəkkür edirəm.

-Təşəkkür edirəm.

-Bugünkü görüşlərinizdə və növbəti günlərdə Sizə uğurlar arzulayıram

* * *

Dekabrın 15-də Belçika Krallığının paytaxtı Brüsseldə Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığının VI Sammiti keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Sammitdə iştirak edib.

Dövlətimizin başçısı Sammitdə çıxış edib.

Prezident İlham Əliyev uğurla inkişaf edən Azərbaycan-Avropa İttifaqı əlaqələrinə diqqət çəkərək Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında 2018-ci ildə paraflanmış "Tərəfdaşlıq prioritetləri" sənədinin əhəmiyyətini vurğulayıb. Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında yeni tərəfdaşlıq sazişi üzərində işin 90 faizdən çoxunun artıq başa çatdırıldığını bildirən Prezident İlham Əliyev sənədin qalan hissəsinin qarşıdan gələn dövr ərzində aparılacaq danışıqlar nəticəsində yekunlaşdırılacağına ümidvar olduğunu ifadə edib. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Avropa İttifaqının 9 üzv dövləti, yəni, quruma üzv ölkələrin üçdəbiri ilə strateji tərəfdaşlığa dair sənədlər imzaladığını vurğulayıb. İkitərəfli əsasda imzalanmış bu strateji tərəfdaşlıq sənədlərinin əlaqələrimizin xarakterini nümayiş etdirdiyini deyib.

Prezident İlham Əliyev Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin bu ilin iyul ayında Cənubi Qafqaz regionuna, o cümlədən Azərbaycana səfərini və səfər çərçivəsində onunla keçirdiyi görüşləri məmnunluqla xatırladıb, bu əsnada regional məsələlərə dair ətraflı müzakirələrin aparıldığını qeyd edib.

Dövlətimizin başçısı regional məsələləri daim gündəliyində saxladığına, bu proseslərə verdiyi töhfəyə və dəstəyə görə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidentinə təşəkkürünü bildirib. Bu xüsusda Şarl Mişelin təşəbbüsü ilə dekabrın 14-də Azərbaycan Prezidenti və Ermənistanın baş naziri arasında 5 saata yaxın davam edən müzakirələrin konstruktiv mühitdə keçdiyini xüsusi qeyd edib. Prezident İlham Əliyev Şarl Mişelin Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşmasına verdiyi töhfəni vurğulayıb. Həmçinin Şarl Mişelin təşəbbüsü ilə aparılan bu danışıqların çox praktiki olduğunu və təfsilatlı xarakter daşıdığını, burada Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşması, sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası, nəqliyyat infrastrukturunun, xüsusilə də dəmir yolu xəttinin çəkilməsi kimi məsələlərin müzakirə olunduğunu, nəticə etibarilə səmərəli və praqmatik keçdiyini diqqətə çatdırıb.

Prezident İlham Əliyev Şərq Tərəfdaşlığının VI Sammitində Ermənistan ilə Azərbaycan arasında konstruktiv mühitin hökm sürdüyünü qeyd edib, belə bir mühitin yaradılmasında Avropa İttifaqının rolunu xüsusi vurğulayıb. Dövlətimizin başçısı bu imkanın əldən verilməməsi və yaranmış fürsətdən istifadə edərək regionda davamlı sülhün təmin olunması istiqamətində səylərin davam etdirilməsinin vacibliyini bildirib.

Dövlətimizin başçısı vurğulayıb ki, əvvəlki illərdə Ermənistan rəhbərliyi adətən beynəlxalq tədbirlər zamanı Azərbaycana qarşı əsassız, ittiham xarakterli çıxışlar edirdi. Bu dəfə isə belə bir halın baş vermədiyini müsbət qiymətləndirən Prezident İlham Əliyev öz növbəsində Ermənistana qarşı bilavasitə fikir səsləndirmədiyini qeyd edib. Dövlətimizin başçısı deyib ki, bu, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması üçün münbit zəminin yarandığını göstərir. Prezident İlham Əliyev deyib ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi Azərbaycanın özü tərəfindən hərbi-siyasi yollarla həll edilib. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi artıq yoxdur. Biz gələcəyə baxmalıyıq.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev, həmçinin ATƏT-in Minsk qrupunun roluna toxunaraq 28 il ərzində aparılan danışıqlarda hər hansı bir nəticənin hasil olmadığını diqqətə çatdırıb. Azərbaycanın ATƏT-in Minsk qrupundan yeni geosiyasi reallığa uyğun cavab gözlədiyini bildirib. Deyib ki, bu xüsusda Azərbaycan tərəfi hesab edir ki, Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh sazişinin hazırlanması, sərhədlərin delimitasiyası, insanlar arasında təmasların yaradılması, etimad quruculuğu tədbirləri və digər məsələlərdə Minsk qrupu tərəfindən kömək göstərilə bilər.

Prezident İlham Əliyev işğaldan azad edilmiş ərazilərdə minalar məsələsinə toxunaraq Azərbaycanın mülki vətəndaşlarının minalardan əziyyət çəkdiyini və bu günə qədər 200-ə yaxın insanın mina partlaması nəticəsində həlak olduğunu və ya yaralandığını bildirib. Bu xüsusda Avropa İttifaqı və üzv dövlətlər tərəfindən Azərbaycana mina probleminin aradan qaldırılması üçün texniki və maliyyə yardımının göstərilməsinin vacibliyini diqqətə çatdırıb.

Dövlətimizin başçısı, eyni zamanda, Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında enerji sahəsindəki əməkdaşlığı qeyd edib, bu münasibətlərin də strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıdığını bildirib. 3500 kilometr uzunluğu olan Cənub Qaz Dəhlizinin XXI əsrin ən böyük infrastruktur layihələrindən biri olduğunu vurğulayan Prezident İlham Əliyev bu layihənin son komponenti olan Trans-Adriatik xəttinin işə salınması ilə Azərbaycan qazının Avropa məkanına çatdırıldığını diqqətə çatdırıb. Qeyd edib ki, Azərbaycan qazı artıq Avropa İttifaqının üç ölkəsinə – İtaliya, Yunanıstan və Bolqarıstana çatdırılır. Gələcəkdə Azərbaycan istehsal etdiyi qazın ixrac coğrafiyasını Avropa İttifaqının digər üzv ölkələrinə genişləndirmək niyyətindədir. Dövlətimizin başçısı Azərbaycan qazının etibarlı və yeni mənbə olaraq Avropa İttifaqı bazarına çatdırıldığını vurğulayaraq bildirib ki, baş verən son hadisələr də enerji təhlükəsizliyi baxımından şaxələndirmənin vacibliyini göstərir.

Sonda Prezident İlham Əliyev Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin normallaşmasına verdiyi töhfəyə görə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidentinə bir daha minnətdarlığını bildirib.

* * *

Sonra Sammitdə iştirak edən dövlət və hökumət başçılarının işçi naharı olub.

Prezident İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

* * *

Fransa Respublikasının Prezidenti Emmanuel Makronun təşəbbüsü ilə dekabrın 15-də Brüsseldə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan arasında qeyri-formal görüş keçirilib.

Xocavənd rayonuna və Şuşa şəhərinə səfər

Dekabrın 24-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsinə səfər edib, burada hərbi hissənin açılışında iştirak ediblər.

Müdafiə naziri, general-polkovnik Zakir Həsənov Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevə raport verdi.

Prezident İlham Əliyev hərbçiləri salamladı.

Sonra Dövlət Himni səsləndirildi.

Dövlətimizin başçısı tədbirdə çıxış etdi.

Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin çıxışı

-Bu gün Qarabağın Xocavənd rayonunda, Hadrutda yeni hərbi hissə açılır. Bu münasibətlə sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Əsgərlər: Sağ ol!

Prezident İlham Əliyev: Son illər ərzində Azərbaycan ərazisində bir çox yerlərdə yeni hərbi hissələr, hərbi şəhərciklər salınmışdır. Onların böyük əksəriyyəti yeni inşa edilmiş hərbi hissələrdir. Bir hissəsi isə əsaslı təmir edilmiş hərbi hissələrdir. Biz bu sahəyə çox böyük diqqət yetirirdik, çünki hərbçilərin xidmət şəraiti elə olmalıdır ki, onlar istənilən vəzifəni icra edə bilsin, hazırlıq üçün, məşq üçün yaxşı şərait olsun. Ordu quruculuğu istiqamətində aparılan işlər arasında hərbi hissələrin yaradılması xüsusi yer tuturdu və deyə bilərəm ki, bu gün Azərbaycanın bütün bölgələrində əksər hərbi hissələr bizim standartlarımıza cavab verir.

Bu hərbi hissənin açılması çox böyük əhəmiyyət daşıyır. Çünki bu hərbi hissə işğaldan azad edilmiş ərazidə - Xocavənd rayonunda açılır və ordumuzun sərəncamına verilir. Hərbçilərin xidmət şəraitinin yaxşılaşdırılması ilə yanaşı, onların məişət-mənzil problemlərinin həlli də həmişə diqqət mərkəzində idi. Bildiyiniz kimi, 20 il orduda qüsursuz xidmət etmiş hərbçilərə mənim Fərmanımla dövlət tərəfindən mənzillər verilir və bu günə qədər 2200-dən çox hərbçi dövlət tərəfindən mənzillə təmin olunmuşdur. Bu ilin sonuna qədər 130 hərbçi ailəsinə yeni mənzillər veriləcəkdir. Yəni, ordu dövlət tərəfindən, Prezident, Ali Baş Komandan tərəfindən daim diqqətlə əhatə olunub. Bu diqqət və qayğının nəticəsində bu gün Azərbaycanın müzəffər Ordusu dünyada məhz müzəffər, döyüş meydanında qalib gəlmiş ordu kimi tanınır.

Hadrut əməliyyatı İkinci Qarabağ müharibəsində xüsusi əhəmiyyətə malik olan bir əməliyyat idi. İlk növbədə ona görə ki, bu strateji qəsəbəni işğaldan azad etmək bizim gələcək planlarımıza əlavə dəstək verdi. Çünki əgər biz Hadrutu işğalçılardan azad etməsəydik, gələcək əməliyyatlarımız daha böyük çətinliklərlə üzləşə bilərdi. Təsadüfi deyil ki, işğaldan ilk azad edilmiş şəhər olan Cəbrayıldan sonra ikinci böyük yaşayış məntəqəsi Hadrut olmuşdur. Müzəffər Azərbaycan Ordusu ötən il oktyabrın 9-da bu qəsəbəni işğalçılardan azad etmişdir. Burada olan hər bir insan bu qəsəbəni əhatə edən dağları görərkən başa düşə bilər ki, bu, nə qədər böyük, çətin və şərəfli missiya idi. Çünki mənfur düşmən 30 il ərzində işğal altında olan bütün torpaqlarda güclü istehkamlar qurmuşdu, bir neçə xətdən ibarət müdafiə sədləri qurmuşdu. Eyni zamanda, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgəsinin təbii relyefi də düşmən üçün əlverişli idi. Çünki bu dağlarda, təpələrdə yerləşərək onlar böyük hərbi üstünlüyə malik idilər. Ona görə bizim hərbçilərimizin həm peşəkarlığı, həm fiziki gücü, mənəvi hazırlığı, vətənpərvərliyi, fədakarlığı bu şərəfli Qələbəmizə nail olmaq üçün bizə imkan yaratdı.

Əminəm ki, Hadrut əməliyyatı müasir dünya müharibələri tarixində öz layiqli yerini tutacaq. Ermənistan hər vəchlə çalışırdı ki, Hadrutu öz nəzarəti altında saxlasın. Hətta Hadrut işğalçılardan azad ediləndən bir neçə gün sonra onlar özlərinə xas yalanlar yayaraq Hadrutun sanki onların əlində olması haqqında iftiralar uydururdular. Artıq müzəffər Azərbaycan Ordusu Hadrutda dövlət bayrağımızı qaldırmışdı. Hadrut və bütün ətraf yüksəkliklər bizim əlimizdə idi. Ermənistan öz ordusunun mənəvi-psixoloji vəziyyətini anlayaraq Hadrut haqqında yalanlar yayırdı. Onu da bildirməliyəm ki, Hadrut azad ediləndən sonra Ermənistan ordusunda fərarilik halları daha geniş vüsət almışdır və onların özlərinin etirafına görə müharibə zamanı 10 min fərari olmuşdur. Azərbaycan Ordusunda isə bir nəfər də fərari olmamışdır. Bizim vətənpərvərlik ruhumuz, qəhrəmanlığımız, Vətənə olan bağlılığımız, fədakarlığımız bütün dünyada Azərbaycan Ordusu, Azərbaycan xalqı haqqında dəqiq təsəvvür yaratdı. Göstərdi ki, biz böyük xalqıq, göstərdi ki, biz özümüzə məxsus olan torpaqları nəyin bahasına olursa-olsun azad edən xalqıq.

Bu gün Hadrut əməliyyatı haqqında və bütövlükdə İkinci Qarabağ müharibəsi haqqında danışarkən, ilk növbədə, əziz şəhidlərimizin xatirəsini yad etməliyik. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

Əsgərlər: Amin!

Prezident İlham Əliyev: Onların canı bahasına, qazilərimizin, hərbçilərimizin qanı bahasına biz tarixi ədaləti bərpa etdik, düşməni öz torpaqlarımızdan qovduq, azad edilmiş bütün torpaqlarda Azərbaycan bayrağını ucaltdıq, tarixi ədaləti və milli qürurumuzu bərpa etdik.

Mən işğal dövründə dəfələrlə deyirdim ki, Azərbaycan xalqı heç vaxt işğalla barışmayacaq. Ermənistan rəhbərlərinə dəfələrlə deyirdim ki, hələ gec deyil, öz xoşları ilə bizim torpaqlarımızdan çıxsınlar, rədd olsunlar. Ancaq əfsuslar olsun ki, onların uzun illər ərzində yaydıqları yalana özləri də inanmağa başlamışdılar. Dünyaya Azərbaycan xalqı haqqında,

Azərbaycan Ordusu haqqında həqiqətə uyğun olmayan böhtan və uydurma xarakterli məlumatlar yayırdılar. İkinci Qarabağ müharibəsi göstərdi kim-kimdir. İkinci Qarabağ müharibəsi Azərbaycan Ordusunun, Azərbaycan xalqının əyilməz iradəsini göstərdi. Ermənistan ordusu bu gün artıq məğlub edilmiş ordudur. Azərbaycan Ordusu isə müzəffər ordudur!

Hadrut əməliyyatından sonra bizim şərəfli missiyamız davam etdi. Hələ müharibənin başa çatmasına bir ay qalmışdı və əlbəttə ki, biz daha böyük inamla, daha böyük iradə ilə öz şərəfli missiyamızı davam etdirdik. Hadrutdan 8 gün sonra Füzuli azad edildi. Füzulidən bir neçə gün sonra Zəngilan, Qubadlı və Laçın rayonunun cənub hissəsi işğalçılardan azad edildi. Biz faktiki olaraq Laçın dəhlizinə çıxmışdıq və Laçın dəhlizini nəzarətdə saxlayırdıq. Artıq Ermənistan başa düşməli idi ki, onlar məğlub olacaqlar, məğlubiyyət qaçılmazdır. Ancaq buna baxmayaraq, öz namərd əməllərindən əl çəkmədilər. Bizim dinc şəhərlərimizi uzaqmənzilli ballistik raketlərlə atəşə tutdular. Bunun nəticəsində 100-dən çox günahsız insan, onların arasında uşaqlar, qadınlar həlak oldular. Azərbaycan Ordusu isə bütün müharibə dövründə müharibə qanunlarına əməl edərək müharibəni ləyaqətlə apardı. Biz dinc əhaliyə qarşı heç vaxt müharibə aparmadıq və bir daha xalqımızın böyüklüyünü göstərdik. Bizim hədəflərimiz ancaq düşmənin hərbi birləşmələri, silahları, texnikaları və silah anbarları idi.

İndi azad edilmiş torpaqlara gələn hər bir insan erməni vəhşiliyinin şahidi olur. Bütün şəhərlər, bütün kəndlər ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə dağıdılıb. Bunu artıq dünya görür. Ancaq baxın Hadrut qəsəbəsinə, bir dənə də dağılmış bina yoxdur. Bu, nəyi göstərir? Onu göstərir ki, biz dinc əhaliyə qarşı heç vaxt müharibə aparmamışıq və bu, bir daha bütün dünyaya xalqımızın yüksək mənəvi keyfiyyətini göstərir.

Hadrutdan sonra Şuşaya yolumuz açıldı. Hadrut işğalçılardan azad edilməsəydi, Şuşaya gedib çatmaq daha çətin olardı. Halbuki, Şuşa əməliyyatı artıq bir dastana çevrilib. Dünyanın aparıcı ölkələrinin ali hərbi məktəblərində Şuşa əməliyyatı haqqında indi müzakirələr gedir, təhlillər aparılır və bir çoxları, xüsusilə Şuşada olmuş insanlar inana bilmirlər ki, Azərbaycanın qəhrəman övladları yüngül silahlarla qayalara dırmaşaraq bizim mədəniyyət paytaxtımız olan, Qarabağın tacı olan Şuşanı işğalçılardan azad etdilər. Biz məhz Hadrut meşələrindən keçərək, yüksək dağları aşaraq Şuşaya yaxınlaşmışdıq və Şuşa uğrunda gedən döyüşlər artıq heç kimə sirr deyil.

44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsi Ermənistan ordusunun tamamilə darmadağın edilməsinə gətirib çıxardı. Bu gün Ermənistan ordusu yoxdur. Mən dəfələrlə demişəm, bax, burada - keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin bir rayonu olan Hadrutda, Xocavənd rayonunun qəsəbəsi olan Hadrutda bunu bir daha deyə bilərəm ki, bu gün Ermənistan ordusu yoxdur. Əgər Ermənistan yenidən bizim üçün təhlükə mənbəyi olmağa cəhd edərsə, onların axırı İkinci Qarabağ müharibəsindəki kimi olacaqdır. Biz heç vaxt imkan verə bilmərik ki, xalqımıza, dövlətimizə, ərazi bütövlüyümüzə hər hansı bir təhdid yaradılsın. Ölkə hüdudlarından kənarda olsa da, əgər bu təhdidi biz görsək, heç kim bizi dayandıra bilməz. Necə ki, 44 gün ərzində nə qədər bizi dayandırmağa çalışdılar, nə qədər bizi hədələdilər, təzyiq etdilər, təhdid etdilər, heç kim bizi dayandıra bilmədi. Mən bütün bu 44 gün ərzində deyirdim ki, heç kim bizi dayandıra bilməz, Ermənistan rəhbərliyi bizə tarix versin nə vaxt bizim torpağımızdan rədd olur, ondan sonra biz müharibəni dayandıracağıq. Elə də etdik, sözümüzə əməl etdik. İndi də Ermənistanda əgər kimsə revanş haqqında düşünürsə, əgər kimsə düşünür ki, bir neçə ildən sonra vəziyyət dəyişəcək, nəsə baş verəcək və yenidən onların hərbi imkanı yaranacaq və onlar yenidən bizə ərazi iddiası ilə çıxış edəcəklər, bəri başdan bilsinlər, biz heç nəyi gözləməyəcəyik, heç kim bizi dayandıra bilməz, heç nəyə baxmadan lazımi addımları atacağıq. Bunu etmək üçün siyasi iradəmiz də var, gücümüz də var. Azərbaycan Ordusunun gücünü bütün dünya gördü. Bütün dünya gördü ki, Azərbaycanın qəhrəman övladları nəyə qadirdir.

Bu gün Hadrutda yeni hərbi hissənin açılması bir daha demək istəyirəm ki, çox əlamətdar hadisədir. Həm ona görə ki, bu bölgə strateji əhəmiyyət daşıyır; Hadrutda bizim güclü silahlı birləşməmiz təhlükəsizliyimizi, ölkəmizin təhlükəsizliyini qoruyacaq, - digər tərəfdən ona görə ki, bu, azad edilmiş keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinə aid olmuş yerdə yerləşir. Eyni zamanda, bu hərbi hissənin ən böyük əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, biz müharibədən sonra ordu quruculuğu prosesini dayandırmamışıq və orduya ayrılan xərcləri azaltmamışıq, əksinə, artırmışıq. Müharibədən sonra imzalanmış yeni kontraktlar icra edilir. Yeni kontraktlar əsasında artıq Azərbaycana Ordumuzun təchizatı üçün ən müasir silahlar, texnikalar gətirilir. Biz bunu heç vaxt gizlətmirdik və işğal dövründə hərbi paradlarda dəfələrlə nümayiş etdirmişdik. Həm hərbi texnikanın alınması, həm hərbi xərclərin artırılması, eyni zamanda, hərbçilərin maaşlarının artırılması, – bütün bunlar göz qabağındadır, - onu göstərir ki, müharibə başa çatsa da, ordu quruculuğu prosesi dayanmayacaq. Əksinə, müharibə təcrübəsi bizə göstərdi ki, güclü yerlərimiz haradadır və qüsurlarımız haradadır. Müharibə dövründə qüsurlarımız çox deyildi, amma olub. Ona görə müharibə bizim üçün əvəzolunmaz təcrübə idi. Müharibədən sonra həm müasir tələbələrə cavab verən silah-sursat, texnikalar alınır, eyni zamanda, yeni silahlı birləşmələr yaradılır. Bax, bu gün Hadrutda bu hərbi hissədə yeni hərbi birləşmənin nümayəndələri, komando qüvvələri yerləşir. Komando Briqadasının yaradılması bizim üçün yenilikdir. Bir yox, iki yox, bir çox Komando briqadaları artıq Azərbaycanda yaradılır və bu briqadalar istənilən hərbi vəzifəni icra

etməyə qadir olacaqlar. Yüksək təlim keçmiş, yüksək iradə nümayiş etdirmiş və Vətən uğrunda özlərini fəda etməyə hazır olan övladlarımız bu briqadalarda xidmət edəcəklər. Bu, bizim ordumuzun gücünü böyük dərəcədə artıracaq. Bir daha demək istəyirəm ki, belə briqadalar çox olacaq, minlərlə hərbçimiz bu briqadalarda xidmət edəcəklər. Beləliklə, Azərbaycan Ordusu bundan sonra da öz peşəkarlığını və yüksək mənəvi ruhunu qoruyacaqdır.

İşğal dövründə ermənilər bizim bütün şəhər və kəndlərimizi dağıdıblar. Bizim tarixi, dini abidələrimizi dağıdıblar, təhqir ediblər, xalqımız, ordumuz haqqında aşağılayıcı ifadələr işlədiblər. Hətta deyirdilər ki, Ermənistan "yeni torpaqlar uğrunda yeni müharibə"yə hazırlaşır. Deyirdilər ki, əgər müharibə başlayarsa erməni tankları Bakının küçələrində olacaq. Bütün bu təkəbbürlü ifadələrin hamısı zibil yeşiyinə atıldı. Bəli, erməni tankları gəldi Bakıya, onları biz gətirdik. Azadlıq meydanında hərbi paradda, Qələbə paradında onları nümayiş etdirdik. Bu gün onlar Azərbaycan Ordusunun gücünün və Ermənistan ordusunun məğlubiyyətinin təzahürü kimi Hərbi Qənimətlər Parkında nümayiş etdirilir. Biz bundan sonra həmişə müzəffər xalq və qalib dövlət kimi yaşayacağıq.

Əziz hərbçilər, mən bir daha bu hərbi hissənin açılması münasibətilə sizi ürəkdən təbrik edirəm,

Hərbçilər: Sağ ol!

Prezident İlham Əliyev: Azərbaycan Ordusuna yeni uğurlar arzulayıram!

Hərbçilər: Sağ ol!

Prezident İlham Əliyev: Eşq olsun Azərbaycan Ordusuna! Qarabağ Azərbaycandır!

* * *

Sonra Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Komando Briqadasına döyüş bayrağının verilməsi haqqında təqdimatı oxundu. Təqdimatda deyilir:

"Əsgəri şərəf, şücaət və şöhrət rəmzi kimi hərbi hissənin hər bir hərbi qulluqçusuna Vətənə sədaqətlə xidmət etmək, öz qanını və canını belə əsirgəmədən onu mərdlik və bacarıqla müdafiə etmək, qoşunlara həvalə olunmuş xidməti döyüş tapşırıqlarını əzmlə yerinə yetirmək, doğma torpağın hər qarışını düşməndən qorumaq borcunu xatırlatmaq üçün təqdim olunur.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti,
Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı.
Bakı şəhəri, 1 oktyabr 2021-ci il".

* * *

Briqada komandiri: Cənab Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Komando Briqadasının komandiri polkovnik Sanayev döyüş bayrağını almaq üçün gəldi.

Müzəffər Ali Baş Komandan hərbi hissəyə döyüş bayrağını təqdim etdi.

Briqada komandiri: Cənab Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, and içirəm ki, bu müqəddəs keşikdən bir an da olsun gözümü ayırmayacağam, babalarımızın qanı bahasına ucalan bu şanlı döyüş bayrağını öz canımdan da əziz bilib daim yüksəkliklərdə tutacağam. Ulu öndər Heydər Əliyevin ruhunu yaşadan bu şanlı döyüş bayrağını məndən sonra sağ qalana təhvil vermədən ölmək mənə haram olsun. İçdiyim bu anda sadiq qalacağımı və ehtiramımı bildirmək üçün bayrağımı öpür və təhvil alıram.

* * *

Hərbçilər təntənəli marşın sədaları altında döyüş bayrağı ilə tribunanın önündən keçdilər.

* * *

Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev hərbi hissənin ərazisində ağac əkdilər.

Sonra Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev şəhidlərin xatirə guşəsinin önünə gül qoydular, hərbi hissənin qərargahında, idman zalında, yeməkxanada, zabitlər üçün evlərdə yaradılan şəraitlə tanış oldular.

* * *

Daha sonra dövlətimizin başçısı, birinci xanım və oğulları təlim mərkəzi ilə tanış oldular və hərbçilərin nümunəvi çıxışlarına, "pusqu", "basqı", "sızma" əməliyyatlarına baxdılar. Əsgərlərin universal bacarıqlarını nümayiş etdirdilər.

* * *

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri dekabrın 24-də Hadrut qəsəbəsinə səfərdən sonra Şuşa şəhərinə gəldilər.

Dövlətimizin başçısı, birinci xanım və ailə üzvləri Yuxarı Gövhər Ağa məscidini ziyarət etdilər.

Sonra Prezident İlham Əliyev Şuşanın məşhur Cıdır düzündə çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

-Son günlər ərzində mənə çoxlu təbrik məktubları gəlir, təbriklər gəlir, həm xaricdən həmkarlarımdan, müxtəlif ölkələrin dövlət və hökumət başçılarından, xaricdə yaşayan azərbaycanlılardan, təbii ki, ölkə vətəndaşlarından. Mən bütün insanlara - mənə xoş sözlər ünvanlayan, təbrik edən insanlara öz təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Xüsusilə Azərbaycan xalqına öz təşəkkürümü bildirmək istəyirəm, həm təbriklərə görə, həm də mənə göstərilən dəstəyə görə. Mən bu dəstəyi 2003-cü ildən - Prezident vəzifəsinə ilk dəfə seçiləndən bu günə qədər hiss edirəm. Bu dəstək mənə güc verir. Bu dəstək iradəmi möhkəmləndirir. Bu dəstək nəticəsində biz hamımız – bütün Azərbaycan xalqı böyük tarixi uğurlara imza atmışıq.

Mən həmişə deyirdim ki, gün gələcək, işğal altındakı torpaqlarımız azad ediləcək, biz bu torpaqlara qayıdacağıq və qayıtmışıq. Azərbaycan xalqı bütün bu illər ərzində mənə inanırdı. Baxmayaraq ki, həm o vaxtkı məcburi köçkünlər, həm ölkə ictimaiyyəti ildən-ilə davam edən mənasız danışıqlara nəzər salaraq görürdü ki, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli çətinləşir. Amma buna baxmayaraq, doğma xalqım mənim sözlərimə inanırdı. Mən deyirdim ki, gün gələcək Azərbaycan bayrağı işğal edilmiş torpaqlarda, o cümlədən Şuşada dalğalanacaq və bu müqəddəs günü biz şəhidlərimizin qanı-canı bahasına yaşadıq. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Bu gün biz azad Qarabağdayıq. Bu gün biz azad Zəngəzurdayıq. Biz - bu torpaqların sahibləri bu torpaqlara qayıtmışıq və bundan sonra biz bu torpaqlarda əbədi yaşayacağıq. Azərbaycan xalqının mənim sözlərimə inamı məni daha da çox inandırırdı ki, biz buna nail olacağıq. Xalqımız birləşdi, bir amal uğrunda, bir müqəddəs ideya uğrunda birləşdi və istədiyinə nail oldu.

Azərbaycan xalqı yaxşı bilir ki, mən ad günlərimi qeyd etmirəm. Adətən ad günlərimə təsadüf edən günlərdə hansısa sosial obyektlərin açılışında iştirak edirdim, məcburi köçkünlərlə, şəhid ailələri ilə görüşürdüm. Şəhid ailələri üçün inşa edilmiş yeni evlərin açılışlarında, yeni salınmış köçkün qəsəbələrində bu kateqoriyadan olan insanlarla görüşürdüm. 50 illiyimi də məcburi köçkünlərlə bərabər qeyd etmişdim. 50 illiyimi Qarabağda – Ağcabədidə keçirdim, 60 illiyimi isə Qarabağda - bu dəfə Şuşada keçirirəm. Bu iki tarix arasında bir canlı bağlantı var. Ölkə ərazisində və bölgədə gedən proseslərə biz sadəcə olaraq seyrçi deyildik. Biz bu prosesləri böyük dərəcədə idarə edirdik. Biz bölgə gündəliyini formalaşdırırdıq. İkinci Qarabağ müharibəsində əldə edilmiş Zəfərdən sonra bizim gücümüz, nüfuzumuz, təsir dairəmiz daha da genişləndi.

Bu gün azad Qarabağda, Şuşada və Hadrutda olarkən mən, - əgər belə demək mümkündürsə, - öz ad günümü qeyd edirəm. Bu gün səhər Hadrutda Müzəffər Azərbaycan Ordusunun Ali Baş Komandanı kimi yeni silahlı birləşmə olan Komando Briqadasının hərbi hissəsinin açılışında iştirak edirdim. Mən bilirdim və hesab edirəm Azərbaycan xalqı da bu seçimi dəstəkləyər ki, bu gün mən Prezident, Ali Baş Komandan kimi hərbçilərə, Müzəffər Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə öz təşəkkürümü bildirmək və onların qarşısında yeni vəzifələr qoymaq üçün hərbçilərlə birlikdə olmalı idim.

Bu gün keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin tərkib hissəsi olan Hadrutda - Xocavənd rayonunda ordu quruculuğunda aparılan işlərin yeni mərhələsinə qədəm qoyduq. Ondan sonra isə Şuşaya gəldim. Bu, mənim Şuşaya bu il yeddinci səfərimdir. Şuşa hər birimizi özünə çəkir. Düzdür, mən burada – Şuşada müxtəlif tədbirlərin açılışlarında iştirak etmişdim. O tədbirlər ki, Şuşanın Azərbaycan xalqına, Azərbaycan mədəniyyətinə məxsus olmasını bir daha təsdiqləyir. Amma, eyni zamanda, hər dəfə Şuşada hansısa tədbir nəzərdə tutulduqda böyük həvəslə, böyük sevgi ilə, məhəbbətlə Şuşaya gəlirdim və hesab edirdim ki, bu günü də mən məhz burada - Şuşada hər birimiz üçün əziz olan Cıdır düzündə qeyd etməliyəm və bunu edirəm.

Bu gün bir şeyə kədərlənirəm ki, atam bu günü görə bilməyib. Ancaq bilirəm ki, onun ruhu şaddır. Necə ki, Vətən həsrəti ilə yaşamış və həyatdan getmiş, azad edilmiş bu torpaqları görməyən minlərlə, on minlərlə məcburi köçkünlərin ruhu şaddır, şəhidlərimizin ruhu şaddır. Biz şəhidlərimizin qanını yerdə qoymadıq, qanını aldıq və əcdadlarımızın ruhunu şad etdik.

Bu il "Xarıbülbül" festivalında Ulu Öndərin Şuşa haqqında tarixi sözlərinin bir hissəsi videoformatda təqdim edildi. Hər birimiz o anları xatırlayır. Necə böyük inamla, necə böyük sevgi ilə Heydər Əliyev deyirdi ki, biz Şuşaya qayıdacağıq, inanın ki, qayıdacağıq. O, özü inanırdı, bizi də inandırırdı. Bizə də onun inamı, xalqın iradəsi əlavə güc verdi və bu gün biz buradayıq, bu müqəddəs torpaqdayıq. Qeyd etdiyim kimi, bundan sonra bu torpaqlarda Azərbaycan xalqı əbədi yaşayacaq, bundan sonra Qarabağda Azərbaycan muğamı əbədi səslənəcəkdir.

Əziz bacılar və qardaşlar, bütün xoş sözlərə, bütün təbriklərə görə sizə bir daha öz dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, bundan sonra da eyni əzmkarlıqla, eyni qətiyyətlə ölkə maraqlarının keşiyində duracağam, sizin dəstəyinizlə biz yeni böyük uğurlara imza atacağıq.

Qarabağ bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN NİTQLƏRİ, ÇIXIŞLARI VƏ MÜSAHİBƏLƏRİ

İlham Əliyevin İspaniyanın EFE informasiya agentliyinə müsahibəsi

- Sabahınız xeyir, cənab Prezident.

- Sabahınız xeyir.

- Mənə vaxt ayırdığınız üçün təşəkkür edirəm.

- Təşəkkür edirəm. Sizi görməyə çox şadam.

- Mən həqiqətən buna görə Sizə minnətdaram.

- Təşəkkür edirəm. Auditoriyanız qarşısında çıxış etmək imkanına görə sizə təşəkkür edirəm.

- Dərhal suallara keçəkmi?

- Bəli, necə istəyirsiniz.

- Cənab Prezident, bir il bundan əvvəl Dağlıq Qarabağda müharibə başlamışdır və Siz əksər ərazilər üzərində nəzarətə təkrarən yiyələndiniz. Noyabrda Siz mənə dediniz ki, müharibədən sonra bir araya gəlməyə və ya danışıqlar masasına qayıtmağa razı olacaqsınız. Siz indi baş nazir Paşinyanla birbaşa bir araya gəlməyə hazırsınızmı və əgər cavabınız "bəli"dirsə, bu, nə zaman baş verəcək və hansı formatda?

- Bəli, sizə keçən dəfə dediyim kimi biz hazırıq. Əslində, danışıqlar və təmaslar başlamışdır. Azərbaycan, Ermənistan və Rusiyanın Baş nazirlərinin müavinləri səviyyəsində əməkdaşlığın formatı mövcuddur və bu format kommunikasiyaların açılması məsələsinə həsr olunub. Həmçinin bu yaxınlarda BMT Baş Assambleyasının sessiyası çərçivəsində Ermənistan və Azərbaycan xarici işlər nazirlərinin görüşü baş tutub. Bu, müharibə bitəndən sonra birinci dəfə baş vermişdir. Bizim nazirin mənə verdiyi məlumata görə hesab edirəm ki, görüş konstruktiv və ümidverici olmuşdur. Bizim mövqeyimiz müharibə bitəndən sonra dəyişməz olaraq qalır. Biz Ermənistanla hər iki ölkənin ərazi bütövlüyünün qarşılıqlı tanınması əsasında normal münasibətlər qurmaq istəyirik. Biz dərhal sərhədlərimizin delimitasiyasına və əlbəttə ki, bu proses bitəndən sonra demarkasiyasına başlamağa hazırıq. Həmçinin biz gələcək sülh sazişi üzərində Ermənistanla işləməyə başlamağa hazır olduğumuzu bildirmişik. Bütün bu təşəbbüslər tərəfimdən və digər Azərbaycan rəsmiləri tərəfindən dəfələrlə vurğulanmışdır. Lakin əfsuslar olsun ki, Ermənistan hələ də buna müsbət cavab verməyib. Beləliklə, bizim mövqeyimiz dəyişməz olaraq qalır və bəzi addımlar var, lakin hesab edirəm ki, biz bu il ərzində daha çox irəliləyişə nail ola bilərdik.

- Lakin Sizin bu gün baş nazir Paşinyanla bir araya gəlməyə heç bir niyyətiniz yoxdur?

- Mən hazıram və mövqeyimi artıq ifadə etdim. Ermənistan tərəfi hazırdırsa, mən də hazıram. Bizim bir görüşümüz olmuşdur və o, Rusiya Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti əsasında bu ilin əvvəlində üçtərəfli formatda keçirilmişdir. Mən cənab Paşinyanla o, hazır olanda istənilən zaman danışmağa hazıram. Beləliklə, mən bu müzakirələrə açığam və hesab edirəm ki, bu, müharibənin bitdiyinin və həmin səhifənin çevrildiyinin yaxşı göstəricisi ola bilər. Bu, çox vacibdir. Çünki biz hələ də Ermənistan siyasi isteblişmentində revanşizm cəhdlərini nümayiş etdirən bəyanatları, tarixən və beynəlxalq hüquq əsasında bizə məxsus olan əraziləri təkrar ələ keçirmək üçün gələcək planların qurulması cəhdlərini görür və eşidirik. Buna görə, Ermənistan hökumətinin iradəsi, ciddi iradəsi, təkcə sözlər, bəyanatlar yox, əməllər müharibənin bitməsini və bizim sülh dövrünə doğru irəlilədiyimizi nümayiş etdirəcək.

- Lakin Ermənistan üçün hələ Dağlıq Qarabağın statusu məsələsi var və keçmişdə Siz onlara qismən muxtariyyət kimi imkanlar təklif etmişdiniz. Bu, hələ də qüvvədədirmi, yoxsa artıq müzakirə predmeti deyil?

- Səmimi desəm, son dövrdə biz Ermənistandan həmin ərazinin statusu ilə bağlı heç bir bəyanat eşitməmişik. Əfsuslar olsun ki, bu fikirlər bəzi digər ölkələr, onların yüksək səviyyəli nümayəndələri tərəfindən səslənir. Bizim mövqeyimizə gəldikdə, mən bunu dəfələrlə bildirmişəm. Demək olar ki, 30 illik danışıqlar prosesi ərzində Azərbaycanın mövqeyi çox konstruktiv olmuşdur. Biz deyirdik ki, - Minsk qrupunun həmsədrləri bunu çox yaxşı bilirlər, - Azərbaycanda yaşayan ermənilərə müəyyən səviyyədə özünüidarəetmə verməyə hazır idik. Lakin bu mövqeyi Ermənistan tərəfi həmişə rədd etmişdir və onlar həmişə "Dağlıq Qarabağ" adlandırdıqları ərazi üçün müstəqillik tələb edirdilər. Lakin bu gün, müharibə bitəndən və münaqişə öz həllini tapdıqdan sonra bu, təkcə mənim mövqeyim deyil, bu, dünyanın, beynəlxalq ictimaiyyətin əksər hissəsinin mövqeyidir ki, artıq mövcud olmayan "qurumun" statusu haqqında danışmağın yeri yoxdur. Çünki Dağlıq Qarabağ mövcud deyil. Bizim ərazimizdə belə inzibati vahid yoxdur. Bu il iyulun 7-də mən Azərbaycanın iqtisadi zonalarının yeni konfiqurasiyası ilə bağlı Fərman imzaladım. Biz iki iqtisadi zona - Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi zonalarını yaratdıq və onlar bütün bu ərazini əhatə edir. Bu gün Rusiya sülhməramlılarının məsuliyyət daşıdığı ərazidə - Qarabağda yaşayan 25 minə yaxın etnik erməni bizim vətəndaşlardır. Onların fərqli dini və ya etnik mənşəyi olan istənilən digər Azərbaycan vətəndaşı kimi eyni hüquqları, imtiyazları və öhdəlikləri olacaq. Qısaca desək, status məsələsinə qayıtmaq mümkün deyil, status yoxdur və hər kəs bu məsələni unutmalıdır.

- Sizin dediyiniz kimi, sərhədlərin delimitasiyası, hərbi əsirlər, minalardan təmizləmə kimi müzakirə olunası bir çox başqa məsələlər var. Bu məsələlər üzərində iş necə gedir? İrəliləyiş varmı, yoxsa hər şey dayanıb?

- Dırnaqarası müharibə əsirlərinə gəldikdə, mən sizin tamaşaçılarınız üçün bu məsələyə aydınlıq gətirmək istəyirəm. Mən dəfələrlə beynəlxalq hüququn normalarına və beynəlxalq konvensiyalara istinad edərək, hansı şəxslərin müharibə əsirləri hesab oluna biləcəyi ilə bağlı danışmışam. Beynəlxalq konvensiyalara əsasən, belə şəxslər müharibə zamanı saxlanılmış və ya əsir götürülmüş insanlardır. Müharibə zamanı saxlanılmış bütün şəxslər müharibə başa çatan kimi tərəfimizdən dərhal qaytarılıb. Əslində, biz onları Ermənistan bizim əsirləri qaytarmamış geri vermişik. Ermənistan və bəziləri tərəfindən "müharibə əsirləri" adlandırılan sonra saxlanılmış və artıq həbsdə olanlar bu kateqoriyaya daxil deyillər. Bu adamlar işğaldan azad olunmuş ərazilərə noyabrın sonunda - müharibənin başa çatmasından və Ermənistanın kapitulyasiya aktını imzalamasından iki həftə sonra göndərilənlərdir. Onlar azad etdiyimiz ərazilərdə dekabrın əvvəlində saxlanılıblar. Bunlar 62 nəfərdən ibarət olub və onların bəziləri cinayətlər törədiblər. Onlar bizim hərbçilərimizə hücum edib və dörd nəfəri qətlə yetiriblər. Yəni, bunlar müharibə əsirləri deyil, onlar azərbaycanlı mülki əhaliyə və hərbçilərə hücum etmək məqsədilə göndərilmiş terrorçu və diversiya qrupunun üzvləridir. Buna baxmayaraq, biz bu müddət ərzində onların bəzilərini geri qaytardıq ki, bu da xoş məramın göstəricisi idi.

Ermənistan tərəfindən işğal altında olmuş keçmiş ərazilərdə basdırılmış minaların xəritələrinə gəldikdə, burada söhbət yüz minlərlə minadan gedir. İlkin olaraq, minalanmış ərazilərin xəritələri tərəfimizdən tələb edildikdə, Ermənistan hökuməti ən yüksək səviyyədə bəyan edirdi ki, onlarda belə xəritələr yoxdur. Müharibə bitdiyi bir ilə yaxın dövrdə Ermənistanın xəritələri bizə verməməsi nəticəsində mülki vətəndaş və hərbçilərimiz arasında 150 nəfər həlak olmuş və ya ağır yaralanmışdır. Bu yaxınlarda bəzi xəritələr təqdim edilib, lakin həmin xəritələrin dəqiqliyi yalnız 25 faizdir. Beləliklə, bizim tələbimiz ondan ibarətdir ki, Ermənistan bizə dəqiq xəritələr təqdim etsin. Həmin xəritələrdə minalanmış ərazilər yox, - onsuz da onlar hər yerə mina basdırıblar, - minaların dəqiq yerləri göstərilsin. Belə xəritələr onlarda var. Bunu etsələr, xoş niyyət nümayiş etdirsələr, biz buna adekvat cavab verəcəyik.

- Minsk qrupu vasitəçiliklə məşğuldur, ancaq kömək təklif edən digərləri də var. Məsələn, Avropa İttifaqı minaların təmizlənməsi və sərhədlərin delimitasiyasında yardım göstərməyi təklif edib. Bu məsələ tərəfinizdən nəzərdən keçirilirmi? Postmüharibə dövründə Avropa İttifaqı hər hansı bir rol oynaya bilərmi?

- Bəli, biz bu təşəbbüsləri dəstəkləyirik. Bu mövzular bizim rəsmilər və Avropa İttifaqı nümayəndələri arasında çoxsaylı təmaslarda müzakirə edilir. Bundan əlavə, cari ilin yayında Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti cənab Şarl Mişelin Azərbaycana səfəri zamanı biz vəziyyəti geniş müzakirə etdik və fəal şəkildə çalışmaqla bağlı birgə niyyətimizi ifadə etdik. Avropa İttifaqı yenidənqurma və dinc mühitin yaradılması kimi müxtəlif sahələrdə təcrübəyə malikdir. Beləliklə, Avropa İttifaqı delimitasiya prosesində iştirak etmək və hər iki tərəfi razılığa gətirməklə bağlı niyyətini ifadə etdi və biz belə təşəbbüsləri dəstəkləyirik. Lakin bildiyimə görə, Ermənistan tərəddüd edir. Ermənistan Avropa İttifaqının təklifini qəbul edib-etməyəcəyi ilə bağlı qərar verməyib. Azərbaycanın mövqeyi isə olduqca açıqdır. Biz işləməyə hazırıq və müxtəlif səviyyəli dövlət rəsmilərimiz Avropa İttifaqı ilə təmasdadırlar. Avropa İttifaqı bizə delimitasiya, kommunikasiyaların açılması və postmüharibə dövründə inkişaf məsələlərində yardım edə bilər. Biz, həmçinin Avropa İttifaqı ilə iqtisadi yardım məsələsi ətrafında müzakirələr aparırıq. Bizə məlumdur ki, Avropa İttifaqı Ermənistan üçün 2.6 milyard avro həcmində iqtisadi yardım paketinin hazırlanması prosesindədir. Bu proses artıq başa çatmış da ola bilər. Əlbəttə, bizim gözləntimiz ondan ibarətdir ki, həmin həcmdə məbləğ eyni şərtlərlə Azərbaycana da təklif edilsin. İstər qrant, istərsə də kredit – burada bərabərlik olmalıdır. Çünki işğaldan əziyyət çəkmiş olan ölkə bizik. Bizim 10 min kvadratkilometr sahəyə malik olan, tamamilə dağıdılmış ərazimiz, yüzlərlə şəhər və kəndlərimiz var. Bu səbəbdən biz, əlbəttə ki, həmin iqtisadi yardım paketinin qeyri-balanslı olmasına dair öz narahatlığımızı ifadə etdik. Hazırda biz Avropa İttifaqı ilə təmaslarımızı davam etdiririk və onlardan bizə iqtisadi dəstəklə əlaqədar təklif gözləyirik. Avropa İttifaqı çox iş görə bilər. Biz bu imkanlardan istifadə etməyə hazırıq və Avropa İttifaqına dürüst vasitəçi kimi etibar edirik.

- Mülki əhalinin işğaldan azad olunan ərazilərə nə zaman qayıda biləcəyini təxmin edirsiniz?

- Əlbəttə, burada ilk maneə minalardır. Ərazilər minalardan təmizlənməyincə biz insanları geri qaytara, həyatlarını təhlükə altında qoya bilmərik. Dəfələrlə dediyim kimi, bu işdə bizim əsas rəqibimiz zamandır. Biz minalardan təmizləmə işini özümüz həyata keçiririk. Biz Minatəmizləmə Agentliyimizin heyətini artırmışıq. Bu prosesdə iştirak edən hərbçilərimizin də sayı artırılıb. Lakin bu, vaxt tələb edir. Bununla belə, minaları təmizlədiyimiz yerlərə gəldikdə, biz mülki əhali üçün artıq qəsəbələri, şəhərləri və kəndləri tikməyə başlamışıq. Birinci gördüyümüz iş tələbatların və infrastrukturun tam nəzərdən keçirilməsi oldu. Elektrik enerjisi infrastrukturu bu ilin sonuna, yəni bir neçə aydan sonra tam hazır olacaq. Eyni zamanda, yollara və su təchizatına aid olan məsələlər də vacibdir. Biz artıq bir neçə ay əvvəl pilot layihə olaraq kəndlərdən birinə sərmayə qoymağa başlamışıq və ola bilsin, bu ilin sonuna və ya gələn ilin əvvəlinə həmin kənd ilk sakinləri qəbul edə biləcək. Bu proses artıq gedir. Bütün şəhərlər üçün baş planlar hazırlayırıq. Sonra isə kəndlər üçün bunu edəcəyik. Azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulmasına yalnız bu il üçün 1 milyard 300 milyon dollar həcmində vəsait ayırmışıq.

Beləliklə, bunun başlamasının dəqiq vaxtını söyləmək çətindir. Lakin proses mərhələli şəkildə

başlayacaq. Qeyd etdiyim kimi, birinci mərhələ bir neçə ay davam edəcək.

- Müharibə zamanı Türkiyə sizə dəstək verdi. Rusiya atəşkəs üçün vasitəçi kimi çıxış etdi və sülhməramlıları göndərdi. Fikrinizcə, müharibə regionda güclər balansını dəyişdimi?

- Bəli, Türkiyə lap başlanğıcdan bizə dəstək verdi. Biz müharibənin ilk günlərindən verdiyi siyasi və mənəvi dəstəyə görə Türkiyə hökumətinə çox minnətdarıq. İndi isə, müharibə bitdikdən sonra Türkiyə, o cümlədən Rusiya gələcək regional inkişafda və sabitlikdə çox mühüm rol oynayırlar. Bildiyiniz kimi, Rusiya və Türkiyə Qarabağ bölgəsinin Ağdam rayonunda birgə monitorinq mərkəzini yaradıblar. Eyni zamanda, Rusiyanın sülhməramlıları erməni əhalinin yaşadığı yerlərdə sülhün mühafizəsi tədbirlərini görürlər. Beləliklə, artıq yeni reallıqlar yaranıb. Hər bir ölkə həmin reallıqları nəzərə almalıdır. Azərbaycan ilə Ermənistan arasında güclər balansı hələ xeyli il bundan əvvəl dəyişdi. Biz öz potensialımızı, Ermənistanın potensialını bilirdik. Ola bilsin, erməni hökuməti Azərbaycan qarşısında şanssız olduğunu, əraziləri dinc yolla boşaltmadığı təqdirdə ciddi çətinliklərlə üzləşəcəyini real şəkildə qiymətləndirə bilmədi. Düşünürəm ki, bu gün Türkiyə və Rusiya Azərbaycanın iki qonşusu kimi, – yeri gəlmişkən, onlardan biri Ermənistanın qonşusudur, – sabitlik, təhlükəsizlik və gələcək inkişaf sahəsində çox mühüm rol oynayırlar. Yəqin bilirsiniz, bu yaxınlarda iki ölkə prezidentlərinin görüşü oldu. Digər məsələlərlə yanaşı, onlar Ermənistanla Azərbaycan arasında vəziyyəti müzakirə etdilər. Biz hər iki ölkənin rolunu çox müsbət, sabitləşdirici rol kimi dəyərləndiririk. Fikrimcə, bu, yeni regional əməkdaşlıq düsturunun özəyini təşkil edir.

- Elə mən də dəqiqliklə onu soruşmaq istəyirdim. Yəni, sabitlik, eləcə də Cənubi Qafqazın üç dövləti arasında və onların qonşuları – Türkiyə, Rusiya və İranla fəal regional əməkdaşlıq...

- Bəli, biz "3+3" regional əməkdaşlıq platformasına dair Türkiyə Prezidentinin təklifini dəstəklədik. Ermənistan hələ ki, cavab verməyib. Görürsünüz, Ermənistan yenə də qeyri-konstruktiv mövqe sərgiləyir. Lakin biz bu təklifi tam dəstəkləyirik. Bu, nəinki müharibədən sonrakı məsələlərə, eləcə də ümumiyyətlə, bizim bölgədə regional inkişafa xidmət edəcək. Çünki əgər biz regionun altı ölkəsi arasında bu cür əməkdaşlıq formatını yaratmağa müvəffəq olsaq, bu, hər hansı yeni düşmənçilik hərəkətlərinə qarşı əsas zəmanət olacaq. Bu, regional əməkdaşlığın mühüm amilinə çevriləcək və çox fayda gətirəcək. Təkcə Azərbaycanın güclü təşviq etdiyi kommunikasiyaların açılması sayəsində biz region ölkələri arasında dərhal ticarət dövriyyəsini artıra, on minlərlə iş yeri aça bilərik. Bu, yalnız kommunikasiyaların açılması sayəsində olacaq. Bununla belə, qarşılıqlı ticarəti gücləndirsək, müsbət dinamikaya diqqət yetirsək, regionumuz gərginlik məkanından sabitlik və sülh regionuna çevriləcək.

- Sonuncu sualım. Əməkdaşlıq haqqında danışdıqda, Azərbaycan ötən ilin sonunda Cənubi Avropa ölkələrinə təbii qazı nəql etməyə başlayıb. Hazırda Avropanın qaz bazarında ehtiyatda saxlanılan qazın həcmi çox aşağı düşüb. Qiymətlər isə sürətlə qalxır. Bu halda Sizin ixracı artırmaq niyyətiniz varmı? Avropaya əlavə nə qədər qaz nəql edə bilərsiniz?

- Haqlısınız. Biz təbii qazımızı Avropaya ixrac etməyə ötən ilin son günü - dekabrın 31-də başladıq. Həmin vaxtdan etibarən ixracımızın profili artmaqdadır. Biz uzun illər, 15 il ərzində Avropa bazarında etibarlı neft təchizatçısıyıq və hər hansı fasilə olmayıb. İndi isə təbii qazın etibarlı təchizatçısı kimi biz öz rolumuzu oynayırıq. Bizim təbii qazın qiyməti digər mənbələrdən daxil olan qazdan ucuzdur. Bu qaz yeni mənbədən gəlir. Cənub Qaz Dəhlizinin vacibliyi nəinki əlavə qaz həcmləri, o cümlədən alternativ mənbə olması ilə izah edilir. Bu, enerji təhlükəsizliyi məsələsidir. Biz Avropa istehlakçılarına göndərdiyimiz qazı artıq müqavilə əsasında satmışıq. Buna görə, əgər Avropa istehlakçılarından əlavə tələbat olarsa, biz danışıqlara başlamalıyıq, çünki siz əvvəlcə qazı satmalısınız, sonra onu hasil etməlisiniz. Adətən qaz biznesində fəaliyyətin ardıcıllığı belədir.

Azərbaycanda təbii qazın təsdiq edilmiş ehtiyatları 2.6 trilyon kubmetrdir. Belə həcm öz istehlakımız və ixrac üçün ən azı 100 ilə kifayət edər. Hazırda yeni yataqların kəşf edilməsi mərhələsindəyik. Azərbaycanın neft və qaz sektoruna böyük enerji şirkətləri arasında maraq artır. Biz həcmi və hasilatı artıra bilərik, lakin bunun üçün hazırda danışıqlara başlamalıyıq və yeni müqavilələri imzalamalıyıq. Sonra isə, daha çox hasilata sərmayə yatıracağıq.

- Lakin bu qış üçün o, mümkün deyil, düzdür?

- Texniki və kommersiya baxımından mümkün deyil. Cəmi bir və ya iki ay qalır. Lakin əgər indi başlasaq, fikrimcə, biz növbəti qış üçün hazır olacağıq. Həcmlərin artırılması üçün potensial var və üstəgəl, biz özümüz və xarici investorlar hazırda bərpa olunan enerjiyə sərmayə yatırırıq. Bu səbəbdən, özümüz istehlak etdiyimiz təbii qazı ixraca yönəldə biləcəyik, çünki bunu günəş və külək enerjisi ilə əvəz edəcəyik. Beləliklə, qeyd etdiyim kimi, bu halda potensial çox böyükdür. Boru kəməri istismar edilir. Gələcəkdə biz təchizatımızın coğrafiyasını Avropada Balkanlara və Şərqi Avropanın bir sıra digər ölkələrinə qədər genişləndirə bilərik. Bu, istehlakçılar və bizim üçün, o cümlədən şirkətlər və hər kəs üçün enerji təhlükəsizliyi baxımından yaxşı olardı.

- Cənab Prezident, çox sağ olun. Çox təşəkkür edirəm.

- Sağ olun, çox sağ olun. Sizə uğurlar arzu edirəm. Sağ olun.

İlham Əliyev İtaliyanın "La Repubblica" qəzetinə müsahibə verib

Prezident İlham Əliyev: Sabahınız xeyir.

Müxbir: Sabahınız xeyir, cənab Prezident, necəsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkür edirəm, yaxşıyam. Sizi yenidən görməyimə şadam.

- Mən də Sizi görməyimə şadam. Ermənistanla münaqişə mövzusundan başlamaq istəyirəm. Rusiyanın sülhməramlı vasitəçiliyindən razısınızmı?

- Bəli, ümumilikdə biz bundan məmnunuq. Təqribən bir ildir ki, müharibə başa çatıb və Rusiya sülhməramlıları Azərbaycanda, bizim Qarabağ bölgəsində yerləşib. Bu müddət ərzində bəzi xırda insidentlər istisna olmaqla vəziyyət sabitdir və ümumən biz bundan razıyıq. Əlbəttə, həllini gözləyən müəyyən məsələlər qalmaqdadır. Xüsusən də, hazırda Rusiya sülhməramlılarının məsuliyyət zonasında olan ərazilərimizə səfər etmək üçün Azərbaycandan icazə almalı olan əcnəbilər məsələsi var. Qarabağa səfər edən dırnaqarası turistlərin sayı kəskin şəkildə azalsa da, bəzi əcnəbilər hələ də bizim ərazimizə, Rusiya sülhməramlılarının olduğu yerlərə qanunsuz daxil olurlar. Bu məsələ Rusiyanın səlahiyyətli orqanlarının, Müdafiə Nazirliyinin diqqətinə çatdırılıb ki, buna son qoyulsun. Bu və bəzi digər məsələlər öz həllini tapmalıdır. Ancaq hazırda biz onların fəaliyyətindən ümumilikdə razıyıq.

- Aydındır. Bakı azad olunmuş ərazilərə sərmayə qoyacaqmı?

- Biz artıq sərmayə yatırırıq. Azad edilmiş ərazilərlə bağlı xüsusi investisiya proqramı qəbul edilib. Cari il üçün nəzərdə tutulmuş məbləğ təqribən 1.3 milyard ABŞ dolları təşkil edir. Sərmayə qoyuluşu əsasən infrastruktur layihələrinədir. Bu ilin sonunadək sahəsi 10 min kvadratkilometrə bərabər olan azad edilmiş ərazilərin elektrik enerjisi ilə təminatı tam başa çatacaq.

Hazırda biz avtomobil və dəmir yolları inşa edirik. Azad olunmuş ərazilərdə, Füzulidə yerləşən yeni hava limanı hazırdır. Artıq o, ilk təyyarələri qəbul edib. Biz onu səkkiz aya inşa etmişik. Daha iki hava limanının inşası davam edir. Bununla yanaşı, biz artıq yaşayış binalarının tikintisi layihələrinə başlamışıq. İki şəhərin Baş planı təsdiq edilib və işlərə start verilib. Yəni, biz işlərə çox fəal başlamışıq və planımız keçmiş məcburi köçkünlərin doğma evlərinə ən qısa zamanda qaytarılmasıdır.

- İtaliyanın yenidənqurma işlərinə cəlb edilməsi nəzərdə tutulurmu və ya İtaliya artıq bu işlərdə iştirak edirmi?

- İtaliya bu işlərə cəlb edilən ilk ölkələrdəndir. İlk ölkə Türkiyədir, ikincisi isə İtaliyadır. Bu, təsadüfi deyil. Bu, bizim seçimimiz idi. Mən demişdim ki, biz Böyük Qayıdışla bağlı yenidənqurma layihələrinə yalnız dost ölkələrdən olan şirkətləri dəvət edəcəyik. Bir neçə italyan şirkəti artıq müxtəlif layihələrdə, o cümlədən Zəfər muzeylərinin, Memorial muzeylərin və İşğal muzeylərinin yaradılmasında iştirak edir. Artıq bir italyan şirkəti bir bölgənin enerji təminatı məsələsi ilə bağlı bizimlə müqavilə imzalayıb. Bundan əlavə, digər italyan şirkəti kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına sərmayə yatırmağa başlayıb. Beləliklə, italyan şirkətlərinin Azərbaycanda fəaliyyəti alqışlanılır və bu yenidənqurma işlərində daha çox italyan şirkətləri olacaq.

- Bildiyiniz kimi, Avropada qazın qiymətində ciddi artım var. Trans-Adriatik qaz kəmərinin qiymətin müəyyən dərəcədə aşağı səviyyədə saxlanılmasında rolu ola bilər. Həmin boru xətti ilə bağlı hansı yeni imkanlar var?

- Biz əsasən diqqətimizi Cənub Qaz Dəhlizinin sonuncu hissəsi olan Trans-Adriatik boru xəttinin başa çatdırılmasına yönəltmişdik. Ötən ilin sonuncu günü – dekabrın 31-də ilk qaz Avropaya nəql edilməyə başlandı və İtaliya artıq Azərbaycandan qaz qəbul etməyə başladı. Bildiyiniz kimi, Cənub Qaz Dəhlizi İtaliya bazarını 8 milyard kubmetr və hətta bundan da artıq həcmdə qazla təmin edəcək. Yəni, bu iş artıq başa çatdırılıb. İndi isə biz gələcəyə baxmalıyıq, çünki biz yeni qaz yataqları kəşf etmişik. Bununla yanaşı, mövcud yataqlardan da daha çox qaz hasil etməyi planlaşdırırıq. Həmçinin xarici investorlarla bərabər yenilənən enerji mənbələrinə böyük sərmayə qoyuruq.

- Gəlin, Əfqanıstan haqqında danışaq. Siz Taliban hökumətini tanımağa hazırsınızmı?

- Biz hazırda hər hansı bir addımın atılması mərhələsində deyilik. Azərbaycan bilavasitə Əfqanıstana yaxın coğrafiyada yerləşmir. Hesab edirəm ki, ilk olaraq, bu qərarı Əfqanıstanın qonşuları verməlidir. Biz heç vaxt nə siyasi, nə iqtisadi, nə də ki, nəqliyyat sahəsi baxımından Əfqanıstanla sıx bağlı olmamışıq. Bizim Əfqanıstanda mövcudluğumuz orada sülhməramlı əməliyyatlarda iştirakla məhdudlaşıb. Yeri gəlmişkən, Azərbaycan hərbçiləri Kabil hava limanını sonuncu tərk edənlər sırasında olublar. Hərbçilərimiz hava limanını orada baş verən partlayışdan bir gün əvvəl tərk ediblər. Yəni, biz missiyamızı sonuncu günədək ləyaqətlə və maksimum səmərəli dərəcədə icra edirdik. Hazırda Əfqanıstanda yeni hökumətin qurulması və xarici siyasət prioritetlərinin müəyyən edilməsi dövrüdür. Müsbət meyil, müsbət yanaşma və potensial əməkdaşlıq əlamətləri gördüyümüz halda biz, əlbəttə ki, adekvat şəkildə cavab verəcəyik. Azərbaycanın xarici siyasətinin başlıca prinsipi müstəqillikdir. Xarici siyasətimiz tamamilə hər hansı xarici hökmranlıqdan azaddır. İkincisi isə praqmatiklikdir. Biz mövqeyimizi məhz bunun əsasında formalaşdırırıq.

- Avropanın Cənubi Qafqazda daha geniş iştirakı müsbət hal ola bilərmi?

- Hazırda bu məsələlər geniş şəkildə müzakirə edilir. Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti cənab Şarl Mişelin bu yay Azərbaycana səfəri zamanı biz Azərbaycan-Avropa İttifaqı əməkdaşlığının geniş gündəliyi ilə bağlı ətraflı müzakirələr apardıq. Əlbəttə, əməkdaşlığımızın

enerji kimi ənənəvi sahələri var ki, buradakı nəhəng layihələrin icrasını yalnız alqışlamaq olar.

Bu gün Avropa İttifaqı bizim nəqliyyat potensialımıza böyük maraq göstərir və bu sahədə fəal iştirak edir. Çünki biz Azərbaycanı Avrasiyanın müasir infrastruktura və qonşularla şaxələndirilmiş kommunikasiya marşrutlarına malik mühüm nəqliyyat mərkəzinə çeviririk. Avropa İttifaqı bu prosesin bir hissəsi olmağı planlaşdırır. Biz, həmçinin Cənubi Qafqazda postmüharibə dövrünün inkişafında da Avropa İttifaqının rolunu müzakirə edirik.

- İranla bağlı nələr baş verir?

- Ümumilikdə? Yoxsa ikitərəfli münasibətlərimizi nəzərdə tutursunuz?

- Bəli. Müəyyən narahatlıq, müəyyən problemlər var. Bununla bağlı nə etməyi planlaşdırırsınız? Belə başa düşürəm ki, Sizin İsrail ilə yaxın olmağınızdan onlar o qədər də məmnun deyillər. Belədirmi?

- Bilirsiniz, bu, bəhanədir. Baş verənlərin səbəbi bizim bəzi digər ölkələrlə olan münasibətimiz deyil, çünki xarici siyasətimiz çox açıqdır, şəffafdır, sabit və dediyim kimi, müstəqildir. Heç bir digər ölkə Azərbaycanın qərarlarına təsir edə bilməz və ya buna çalışmalı deyil. Qərarlar burada - Bakıda Azərbaycanın milli maraqları əsasında mənim tərəfimdən verilir. Əgər kimsə süni bəhanədən istifadə etməyə çalışaraq Azərbaycanı digər ölkə ilə münasibətlərinin olmasında günahlandırıbsa, bu cəhdlər boş çıxıb. Bu, düzgün yol deyil və gətirib dalana çıxaracaq.

Baş verənlərin səbəbi çox sadədir. Azərbaycan öz sərhədlərinə hörmətlə yanaşılmasını istəyir. Qarabağın azad edilməsindən sonra biz Ermənistanla öz sərhədimizə çıxdıq. Biz öz sərhədimizə gəlib, orada yerləşdik. Ermənistanın bəzi şəhərləri arasındakı yol Azərbaycanın ərazisindən keçir. Bu yoldan Qarabağa, bizim ərazimizə malların qeyri-qanuni daşınmasında istifadə olunduğunu görməyə başladıq. Bu, qəbuledilməzdir. Biz öz sərhədlərimizə hörmətlə yanaşılmasını tələb edirik. Biz hər hansı digər ölkənin sərhədini qeyri-qanuni olaraq pozmuruq. Beləliklə, mesajımız çox sadə idi - dayandırın bunu! Biz ictimaiyyətə açıqlamadan çox dostcasına bildirdik ki, bunu dayandırsınlar. Çünki bu, düzgün deyil. Biz həmin yollara nəzarət edirik və görürük ki, aldatmağın, “bunun baş vermədiyini” söyləməyin yeri yoxdur. Əfsuslar olsun ki, bu xəbərdarlığa adekvat cavab verilmədi. Sonra biz ikinci addımı atmalı olduq. Biz diplomatik nota hazırladıq, səfiri dəvət etdik və bunu ictimaiyyətə açıqladıq ki, bunu dayandıraq. Amma, əslində, bu, daha pis forma aldı, İrandan Qarabağa gedən yük maşınlarının sayı artdı. Bu addımı biz zərbə, bilərəkdən hörmətsizlik kimi saydıq. Sonra biz tamamilə qanuni hesab edilən başqa tədbirləri gördük və bu, qonşu ölkədə böyük qarışıqlığa, lazımsız hərəkətlərə səbəb oldu. Yersiz bəyanatlar verildi, hədələr edildi, sərhədimizə yaxın hərbi təlimlər keçirildi. Müəmmalı idi ki, ilk dəfə hərbi təlimlərin planlı tədbir olduğu deyildi. Sonra isə deyildi ki, bizə nəyi isə nümayiş etdirmək üçün edildi. Heç kəs öz iradəsini bizim üzərimizə qoya bilməz. Biz bütün ölkələrlə və ilk növbədə, qonşularımızla dost münasibətlərə malik olmaq istəyirik. Bir çox hallarda mən Azərbaycanın xarici siyasət prioritetləri haqqında danışanda, - əslində, bunların hamısı çap edilib, – demişəm ki, bizim prioritetimiz qonşu ölkələrlə münasibətlərdir. Səkkiz il ərzində işlədiyimiz əvvəlki İran hökuməti ilə biz münasibətlərimizi ən yüksək mümkün səviyyəyə qaldıra bildik. Mənim həmkarım cənab Həsən Ruhani ilə ondan artıq görüşüm olub. Bütün həmin görüşlər məhsuldar olub. Biz enerji, nəqliyyat, mədəni inkişaf, təhlükəsizlik sahələrində bir çox sazişləri imzalamışıq və icra etmişik. Münasibətlərimiz, əslində, dostluq və yaxşı qonşuluq rəmzinə çevrilmişdir. İranın yeni hökuməti, yeni Prezidenti seçiləndə biz nə etdik? Biz onun inauqurasiyasına parlament sədrinin və Baş nazirin müavininin rəhbərliyi ilə böyük nümayəndə heyətini göndərdik. Onlar mənim dostluq mesajımı birbaşa İran Prezidentinə çatdırdılar. Eyni zamanda, digər çatdırılan mesaj və mən bunu xüsusi olaraq əvvəlcə bildirdim, belə idi: “Xahiş edirik Qarabağda İran biznesmenləri tərəfindən aparılan qeyri-qanuni biznes fəaliyyətinə diqqət yetirin”. Biz İran hökumətini ittiham etmək mövqeyində deyildik. Biz anladıq ki, bunu bəzi özəl şirkətlər edir. Lakin biz bunun dayandırılmasını xahiş etdik. Cavab olaraq nə baş verdiyini hər kəs görür. Nəticədə nəyə nail olduq? Bir daha söyləyim ki, heç bir yaxşı şey baş vermədi. Buna görə, biz, ilk növbədə, İsrailin azad olunmuş torpaqlara gətirilməsi ilə bağlı Azərbaycana yönələn bütün ittihamları rədd edirik. Bu, tamamilə cəfəngiyyatdır. Bu, sadəcə, Azərbaycanı qaralamaq məqsədilə daxili auditoriyaya yönəlmiş bəhanədir. Hər kəs gedib görə bilər ki, orada heç həyat yoxdur. Hər bir şey dağıdılıb. İkincisi isə biz digərlərinə etdiyimiz hörmətin özümüzə də olmasını tələb edirik.

- Sağ olun. Yalnız sonuncu sual. Üzr istəyirəm, “Pandora sənədləri”ni Sizdən soruşmaya bilmərəm. Bildiyiniz kimi, adınız orada çıxıb. Siz müdafiə olaraq “Pandora sənədləri” haqqında nə deyərdiniz?

- Bilirsiniz, bu cür məsələlər məni çox illərdir müşayiət edir. Siyasi konyunkturadan asılı olaraq Qərbdə bəzi qüvvələr vaxtaşırı Azərbaycanı gözdən salmaq, onun mövqeyini zəiflətmək üçün bu cür iftiralardan və böhtanlardan istifadə etməyə çalışır. Aydındır ki, bu, jurnalist araşdırması deyil. Məlumdur ki, bunun arxasında kim dayanır. Aydındır ki, nəyə görə Azərbaycanın da adı çıxır. Mən başqaları haqqında bilmirəm. Ola bilsin, bəlkə onlar da elə bir şey ediblər ki, Qərbdə bəzi qüvvələrin xoşuna gəlməyib. Lakin Azərbaycana gəldikdə, əlbəttə ki, İkinci Qarabağ müharibəsində Qələbə bir çoxları üçün sürpriz oldu. Bu, onların xoşuna gəlmədi. Onlar Azərbaycanı zəif, asılı, işğal altında olan və hər zaman münaqişənin həlli üçün yardım istəyən ölkə kimi görmək istəyirlər. İndi isə bir

halda ki, Azərbaycan bunu özü etdi və Ermənistanı məğlub etdi, Ermənistana sıx bağlılığı olan Qərbdəki həmin dairələr yenə böyük fəallığa keçiblər. Biz bunu gözləyirdik. Əslində, biz bilirdik ki, Azərbaycana qarşı yeni qarayaxma kampaniyası planlaşdırılır.

Mətləbə gəldikdə, bildirmək istərdim ki, mən on səkkiz ildir Prezidentəm. Mən bundan əvvəl sahibkar olmuşam, bizneslə məşğul olmuşam. Tərcümeyi-halım da məlumdur. Özü də uğurlu sahibkar olmuşam. Prezident seçiləndə mən kasıb insan deyildim. Prezident olduqdan sonra mən biznesdə birbaşa iştirakımı dayandırdım və biznesi öz ailəmə ötürdüm. Siz bəlkə məni başa düşərsiniz ki, bütün mirasını pişiklərə və itlərə qoyub gedən Qərbdəki digər insanlardan fərqli olaraq, İtaliya və Azərbaycanda biz ailə dəyərlərinə daha çox üstünlük veririk. Buna görə, mən bütün biznesimi uşaqlarıma ötürdüm. Onlar isə səylər göstərib biznesi davam etdirirlər. Onların əsasən Azərbaycanda sərmayələri var. Onların Azərbaycandan kənarda sərmayələri var. Onların bütün biznes fəaliyyəti şəffafdır və beynəlxalq səviyyədə auditdən keçir və heç kəs burada bir şeyin səhv olması iddiası ilə çıxış edə bilməz.

Sənədlərdə nə yazılıbsa, səmimi desəm, mən onları oxumamışam. Mənə məlumat verildi və orada ola bilsin 5 faiz həqiqətdir. Qalanı isə yalandır. Amma bir daha bu haqda açıq söyləməyə qanuni haqqım var. Azərbaycanda sirr deyil ki, mənim qohumlarım və ailə üzvlərim biznesdə, xeyriyyəçilikdə və hazırda Qarabağda aparılan bir çox işlərdə iştirak edirlər. Məsələn, mənim yaratdığım Fond hazırda Qarabağda - Ağdamda, Şuşada və Zəngilanda bütün məscidlərin bərpasına sərmayə yatırır. Bu işlər Fondun pulu hesabına maliyyələşdirilir. Biz qaçqınlar üçün evlərin tikintisini maliyyələşdirmişik. Beş mindən çox ailə üçün bu işi görmüşük. Biz Azərbaycanda çox işlər görürük. Əlbəttə ki, bunlar Qərbdə bəzi insanların xoşuna gəlmir. Onlar bizi ittiham etmək istəyirlər. İstəyirlər ki, biz onlara tabe olaq. Bizi iradələrinə tabe etdirmək istəyirlər. Mən isə deyirəm: Yox! Mən Azərbaycanı, onun suverenliyini, müstəqilliyini, seçimini ömrümün sonuna qədər müdafiə edəcəyəm. Bütün həmin çirkin hekayələrin isə mənim və Azərbaycan xalqı üçün heç bir mənası yoxdur.

- Cənab Prezident, çox sağ olun. Ümid edirəm, Sizinlə bir gün Bakıda görüşəcəyəm.

İlham Əliyevin VIII Qlobal Bakı Forumunun açılış mərasimində nitqi

Hörmətli dostlar, hörmətli xanımlar və cənablar, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin hörmətli həmsədrləri, hörmətli iştirakçılar. Sizin hamınızı salamlayıram. Bizimlə olduğunuza görə sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

Mərkəzin həmsədrləri ilə 2021-ci ildə keçiriləcək illik Qlobal Bakı Forumunu müzakirə edəndə biz burada - Bakıda belə geniş təqdimatların olacağını heç təsəvvürümüzə belə gətirə bilməzdik. Bu, birinci növbədə onu göstərir ki, COVID ilə bağlı vəziyyət yaxşılaşır. İkinci növbədə isə, əlbəttə ki, həmçinin onu göstərir ki, siz bu tədbirə böyük əhəmiyyət verirsiniz. Çünki Qlobal Bakı Forumu qlobal siyasətə aid təxirəsalınmaz və vacib məsələlərin müzakirəsi baxımından aparıcı platformalardan birinə çevrilib.

Əvvəlcə, mən Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədrlərinə, xanım Prezident Vayra Vike-Freyberqaya və cənab Serageldinə Mərkəzə mükəmməl rəhbərlik etdiklərinə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Hətta pandemiya dövründə onların fəaliyyəti çox nəzərə çarpırdı. Məhz onların rəhbərliyi, Mərkəzə və onun ideallarına sadiqliyi sayəsində bu Mərkəz, qeyd etdiyim kimi, aparıcı beynəlxalq təsisatlardan birinə çevrildi. Mən, həmçinin İdarə Heyətinin üzvlərinə onların verdiyi töhfəyə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Həmçinin daimi üzvlərə və iştirakçılara da təşəkkür edirəm.

İdarə Heyətinin üzvləri ilə dünən müzakirə etdiyimiz kimi, bura sanki böyük və mehriban ailədir. Hesab edirəm ki, bu da bizim uğurumuzun səbəblərindən biridir. Sadəcə, bu gün olan iştirakçıların, çıxışçıların, Foruma müraciət edəcək mötəbər şəxslərin siyahısına baxmaq kifayət edər ki, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin nisbətən qısa müddətdə ziyalıların, dövlət məmurlarının, siyasətçilərin, jurnalistlərin, dövlət xadimlərinin və vətəndaş cəmiyyəti üzvlərinin biliklərini, təcrübəsini və baxışını toplayan, böyük potensialı olan çox azsaylı aparıcı beynəlxalq təsisatlardan birinə çevrildiyini deyək. Beləliklə, bugünkü Qlobal Bakı Forumunda gündəlikdə duran təxirəsalınmaz məsələlər müzakirə olunacaq.

Lakin bu məsələlərin müzakirəsindən öncə məmnunluq hissi ilə bildirmək istəyirəm ki, dünən mənə bu il 880-ci ildönümünü qeyd etdiyimiz Nizamiyə həsr olunmuş iki kitab təqdim edilmişdir və mənim Prezident Fərmanıma əsasən bu dahi Azərbaycan şairinin xatirəsini uca tutmaq üçün bu il Azərbaycanda "Nizami Gəncəvi İli" elan olunub. Bugünkü Forumun gündəliyi çox genişdir. Lakin mən, əvvəlcə, bir neçə məsələyə toxunmaq istərdim.

Birincisi, əlbəttə ki, pandemiya ilə bağlıdır. Çünki bu indi qlobal gündəlikdə bir nömrəli məsələdir. Biz pandemiya, bəziləri isə postpandemiya dövrü haqqında danışır. Bizim artıq postpandemiya dövründə olduğumuz aydın deyil. Çünki müxtəlif ölkələr bu məsələyə fərqli yanaşır. Sizə məlumat vermək istəyirəm ki, Azərbaycan bu xəstəliyin, böhranın baş qaldırdığı vaxtdan, lap əvvəldən həm ölkə daxilində, həm də beynəlxalq səviyyədə çox fəal addımlar atmışdır. Biz bu ilin yanvarın 18-dən regionda ilk ölkələrdən biri olaraq peyvəndləməyə başladıq. Bu vaxta qədər yaşı 18-dən yuxarı olan əhalinin 60 faizindən çoxu iki dozanı alıb. Nisbətən qısa müddət ərzində biz ümumi çarpayı sayı demək olar ki, 4 min olan 13 yeni dövlət xəstəxanası

açdıq və ümumilikdə pandemiya ilə mübarizə aparmaq üçün 46 dövlət xəstəxanası ayrılmışdır. İndi bizdə qapanma yoxdur. Vəziyyət nəzarət altındadır. Yeganə məhdudiyyət ondan ibarətdir ki, biz daxili məkanlarda maska taxmaq məcburiyyətindəyik. Ümidvaram ki, biz vəziyyəti nəzarət altında saxlaya biləcəyik.

Eyni zamanda, biz, həmçinin əvvəllər olan qapanmaların yükünü azaltmaq üçün ciddi tədbirlər gördük. Biz işini itirmiş, qapanmalardan əziyyət çəkmiş insanlar üçün 2020-ci və 2021-ci illərdə sosial-iqtisadi yardım paketini ayırdıq və paketin ümumi dəyəri 2,9 milyard ABŞ dolları idi. Bu vəsait dövlət büdcəsindən maliyyələşmişdir. Biz bunu etməyə davam edəcəyik, çünki biz özlərini tamamilə yeni bir vəziyyətdə görən insanların üzərinə düşmüş yükü azaltmalıyıq. Biz əsasən iki peyvənddən istifadə edirik. "Sinovac" və "Pfizer"-dən. Qeyd etdiyim kimi, peyvəndləmə səviyyəsi yüksəkdir. Bu, əlbəttə ki, dövlət siyasəti sayəsində mümkün olmuşdur. Eyni zamanda, bildirmək istərdim ki, əhalimizin bu məsələyə çox məsuliyyətlə yanaşması bizdə məmnunluq doğurur və peyvəndləmə məcburi deyil. Bizdə hər hansı bir antipeyvəndləmə kampaniyası və ya hətta antipeyvəndləmə tendensiyası yoxdur. Azərbaycan xalqı peyvəndləmənin vacibliyini anlayır və bu, bizim işimizi xeyli asanlaşdırır. Qlobal miqyasda Azərbaycan, həmçinin çox fəal addımlar atıb. Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının və Qoşulmama Hərəkatının hazırkı sədri olaraq ötən il bizim təşəbbüsümüzlə aprel və may aylarında hər iki təşkilatın COVID-ə həsr olunmuş xüsusi Zirvə görüşü keçirildi.

Qoşulmama Hərəkatının Sammitində biz BMT-nin Baş Assambleyasının COVID-ə həsr olunmuş xüsusi sessiyasının keçirilməsi təşəbbüsü ilə çıxış etdik və bu təşəbbüs beynəlxalq birliyin mütləq əksəriyyəti tərəfindən dəstəklənmişdir və bu xüsusi sessiya keçən ilin 3 və 4 dekabr tarixlərində baş tutdu.

Bu, bizim qlobal məsələlərin müzakirəsinə olan töhfəmiz idi. Eyni zamanda, biz BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasında peyvəndlərlə bərabər və universal çıxış və peyvəndlərin ədalətli bölgüsünə dair təşəbbüs irəli sürdük. Biz qlobal səviyyədə "peyvənd millətçiliyi" və vaksinlərin ədalətsiz bölgüsü haqqında danışan ölkələrdənik. Bəzi ölkələr artıq peyvəndin üçüncü dozasının tətbiqini planlaşdırır. Digər ölkələrdə isə vaksinasiyanın səviyyəsi aşağıdır. Beləliklə, biz bərabər imkanların yaradılması üçün bu məsələni müzakirə etməliyik.

Bununla yanaşı, qeyd etmək istəyirəm ki, bizim təşəbbüsümüzlə COVID-19-un müalicəsi ilə bağlı məlumat bazası yaradılıb və Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı Qoşulmama Hərəkatına üzv ölkələrdə həmin məlumat bazasından istifadə edir. Bu isə öz növbəsində ÜST-yə öz dəstəyini düzgün planlaşdırmağa və proqnozlaşdırmağa kömək edir. Qoşulmama Hərəkatının sədri qismində biz 30-dan artıq ölkəyə maliyyə və humanitar yardımı etmişik. Biz təmənnasız olaraq bir neçə ölkəni peyvənd dozaları ilə təmin etmişik. Eyni zamanda, biz yoxsul ölkələrin dəstəklənməsi üçün Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına könüllü olaraq 10 milyon dollar həcmində maliyyə töhfəsi etmişik. Bunlar bizim qlobal səviyyədə atdığımız addımlardır. Əlbəttə, beynəlxalq ictimaiyyətin səylərinin birləşdirilməsi və dünyanın aparıcı dövlətlərinin məsuliyyətli yanaşma nümayiş etdirməsi bu xəstəliyin öhdəsindən gəlməyə yardım edəcək.

Toxunmaq istədiyim digər bir mövzu, Birinci Bakı Qlobal Forumundan başlayaraq hər yeddi Forumda haqqında danışdığım mövzudur – Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi. Bu gün isə demək istəyirəm ki, münaqişə həll edilib. Azərbaycan özü münaqişəni həll etdi. Azərbaycan 1993-cü ildə BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi və Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən qətnamələri özü yerinə yetirdi. Təəssüflər olsun ki, həmin qətnamələr 27 il ərzində kağız üzərində qaldı və özü-nümüdafiə hüququnu ehtiva edən BMT Nizamnaməsinin 51-ci maddəsindən istifadə edən Azərbaycan özü ərazi bütövlüyünü bərpa etməsə idi, həmin qətnamələr növbəti 27 il ərzində də kağız üzərində qalacaqdı. Azərbaycan beynəlxalq hüquqi çərçivəni də istifadə etdi, çünki yalnız BMT Təhlükəsizlik Şurası deyil, digər aparıcı beynəlxalq təsisatlar Azərbaycanın ərazilərinin işğalı ilə bağlı bənzər qətnamə və qərarlar qəbul edib. BMT-nin Baş Assambleyası, ATƏT, Qoşulmama Hərəkatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Parlamenti və Avropa Şurasının Parlament Assambleyası münaqişə ilə bağlı müxtəlif dövrlərdə buna bənzər qərar və qətnamələr qəbul edib ki, ötən il ərazilərimizi azad edərkən gördüyümüz işlər buna tam uyğun idi.

Təəssüf ki, Ermənistan yalnız status-kvonu möhkəmləndirmək, danışıqlar formatını yalnız münaqişənin əbədi dondurulması aləti kimi istifadə etməyə cəhd edirdi. Əvvəlki illərdə Ermənistan hakimiyyəti ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində münaqişənin işğal edilmiş ərazilərin boşaldılması yolu ilə həllinə nail olmaq istiqamətində işləmək görüntüsü yaradırdısa, son bir neçə ildə Ermənistan rəhbərliyi işğal olunmuş torpaqların bir qarışını belə qaytarmayacağını artıq açıq şəkildə bəyan edirdi. Bununla bağlı kifayət qədər sübut var. Təkcə Ermənistanın hazırkı baş nazirinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində iki il əvvəl verdiyi bəyanatı qeyd etmək kifayət edər – "Qarabağ Ermənistandır və nöqtə". Bu, əslində, danışıqların sonu idi. Birincisi, bu ziddiyyətli və yalan bəyanat idi, çünki Ermənistan rəhbərliyi iddia edirdi ki, Qarabağ "müstəqil dövlətdir". Halbuki Ermənistan da daxil olmaqla, dünyanın heç bir ölkəsi onu tanımamışdı. Digər tərəfdən isə onlar deyirdilər ki, "Qarabağ Ermənistandır". Yəni bu ziddiyyət Ermənistanın ötən il üzləşdiyi rüsvayçı məğlubiyyətlə nəticələnən təzadlı siyasətinin göstəricisi idi.

Beləliklə, bu qəbildən olan bəyanatlar danışıqların sonu oldu. Mənim təəssüratıma əsasən, ATƏT-in Minsk

qrupunun həmsədrləri də bu bəyanatdan təəccüblənmiş və pərt olmuşdular, çünki artıq onların görə biləcəyi bir iş qalmamışdı.

Digər bir bəyanat, Ermənistanın o zamankı müdafiə naziri tərəfindən verilmişdir. O, açıq şəkildə bəyan edirdi ki, Ermənistan "yeni ərazilər uğrunda yeni müharibə"yə hazırlaşır. Yəni, Azərbaycanın daha çox ərazisini işğal etməklə bağlı aşkar hədələmə. Təəssüflər olsun ki, beynəlxalq ictimaiyyət, o cümlədən ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri səssiz qaldılar, bunu pisləmədilər və bunun qəbuledilməz olması ilə bağlı hətta mesaj belə vermədilər. Ermənistan rəhbərliyinin atdığı bir sıra digər addımlar və verdiyi bəyanatlar Azərbaycanı təhrik etməyə yönəlmişdi. Mən separatçıların qondarma "prezidentinin" Şuşada keçirilən dırnaqarası "inauqurasiyasını" qeyd edə bilərəm. Bu, azərbaycanlıların hisslərinin açıq şəkildə təhqiri idi.

Mən, həmçinin separatçıların dırnaqarası "parlamentinin" Xankəndidən Şuşaya keçirilməsi haqqında Ermənistanın qərarı barədə deyə bilərəm. Bu, azərbaycanlıların hisslərinə növbəti təhqir idi. Ermənistan rəhbərliyi başa düşməli idi ki, xalqımızın hisslərini təhqir etmək iqtidarında deyillər. Hər səbrin hüdudu var.

Sonra, 2020-ci ilin iyulunda onlar sərhəddə açıq hərbi təxribata əl ataraq, mülki şəxslərimizi və hərbçilərimizi qətlə yetirdilər. 2020-ci ilin avqustunda diversiya qrupu göndərdilər ki, terror aktı törətsinlər. O qrup zərərsizləşdirildi. Son olaraq sentyabrda onlar Azərbaycanın dinc kəndlərini atəşə tutmağa başladılar.

Vətən müharibəsi adlandırdığımız İkinci Qarabağ müharibəsi 44 gün çəkdi və Ermənistan ordusunun tam məğlubiyyəti ilə bitdi. Ermənistan bizim şərtlərimizi qəbul etməyə məcbur edildi. Müharibənin ilk günlərində deyirdim ki, Ermənistanın baş naziri mənə işğal olunmuş ərazilərdən çıxmaq tarixlərini verəndən sonra biz dayanmağa hazırıq.

Ermənistan rəhbərliyinə təxminən 7000 qurban və 44 gün lazım gəldi ki, özünün tam acınacaqlı vəziyyətdə olduğunu başa düşsün. Noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə Ermənistan kapitulyasiya aktını imzaladı və müharibə bitdi. Biz öz sözümüzü yerinə yetirdik. İşğal olunmuş qalan ərazilərdən çıxmaq cədvəli verildikdə müharibə dayandı. Dörd gün sonra Azərbaycan xalqı tarixi Qələbəmizin birinci ildönümünü qeyd edəcək.

Azad edilmiş ərazilərdə biz nəyi gördük? Tam dağıntılar baş verib, bir dənə olsun bina salamat qalmayıb. İşğal illəri ərzində onlar bütün tarixi abidələri, 67 məsciddən 65-ni dağıdıblar. Evləri, həyətləri, ictimai binaları və sair tikililəri yerlə-yeksan ediblər. Bu, barbarlığın sübutudur.

Hazırda biz azad edilmiş əraziləri fəal şəkildə bərpa edirik. Genişmiqyaslı bərpa proqramına başlanılıb. Əminəm ki, qısa müddət ərzində biz Ermənistanın işğalından əziyyət çəkmiş məcburi köçkünləri, bir milyondan çox insanı həmin yerlərə qaytara biləcəyik. Müharibə və onun nəticələri onu göstərdi ki, gec və ya tez ədalət zəfər çalır. Siz öz məqsədinizə sadiq olmalısınız, yaxşı hazırlaşmalısınız, beynəlxalq hüquq çərçivəsinə malik olmalısınız və insanların yüksək səviyyədə iradəli olmasına nail olmalısınız. Bütün həmin meyarlar, o cümlədən hərbi imkanlarımız münaqişənin həllində əsas amil oldu. Hazırda münaqişə bitib və qeyd etdiyim kimi, yenidənqurma başlayıb. İndi biz postmünaqişə vəziyyətindəyik və biz Ermənistana bir sıra təkliflər etmişik ki, sülh müqaviləsi üzərində işləməyə başlayaq, çünki biz müharibə deyil, sülh, gələcək haqqında danışmaq istəyirik.

Əfsuslar olsun ki, bu təklifə hələ də cavab verilməyib. Eyni zamanda, biz hər iki ölkənin ərazi bütövlüyünü tanımaqla, dövlət sərhədlərimizin delimitasiyası və demarkasiyası üzərində işə başlamağı təklif etdik. Bu, həmçinin beynəlxalq hüquq normalarına və normal davranışa uyğundur. Bu təklifə də hələ baxılmayıb.

Təxminən 30 illik işğalın əziyyətlərinə, azad edilmiş ərazilərdə vandalizm və barbarlığa baxmayaraq, Azərbaycan maksimal konstruktivlik nümayiş etdirir. Biz gələcəyə nəzər salmalıyıq. Biz regionun təhlükəsiz, proqnozlaşdırılan və genişmiqyaslı əməkdaşlığa hazır olmasını təmin etməliyik. Bu barədə müxtəlif təkliflər var. Ola bilsin, siz onlar haqqında eşitmisiniz. Hesab edirəm ki, hər şey Ermənistanın mövqeyindən asılı olacaq, çünki bizim mövqeyimiz tam aydındır. Bu gün bir daha deyirəm ki, biz hazırıq, sülh danışıqlarına başlamağa, sülh razılaşması üzərində çalışmağa, səhifəni çevirməyə və sərhədin delimitasiyasına hazırıq. Görəcəksiniz ki, Ermənistandan cavab gəlməyəcək. Demək olar ki, bir ildir susurlar. Hesab etmirəm ki, hazırda onlar Azərbaycanın konstruktiv təklifinə qarşı çıxmaq mövqeyində deyillər. Əgər, onlar əvvəlki danışıqlar illərində bizi dinləsəydilər, özlərini normal insan kimi aparsaydılar, bugünkü vəziyyətə düşməzdilər.

Vaxtınızı çox almayaraq, digər sonuncu məsələni də qeyd etmək istərdim, çünki o, ötən ilin kölgəsində qalan məsələ oldu. Lakin o, tək bizim üçün deyil, bütün region üçün əhəmiyyətlidir. Bu, Cənub Qaz Dəhlizinin tikintisinin başa çatdırılmasıdır. 2020-ci il dekabrın 31-də həmin layihənin sonuncu hissəsi – Trans-Adriatik boru kəməri istismara verilmişdir. Bu, Azərbaycan, qonşularımız və Avropa üçün həqiqətən tarixi nailiyyətdir, çünki o, Avropanın enerji təhlükəsizliyinin mühüm meyarıdır. O, şaxələndirmənin mühüm alətidir. Cənub Qaz Dəhlizinə gəldikdə isə, söhbət nəinki marşrutların, o cümlədən mənbələrin şaxələndirilməsindən gedir. Azərbaycanın böyük qaz ehtiyatlarına söykənən təbii qazın yeni mənbəyi artıq Avropa bazarındadır. Bu il yanvarın 1-dən etibarən oktyabrın 31-dək, yəni on ay ərzində, Azərbaycan bu marşrutla 14 milyard kubmetrdən çox təbii qazı beş ölkəyə ixrac edib - Türkiyə, Gürcüstan, İtaliya, Yunanıstan və Bolqarıstan. Bu həcmin təxminən yarısı Avropa İttifaqının istehlakçıları tərəfindən istifadə edilmişdir. Azərbaycan qazı ilə təchiz edilən ölkələrdə nə qaz böhranı, nə qiymət böhranı və nə də soyuqdan donma var. Bu,

göstərir ki, Cənub Qaz Dəhlizi Avropa üçün əsl enerji təhlükəsizliyi layihəsidir. Azərbaycan məsuliyyətli ölkə, hasilatçı və ixracatçı kimi, – hazırda tək nefti deyil, qazı da ixrac edirik, – gələcəkdə enerji təhlükəsizliyi məsələlərində çox mühüm rol oynayacaq.

Bununla mən çıxışımı bitirmək istəyirəm və çox vaxt almamaq məqsədilə sizə bizimlə olduğunuza görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm və Foruma uğurlar arzulayıram.

Sağ olun.

İlham Əliyev Brüsseldə İspaniyanın “El Pais" qəzetinə müsahibə verib

Müxbir: Əvvəla, bizi qəbul etdiyiniz, Brüsseli ziyarət etdiyiniz üçün Sizə təşəkkür edirik. Belə bir xüsusi məqamda bizi qəbul etdiyinizə və bizə bu müsahibənin aparılmasına imkan yaratdığınıza görə təşəkkür edirik. Geosiyasi vəziyyət nöqteyi-nəzərindən böyük miqyasda, Avropa İttifaqı və onun qonşuları nöqteyi-nəzərindən kiçik miqyasda çox maraqlı məqamdır. Buna görə Sizə təşəkkür edirik.

Əvvəlcə, mən Ermənistanla hazırkı vəziyyət haqqında Sizdən soruşmaq istəyirəm. Hazırda vəziyyət nə yerdədir? Biz bir aydan da az müddətdən əvvəl sərhəddə ölümcül toqquşmaların olduğunu bilirik. Əlbəttə ki, hər iki tərəf məsuliyyəti bir-birinin üzərinə atır. Bu son hadisələrdə nəyin baş verdiyini və hazırkı vəziyyətin nədən ibarət olduğunu bilmək istəyirəm.

Prezident İlham Əliyev: Müharibə bitəndən bəri 1 ildən çox müddət keçib və ümumiyyətlə, vəziyyət nisbətən sabitdir. Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin Qarabağda məsuliyyət daşıdığı ərazidən danışırıqsa, vəziyyət Ermənistan-Azərbaycan sərhədində olan vəziyyətlə müqayisədə daha çox sabitdir. Bunun səbəbi isə əfsuslar olsun ki, Ermənistanın qisas almaq cəhdlərindən vaz keçməməsidir. İkinci Qarabağ müharibəsində məğlubiyyət onlar üçün çox ağrılı oldu. Bu məğlubiyyət demək olar ki, onların otuz ildir davam edən “yenilməz ordusu”, “gücü”, “əsgər və komandirlərinin cəsarəti” haqqında müharibə təbliğatını və ideoloji zəminini darmadağın etdi. 44 gün davam edən müharibə zamanı Ermənistan ordusu tamamilə məhv edildi və onlar ötən il noyabrın 10-da kapitulyasiya aktına imza atmaq məcburiyyətində qalaraq bizim 44 günlük müharibədə geri almadığımız əraziləri geri qaytarmağa razılıq bildirdilər. Buna görə də Ermənistan cəmiyyətində, siyasi spektrində revanşizm əlamətləri görünür. Buna görə də Rusiya sülhməramlılarının xidmət etdiyi ərazidə buna imkanın olmadığını dərk edərək onlar dövlət sərhədində hərbi təxribatlar törətməyə cəhd göstərirlər.

Digər məsələ isə ondan ibarətdir ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında dövlət sərhədi təyin olunmayıb. Buna səbəb 1990-cı illərin əvvəlində hər iki ölkənin müstəqilliyinin bərpasından dərhal sonra Azərbaycanın həmin hissəsinin işğalının baş verməsi idi. Buna görə həm fiziki, həm də siyasi olaraq sərhədləri demarkasiya və delimitasiya etmək mümkün deyildi. Beləliklə, keçən ilin noyabrında İkinci Qarabağ müharibəsi bitəndə həmin ərazidə iqlim şəraiti digər ərazilərdən fərqli idi. Uca dağlar və qarla dolu bir ərazi idi. Bu ilin may ayında qar əriməyə başladı. Bu baş verən kimi Azərbaycan Ordusu dövlət sərhədinə tərəf hərəkət etməyə başladı və bu sərhədin haradan keçməsi ilə bağlı olan anlayışımıza əsasən, dövlət sərhədində mövqe tutdu. Yəni, hadisə belə olub. Əfsuslar olsun ki, Ermənistan Azərbaycanın hər hansı bir səbəb olmadan Ermənistanın ərazisinə müdaxilə etməsi ilə bağlı iddialar irəli sürməyə başladı. Beləliklə, biz öz ərazimiz hesab etdiyimiz ərazidə dururuq. Qarabağ müharibəsinin bitməsindən sonra lap ilk günlərdən Ermənistana sərhədlərin demarkasiyası üzərində işləməyə başlamağı və delimitasiya üzrə birgə işçi qrupunu yaratmağı və ərazidə bütün mübahisələri masa üzərində aydınlaşdırmağı təklif etdik. Müharibə bitəndən sonra bir ildən çox müddətdə Ermənistan tərəfindən dövlət sərhədində hərbi təxribatlar törətmək üçün bir neçə cəhd edilib. Onların hamısı uğursuz oldu. Bütün bu səylər nəticəsində onlar öz hərbi mövqelərini itirdi və Azərbaycan dövlət sərhədində mövqelərini gücləndirdi. Eyni hal keçən ay baş verdi. O zaman onlar bilərəkdən Azərbaycan Ordusuna qarşı qəsdən təxribat törətdilər və bu, bir neçə gün davam etdi. İlk günlər ərzində atəş açılmırdı, çünki Azərbaycan əsgərləri həmin ərazinin onlara aid olmadığını və getməli olduqlarını onlara başa saldı və onlar da getdilər. Lakin bizə qarşı artilleriya hücumlarına başladılar. Bizdə bir neçə nəfər həlak oldu və yaralandı. İndi vəziyyət sabitdir. Biz özümüz heç nə planlaşdırmamışdıq, əks halda biz dayanmazdıq. Noyabrın 16-da baş vermiş toqquşma bir gündən az davam etdi. Səhər başladı və axşam saat 6-7 radələrində bitdi. Beləliklə, biz bunu planlaşdırsaydıq dayanmazdıq, çünki Ermənistanın istənilən yerdə bizi dayandırmaq üçün hərbi bacarığı yoxdur. Bizim belə planlarımız yoxdur və buna görə də biz dayandıq.

Biz sülh istəyirik, yetərincə müharibə oldu. Biz sabitlik, proqnozlaşdırma və Ermənistan tərəfindən istənilən revanşizm cəhdləri riskinin sıfır səviyyədə olmasını istəyirik. Buna görə biz onların bütün manevrlərini, yenidən qruplaşmalarını və bizə təhlükəli ola biləcək hərbi potensial yaratmaq üçün bütün cəhdlərini çox yaxından izləyəcəyik. Bunun baş verdiyini görsək, təhlükəni dərhal aradan qaldıracağıq və onlar bunu bilirlər. Beynəlxalq oyunçular də bunu bilirlər. Müsbət dinamika görsək, biz, əlbəttə ki, bundan yararlanacağıq və sülhün gücləndirilməsinə öz töhfəmizi verəcəyik.

- Cənab Prezident, Sizcə Ermənistanla, sadəcə, atəşkəs deyil, real sülh sazişi haqqında nə zaman danışmaq olar?

-Yəqin ki, bu sualı Ermənistana ünvanlamaq lazımdır. Mən dəfələrlə açıq bəyanat vermişəm ki,

Azərbaycan Ermənistanla sülh danışıqlarına və sülh razılaşması üzərində işləməyə başlamağa hazırdır. Bu vaxta kimi Ermənistan rəhbərliyindən heç bir cavab verilməmişdir. Mən bu cür bəyanatları altı aydan çoxdur ki, dəfələrlə etmişəm. Bu, onların sülh istəmədiyini göstərir, çünki imzalandığı təqdirdə sülh razılaşmasının əsas müddəalarından biri də hər iki ölkənin ərazi bütövlüyünün qarşılıqlı tanınması olacaq və Ermənistan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımaq istəmir. Bütün dünya Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və Qarabağı Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi tanıyır. Ermənistan nə ərazi bütövlüyünü tanıdığını, nə də tanımadığını söyləyir. İkinci Qarabağ müharibəsindən əvvəl onlar deyirdilər və onların baş naziri açıq şəkildə bildirmişdi ki, "Qarabağ Ermənistandır və nöqtə". Bu bəyanat, əslində, danışıqlar prosesini məhv etdi və onların keçən il yaşadığı acı məğlubiyyətin elementlərindən biri idi. Lakin indi Ermənistanın sanki bu məsələ ilə bağlı heç bir mövqeyi yoxdur. Biz çox açıq şəkildə deyirik ki, dərhal Ermənistanla hərtərəfli sülh razılaşması üzərində danışıqlara başlamaq istəyirik. Sizin dediyiniz kimi, bu, atəşkəs razılaşması yox, tam sülh razılaşması olacaq. Lakin ümid edirəm ki, yaqin Avropa tərəfdaşları Ermənistanı bu mövqeyinin gələcəyinin olmamasına inandıra biləcəklər. Hesab edirəm ki, Azərbaycanla sülh razılaşması olmazsa, onlar gələcəkdə yenə də əziyyət çəkə bilərlər.

-Siz indi sərhədləri təkrar açmaq istəyirsiniz? Əlbəttə ki, bu sual əvvəlki sualla bağlıdır. Ermənistanla münasibətləri normallaşdırmaq üçün Siz sərhədləri açmağa hazırsınızmı və bunun baş verməsi üçün şərtlər nədir?

-Bəli, biz sərhədləri açmaq istəyirik. Bu vaxta kimi Azərbaycanın, Ermənistanın və Rusiyanın Baş nazirlərinin müavinlərinin rəhbərlik etdiyi üçtərəfli işçi qrup çərçivəsində bir neçə dəfə danışıqlar baş tutub. Bu işçi qrupunun əsas məqsədi və vəzifəsi kommunikasiyaların açılmasıdır. Danışıqların bir neçə mərhələsi nisbətən uğurlu olub. İndi Azərbaycan və Ermənistan arasında dəmir yolu əlaqəsinin açılması ilə bağlı tam razılıq var və biz Ermənistan sərhədi istiqamətində azad edilmiş ərazilərdə sökülmüş dəmir yolu xəttini tikməyə başlamışıq. Eyni zamanda, əvvəlki aylarda Ermənistan avtomobil yolunun açılmasına etiraz edirdi, lakin indi biz onları bunun qaçılmaz olduğuna inandıra bilmişik və onlar da bununla razılaşır. Beləliklə, anlaşma var. İndi biz bu dəhlizlərin, Azərbaycandan keçib Ermənistana gedən və sonra Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan Muxtar Respublikasına gedən Zəngəzur dəhlizinin hüquqi rejimini müzakirə edirik. Burada bizim hələ də açıq qalan müəyyən məsələlərimiz var. Lakin hesab edirəm ki, hər iki ölkə bunun baş verməli olduğunu qəbul edir və yeri gəlmişkən, keçən ay Soçidə Prezident Putinin təşəbbüsü ilə keçirilən üçtərəfli görüş zamanı biz kommunikasiyaların açılmasından açıq şəkildə bəhs edən bəyannaməni qəbul etdik. Beləliklə, bu, baş verəcək. Yeri gəlmişkən, hava məkanı artıq aktivləşib. İndi Azərbaycan Hava Yollarının Bakıdan Naxçıvana uçan təyyarələri Ermənistan hava məkanından keçməyə başlayıb.

-Ermənistanın baş naziri ilə görüşün keçirilməsi Brüsseldə elan olunduqda Avropa İttifaqının bəyanatında deyilirdi ki, niyyət firavan və sabit Cənubi Qafqaz naminə gərginliklərin aradan qaldırılması yollarını tapmaqdır. Əlbəttə ki, mən Ermənistan ərazisindən keçən bu dəmir yolunu və avtomobil yolunu düşündüm. Lakin Brüsseldəki görüşdən nələri gözləyə bilərik?

-Bunu söyləmək çətindir, çünki biz bu gün keçiriləcək görüşün nə ilə nəticələndiyini görməliyik. Lakin biz Avropa Komissiyasının və şəxsən Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti cənab Şarl Mişelin fəaliyyətini çox yüksək qiymətləndiririk. O, Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşması üçün zəminin yaradılmasına çoxlu töhfə verir. Prezident Mişelin bu yay regiona səfəri çox məhsuldar olub. Yeri gəlmişkən, hər iki ölkənin müdafiə nazirləri arasında birbaşa əlaqənin yaradılması ilə bağlı olan onun təşəbbüsü də işləyir. Beləliklə, indi bu kommunikasiya kanalı artıq səmərəlidir. Bu, Avropa Komissiyasının Cənubi Qafqazda sabit mühitin yaradılmasına şərait yaratmağa və gələcəkdə üç Cənub Qafqaz ölkəsi arasında qarşılıqlı əlaqənin üçtərəfli formatının yaradılmasına imkan yaratmağa istəkli və hazırlıqlı olduğunu açıq-aydın göstərir. Azərbaycanın mövqeyi tamamilə açıq və aydındır. Biz sülh istəyirik, müharibə istəmirik. Biz müharibəni udduq, biz qalibik və bu reallıq nəzərə alınmalıdır. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi həll olunub. Dağlıq Qarabağın qondarma statusu ilə bağlı və ya buna bənzər hər hansı müzakirələrə qayıdış yoxdur. Biz onu özümüz, güc yolu və siyasi vasitələrlə həll etdik. Biz BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri qəbul olunandan 27 il sonra bunu birtərəfli qaydada həyata keçirdik və bu, ilk növbədə, Ermənistan tərəfindən nəzərə alınmalı olan yeni reallıqdır. Çünki postmüharibə vəziyyətinin gedişatından gördüyümüz kimi əsas beynəlxalq oyunçular artıq yeni reallığı qəbul edib və gələcəyi bu yeni reallığa əsaslanaraq qurmağa çalışırlar. Ermənistan Azərbaycana qarşı istənilən düşmənçilik əməllərindən çəkinməli, Azərbaycana qarşı ərazi iddialarından çəkinməlidir. Çünki mən bir neçə dəfə demişəm ki, bizim Ermənistana qarşı ərazi iddialarımızın olması üçün çox tarixi səbəblərimiz var. Onlar sülh razılaşması üzərində işləməli və XXI əsrdə normal davranışa riayət etməlidirlər. Biz istənilən halda qonşuyuq, heç birimiz başqa planetə köçməyəcəyik. Ona görə də, biz xalqlar arasında təmaslar da daxil olmaqla münasibətlərin normallaşması üçün yavaş-yavaş, addım-addım təməl hazırlayaraq yanaşı yaşamağı öyrənməliyik. Biz açıq şəkildə demişik ki, buna hazırıq. Lakin hələ ki, Ermənistan tərəfdən heç bir müsbət işarə almamışıq. Mənə elə gəlir ki, Ermənistanda daxili vəziyyət və bayaq qeyd etdiyim kimi, müharibədə məğlubiyyətlərindən sonra məyusluq və yumşaq desəm, narazılıq, şişirdilmiş gözləntilər, hərbi və siyasi

potensiallarının qeyri-real qiymətləndirilməsi səbəbilə onların cəmiyyətində bir növ psixoloji travma yarandı. Ona görə də, Ermənistan hökumətinin azərbaycanlılara qarşı nifrətin aşılanmasına əsaslanan ictimai rəyin arxasında dayanmaması və normallaşma prosesində öndə getməsi vacibdir. İctimai rəy formalaşdırılmalıdır. Ermənistanın inkişafı üçün yeganə yol Azərbaycanla əlaqələrin normallaşdırılması, Türkiyə ilə əlaqələrin normallaşdırılması, qonşu olmaq, düşmən qonşu deyil, normal qonşu olmaq və ərazi iddialarından çəkinmək məqsədilə insanları inandırmaq üçün mühüm addımların atılmasıdır. Düşünürəm ki, əgər bu formul Ermənistan hökuməti və siyasi elita tərəfindən qəbul edilsə, bizim irəliləyiş üçün şansımız var. Bizə gəlincə isə, bizim mövqeyimiz açıq-aşkardır. Mən bunu dəfələrlə açıq şəkildə dilə gətirmişəm və bir daha deyirəm ki, biz Cənubi Qafqaz üçün sülh istəyirik, sabitlik, təhlükəsizlik və çiçəklənən gələcək istəyirik.

-Sizcə, burada, Brüsseldə Avropa İttifaqının rəhbərliyi ilə təmas Soçidəki son görüşdən nə ilə fərqlənir? Demək istəyirəm ki, görünür, cənab Putinin rəhbərliyi ilə artıq çox işlər görülüb. Siz Brüsseldəki təmasların fərqi barədə nə deyərdiniz?

-Səmimi desək, mən heç bir fərq görmürəm. Çünki mən iki ölkə arasındakı münasibətlərin normallaşmasına kömək etmək üçün Rusiya və Avropa İttifaqının həqiqi istəyini görürəm. Əks halda, onlar bu danışıqlarda bizə vaxt sərf etməzdilər və bizim vaxtımızı almazdılar. Rusiya və Avropa İttifaqı əsas beynəlxalq oyunçulardandır. Onların görəcəyi çox iş var, çox geniş gündəlikləri var. Əgər onlar bu məsələni müzakirə etmək məqsədilə Azərbaycan və Ermənistan liderləri ilə görüşmək üçün bir dəfə deyil, mütəmadi olaraq vaxt sərf edib səy göstərirlərsə, bu, o deməkdir ki, onların əsl istəyi kömək etməkdir və biz bunu qiymətləndiririk. Biz burada hər hansı rəqabət görmürük, baxmayaraq, bəziləri düşünə bilər ki, bu, bir növ rəqabətdir, qətiyyən belə deyil. Bizə gəlincə, görürük ki, bu səylər bir-birini tamamlayır, bu səylər sülh prosesini dəstəkləyə bilər. Mən onu da bilirəm ki, Prezident Putin və Prezident Mişel arasında təmaslar olub, onlar Azərbaycanla Ermənistan arasındakı münasibətlər də daxil olmaqla, bir çox məsələləri müzakirə ediblər. Düşünürəm ki, uzunmüddətli sülhdə maraqlı olan beynəlxalq ictimaiyyətin, təsisatların, ölkələrin bu səyləri çox müsbət nəticə verə bilər. Çünki uzun illər davam edən işğaldan və düşmənçilikdən sonra beynəlxalq oyunçular prosesə birmənalı şəkildə dəstək nümayiş etdirməlidirlər. Əgər Ermənistan sülh sazişinin hazırlanmasında bizimlə əməkdaşlıq etməyə razılaşsa, sözsüz ki, fəsilləri, əsas prinsipləri formalaşdırmaq və həll tapmaq üçün bizim beynəlxalq təcrübəyə, beynəlxalq tərəfdaşlara ehtiyacımız olacaq. Beləliklə, mənim gözləntilərim bununla əlaqədardır. Sözsüz ki, hər şey bugünkü üçtərəfli görüşün necə keçməyindən asılı olacaq. Lakin bizim mövqeyimiz aydındır. Biz buraya müsbət dinamikanı gücləndirməyə gəlmişik.

-Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinin sonuncu bəyannaməsi Sizin hökumətinizdən, – mən olduğu kimi oxuyuram, – erməni milli və ya etnik mənşəyini hədəfə alan irqi nifrət və diskriminasiyanın təhriki və təbliğinin qarşısını almaq, 2020-ci il münaqişəsi ilə əlaqədar əsir götürülmüş və saxlanılan bütün şəxsləri zorakılıq və bədən xəsarətlərindən qorumaq və onların təhlükəsizliyini və qanun qarşısında bərabərliyini təmin etmək üçün lazımi tədbirlər görməyi xahiş edib. Mən Sizdən soruşmaq istərdim, vəziyyətlə bağlı bu istiqamətdə hansı addımlar atılıb?

-İlk növbədə, mən demək istərdim ki, beynəlxalq məhkəmə, həmçinin bizim Ermənistana qarşı işimizlə bağlı ilkin rəyini açıqlayıb. Mən deyərdim ki, indiyədək bu qurumun qəbul etdiyi qərar balanslaşdırılmışdır. Əgər siz Ermənistana verilən tövsiyəni oxusanız, yəqin ki, daha dəqiq və daha israrlı ifadələr görəcəksiniz. Bizə gəlincə, Azərbaycanda dövlət siyasətimiz münasibətlərin normallaşdırılması məqsədi daşıyır. Ona görə də, bu, bizim mövqeyimizdir və mən bunu açıq şəkildə bəyan edirəm.

İctimai rəyə gəlincə, başa düşmək lazımdır ki, demək olar, 30 il ərzində Ermənistan işğal olunmuş ərazilərdə Azərbaycan mədəni irsinə qarşı soyqırımı törədib. Bizim şəhər və kəndlərimiz yerlə-yeksan edilib. Avropa və dünyanın digər yerlərindən olan jurnalistlər də daxil olmaqla, minlərlə ziyarətçi onların bizim tarixi abidələrimizə, şəhər və kəndlərimizə etdiklərini öz gözləri ilə görüblər. Ağdam mövcud deyil, Füzuli mövcud deyil, tamamilə yerlə-yeksan edilib və bunlar - bütün binaların qəsdən dağıdılması və dini abidələrimizin məhvi Birinci Qarabağ müharibəsi zamanı deyil, işğal dövründə törədilib. 67 məsciddən 65-i tamamilə dağıdılıb. Yerdə qalan 2 məsciddə onlar azərbaycanlıların heysiyyətini təhqir etmək üçün donuz və inək saxlayıblar. Ona görə də, təbiidir ki, Azərbaycanda çox sayda insan, xüsusilə əzizlərini itirən, ərazilərini itirən insanların Ermənistana qarşı mənfi hissləri var. Bu, təbiidir. Mən “xeyr, müharibə başa çatıb, indi gəlin dost olaq” desəydim, bu, səhv olardı. Bu, vaxt aparacaq. Lakin məsələ dövlət siyasətindədir. Mən artıq dəfələrlə demişəm ki, tariximizdəki bütün bu faciəvi hadisələrə, dağıntılara, Xocalıdakı soyqırımına baxmayaraq, biz səhifəni çevirməliyik. Əgər gələcəyə baxmaq, sabit vəziyyət yaratmaq, yeni müharibə riskini tamamilə minimuma endirmək istəyiriksə, səhifəni çevirməliyik. Bizim siyasətimiz budur. Saxlanılan şəxslərə gəlincə, İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan sonra Azərbaycan Ermənistandan qabaq bütün hərbi əsirləri azad etdi. Beynəlxalq müşahidəçilər bunu sübut edə bilərlər. Hazırda saxlanılan şəxslər hərbi əsir hesab edilə bilməzlər, çünki onların əksəriyyəti noyabrın sonunda, müharibə başa çatandan demək olar ki, 20 gün sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərə terror aktları törətmək üçün göndəriliblər. Onlar bu terror aktlarını törədiblər, nəticədə bir neçə hərbçi və mülki şəxs həlak olub və onlar saxlanılaraq məsuliyyətə cəlb ediliblər. Onların

bəziləri humanitar məqsədlərlə azad ediliblər. İndiyədək biz 100-dən çox saxlanılan şəxsi azad etmişik. Cinayət törədənlər isə mühakimə olunublar. Beləliklə, bu insanlar heç bir beynəlxalq konvensiya ilə hərbi əsir hesab edilə bilməzlər. Digər məsələ ondan ibarətdir ki, saxlanılan şəxslərin bəziləri, biz onları geri qaytarandan sonra, – onlardan 10-unu 10 gün əvvəl qaytarmışıq, – Ermənistanda həbs olunub. Bu, bizə, bu insanlara, onların qohumlarına çox ciddi bir siqnaldır. Biz onları Ermənistana qaytarmışıq, onlar isə həbs ediblər. Ola bilsin ki, onlar bu şəxslərə işgəncə verəcəklər. Onların çox sərt təcrübəsi var, çünki bizim əsirlərin Ermənistan həbsxanasındakı dəhşətli vaxtlar barədə danışdıqları onu göstərir ki, bu insanlar çox ağır işgəncələrə məruz qalacaqlar. Ona görə də, əgər biz daha çox adam qaytarsaq, onlar həbs olunacaqlar. Bu, real faktdır və bunu təsdiq etmək olar.

-İcazə verin, hərbi əsirlərlə bağlı bir daha soruşum, çünki təkcə Ermənistan tərəfdən deyil, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də birbaşa iddialar var ki, saxlanılan onlarla insan var, heç kim əsl sayını bilmir. Bu yaxınlarda hərbi əsirlər sizin ərazilərinizdəki mina xəritələrinin təqdim edilməsi müqabilində dəyişdirilib. Mən bilmək istərdim, bu şəxslərin siyahısı varmı və Siz saxlanılan həmin şəxslərin siyahısını paylaşmağa hazırsınızmı? Siz iddia edirsiniz ki, onlar terrorçudurlar, digər tərəf iddia edir ki, onlar hərbi əsirdirlər. Bizim adlar və sayın göstərildiyi siyahını əldə etmək imkanımız varmı?

-Burada heç bir sirr yoxdur. Siyahı bəllidir, beynəlxalq təşkilatlar və ermənilər də bundan xəbərdardır. Məsələn, noyabr ayının ortalarında hərbi təxribat həyata keçirərkən 30-dan artıq erməni hərbçisi saxlanılıb. Onların biri yaralı idi və bizim həkimlər onun qeydinə qaldılar, o, əməliyyat olundu və sağalan kimi biz onu geri qaytardıq. Bu, həqiqətdir və təsdiqini tapmış məsələdir. Həmin qrupa daxil olan daha 10 nəfər də geri qaytarılıb və onların bir çoxu artıq Ermənistanda həbsdədir. Beləliklə, Ermənistanın noyabrdakı hərbi təxribatı nəticəsində təqribən 30, ötən ilin noyabrından bəri isə 40-a yaxın hərbçisi əsir düşüb və biz bu rəqəmləri gizlətmirik. Ermənistan tərəfinə əsirlərin ad, soyad və təvəllüdləri ilə bağlı siyahı təqdim edilib. Yəni, onların bundan xəbəri var, beynəlxalq təşkilatların məlumatı var, biz bunu gizlətmirik, çünki burada sirr yoxdur. Eyni zamanda, məhkəmələrin qərarları ictimaiyyətə açıqdır və hər kəs əsirlərin sayını bilir. Lakin yenə də deyirəm, bu, ədalət mühakiməsi məsələsidir. O şəxslər ki, cinayət törətməyib, azərbaycanlıları qətlə yetirməyib, onlar geri qaytarılıb. Artıq qeyd etdiyim kimi, belə şəxslərin sayı 100-dən çoxdur. Məndə olan məlumata görə, xırda cinayətlər törədənlər yüngül cəzalar alıb. Ancaq azərbaycanlıların qətlində əli olanlar məhkəmə qarşısında cavab verməlidir və bu, istənilən ölkədə belədir. Bir daha deyirəm, bu şəxslər İkinci Qarabağ müharibəsinin başa çatmasından 20 gün sonra saxlanılıb. Onlar azad olunmuş ərazilərə noyabrın 26-da göndərilib və ötən il dekabr ayının əvvəlində saxlanılıblar. Növbəti qrup isə qeyd etdiyim kimi, bu ilin noyabrında saxlanılıb. Burada mənzərə tamamilə şəffafdır.

-Həmin şəxslərin hərbi əsir kimi qiymətləndirilməsi və hərbi əməliyyatların dayandırılması razılığına əsasən, Ermənistan tərəfinə qaytarılması ehtimalı varmı?

-Dediyim kimi, onlardan 10 nəfəri on gün bundan əvvəl qaytarılıb. Proses humanitar əsaslarda davam edir. Biz heç vaxt “yox” deməmişik, ancaq proses Azərbaycan qanunvericiliyi çərçivəsində, ədalət və humanizm üzərində qurulmalıdır. Bu amillərin vəhdəti mövcuddur, proses gedir, onun davam edəcəyini istisna etmirik. Burada nəyin nə vaxt baş verəcəyini deyə bilmərəm, ancaq proses gedəcək.

-Təbii qaz məsələsinə toxunmaq istəyirəm. Bildiyiniz kimi, son vaxtlarda Avropa İttifaqının qaz ehtiyatları azalmaqdadır, qazın qiyməti isə artır. Bizim üçün ən əsas qaz təchizatçısı idxalımızın 40 faizinin payına düşdüyü Rusiya ilə münasibətlərdə gərginlik var. Münasibətlər özünün ən pis dövrünü yaşayır. Azərbaycanın iqtisadiyyatı neft və qaz ixracına əsaslanır, ixrac bazarları isə Aİ və Qərbdir. Siz hazırkı vəziyyəti necə təhlil edərdiniz, Aİ və ümumilikdə region hazırkı böhranın öhdəsindən necə gələ bilər?

-Əvvəla, demək istəyirəm ki, biz iqtisadiyyatımızın şaxələndirilməsi, neft və qaz sahəsindən asılılığın azaldılması üzərində fəal çalışırıq. Bizim ümumi daxili məhsulumuzun strukturuna nəzər salsanız, neft və qaz amili 50 faizdən aşağıdır. İxraca gəldikdə isə əlbəttə, bu, bizim əsas ixracımızdır və təbii qaza gəldikdə, bu ixrac artmaqdadır. Hazırda qazın qiyməti ilə bağlı, necə deyərlər, böhranın səbəbi mənə məlum deyil və səmimi desəm, bu, məni maraqlandırmır. Biz isə öz növbəmizdə ev tapşırığımızı yerinə yetirirdik, neft və qaz sektoruna milyardlarla ölçülən sərmayə cəlb edirdik və XXI əsrin ən mühüm infrastruktur layihələrindən olan Cənub Qaz Dəhlizi üzərində çalışırdıq. Həmin layihə ötən ilin son günündə başa çatdırılmışdır. Layihənin dördüncü seqmenti – Transadriatik qaz kəməri 2020-ci il dekabrın 31-də istismara verildi və həmin vaxtdan bizim Avropaya ixracımız başladı. Bundan əvvəl bizim ixrac bazarımız əsasən Türkiyə və Gürcüstan idi. Beləliklə, bizim qazımızı yeni alan ən böyük istehlakçı İtaliyadır, sonra isə Yunanıstan və Bolqarıstandır. Burada coğrafiyanı genişləndirmək üçün potensial mövcuddur. Bu il artıq biz Avropa İttifaqına 7 milyard kubmetrdən çox təbii qaz ixrac etmişik. Gələn il biz 9 milyard kubmetr, 2023-cü ildə isə 11 milyard kubmetr qaz ixrac etməyi planlaşdırırıq. Bu rəqəm arta da bilər, ancaq bilirsiniz ki, qaz bazarı neft bazarından fərqlidir. Burada müqavilələr əvvəlcədən bağlanmalıdır. Hazırda ixrac etdiyimiz qaz həcmlərinə dair müqavilələr boru kəmərinin istifadəyə verilməsindən öncə bağlanıb. Qaz sahəsində biznes bu şəkildə aparılır. Beləliklə, hasilatı artırmaq və ya Avropa İttifaqının yeni üzvləri ilə

əməkdaşlığı planlaşdırmaq üçün praktiki səviyyədə danışıqlar aparılmalı, həmin bazarın potensialı və Avropada qaz infrastrukturu sistemlərinin bağlılığı qiymətləndirilməlidir. Bilirəm ki, hazırda Avropada yeni bağlantılar üzərində iş gedir. Yəni, bunu planlaşdırmaq lazımdır, çünki bizim qazımız uzunmüddətli müqavilələr əsasında satılır və biz müqavilələri 100 faiz yerinə yetiririk. Azərbaycan Avropa İttifaqı üçün etibarlı tərəfdaşdır və əlbəttə, bu mövzu daim bizim gündəlikdədir. Mənim qiymətləndirməm ondan ibarətdir ki, bizim nəhəng təbii qaz ehtiyatımız var. Biz Avropaya təbii qazın ənənəvi təchizat marşrutlarından daha qısa marşruta malikik və bizim mənbə Avropa bazarı üçün yenidir. Siz artıq qeyd etdiniz, Avropa İttifaqı və Avropa İttifaqına üzv olmayan bəzi ölkələrdə hasilatın səviyyəsi azalır və hamımız bilirik ki, bəzi dövlətlərin enerji strategiyasına dair qərarlarından irəli gələrək Avropanın təbii qaza ehtiyacı artacaq. Azərbaycan Avropanın etibarlı tərəfdaşı və dostudur. Təsəvvür edin, Azərbaycan Bakıdan İtaliyaya qədər uzanan, bir hissəsi dənizin dibi ilə gedən 3500 kilometrlik boru xəttini inşa edib. Yəni, hər şey hazırdır və qaz idxal olunur. Burada görüləcək iş Avropa Komissiyası və bizdən daha artıq həcmdə qaz almaq istəyən və ya yeni həcmdə qaz idxal etmək arzusunda olan ölkələrlə təmas qurmaq və danışıqlara başlamaqdan ibarətdir.

-Ötən il həyata keçirdiyiniz yeni qaz dəhlizi – TAP layihəsinə cənab Putin ilə söhbətlərinizdə toxunulubmu? Bu, Rusiya qazına alternativ olduğu üçün cənab Putini narahat edən məsələdirmi?

-Xeyr. İl ərzində müntəzəm olaraq görüşməyimizə və tez-tez telefon söhbəti aparmağımıza baxmayaraq, səmimi desəm, biz heç vaxt Prezident Putinlə bu məsələni müzakirə etməmişik. O, bu məsələni heç vaxt qaldırmayıb, çünki zənnimcə, bu rəqabət məsələsi böyük mənada şişirdilib. Bizim təchiz etdiyimiz qazın həcmi Rusiyanın təchizatı ilə müqayisə edilə bilməz. Rusiyanın Avropaya ixracı 100 milyardlarla kubmetr təşkil edir və bu rəqəm artmaqdadır. Bizim Avropaya ixracımız dediyim kimi, rəqabət təşkil etmir və biz heç vaxt buna rəqabət kimi baxmamışıq. Bizim üçün bu, bir kommersiya layihəsi idi. Bu gün bütün boru kəmərləri və infrastruktur hazır olduğu üçün Avropa və digər ölkələrə qaz təchizatının əsas mənbəyi olan "Şahdəniz" yatağının daxili gəlirlilik dərəcəsi artıb. Yəni, o, kommersiya baxımından çox cəlbedici olub. Biz nəhəng qaz ehtiyatlarına malikik və bizim bazara ehtiyacımız var idi. Bizim üçün bazar hara ola bilərdi? Bu, Rusiya ola bilməzdi, çünki Rusiya özü ixracatçıdır. Bu, Gürcüstan da ola bilməzdi, çünki onun qaza olan ehtiyacı nisbətən azdır. Bu, Türkiyə ola bilərdi və oradan isə Avropa. Biz məhz belə də etdik. Türkiyəyə ixrac 2006-cı ildə başlandı. Həcm getdikcə artırdı və daha sonra Avropaya ixrac başlandı. Yəni, bizim üçün bu, bir kommersiya layihəsi idi, lakin onu siyasiləşdirdilər. Təəssüf ki, böyük mənada bunun heç bir mənası yox idi. Rusiya Federasiyası və onun rəhbərliyi məsələnin əsl mahiyyətini anlayır. Bizim qazımız heç bir halda alternativ deyil. Bu, yalnız istehlakçıların ehtiyacı olduğu əlavə həcmdir. Məsələn, bu gün bizim qazımız Türkiyənin ehtiyacının 20 faizini və Gürcüstanın ehtiyacının təqribən 90 faizini təmin edir. Qazımız artıq Avropaya nəql edildiyindən biz Avropa İttifaqının bəzi üzv ölkələrinin ehtiyaclarının əhəmiyyətli hissəsini təmin edəcəyik.

-Sonuncu sualım dronlar haqqındadır. Ermənistanla müharibədə Sizdə dronların olması çox mühüm əhəmiyyət təşkil edirdi. Bu haqda düşüncələrinizi bilmək istərdim. Səhv etmirəmsə, Sizdə İsrail və Türkiyə texnologiyası əsasında hazırlanmış dronlar var. Bilmək istəyirəm ki, bu dronlar indi dünya satışına çıxarılacaqmı? Onları müstəqil şəkildə istehsal etmək və dünyaya satmaq imkanınız var. Dünya bunda maraqlıdırmı? Ümumiyyətlə, bu, müasir müharibəni və dronların müasir müharibələrin zəruri bir elementinə necə çevrilməsini əks etdirir.

-Bəli, bu, beynəlxalq hərbi mütəxəssislərin ümumi dəyərləndirməsidir ki, Azərbaycan XXI əsrin müharibəsini apardı. Bizdən əvvəl heç kim müharibəni bu cür aparmayıb. Təkcə dronlar deyildi, çox dəqiq kəşfiyyat var idi. Qeyd etdiyiniz kimi, hər iki ölkədən – Türkiyə və İsraildən olan dronlar inteqrasiya olunmuşdu. Bizdə olan İsrail dronları kəşfiyyat dronları və kamikadze dronları idi, Türkiyə dronları kəşfiyyat dronları və qırıcı dronlar idi. Bunları bir hərbi əməliyyatda birləşdirmək asan deyildi. Eyni sözü bizim hava hücumundan müdafiə sistemi barədə demək olar. Bizdə İsrailin hava hücumundan müdafiə sistemi var, Rusiyanın hava hücumundan müdafiə sistemi var – S300. Bizim "BUK" tipli hava hücumundan müdafiə sistemimiz var. Beləliklə, bu hava hücumundan müdafiə sistemlərini birləşdirmək də həmçinin ciddi hədəf idi və hava hücumundan müdafiə sistemlərinin effektiv istifadəsi ilə biz özümüzü böyük faciədən qoruduq. Çünki Ermənistan bizə qarşı ballistik raketlər ataraq yuxuda olan şəhərləri dağıdırdı. Gəncə şəhəri bir neçə dəfə SCUD raketinin hücumuna məruz qaldı. Onlar yaşayış məntəqələrini dağıtmaq üçün hədəfə alırdılar. Onlar "İsgəndər-M" ballistik raketlərindən istifadə etdilər. Bu, sonuncu gün Şuşanı dağıtmaq üçün istifadə olunmuşdu. Bir dənə deyildi. Bu raketlərin çoxu bizim hava hücumundan müdafiə sistemi tərəfindən zərərsizləşdirilmişdi. Beləliklə, hava hücumundan müdafiə sistemi, dronlar, artilleriya. Dronlar artilleriyaya hədəfi göstərirdi. Artıq sirr deyil ki, müharibənin ilk günlərində biz Ermənistanın hava hücumundan müdafiə sistemini aşkar etmək üçün kiçik, yüngül təyyarələrdən istifadə edirdik. Pilot tullanırdı və kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün nəzərdə tutulmuş kiçik təyyarə mövqelərə gedirdi, Ermənistanın hava hücumundan müdafiə sistemi bu lazımsız hədəfə hücum etməklə özünü aşkar edirdi. Sonra biz Ermənistanın hava hücumundan müdafiə sistemini məhv edirdik. Bu amillərin birləşməsi, üstəlik, ilk növbədə, öz həyatlarını qurban verən əsgər və zabitlərimizin motivasiyası və cəsarəti. Üç minə yaxın

azərbaycanlı öz vətənləri uğrunda həlak oldu. Bütün bu amillər çox çətin coğrafi şəraitdə qələbədə həlledici rol oynadı. Çünki biz dağlara çıxmalı olurduq, elə şəraitdə ki, ermənilər demək olar, 30 il ərzində 6 istehkam xətti qurmuşdular, minalar basdırmışdılar. Yalnız müharibədən sonra bizdə demək olar ki, 200 nəfər minaya düşərək həlak olub və ya yaralanıb. Sözsüz ki, bütün bunlar bizim qələbəmiz üçün təməl yaratdı. Dronlara gəlincə, biz onları almağa davam edirik. Müharibə başa çatandan sonra biz yeni modifikasiyalar almaq üçün yeni müqavilələr imzaladıq və qeyd etdiyiniz kimi, eyni zamanda, biz qırıcı, kamikadze deyil, kəşfiyyat dronları istehsal edirik və bu dronlar bazara çıxarılır. Azərbaycan 30-dan çox ölkəyə öz hərbi məhsullarını ixrac edir və biz artıq əsas ehtiyaclarımızı ödəyən hərbi sənaye kompleksini inkişaf etdirmişik. Biz bunu davam etdiririk, çünki qeyd etdiyim kimi, hələ də erməni revanşizmi təhlükəsi var, hələ də sabitliyin pozulması təhlükəsi var. Beləliklə, biz hər zaman sərhədlərimizi müdafiə etməyə hazır olmalıyıq.

-Müharibənin nəticəsi Sizin hərbi məhsullara marağınızı artırıbmı?

-Bəli, əlbəttə ki. Buna və eyni zamanda, bizim təcrübəmizə marağı artırıb. Çünki təcrübəmizi öyrənmək istəyən bir neçə ölkə artıq bizə müraciət edərək bunu necə etdiyimizlə maraqlanıb. Lakin müharibəyə ilk gündən son günədək rəhbərlik edən Ali Baş Komandan olaraq sizə bir daha deyə bilərəm ki, bunu necə etdiyimizi izah etmək çətin olar. Çünki siz bunu hiss etməlisiniz. Çünki biz demək olar ki, 30 il ərzində ermənilərin işğalından, təhqirindən, təkəbbüründən əziyyət çəkirdik. Onlar bütün beynəlxalq təşkilatların sənədlərinə zidd olaraq bizim torpaqlarda oturmuşdular, torpaqlarımızı dağıdırdılar, iddia edirdilər ki, bu torpaq onlara məxsusdur. BMT Təhlükəsizlik Şurası, ATƏT, Avropa Şurası, Avropa Parlamenti - onların hamısı bizi dəstəkləyən qətnamələr qəbul etmişdi, lakin onlar, sadəcə, orada oturmuşdular və bəyan edirdilər ki, həmişəlik orada oturacaqlar. Beləliklə, motivasiya, ruh yüksəkliyi və cəsarət qələbəmizin əsas amili oldu. Bu, milli ləyaqət və qürur məsələsi idi. Baxmayaraq, bir çoxları bizə bunu necə etdiyimizlə bağlı müraciət etsə də, düşünürəm ki, bunu izah etmək üçün uzun illər lazımdır.

-Vaxt ayırıb müsahibə verdiyinizə görə təşəkkür edirəm.

-Təşəkkür edirəm.

-Bugünkü görüşlərinizdə və növbəti günlərdə Sizə uğurlar arzulayıram.

İlham Əliyev Brüsseldə İtaliyanın “İl Sole 24 Ore” qəzetinə müsahibə verib

Müxbir: Əvvəla, görüşmək imkanı yaratdığınız üçün Sizə təşəkkürümü bildirirəm. Mən dəfələrlə Azərbaycanda olmuşam, bir çox seçkilərin keçirildiyi vaxtlarda Azərbaycanda səfərdə olmuşam.

Prezident İlham Əliyev: Sonuncu dəfə nə vaxt olmusunuz?

-Sonuncu dəfə ilyarım bundan öncə. Çox maraqlı ölkədir və etiraf edirəm ki, Siz böyük irəliləyişə nail olmusunuz. Mən “İl Sole 24 Ore”nin Yaxın Şərq üzrə müxbiriyəm. Bu, İtaliyanın ən böyük siyasi qəzetidir.

-Bundan xəbərim var.

-Etiraz etmirsinizsə, mən müsahibə zamanı Azərbaycanın İtaliya ilə güclü münasibətlərinə toxun–maq istərdim.

-Bəli, böyük məmnuniyyətlə.

-İqtisadiyyatın şaxələndirilməsi. Bu, çox maraqlı mövzudur. Beynəlxalq media, zənnimcə, bunu layiqincə işıqlandırmayıb.

-Razıyam.

-İcazənizlə başlayaq. Mənim ilk sualım Dağlıq Qarabağ məsələsi ilə bağlıdır. Dünən Siz maraqlı bir görüş keçirmisiniz. Səhv etmirəmsə, Sizin dünən Ermənistanın baş naziri və cənab Şarl Mişellə görüşünüz olub. Görüş necə keçdi və bizim bilməli olduğumuz hər hansı bir yenilik varmı?

-Əvvəlcə, mən Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti cənab Şarl Mişellə görüşdüm. Bir saat ərzində biz geniş sahələri əhatə edən məsələləri müzakirə etdik. Əlbəttə, əsas diqqət münaqişədən, ötənilki müharibədən sonra yaranmış vəziyyətə yönəldilmişdir. Əlbəttə, Avropa Komissiyasının səyləri Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılmasına yönəldilib. Biz Avropa Komissiyasının və xüsusilə də cənab Mişelin səylərini yüksək qiymətləndiririk. O, bu ilin yayında Azərbaycanda və Ermənistanda səfərdə olmuşdu. Biz bu səfərdən sonra daim təmasda olmuşuq və o, vəziyyətin təfərrüatından xəbərdardır. Biz onun şəxsi iştirakına böyük dəyər veririk.

Günün sonunda bizim üçtərəfli görüşümüz oldu və həmin görüş dörd saatdan artıq çəkdi. Hesab edirəm ki, görüş olduqca səmərəli idi. Hər iki tərəf əsasən İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra yaranmış yeni reallıqlar, həmin reallıqlara uyğunlaşma və qonşu olaraq yaşamağı öyrənmək kimi məsələlərdə öz mövqeyini aydın şəkildə təqdim etdi. Əlbəttə, biz postmüharibə vəziyyətinin praktiki elementlərini, xüsusilə də kommunikasiyaların açılmasını müzakirə etdik. Bu, ötən ilin noyabrında Rusiya Prezidenti, Ermənistanın baş naziri və mənim tərəfimdən imzalanmış üçtərəfli Bəyanatın mühüm hissəsidir. Lakin çox vacib Bəyanatın bu hissəsinin

icrası olduqca ləng gedir. Beləliklə, dünən Ermənistan tərəfindən dərhal həyata keçiriləcək fəaliyyətə dair mühüm qərarlar qəbul edildi ki, dəmir yolu layihəsinin praktiki reallaşdırılmasına start verilsin. Bizə gəldikdə, artıq işlərə başlamışıq və azad edilmiş ərazilərdən Ermənistan sərhədinə qədər dəmir yolu xətti 2023-cü ilin sonunadək hazır olmalıdır. Biz, əlbəttə, ümid edirik ki, o vaxta qədər Ermənistan özünün ev tapşırığını yerinə yetirəcək. Əlbəttə, biz digər məsələlərə də toxunduq. Minaların təmizlənməsi məsələsi tərəfimizdən qaldırıldı və Prezident Mişel Azərbaycana bu vəziyyətin öhdəsindən gəlməkdə yardımçı olmaq arzusunu ifadə etdi. Çünki müharibə bitdikdən sonra 200 nəfərə yaxın insan minalar səbəbindən həlak olub və ya ağır yaralanıb. Biz, həmçinin humanitar və bir çox digər məsələləri müzakirə etdik. Hesab edirəm ki, olduqca məhsuldar müzakirələr aparıldı. Mən çox məmnunam.

-Siz bir fikir bildirdiniz və burada ağlıma belə bir sual gəldi. Avropa İttifaqı bu yaxınlarda Ermənistana 2 milyard dollar həcmində dəstək paketini elan etdi. Ukraynaya da 2 milyard dollara yaxın yardım ayrılacaq. Səhv etmirəmsə, Azərbaycana isə sadəcə, 140 milyon avro ayrılacaq. Yəni, burada çox böyük fərq var. Sizcə, nə üçün belədir? Belə bir qərar haradan qaynaqlanır?

-Bunun nədən belə olduğunu demək çətindir. Çünki bu suala cavab vermək üçün ixtiyarımda kifayət qədər fakt olmalıdır. Mən yalnız bununla öz fikrimi bildirə bilərəm. Siz tamamilə haqlısınız. Bu, bir çox müşahidəçiləri təəccübləndirən fakt oldu və Azərbaycan əhalisi üçün də çox xoşagəlməz bir sürpriz oldu. Bir məsələni dəqiqləşdirim – Avropa Komissiyası tərəfindən Ermənistana təqdim ediləcək paketin həcmi 2.6 milyard dollardır, Azərbaycana isə sizin qeyd etdiyiniz kimi 140 milyon. Yəni, fərq təqribən 20 dəfədir. Bu, ədalətlidirmi? Xeyr. Bu, hər iki ölkənin real ehtiyaclarına müvafiqdirmi? Xeyr. Hətta azad olunmuş ərazilərdə Ermənistan tərəfindən törədilmiş dəhşətli dağıntıları kənara qoysaq belə, hər iki ölkənin əhalisinin sayına nəzər salsaq, görərik ki, fərq 5 dəfədən çoxdur – Azərbaycanın əhalisi 10 milyon, Ermənistanda isə 2 milyon. Bundan əlavə, işğal illəri ərzində Livanın sahəsinə bərabər ərazilər tamamilə dağıdılıb. Bu gün əcnəbi vətəndaşlar və jurnalistlər həmin ərazilərə səfər edəndə dağıntıların miqyasını öz gözləri ilə görürlər. Eyni zamanda, bizim hesablamalara görə orada 1 milyona yaxın mina basdırılıb. Minaları təmizləmə prosesi olduqca baha başa gəlir və çox vaxt aparır. Ermənistanda heç bir dağıntı yoxdur. Bu ölkə işğal edilməmişdi, o, özü işğalçı idi. Fiziki cəhətdən belə Ermənistanın iqtisadiyyatı bu nəhəng həcmli paketi mənimsəyə bilməz. Beləliklə, bu, çox təəccüblüdür və bu paket elan edildikdən sonra, Prezident Mişelin bu yay Azərbaycana səfərindən sonra biz bu mövzunu daim müzakirə edirik. Biz istəyirik ki, yanaşma vahid standartlara əsaslansın. Biz ədalət istəyirik və əlbəttə, Azərbaycana eyni şərtlərlə, eyni həcmdə vəsaitin verilməsini istəyirik.

-Cənab Prezident, Siz tamamilə haqlısınız. Minaların təmizlənməsi çox həssas, vacib və strateji fəaliyyətdir. Həqiqətən də azərbaycanlıların azad olunmuş ərazilərə geri dönməsi və məskunlaşması arzu olunursa, həmin ərazilərin təhlükəsizliyi təmin edilməli-dir. Bu səbəbdən mən təəccübləndim. Minaların təmizlənməsi kimi həssas bir məsələnin Avropa İttifaqını daha öncə hərəkətə keçməyə vadar etməməsi Sizi təəccübləndirirmi?

-Bilmirəm. Mən dəfələrlə bu məsələləri qaldırmışam və dünən də cənab Mişellə görüşdə hətta təklif etdim ki, Avropa Komissiyası özünün fondları vasitəsilə Azərbaycanda minalardan təmizləmə prosesinin maliyyələşdirilməsini nəzərdən keçirsin. Dedim ki, pulu bizə verməyin, minaların təmizlənməsi ilə məşğul olan Avropa şirkətlərinə maliyyə yardımı ayırın ki, onlar Azərbaycana gəlsinlər və işə başlasınlar. Çünki Azərbaycan üçün fiziki olaraq bunu qısa müddətdə etmək mümkün deyil. Bundan əlavə, bu, çox bahalı işdir və siz tamamilə haqlısınız ki, minalar təmizlənməsə, biz insanların geri qayıdışını təmin edə bilmərik. Onlar bunu 30 ilə yaxındır ki, gözləyirlər. Hazırda genişmiqyaslı bərpa işlərinə başlanılan ərazilər minalardan təmizlənib, digər yerlər isə yox. Yəni, geri dönəcək insanlar ciddi problemlər və həyati təhlükə ilə üzləşəcəklər. Beləliklə, mən ümid edirəm ki, təmaslarımızda buna daha çox aydınlıq gətiriləcək. Əlbəttə, bizim ehtiyaclarımız minaların təmizlənməsi ilə məhdudlaşmır. Hər şey dağıdılıb. Oralarda nə şəhər, nə də kənd var - tamamilə dağıdılmış ərazilərdir. Bizim mövqeyimiz ondan ibarətdir ki, Ermənistana maliyyə töhfəsinin səviyyəsi istər ianə olsun, istərsə də kredit, Azərbaycanla eyni olmalıdır.

-Ola bilərmi ki, Avropa İttifaqı burada bir az ehtiyatlı davranır. Çünki bəzi hesabatlara görə Azərbaycanda hələ də insan hüquqları, mətbuat azadlığı sahəsində müəyyən problemlər var? Azərbaycan bu günə qədər inkişaf edib və hər kəsə məlumdur ki, bu proses zaman tələb edir. Sizcə, bu məsələ həmin fəaliyyəti ləngidə bilərmi?

-Xeyr, mən belə düşünmürəm. Əvvəla, indi Avropa təsisatlarında daha aydın təsəvvür var ki, insan hüquqları və media azadlığına dair problemlərin olması təəssüratı şişirdilib. Çünki Azərbaycanda media ilə bağlı məhdudiyyətlər yoxdur, bizdə azad internet var və senzura mövcud deyil. Azərbaycan əhalisinin 80 faizindən çoxu internet istifadəçisidir, medianı məhdudlaşdırıb azad internetə malik olmaq mümkünsüzdür. Eynilə insan hüquqları məsələsi. Bütün insan hüquqları qorunur və bu gün Azərbaycan uzun illər əvvəl üzləşdiyi tənqidə məruz qalmır. Çünki birincisi, biz avropalı tərəfdaşlarımızı inandırmağa müvəffəq olduq ki, onların məlumatı əsasən səhv ssenariyə əsaslanıb və biz genişmiqyaslı siyasi və iqtisadi islahatlar həyata keçirdik. İkincisi, əgər siz mahiyyətə diqqət etsəniz, görərsiniz ki, Ermənistanda insan haqları və siyasi azadlıqlar kobud şəkildə pozulur. Məsələn, siyasi partiyaların çoxlu

təmsilçiləri həbsdədir. Əsas siyasi partiyaların liderlərinə qarşı cinayət işləri açılıb. Ermənistanda repressiyalarla bağlı böyük ictimai narazılıq var və bütün bunlar açıq-aşkar faktlardır. Lakin Ermənistanın sanki bir daimi çətiri var, orada nə baş verməyindən asılı olmayaraq, o, demokratiya hesab olunur. Bir növ ikili standartlar...

-Üzr istəyirəm. Daha bir sual. Mən çox açıq ola bilərəm?

-Bəli, əlbəttə.

-Siz Ermənistan silahlı qüvvələrinin birinci müharibə zamanı ələ keçirdiyi rayonları ayyarıma geri qaytardınız. Demək olar ki, 15 illik danışıqlarda Siz bu nəticəni əldə etməmişdiniz. Mənim sualım belədir: Əvvəllər Minsk qrupunun fəaliyyətinin qeyri-rəsmi olaraq status-kvoya, sadəcə, sülhün saxlanılmasına yönəldiyi görünürdü. Bu, bəlkə də Rusiya üçün əlverişli idi ki, o, işlər bu cür getdiyi müddətdə rol oynaya bilsin. Minsk qrupunun rolu ilə bağlı fikirləriniz nədən ibarətdir? Çünki Sizin özünüzdə də bu qrupun fəaliyyəti ilə bağlı skeptisizm, hətta məyusluq var idi.

-İlk növbədə, demək istərdim ki, Minsk qrupu ATƏT-in mandatına əsasən, 1992-ci ildən münaqişəni həll etməyə məcbur idi. Onlar ötən il noyabrın sonunadək, biz 44 gün ərzində əraziləri azad edənə kimi 28 il ərzində fəaliyyət göstərdilər. Mənim Minsk qrupunun fəaliyyəti ilə bağlı fikrim Azərbaycan xalqının fikrindən fərqlənmir. Bu, uğursuzluq idi. Biz həqiqəti deməliyik. Məsələnin gün işığı kimi aydın olduğu halda, biz siyasi korrektlik naminə bunun əksini söyləyə bilmərik. Əgər Minsk qrupunun həmsədrləri - dünyanın aparıcı ölkələri, Təhlükəsizlik Şurasının 5 daimi üzvündən 3-ü, 3 nüvə dövləti, dünyanın ən güclü ölkələri Ermənistanın işğalına son qoya bilmədilərsə və ya bunu etmək istəmədilərsə, bu, o deməkdir ki, onların fəaliyyəti uğursuz idi. Onlar 28 il fəaliyyət göstərdilər. Təsəvvür edirsiniz?

-Sözünüzü kəsdiyimə görə, üzr istəyirəm. Madrid prinsiplərindən başlayaq. Lakin bu, uzun dövrdür.

-Bəli, Madrid prinsipləri 10 il əvvəl idi. Onlar isə 1992-ci ildə fəaliyyətə başladılar. Mənim qeyd etdiyim üç aparıcı ölkə isə bundan bir neçə il sonra həmsədr oldu. Lakin istənilən halda, 20 ildən çox fəaliyyət göstəriblər, nəticə sıfra bərabər olub. Bəs, niyə? Bəlkə də ona görə ki, siz qeyd etdiyiniz kimi, status-kvo onlar üçün qəbuledilən idi. Buna baxmayaraq, sizə deyə bilərəm ki, müəyyən mərhələlərdə, hətta Minsk qrupu həmsədr ölkələrinin dövlət başçıları səviyyəsində müsbət bəyanatlar var idi ki, status-kvo qəbuledilməzdir və dəyişdirilməlidir. Bu, bizi çox ümidləndirirdi. Lakin əfsuslar olsun ki, heç bir hərəkət yox idi. Bu, çox sadə idi. Mən bu məsələni dəfələrlə qaldırmışam. Ermənistanı Azərbaycan ərazilərini tərk etməyə və BMT Təhlükəsizlik Şurasının bunu tələb edən qətnamələrinə əməl etməyə yola gətirmək və ya məcbur etmək üçün yeganə yol Ermənistana qarşı sanksiyalar tətbiq etmək idi. Biz bilirik ki, müəyyən hallarda bu sanksiyalar digər ölkələrə qarşı tətbiq olunur, lakin Ermənistana qarşı yox. Yenə də ikili standartlar, yenə də ədalətsiz yanaşma. Azərbaycan xalqı Minsk qrupu üçlüyünün bu daimi səfərlərindən yorulmuşdu. Onlar ildə bir neçə dəfə gəlib-gedirdilər və heç bir nəticə yox idi. Onların fəaliyyəti faktiki olaraq 2019-cu ildən sonra, Ermənistanın baş naziri "Qarabağ Ermənistandır" bəyan edəndən sonra tamamilə iflic oldu. Bu, o demək idi ki, danışıqların sonudur. Çünki əgər Ermənistan "Qarabağ Ermənistandır" deyirsə, nə barədə danışmaq olar? Digər məsələ ondan ibarətdir ki, bir qədər sonra Ermənistan rəhbərliyi dedi ki, Qarabağ müstəqil ölkədir. Bu da əvvəlki bəyanatla ziddiyyət təşkil edirdi. Lakin Minsk qrupu reaksiya vermədi. Onlar hətta bu bəyanatı pisləmədilər. Əlbəttə ki, bu cür davranış yalnız Ermənistanı danışıqlar masasında mövqeyini möhkəmləndirməyə və işğalı sonsuz etməyə cəsarətləndirdi. Ermənistanın hədəfi bu idi və təəssüflər olsun ki, Minsk qrupu bu işdə onlara kömək etdi.

-Təşəkkür edirəm, cənab Prezident. Gəlin regiona, xüsusilə Avropa ilə Rusiya arasındakı problemə keçək. Bu, əslində, Sizin işiniz deyil, lakin Azərbaycan Avropaya kömək edə bilər. Avropa İttifaqında narahatlıqlar var ki, Rusiyanın Ukraynanı işğal etmək ehtimalı elə gərginlik yarada bilər ki, bəzi layihələr təxirə salınar və hətta Rusiya təbii qazı silah kimi istifadə edə bilər. Onu nəzərdə tuturam ki, Avropa İttifaqı öz təchizat marşrutlarını şaxələndirməyi həddindən çox istəyir və əslində, Cənub Dəhlizi ən maraqlı gələcək kanallardan biri kimi görünür. Sizin böyük həcmdə qazınız var, Sizin yaşıl enerji ilə bağlı maraqlı proqramınız var. Sizin ixrac etmək üçün daha çox qazınız var. Siz hətta TAP-la bitən xətti iki dəfə uzadaraq Yunanıstandan Burqasadək çatdıra bilərsiniz. Avropa İttifaqı Sizdən daha çox təbii qazın təchiz edilməsi ilə bağlı kömək istəsə, Siz bu müraciəti mümkün qədər tez bir zamanda təmin etməyə hazır olacaqsınızmı?

-Sözsüz ki, bizim qaz strategiyamız çox aydın və açıq olub. Biz uzun illər ərzində bu mühüm layihəni həyata keçirmək üçün Azərbaycanda çox iş gördük, tərəfdaşlarla birgə işlədik. Bu, XXI əsrin ən böyük infrastruktur layihələrindən biri hesab olunur. Uzunluğu 3500 kilometr olan Cənub Qaz Dəhlizi Bakıdan Adriatik dənizinin dibi ilə, yüksək dağlıq ərazilərdən keçərək İtaliyaya çatır. Bu, texniki baxımdan çox mürəkkəb və əlbəttə ki, çox bahalı layihədir. Azərbaycan Cənub Qaz Dəhlizinin 4 seqmentinin hamısında əsas maliyyə yükünü öz üzərinə götürüb. Ötən ilin dekabrında layihənin tam başa çatmasından əvvəl biz artıq istehlakçılarla müqavilələr imzalamışdıq. Bizim qazımız müqavilə əsasında alındı və qiymətlə bağlı, belə deyək, qaz böhranı zamanı bizim istehlakçılar heç bir dəyişiklik hiss etmədilər.

Gələcək planlarımız barədə danışırıqsa, sözsüz ki, hasilatı artırmaq, ixracı artırmaq imkanı var. Lakin bu, sözsüz ki, avropalı istehlakçıların tələbindən asılı olacaq. Avropa Komissiyası bu prosesdə bizə kömək

göstərdi. Biz Cənub Qaz Dəhlizinin Məşvərət Şurasını mütəmadi olaraq Bakıda Avropa İttifaqının nümayəndələri və Azərbaycanın sədrliyi ilə bir araya gətiririk. Növbəti sessiya gələn ilin fevralında keçiriləcək, orada biz bütün məsələlərlə məşğul olacağıq və gələcək addımlarımızı planlaşdıracağıq. Bu, şirkətlərin, bankların və ölkələrin böyük bir qrupudur. İndi komanda böyüyür, çünki biz artıq Avropanın təchizatçısı olmuşuq. Yanvarın 1-dən başlayaraq biz İtaliya, Yunanıstan və Bolqarıstanı 7,2 milyard kubmetr qazla təchiz etmişik. Gələn il bu, 9 milyard, 2023-cü ildə azı 11 milyard kubmetr olacaq. Beləliklə, bu, ciddi artımdır. Lakin hasilatı artırmaq üçün biz, əlbəttə ki, investisiya yatırmalıyıq və bunu etmək üçün bizim istehlakçılarla müqavilələrimiz olmalıdır. Beləliklə, birincisi müqavilələr, ikincisi investisiya və üçüncüsü qaz. Prosesin mərhələlərinin ardıcıllığı belədir. Lakin biz hazırıq, sizin qeyd etdiyiniz kimi, nəhəng yataqlarımız var, tam yeni, müasir infrastrukturumuz var, Avropanın digər yerlərinə də bağlayıcıların çəkilməsi mümkündür. Siz Balkanları qeyd etdiniz və mən Mərkəzi Avropanı əlavə edərdim. Bu, bizim üçün təchizatın şaxələndirilməsi və istehlakçılar üçün şaxələndirmə olacaq.

-Bəli. Gəlin zənn edək ki, hər şey doğru istiqamətdə gedir. Siz hasilatı, Avropaya ixracı artıracaqsınız. Siz Rusiyanın reaksiyasından qorxmursunuz? Çünki Rusiya Sizin çox mühüm iqtisadi tərəfdaşınızdır, həmçinin regionda nəhəng gücdür. Sizdən xeyli çox qaz ixrac etməsi faktdır. Lakin bu, rəmzi addım ola bilər. Siz Rusiyanın reaksiyasından qorxmursunuz?

-Xeyr, qətiyyən. İlk növbədə, bu məsələ ölkələrin liderləri arasında heç vaxt yüksək səviyyədə müzakirə olunmayıb. Bizim neft kəmərlərindən tutmuş, qaz kəmərlərinədək bütün enerji layihələrimiz regionda çox dostyana mühitdə tamamlanıb. Bu, birincisi. İkincisi, Rusiya bizim siyasətimizə, xarici siyasətimizə, enerji siyasətimizə tam hörmət edir. Biz rəqib deyilik. Dəfələrlə qeyd etdiyim kimi, bu məsələlər bəzən süni şəkildə şişirdilir. Biz heç bir halda Rusiyanın rəqibi deyilik. Çünki Rusiya Avropanı yüz milyardlarla kubmetr qazla təchiz edir və Rusiya qazına tələbat artır. Azərbaycan yeni başlayıb və qeyd etdiyim kimi, bizim Avropaya təchizatımız 2023-cü ildə 11 milyard kubmetr olacaq və əgər yeni müqavilələrimiz olmasa, yeni hasilata investisiya yatırmasaq, bu, belə qala bilər. Ona görə də, bu, heç bir halda bizim Rusiya ilə çox müsbət və yaxşı balanslaşdırılmış münasibətlərimizdə mənfi rol oynaya bilməz.

-Gəlin, Sizin iqtisadiyyatınıza keçək. Ölkəniz enerji, əsasən, neft və təbii qaz ixracından asılıdır. Düşünürəm ki, iqtisadi şaxələndirmə prosesi bu gün Sizin üçün prioritetdir. Açığını desək, indiyədək bu proses çox yavaş gedib. Siz necə sürətləndirmək niyyətindəsiniz? Onu irəliyə aparmaq üçün hansı hədəfiniz var?

-Bizim iqtisadiyyatın quruluşuna gəlincə, hesab edirəm ki, neft və qazın ÜDM-də həcminin əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmasına nail olmuşuq. Uzun illər bundan öncə neft və qazın ÜDM-də payı mütləq çoxluq təşkil edirdi, indi isə yarıdan da azdır. Beləliklə, Azərbaycan iqtisadiyyatının strukturu daha çox balanslaşdırılmış oldu. Lakin bizim ixracımıza gəldikdə, əlbəttə ki, ixracın 90 faizindən çoxunu neft, təbii qaz, neft məhsulları və elektrik enerjisi təşkil edir. Ölkə üçün bu üstünlükdür, çünki biz bazarlara daxil ola bildik, biz neft, təbii qaz, elektrik enerjisi, neft-kimya və neft məhsulları ixrac edirik və bunlar da iqtisadiyyatımıza çoxlu maliyyə axını gətirir. Qazı nə qədər çox ixrac etsək, - çünki qazın həcminin artması açıq-aşkardır, - qeyri-neft məhsullarının ixrac əməliyyatlarında payı bir o qədər də azalır. Neft və qaz üçün biz bazarları axtarmalı deyilik. Neft dünya bazarındadır, qazın artıq bazarı var. Lakin digər, məsələn, kənd təsərrüfatı məhsulları kimi məhsullarımız üçün biz regional bazarlarla məhdudlaşırıq. Avropa bazarına daxil olmaq çox çətindir, çünki Avropa bazarında ölkələr özləri bir-biri ilə rəqabət aparır. Beləliklə, biz əsasən Türkiyəyə, Rusiyaya və bəzi digər ölkələrə ixrac edirik. Deyərdim ki, bu il o baxımdan çox əlamətdar oldu. Qeyri-enerji layihələrinin ixracı 45 faiz artdı. Bizim energetikaya aid olmayan sənayemiz 20 faiz artdı. Bu, həqiqətən də əlamətdar nəticədir. Yenə də ixracın həcmində qeyri-neft seqmentinin nisbəti aşağıdır. Lakin hesab edirəm ki, bu seqment artacaq, xüsusilə azad edilmiş ərazilərdə yeni imkanları və kənd təsərrüfatının, turizmin, bərpa olunan enerjinin və sənayenin nəhəng potensialını nəzərə alsaq. Beləliklə, biz gələcəkdə neft və qazdan asılılığı azaltmağı planlaşdırırıq. Lakin eyni zamanda, biz başa düşməliyik ki, gələcək bir neçə onilliklər ərzində neft və qaz bizim iqtisadiyyatımızda vacib rol oynayacaq.

-Gəlin İtaliyaya keçək. Çünki İtaliya Azərbaycan üçün çox maraqlıdır. İtaliya Azərbaycanın ilk xarici ticarət tərəfdaşı olub, Roma və Bakının yaxşı münasibətləri var. Təbii qazdan əlavə olaraq Azərbaycan aparıcı neft təchizatçısıdır. Azərbaycan iqtisadiyyatının şaxələnməsində italyan şirkətləri üçün imkanlar varmı? Məsələn, Siz azad edilmiş əraziləri yenidən qurmaq niyyətində olduğunuzu dediniz. Hətta yaşıl resurslarla bağlı həyata keçirilə biləcək çoxlu layihələr var.

-Əlbəttə ki, İtaliya nəinki təkcə Avropa qitəsində, dünya miqyasında bizim ən yaxın tərəfdaşlarımızdan biridir. Hesab edirəm ki, indi münasibətlərimiz çox yüksək səviyyədədir. Bunun göstəricisi odur ki, biz strateji tərəfdaşlıq haqqında sənəd imzalamışıq. İtaliya Azərbaycanın strateji tərəfdaşlıq haqqında sənəd imzaladığı Avropa İttifaqına üzv olan 9 dövlətdən biridir. Prezidentlərin və digər hökumət rəsmilərinin yüksək səviyyəli səfərləri olub. Sizin qeyd etdiyiniz kimi, İtaliya bizim əsas ticari tərəfdaşımızdır. İndi isə Transadriatik boru kəmərinin istismara verilməsi ilə Azərbaycan İtaliyanın mühüm təchizatçısına çevrilib. İtaliya istehlakında Azərbaycan qazının həcmi ilbəil artacaq. Eyni zamanda, dost ölkə olaraq İtaliya bizim azad edilmiş ərazilərdə fəaliyyət göstərmək üçün dəvət etdiyimiz ilk ölkələrdən biri olub. Birincisi Türkiyə idi,

ikincisi İtaliya. Sizə deyə bilərəm ki, hazırda italyan şirkətlərinin orada icra etdiyi çoxlu layihələr var. Biz italyan memarlarını Şuşadakı tarixi abidələrimizi və məscidlərimizi bərpa etmək üçün dəvət etmişdik. Bu, çox rəmzi məna daşıyan bir jestdir, çünki Şuşa bizim üçün müqəddəs yerdir. Şuşa Azərbaycanın mədəni paytaxtıdır. Dini məkanlar isə hər kəs üçün müqəddəsdir. Bu, çox yüksək səviyyəli etimaddır. Bu yaxınlarda Şuşaya səfər edəndə işlərini necə görəcəklərini mənə nümayiş etdirən italyan şirkətlərinin nümayəndələri ilə görüşdüm. İtalyan şirkəti Bakıda Zəfər Muzeyinin tikintisinə fəal şəkildə cəlb olunub. Bu, rəmzi məna daşıyan digər bir jestdir, çünki siz bu tarixi Qələbənin bizim üçün nə qədər böyük məna daşıdığını təsəvvürünüzə gətirə bilərsiniz. Biz tərəfdaşlığımızı nümayiş etdirmək üçün və italyan şirkətlərinin yüksək səviyyəli fəaliyyətini, zövqünü və ölkələrimiz arasında dostluq münasibətlərini nəzərə alaraq, məhz buna görə italyan şirkətini dəvət etdik. Mən sizə italyan şirkətlərinin çox fəal iştirak etdiyi azad edilmiş ərazilərdə və Azərbaycanın digər yerlərində çoxsaylı tikinti layihələrini qeyd edə bilərəm. Sizə deyə bilərəm ki, Prezident Mattarellanın ölkəmizə səfəri zamanı biz birlikdə italyan şirkəti tərəfindən tikilmiş neft-kimya zavodunun açılışını etdik. İndi isə eyni şirkət bizim neft emalı zavodumuzun yenidən qurulması üzərində fəal şəkildə işləyir. Bunlar bir neçə milyardlıq layihələrdir. Bu sahələr sənaye, neft-kimya məhsulları, tikinti, memarlıq, bərpa işləri, geniş diapazonlu məsələlərdir. Bir daha qeyd edirəm, bu, bizim dostluğumuzu və tərəfdaşlığımızı nümayiş etdirir.

-İcazə verin, sonuncu sualımı verim. Azərbaycan fərqli ölkə olduğu üçün oradakı iqtisadi məsələlər haqqında eşitmək maraqlı idi. Beləliklə, Azərbaycan dünyada, Asiyada çox önəmli strateji mövqe tutur. O, nəinki enerji habına, eyni zamanda, Qərb və Şərq arasında, Çindən Avropaya qədər sanki bir kommersiya, nəqliyyat habına çevrilə bilər. Bu, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinin bir yolu da ola bilər, regionda sabitliyi təmin edə bilər. Eyni zamanda, bu, vəziyyətin sabitləşdirilməsi və sülhə nail olmaq üçün kömək edə bilər. Bu haqda nə düşündüklərinizi mənə deyə bilərsinizmi?

-Mən sizin fikrinizlə tamamilə razıyam. Əslində, biz bunu Azərbaycanda ən azından son onillikdə fəal şəkildə həyata keçiririk. Azərbaycanı Avrasiyanın nəqliyyat habına çeviririk. Bu, asan iş deyil, çünki bizim açıq dənizə çıxışımız yoxdur. Biz, birinci növbədə, qonşularımızla yaxşı münasibətlərdə olmalıyıq. Çünki bu münasibətlər olmadan heç bir ölkə tranzit ölkəyə çevrilə bilməz. Bu imkanı yaxşı regional əməkdaşlıq mühiti, üstəgəl nəqliyyat infrastrukturuna investisiya yaratdı. Lakin bu, asan deyildi, çünki biz çoxlu sərmayə yatırmalı idik. Bu gün, məsələn, Azərbaycanda bizim altı beynəlxalq hava limanımız var və azad olunmuş ərazilərdə üç beynəlxalq hava limanımız var. Birinin açılışı artıq olub, ikisi də olacaq. Biz ölkəmizi bütün qonşu ölkələrlə birləşdirən dəmir yolu sistemini şaxələndirdik. Bizim müasir magistral yollarımız var. Yeri gəlmişkən, Davos Forumunun reytinqinə əsasən, Azərbaycan yolların keyfiyyətinə görə 27-ci, hava nəqliyyatı xidməti və dəmir yolu nəqliyyatı xidmətinə görə 11-ci və 12-ci yerdə qərarlaşıb. Beləliklə, bu, artıq baş verir. Biz artıq Mərkəzi Asiyadan gələn mallar üçün tranzit ölkəyə çevrilmişik. Çin də öz mallarını Avropa məkanlarına daşıyır. Üstəgəl, əlavə üstünlük ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizi üzərində yerləşir. Bu dəhliz Şimali Avropa, Rusiya, Azərbaycan, İran və Fars körfəzindən keçir. Dəmir yolu və avtomagistral olmasından asılı olmayaraq, Şimal-Cənub dəhlizinin Azərbaycan seqmentində aparılan bütün tikinti işləri artıq tamamlanıb. Əlbəttə ki, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra hər yerdə artıq Zəngəzur dəhlizi adlandırılan yeni dəhlizi açmaq üçün imkan var. O, Azərbaycandan Ermənistana və oradan Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikasına gedərək Türkiyə və Avropaya qədər uzanır, bu da nəqliyyat üçün alternativ marşrut olacaq. Üstəgəl biz Bakının yaxınlığında Ələt qəsəbəsində yerləşən azad iqtisadi zonanın yaradılması üzərində fəal çalışırıq. Bu zona gələn il fəaliyyətdə olacaq. Ümid edirik ki, bu coğrafi mövqe, artıq şaxələnmiş nəqliyyat şəbəkəsi bizə orada çalışmağa üstünlük verən investorları cəlb etməyə kömək edəcək. Beləliklə, nəqliyyat sektoru enerji sektorundan sonra aparıcı sektorlardan biri olacaq və bu komponentə yatırılmış investisiyalar, əlbəttə ki, çoxlu mənfəət gətirir. Mən üstəlik Xəzər dənizində ən böyük ticarət limanının açılışını qeyd edərdim. Onun yükaşırma gücü 25 milyon tona qədər arta bilər. Gəmiqayırma zavodunun tikintisi. Biz artıq özümüzü bütün növ yük gəmiləri, tanker və bərələrlə təmin edirik. Beləliklə, bu, həqiqətən də böyük aktivdir. Üstəgəl sizin qeyd etdiyiniz kimi, Azərbaycandakı sabitlik, etibarlılıq. Çünki biz heç vaxt heç bir müqaviləni pozmuruq, müqavilədə olan hətta bir sözü belə pozmuruq. Odur ki, bizim tərəfdaşlar bizə etibar edir və bütün qonşularımızla yaxşı münasibətlərimiz var. Əlavə olaraq, ümid edirik ki, Ermənistanla da münasibətlər normallaşacaq, dünən baş nazir Paşinyan və Prezident Mişellə müzakirə etdiyimiz kimi. Onda Ermənistanın da regional nəqliyyat şəbəkəsinin üzvü olmağa imkanı olacaq, çünki indi o, çıxılmaz vəziyyətdədir. Onun Rusiya ilə dəmir yolu əlaqəsi yoxdur, olacaq. Onun İranla dəmir yolu əlaqəsi yoxdur, Azərbaycan ərazisindən olacaq. Azərbaycan Ermənistan ərazisindən Naxçıvan Muxtar Respublikasına gedəcək. Burada uduzan tərəf yoxdur. Hesab edirəm, Ermənistanda bu qızıl fürsəti həqiqətən dərk etməlidirlər ki, onlar daha da fəal hərəkət etsinlər və bu gələcək planlarda bizə qatılmaq üçün tərəddüd etməsinlər.

-Çox sağ olun, cənab Prezident.

-Təşəkkür edirəm.

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ
SUSTAINABLE DEVELOPMENT MANAGEMENT

UOT 351.78:504.4/8:614.8; UOT 327(4/9):930.22(4/9)

PƏRVİZ ŞAHBAZOV
Azərbaycan Respublikasının Energetika naziri

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ENERJİ TƏHLÜKƏSİZLİYİ SİYASƏTİ: YAŞIL ARTIM ÖLKƏSİNƏ DOĞRU

Azərbaycan Respublikası zəngin enerji ehtiyatlarına, inkişaf etmiş yanacaq və enerji infrastrukturuna və enerji sisteminə malik ölkələrdəndir. Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyi siyasətinin əsasları öz başlanğıcını 1994-cü il sentyabrın 20-də imzalanmış Azərbaycanın XX əsr tarixində siyasi, iqtisadi və strateji əhəmiyyətinə görə ən mühüm müqavilələrdən biri – Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yerləşən "Azəri", "Çıraq" yataqlarının və "Günəşli" yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında Sazişdən - "Əsrin müqaviləsi"ndən götürmüşdür.

Təməli Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən formalaşdırılan enerji siyasəti "Əsrin müqaviləsi" ilə dünyanın ilk neft hasilatçılarından olan Azərbaycanı beynəlxalq enerji bazarlarında birbaşa iştirakçıya çevirdi. "Əsrin müqaviləsi" həm karbohidrogen ehtiyatlarının miqdarına, həm də qoyulan sərmayələrin həcminə görə dünyada bağlanan ən iri sazişlərdən biridir.

"Əsrin müqaviləsi" çərçivəsində reallaşdırılan transmilli layihələr Cənubi Qafqaz və Xəzər hövzəsinin digər dövlətləri ilə müqayisədə Azərbaycanın beynəlxalq aləm üçün geosiyasi və geoiqtisadi dəyər ölçülərini xeyli artırıb, regional və beynəlxalq perspektivini yüksəldib, xarici aləmlə ictimai-siyasi, elmi-nəzəri tərəfdaşlıq münasibətlərinə və milli inkişafına ciddi təsir göstərib. Respublikanın təhlükəsizliyinin, dinamik inkişafının və gələcək tərəqqisinin möhkəm təməli qoyulub. Zamanında ulu öndər Heydər Əliyev də bu sazişin Azərbaycan tarixi, siyasi və beynəlxalq əhəmiyyətini belə dəyərləndirmişdir: "Əsrin müqaviləsi ilə qoyduğumuz təməl XXI əsrdə Azərbaycan xalqının inkişafı, firavan həyatı, müstəqil Azərbaycan dövlətinin suverenliyinin daha da möhkəmlənməsi üçün gözəl imkanlar yaradır və inanıram ki, XXI əsr müstəqil Azərbaycan dövləti üçün ən xoşbəxt dövr olacaqdır" (1).

2017-ci il sentyabrın 14-də beynəlxalq ictimaiyyət Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyi sahəsində yeni və tarixi bir səhifə yazdığına şahidlik edib. Həmin gün Azərbaycanın unikal enerji strategiyasının memarı olan Heydər Əliyevin adını daşıyan mərkəzdə "Azəri", "Çıraq" və "Günəşli" yataqları üzrə yeni sazişin imzalanması ilə bu yataqların işlənilməsi 2050-ci ilə qədər uzadılıb. Nəticə etibarı ilə Azərbaycan bu gün unikal enerji təhlükəsizliyi kursu olan aktordur. Beləliklə illər öncə çoxlarının qeyri-real, xəyal kimi qəbul etdiyi bu layihə artıq əzəmətli bir gerçəklikdir. Burada "Əsrin müqaviləsi"nin 10-cu ildönümündə ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin səsləndirdiyi bir fikri yada salmaq yerinə düşərdi: "Əsrin kontraktı"nın imzalanması tarixi hadisədir. Bu kontraktın faydasını bu gün Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı görür. Təsəvvür etmək çətindir ki, əgər "Əsrin kontraktı" imzalanmasaydı, Azərbaycan o vaxt nəyin hesabına öz iqtisadi inkişafını təmin edə bilərdi. Biz nəyin hesabına uğurla inkişaf edə bilərdik. "Əsrin kontraktı"nın bizim müstəqil tariximizdə xüsusi yeri, xüsusi rolu var" (2).

Enerji resursları ölkəmiz üçün dövlət gəlirlərinin artması mənbəyi olmaqla yanaşı ciddi geosiyasi alətə çevrilib. Azərbaycan artıq dünya enerji təhlükəsizliyinə töhfə vermiş dövlətlərdən sayılır. Nəticə etibarı ilə qlobal arenada enerji təchizatçısı kimi Azərbaycanın müstəqil beynəlxalq siyasət həyata keçirmə imkanları möhkəmlənib.

Azərbaycanın hazırda əməkdaşlıq, sabitlik və inkişafın hərəkətverici qüvvəsi kimi regional və qlobal miqyasda mövqeyini gündən-günə möhkəmləndirən uğurlarının təməlində güclü strateji kurs və liderlik əzmi dayanır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin yürütdüyü inkişaf strategiyası Ümummilli Lider Heydər Əliyev siyasətinin məntiqi nəticələridir. Dövlət başçısı 2003-cü ildən bəri Ulu Öndər Heydər Əliyevin güclü və müstəqil dövlət quruculuğu ideyalarını Azərbaycanın regional liderliyi statusuna qədər inkişaf etdirib. Bu prosesdə enerji təhlükəsizliyi kursunun rolu isə misilsiz olub.

Belə ki, Azərbaycanın iqtisadi və siyasi müstəqilliyinin, enerji ölkəsi kimi dünya enerji sisteminə qayıdışının və inkişafının təminatçısı olan "Neft Strategiyası"nın hədəflərinə nail olunub. Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərləri istifadəyə verilib, "Yeni əsrin müqaviləsi" nin imzalanması ilə Cənub Qaz Dəhlizi reallaşdırılıb.

"Əsrin müqaviləsi" və onun yol açdığı bu layihələr ölkəmizin iqtisadi inkişafına xidmət etməklə yanaşı, həm də region və Avropa dövlətlərinin enerji təhlükəsizliyini təmin etmiş oldu. Həmçinin yeni mənbə və neft-qaz marşrutlarını şaxələndirən ölkə kimi Azərbaycanın geosiyasi çəkisini də artırdı.

Ölkə Prezidenti İlham Əliyev enerji təhlükəsizliyi məsələsinin Azərbaycanın prioriteti olmasını dəfələrlə vurğulayıb: "Enerji təhlükəsizliyi əslində hər bir ölkənin milli təhlükəsizliyi məsələsidir. Bu gün enerjini siyasətdən, iqtisadiyyatdan ayırmaq qətiyyən mümkün deyil. Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində biz hamımız tərəfdaşlarımızla iştirak edəcəyik" (3).

Hazırda Avropada davam edən enerji böhranı da təsdiqləyir ki, enerji təhlükəsizliyinə yanaşmada Azərbaycan modeli daha rasionaldır.

Bu, enerji resurslarının, enerji təchizatının, tədarük bazarlarının şaxələndirilməsidir və eyni zamanda enerji təhlükəsizliyi ilə ekoloji təhlükəsizlik arasında balanslaşmanı seçməkdir.

Məhz Azərbaycan Prezidentinin proqnozlaşdırılmış, dünyadakı çağırışları çevik nəzərə alan enerji siyasəti ölkəmizin enerji təhlükəsizliyinin qarantıdır.

Dövlət başçısının uzaqgörənliyinə parlaq nümunələrdən biri vaxtından əvvəl "Əsrin müqaviləsi"nin müddətinin uzadılmasıdır.

Enerji transformasiyası dövründə bir çox beynəlxalq enerji şirkətlərinin neft-qaz layihələrindən geri çəkildiyi, neft sektoruna investisiyaların azaldığı, "yaşıl" enerjiyə üstünlük verən strategiyaların qəbul edildiyi vaxtda belə bir müqavilənin mövcudluğu kifayət qədər etibarlı təminatdır. İstismara veriləndən indiyə kimi Azəri-Çıraq-Günəşli yataqlarından 550 milyon tondan çox neft çıxarılıb, SOCAR-a 50 milyard kubmetrdən çox səmt qazı verilib və 157 milyard dollardan çox gəlir əldə edilib. Neft-qaz sektorunun yaxın onilliklərdə də ölkə iqtisadiyyatında mühüm yer tutacağını nəzərə aldıqda apstrim əməliyyatlarında davamlılıq strateji əhəmiyyət daşıyır.

Azəri-Çıraq-Günəşli yataqlarının 2050-ci ilədək işlənilməsi, yeni layihələrə başlanması növbəti illərdə də bizə istehsal və ixrac profilini saxlamağa imkan verəcək və buna görə 2022-2024-cü illərdə ölkədə 34 milyon tondan çox neft hasilatı proqnozlaşdırılır. Qaz hasilatının isə qarşıdakı illərdə artım dinamikasını izləyərək 2024-cü ildə 50 milyard kubmetrə çatacağı gözlənilir.

Azərbaycan Prezidentinin düzgün planlaşdırılmış məqsədyönlü siyasətinin növbəti bir uğuru "Şahdəniz" qazının yeni marşrutla Avropa bazarına ən çox ehtiyac duyulan vaxtda daxil olması və Cənub Qaz Dəhlizinin bütün parametrləri ilə enerji təhlükəsizliyinə xidmət etməsidir.

Təbii qazın enerji keçidi prosesində riskləri sığortalayan rolu hazırda Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin təminatındakı strateji əhə-

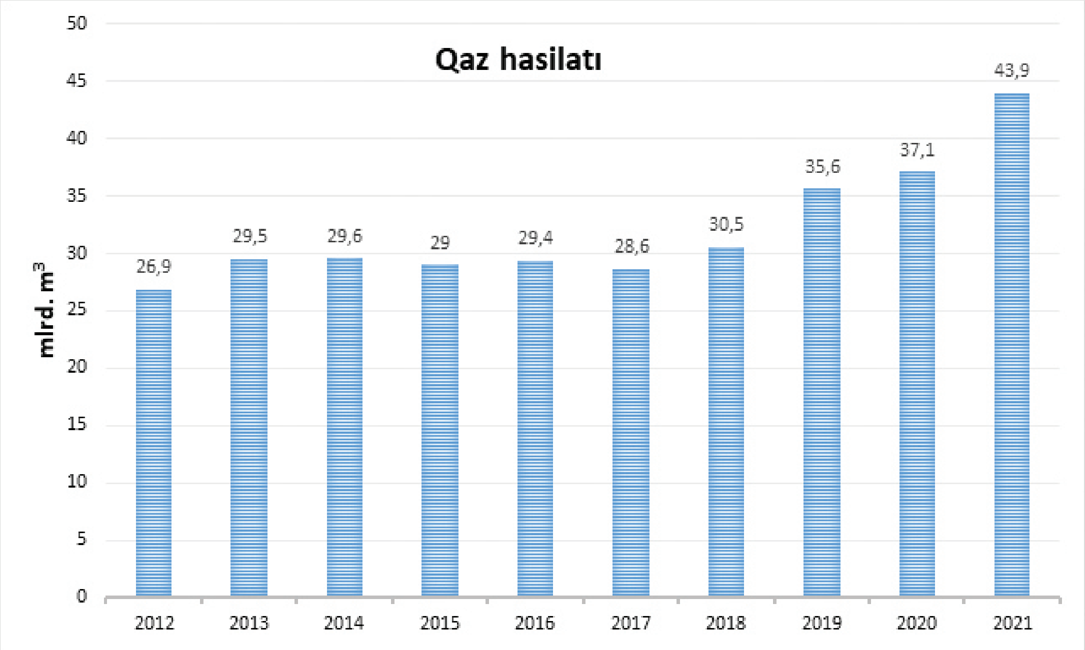

miyyətini daha da artırır. 2021-ci ildə TANAP və TAP ilə Türkiyə və Avropa istehlakçılarına ümumilikdə, təqribən 13,8 milyard kubmetr təbii qaz nəql edilib. Təkcə Avropaya 2021-ci ildə uzunmüddətli müqavilələr, habelə qısamüddətli spot əməliyyatları üzrə, təxminən, 8,15 milyard kubmetr təbii qaz nəql olunub (4). Bununla da avropalı istehlakçıların daha münasib şərtlərlə təbii qazla təminatına, enerji ilə yanaşı ekoloji təhlükəsizliklərinə töhfə verilib. Başqa sözlə, Avropaya təbii qazın nəqli tədarük bazarlarını şaxələndirməklə istehsalçı kimi ölkəmizin, mənbə və marşrutları diversifikasiya etməklə isə istehlakçı ölkələrin enerji təhlükəsizliyini gücləndirir.

Avropaya ixracın artırılması üçün zəruri potensial var və Avropa istehlakçılarından əlavə qaz tələbatı olacağı təqdirdə, bu istiqamətdə müvafiq addımlar atıla və gələcəkdə təchizat coğrafiyamız Qərbi Balkanlara və Şərqi Avropanın bir sıra digər ölkələrinə qədər genişləndirilə bilər. Danılmaz bir həqiqətdir ki, enerji təhlükəsizliyinin ölçüsü güclü enerji siyasətidir.

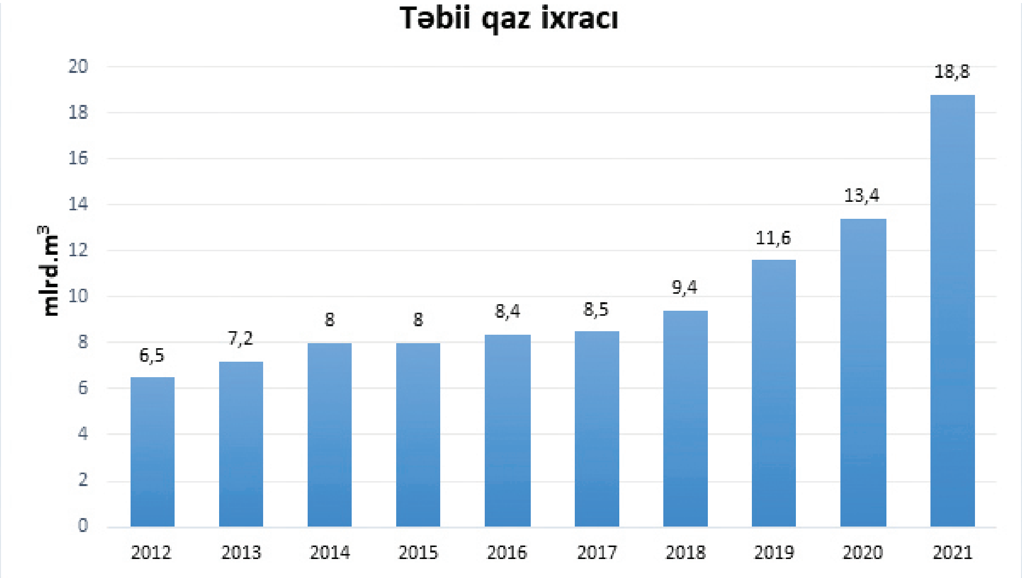

Bu aspektdə, ölkəmizin Xəzərin enerji ehtiyatlarını kapitala və inteqrasiya dəyərlərinə çevirmək təcrübəsi, səmərəli enerji siyasəti neft-qaz resursları ilə zəngin digər Xəzəryanı ölkələr üçün də stimullaşdırıcı rol oynayır.

Azərbaycanın öndərliyi ilə enerji təhlükəsizliyində Xəzər regionunun imkanlarını reallaşdıran yeni tarixi razılaşmalar əldə edilir.

Həm Xəzər dənizində "Dostluq" yatağının birgə işlənməsi üzrə Azərbaycanla Türkmənistan arasında razılaşma, həm də Azərbaycan, Türkmənistan və İran arasında qazın svop tədarükü üzrə müqavilə bu baxımdan tarixi əhəmiyyətli addımlardır.

Bu sənədlər bütün tərəflərə enerji təhlükəsizliyi ilə bağlı yeni həllər və regional əməkdaşlıq üçün mühüm fürsətlər yaradır.

Enerji ilə regional və qlobal əməkdaşlıq mühitinin yaradılması, xüsusilə, Azərbaycan Prezidentinin enerji siyasətində əsas xətlərdən biridir və bu missiya dünyada enerji ilə bağlı böhranlı situasiyaların nizamlanmasına öz töhfəsini verməkdədir. Bunun bariz nümunəsi Cənab Prezidentin təşəbbüsü olan OPEC və qeyri-OPEC ölkələrinin əməkdaşlıq formatının qlobal neft bazarının balanslaşdırılmasındakı təsirli roludur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev öz qətiyyəti, strateji baxışı, yüksək liderlik keyfiyyətləri ilə ölkəmizin davamlı inkişafının, ərazi bütövlüyünün və regionda yeni geosiyasi reallıqların memarıdır.

Qarabağın, Şərqi Zəngəzurun bərpası və reinteqrasiyası ilə bərabər kommunikasiyaların açılmasını əhatə edən hazırkı proseslər Cənab Prezidentin Cənubi Qafqazda təhlükəsiz və firavan gələcəklə bağlı aydın baxışlarını nümayiş etdirir. Məhz dövlət başçısı azad edilmiş ərazilərin "Yaşıl enerji zonası"na çevrilməsi və bu təşəbbüsün 2030-cu ilə qədər ölkənin sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlərində "yaşıl enerji məkanı" məqsədi ilə uzlaşdırılması strateji yanaşmasının müəllifidir.

Belə ki, 44 gün davam edən və Azərbaycanın möhtəşəm qələbəsi ilə yekunlaşan savaşdan sonra, dövlət başçısının tapşırığına əsasən, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə "yaşıl enerji zonası"nın yaradılması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsinə başlanıldı.

Qarabağ regionunda bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə, enerji səmərəliliyi, ekoloji təmiz texnologiyalar, o cümlədən nəqliyyat vasitələrinin tətbiqi və digər məsələləri əhatə edəcək "yaşıl enerji zonası" konsepsiyası hazırlandı.

Hazırlanmış "Yaşıl enerji zonası" Konsepsiyası investorlar da daxil olmaqla hər kəs üçün bu bölgəni ekoloji cəhətdən təmiz enerji ilə təchiz edəcək böyükmiqyaslı fəaliyyətin aydın mənzərəsini yaradır. Prezident İlham Əliyevin də qeyd etdiyi kimi, "yaşıl enerji" konsepsiyası, əsasən, Azərbaycan üçün irəliyə aparan yoldur: "Bu, bütün ölkəyə və xüsusən də azad olunmuş ərazilərə aiddir. Mən artıq bəyan etmişəm ki, azad olunmuş bütün ərazilər "yaşıl enerji zonası"nı təşkil edəcək. Onlar Azərbaycanın böyük hissəsini təşkil edir" (5).

Azad olunmuş ərazilərdə bir sıra böyük layihələrin məhz xarici investisiya hesabına həyata keçirilməsi əsas prioritetlərimizdəndir.

Bu ərazilərdə yaşıl xarici sərmayə qoyuluşunun ilk nümunəsi 240 MVt gücündə Günəş Elektrik Stansiyası üzrə BP ilə əməkdaşlığımızdır.

Xarici investisiya hesabına digər bir layihənin Kəlbəcər və ya Laçın ərazisində reallaşdırılması nəzərdə tutulur.

100 MVt gücündə külək elektrik stansiyası layihəsinə marağın öyrənilməsi məqsədi ilə investorlara məlumat sorğusu sənədi təqdim olunub.

Bundan başqa, işğaldan azad edilmiş ərazilərin hidroenerji potensialından istifadə olunması istiqamətində müvafiq tədbirlər görülür.

Həmçinin 140 MVt gücündə "Xudafərin" və "Qız Qalası" su elektrik stansiyalarının inşasının yaxın 2-3 ildə tamamlanması da regionun yaşıl enerji zonasına çevrilməsinə öz töhfəsini verəcəkdir.

Qarabağda aparılan quruculuq işlərini nəzərə alsaq demək olar ki, qarşıda görüləcək işlər çoxdur, xüsusilə də enerji sahəsində. Bütün bunlar isə ölkəmizi enerjinin şaxələndirilməsi baxımdan daha da zəngin və maraqlı edir.

Azərbaycanın öz inkişafında yeni səviyyəyə yüksəlməsi müasir ətraf mühit və enerji çağırışları şəraitində enerji mərkəzi kimi əhəmiyyətini qoruyub saxlamasından asılı olacaq.

Burada da dövlət başçısının daha bir liderlik keyfiyyətinə – dəyişikliklərə çevik reaksiya verməklə inkişaf proseslərinin önündə addımlamasına - şahid oluruq.

Cənab Prezidentin karbon emissiyalarının azaldılması üzrə qlobal çağırışlara əsaslanan, eyni zamanda enerji təhlükəsizliyi ilə ekoloji təhlükəsizliyi uzlaşdıran baxışları və energetika sektorunda islahatları enerji kursumuza yeni məzmun qazandırır.

Hazırda ölkəmiz "yaşıl artım" ölkəsinə və "yaşıl enerji" məkanına transformasiya yolunda səylə irəliləyir.

Bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafı, enerji səmərəliliyi, hidrogen istehsalı, elektromobillər, enerji sisteminin çevikliyinin artırılması və investisiyaların cəlbi məqsədilə qanunverici və tənzimləyici mühitin təkmilləşdirilməsi fəaliyyətimizdə əsas istiqamətlərdir. Ötən il qəbul olunan iki yeni qanun bərpa olunan enerji və enerji səmərəliliyi üzrə əməli nəticələrə yol açır.

Hədəfimiz ölkəmizin ümumi enerji istehsalı gücündə bərpa olunan enerjinin payını 16,5%-dən 2030-cu ildə isə 30%-ə çatdırmaqdır.

Bu məqsədlə quraşdırılacaq 1500 MVt-lıq yeni istehsal güclərinin 470 meqavatı pilot layihələr vasitəsilə 500 milyon ABŞ dollarından çox xarici sərmayə hesabına artıq reallaşdırılır. 240 MVt-lıq "Xızı-Abşeron" Külək Elektrik Stansiyası və 230 MVt gücündə "Qaradağ" Günəş Elektrik Stansiyası Azərbaycanın bərpa olunan enerji tarixində ilk xarici investisiya əsaslı layihələrdir. Hər iki stansiyasının istifadəyə verilməsi ilə bərpa olunan enerji mənbələrinin payı elektrik enerjisinin qoyuluş gücündə 21.2 faizə çatacaqdır.

Bərpa olunan enerji layihələrinin hərraclara çıxarılması, Xəzər dənizinin nəhəng külək enerjisi potensialının istifadəsi ilə bağlı planlarımız "yaşıl enerji" gələcəyinin investorlarla birgə qurulması üçün fürsətlərdir.

Bir sözlə, Azərbaycanın enerji kursu cənab Prezidentin rəhbərliyi ilə qlobal çağırışlara uyğun şəkildə yüksək siyasi məharətlə həyata keçirilir və bu da ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə mövqeyini davamlı olaraq möhkəm-ləndirəcəkdir.

Ədəbiyyat:

1. https://president.az/az/pages/view/azerbaijan/contract
2. Prezident İlham Əliyevin "Əsrin müqaviləsi"nin 25 illiyi və Neftçilər Günü münasibətilə keçirilən mərasimdə nitqi. Bakı, 20 sentyabr 2019-cu il. https://azertag.az/xeber/1332408
3. Prezident İlham Əliyevin Bakıda "Əsrin müqaviləsi"nin 20 illiyinə və "Cənub" qaz dəhlizinin təməlinin qoyulmasına həsr olunmuş təntənəli mərasimdə çıxışı. Bakı, 20 sentyabr 2014. https://president.az/az/articles/view/12921
4. "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası çərçivəsində Energetika Nazirliyi tərəfindən 2019-cu ilin yekunu üzrə həyata keçirilmiş tədbirlərə dair məlumat // https://minenergy.gov.az/uploads/Proqramlar/gb2020/2020gb-yekun.pdf
5. https://apa.az/az/xeber/xarici-siyaset/1642488139-0
6. Алиев И. Каспийская нефть Азербайджана. М.: Известия, 2003, 798 с

Açar sözlər: *enerji təhlükəsizliyi, ekoloji təhlükəsizlik, yaşıl enerji, sosial-iqtisadi inkişaf*

Parviz Shakhbazov
Minister of Energy of the Republic of Azerbaijan

ENERGY SECURITY POLICY OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN: TOWARDS A GREEN GROWTH COUNTRY

ABSTRACT

The paper examines current issues such as accelerating the transition from traditional energy sources to renewable energy, increasing the share of renewable energy in transport and heat supply, promoting energy efficiency, ensuring access to advanced energy efficiency practices, and challenges to energy security in our country.

Keywords: *energy security, environmental security, green energy, socio-economic development*

Парвиз Шахбазов
Министр Энергетики Азербайджанской Республики

ПОЛИТИКА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ: НА ПУТИ К СТРАНЕ ЗЕЛЕНОГО РОСТА

РЕЗЮМЕ

В статье были исследованы такие актуальные вопросы, как ускорение перехода нашей страны от традиционных источников энергии к возобновляемым источникам энергии, увеличение доли возобновляемых источников энергии в транспорте и теплоснабжении, продвижение энергоэффективности и обеспечение доступа к передовым технологиям в области энергоэффективности.

Ключевые слова: *энергетическая безопасность, экологическая безопасность, зеленая энергия, социально-экономическое развитие*

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ
SUSTAINABLE DEVELOPMENT MANAGEMENT

UOT 328; 342.5; 351/354; UOT 008(091)

К концепции развития духовной культуры азербайджанского народа

Фуад Мамедов
Профессор кафедры Истории Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, доктор исторических наук, президент Ассоциации культуры Азербайджана «Симург», вице-президент Международной гуманитарной академии «Европа-Азия», иностранный член РАЕН, почетный член ВАС, академик МАГИ, МАНПИР, МАПСН, МГА
e-mail: fuadtm7@gmail.com

ВЫСОКОКУЛЬТУРНЫЙ АЗЕРБАЙДЖАНЕЦ, КАК ВОЗОБНОВЛЯЕМЫЙ СТРАТЕГИЧЕСКИЙ РЕСУРС НАЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

«Культура спасет общество,
Если общество защитит культуру!»

В условиях глобализации взаимосвязанная и взаимозависимая мировая цивилизация оказалась в состоянии глубокого кризиса, обусловленного конфликтом культур и интересов, сокращением природных ресурсов, социально-экономическими, политическими и экологическими вызовами. В этих условиях для всего мира стало очевидным, что безальтернативной спасительной силой человечества является только высокая духовная культура.

Всякая цивилизация включает в себя два основных ареала: духовную культуру и антикультуру. Духовная культура – это гуманистический созидательный процесс, его результаты, ценности и технологии, обеспечивающие сохранение человеческой жизни и улучшение ее качества. Экономическое производство, материальные предметы и ценности являются, прежде всего, продуктом материализации результатов интеллектуального труда человека.

Духовная культура – безусловный фактор спасения человека и человечества от зла и гибели как результата неправильного мышления и поведения, во многом обусловленных сверхэгоизмом одних и невежеством других. Она включает в себя все созданные для удовлетворения жизненных потребностей блага культуры, позитивное и прогрессивное достояние, обеспечивающее безопасную жизнь общества и человечества. Это достижения науки, образования и просвещения, литературы и искусства, способствующие развитию интеллектуальной и нравственной культуры общества, техники и технологии, культуры труда и производства, культуры семьи и жизнедеятельности, человеческих и международных отношений, права, медицинской, экологической и религиозной культуры.

Антикультура – это, во многом обусловленные сверхэгоизмом одних и невежеством других, опасные для мира и устойчивого

развития народов деструктивные явления и процессы, разрушающие нравственность и гуманистические основы жизни человечества.

В условиях цивилизационного кризиса стратегической целью Азербайджанской Республики, нацеленной на позитивный образ будущего, является совершенствование жизнеспособного азербайджанского общества и сильного государства, с эффективной культурой – наукой, образованием и искусством, конкурентоспособным человеческим потенциалом и экономикой, обеспечивающими высокое благосостояние и обороноспособность, устойчивое и безопасное развитие.

Цивилизационный кризис, неопределенности и постоянные изменения в политике и экономике оказывают негативное влияние на развитие науки, образования и культуры, способствуют девальвации нравственных ценностей. Это порождает серьезные опасности и риски для национального развития Азербайджана, выдвигая новые требования к обеспече-нию конкурентоспособности и безопасности нашего государства.

Анализируя эти требования, азербайджанское государство исходит из того, что мерилом оценки достижений общества служат – уровень жизни, определяемый, прежде всего, интеллектуальным потенциалом общества и гуманистическим отношением к человеку, ибо в научных знаниях людей заключена сила духовной культуры, а в гуманистической идеологии – энергия национального самосознания азербайджанского народа. При этом критерием ценности человека является не национальность или этнос, не религия, не место рождения, не место проживания, не профессия, а его духовная культура.

В новых исторических условиях важную роль в преодолении этих угроз призвано сыграть Министерство культуры Азербайджанской Республики. В результате осуществляемой Министерством продуктивной социально-культурной политики, духовная культура Азербайджана направляется на формирование знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности наших граждан. Она обеспечивает развитие интеллектуальной культуры, национального самосознания, высокой культуры труда и производства, ответственности людей друг перед другом, перед обществом и государством, совершенствование культуры человеческих отношений, гражданской культуры, образа и качества жизни. Деятельность Министерства культуры Азербайджана стимулирует инициативу и активность творцов культуры – ученых, педагогов, деятелей искусств и других специалистов, направленную на создание духовных и материальных благ для жизнедеятельности народа.

Вместе с тем, новые вызовы требуют значительного повышения креативной, идеологической и координирующей роли Министерства культуры в обеспечении устойчивого, конкурентоспособного и безопасного человеческого развития в Азербайджанской Республике. Связано это с тем, что путь к успешному достижению стратегических национальных целей лежит через опережающее развитие духовной культуры.

Общенациональный лидер азербайджанского народа Гейдар Алиев придавал большое значение духовной культуре, созиданию, творчеству, нравственным ценностям, высококультурным людям, призывая «поднять в обществе авторитет интеллигенции, деятелей культуры и науки». «Народ, обладающий высокой культурой, - говорил он, - всегда будет идти вперед, будет жить и развиваться». При этом Гейдар Алиев подчеркивал особую роль науки и ученых, обращая внимание на ценность

критического анализа, важность соединения науки с практикой в целях извлечения реальной пользы для народа, общества, страны.

Системный культурологический анализ опыта мирового развития показывает, что характерные для глобализации деструктивные процессы во многом обусловлены девальвацией ценностей интеллектуальной и нравственной культуры, невежеством одних и сверхэгоизмом других людей. Эта тенденция ведет к разрушению позитивных стандартов и норм жизнедеятельности, снижению уровня востребованности научных знаний и ответственности людей. Исходя из этого, неограниченные преобразовательные возможности духовной культуры должны быть поставлены на службу устойчивому и безопасному национальному развитию Азербайджанской Республики.

Азербайджанский народ обладает древней и богатой духовной культурой – высокой культурой семьи, традиционной человечностью и добротой, способностями и дарованиями, научными знаниями и трудовыми навыками, патриотизмом, мужеством и героизмом, обеспечивавшими его выживание и развитие в сложных условиях в различные периоды истории.

Суровым испытанием жизнеспособности многовековой азербайджанской культуры явилась 44-х дневная Отечественная война 2020 года. Она обнаружила невероятные резервы духовной культуры нашего народа, основанные на таких традиционных культурных ценностях как мужество, героизм, справедливость, благородство характера, патриотизм, гуманизм, твердая воля, ответственность, совесть.

Героическая победа в 44-х дневной Отечественной войне показала преимущества духовной культуры азербайджанского народа, его сильный дух, сплоченность и единство в борьбе за Родину. Она продемонстрировала мудрую политическую и военную стратегию президента Ильхама Алиева, его глубокие знания, эрудицию и способности, как государственного лидера, его военный и дипломатический талант, имевшие определяющее значение для славной победы над армянскими агрессорами.

Дальнейшие успехи прогрессивной социально-культурной политики страны, нацеленной на рост благосостояния и безопасности народа, в решающей степени зависят от уровня, качества и темпов развития конкурентоспособного человеческого капитала, ядром которого являются высококультурные азербайджанцы, обладающие необходимым уровнем научных и практических знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности, отвечающей национальным интересам.

Среди актуальных задач, способствующих развитию конкурентоспособного человеческого капитала можно отметить следующие:

- Практическое применение в государственном управлении инновационной культурологической методологии с использованием теории нечеткой логики Лютфи Заде и универсального метода «Культурогическая пирамида», а также таких научных принципов, как стратегия, технология, этика, социология и эстетика.
- Разработку инновационных моделей и прогнозов развития Азербайджанской Республики на основе компаративного культурологического анализа достижений и опыта развития прогрессивных стран мира, а также процессов и тенденций глобализации.
- Осуществление взвешенной политики меритократического воспитания и управления, способствующей высокой социальной мобильности общества.

- Изучение и рациональное использование трудов азербайджанских культурологов, содержащих концепции, научные разработки, инновационные методологические принципы и практические рекомендации, отвечающие национальным интересам и получившие международное признание.
- Содействие «производству» высококультурных азербайджанцев, развитию культурных элит, подготовке и использованию экспертов-культурологов, осуществлению культурологической экспертизы принимаемых решений и программ национального развития на всех уровнях и др.

Высококультурный азербайджанец является возобновляемым стратегическим ресурсом и главной движущей силой устойчивого, конкурентоспособного и безопасного национального развития нашей страны. В силу этого формирование и развитие высококультурных людей в Азербайджане стало одной из стратегических целей государственного строительства и управления. Руководствуясь этой целью, политические и культурные элиты, каждый ученый, педагог, политик и общественный деятель, любящий свой народ, должен способствовать развитию интеллектуальной и нравственной культуры своих граждан, считая приоритетной национальной задачей содействие «производству» высококультурных азербайджанцев.

Важнейшими социальными технологиями такого производства служат наука, образование, просвещение и воспитание людей, в первую очередь, детей и молодежи, развитие культуры личности, семьи, трудовых коллективов и общества в целом. Индивидуальными технологиями являются - самообразование, самопознание, самовоспитание и самоуправление, а источниками – хорошие книги, наблюдения природы и общества, общение с мудрыми людьми.

Для эффективного использования этих технологий особое значение имеет наука о культуре – культурология, ставшая ключевой научной парадигмой XXI века. Это наука о позитивной человеческой жизнедеятельности, изучающая, на основе системного подхода, - сущность, особенности, историю, достижения, законы развития, технологии и инновационные преобразовательные возможности человеческого развития.

Практическая ценность культурологии состоит в том, что она содержит в себе ответы на многие вопросы, поставленные прогрессивной мыслью человечества в разные периоды его истории. Она отвечает на вопросы «что» и «как» нужно делать для достижения успеха в диалектически меняющихся условиях, совершенствования процессов национально-культурного развития, технологий человеческой жизнедеятельности, государственного строительства и управления.

Универсальные культурологические знания способствуют совершенствованию идеологии, интеллектуальной, нравственной, правовой, управленческой, экономической, медицинской культуры, культуры труда, человеческих и международных отношений. Их распространение в азербайджанском обществе поможет формированию нового, культурологического мышления политиков и государственных служащих, направлению энергии диалектических противоречий развития общества и государства в созидательное русло человеческой деятельности, отвечающее национальным интересам. В силу этого широкое использование креативных возможностей культурологической науки в практике государственного строительства и управления открывает новые возможности для социально-культурного прогресса Азербайджанской Республики.

На современном этапе развития азербайджанского общества ключевое

значение приобрело правильное понимание культуры как социального феномена, открывающее большие возможности для использования ее неограниченных возможностей в целях улучшения качества жизни. В научном понимании культура – это постоянно развивающаяся целостная социальная система, созданная умом, душой и трудом человека, включающая созидательный процесс, его результаты в виде духовных и материальных ценностей и норм, а также техно-логии их производства, хранения, использования и трансляции. Это целостный социальный организм, гармонично сбалансированный в соответствии с потребностями человеческого развития, обусловленный природно-географическими условиями, генетическим кодом культуры, социальной средой, исторической обстановкой и культурным обменом. Каждая сфера культуры, как целостного социального организма имеет свою миссию, функции, цели, энергию, вектор развития и результаты, поставленные на службу сохранения и улучшения человеческой жизнедеятельности. Вместе с тем, каждая сфера культуры имеет свою «контекстуальную культуру», выражающую уровень и качество ее развития. В рамках цивилизации существует два противоположных социальных процесса, обусловленных качествами и действиями людей: культура, имеющая созидательную природу, и антикультура, обладающая деструктивным, разрушительным характером. Основными индикаторами культуры, как созидательного процесса цивилизации, являются знание, добро, труд, развитие и благосостояние. Антикультура связана с невежеством и сверхэгоизмом - источниками зла, бедности, уязвимости и деструктивности.

Научное понимание культуры, как целостной социальной системы, необходимое для повышения эффективности человеческого развития и культуры государственного управления, требует отказа от устаревшего, узкого советского представления о культуре как о «надстройке над экономикой», главным образом, отражающего этические нормы поведения, литературу, искусство и культурное наследие азербайджанского народа. Без правильного понимания культуры, ее сущности, структуры, функций, объективно-исторических факторов развития, закономерностей и возможностей, формулы культурного человека трудно говорить об эффективности систем «духовного производства» общества, от которых зависит социально-культурный прогресс.

Одной из определяющих задач социально-культурной политики на современном этапе является обеспечение продуктивного культурогенеза азербайджанского народа за счет правильного синтеза лучших традиций и прогрессивных нововведений, отвечающих национальным интересам страны. Культурогенез происходит не только на основе собственных достижений и открытий, но и за счет стимулированной трансформации, то есть, критического анализа и творческого применения наиболее прогрессивных мировых достижений в области технологии, обыденной культуры и идеологии. Продуктивный культурогенез азербайджанского народа требует постоянного совершенствования научно обоснованной социально-культурной политики, воплощающей в себе наше наиболее ценное культурное наследие и достижения мировой культуры.

Важную роль в этом процессе играют культурные ценности азербайджанского народа. Они оказывают влияние на мышление, психологию, мировоззрение, интеллект, мотивы, поведение, нравы, характер, судьбу наших граждан. Культурные ценности азербайджанского общества состоят из общечеловеческих и национальных. Общечеловеческие ценности –

это ценности жизни и любви, науки и гуманизма, человеческого достоинства и человеческой солидарности, свободы и равенства. К нашим национальным ценностям относятся: система интеллектуальных, нравственных и материальных ценностей, национальный язык, образ жизни, обычаи, традиции, быт, одежда, кухня, праздники, верования, религиозные убеждения. Это также психология, характер, самосознание, менталитет, мировоззрение, идеология, искусство, фольклор, традиционные нормативы поведения, социальная этика, опыт, накопленный в духовном освоении действительности и культурное наследие. Общей платформой нравственного развития многоэтнического и многоконфессионального азербайджанского народа является идеология азербайджанства.

Формирование культурных ценностей азербайджанцев происходит на индивидуальном, социальном и государственном уровнях. На уровне личности оно происходит на основе ценностных ориентаций и выбора предпочтений человека в мире идей, предметов, образа жизни и видов деятельности. На социальном уровне – путем создания идей и предметов в виде духовных и материальных ценностей и норм общества, обусловленных потребностями и способностями людей. На уровне государства – созданием стратегически важных культурных ценностей, аккумулирующих в себе наиболее значимые научные, нравственные и технологические достижения нации и всего человечества, обеспечивающие устойчивое развитие, конкурентоспособность и безопасность азербайджанского общества.

При этом базовое значение имеет обеспечение опережающего развития интеллектуальной культуры, как условия экономической независимости, конкурентоспособности и безопасности государства, ибо истинный ресурс производителей материальных благ заключен в интеллекте человека. Интеллектуальная культура играет роль флагмана национального развития, что обусловливает значимость целенаправленного формирования государством востребованности интеллектуального труда, науки, образования и просвещения, как основных механизмов инновационного развития и жизнеспособности общества. Государства, обеспечивающие востребованность интеллектуальной культуры и мотивацию умственного труда, предотвращая «утечку мозгов», способствуют конкурентоспособному развитию национальной науки и технологии. В этом отношении, исходя из успешного опыта Японии, можно было бы считать актуальным для Азербайджана заимствование лозунга «просвещенного правления» Мэйдзи: «азербайджанский дух плюс европейские (Ф.М. - современные научные) знания».

Важнейшей нравственной основой развития азербайджанского государства является идеология азербайджанства, способствующая росту национального самосознания, высоких нравственных качеств личности, гражданской культуры и равенства возможностей разви-тия всех слоев, сословий и категорий азербайджанского общества. Стратегической идеологической ценностью и мощным нравственным стимулом развития азербайджанцев является Государственный флаг и гимн Азербайджанской Республики - символ достоинства, гордости, нерушимого единства азербайджанского народа, его нравственного богатства, исторических достижений, героизма и надежного будущего. Восьмиконечная звезда на флаге и на гербе - древний символ божественного благоволения и процветания азербайджанского народа, принятый как на Востоке, так и на Западе в качестве вселенского знака новой, вечной жизни.

Достижение гармоничного развития интеллектуальных и нравственных ценностей требует периодических трансформаций национальной культуры, обеспечивающих непрерывное совершенствование национальной культуры и дальнейший рост ее жизнеспособности. Практической формой осуществления таких трансформаций Министерством культуры Азербайджана могут служить культурологические реформы, предполагающие развитие процессов аккультурации и инкультурации населения республики, распространение универсальных культурологических знаний, в особенности, среди детей и молодежи. Важнейшей задачей таких реформ является содействие дальнейшему развитию человеческого капитала и всестороннему формированию его ядра – высококультурных азербайджанцев.

Культурологические реформы – научно обоснованные социально-культурные трансформации, направленные на повышение жизнеспособности общества и государства. Они создают предпосылки для повышения темпов национального прогресса, за счет опережающего развития интеллектуальной культуры и нравственных качеств народа, обеспечения международных стандартов культуры труда и производства, высокой культуры государственного и социального управления.

Осуществление инновационных культурологических реформ в Азербайджане поможет установлению приоритетов развития интеллектуальной, этической, трудовой, правовой и управленческой культуры, опережающим развитием которых в определяющей степени обусловлен рост благосостояния общества, развитие конкурентоспособной экономики и высокой обороноспособности государства.

Установление этих приоритетов неизбежно приведет к образованию «точек роста» в стратегическом движении государства к «высоким» целям, обеспечивающим конкурентоспособность в мировом масштабе. Реформы обеспечат культурный прорыв в области развития науки, образования, управления, экономики, экологии, здравоохранения, обороноспособности, культуры семей и молодежи, сокращение разрыва между культурным уровнем народных масс и культурных элит. Они заложат необходимые предпосылки для культурного возрождения и надежного будущего азербайджанского народа в новых исторических условиях.

Культурологические реформы предполагают создание государством условий, способствующих успешному осуществлению прогрессивных преобразований, к которым могут быть отнесены:

- Совершенствование стратегических направлений и государственных приоритетов национального развития;
- Содействие приоритетному развитию интеллектуальной, этической, правовой и управленческой культуры, как основы социально-экономического прогресса общества.
- Оценка и эффективное использование имеющихся специалистов и результатов их деятельности в целях социально-культурного прогресса; создание благоприятных материально-технических и социальных условий для их жизнедеятельности.
- Формирование в обществе правильного, научного понимания сущности и огромных преобразовательных возможностей духовной культуры.
- Введение в систему государственного образования обязательного культурологического образования в целях подготовки, переподготовки и воспитания высококвалифицированных специалистов для различных областей духовного и материального производства.

- Формирование меритократического воспитания детей и молодежи, способствующего сильной мотивации высокопроизводительного труда и устойчивого государственного порядка, а также преодолению социального неравенства, как фактора потенциальной угрозы социально-политической стабильности общества.
- Введение обязательной культурологической экспертизы программ и проектов устойчивого национального развития.

Реформы позволят активизировать роль творческой интеллигенции, культурных и политических элит в «духовном производстве» – деятелей науки, образования, литературы и искусства, политиков, управленцев, юристов, журналистов и других специалистов, обладающих высокой профессиональной компетенцией. Они помогут укреплению патриотизма, культурной идентичности, единства, солидарности и сотрудничества людей, представляющих разные социальные категории, этносы и религии на основе национальных интересов страны. Одним из важнейших результатов реформ станет сплочение общества, представителей различных этносов и конфессий вокруг идеологии азербайджанства, под эгидой трехцветного национального флага и гимна Азербайджанской Республики, символизирующих высокие нравственные качества, благородный дух и творческие способности нашего древнего народа.

В рамках государственной социально-культурной политики Азербайджана, правильным ответом на современные вызовы, может стать разработка и реализация, на идеологической платформе азербайджанства, национальной программы «Высококультурный азербайджанец», нацеленной на «производство» высококвалифицированных специалистов и достойных граждан, составляющих ведущее ядро конкурентоспособного человеческого капитала.

Миссией высококультурного азербайджанца, обладающего соответствующим уровнем знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности, является самосовершенствование и служение развитию азербайджанского общества и государства. Такой человек стремится к достойной жизни не только для себя, но и ради блага своих сограждан, на основе принципов добра, знания, созидания, социальной справедливости, патриотизма и человеческой солидарности. Творческая деятельность таких людей повышает энергию и преобразовательные возможности культуры как созидательного процесса. Высококультурные люди, личности и лидеры служат основным капиталом экономики и социальной жизни Азербайджанской Республики, обеспечивающим рост благосостояния общества и качества жизни народа, дающим достойные и своевременные ответы на вызовы времени.

Исходя из ценности высококультурного человека для национального развития, необходимо создавать и развивать в Азербайджане «культурологические фабрики» высокой духовной культуры, как механизмы «производства» таких людей. Чем больше будет в нашей стране высококультурных, достойных азербайджанцев, тем выше будет уровень нашего патриотизма, производительности и качества труда, взаимопонимания, добродетельности, солидарности и человеческого счастья, социальной безопасности и качества жизни.

Решению этой актуальной задачи поможет введение в республике дополнительного культурологического образования, просвещения и воспитания на всех уровнях – в высших и средних школах, в детских садах, в семьях; для молодежи и представителей старшего поколения.

Культурологическое образование и просвещение политиков и управленцев, учителей и журналистов, правоведов, дипломатов и других специалистов, а также молодежи, детей и старшего поколения будет способствовать достижению высоких стандартов интеллектуальной, бытовой, производственной, правовой, межличностной, межнациональной, межрелигиозной, политической, социальной и гражданской культуры азербайджанского общества. Оно поможет формированию у азербайджанских граждан культурологического мышления и системного подхода к анализу окружающего мира, помогающего принимать правильные решения во всех сферах человеческой жизнедеятельности.

Организация дополнительного культурологического образования, просвещения и воспитания в Азербайджанской Республике, с учетом сформулированных АКА «Симург» инновационных управленческих постулатов, обеспечит более высокий уровень научных знаний и умений, этики и ответственности в общественном производстве и государственном управлении. Она будет способствовать повышению качества культуры труда и управления, преодолению явлений некомпетентного управления в различных сферах общества, гармонизации процессов деятельности людей и коллективов на платформе общенациональных интересов. Это неизбежно приведет к дальнейшему росту уровня производительности труда в производстве и управлении, придаст новый импульс развитию культуры человеческих и международных отношений, культуры труда, производства и культуры ответственности наших граждан во всех сферах социальной, экономической и государственной жизни азербайджанского общества.

В соответствии с вызовами глобализации, в рамках таких реформ представляется целесообразной создание в республике, по эгидой министерств культуры и образования, Азербайджанского научно-образовательного центра культурологии.

Целями такого центра могут служить:

- Разработка и реализация Национальной программы «Высококультурный азербайджанец, как возобновляемый стратегический ресурс и главная движущая сила устойчивого развития Азербайджанской Республики».
- Разработка культурологической концепции стратегии устойчивого национального развития Азербайджанской Республики на 2021-2025 гг.
- Осуществление дополнительного культурологического образования и просвещения учителей, журналистов, государственных служащих, специалистов, семей, молодежи, детей, а также представителей старшего поколения.
- Организация специальных культурологических лекций, тренингов и мастер-классов для руководителей и персонала министерств, государственных комитетов, агентств, ведомств и исполнительных властей республики.
- Подготовка экспертов-культурологов для осуществления культурологической экспертизы и мониторинга эффективности программ и проектов национально-культурного развития.
- Разработка предложений по созданию культурологических дошкольных учреждений, школ и культурологических центров в Баку и регионах Азербайджана.
- Подготовка предложений по созданию Института или Академии культурологии, а также Республиканского межведомственного совета по защите диссертаций в области истории и теории культуры.
- Организация на Азербайджанском государственном телевидении куль-

турологической просветительской программы «Идрак», способствующей развитию высококультурных людей, как основы национального человеческого капитала.

- Разработка и реализация программ меритократического воспитания и управления в семье, как мотиватора развития и самосовершенствования людей, высокой производительности общественного труда и здоровой конкуренции между гражданами, стимулирующей их созидательную деятельность на благо общества.
- Подготовка и проведение ежегодных республиканских конкурсов «Высококультурный азербайджанец», стимулирующих процессы аккультурации и инкультурации наших граждан и др.

Деятельность Азербайджанского научно-образовательного центра культурологии поможет не только осуществлять дополнительное культурологическое образование и просвещение специалистов и населения, обеспечивающих рост интеллектуальной культуры общества, но и сохранять и развивать национально-культурную идентичность азербайджанцев, в основе которой лежат лучшие нравственные качества и патриотические традиции нашего народа. Она будет способствовать наполнению новым, культурологическим содержанием систем «духовного производства» страны, дальнейшему совершенствованию процессов культурогенеза народа и модернизации национальной культуры. Это обеспечит дальнейший рост духовной культуры и производительности общественного труда, креативности и социально-политической стабильности азербайджанского общества, героизма и самоотверженности наших граждан в борьбе за благосостояние и безопасность Азербайджана, его лучшее будущее.

Ключевые слова: *культурология, научное понимание культуры, человеческий капитал, высококультурный азербайджанец, устойчивое развитие, инновационные культурологические реформы, культурные ценности азербайджанского народа, идеология азербайджанства*

Fuad Məmmədov
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçılık Akademiyasının Tarix kafedrasının professoru, tarix elmləri doktoru,
"Simurq" Azərbaycan mədəniyyət Assosiasiyasının prezidenti,
"Avropa-Asiya" Beynəlxalq Humanitar Akademiyanın vitse-prezidenti,
Rusiyanın təbiət elmləri akademiyasının xarici üzvü,
Dünya Sözlər Akademiyasının fəxri üzvü

YÜKSƏKMƏDƏNİYYƏTLİ AZƏRBAYCANLI MİLLİ İNKİŞAFIN TÜKƏNMƏZ STRATEJİ RESURSU KİMİ

XÜLASƏ

Konsepsiyada Azərbaycan Respublikasının tükənməz strateji resursu, insan kapitalının və davamlı, rəqabiyyətqabiliyyətli və təhlükəsiz milli inkişafın əsası olan yüksəkmədəniyyətli azərbaycanlıların formalaşdırılması və inkişafının aktuallığına və texnologiyasına həsr olunub. Təhlildə ölkədə innovativ kulturoloji islahatların aktuallığı açıqlanır, və bu prosesdə kulturologiyanın, Azərbaycan xalqının mədəni dəyərləri və azərbaycançılıq ideologiyasının mühüm rolu qeyd olunur. Müəllif Azərbaycan Respublikasında rəqabiyyətqabiliyyətli insan kapitalının tərəqqisinə yönəlmiş, konkret tövsiyələr təklif edir və bunun üçün lazım olan kulturoloji alətləri açıqlayır. Təhlildə Azərbaycanda həyat keyfiyyəti və davamlı inkişafın daha da yaxşılaşdırılması üçün mədəniyyət fenomeninin cəmiyyətdə tam sosial sistem kimi dərk olunmasının əhəmiyyəti qeyd olunur, onun qeyri-məhdud dəyişdirici imkanları qiymətləndirilir.

Açar sözlər: *kulturologiya, mədəniyyətin elmi anlamı, insan kapitalı, yüksəkmədəniyyətli azərbaycanlı, davamlı inkişaf, innovativ kulturoloji islahatlar, Azərbaycan xalqının mədəni dəyərləri, azərbaycançılıq ideologiyası*

Fuad Mamedov
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan,
President of Simurg Association of Azerbaijan Culture,
Foreign Member of the Russian Academy of Natural Sciences,
Member of the International Academy of Global Research,
Vice-President of the İnternational Humanitarian Academy "Europe-Asia",
Honorary member of the World Academy of the Word,
Doctor of History, Professor

HIGHLY CULTURED AZERBAIJANIS AS A STRATEGIC REPLENISHABLE RESOURCE OF THE NATIONAL DEVELOPMENT

ABSTRACT

The analysis is devoted to the justification of the actuality and the technology of forming and developing highly cultured Azerbaijanis as a strategic replenishable resource, the basis of the human capital, and the main force of a sustainable, competitive, and safe national development of the Republic of Azerbaijan. The author highlights the actuality of implementing innovative culturological reforms in Azerbaijan and the important role in this process of culturology, the cultural values of Azerbaijani nation, and the Azerbaijanity ideology. The author unveils culturological tools for the "production" of highly cultured individuals and provides concrete recommendations on increasing a competitive human capital in the Republic of Azerbaijan. The article highlights the importance of a scientific, social understanding of culture as a social system, which opens great opportunities for utilizing its unlimited creatively changing possibilities to improve the quality of life and sustainable development.

Keywords: *culturology, scientific understanding of culture, human capital, highly cultured Azeri, sustainable development, innovative culturological reforms, cultural values of Azerbaijani nation, Azerbaijanity ideology*

TARİX
HISTORY

UOT 94 (479.24)

НАМИК АЛИЕВ
Заведующий кафедрой Международных отношений и внешней политики Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, доктор юридических наук, профессор,
Чрезвычайный и Полномочный Посол
email: namikamal1@gmail.com

КЮРЕКЧАЙСКИЙ ТРАКТАТ ОТ 14 МАЯ 1805 ГОДА В ПРОЦЕССЕ ЗАВОЕВАНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНА

Введение

События конца XX – начала XXI века высветили необходимость взглянуть на процессы двухсот-трехсотлетней давности, связанные с завоеванием Азербайджана Россией. Этот период характеризовался первоначальным разделом мира между такими империями, как Австро-Венгерская, Британская, Французская на Западе, Российская, Османская, Персидская – на Востоке. Кавказ, в особенности его Южная часть явились сферой интересов последних трех крупнейших держав того времени – Ирана, Турции и России, которые превратили народы региона в заложников своих геополитических, экономических интересов, а территорию Южного Кавказа - в зону их столкновения, в «шахматную доску» их геополитики. В тайной дипломатии этих трех империй значительное участие и влияние имели также Великобритания и Франция.

В XVIII веке в связи с завоеваниями Российской империи на Кавказе появился ряд трудов, описывающих этот непростой регион. Особый интерес среди других вызывают труды русского генерал-майора, картографа, писателя, сенатора Степана Даниловича Бурнашева (1743-1824), являвшегося представителем Российской империи при дворе грузинского царя Ираклия II до 1787 года. Обладая важными материалами об административном и политическом положении Южного Кавказа, его народах и азербайджанских ханах, игравших исключительную роль в регионе, С. Д. Бурнашев на основе своих рапортов и заметок издал в 1793 году «Описание областей адербижанских в Персии и их политического состояния. 1786 год».

В записках Степана Бурнашева приведено полное описание азербайджанских ханств от Дербента до Хамадана, а также земли, где ныне создана Республика Армения. В главе «Разделение владений

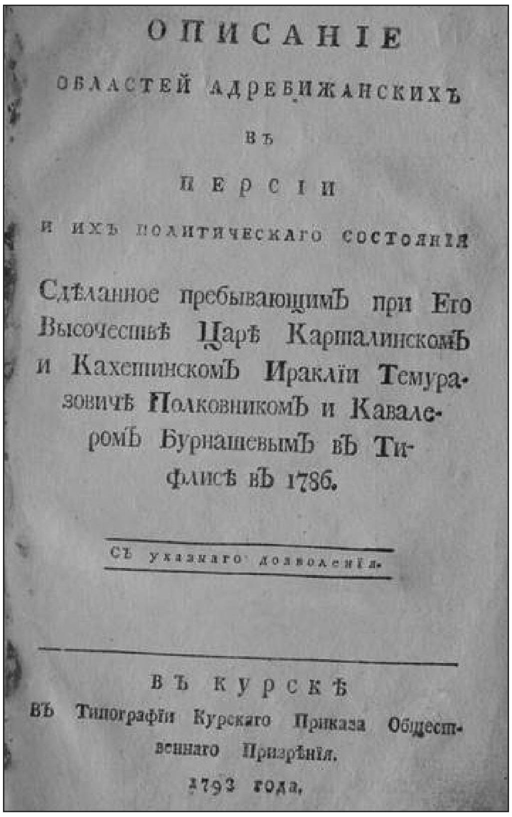
ОПИСАНІЕ
ОБЛАСТЕЙ АДРЕБИЖАНСКИХЪ
ВЪ
ПЕРСІИ
И ИХЪ ПОЛИТИЧЕСКАГО СОСТОЯНІЯ
Сдѣланное пребывающимЪ при Его Высочествѣ Царѣ КарталинскомЪ и КахетинскомЪ Иракліи Темуразовичѣ ПолковникомЪ и КавалеромЪ БурнашевымЪ вЪ Тифлисѣ вЪ 1786.

СЪ указнаго дозволенія.

ВЪ КУРСКѢ
ВЪ Типографіи Курскаго Приказа Общественнаго Призрѣнія.
1793 года.

Адребижанских» он описывает ханства и города Азербайджана, в том числе -Шушу, Гянджу, Эривань, Нахичевань и другие. «К теперешнему положению тех земель, которые под именем Адребижан разумеются, начиная с севера прилежит Грузия, то есть Царство Кахетинское и Карталинское (хотя и оные пред сим в числе земель Адребижанских почитались), от востока - море Каспийское и провинция Гилян, от полудня (юга) - область Арак, от запада Турецзия» [См.: 54]. (В этом историческом документе ни о какой Армении и речи нет – авт.).

В Рескрипте российского императора Павла I от 16 апреля 1799 года на имя престатского советника Петра Коваленского, направляемого в Грузию в качестве полномочного Министра (с правами генерал-губернатора) мы узнаем о территории Азербайджана:

«ИНСТРУКЦІЯ, ДАННАЯ ПО ИМЯННОМУ Е.И.В. УКАЗУ, изъ Государственной Коллегіи иностранныхъ делъ, министру въ Грузіи, с. с Коваленскому, въ 16 ДЕНЬ апреля 1799 г., въ С.-Петербургъ.

Грузія, состоя въ Адербайджане, области соседствеюшей Порте Оттоманской и разнороднымъ Лезгинцамъ, принадлежавшей некогда къ Персидскому государству и заключающей кроме Грузіи и другія владенія, управляемыя особыми ханами, какъ-то Ганжинскимъ, Эриванскимъ, Хойскимъ, Карабагскимъ, Тебризскимъ и другими отъ Грузинскаго царя независящими и состоящими съ нимъ во всегдашнемъ по соседству сношеніи и связи…» [19]. *(И в этом источнике об Армении ни слова - авт).*

В российских источниках мы находим информацию и о Гарабахском ханстве: «Карабагское ханство ограничено: с севера Ганжою, Шекою и Ширваном; с востока Муганской степью; с юга и юго-востока р. Араксом; с запада Нахчыванским ханством и частию Эриванской области. Изобилуя лесами, Карабаг получил от них и свое название, означающее на аддербайджанском языке черный сад» [30, с. 325-326].

В правление династии Зендов земли Азербайджана в политическом отношении были провинцией, население которой испытывало произвол и притеснения со стороны собственно персидской (иранской) аристократии. С точки зрения уровня цивилизационного развития северо-азербайджанских ханств в конце XVIII – начале XIX века Бакинское, Ганджинское, Шекинское (Нухинское), Шамахинское, Шушинское (Гарабахское) для своего времени и региона обладали высокоразвитым хозяйством, ремеслом и торговлей, о чем свидетельствует наличие у них в то время собственных денежных систем и монетного производства. В этом отношении они превосходили Персидское государство. В то же время, начиная с 1747 года, Персидское шахиншахство впало в период внутренних противоречий, основным содержанием которых стала борьба за власть между персидскими родами, объединившимися вокруг династии Зендов, и тюркскими родами Кавказа и Прикаспия, предводительствуемыми Каджарами. Это спровоци-ровало в 1780-х годах внутри страны феодальную войну и привело к власти собственно азербайджанскую, а если быть совсем точным, то ганджинскую династию Каджаров [См. подробнее: 33, с. 166-167].

Отсутствие армянской государственности способствовало сильному влиянию армянской церкви на армян. На протяжении столетий им внушались мифы о существовании некогда «могучего армянского государства». «Воссоздать» его многим армянам представлялось возможным с помощью христианской России.

Стремление российской империи расширяться за счет завоевания чужих земель получило особый импульс в период правления Петра I, приоритетом внешней политики которого являлось завоевание Кавказа, выхода к «теплым морям», установление контроля России над связующими Азию с Европой транзитными торговыми путями, а также расширение границ империи вплоть до берегов Индийского океана.

Лакомым кусочком в этом плане был феодально-раздробленный Северный Азербайджан, состоявший из двух десятков ханств, пяти султанатов и одного джамаатства, близких, для сравнения, по своему государственно-правовому статусу к европейским герцогствам, германским княжествам. Неудачные походы Петра I в Прикаспийские области и завоевательная кампания 1796-1797 гг., в конечном итоге, не привели к установлению российского господства в Азербайджане. Однако Россия не собиралась отказываться от своих планов. Поэтому Петр I занялся поиском сателлита в этом деле. Литовский профессор Альгимантас Лекис пишет: «Самыми перспективными в этом плане оказались армяне, поскольку они, как и русские, христиане. Еще подходили грузины, но русским с ними договориться было нелегко» [53, с. 54]. В данном случае, интересы армян и Российской империи совпали.

В 1704 году представитель армян Исраэль Ори, получивший одобрение Папы Римского, «обещавшего поддержать создание христианской Армении, оказался первым, кто решил для достижения этой цели ориентироваться на Россию. В Москве он встретился с Петром I. Ори пообещал ему, что армяне всегда будут верны России и всячески ее поддержат, если император поможет создать армянское государство и возьмет его под свое «крыло». Петру I это предложение понравилось, ведь он уже готовил планы, как сделать не только Каспийское, но и Черное море российским, а также иметь свободный выход к Стамбулу, который как центр восточных христиан, тоже должен был находиться под патронатом России. Петр I согласился с предложением Ори создать в Баку и других городах на Каспийском побережье армяно-христианские и православные монастыри, которые стали бы центрами борьбы с мусульманами, в том числе с азербайджанцами. Армянам показалось, что это будет началом осуществления плана по воссозданию «Великой Армении от моря до моря» - от Каспийского до Черного» [53, с. 54].

В письме А. Румянцеву Петр I писал: *«... приехали к нам армянские депутаты с просьбою защитить от неприятелей; если же мы этого сделать не в состоянии, то позволить им перейти на житье в наши новоприобретенные от Персии провинции... Если турки станут вам об этом говорить, то отвечайте, что мы сами армян не призывали, но они нас по единоверию, просили взять их под свое покровительство; нам, ради христианства, армянам, как христианам, отказать в том было нельзя, как и визирь сам часто объявлял, что по единоверию просящим покровительств отказать невозможно»* [7].

В 1722-1723 годах Петром I был совершен Первый Каспийский поход, в результате которого были завоеваны западное и южное побережье Каспийского моря, в том числе такие азербайджанские города, как Дербенд, Баку, Лянкяран, области Гилян и Мазандаран. Повернув на запад, отряды Петра I захватили Ордубад, Иреван и Ганджу. После этого ему удалось подписать с Персидской империей договор об оборонительном союзе против Османской империи.

Реализация переселенческой политики находит свое выражение в верховном указе Петра I и других документах, в которых отражены приказы царя о переселении армян в прикаспийские земли. В первом документе говорится: *«императорское величество, милосердуя о народе армянском, всемилостивейшее, соизволило принять вас, ваши семьи и фамилии в свою высокую протекцию и для свободного пребывания повелело отвести в новополученных персидских провинциях, по Каспийскому морю лежащих, места удобные. Пока мы ради христианства содержим преданных армян в своей императорской милости, указ его императорского величества отослан к командирам российским новополученных персидских провинций, – а именно: в Гилянь, Баку и Дербент и в крепость Святого Креста, – из которых вы уведомитесь, что его императорское величество соизволило*

повелело им, когда армяне в великом или малом числе во оные провинции придут, им для поселения в городах и в селах не только удобные места отвести и содержать их своей императорской милости, но оных всегда от всех оборонять и защищать» [7].

Многое из завещанного Петром I находило в дальнейшем отражение в политике России на Юге и, в частности, на Южном Кавказе. О масштабах заселения армянами Южного Кавказа свидетельствуют труды русского этнографа и историка С.П. Зелинского, писавшего, что за исключением населения трех зангезурских деревень, жители всех армянских деревень являются пришельцами из приграничных провинций Ирана - Карадага, Гермели, Хоя и Салмаса [См.: 42, с.10]. Об этом также свидетельствуют и армянские источники. Так, армянский учёный В. А. Парсамян писал, что «до присоединения к России общая численность населения Армении составляла 169 155 человек, из которых 33,8% армяне и 49,7% мусульмане (азербайджанцы)» [45, с.88].

Присоединение к России Южного Кавказа открывало широкие возможности для торговли через черноморские порты, а также через Астрахань, Дербент и Кизляр на Каспии, использования сырьевых ресурсов для развивающейся промышленности империи, а также широкого рынка сбыта товаров.

В конце XVIII – начале XIX века ситуация несколько изменилась: Персия ослабила свое влияние на территории Южного Кавказа, ханства чувствовали объективную неспособность Персидской империи выполнять свои обязательства по военной защите своих кавказских территорий от внешней военно-политической угрозы со стороны России. По сути, на территории Персии сложилась ситуация, подобная той, что существовала в то же самое время в германских княжествах или Речи Посполитой и неизбежно привела к насильственной извне централизации первых и расчленению второй между наиболее сильными в военном или государственном отношении соседями [См.: 33, с. 165]. Однако в отличие от европейского опыта азербайджанские ханства не объединились, а видя слабость и, не желая терять известную степень свободы от «центральной власти», вели тайные переговоры с российской администрацией на Кавказе с целью заручиться ее поддержкой.

Основную и, пожалуй, единственную причину российско-персидских и российско-турецких войн начала XIX века российская историческая наука видела в стремлении Российской империи распространить свое геополитическое влияние максимально широко и как можно дальше за Кавказские горы [См.: 30; 31; 32], на территории, находившиеся в формально-правовой зависимости от Персидской империи, а по факту являвшимися самоуправляемыми. Важным аргументом для реализации устремлений российской политики было отсутствие на территориях ханств персидских вооруженных отрядов для защиты от внешней агрессии. Начало этому процессу территориального расширения на юг было положено присоединением Грузии к России в 1801 году в соответствии с Георгиевским трактатом 1783 года.

В ответ на переговоры с Россией и открытое непризнание власти правитель Персидской империи Мохаммед шах Каджар вторгся в 1795 году в Карабахское ханство и взял в осаду Шушу. Однако, встретив серьезное сопротивление и не сумев взять столицу ханства, шах направил войска в принадлежавшую с 1783 года России Грузию, захватил Тифлис, убил часть жителей, а другую часть жителей города вывез в Персию.

Действия Персии рассердили Россию, которая летом 1796 года направила на Кавказ армию под командованием генерала В. А. Зубова, совершившую Второй Каспийский поход на Кавказ. Были ненадолго захвачены и разорены азербайджанские города Баку, Дербенд, Губа, Шамахы, Ганджа и др.

Включение в состав России в 1801 году вместе с Восточной Грузией исконно азер-

байджанских земель Борчалы, Газаха и Шамшадиля обозначило новый этап завоевательной политики Российского государства в отношении Азербайджана. Особую активность в этом направлении действия России приобрели после назначения 8 сентября 1802 г. царем Александром I обрусевшего этнического грузина П. Д. Цицианова главнокомандующим русскими войсками на Кавказе и главноуправляющим Грузией [19, № 1]. Павел Цицианов принимал активное участие в завоевательном походе В.А.Зубова в Азербайджан в 1796-1797 гг. Он командовал русским гарнизоном в городе Баку, проявив при этом невиданную жестокость в отношении мирного безоружного местного населения, нанес значительный материальный ущерб самому городу. Даже А.О.Тартаковский, обычно с плохо скрываемой симпатией отзывавшийся о российских завоеваниях и реализовавших их русских полководцах, вынужден был признать, что Цицианов отличался особой жестокостью при подавлении антифеодальных крестьянских выступлений и усмирении горцев Северного Кавказа [22, с. 783]. В то же время, в ходе завоевания Северного Азербайджана Цицианов наряду с качествами жестокого вояки, питавшего к мусульманско-тюркскому населению региона безграничную ненависть, проявил себя и как хитрый дипломат, сумевший тактически внести раскол в ряды своих противников, столкнуть их друг с другом и, таким образом, следуя принципу «разделяй и властвуй», облегчал себе достижение основной цели по их подчинению [19, № 1416].

По оценке П.Д.Цицианова, азербайджанские ханы враждовали друг с другом и прибегали к союзу с российским командованием, главным образом, для обеспечения этой борьбы. Феодальная раздробленность и соответственно обособленность ханов объяснялись разным уровнем экономического развития ханств, вследствие этого стремление более развитых северных ханств обособиться, уйти из-под влияния Персии. Важным фактором являлось также недовольство многих азербайджанских ханов (гарабахского, шамахинского, талышского) политикой, проводимой на землях современного Азербайджана наследным принцем Аббас-Мирзой (сын и наследник Фатх-Али шаха Каджара).

В связи с этим окончательное мнение Цицианова, адресованное российскому императору Александру I, заключалось в том, чтобы немедленно начать завоевание азербайджанских ханств [См.: 13]: *«Вражда есть пища и упражнение здешних владетелей. Видя силу российского оружия, на Кавказе водворенного, они прибегают к нам, прося друг против друга помощи, и, таким образом, сами ходатайствуют о своей собственной погибели. Не смея одобрить пред человеколюбивым сердцем Вашего Величества сию систему завоевания, должен сказать, что она необходима в настоящих обстоятельствах»* [14, с. 259].

Этой враждой Павел Цицианов очень умело пользовался. Как правило, перед занятием какого-либо из ханств Цицианов отправлял соседним ханам письма, полные доброжелательности и всяческих обещаний, стремясь посеять раздор среди них и выделить свою очередную жертву, чтобы облегчить себе добычу. Например, перед завоеванием Ганджи Цицианов, чтобы обострить отношения между Ганджинским и Гарабахским ханствами писал Ибрагим Халил хану Гарабахскому «задушевные» письма и называл его «вечным и верным другом России», однако сразу же после захвата Ганджи тон его посланий в Гарабах резко меняется. Уже 8 января 1804 г. он в своем письме, высокомерно требуя от гарабахского правителя подчинения, писал: «...6 дней прошло по взятии крепости..., а вы, будучи в таком близком соседстве и должны будучи искать покровительства сильнаго, не присылаете ко мне с приветствием». Далее Цицианов, угрожая, выдвигал требования о возврате бежавших в Гарабах ганджинцев и их скота [19, №1416].

Зажиточные азербайджанские феодальные ханства были «лакомым куском» для соседних империй. Их раздробленность, междуусобица, ханские амбиции, не позволившие объединить усилия в защите своих земель, привели к потере независимости.

Предыстория подписания Кюрекчайского мирного договора. Начало первой русско-иранской войны 1804-1813 гг. После восшествия на престол российский император Павел I объявил себя в 1797 году защитником Суверенного экуменического военного Ордена госпитальеров Святого Иоанна Иерусалимского, рыцарей Родоса и Мальты, более известного сегодня как Мальтийский орден. А летом 1798 года Мальта без сопротивления сдалась французским войскам Наполеона I Бонапарта. В результате этого Мальтийский орден остался без великого магистра и без места. Его рыцари вынуждены были обратиться за помощью к Павлу I с просьбой о покровительстве в обмен на объявление его великим магистром ордена.16 декабря 1798 года Павел I был избран великим магистром Мальтийского ордена и объявил Мальту «губернией российской империи». Однако ее удаленность от России, привела к поочередному владению островом Францией (Наполеон), а с 5 сентября 1800 года и Британией. Отказав, в свою очередь, России возвратить остров, Британия 29 декабря 1800 года заключает в Тегеране англо-персидские военный и торговый договоры (британские источники датируют их подписание 4 января 1801 г.). В подписании приняли участие от имени Британии капитан Джон Малькольм и от имени Персии первый визирь Хаджи Ибрагим. В ответ, император Павел I издает 18 января 1801 года манифест о присоединении Грузии к России, а 28 февраля 1801 года принимает решение направить Донское казачье войско в полном составе в карательный поход против британских колоний в Индии. Однако из-за убийства императора в ночь с 11 на 12 марта 1801 года последнее решение так и не было реализовано [См.: 35; 36; 37, с. 308-312].

Новый император Александр I, сын Павла I, отдал приказ о создании на территории Картли-Кахетинского царства Грузинской губернии. В 1803 году Александр присоединяет к России Мингрелию.

Все это явилось первопричиной и начальной стадией противоборства Британской и Российской империй за геополитическую гегемонию в регионе Центральной Азии и Кавказа, получившего впоследствии название «большой игры» (британская версия), или «турнира теней» (российская версия).

Первой русско-иранской войне предшествовало начало процесса завоевания Российской империей достаточно независимых Азербайджанских феодальных ханств. В 1803 году Павел Цицианов получает звание генерала от инфантерии [22, с. 783]. В начале марта 1803 года российскими войсками под командованием Цицианова вышеописанными методами было захвачено Джаро-Балаканское общество (джамаат), Илисуйский султанат, а 9 января 1804 года – самое большое из Азербайджанских ханств - Ганджинское. Эти территории, входящие в территорию всего современного Азербайджана, как и все Азербайджанские ханства, входили в сферу интересов Персидской империи. Таким образом, можно убедиться, что российско-персидская война 1804-1813 гг. велась за географическую территорию под названием «Азербайджан», раздробленную на отдельные ханства.

Среди специалистов до сих пор идут споры по поводу даты начала первой войны между Россией и Персией. Либо это 3 января 1804 года, когда российские войска атаковали столицу азербайджанского Гянджинского ханства – город Ганджу, находящуюся на тот момент в вассальной зависимости от Персидской империи. Либо этой датой следует считать 10 июня 1804 года, когда персидский шах Фатх-Али (Баба хан) Каджар (1797—1834) объявил войну

России. На наш взгляд, это все-таки 3 января 1804 года.

3 января 1804 года превосходящие силы Грузинского корпуса Российской Императорской армии атаковали Ганджу. После кровопролитных боев с не получившими помощи от других ханств героическими защитниками Ганджи, они полностью овладели городом 9 января и разграбили его. Так уничтожалась Азербайджанская история и ее артефакты.

При защите Ганджинского ханства погиб Джавад хан Ганджинский, предпочтя смерть сдаче противнику. В результате Ганджинское ханство ликвидируется и входит в состав Российской империи.

Силовое присоединение Ганджинского ханства явилось вторым этапом завоевательной политики России на Южном Кавказе, после присоединения Грузии. В Тебризе захват Ганджи расценивался как акт прямой военной агрессии не только против Персии в целом, но и непосредственно против (азербайджанской – Н.А.) династии Каджаров, для которых Ганджа являлась родовым (или доменным, в западно-европейской традиции) владением [См.: 33].

После завоевания Ганджи Цицианов потребовал от Гарабахского, Шекинского и Шамахинского ханств перехода под покровительство России [19, № 1416, 1341].

Интересно, что в день завоевания Ганджи 9 января, угрожая шекинскому правителю Мухаммед Гасан хану, который был шурином ганджинского Джавад хана, он обвинил его в том, что тот не поздравил русские войска с гянджинской победой [19, № 1277]; 10-го мая эти угрозы ещё более усилились [19, № 1281], а его брату Селим хану Шекинскому он, наоборот, шлет благодарность за доносительство [19, № 1286, 1288].

В тот же день – 9 января 1804 года Цицианов отправил Мустафе хану Шамахинскому (Ширванскому) «сердечное», поощряющее письмо [19, № 1341], а через год, угрожая ему, выступает «заступником» Селим хана [19, № 1342].

Вышеописанные события 1804 года, по сути, являются началом первой русско-иранской войны 1804-1813 годов, которая явилась одной из самых первых войн за передел мира. События развивались по описанному Цициановым сценарию. В феврале 1804 года войска Мустафа хана Шамахинского вошли в Шекинское ханство и арестовали Мухаммед Гасан хана. Он был препровожден в Шамаху. Правителем Шекинского ханства был назначен наиб Мустафа хана. Обратившийся за помощью к российским войскам Селим хан, с их поддержкой вернулся в Нуху и провозгласил себя Шекинским ханом.

3 февраля 1804 года Цицианов представил Селим хану условия перехода Шекинского ханства под покровительство России.

8 июня 1804 года авангард отряда Цицианова под командованием Тучкова выступил по направлению к Иревану. 10 июня у урочища Гюмри авангард Тучкова заставил отступить персидскую конницу. В этот же день персидский Фатх-Али шах Каджар, вступивший в союз с Великобританией и, видя развитие событий, объявил войну России.

19 июня 1804 года отряд Цицианова подошёл к Иревану и встретился с армией Аббас-Мирзы. Авангард генерал-майора Портнягина понес потери и в тот же день не смог с ходу овладеть Учмуадзинским (Эчмиадзинским) монастырём, а потому вынужден был отступить. Однако уже 20 июня в ходе битвы под Ireваном основные силы русских разбили персов и вынудили их отступить. 30 июня отряд Цицианова перешёл реку Зангу, где в ходе яростного боя захватил персидские редуты.

2 июля 1804 года российские войска завершили окружение Ireванской крепости. 17 июля под Ireваном персидская армия под командованием Фатх-Али шаха атаковала русские позиции, однако успеха не достигла. 21 августа при Каракилисе персы под командованием сарханга Мансура и грузинского царевича Александра Багратиони (ликвидированного Россией

Картли-Кахетинское царства) уничтожили, попавший в засаду, отряд Тифлисского мушкетерского полка числом в 124 человека, из них 5 офицеров, 1 артиллерист, 108 мушкетёров, 10 армянских ополченцев, под командованием майора Монтрезора. Это было одно из первых поражений армии Александра I. 4 сентября из-за больших потерь российские войска были вынуждены снять осаду с Иреванской крепости и отступить в Грузию.

После неудачного похода на Иреван Цицианов возвращается в Тифлис и занимается подавлением антироссийских восстаний в Имеретии и Мингрелии. Подавив силой оружия сопротивление в Грузии, Цицианов вновь возвращается к исполнению своих обязанностей по претворению в жизнь захватнических планов царизма по завоеванию Иреванского, Гарабахского, Шекинского и Шамахинского ханств.

В начале 1805 года отряд генерал-майора Несветаева занял Шурагельский султанат и присоединил его к владениям Российской империи. Иреванский правитель Мухаммед хан с 3 тысячами всадников не смог оказать сопротивления и вынужден был отступить.

Гарабах как для России, так и для Ирана имел большое значение по своему стратегическому положению. По мнению иранских военначальников того времени и самого шаха, неприступная крепость Шуша являлась для иранцев ключом к Южному Кавказу, а для русских - воротами в Иран [23, с. 182]. Это являлось достаточным

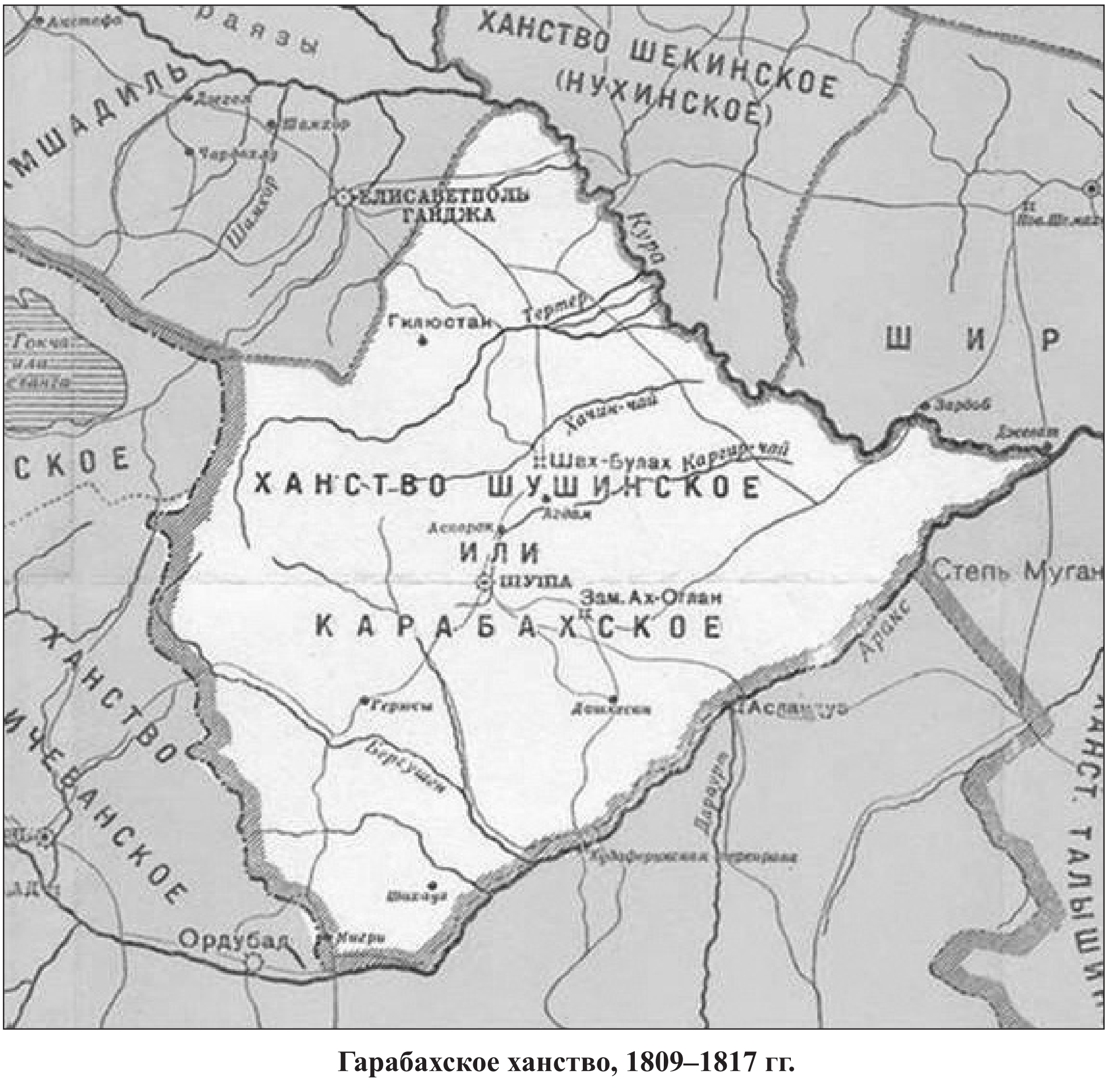

Гарабахское ханство, 1809–1817 гг.

основанием, чтобы оба эти государства максимально использовали имеющиеся у них военно-политические и дипломатические возможности для овладения Гарабахом.

Не получив ожидаемого ответа на свои письма с требованиями о переходе Гарабахского ханства под покровительство России, Цицианов для применения экономических санкций против ханства направил туда майора Лисаневича с целью забрать у гарабахцев скот и табуны лошадей. Однако это Лисаневичу не удалось, но он вывез из Гарабаха и переселил в Гянджу 250 христианских семей [19, № 1418].

Фатх-Али шах в январе 1805 г. послал в Гарабах Абульфат хана (сына Ибрагим хана) с 5-тысячным отрядом. Оскорбленный этим поступком Ибрагим хан нанес поражение иранским войскам и вытеснил их за Аракс [24, с. 231-232]. Определенно отягощенные политической зависимостью от персидского шахиншахства, ханы Гарабаха, Ганджи, Ширвана, Шамахы еще больше устремились к освобождению от нее.

Россия восприняла победу Ибрагим хана над иранскими войсками с удовлетворением. Тотчас в Шушу был послан Лисаневич с особой миссией, заключавшейся в предоставлении Ибрагим хану условий договора о переходе Гарабахского ханства под покровительство России и организации прибытия его в Ганджу на подписание договора [См.: 24].

Понимая, что ситуация все большее обостряется, Фатх-Али шах посылает своих людей к Ибрагим хану с предложением помощи [См.: 25, с. 167]. Не получив желаемого ответа от хана, шах повторно направил к нему своих представителей с «пакетом» предложений: 1) укрепить крепость Аскеран для отпора русским войскам, 2) устроить окопы в трех верстах от Шуши, 3) разместить конные отряды в количестве 2-9 тыс. человек в Шахбулаге. В эти населенные пункты должны были быть

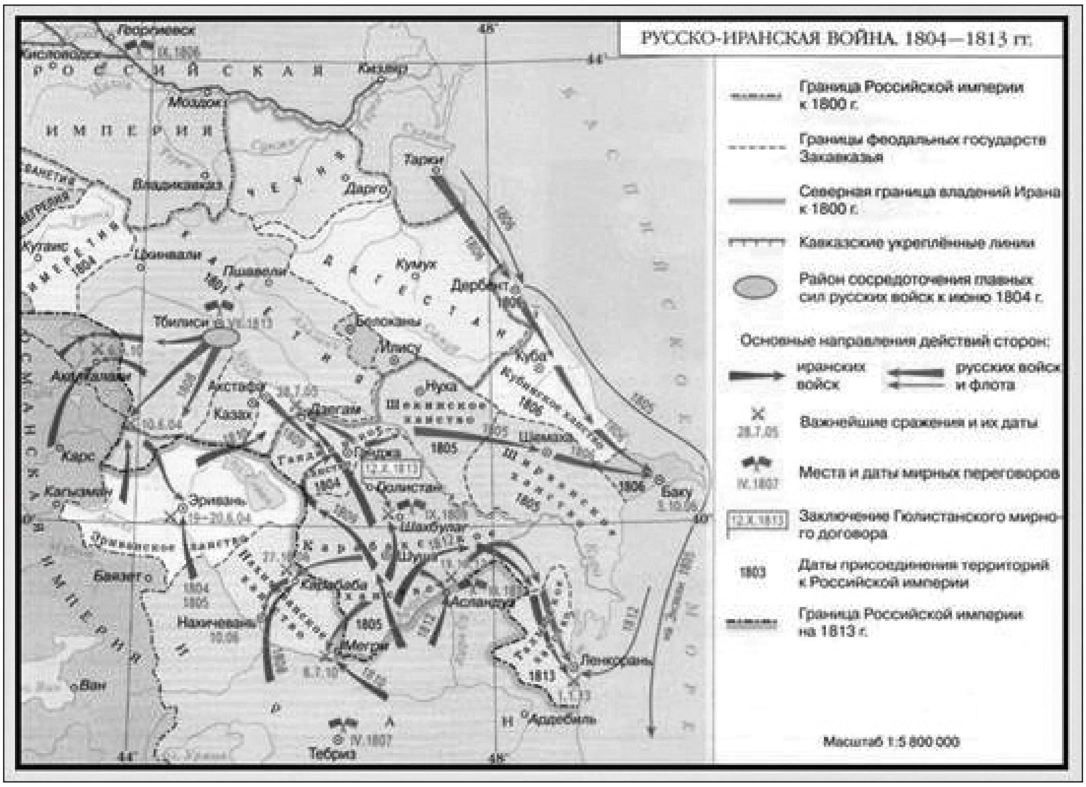

Битвы за Гарабах и Ширван (histrf.ru/biblioteca/b/russko-iranskiie-voiny)

введены кызылбашские войска с их подчинением Ибрагим хану. Все расходы брала на себя шахская казна, чему давалась гарантия [См.: 24, с. 232].

Нежелание находиться под покровительством Персии предопределяло отношение Гарабахского хана к России. Генерал С. Д. Бурнашев в труде «Описание областей адребижанских в Персии и их политическое состояние. 1786 год» отмечает, что наиболее лояльным к России и дружеским к недавно вошедшей в ее состав Грузии является Гарабахский хан Ибрагим Халил. «Со стороны Персии из всех адербижанских ханов Ибрагим Хан Шушинский имел с царем Кахетинским неразрывную дружбу 26 лет» [См.: 54].

В связи с приездом Лисаневича в Гарабах, Ибрагим хан созвал совет с участием всех беков, которые после продолжавшихся в течение шести дней консультаций, отвергли предложение о переходе ханства под покровительство России. Несмотря на это, Ибрагим хан Гарабахский объявил Лисаневичу о своем согласии со всеми пунктами проекта договора [См.: 14, с. 406].

Недовольный долгим раздумьем Шекинского хана, в марте 1805 года в своих письмах Селим хану Цицианов резко меняет тон, пуская опять в ход упреки и угрозы [19, №№ 1292, 1295, 1297, 1311 и др.]. Селим хан согласился на все, кроме выплаты ежегодной дани [19, №№ 1289, 1290, 1291].

14 мая 1805 года был заключен договор о включении в подданство Российской империи Гарабахского ханства.

Кюрекчайский трактат между Карабахским ханом и Российской империей о переходе ханства под власть России от 14 мая 1805 года [12; 17], завершивший завоевание Гарабахского ханства и зафиксировавший его переход в подданство Российской империи был подписан в русском военном лагере на берегу реки Кюрекчай, недалеко от Ганджи [15, с. 164]. Договор был составлен на русском языке, а подписан Ибрагим Халил ханом и, от имени императора Александра I, Главнокомандующим русскими войсками на Кавказе генералом от инфантерии П. Д. Цициановым [16, с. 170; 17, с.148].

Кюрекчайский договор состоит из одиннадцати артикулов (статей) [См.: 12; 17]. Статьей 1, Ибрагим хан Шушинский и Гарабахский, *«именем моим, наследников и преемников»* своих *«торжественно навсегда отрицается всякого вассальства или, под каким бы то титулом то было, от всякой зависимости от Персии или иной державы»* и объявляет, что не признает *«над собою и преемниками моими иного самодержавия, кроме верховной власти Е. И. В. Всероссийского великого Г. И. и Его*

КУРЕКЧАЙСКИЙ ТРАКТАТ

МЕЖДУ РОССИЕЙ
И КАРАБАХСКИМ ХАНСТВОМ

1805 мая 14

КУРЕКЧАЙ (ОКОЛО ГЯНДЖИ)

высоких наследников и преемников престола Всероссийского Императорского», обещая российскому престолу верность *«яко верноподданный раб оного»* и присягает в том на Коране.

Со своей стороны, царь гарантирует Ибрагим хану следущее: *«приемля со стороны е. высокост. столь чистосердечное обещание, равномерно обещает и обнадеживает Императорским своим словом за себя и преемников своих, что милость и благопопечение Их от высокост. Ибрагим-хана Шушинского и Карабахского и преемников его, яко от верноподданных своих, никогда не будут отъемлемы, в доказательство чего Е. В. дает Императорское свое ручательство на сохранение целости настоящих владений е. высокост. и преемников его»* (ст. 2).

Таким образом, император гарантирует целостность владений Шушинского и Гарабахского ханств.

Далее Император обещает: *«Во мзду того чистосердечия, с каковым е. высокост. Ибрагим-хан Шушинский и Карабахский признает верховную и единственную власть Всероссийских Императоров над собою и преемниками его, постановлено, что помянутый хан, а после его старший сын и так далее потомственно по старшинству колена, вступая на ханство, получать имеют через главноуправляющего Грузиею Императорское на ханство подтверждение с инвеституроюю, состоящею в грамоте, государственною печатью утвержденной по получении которой новый хан долженствует торжественно учинить присягу на верность подданства Российской Империи и на признание верховной и единственной власти Всероссийских Императоров над собою и его преемниками. Форма же присяги прилагается при сем трактате, дабы и ныне владеющий Ибрагим-хан Шушинский и Карабахский исполнил сей обряд в присутствии главноуправляющего Грузиею и сие постановление совершающего, ген.-от-инф. кн. Цицианова»* (ст. 3).

Императором признается преемственность власти и ханского титула Ибрагим хана за его наследниками.

В статье 5 Император также обязуется: *«Е. И. В; приемля с благоволением признание верховной и единственной Его власти над владениями Ибрагим-хана Шушинского и Карабахского, обещает именем своим и преемников своих: 1) Народы тех владений почитать яко своих верноподданных, не различая немало с населяющими обширную Российскую Империю. 2) Высокост. Ибрагим-хана и его дому наследников и потомков сохранять безпеременно на ханстве Шушинском. 3) Власть со внутренним управлением сопряженную, судь и расправу, так равно как и доходы с владением его предоставить его высокост. в полную его волю. 4) На охранение особы его высокост. и его дома, так как и всех его владений поставить в Шушинскую крепость Всероссийского войска с пушками 500 человек с их штабом и обер-офицерами, а на случай большей обороны главноуправляющий Грузиею обязан будет, смотря по обстоятельствам и по нужде, усиливать отряд тот и военною рукою оборонять владение его высокост., яко Всероссийской Империи принадлежащее».*

И далее: *«Е. И. В. в знак вящщего благоволения и милости своей к е. высокост. Ибрагим-хану Шушискому и Карабахскому всемилостивейше дарует ему, преемникам его знамя с гербом Всероссийской Империи»* (ст.7).

Иначе говоря, правовой статус населяющих ханства лиц, говоря современным языком, приравнивается к правовому статусу российских подданных, Император признает всю полноту власти Ибрагимхана над ханством, в качестве символа дарит ему знамя с гербом и берет на себя обеспечение безопасности ханства, расположив в Шушинской крепости соответствующий военный отряд из 500 человек, говоря современным языком, создал свою военную базу в Шуше. В этой связи, соответственно, на хана возлагаются определенные

финансовые обязанности, как то *«вносить в дань в казну Е. И. В., в Тифлисе находящуюся, по 8.000 червонных в год, уплачивая оные в 2 срока, т. е. 1-го февраля одну половину, а другую 1-го сентября, начав взносом первой половины, т. е. 4.000 червонных, при утверждении сего трактата Е. И. В.»* (ст. 8), а также ряд обязанностей по содержанию и обеспечению службы Шушинского гарнизона (ст. 6).

В целях гарантии повиновения хана, он должен был отправить в качестве заложников своих двух старших сыновей Мамед-Хасанагу и Шукур-Уллаха (ст. 8). А российский царь обязывался выделять находящемуся в заложниках в Тифлисе внуку хана по 10 рублей серебром в день [См.: 12; 17].

Через месяц после подписания договора 8 июня 1805 года Александр I присвоил Ибрагим хану Шушинскому и Гарабахскому звание генерал-лейтенанта российской армии, а ещё спустя три месяца его сыновьям Мамед-Хасанаге и Мехти-Гулу были пожалованы чины генералов русской службы. Этот факт подтверждают российские официальные источники, а также местные историки Рзагулу бек Мирза Джамал оглы, Мирза Адигезаль-бек, Мирза Джамал Джаваншир, а также Аббас Гулу-ага Бакиханов [См.: 18, с. 35].

Статья 10 гласила: *«Сей договор делается на вечные времена и не долженствует подвергаться никаким переменам отныне навсегда»* [См.: 12; 17].

По Кюрекчайскому договору сыну Ибрагим Халил хана от Ханханум-ага Джеванширской (дочь минбаши Наби Калантара Джеванширского), Мамед-Хасанаге была вручена для ношения на шее золотая, украшенная бриллиантами медаль с надписью «Наследнику Карабага Мамед-Гасан-Аге за верность. 1805 года». Изготовленный тогда же настольный памятный вариант этой медали ныне хранится в Национальном Музее истории Азербайджана.

Анализ договора показывает, что статья о внутренней автономии Гарабахского ханства была единственной статьей в пользу хана - все остальные статьи были направлены на ограничение его прав и прерогатив и наложению на него обязанностей перед царем. Русский гарнизон в Шуше должен был быть гарантией покорности, как и пребывание ханских сыновей в Тифлисе.

Этот договор создал более благоприятные условия для продолжения завоевания Азербайджана.

Цицианов, немедля, объявил Селим хану факт подписания договора с Ибрагим ханом, и потребовал его скорейшего прибытия в военный лагерь на Кюрекчай [См.: 19, № 1300]. 21 мая 1805 года на аналогичных условиях был подписан второй Кюрекчайский договор между Цициановым и Селим ханом Шекинским о включении в подданство Российской империи Шекинского ханства.

Процесс завоевания азербайджанских ханств после Кюрекчайских договоров. В июне 1805 года Аббас-Мирза занял крепость Аскеран. В ответ российский отряд Карягина выбил персов из замка Шах-Булаг. Узнав об этом, Аббас-Мирза окружил замок и начал вести переговоры о его сдаче. Но российский отряд не думал о сдаче, их главной целью сделалось задержать персидский отряд Аббас-Мирзы. 24 июня - 15 июля 1805 года, окружённый 40-тысячной персидской армией Аббаса-Мирзы в Гарабахской провинции, он три недели противостоял ей в Аскеране, Шах-Булаге и Мухратаге, отбивая атаки персов. Узнав о приближении шахской армии под командо-

ванием Фатх-Алишаха, отряд Карягина ночью покинул замок и ушёл в направлении Шуши. Однако у Аскеранского ущелья отряд Карягина столкнулся с отрядом принца Аббаса-Мирзы и был окружен. Несмотря на это все попытки Аббаса-Мирзы разбить лагерь Карягина не имели успеха. 15 июля основные силы российских войск деблокировали Шушу и отряд Карягина.

Получив вести о том, что основные силы русских покинули Елизаветполь, Аббас-Мирза обходным путём выступил и осадил Елизаветполь. Это открыло ему путь на Тифлис, который остался без прикрытия. Осознавая ситуацию отряд в 600 штыков под командованием Карягина вечером 27 июля, используя фактор неожиданности, атаковал лагерь Аббас-Мирзы под Шамхором и наголову разбил персов.

Во второй половине 1805 года Мустафа хан Шамахинский вновь направил войска к Шекинскому ханству. В ответ на это Цицианов послал в помощь Селим хану 300 солдат с двумя пушками. Представитель русского отряда заявил Мустафе хану, что Селим хан является подданным Российской империи, которая обеспечивает его безопасность. Мустафе хану было также предложено принять российский протекторат [19, №№ 1292, 1342; 13]. Мустафа хан Шамахинский, наиболее сильный в военном отношении, по сравнению с другими ханами, в своем письме Цицианову, правильно оценив вынужденное поведение шекинского и гарабагского владельцев по отношению к России, метко ответил, что «Шекинской Селим хан и Карабагской Ибрагим хан от страху Персиян и меня принуждены искать Российскаго покровительства, а не из усердности» [См.: 19, № 1343]. Однако после того, как 30 ноября 1805 года отряд Цицианова переходит через Куру и вторгается в пределы Шамахинского (Ширванского) ханства, уже 27 декабря 1805 года Мустафа хан подписывает договор о переходе в подданство Российской империи. Таким образом, в состав России вошло и Шамахинское ханство.

Используя разобщенность азербайджанских ханов, Российская империя успешно продолжала завоевывать азербайджанские земли. В 1806 году были завоеваны и включены в состав Российской империи Дербендское, Губинское, Бакинское ханства. Г. Э. Алкадари пишет, что подписание Кюрекчайских договоров не позволило азербайджанским ханам сохранить хотя бы номинальную власть и самостоятельность ханств. Феодальная раздробленность, внутренние распри и междоусобицы мешали объединению азербайджанских ханств в их противодействии российской армии [См.: 20, с. 90].

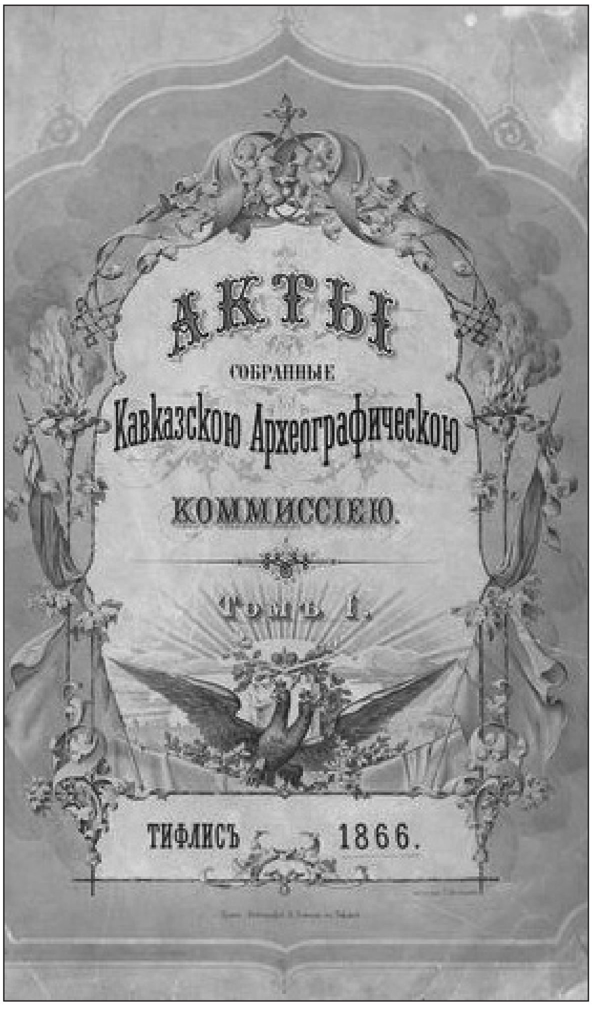

В конце 1805 года князь Цицианов выступил с экспедицией из Тифлиса и 30 января 1806 года с 2000 штыков подошел в Баку. Одновременно с отрядом Цицианова

к Баку подходит каспийская флотилия под командованием генерал-майора Завалишина и высаживает десант. Цицианов выдвигает ультиматум о немедленной сдаче города. Однако, во время встречи с Бакинским ханом 8 (20) февраля 1806 года перед воротами крепости Цицианов и полковник Эристов были убиты Ибрагим-беком, двоюродным братом хана [См.: 14, 5]. Голова Цицианова, виновного в гибели тысяч азербайджанцев была отправлена Фатх-Али шаху. После этого Завалишин принял решение снять осаду города и отступить.

В июле 1806 года Гудович, заменивший на должности погибшего Цицианова, опасаясь начала новой русско-персидской войны, совершает зверское убийство Ибрагим хана Гарабахского, его семьи и 35 помощников. Немалую роль сыграл в этом преступлении российский генерал, гарабахский армянин В.Г.Мадатов, назначенный управляющим мусульманскими провинциями Южного Кавказа. В живых остался только Мехтигулу хан. 10 сентября 1806 года по указу императора Александр I он был провозглашен правителем Гарабахского ханства. С этого момента политика России приобретает в Азербайджане карательный характер. Мадатов разбивает в Гарабахе, при Каракапете, Аббас-Мирзу и направляется на восток.

В 1806 году Дербендский и Губинский Шейхали хан, хоть и вынужден был принять российское подданство, однако потом перешел на сторону персидского шаха, за что российскими войсками был лишен права владения Дербендским и Губинским ханствами. Для управления бывшими ханствами Шейхали хана был образован совет из беков под началом русского офицера. Губу занял русский гарнизон, а все попытки Шейхали хана вернуть власть окончились неудачей [См.: 21, с.23].

В конечном итоге в конце 1806 года российские войска заняли Баку и присоединили Бакинское ханство к России. Хану пришлось уехать в Иран.

В ноябре 1806 года началась русско-турецкая война, которая заставила Россию заключить зимой 1806–1807 годов Узун-Килисское перемирие с персами.

Итоги. Подписанием Кюрекчайских договоров и последующим завоеванием Шемахинского, Бакинского, Губинского и Лянкаранского ханств фактически в Северном Азербайджане (за исключением Ireванского и Нахчыванского ханств) был завершен период раздробленной, но реальной власти азербайджанских ханов, и заложено начало господства Российского государства на азербайджанских землях, продолжавшегося вплоть до 90-х годов XX века (за исключением периода независимой Азербайджанской Демократической Республики в 1918-1920 гг.).

Узун-Килисское перемирие, по мнению историков, завершает первый этап русско-персидской войны 1804-1813 гг.

В то же время Кюрекчайский договор от 14 мая 1805 года, сам факт его подписания главой Азербайджанского феодального ханства, азербайджанцем Ибрагим ханом Гарабахским явился историческим документальным свидетельством исторической принадлежности верхней части Гарабаха Азербайджану.

Отметим, что по армянским источникам, в Карабахском ханстве в 1810 г. было до 12 тысяч семей, в т. ч. 9500 азербайджанских и 2500 армянских [См.: 47, с. 562].

Уже после подписания по итогам русско-персидской войны Гюлистанского договора (трактата) 24 октября 1813 года оформляется вхождение Карабахского ханства в состав Российской империи. В 1822 году – Карабахское ханство ликвидируется, а на его месте образовывается одноименная провинция. Кроме того, следует отметить, что после этого появляется один из первых документов, сообщающих подробные сведения об этническом составе населения Гарабаха - Налоговый реестр Гарабахской провинции «Описание Карабахской провинции», составленный в 1823 г. по распоряжению главноуправляющего в

Грузии А. П. Ермолова действительным статским советником Могилевским и полковником Ермоловым [См.: 55]. Согласно данным реестра, в провинции имелся один город – Шуша, и около 600 сел (550 азербайджанских и 50 армянских), в которых проживаю около 20 000 семей или около 90 000 жителей. При чем, армянами русские чиновники здесь называли албан, не принявших ислам. Т.е. практически Гарабах был без армян до массового переселения их из Персии с последующей арменизацией албанской церкви. Первая армянская церковь в Шуше была построена в 1868-1887 с целью ускорения христианизации мусульманских территорий.

Литература:

1. Туркманчайский мирный договор между Россией и Персией от 10 февраля 1828 года. - http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/FOREIGN/turkman.htm
2. Шопен, Иван. Исторический памятник состояния Армянской Области в эпоху ея присоединения к Российской Империи. – Санкт-Петербург: Типография Имперской Академии Наук, 1852
3. Шавров, Н. Н. Новая угроза русскому делу в Закавказье: предстоящая распродажа Мугани инородцам. - Санкт-Петербург, 1911
4. Имранлы, Кямаля. Создание армянского государства на Кавказе: Истоки и последствия: Монография. – Москва: Ладомир, 2006
5. Грибоедов, А. С. Сочинения. В 2-х томах, т.2. – Москва: Правда, 1971
6. История армянского народа. – Ереван: Издательство Ереванского университета, 1980
7. Переселение армян в Иреван и Нахичевань было подготовлено в рамках официальной политики. - http://1905.az/ru/переселение-армян-в-иреван-и-нахичева /
8. Раздел Азиатской Турции (по секретным документам б. министерства иностранных дел, под редакцией Е.А.Адамова). – Москва: Издание Литиздата НКИД, 1924, док. CXL
9. Гусейнова, Шелала. В Туркманчае Персия и Россия делили независимые Азербайджанские ханства. – Эхо, 2013, 9 февраля; http://www.rizvanhuseynov.com/2013/02/blog-post_9.html
10. Туркменчайский договор (1828). Окончательный раздел Азербайджана. - http://azerbaycanli.org/ru/page57.html
11. Алиев, Намик. История еще одного армянского предательства. – Право и политология (Тбилиси), 2011, № 16, с.38-52
12. Кюрекчайский договор. Акты собранные Кавказскою Археографическою коммисиею. Том II. – Тифлис, 1868, с. 705. - http://www.azerbaijan.az; http://www.virtualkarabakh.az/ru/post-item/32/52/kurekcay-muqavilesi.html
13. Мамедова, Г. Н. Российское завоевание Ширвана в начале XIX в. (по материалам Георгиевского, Кюрекчайского и Туркманчайского договоров). - https://cyberleninka.ru/article/n/rossiyskoe-zavoevanie-shirvana-v-nachale-xix-v-po-materialam-georgievskogo-kyurekchayskogo-i-turkmanchayskogo-dogovorov/viewer
14. Дубровин, Н. Закавказье от 1803-1806 гг. – Санкт-Петербург, 1866
15. Абасов, Ф. М. Гарабагское ханство. - Баку: Тахсил, 2007. - 278 с.

16. Абасов, Ф. М. Предыстория Карабахского-Российского Кюрекчайского трактата 1805 года // Доклады Национальной академии наук Азербайджана. Т. LXII, № 5-6. – Баку, 2006.
17. Гарабаг: Кюрекчайский договор-200 / Под ред. Г.Н.Мамедовой и Ф.Г.Вахабова. - Баку: Тахсил, 2005. - 174 с.
18. Велиханлы, Наиля. Генералы Азербайджана: каталог. - Баку: Элм, 2005. - 188с.
19. Акты собранные Кавказскою Археографическою коммисиею (далее - АКАК). В 12 тт. Том 2. – Тифлис, 1868, №№ 1, 1277, 1281, 1286, 1288,1289, 1290, 1291, 1292, 1295, 1297, 1300, 1311, 1341, 1342, 1343, 1416, 1418
20. Алкадари, Гасан Эфенди. Асари Дагестан (Исторические сведения о Дагестане) / перевод и примечания Али Гасанова (Алкадари). – Махачкала, 1994
21. Пахомов, Е. А. Краткий курс истории Азербайджана с приложением экскурса по истории Ширваншахов XVIII-XIX вв. – Баку, 1923
22. Советская историческая энциклопедия (далее - СИЭ), т. 15. - Москва, 1974
23. Джаваншир, Ахмед-бек. К политическому положению Карабахского ханства в 1747-1805 гг. - Карабахнамелер, кн. 1. - Баку, 1989 (на Азерб. яз.)
24. Мирза Джамал оглы, Рзагулу-бек. Власть Панах-хана и Ибрагим хана в Карабахе и события того времени - Карабахнамелер, кн. 2. - Баку,1991 (на Азерб. яз.)
25. Хазани, Мир Мехти. Книга по истории Карабаха - Карабахнамелер, кн. 2. - Баку, 1991 (на Азерб. яз.)
26. Turkish Grand National Assembly, Closed session. Minutes, Анкара, 1985, т. II
27. Центральный государственный исторический архив Грузии (ЦГИА Грузии), ф.2, оп. 1, д. 2624
28. Гюлистанский договор между Россией и Персией от 12 октября 1813 года. – В кн.: Подвиги Русских Воинов в странах Кавказских, с 1800 по 1834 гг. (описанные Платоном Зубовым). Т. 1, г. 1. - Санкт-Петербург, 1835; http://karabakh-doc.azerall.info/ru/hisdoc/hisdoc_ru.htm
29. Ениколопов, И. К. Из истории русско-иранских отношений и дипломатической деятельности А. С. Грибоедова. - http://hpj.asj-oa.am/453/1/62-4(143).pdf
30. Дубровин Н. Ф. История войны и владычества русских на Кавказе: В 8-ми тт. - Санкт-Петербург: Тип. Департамента уделов, 1871—1888. Т. IV
31. Потто В.А. Кавказская война в отдельных очерках, эпизодах, легендах и биографиях: В 5-ти тт. – Санкт-Петербург: Тип. Е. Евдокимова, 1887—1889. Т. I
32. Утверждение русского владычества на Кавказе: 1801-1901. К столетию присоединения Грузии к России: В 4-х тт. Т. I / Под ред. Н.Н. Беляевского, В.А. Потто. - Тифлис: Тип. Я.И. Либермана, 1902.
33. Кузнецов, Олег. Гюлистанский договор: 200 лет спустя (опыт исторического осмысления событий русско-персидской войны 1804-1813 годов и содержания Гюлистанского договора в контексте его 200-летия). - Кавказ и глобализация, 2013, том 7, выпуск 3-4, с. 162-182; https://cyberleninka.ru/article/n/gyulistanskiy-dogovor-200-let-spustya-opyt-istoricheskogo-osmysleniya-sobytiy-russko-persidskoy-voyny-1804-1813-godov-i-soderzhaniya
34. Карсский договор (на азербайджанском, русском, турецком и французском языках). Составитель и автор предисловия Хусамеддин Мамедов (Гараманлы). – Баку: АзАтаМ, 2004. – 82 с.
35. Туркменчайский мирный договор 1828 года. Толкование Дипломатический словарь. А. Я. Вышинский, С. А. Лозовский. - Москва: Государственное издательство политической литературы, 1948; - https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_diplomatic/1236/%D0%A2%D0%A3%D0%A0%

D0%9A%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%A7%D0%90%D0%99%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%99
36. Безотосный, В.А. Наполеоновские планы Павла Петровича. - Родина, 2008, № 7, с. 56-62
37. Краснов, П. Н. Поход в Индию - Русский инвалид, 1900, № 22—23
38. Шильдер, Н. К. Император Павел I. - Москва: Вече, 2009
39. https://az.sputniknews.ru/politics/20131022/299534529.html
40. Керсновский, А. А. История Русской армии: В 4-х тт. Т. 1. Москва: Голос, 1992
41. Kaye, J. W. The Life and Correspondence of Major-General Sir John Malcolm, from Unpublished Letters and Journals: In 2 vols. Vol. 2. London: Smith, Elder and Co., 1856
42. Зелинский, С. П. Экономический быт государственных крестьян Зангезурского уезда Елизаветпольской губернии». Тифлис, 1886 г.
43. Наджафов, Б. И. Переселение армян в Нагорно-Карабахскую область Азербайджана в середине 20-х годов XX века. – История и ее проблемы, 2001, № 3-4, с. 71-73
44. Qars müqaviləsi. Azərbaycan, rus, türk və fransız dillərində. Tərtib edəni və ön sözün müəllifi Hüsaməddin Məmmədov (Qaramanlı). – Bakı: AzAtaM, 2004. – 84 s.
45. Парсамян В.А. История армянского народа 1801-1900 г., кн. 1: - Ереван, 1977
46. Моисеев, П. П., Розалиев, Ю. Н. К истории советско-турецких отношений. – Москва, 1958
47. Присоединение Восточной Армении к России. Том 1. - Ереван, 1972
48. Миллер, А. Ф. Турция. Актуальные проблемы новой и новейшей истории. - Москва, 1983
49. Армянская Советская Энциклопедия, т. 3. – Ереван, 1977
50. Musayev, İsmayıl. Azərbaycanın Naxçıvan və Zəngəzur bölgələrində siyasi vəziyyət və xarici dövlətlərin siyasəti (1917-1921-ci illər). - Bakı, 1996.
51. Алиев, Намик. Политико-правовая сущность и последствия Туркманчайского договора для Южного Кавказа. – Azərbaycan Hüquq Jurnalı, 2019, № 1, s.69-81
52. Документы внешней политики СССР. Том III. – Москва, 1959
53. Лекис, Альгимантас. Переселение народов на Кавказе XX в. – Вильнюс: Институт науковедения, 2016. – 328 с.
54. Бурнашев С. Д. Эривань это Азербайджан. - https://zen.yandex.ru/media/id/5de0ade0613e1d18042c5963/burnashev-sd-erivan-eto-azerbaidjan-5de19eac8f011100ae5a0b19?fbclid=IwAR2LOR5RLCZzSiRb3iNTYYgcTmqdsVh2YCVA7mlsFz_w64p3bLra3PlKhpw 30.11.2019
55. Описание Карабахской провинции, составленное на 1823 г. по распоряжению главноуправляющего в Грузии Ермолова действительным статским советником Могилевским и полковником Ермоловым 2-м». – Тифлис, 1866

Ключевые слова: *Кюрекчайский договор, переселение армян, русско-иранские войны, азербайджанские ханства, Цицианов, Карабахское ханство, Каджары*

Namiq Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
Beynəlxalq münasibətlər və xarici siyasət kafedrasının müdiri,
hüquq elmləri doktoru, professor,
Fövqəladə və Səlahiyyətli Səfir

14 MAY 1805-CI IL KÜRƏKÇAY TRAKTATI AZƏRBAYCANI FƏTH ETMƏK PROSESİNDƏ

XÜLASƏ

Məqalədə, Azərbaycan dövlət və hüquq tarixinin az diqqət yetirilən səhifələri: 1805-ci il 14 may tarixli Qarabağ xanı və Rus imperiyası arasında xanlığın Rusiya hakimiyyəti altına keçməsi haqqında Kürəkçay müqaviləsi araşdırılır. Tarixi mənbələrə və ədəbiyyata əsaslanaraq, müəllif Rusiya tərəfindən Qafqazın zəbt olunması prosesində rolunu göstərir. Məqalədəkilər, XX əsrin sonu – XXI əsrin əvvəllərində Cənubi Qafqazda baş verən hadisələrin düzgün anlamasına xidmət edir.

Açar sözlər: *Kürəkçay müqaviləsi, ermənilərin köçürülməsi, rus-iran müharibələri, Azərbaycan xanlıqları, Sisianov, Qarabağ xanlığı, Qacarlar*

Namig Aliyev
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan,
Head of International Relations Department, Doctor of Law, Professor,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

KUREKCHAY TREATISE OF MAY 14, 1805 IN THE PROCESS OF CONQUERING AZERBAIJAN

ABSTRACT

The paper studies scarcely researched periods of the history of the state and law of Azerbaijan: historical conditions and details of one of the most important treaties of the beginning of the 19th century - the Kurekchay Treaty between the Khan of Karabakh and Imperial Russia that settled the transfer of the Karabakh Khanate to the sovereignty of Russia on May 14, 1805. The author analysis the role of this legal document in the process of the Russian conquest of the Caucasus by leaning on the historical sources and relevant literature. The paper's theses and conclusion carry an essential significance for understanding the events in the South Caucasus at the end of the 20th and beginning of the 21st century.

Keywords: *Kurekchay Treaty, resettlement of Armenians, Russian-Persian wars, Azerbaijani khanates, Tsitsianov, Karabakh Khanate, Kadjars*

SIYASƏT
POLİTİCS

UOT 32
UOT 32:93/94; UOT 32::008; 32:316.7

ELÇİN ƏHMƏDOV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Beynəlxalq münasibətlər və xarici siyasət kafedrasının professoru, siyasi elmlər doktoru
e-mail: elchin_ahmedov@yahoo.com

ŞUŞA – AZƏRBAYCANIN TARİXİ VƏ STRATEJİ ƏHƏMİYYƏTLİ MƏDƏNİYYƏT PAYTAXTI

Qarabağ xanlığının paytaxtı – Şuşa qalasının və şəhərin qədim məhəllələrinin salınması

Şuşa qalası uzun illər boyu Azərbaycanın Qarabağ xanlığının paytaxtı olmuşdur. Qarabağ xanlığının əsasının qoyulması və Şuşa şəhərinin onun paytaxtına çevrilməsi Pənahəli xanın (1748-1763) adı ilə bağlıdır. Qarabağ xanı Pənahəli xan Cavanşirlər tayfasının Sarıcanlı oymağından idi. Bu Azərbaycan tayfası Qarabağın qədim sakinlərindən olmuş və uzun müddət bölgənin ictimai-siyasi həyatında mühüm rol oynamışdır. Şuşa qalasının salınması 1750-1751-ci illərdən hesab edilir (18, s.35). Tarixi mənbələrə görə, 1750-ci ildə hündür, sıldırım dağ üstündə qalanın inşasına başlandı və həmin əsrin sonrakı illərində qala divarlarının çəkilməsi davam etdirildi. Qarabağ xanı Pənahəli xan 1752-ci ildə Şuşanı paytaxt elan edib oranı möhkəmləndirmiş, Qala-şəhərə çevirmişdi (20, s.18). Şəhər bir müddət Pənahəli xanın şərəfinə "Pənahabad", sonradan isə "Şuşa qalası" və "Şuşa" adlandırılmışdır.

XVIII əsrin ikinci yarısından başlayaraq şəhərin əhalisi sürətlə çoxalmış və Şuşa Azərbaycanın mühüm, strateji əhəmiyyətli şəhərlərindən birinə çevrilmişdi. Hələ Pənahəli xanın dövründə şəhərdə böyük tikinti işləri aparılmış, sonra İbrahimxəlil xanın (1763-1806-cı illər) dövründə isə Qarabağ xanlığı daha da güclənmişdi. Xanlığın ərazisində Əskəran, Ağoğlan qalaları, Şuşa qalasının divarları və s. diqqətəlayiq, strateji əhəmiyyətli qalalar tikilmişdi. Şəhər qısa müddət ərzində xeyli böyümüş, təbii gözəlliyi, hündür binaları və möhtəşəm qala divarları ilə diqqəti cəlb etmişdi.

Şəhərdə 17 məhəllə var idi ki, onların hər birinin məscidi, bulağı və hamamı mövcud olmuşdur. Pənahəli xanın hakimiyyəti illərində (1747-1763) şəhərin salınmasının ilkin mərhələsində ən qədim məhəllələr sonralar şəhərin relyefinə uyğun olaraq "Aşağı məhəllə" adlandırılmışdır. "Aşağı" məhəllə 9 məhəllədən təşkil olunmuşdur: Seyidli, Çöl Qala, Çuxur Məhəllə, Quyuluq, Dördlər Qurdu, Qurdlar, Merdinli, Hacı Yusifli, Culfalar. Şuşanın bir şəhər kimi formalaşmasının ikinci mərhələsi İbrahimxəlil xanın hakimiyyəti illərinə (1763-1806) təsadüf edir (3, s.276-277). Bu mərhələdə "Yuxarı məhəllə" adlanan ikinci məhəllə formalaşmışdı. "Yuxarı" məhəllə 8 məhəllədən təşkil olunmuşdur: Saatlı, Mamayı, Köçərli, Xocamircanlı, Ağadədəli, Dəmirçilər, Təzə Məhəllə, Hamamqabağı (20, s.6-91; 6, s.19).

Şuşa - şəhərsalma mədəniyyətinin nadir nümunəsi kimi

Şuşa Azərbaycanın qədim tarixə malik olan şəhər mədəniyyətinin nadir və təkrarsız incilərindən biridir. Şuşada "Bazarbaşı" deyilən yerdən "Şeytanbazara" qədər uzanan üstüörtülü ticarət mərkəzi və şəhərin əsas küçəsi "Rastabazar" adlandırılırdı. "Rastabazar"ın sıra ilə düzülən və daşları bir-birinə qurğuşunla bərkidilən sütunlardan, tağlardan ibarət olan və

qalereyanı xatırladan səkiləri başdan-başa örtülü olduğundan bütün fəsillərdə quru və təmiz qalırdı. Küçənin ortası ilə nəqliyyat vasitələri hərəkət edirdi. Orta əsr Şərq üslubunda zövqlə tikilən bu bazar həm də şəhərə xüsusi yaraşıq verirdi. Şuşanın ticarət mərkəzinin bənzərsiz görkəmi onun magistralına bitişik iri bazar meydanı ilə tamamlanırdı. Şəhərin "Meydan" deyilən əsas meydanı "Rastabazar" küçəsi boyunca tikilmiş ibadətgah və ticarət təyinatlı tikililərdən, birmərtəbəli dükanlardan, ikimərtəbəli karvansaradan və qoşa minarəli yaraşıqlı Cümə məscidindən ibarət idi. XX əsrin əvvəllərində şəhərdə 1464 dükan qeydə alınmışdı ki, bunların da bazarlarla birlikdə illik ticarət dövriyyəsi 6 milyon rubla çatmışdı (16, s.74).

XVIII əsrin ikinci yarısında Yaxın Şərqə, Türküstana və Avropaya gedən karvan yolları ayrıcında yerləşən Azərbaycanın tarixi, mədəni və strateji əhəmiyyətə malik şəhəri sayılan Şuşa özünün yunu, xalçası, ipəyi, dərisi, parçası və çini qabları ilə dünya bazarları miqyasına çıxa bilmiş, istehsal etdiyi sənaye və kənd təsərrüfatı məhsullarını Tehran, Təbriz, İstanbul, Bağdad, Səmərqənd, Moskva, Həştərxan kimi böyük şəhərlərdə sata bilmişdi.

Göründüyü kimi, istehsal prosesinin sürətlə inkişafı şəhərin iqtisadiyyatının möhkəmlənməsinə kömək etmiş, əhalinin sosial vəziyyətinə müsbət təsir göstərmişdi. Bu dövrdə Şuşada bir sıra əzəmətli məscid, mədrəsə və karvansaranın tikilməsi də, məhz onun xarici bazarlardan götürdüyü qazanc sayəsində mümkün olmuşdu.

XVIII əsrin 80-ci illərində şəhərin dövrəsinə möhtəşəm qala divarları çəkilib başa çatdırıldı. Bu dövrdə şəhərdə çoxsaylı sənətkar məhəllələri yaranır, ticarət daha sürətlə inkişaf edirdi. Şuşalı tacirlər Təbriz, Tehran, İsfahan, İstanbul, Bağdad, Səmərqənd, Moskva, Leypsiq, London, Mançester, Marsel və başqa şəhərlərlə ticarət əlaqələri saxlayırdı. Şəhərdə "Pənahabadi" adlı gümüş sikkələr zərb edilirdi (24, s.138-141; 25, s.30-31).

Məşhur rəssam V.Vereşşagin Şuşanı göründən sonra yazmışdı: "Bu şəhərin evləri düzgün formalı, qəşəng və hündür olub, çoxsaylı və gözəl pəncərələrlə işıqlandırılır. Qayalıqlar qoynunda yerləşən bu şəhər elə həmin qayalıqlardan götürülmüş daşlardan tikilmişdir. Şəhərin bütün küçələrinə enli daş plitələr döşənmiş, evlərin damları tirlərdən düzəldilmişdir" (6, s.17).

Qeyd etmək vacibdir ki, tarixi mənbələrdə XVIII əsrin sonu-XIX əsrin əvvəllərində artıq Şuşada çoxlu sayda manufakturaların və 2 mindən çox sənətkarın fəaliyyət göstərdiyi bildirilir. 1809-cu ilin məlumatına görə, o dövrdə Şuşada 1500 toxucu dəzgahı fəaliyyət göstərirdi. Bu da ən azı 1500 sənətkar demək idi (16, s.77). Tarixi mənbələrdə XVIII əsrin sonu-XIX əsrin əvvəllərində artıq Şuşada çoxlu sayda manufakturaların və 2 mindən çox sənətkarın fəaliyyət göstərdiyi bildirilir. XIX əsrin 60-cı illərində Şuşada illik ticarət gücü 78 milyon rubla bərabər olan ipəksarıma fabrikləri fəaliyyət göstərirdi ki, çox keçmədən həmin müəssisələrin illik istehsal gücü 117 milyon rubla çatmışdı (16,s.80).

XIX əsrin ikinci yarısında tikinti işləri Şuşada daha geniş vüsət almışdı. Xurşudbanu Natəvanın, Gövhər ağanın, Cəfərqulu xanın, Uğurlubəyin, Fərzəlibəyin, Nəcəfqulu ağanın, Hacı qulunun, Səfibəyin tikdirdiyi yeni tipli saray və imarətlər şəhərə xüsusi gözəllik verirdi. Dövlət tərəfindən əsası qoyulan bir sıra məktəb binaları, Qarabağın imkanlı adamlarının sayəsində ucaldılan məscid və hamamlar o zamankı memarlıq abidələrinin ən gözəl nümunələrindən sayılırdı. 1873-cü ildə Vyana şəhərində açılmış beynəlxalq sərgidə Şuşanı təmsil edən nümayəndələr də iştirak etmiş və onların sərgidə nümayiş etdirdikləri eksponatlar xaricilərdə dərin maraq oyatmışdı.

1840-cı il inzibati-ərazi bölgüsü zamanı Şuşa qəzası yaradıldıqda Şuşa şəhəri yenə mərkəz olmuşdu. 1873-cü il kameral təsvirinə görə Şuşada 24552, 1886-cı il siyahısına görə 26806, 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmasına görə isə 25581 nəfər əhali qeydiyyata alınmışdı (1, s.386). 1882-ci ildə İ.Drozdov "Kavkazski sbornik" kitabında yazırdı: "Şuşa Yelizavetpol quberniyasının qabaqcıl şəhərlərindəndir. O, ticarətdə və gözəllikdə Tiflislə rəqabət aparır. Yelizavetpol əyalətində yaşayan

625 min 599 insanın 24 min 522 nəfəri Şuşanın payına düşür" (6, s.17).

1903-cü ildə Tiflisdə nəşr olunmuş "Kavkazskiy Vestnik" jurnalının 43-cü səhifəsində göstərildi ki, "Şuşanın görünüşü orta əsr Avropa şəhərlərini xatırladır. Bu şəhərin tacirləri ipək-barama alverində üstün mövqeyə malik olub, Tiflis, Moskva və Marsel şəhərləri ilə birbaşa ticarət əlaqəsi saxlayırlar". Bundan əlavə, "Qafqaz" qəzetinin icmalçısı 1868-ci il 24 may tarixli şərhində göstərirdi: "Şuşa gündən-günə yox, saatdan-saata böyüyür, onun ticarəti inkişaf edir, şəhər əhalisi varlanır. Buraya hər tərəfdən dəstə-dəstə adam axışıb gəlməkdədir. Beləliklə, şəhərdə 25 min əhali yaşadığını cəsarətlə söyləmək olar" (26, s.24).

Azərbaycanın ictimai-siyasi və mədəni həyatında xidmətləri olan Şuşanın görkəmli şəxsiyyətləri

Artıq XIX əsrin ikinci yarısında Şuşa şəhər əhalisinin sayı tanınmış alim və sənətkarlar da daxil olmaqla 25 minə çatmışdı. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının məlumatına görə, təkcə XIX əsrdə Şuşada 95 şair, 22 musiqişünas, 38 xanəndə, 19 xəttat, 16 nəqqaş, 12 nüsxəbənd, 5 astronom, 18 memar, 16 həkim, 42-yə qədər müəllim və s. olmuşdur. Bu böyük ziyalı təbəqəsi, Şuşa şəhərini mədəniyyət mərkəzinə çevirməkdə, burada elmi, təhsili və mədəniyyəti inkişaf etdirməkdə çox böyük rol oynamışlar (6, s.20).

Azərbaycanın tarixi mədəniyyət mərkəzi olan Şuşa tanınmış elm və mədəniyyət xadimlərinin vətəni hesab edilir. Heç də təsadüfi deyildir ki, Xurşidbanu Natəvan, Molla Pənah Vaqif, Mir Möhsün Nəvvab, Qasım bəy Zakir, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Süleyman Sani Axundov, Fatma xanım Kəminə, Nəcəf bəy Vəzirov, Yusif Vəzir Çəmənzəminli, Firudin bəy Köçərli, Səfərəli bəy Vəlibəyov, Kərim bəy Mehmandarov, Həmidə xanım Cavanşir, Həsənəli xan Qaradaği, Nəriman bəy Nərimanbəyli, Bədəl bəy Bədəlbəyli, Haşım bəy Vəzirov, Əhməd bəy Ağaoğlu, Ceyhun bəy Hacıbəyli, Bəhram bəy Axundov, Sürəyya Ağaoğlu, Səməd bəy Mehmandarov, Fərəc bəy Ağayev, Yaqub Quliyev, Aslan Qaraşarov, Aliyə Rüstəmbəyova və onlarla dünya şöhrətli xadimlərin həyatında məhz Şuşa mühitinin mühüm rolu olmuşdur.

Şuşa XVIII əsrin II yarısından musiqi mərkəzinə çevrilmiş və Azərbaycan musiqisinin yüksəlişinə səbəb olmuşdur. Hacı Hüsü, Əbdülbaği Zülalov (Bülbülcan), Cabbar Qaryağdıoğlu, Məşədi Məmməd Fərzəliyev, Keçəçi oğlu Məhəmməd, Mirzə Sadıq (Sadıqcan), Məşədi Zeynal, Məşədi Cəmil Əmirov, Əhməd Bədəlbəyli (Ağdamski), İslam Abdullayev, Məcid Behbudov, Seyid Şuşinski, Zülfü Adıgözəlov, Xan Şuşinski, Qurban Pirimov, Bülbül, Rəşid Behbudov və bir çox başqaları Şuşanın yetirdiyi eləcə də, bütün Yaxın Şərqdə məşhur olan xanəndə və sənətkarlardır (24, s.304-325; 6, s.20-21).

Şuşa orada doğulmuş, şöhrətləri bütün dünyaya yayılmış bəstəkarların vətəni kimi də məşhurdur. Belə ki, Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində yeni bir mərhələnin yaranması Üzeyir Hacıbəylinin adı ilə bağlıdır. Üzeyir Hacıbəyli dahi bəstəkar, Azərbaycan opera musiqisinin banisi olmaqla yanaşı, istedadlı publisist və ictimai-siyasi xadim kimi də tanınmışdır. Bundan əlavə, Fikrət Əmirov, Zülfüqar Hacıbəyov, Niyazi, Əfrasiyab Bədəlbəyli, Soltan Hacıbəyov, Əşrəf Abbasov, Zakir Bağırov, Süleyman Ələsgərov, tanınmış teatr və kino xadimləri Mehdi Məmmədov, Lətif Səfərov, Məhluqə Sadəqova, eləcə də, görkəmli rəssam, heykəltəraş və memarlardan Kərbəlayı Səfixan Qarabaği, Lətif Kərimov, Cəlal Qaryağdı, Toğrul Nərimanbəyov, Münəvvər Rzayeva və bir çox başqa xadimlərin adı, eləcə də sənəti Azərbaycan mədəniyyəti tarixində müstəsna yer tutur.

Azərbaycan şairəsi Xurşidbanu Natəvan və fransız yazıçısı Aleksandr Dümanın görüşü

Tarixi sənədlər göstərir ki, "Üç muşketyor" və "Qraf Monte Kristo" kimi klassik əsərlərin müəllifi olan məşhur yazıçı Aleksandr Düma 1858-ci ilin ortalarından 1859-cu ilin əvvəllərinə kimi Rusiya və Qafqazda olmuşdur (24, s.243-244). Qafqaza səfəri zamanı müəyyən müddət Azərbaycan ərazisinə səyahət etmiş,

1859-cu ilin aprel ayında isə Dümanın 3 cilddən ibarət "Qafqaz səyahətinin təəssüratları" əsəri (fransızca: "İmpression de Voyage Le Caucase") Parisdə çap olunmuşdur (68, s.24). Bakı məhəllələrinin birinin polismeysteri Piquliyevskinin evində qonaq olan Aleksandr Düma orada Qarabağ xanının qızı, məşhur şairə Xurşidbanu Natəvan və onun həyat yoldaşı knyaz Xasay Usmiyevlə tanış olur, onlar arasında səmimi dostluq münasibətləri yaranır. Fransız yazıçısı Düma Azərbaycan şairəsi Natəvanla şahmat oynayır. Oyunun nəticəsi isə çox yadda qalan olur. Belə ki, Natəvan Dümanı mat edir. Natəvan Dümaya qalib gələrkən o, Dümadan yaşca xeyli kiçik idi. Natəvanın cəmi 26, Dümanın isə 56 yaşı vardı (6, s.20-21).

Qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə 2016-cı il fevralın 18-də Belçika Krallığının Vaterlo şəhərində görkəmli Azərbaycan şairəsi Xurşidbanu Natəvanın abidəsinin açılışı olmuş və abidənin özülündə Xurşidbanu Natəvanın Qarabağ şahzadəsi olması barədə məlumat vardır (28). 2020-ci ilin mart ayında ermənilər tərəfindən vandalizmə məruz qalmış Xurşidbanu Natəvanın abidəsi Vaterlo şəhərinin mühafizə edilən tarixi abidələr siyahısına daxildir. 2020-ci ildə Belçikanın Vaterlo şəhərində Azərbaycanın görkəmli şairəsi, Qarabağ şahzadəsi Xurşidbanu Natəvanın tam bərpa edilmiş abidəsinin yenidən açılışı olmuşdur (29).

Şuşa qəza (şəhər) məktəbi – Qafqazda ilk dünyəvi təhsil ocağı

Azərbaycanın maarifçilik tarixində Şuşanın ədəbi, mədəni və təhsil mühitinin əvəzsiz rolu olmuşdur. Şuşa ictimai fikir tariximizin inkişafına mühüm töhfələr vermiş, Azərbaycana və dünyaya görkəmli şəxsiyyətlər bəxş etmişdir.

Şuşanın yüksək iqtisadi inkişafı və şəhər ziyalılarının dünyəvi təhsil verən məktəb açmaq səyi Şuşaya bu sahədə də birincilik qazandırmışdı. Qafqazda ilk qəza məktəbinin təntənəli açılışı 1830-cu il dekabr ayının 30-da Şuşada olmuşdu. Bununla da Azərbaycanda ilk dövlət məktəbi sisteminin bünövrəsi qoyuldu. Şuşa qəza məktəbi dünyəvi təhsil verən məktəblərin birincisi oldu. Çar Rusiyası hökuməti Qafqazda dövlət məktəblərini açmazdan əvvəl xüsusi nizamnamə hazırlayaraq 1829-cu ilin avqust ayının 2-də təsdiq etmişdir. Nizamnamədə nəzərdə tutulmuş şəhərlərdən birinci olaraq Şuşada qəza məktəbi təsis edilmişdir (14, s.11).

Şuşada qəza məktəbi Azərbaycanda ilkin olaraq yaradıldığı kimi, fəaliyyət göstərdiyi bütün illərdə təlim-təhsil keyfiyyətinə görə də birinci yerdə gedirdi. 1835-ci ilin may ayının 12-də Zaqafqaziya məktəblərinin ikinci nizamnaməsi təsdiq edilmişdi. Bu nizamnamədə Azərbaycan üzrə 4 qəza məktəbini, o cümlədən Şuşa məktəbini təkmilləşdirmək də nəzərdə tutulmuşdu. Yeni nizamnamə ilə işləməyə başlamış təhsil ocağının II və III siniflərində rus dilinin qrammatikası, coğrafiya, tarix, hesab, Azərbaycan dili, hüsnxət, rəsm fənləri tədris edilirdi. Azərbaycan dili rus bölməsi üçün də məcburi fənn kimi həftədə 6 saat keçilirdi (14, s.12).

Şuşa qəza məktəbinin kitabxanasında 1845-ci ilin məlumatına görə, 301 adda ədəbiyyat və digər tədris vəsaiti var idi. 5 müəllim və 127 şagirdlə təlimə başlanılmış Şuşa qəza məktəbi əvvəlcə üç sinifli, 1878-ci ildən isə dörd sinifli şəhər məktəbinə çevrildi. Şuşada şəhər məktəbi Azərbaycanda ilkin olaraq yaradıldığı kimi, fəaliyyət göstərdiyi bütün illərdə təlim-təhsil keyfiyyətinə görə də birinci yerdə gedirdi (6, s.22).

1848-ci ilin dekabr ayının 18-də Zaqafqaziya məktəblərinin yeni nizamnaməsi qəbul edildi. Qəza məktəblərinin, o cümlədən Şuşa qəza məktəbinin qarşısında yeni məqsədlər qoyulurdu. Belə ki, əvvəlki fənlərdən əlavə dəftərxana qaydalarına aid qısa məlumat da tədris planına daxil edilmişdi. Azərbaycan dilinin öyrənilməsinə daha geniş yer verilirdi.

Şuşa qəza məktəbində tədris-təlim işi digərlərinə nisbətən yüksək səviyyədə idi. Şagirdlərin sayına görə bu məktəb bütün Zaqafqaziyada birinci yeri tuturdu. 1865-ci ildə Şuşa qəza məktəbində 240 şagird təhsil alırdı. 1868-ci ildən tədris planına latın və Avropa dilləri daxil edilmişdi. Şuşa qəza

məktəbində fransız dilinin tədrisi tətbiq olunmağa başlamışdı (6, s.22-23).

Maarifçiliyin inkişafı nəticəsində Şuşada dünyəvi təhsil sisteminə keçid gücləndi. Azərbaycanda ilk ümumtəhsil ocağı olan Şuşa qəza məktəbi 1874-cü ildə Qafqazda şəhər məktəblərinin ilk qaranquşu oldu və Şuşa şəhər məktəbinə çevrildi (24, s.155-156). Beləliklə, Şuşa şəhər məktəbi xeyli şagirdi, kitabxanası, tədris-maddi bazası olan Şuşa qəza məktəbinin bazasında 1874-cü ildə fəaliyyətə başladı. Yeni məktəb daha yüksək tipli idi. Ona görə də pedaqoji heyətin əksəriyyəti Tiflis Aleksandriyski Müəllimlər İnstitutunu bitirənlərdən ibarət idi. Şuşada şəhər məktəbi şagird çoxluğuna görə yenə də seçilirdi. 1876-cı ildə burada təkcə I sinifdə 70, 1877-ci ildə isə 160 nəfər şagird var idi (14, s.14). Bunun ardınca 1881-ci il sentyabrın 20-də Şuşada 6 sinifli realnı məktəbin əsası qoyuldu.

Şuşa şəhər məktəbinin ilk buraxılışından bir neçə nəfər 1879-cu ildə Qori Müəllimlər Seminariyasına daxil olmuşdur (24, s.232). Onların sırasında tanınmış pedaqoq, Azərbaycan elmi-pedaqoji, ictimai fikri tarixində xüsusi xidmətləri olan görkəmli ədəbiyyatşünas Firidun bəy Köçərli və tanınmış maarif xadimi Səfərəli bəy Vəlibəyov da var idi. XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Nəcəf bəy Vəzirov və bir çox məşhur simalar da ilk təhsillərini Şuşa (qəza) şəhər məktəbində almışlar.

1937-1938-ci dərs ilindən isə bura 1 nömrəli şəhər orta məktəbinə çevrildi. 1939-1940-cı tədris ilində 110 yaşlı məktəbin orta təhsilli ilk buraxılışı olmuşdu. 1966-cı ildə 1 nömrəli məktəbdən yeni bir təhsil ocağı – 4 nömrəli orta məktəbi yarandı. 1 nömrəli Şuşa şəhər orta məktəbi isə yeni binaya köçürüldü və burada dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin adını daşıyaraq fəaliyyətini davam etdirdi.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev hələ 1982-ci ilin yanvarında Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbinin 150 illik yubileyinin qeyd olunması haqqında Azərbaycan KP MK Bürosunun qərarını imzalamış və bu qərar əsasında məktəbin yubileyi təntənəli şəkildə keçirilmişdi (14, s.5-6).

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 2010-cu il dekabrın 7-də Azərbaycanda ilk qəza məktəbinin - Üzeyir Hacıbəyli adına Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbinin 180 illik yubileyi dövlət səviyyəsində təntənəli surətdə qeyd edildi (27).

2020-ci il noyabrın 8-də Şuşa şəhərinin işğalçılardan azad edilməsindən 6 ay sonra 2021-ci il mayın 8-də Şuşa şəhər 1 nömrəli 960 şagird yerlik tam orta məktəbin layihələndirilməsi və tikintisi məqsədilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Sərəncam imzaladı və 4 gün sonra Şuşada 1 saylı ümumtəhsil məktəbinin təməli qoyuldu (30; 31). Beləliklə, Qafqazda ilk dünyəvi təhsil ocağı olan 192 yaşlı Şuşa şəhər məktəbi tezliklə öz sevimli kollektivini yenidən doğma yurdunda qəbul edərək öz fəaliyyətini davam etdirəcək və Azərbaycan təhsilinin inkişafına dəyərli töhfəsini verəcəkdir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Şuşaya zəngin tarixi abidə kimi qayğısı

Sovet dövründə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi zamanda (1969-1982) Qarabağa çox böyük diqqət və qayğı göstərmiş, eləcə də erməni iddiaları hər zaman iflasa uğramışdı. Heydər Əliyevin fəaliyyətinin mühüm əhəmiyyət daşıyan istiqamətlərindən biri məhz Qarabağda milli ruhun oyadılması olmuşdur. Şuşanı zəngin tarixi abidə, Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq rəmzi kimi dəyərləndirən Heydər Əliyev XX əsrin 70-ci illərində Şuşa şəhərində Azərbaycan xalqının tarixi abidələrinin qorunmasına xüsusi qayğı göstərilməsi barədə göstəriş vermişdi. Eyni zamanda, Şuşada aparılan tikinti-quruculuq işləri ilə də yaxından maraqlanmış, Azərbaycan poeziyasının klassikləri M.P.Vaqifin və Xurşidbanu Natəvanın yaşayıb yaratdığı yerlərlə tanış olmuşdu.

Heydər Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə Şuşa şəhərinin inkişaf etdirilməsi məqsədilə 1970-ci illərin ikinci yarısında bir neçə xüsusi qərar qəbul edildi. Həmin il qərarlara uyğun olaraq şəhərin keçmişdə tikilmiş binaları, tarixi abidələri bərpa edildi, yeni çoxmərtəbəli yaşayış binaları, böyük

mehmanxana kompleksləri, ayrı-ayrı inzibati binalar tikildi. Bununla yanaşı, Şuşanın statusu qaldırılaraq ümumittifaq səviyyəli kurort şəhərinə çevrildi. Həmin qərarların yerinə yetirilməsinin böyük tarixi əhəmiyyəti var idi. Şəhərdə azərbaycanlılar üçün əlavə iş yerləri açılır, həyat səviyyəsi yaxşılaşır, Azərbaycanlıların milli ruhu güclənirdi. Keçmiş SSRİ-nin müxtəlif yerlərindən Şuşaya istirahətə gələnlər, eyni zamanda, Azərbaycanın tarixi, mədəniyyəti və incəsənəti ilə yaxından tanış olurdular.

Qeyd etmək lazımdır ki, 1920-ci ildən 1970-ci ilə qədər Şuşada heç vaxt belə geniş quruculuq işləri aparılmamışdı. Şuşa şəhərinin "Qala divarları"nın və "Gəncə qapısı"nın bərpasına 1975-ci ildə 25 min manat (rubl) vəsait xərclənmişdi. Azərbaycan mədəniyyəti, incəsənəti və elm xadimlərinin, o cümlədən XIX əsrin görkəmli ədibi, satirik şair Qasım bəy Zakirin məzarı qaydaya salındı (13, s.332).

1977-ci ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə "Şuşa şəhərinin tarixi hissəsini tarix-memarlıq qoruğu elan etmək haqqında" qərar qəbul edilmişdir. Həmin qərar nəticəsində Şuşada abidələrin qorunması, görkəmli mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin xatirələrinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atılmışdır. Şuşa ictimaiyyəti ilə keçirdiyi görüşdə Heydər Əliyev tövsiyə edərək demişdi: "Şuşa abidələr şəhəridir. Diyarın zəngin tarixi ilə bağlı olan hər şeyi qorumaq, qədim tikintiləri bərpa etmək lazımdır" (6, s.26).

Həmin illərdə Heydər Əliyevin Şuşaya göstərdiyi diqqət və qayğı daha da artmış və geniş quruculuq işləri vüsət almışdı. Belə ki, görkəmli Azərbaycan şairi Molla Pənah Vaqifin məzarı üstündə 1980-1981-ci illərdə abidə, məqbərə kompleksi tikilmiş və 1982-ci il yanvarın 14-də yağan güclü qarın altında Heydər Əliyev Şuşada şairin məqbərəsini böyük təntənə ilə açmışdı. Onun M.P.Vaqifə bu münasibəti bir tərəfdən milli ədəbiyyata sevgisindən irəli gəlirdisə, digər tərəfdən diyarın tarixini, əhalisinin etnik mənsubiyyətini bir daha göstərməklə bağlı idi. Əslində, bu məqbərə, eyni zamanda, gözəl memarlıq abidəsi idi. Bununla yanaşı, səfər zamanı Heydər Əliyev Şuşada Poeziya evini açaraq, Vaqif poeziya günlərində iştirak etdi (13, s.334-335).

Eyni zamanda, Heydər Əliyev Üzeyir Hacıbəylinin və Bülbülün Şuşadakı ev-muzeylərindəki eksponatlarla tanış olmuş və onların qorunmasına dair tövsiyələrini vermişdi. Bu tarixi səfər zamanı Şuşadakı abidələrin bərpa işləri ilə maraqlanan Heydər Əliyev müvafiq göstərişlər verərək işlərin davam etdirilməsinə dair bir sıra təkliflərini də söyləmişdi. Bununla yanaşı, Heydər Əliyevin Şuşa məscidinə getməsi bir tərəfdən, onun dini dəyərlərə olan ehtiramının və dərin bağlılığının göstəricisi idisə, digər tərəfdən azərbaycanlı əhalinin milli və dini dəyərlərə sahib çıxmalarının vacibliyinə olan nümunə idi. Heydər Əliyev erməni millətçilərinin ona müxtəlif böhtanlar atdığı bir zamanda məscidə getməklə yerli əhaliyə dini inanclarını qorumağı da tövsiyə etmişdi.

1982-ci il iyulun 29-dan avqustun 2-dək Qarabağa bir il içərisində ikinci dəfə səfər edən Heydər Əliyevin bilavasitə iştirakı ilə Şuşada görkəmli şairə Xurşidbanu Natəvanın abidəsinin açılışı oldu (6, s.26-27). Qeyd etmək lazımdır ki, bir ildə iki dəfə Şuşaya gedərkən ailəsi ilə birlikdə yanında elm, mədəniyyət və incəsənət adamlarının böyük bir qrupunu da aparmışdı. Bu addımı ilə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev ziyalıları Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Qarabağa xüsusi diqqət yetirməyə istiqamətləndirir, Şuşaya tez-tez səfərə gəlmələrini tövsiyə edirdi.

XX əsrin sonunda Ermənistanın Azərbaycana hərbi təcavüzü, Şuşanın işğalı və mədəni soyqırımı siyasəti

1987-ci il oktyabrın 21-də Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini Heydər Əliyev Sov.İKP plenumunda vəzifəsindən istefa verdikdən bir neçə gün sonra Sov.İKP MK-nın baş katibi M.Qorbaçovun iqtisadi məsələlər üzrə müşaviri A.Aqanbekyan Parisdə "İnterkontinental" hotelində müsahibəsində Dağlıq Qarabağın Ermənistana birləşdirilməsinin iqtisadi cəhətdən daha sərfəli olmasını və bu məsələ üzərində xüsusi komissiyanın işlədiyini

bəyan edərək Azərbaycanın bu ayrılmaz hissəsinin Ermənistana birləşdirilməsi ideyasını əsassız olaraq irəli sürdü. Bunun ardınca noyabrın 18-də A.Aqanbekyanın Parisdə verdiyi müsahibə "L'Humanite" qəzetində çap olundu. Bu müsahibə ermənilərin Dağlıq Qarabağa dair ərazi iddialarının başlanması üçün bir siqnal rolunu oynadı (6, s.27).

XX əsrin 80-ci illərinin sonu – 90-cı illərinin əvvəllərində SSRİ rəhbərliyinin ermənilərə himayədarlığı sayəsində hadisələr getdikcə daha da mürəkkəbləşdi və Ermənistan Respublikası Azərbaycan ərazilərinə hərbi qüvvə göndərərək açıq təcavüzə başladı. 1992-ci ilin əvvəllərindən başlayaraq Ermənistan silahlı qüvvələri bir-birinin ardınca Dağlıq Qarabağda azərbaycanlılar yaşayan sonuncu yaşayış məntəqələrini də işğal etdi.

1992-ci il mayın 8-də Şuşanın Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğalı nəticəsində rayonun 25 məktəbi, 31 kitabxanası, 17 klubu, 8 mədəniyyət evi, 4 texnikumu, 2 institut filialı, 7 uşaq bağçası, 4 kinoteatrı, 5 mədəniyyət və istirahət parkı, 2 sanatoriya, turist bazası, 2 mehmanxana, Azərbaycan Xalçası Dövlət Muzeyinin Şuşa filialı, Şuşa Dövlət Dram Teatrı, Şuşa Televiziyası, Şərq musiqi alətləri fabriki, Dövlət Rəsm Qalereyası, Uşaq sağlamlıq məktəbi talan edilmiş, yandırılmış və dağıdılmışdır (5, s.75).

Bununla yanaşı, işğala qədər Şuşada memarlıq abidəsi sayılan 850-dən çox yaşayış binası və 300-dək mədəniyyət və tarixi abidə var idi. Bunların içərisində son tunc və ilk dəmir dövrü abidəsi sayılan Şuşa və Şuşakənd daş qutusu qəbirləri, daş dövrü abidəsi olan Şuşa mağara düşərgəsi, XVIII əsrə dair Şuşa qalasının divarları, Gəncə qapısı, Pənah xanın sarayı və kitabxanası, İbrahim xanın bürcü və qəsri, Xan sarayı və karvansaray, M.P.Vaqifin mədrəsəsi və türbəsi, Yuxarı məscid mədrəsəsi, Hacıqulların malikanəsi, İkimərtəbəli karvansaray, Mehmandarovların malikanə kompleksi, Gövhər ağa, Xocamircanlı, Merdinli, Saatlı, Köçərli məscidləri, Xurşidbanu Natəvanın evi və bulağı, Ə.B.Haqverdiyevin, Q.B.Zakirin, M.M.Nəvvabın, S.S.Axundovun, N.B.Vəzirovun, Y.V.Çəmənzəminlinin evləri, Mamay bəyin evi, məscidi və bulağı, Behbudovların, Fərəməzovların, Zöhrabbəyovun, Bəhmən Mirzənin evləri, Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbülün ev-muzeyləri, Xan Şuşinskinin, tarzən Sadıqcanın evləri, Realnı məktəbinin binası, Qız məktəbi, Şirin su hamamı, Meydan bulağı, İsa bulağı və s. tarixi mədəniyyət nümunəsi erməni işğalçıları tərəfindən talan edilmiş, dağıdılmış və məhv edilmişdir (6, s.28).

Şuşanın işğaldan azad edilməsi Zəfər günü kimi tarixə yazıldı

Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin prinsipial mövqeyi, səsləndirdiyi tutarlı dəlillər və əsaslı fikirlər döyüş meydanında Azərbaycan Ordusunun əldə etdiyi qələbələr diplomatiya meydanında da uğurlara çevrildi və Azərbaycanın İkinci Qarabağ müharibəsindəki hərbi-diplomatik Qələbəsini şərtləndirdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev hər zaman bəyan edib ki, Azərbaycanın mövqeyində hər hansı bir dəyişiklik yoxdur, ola da bilməz, çünki biz həm tarixi ədalətə, eyni zamanda, beynəlxalq hüquqa əsaslanırıq. "Azərbaycanın ərazi bütövlüyü istənilən digər ölkənin ərazi bütövlüyü kimi eyni dəyərə malikdir" fikrini bütün dünyaya bəyan edən Prezident İlham Əliyev dəfələrlə bildirib ki, heç vaxt Azərbaycan torpağında ikinci erməni dövlətinin yaranmasına icazə verilməyəcək, işğal edilmiş bütün torpaqlar işğalçılardan azad olunmalı, Azərbaycan vətəndaşları öz doğma yurdlarına qayıtmalıdırlar.

Azərbaycanın milli və dövlətçilik maraqlarını daim üstün tutan Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev 2020-ci il noyabrın 8-də Şuşa şəhərinin azad olunması münasibətilə xalqa müraciətində demişdir: "İyirmi səkkiz il yarım işğal altında olan Şuşa azad edildi! Şuşa indi azaddır! Biz Şuşaya qayıtmışıq! Biz bu tarixi Qələbəni döyüş meydanında qazandıq. 2020-ci il noyabrın 8-i Azərbaycan tarixində əbədi qalacaqdır. Bu tarix əbədi yaşayacaq. Bu, bizim şanlı Qələbəmizin, Zəfərimizin günüdür!" (32)

Azərbaycan Prezidentinin dekabrın 3-də imzaladığı Sərəncama əsasən noyabrın 8-i

bayram günləri sırasına daxil edildi və hər il Azərbaycanda Zəfər Günü kimi təntənəli şəkildə qeyd ediləcək. Azərbaycan Respublikasında Zəfər Gününün təsis edilməsi haqqında Prezidentin Sərəncamında vurğulanır ki, Azərbaycanın hərbi sahədə qazandığı qələbələr, xüsusilə Şuşanın düşmən əsarətindən qurtarılması müharibənin taleyində həlledici rol oynadı, Ermənistanın öz məğlubiyyətini etiraf etməsi və kapitulyasiyası ilə nəticələndi, Ermənistanı Kəlbəcər, Ağdam və Laçın rayonlarını Azərbaycana qaytarmağa məcbur etdi (33).

Şuşa şəhəri Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı, Xarı bülbül Qarabağın azadlıq rəmzi oldu

2021-ci il yanvarın 14-də Şuşaya səfər edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev son dəfə 39 il bundan əvvəl ümummilli lider Heydər Əliyevin şəhərə tarixi və unudulmaz səfəri zamanı gəldiyini diqqətə çatdıraraq bildirdi ki, qəhrəman Azərbaycan Ordusu mükəmməl hərbi əməliyyat keçirərək cəsarət, rəşadət, qəhrəmanlıq, güc, milli ruh nümayiş etdirərək Şuşanı işğalçılardan azad etmişlər və uzun fasilədən sonra noyabrın 8-də Şuşada Azərbaycan bayrağı qaldırılmışdır: “Biz buraya qalib kimi gəlmişik, bayrağı da qaldırmışıq, azad edilmiş bütün torpaqlarda Azərbaycan bayrağı dalğalanır. Döyüşə-döyüşə gəlmişik. Heç kim bu torpaqları bizə elə-belə verməyib. Heç bir danışıqlar heç bir əhəmiyyətə malik deyildi. Biz gördük ki, ancaq öz gücümüzlə öz torpaqlarımızı azad etməliyik və bunu etdik” (34).

Şuşaya səfəri zamanı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bildirib ki, Şuşa işğaldan azad olunandan sonra şəhərin, bütün tarixi binaların bərpa edilməsi prosesinə start verilib. Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını, o cümlədən Şuşanı işğal etməsi nəticəsində tarixi, mədəni abidələrimiz dağıdılıb, ev muzeyləri qarət edilib. Onların arasında Xurşidbanu Natəvanın, Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbülün Şuşadakı büstləri də var. Güllələnmiş bu büstlər erməni vandalizminin şahidləridir. Prezident İlham Əliyev qeyd etmişdi ki, ərazi bütövlüyümüz bərpa edildikdən sonra Bülbülün, Natəvanın, Üzeyir Hacıbəylinin büstləri yenə də Şuşada qoyulacaq. Azərbaycan Prezidentinin bu sözləri artıq reallığa çevrildi və həmin dahi şəxsiyyətlərin büstləri Şuşada yenidən əvvəlki yerlərinə qoyuldu.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev qeyd edib ki, ermənilərin bütün cəhdlərinə baxmayaraq, onlar Şuşanı dünyaya erməni şəhəri kimi təqdim edə bilməmiş, 28 il ərzində buna çalışmış lakin nail ola bilməmişlər. Ancaq Şuşa ermənilər tərəfindən dağıdılsa da, əyilmədi, əsirlikdə olsa da, öz ləyaqətini itirmədi, erməniləşdirmə cəhdlərinə məruz qalsa da, Azərbaycan ruhunu qoruyub saxlaya bildi.

Şuşanın əsl tarixi simasının, ənənələrinin və qədim mədəni abidələrinin bərpası olduqca zəruridir. Bir vaxtlar “Qafqazın sənət məbədi”, “Azərbaycan musiqisinin beşiyi” və “Şərqin konservatoriyası” adlandırılan, Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında mühüm xidmətləri olan bir sıra görkəmli xadimlərin vətəni, eləcə də tarixi mədəniyyət mərkəzi və Qarabağın baş tacı olan Şuşa şəhəri artıq işğaldan azad edilmişdir.

Bu baxımdan, strateji əhəmiyyətli Şuşanın Azərbaycan tarixində xüsusi yerinin olduğunu vurğulayan dövlət başçısı bildirmişdir ki, bu, bizim qədim, tarixi şəhərimizdir və əsrlərboyu azərbaycanlılar Şuşada yaşayıb, qurub, yaradıblar: “Şuşa nəinki Azərbaycanın, bütün Qafqazın incisidir. Ancaq mənfur düşmən Şuşanı işğal altında saxlamaqla bizim mədəni irsimizə böyük zərbə vurdu, bizim tarixi abidələrimizi dağıtdı, bizim məscidlərimizi dağıtdı, təhqir etdi. Biz indi Şuşaya qayıtmışıq. Bütün tarixi abidələrimizi bərpa edəcəyik...O cümlədən Şuşada yerləşən məscidlərimiz əsaslı şəkildə təmir edilməlidir, bərpa olunmalıdır, onların öz siması qaytarılmalıdır” (34).

Bununla yanaşı, Şuşa şəhərinin Azərbaycan üçün müstəsna əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirən Prezident İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, yarıdağılmış tarixi abidələrimizin bərpasında çox həssas olmalı, ancaq biz o tarixi abidələrimizin əsl simasını bərpa etməliyik. Vaxt itirmədən, ancaq, eyni zamanda, tələsmədən Şuşanın ilkin simasının, tarixi simasının bərpa

edilməli olduğunu bildirən Azərbaycan Prezidenti Şuşa şəhərini Azərbaycan mədəniyyətinin paytaxtı elan edərək demişdir: "Şuşa şəhəri buna layiqdir. Hesab edirəm ki, nəinki Azərbaycanın, bölgənin mədəni paytaxtı sayıla bilər. Şuşanın mədəni həyatı zəngin olmalıdır". Bununla yanaşı dövlət başçısı vaxtilə Vaqif poeziya günlərinin ənənəvi olaraq keçirildiyini vurğulayaraq diqqətə çatdırmışdır ki, Şuşada Vaqif poeziya günləri bərpa edilməlidir, "Xarı bülbül" festivalı bərpa olunmalıdır.

Prezident İlham Əliyev bildirib ki, Şuşanın Azərbaycan tarixində xüsusi yeri var və Şuşanın bərpası, dirçəlməsi hamımızın işidir: "Əlbəttə ki, bütün işlər planlı şəkildə aparılmalıdır, Şuşanın tarixi siması saxlanılmalıdır, Şuşaya yad olan hər hansı bir tikiliyə yol vermək olmaz". Dövlət başçısı bildirmişdir ki, mütəxəssislər, memarlar, tarixçilər, şuşalılar özləri deyəcəklər ki, bu şəhəri necə görmək istəyirlər, çünki bu, onların şəhəridir. Şuşanın əsl tarixi simasının və qədim mədəni abidələrinin bərpası Azərbaycan memarlıq üslubunu əks etdirməli, çox zəngin mədəni həyat olmalı və Şuşada yaşayacaq soydaşlarımız da, bütün işlər görüləndən sonra oraya qayıtmalıdırlar: "Biz hamımız istəyirik ki, dağıdılmış şəhərlər tezliklə bərpa edilsin, amma, eyni zamanda, elə olsun ki, bu, oraya qayıdacaq insanların rahatlığını təmin etsin və müasir, güclü Azərbaycanın gücünü bütün dünyaya göstərsin".

2021-ci il martın 16-da işğaldan azad ediləndən sonra Şuşaya ikinci dəfə səfər edən Prezident İlham Əliyev M.P.Vaqifin məqbərəsinin bərpa işləri ilə tanış oldu (35). Bərpa işlərini Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondu öz vəsaiti hesabına icra edir. 1992-ci ildə ermənilər Şuşanı işğal edərkən bu abidəni də vəhşicəsinə dağıdıblar. Bu baxımdan, layihənin icrası zamanı məqbərənin əvvəlki vəziyyətinin bərpasına xüsusi diqqət yetiriləcəkdir. Səfər zamanı Prezident İlham Əliyev diqqətə çatdırdı ki, artıq bərpa, quruculuq işlərinə başlanılmış, infrastruktur layihələrinə start verilmişdir. İşğaldan azad ediləndən sonra Şuşaya ikinci dəfə səfər edən Prezident İlham Əliyev Novruz bayramının, Azərbaycanın qədim şəhəri və mədəniyyət paytaxtı Şuşada qeyd edildiyini bütün dünyaya çatdıraraq bəyan etdi ki, 28 ildən sonra biz Şuşaya qayıdaraq tarixi ədaləti bərpa etmişik.

Şuşa şəhərinin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi haqqında Prezident İlham Əliyevin 2021-ci il mayın 7-də imzaladığı Sərəncamında vurğulanır ki, şəhərin tarixi görkəminin bərpası, əvvəlki şöhrətinin özünə qaytarılması və ənənəvi dolğun mədəni həyatına qovuşması, eləcə də Azərbaycanın çoxəsrlik zəngin mədəniyyətinin, memarlıq və şəhərsalma sənətinin parlaq incisi kimi beynəlxalq aləmdə təbliği mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bununla yanaşı, bu mühüm sənəddə göstərilir ki, tarixi-mədəni əhəmiyyəti və Azərbaycan xalqı üçün müstəsna mənəvi dəyərə malik olması Şuşaya xüsusi qayğı və həssaslıqla yanaşılmasını zəruri edir (36).

Azərbaycan Prezidenti bəyan etdi ki, Şuşa Azərbaycan dövlətinin mədəniyyət paytaxtı kimi dünyanın ən gözəl şəhərlərinin birinə çevriləcəkdir: "Əslində, həmişə belə olub. Sadəcə olaraq, mənfur düşmən bütün tarixi abidələrimizi dağıdıb. Amma biz bərpa edəcəyik. Onların əsl simasını qaytaracağıq. Azərbaycan xalqı Şuşada bundan sonra əbədi yaşayacaqdır".

2021-ci il mayın 12-13-də hər bir azərbaycanlı üçün müqəddəs məkanda, Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşada, bənzərsiz və füsunkar Cıdır düzündə 29 ildən sonra yenidən "Xarıbülbül" musiqi festivalı keçirildi. Vətən uğrunda canlarından keçmiş qəhrəman şəhidlərin əziz xatirəsinə həsr edilmiş möhtəşəm "Xarıbülbül" musiqi festivalı düşmənə, bu müqəddəs şəhərə yad olan ünsürlərə həm də cavab oldu. Nəticədə, Şuşa şəhəri Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı, Xarıbülbül Qarabağın azadlıq rəmzinə çevrildi.

Şuşa Bəyannaməsinin tarixi və siyasi əhəmiyyəti

2021-ci il iyunun 15-də Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Ermənistanın işğalından azad edilən, Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı, Qarabağın tacı olan Şuşa

şəhərinə səfər etməsi və iki dost, qardaş dövlət arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması mühüm tarixi hadisədir.

Müttəfiqlik münasibətləri haqqında Bəyannamənin əvvəlində Azərbaycanın və bütövlükdə Türk dünyasının qədim mədəniyyət beşiyi olan Şuşa şəhərində iki qardaş dövlətin prezidentlərinin görüşünün mühüm əhəmiyyəti vurğulanır, 100 il bundan əvvəl imzalanmış tarixi Qars müqaviləsinə istinad edilir. Həmçinin, bu tarixi sənəddə 9 fevral 1994-cü il tarixində imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında dostluq və hərtərəfli əməkdaşlığın inkişafı barədə Müqavilə"nin və "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında Protokol"un, eləcə də 16 avqust 2010-cu il tarixində imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında strateji tərəfdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında Müqavilə"nin rəhbər tutulduğu bildirilir (37).

Bununla yanaşı, işğaldan azad edilmiş Şuşa şəhərində 100 ildən sonra imzalanan müttəfiqlik haqqında birgə Bəyannamədə iki qardaş və dost dövlətin gələcək çoxşaxəli, birgə fəaliyyət istiqamətləri göstərilir. Bu tarixi sənəddə bir çox mühüm məsələlər, beynəlxalq müstəvidə birgə əməkdaşlıq, xüsusilə müdafiə sahəsində əməkdaşlıq və qarşılıqlı hərbi yardım məsələləri öz əksini tapmışdır. Tərəflər xarici siyasət sahəsində əlaqələndirmənin və müntəzəm ikitərəfli siyasi məsləhətləşmələrin həyata keçirilməsinin vacibliyini qeyd edərək bu istiqamətdə Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurası çərçivəsində fəaliyyətlərin əhəmiyyətini vurğuladılar.

Sənəddə göstərilir ki, Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası müstəqillik, suverenlik, ərazi bütövlüyü, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərin toxunulmazlığı, dövlətlərin daxili işlərinə qarışmamaq prinsiplərini rəhbər tutaraq müttəfiqlik münasibətlərinin qurulmasının siyasi və hüquqi mexanizmlərini müəyyən edirlər. Bununla yanaşı, sənəddə xarici siyasət sahəsində əlaqələndirmənin və müntəzəm ikitərəfli siyasi məsləhətləşmələrin həyata keçirilməsinin vacibliyi qeyd edilir və bu istiqamətdə iki dövlət arasında Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurası çərçivəsində fəaliyyətlərin əhəmiyyəti vurğulanır (37).

Bununla yanaşı, bildirilir ki, hər iki dövlət müxtəlif ölkələrdə yaşayan Azərbaycan və türk diasporları arasında əməkdaşlığın daha sıx inkişaf etdirilməsi, onların məruz qaldıqları ümumi problemlər qarşısında birlikdə addımlar atılması və ardıcıl həmrəylik göstərilməsi məqsədilə səylərini birləşdirəcəklər. Eyni zamanda, göstərilir ki, tərəflər ölkələrinin təqdim edilməsi və milli mənafelərinin qorunmasına dair tarixi həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında diasporal fəaliyyətin əlaqələndirilməsini və qarşılıqlı dəstəyi təşviq edəcəklər.

Sənəddə Ermənistanın Türkiyəyə qarşı əsassız iddialarının, tarixin təhrif olunması və tarixi faktların təhrif olunmaqla siyasiləşdirilməsi cəhdlərinin regionda sülhə və sabitliyə ziyan vurduğu vurğulanaraq bu kontekstdə 1915-ci il hadisələri ilə bağlı olaraq öz arxivlərini açan Türkiyənin Ermənistandakı və digər ölkələrdəki arxivlərin açılması və bu mövzuda tarixçilər tərəfindən araşdırmaların aparılmasına yönəlmiş səyləri qətiyyətlə dəstəklənir (37). Həmçinin, Şuşa Bəyannaməsində siyasi, iqtisadi-ticarət, mədəniyyət və digər bütün sahələri əhatə edən birgə əməkdaşlıq məsələləri öz əksini tapmışdır. Sənəddə həm tarixi, həm siyasi, həm də hərbi və təhlükəsizlik sahələrində əlaqələndirilmiş şəkildə birgə fəaliyyətin əks olunması hər iki dövlətin milli maraqları baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

Şuşa Bəyannaməsinin imzalanmasından sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan mətbuata birgə bəyanatlarla çıxışlarında bildirdilər ki, Türkiyə və Azərbaycan bütün məsələlərdə bir yerdədir, bundan sonra da bu, belə olacaqdır.

Azərbaycanın 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra dünyaya nümunə olan Azərbaycan-Türkiyə həmrəyliyi və strateji

tərəfdaşlığı daha da yüksək səviyyəyə qalxdı, xüsusilə regional təhlükəsizlik baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edən müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması mühüm hadisə kimi tarixə yazıldı.

Şuşa Azərbaycanın çoxəsrlik, zəngin şəhərsalma mədəniyyətinin nadir incisi kimi bərpa edilir

Şuşa – Qarabağın tacı, Qafqazın sənət məbədi, Şərqin konservatoriyası, Azərbaycanın ictimai-siyasi, mədəni həyatında mühüm xidmətləri olan görkəmli xadimlərin vətəni, doğma şəhər, əziz bir torpaq, hərbi-strateji əhəmiyyətli qala və müqəddəs abidədir. Bu baxımdan Şuşanın əsl tarixi simasının, ənənələrinin və qədim mədəni abidələrinin bərpası mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

2021-ci il avqustun 29-30-da Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın iştirakı ilə Şuşada bir sıra tədbirlər keçirildi və Şuşa şəhərinin baş planı təqdim olundu.

Qeyd etmək vacibdir ki, 1982-ci il yanvarın 14-də ümummilli lider Heydər Əliyevin iştirakı ilə böyük təntənə ilə açılmış dahi Azərbaycan şairi və ictimai xadimi Molla Pənah Vaqifin məqbərəsi, Şuşa şəhəri 1992-ci il mayın 8-də işğal edildikdən sonra ermənilər tərəfindən dağıdılmışdı. Avqustun 29-da Şuşada muzey-məqbərə kompleksinin təmir-bərpa və yenidənqurma işlərindən sonra açılışı oldu, həmçinin erməni vandalizminə məruz qalmış şairin öz evinin yerindəki büstü də yenidən ucaldıldı (38-39).

Eyni zamanda, Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında böyük xidmətlər göstərmiş, professional musiqi sənətinin banisi, görkəmli bəstəkar, ictimai xadim Üzeyir Hacıbəylinin Şuşa şəhərindəki ev-muzeyində aparılacaq işlərlə tanışlıq, həmçinin dağıdılmış heykəlinin, eləcə də vokal məktəbinin təşəkkülü və təkamülündə mühüm rol oynamış dahi Bülbülün Şuşa şəhərindəki ev-muzeyinin bərpa işlərindən sonra açılışı oldu (40-41). Eyni gündə Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşa şəhərində yenidənqurma işləri yekunlaşan XX əsrin 70-ci illərində tikilmiş "Qarabağ" mehmanxanasının da fəaliyyəti də bərpa olundu.

2021-ci il avqustun 30-da isə 39 il əvvəl – 1982-ci ildə ilk dəfə keçirilmiş Vaqif Poeziya Günləri Şuşa işğaldan azad edildikdən sonra Heydər Əliyev Fondu tərəfindən ilk dəfə yenidən təşkil olundu (42). Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva həmin gün Şuşada keçirilən Vaqif Poeziya Günləri çərçivəsində "Qarabağ Azərbaycan mədəniyyətinin incisidir", eləcə də bərpa və təmir olunaraq yaradılan Şuşadakı Xalçaçılıq Qalereyasında Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin təqdim etdiyi "Yenidən doğma diyarda. Qarabağın sənət inciləri" sərgiləri ilə tanış oldular.

Bununla yanaşı, Vaqif Poeziya Günləri çərçivəsində Şuşada Azərbaycanın qədim tarixini, zəngin mədəniyyətini, gözəl təbiətini, ənənələrini təcəssüm etdirən "Yaddaş. Fotoqrafik tarix" adlı fotosərgidə, Ermənistanın vaxtilə işğal altında saxladığı ərazilərdə mədəni irsimizə, tarixi-memarlıq nümunələrimizə qarşı vandalizm aktları, düşmən tərəfindən tarixi-mədəni obyektlər, dini ocaqlar məhv edilərək, bir sıra rayon və şəhərlər yerləyeksan olunduğu, həmçinin işğaldan azad olunmuş rayon və şəhərlərdə ermənilərin törətdiyi vəhşiliklərə, dağıntılara dair fotolar da təqdim edildi. Sərgidə Vətən müharibəsi zamanı Ermənistan tərəfindən mülki əhaliyə qarşı törədilən cinayətləri əks etdirən fotolar da nümayiş olundu (43).

2021-ci il sentyabrın 18-də ilk dəfə Şuşada Milli Musiqi Günü çərçivəsində Üzeyir Hacıbəyli XIII Beynəlxalq Musiqi Festivalının konserti keçirildi (44). Hər il dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəylinin ad günündə qeyd olunan bu tədbir, Şuşada, onun heykəlinin ucaldığı parkda təşkil edildi. Xatırladaq ki, 1985-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin 100 illik yubileyi münasibətilə Şuşada ucaldılmış bəstəkarın heykəli 1992-ci ildə Birinci Qarabağ müharibəsi zamanı erməni vandalizminə məruz qalaraq tamamilə məhv edilmişdi. Artıq işğaldan azad edilmiş Şuşa şəhərində görkəmli bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin heykəli

Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtında öz əvvəlki yerində ucaldılıb.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva noyabrın 7-8-də Şuşa şəhərinə səfəri zamanı əvvəlcə Füzuli rayonunda Zəfər yolunun açılışında iştirak etdikdən sonra Daşaltı kəndində məscidin, Şuşa Radio-Televiziya yayım qülləsinin, Şuşa Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməllərini qoydular. Eyni zamanda, Şuşada Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Aşağı Gövhər Ağa məscidində və Mehmandarovların malikanə kompleksində aparılan bərpa işləri ilə tanış olduqdan sonra VIII Qlobal Bakı Forumunun iştirakçıları ilə görüşərək söhbət etdilər və Cıdır düzündə oldular (45).

Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev noyabrın 8-də Şuşada hərbçilər qarşısında çıxış edərək diqqətə çatdırdı ki, Zəfər Günü bizim bayramımızdır, bu, Zəfər bayramıdır, bu, rəşadət bayramıdır, bu, ədalət bayramıdır, bu, milli qürur, milli ləyaqət bayramıdır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev hələ 2020-ci il oktyabrın 16-da, 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsinin 20-ci günündə Türkiyənin "A Haber" televiziya kanalına müsahibəsində demişdi: "Şuşanın Azərbaycan xalqının qəlbində xüsusi yeri var. Bu, bizim tarixi şəhərimizdir, qədim mədəniyyət ocağıdır. Şuşa Azərbaycan xalqına bir çox istedadlı, dahi şəxslər bəxş edibdir. Əlbəttə ki, Şuşasız bizim işimiz yarımçıq olar. Ona görə təbii ki, Şuşanın işğaldan azad edilməsi bizim hədəflərimizin arasında xüsusi yer tutur. Biz buna çalışmalıyıq, biz buna nail olmalıyıq" (46).

Ümumiyyətlə, İkinci Qarabağ müharibəsinin taleyində həlledici gün məhz 2020-ci il noyabrın 8-i oldu. Şuşa şəhərinin işğalçılardan azad edilməsi müharibənin sonrakı gedişinə, eləcə də taleyinə ciddi təsir göstərdi və Azərbaycanın hərb meydanında olduğu kimi diplomatiya meydanında da uğurlarını şərtləndirdi.

Prezidenti İlham Əliyev Şuşanın Azərbaycan xalqı üçün tarixi əhəmiyyətini, yüksək mədəni-mənəvi dəyərini nəzərə alaraq 2022-ci ilin "Şuşa İli" elan edilməsi haqqında imzaladığı Sərəncamda deyilir ki, bənzərsiz tarixi görkəmini və formalaşdırdığı özünəməxsus mühiti həmişə qoruyub saxlayan bu şəhər yetirdiyi böyük şəxsiyyətləri ilə ədəbi, mədəni, elmi və ictimai fikir salnaməmizə əlamətdar səhifələr yazmışdır.

2020-ci il noyabrın 8-də Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev Şuşa şəhərinin azad olunması münasibətilə xalqa müraciətində bütün dünyaya bəyan etdi:

"Əziz Şuşa, sən azadsan!
Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq!
Əziz Şuşa, biz səni dirçəldəcəyik!
Şuşa bizimdir! Qarabağ bizimdir!
Qarabağ Azərbaycandır!"

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası. İki cilddə. II cild. Bakı, 2005, 472 s.
2. Axundov N. Qarabağ salnamələri. Bakı, 1989, 232 s.
3. Baharlı. Əhvalati Qarabağ. // Qarabağnamələr. II kitab, Bakı, 1991, s.276.
4. Əhməd bəy Cavanşir. Qarabağ xanlığının 1748-1805-ci illərdə siyasi vəziyyətinə dair. //Qarabağnamələr. I kitab, Bakı, 1989, s.161.
5. Əhmədov E.İ. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü: Etnik təmizləmə, soyqırım, terror, işğal. II kitab. Bakı, 2015, 408 s.
6. Əhmədov E.İ. Şuşa – Azərbaycanın tarixi və strateji əhəmiyyətli mədəniyyət paytaxtı. Bakı, 2021, 180 s.
7. Ənvər Çingizoğlu. Şuşa şəhəri. Bakı, 2009, 248 s.
8. Hüseynov Y.R. "Qarabağnamələr" Azərbaycan tarixini öyrənmək üçün mənbə kimi. Bakı, 2007, 216 s.
9. Hüseynov Y.R. Şuşa salnaməsi. Bakı, 2015, 152 s.
10. İsmayılov İ.A. Azərbaycanın mirvarisi Şuşa. Bakı, 2015, 264 s.
11. Qarabağnamələr, I kitab. Bakı, 1989, 192 s.
12. Qarabağnamələr, II kitab, Bakı, 1991, 450 s.
13. Qasımlı M. Heydər Əliyev - istiqlala gedən yol (1969-1987-ci illər). Bakı, 2006, 608 s.
14. Quliyev V. 180 yaşlı Şuşa məktəbi. Bakı, 2010, 200 s.
15. Quliyev V. Mehmandarovlar. Bakı, 2019, 384 s.
16. Mahmudov Y., Mustafayev C. Şuşa-Pənahabad. Bakı, 2012, 152 s.. Bakı, 2009, 144 s.
17. Mir Mehdi Xəzani. Kitabi tarixi Qarabağ. // Qarabağnamələr. Il kitab, Bakı, 1991, s.108.
18. Mirzə Adıgözəl bəy. Qarabağnamə // Qarabağnamələr. I kitab, Bakı, 1989, s.34-35.
19. Mirzə Camal Cavanşir. Qarabağ tarixi. // Qarabağnamələr. I kitab, Bakı, 1989, s.112.
20. Mirzə Yusif Qarabaği. Tarixi-safı. // Qarabağnamələr, II kitab, Bakı, 1991, s.18., 6-91
21. Авалов Э. Архитектура города Шуши. Баку, 1977. 112 с.
22. Верещагин В. Путешествие по Закавказью в 1864-1865 гг, СПб., 1870, с.242-272
23. Кавкаский календарь на 1846 год, Тифлис, 1954, с.147.
24. Чингиз Каджар. Старая Шуша. Баку, 2007, 344 с.
25. Шушинский Ф. Шуша. Баку, 1968, 164 с.
26. Daniel Pommier, Elchin Ahmadov. SHUSHA - Capitale culturale dell'Azerbaigian. Roma, 2021, 246 p.
27. Azərbaycanda ilk qəza məktəbinin - Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbinin 180 illik yubileyi qeyd edilmişdir. – 07.12.2010 - https://azertag.az/xeber/ 503691
28. Belçikada Xurşidbanu Natəvanın heykəlinin açılışı olub. – 18.02.2016. - https://azertag.az/xeber/ 928516
29. Belçikanın Vaterlo şəhərində Xurşidbanu Natəvanın tam bərpa edilmiş abidəsinin açılışı olub. – 15.06.2020. - https://azertag.az/xeber/1513317
30. Şuşa şəhərində yeni ümumtəhsil məktəbinin tikintisi ilə bağlı tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. – 08.05.2021. - https://azertag.az/xeber/ 1777093
31. Şuşada 1 saylı ümumtəhsil məktəbinin təməli qoyulub. – 12.05.2021. - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1779429
32. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin xalqa müraciəti. – 08.11.2020. - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1636809
33. Azərbaycan Respublikasında Zəfər Gününün təsis edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. – 03.12.2020. - https://azertag.az/xeber/ -1657265

34. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Şuşa şəhərinə səfəri. – 16.03.2021 - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1735497
35. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Şuşa şəhərinə səfəri. – 16.03.2021 - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1735497
36. Şuşa şəhərinin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı - 07.05.2021. - https://azertag.az/xeber - 1775545
37. Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsi. – 15.06.2021. - https://azertag.az/xeber/1808083
38. Dahi Azərbaycan şairi Molla Pənah Vaqifin Şuşada büstü açılıb. – 29.08.2021. - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1863591
39. Şuşada dahi Azərbaycan şairi Molla Pənah Vaqifin muzey-məqbərə kompleksinin bərpadan sonra açılışı olub. - 29.08.2021. - https://azertag.az/xeber/VIDEO-1863593
40. Şuşada Bülbülün ev-muzeyinin bərpadan sonra açılışı olub. – 29.08.2021. - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1863599
41. Üzeyir Hacıbəylinin Şuşa şəhərindəki ev-muzeyində aparılacaq işlərlə tanışlıq. - 29.08.2021. - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1863605
42. Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Şuşada Vaqif Poeziya Günlərinin açılışında iştirak ediblər. – 30.08.2021. - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1863991
43. Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Şuşada təşkil edilən sərgilərə baxıblar. – 30.08.2021. - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1864179
44. Şuşada Üzeyir Hacıbəyli Beynəlxalq Musiqi Festivalının konserti keçirilir. – 18.09.2021. - https://azertag.az/xeber/ 1879213
45. Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Şuşa şəhərinə səfərə gəliblər. – 07.11.2021. - https://azertag.az/xeber/ 1920186
46. Prezident İlham Əliyevin Türkiyənin “A Haber” televiziya kanalına müsahibəsi. – 20.10.2020. - https://azertag.az/xeber/ VIDEO-1615239

Açar sözlər: *Azərbaycan Respublikası, Qarabağ, İkinci Qarabağ müharibəsi, Şuşa, mədəniyyət paytaxtı, Şuşa Bəyannaməsi*

Elchin AHMADOV
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
Department of International Relations and Foreign Policy, Professor, Doctor of Political Sciences

SHUSHA - HISTORIC AND STRATEGICALLY IMPORTANT CULTURAL CAPITAL OF AZERBAIJAN

ABSTRACT

The paper analyses the factors that led to the historic victory of Azerbaijan in the Second Karabakh War, especially in the military-diplomatic and information space. In particular, the liberation of Shusha is considered to be the result of Azerbaijan's military-diplomatic success and having a decisive impact on the subsequent course and fate of the war. In addition, the ancient history of Shusha, the cultural capital of Azerbaijan, and its cultural and strategic significance, are studied. The paper depicts the capital of the Karabakh khanate - the construction of the Shusha fortress and ancient quarters of the city. Primarily, Shusha is studied as a rare example of a rich town-building culture in Azerbaijan. In addition, the author conveys the role of prominent personalities of Shusha, who have made significant contributions to the socio-political and cultural life of Azerbaijan. The research provides facts of the military aggression of Armenia against Azerbaijan at the end of the 20th century, the occupation of Shusha, and the policy of cultural genocide in the city, especially the subjection of historical and architectural monuments to Armenian vandalism. On November 8, 2020, the liberation of Shusha from the occupation by the Azerbaijani Army and the work carried out to restore the actual historical image, traditions, and ancient cultural monuments of the city in 2021 are being widely studied. Moreover, the paper analyses the historical and political significance of the Shusha Declaration on Allied Relations signed between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Turkey.

Keywords: *The Republic of Azerbaijan, Karabakh, The Second Karabakh War, Shusha, cultural capital, Shusha Declaration*

Эльчин Ахмедов
*Профессор кафедры Международных отношений и внешней политики
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор политических наук*

ШУША – ИСТОРИЧЕСКАЯ И СТРАТЕГИЧЕСКАЯ СТОЛИЦА КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНА

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются факторы, которые привели к исторической победе Азербайджана во Второй Карабахской войне, особенно подробно анализируются успехи в военно-дипломатическом и информационном пространстве. В частности, показывается, что освобождение от оккупации города Шуши оказало решающее влияние на последующий ход и судьбу войны, а также оценивается как результат военно-дипломатических успехов Азербайджана. Кроме того, изучается древняя история Шуши - культурной столицы Азербайджана, а также ее культурное и стратегическое значение. В статье рассказывается о строительстве столицы Карабахского ханства - Шушинской крепости и древних кварталов города. Особенно, Шуша изучается как уникальный образец многовековой, богатой городской культуры Азербайджана. Также освещается роль видных деятелей Шуши, внесших значительный вклад в общественно-политическую и культурную жизнь Азербайджана. Кроме того, доводятся до сведения факты военной агрессии Армении против Азербайджана в конце XX века, оккупации Шуши и политики культурного геноцида в городе, особенно армянского вандализма исторических и архитектурных памятников. Наряду с этим широко изучается освобождение доблестной Азербайджанской армией от оккупации Шуши 8 ноября 2020 года, а также работа, проведенная в 2021 году по восстановлению подлинного исторического облика города, традиций и древних памятников культуры. В статье также анализируется историческое и политическое значение Шушинской Декларации о союзнических отношениях, подписанной между Азербайджанской Республикой и Турецкой Республикой.

Ключевые слова: *Азербайджанская Республика, Карабах, Вторая карабахская война, Шуша, культурная столица, Шушинская декларация*

R E Z E N S İ Y A
R E V I E W

ƏLİKRAM ABDULLAYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının I prorektoru, fəlsəfə elmləri doktoru, professor
e-mail: alikram@mail.ru

MULTİKULTURALİZMİN UĞURLU SOSİAL-FƏLSƏFİ TƏDQİQİ

Çoxmədəniyyətli, çoxkonfessiyalı cəmiyyətlər bu və ya digər formada bəlli tarixin bütün dövrlərində mövcud olmuşdur və təbii ki, tarixin ən dərin laylarında – Qədim dünyanın, xüsusilə də Qədim Şərqin bəzi dini, fəlsəfi, əxlaqi təlimlərində başqa xalqlara, onların mədəniyyətlərinə dözümlülük göstərməyin zəruriliyi ideyasına rast gəlmək mümkündür. Bütün Asiyanın şahı sayılan Makedoniyalı İskəndərin hökmran olduğu ərazilərdə və eləcə də onun güclü rəqibi olan Kirin yaratdığı Əhəmənilər imperiyasının tərkibində müxtəlif dinlərə mənsub insanlar birgə dinc şəraitdə yaşamışlar. Qədim Romada da xristianlıq qəbul edilənə qədər məğlub xalqların öz dini etiqadlarını saxlamasına icazə verilirdi. O zamanın polietnik, politeist imperiyaları üçün vacib olan kimin hansı dildə danışması, hansı dinə etiqad etməsi, hansı adət-ənənələrə əməl etməsi deyil, öz təəbələrinin vergiləri vaxtlı-vaxtında ödəməsi, hərbi mükəlləfiyyət daşıması kimi ümumdövlət normalarına əməl edilməsi idi. Osmanlı imperiyasında da, ermənilərin soyqırıma məruz qalması haqqında uydurmaların tam əksinə olaraq, nəinki qeyri-türk əhalinin dini etiqadına, adət-ənənələrinə tolerant münasibət bəslənmişdir, habelə onların ictimai həyatda, hətta dövlət idarəçiliyində fəal iştirakına geniş imkanlar yaradılmışdır. 2006-cı ildə "Sivilizasiyalar alyansı"na dair Yüksək səviyyəli qrupun məlum məruzəsinin dərc olunması münasibətilə keçirilən yığıncaqdakı çıxışında BMT-nin o zamanki Baş katibi Kofi Annan Osmanlı Türkiyəsinin əldə etdikləri nailiyyətləri onun təkcə güclü orduya malik olması ilə deyil, həm də "müsəlman mədəniyyətini yəhudilərin və xristianların da zənginləşdirdiyi ideyalar imperiyası" olması ilə izah edir. Multikulturalizmin tədqiqi sahəsində tanınmış Kanadalı mütəxəssis V. Kimlika isə Osmanlı imperiyasını mədəni müxtəlifliyə hörmət nümunəsi kimi səciyyələndirir.

Əlbəttə, bu heç də qədim imperiyalar dövründə ümumiyyətlə mədəni müxtəlifliyə münasibətdə problem olmadığı demək deyildir. Lakin bütünlükdə tarixi meyl belədir ki, ayrı-ayrı monoteist dini-fəlsəfi dünyagörüşü formalarının meydana gəlib möhkəmlənməsi, dini və dünyəvi hakimiyyətlərin birləşməsi, xüsusilə də mədəni fərqlərdən siyasi məqsədlər üçün istifadə edilməsinə başlanması ilə başqa mədəniyyətlərdən olanlara yanaşma tərzi dəyişilir, onlara münasibətdə barışmazlıq, düşmənçilik düşüncəsinin, habelə bunlara uyğun müvafiq siyasi davranışın geniş yayılması müşahidə olunur. Varfolomey gecəsi (o gecə ki, Parisdə katoliklər hər hansı bir müqavimət göstərmək imkanından məhrum olan üç min nəfərə yaxın protestantı amansızcasına qətlə yetirmişlər və bu da sonrakı bir həftə ərzində ölkənin digər şəhərlərində dəqiq olmayan məlumatlara görə daha 50 min nəfər günahsız insanın həyatına son qoyulmasın bir çağırış olmuşdur) və eləcə də katoliklərlə protestantlar arasında 30 il davam edən müharibə bu gün də

Avropa tarixinin ən qanlı səhifələri kimi yaddaşlarda yaşayır.

Uzun müddət və daha çox Avropa səhnəsində cərəyan edən amansız dini toqquşmalar, üzücü dini müharibələrdən cana doymuş cəmiyyətlərə sülh, insanlara dinc həyat gətirmək zərurəti maarifçilik epoxasının ictimai şüuruna yol açır, dünyəvi dövlət, dinindən, dilindən, mədəni xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq insan haqlarına hörmətlə yanaşmaq, onu təmin etmək kimi liberal baxışlar tədricən Avropanın ortaq dəyərinə çevrilməyə başlayır.

Lakin Avropa miqyasında gedən bu proses tam qərarlaşmağa macal tapmamış yeni və daha amansız bir mədəniyyətlərarası toqquşmalar meydanı açılır. Sənaye inqilabı və coğrafi kəşflər sayəsində tarixi inkişafda önə çıxmış bir sıra dövlətlər öz iqtisadi, texniki, xüsusilə də hərbi üstünlüyündən istifadə edərək Asiya, Afrika, Latın Amerikasında yeni-yeni əraziləri ələ keçirərək, o yerlərin aborigen əhalisini kütləvi surətdə qırıb məhv etmək, diri qalanları isə amansız istismara məruz qoymaq yolu ilə yaranan müstəmləkəçilik sistemi onsuz da qanla yazılmış mədəniyyətlərarası münasibətlər tarixinə öz qəddarlığına görə misli görünməmiş yeni bir praktikanı – irqçilik praktikasını da əlavə edir. Mədəni müxtəlifliyə münasibətdə dözümsüzlüyün ən ifrat forması olan bu bədnam "əlavə" bir neçə əsr ərzində bir sıra ölkələrin, xüsusilə də Amerika yarımkürəsi ölkələrinin siyasi praktikasında dərin kök salmış, ən qabarıq şəkildə isə öz ifadəsini ABŞ-ın irqçilik siyasətində tapmışdır. Bəlkə də bunun nəticəsidir ki, mədəni müxtəliflik̇lə bağlı əsrlərin yaratdığı istər irqi, istərsə də qeyri-irqi mədəni müxtəliflik problemlərinin kompleks həllini verməyi zaman məhz amerikan cəmiyyətinin boynuna qoymuş və məhz bu cəmiyyətdə təxminən iki əsrə yaxın bir müddət ərzində üstün nəzəri fikir və siyasət kimi qəbul edilən məşhur "Əritmə qazanı" (ing."The Melting pot") konsepsiyası meydana gəlmişdir. Siyasi leksikona o, 1908-ci ildə Vaşinqtonda dramaturq İsrael Zanqvillin yəhudi qırğınında butan ailəsi qətlə yetirilən, etnik ayrı-seçkilik və nifrətdən uzaq bir cəmiyyət arzusu ilə yaşayan yəhudi mənşəli gənc rusiyalı mühacir Devid Kuxanonun həyat dramını təsvir edən "The Melting pot" adlı pyesinin premyerası ilə daxil olmuşdur.

Müəlliflə yanaşı oturub tamaşaya baxan o zamankı Amerika Birləşmiş Ştatları Prezidenti Teodor Ruzvelt əsərin baş qəhrəmanı Devid Kuxanonun "Amerika Allahın özünün yaratdığı nəhəng bir qazandır. Onun içərisində Avropanın bütün irqləri, xalqları əriyib bir – birinə qarışır... Bəli, bu qazan bir böyük kimyagər kimi Şərqi və Qərbi, Şimalı və Cənubu, palmanı və şam ağacını, qütbləri və ekvatoru, Ayparanı və Xaçi öz saflaşdırıcı alovunda vahid bir ərintiyə çevirir. Allah Amerikalı yaradır" monoloqunu eşidərkən qeyri-ixtiyari qışqırır: "Möhtəşəmdir bu, cənab Zanqvill!.."

Beləliklə də əsərin baş qəhrəmanının öz monoloqunda işlətdiyi metafora ("The Melting pot") beynəlxalq siyasi leksikona daxil olmaq haqqı qazanmış olur. Əlbəttə, bu müasir düşüncə üçün məqbul olmayan bir paradiqmadır. Lakin o, öz dövrünün çağırışlarına cavab verən ideya idi və mədəniyyətlərarası düşmənçilik praktikasından uzaqlaşmağa, saysız-hesabsız qurbanlarla dolu olan qaranlıq keçmişə deyil, işıqlı gələcəyə baxmağa, müxtəlif mədəniyyətlərin təmsilçilərinin əl-ələ verib birlikdə çalışmalarına səslədiyinə görə dəstəklənirdi. Təbii ki, söhbət Avropanın müxtəlif regionlarından mühacirət etmiş ağ irq nümayəndələrinin "bir qazanda qaynayıb qarışmasından" gedirdi. Qara irqə mənsub insanlarla bağlı problemlərinin həlli isə 1960–70-ci illərdə afro-amerikalıların vətəndaş hüquqları uğrunda mübarizəsi dövrünə qalırdı və o zaman Avropa miqyasında cərəyan edən başqa bir proses buna ciddi dəstək rolunu oynayacaqdı.

II Dünya müharibəsindən sonra Qərbi Avropada yaşanan dinamik bərpa və inkişaf prosesləri Yaxın və Orta Şərqdən bu ölkələrə güclü və daim artmaqda olan miqrant axınla-

rını qaçılmaz etdi. Nəticədə onsuz da olduqca gərgin olan etnik, dini, irqi ayrı-seçkiliklə yüklənmiş mədəni müxtəliflik fenomeninə yeni bir gərginlik mənbəyi qoşulur: demokratik ənənələrə malik Avropa cəmiyyətlərinin içərisində Avropa dəyərlərini qəbul etməyən, yaxud da qəbul edə bilməyən və öz mədəniyyəti, öz həyat tərzi ilə özünəməxsus mədəni anklavda kompakt halda yaşamaq istəyən sosial qruplar meydana gəlir ki, onların da yerli əhali, habelə dövlət orqanları ilə münasibətləri daim kəskin problemlər doğurur. Şübhəsiz, bu problemlər həm də Avropa insanının əsrlər boyu zərrə-zərrə toplanıb kristallaşmış "avropasentrist", xüsusilə də, islamofob düşüncəsi və davranışından qaynaqlanırdı.

Yaranmış yeni reallıq o vaxta qədər mövcud olan paradiqmaların hamısını yararsız edir və ictimai fikri yeni paradiqma axtarışına sövq edir, elə bir paradiqma ki, o həm indiyədək mövcud olan, həm yeni meydana gələn amilləri ehtiva edə bilsin. Məhz bu axtarışların gedişində tarixdə ilk dəfə olaraq fərdin harada yaşamasından asılı olmayaraq öz mədəni identikliyini qorumaq haqqının, habelə onun kollektiv identiklik hüququnun tanınması ideyası formalaşır və nəhayət, əsas müddəalarının qərarlaşması artıq müharibədən sonrakı illərdə başa çatmış fəlsəfi relyativizmin bazasında bizim indi geniş istifadə etdiyimiz "multikulturalizm" termini elmi dövriyyəyə gətirilir. Tədqiqatçılar bunu məşhur ingilis filosofu İsayya Berlin və alman-amerikan filosofu, sosioloqu Herbert Markuzenin adı ilə bağlayırlar. Doğrudur, onlardan əvvəl də bu termin elmdə var idi, lakin o, sosial-etnik, etno-mədəni münasibətlərə deyil, bitkiçiliyə aid termin kimi işlədilirdi. Bu anlayışdan sosial elmdə ilk olaraq İsveçrədə həyata keçirilən sosial-etnik siyasəti səciyyələndirmək üçün istifadə edilmişdir. Sonralar Avropa meqapolisləri əcnəbi miqrantlar hesabına böyüdükcə onun tətbiq olunma arealı da tədricən genişlənməyə başlamışdır.

Maraqlıdır ki, mədəniyyətlərarası münasibətlərin belə uzun və keşməkeşli tarix yaşamasına baxmayaraq yaxın vaxtlaradək heç bir mənbədə "multikulturalizm" barədə söhbətlərə rast gəlmək mümkün deyil. Hətta 1990-cı illərin əvvəllərində dünyanın ən iri həcmli tammətnli onlayn informasiya sistemi olan NEXİS bazasında bu məsələyə dair bir dənə də olsun mənbə yox idi. İndi isə həmin bazada multikulturalizmə dair minlərlə əsər var.

Qeyd edilənlər günümüzdə multikulturalizm problemlərinin dərindən öyrənilməsinə, onun sosial-fəlsəfi təhlilinə necə böyük "sosial sifariş" olduğunu göstərir və fəlsəfə elmləri doktoru, professor Etibar Nəcəfovun bir qədər öncə işıq üzü görmüş "Multikulturalizmin sosial-fəlsəfi təhlili" (1) adlı monoqrafiyası bu fonda öz fövqəladə aktuallığı ilə diqqəti cəlb edir.

Monoqrafiyanın müəllifi fəlsəfə elmləri doktoru, professor Etibar Əli oğlu Nəcəfov ölkəmizdə multikulturalizmin tədqiqi və təbliği sahəsində tanınmış mütəxəssislərdən biridir və bu mövzu ilə bağlı o, Azərbaycan, rus və ingilis dillərində çoxlu sayda məqalələr yazmış, bir sıra beynəlxalq konfranslarda, forumlarda çıxış etmiş, ali məktəblər üçün hazırlanmış "Azərbaycan multikulturalizmi" və "Multikulturalizmə giriş" adlı dərsliklərin yazılmasında yaxından iştirak etmişdir. O eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının Humanitar siyasət, diaspor, multikulturalizm və dini məsələlər şöbəsinin baş məsləhətçisi vəzifəsində çalışır və işi ilə əlaqədar həm ölkədə, həm də ölkə hüdudlarından kənarda mədəni müxtəlifliyə münasibətin vəziyyətini, səviyyəsini bilavasitə müşahidə etmək imkanına, problemin həm nəzəri, həm də əməli-siyasi səviyyələri ilə bağlı geniş baxış dairəsinə malik şəxsdir. Ona görədir ki, yeddi

Etibar Nəcəfov. Multikulturalizmin sosial-fəlsəfi təhlili. Bakı, 2020, 331 s.

fəsil və qırxa yaxın yarımfəsildən ibarət olan bu iri həcmli iş müasir dövrün ən mürəkkəb, problemlərindən biri olan mədəni müxtəliflik probleminə, onun həllinin ziddiyyətlərlə dolu tarixinə və müasir beynəlxalq təcrübəsinə sözün həqiqi mənasında müəllif baxışı kimi oxunur. Diqqət çəkən məsələlərdən biri də budur ki, indiyədək ölkədə multikulturalizmin həyata keçirilməsi sahəsində siyasətə dair çoxsaylı nəşrlərimiz olsa da, onun sosial-fəlsəfi tədqiqi sahəsində az iş görülmüşdür.

Monoqrafiyada multikulturalizmin mahiyyəti onun sosial hadisə, siyasət modeli və insanların həyat tərzi kimi fərqli səviyyələrdə açıqlanır. Multikulturalizmi sosial hadisə kimi araşdırarkən öncə tarixən mədəni müxtəlifliyin formalaşmasına təsir göstərmiş amillər araşdırılır. Daha sonra liberalizm və kommunitarizm mövqelərindən izahı, assimilyasiya və izolyasiya siyasəti modelləri ilə, tolerantlıq və interkulturalizmlə müqayisəsi, daxili və xarici siyasətlə əlaqələrinin təhlili vasitəsilə onun məzmunu, mahiyyəti açıqlanır, müasir dünyada dözümsüzlük və ayrı-seçkiliyin geniş yayılmış formaları kimi islamofobiya və antisemitizmin, habelə bir sıra digər mürəkkəb məsələlərin ciddi elmi-nəzəri təhlili verilir. Bu sırada islamofobiya, onun mahiyyəti, meydana gəlməsi və yayılması səbəblərinin, Avropa ölkələrində bununla məşğul olan qüvvələr və təşkilatların məkrli niyyətləri və fəaliyyətlərinin İslam dünyası, o cümlədən Azərbaycan üçün təhdid təşkil etməsinin şərhinə həsr olunan bölmə xüsusi diqqət çəkir.

Xüsusi maraq kəsb edən məsələlərdən biri də multikulturalizm ilə interkulturalizmin müqayisəli təhlilidir. Qeyd etmək lazımdır ki, bizim multikulturalizmlə bağlı olan elmi nəşrlərdə İnterkulturalizmə, xüsusilə də onun multikulturalizmlə müqayisəli təhlilinə həsr olunan yazılar ümumiyyətlə yoxdur. Qərb ədəbiyyatına gəldikdə, müəllif orada multikulturalizm ilə interkulturalizmin münasibətinə dair bir-birinə zidd fikirlər olduğunu qeyd edir. Lakin o, hesab edir ki, multikulturalizm ilə interkulturalizm arasındakı fərqli cəhətləri mütləqləşdirmək düzgün deyil. Multikulturalizm cəmiyyətdəki etnik-mədəni müxtəlifliyin tanınmasına və qorunmasına yönəlmişdirsə, interkulturalizm bu müxtəlifliyi tanımaqla və qorumaqla yanaşı həmin dəyərlərin daşıyıcıları arasında dialoq və əməkdaşlıq münasibətlərinin qərarlaşmasına yönəlmişdir. Nəticədə qruplar arasında qarşıdurma təhlükəsi aradan qaldırılır, dialoq və əməkdaşlıq münasibətləri özünə yol açır və ümumilikdə cəmiyyətin inkişafı üçün əlverişli şərait yaranır.

Multikulturalizmin insanların həyat tərzi səviyyəsinə yüksəlməsində vətəndaş cəmiyyəti mühüm rol oynadığını etiraf etməklə yanaşı müəllif bu prosesdə aparıcı rolun dövlətə məxsus olması müddəasını əsas götürərək öz tədqiqatında ayrı-ayrı dövlətlərin multikulturalizm siyasətini həyata keçirməsi praktikasının araşdırılmasına geniş yer ayırır.

Bu baxımdan müəllif dövlətləri 3 qrupa bölür. Birincisi, cəmiyyətdəki etnik-mədəni müxtəlifliyin güclü olmadığı və ona fəal münasibətin müşahidə edilmədiyi dövlətlər, ikincisi, məqsədyönlü şəkildə assimilyasiya siyasəti vasitəsilə etnik-mədəni müxtəlifliyi aradan qaldırmağa çalışan dövlətlər, üçüncüsü, etnik-mədəni müxtəlifliyə inkişafın bir mənbəyi, mühüm resursu kimi yanaşan, onu dəstəkləyən dövlətlər (bu təsnifatda Azərbaycanı üçüncü qrupa aid edilir). Müəllif etnik-mədəni müxtəlifliyin, habelə ona münasibətdə kəskin surətdə bir-birindən fərqlənən müxtəlif modellərin olmasını reallıq kimi qəbul etməklə yanaşı, dövlətlərin bu sahədə həyata keçirdikləri siyasətin səmərəlilik dərəcəsinin ölçülə bilməsinin mümkünlüyü ideyasına diqqət çəkir, bununla əlaqədar beynəlxalq praktikada qəbul olunmuş indikatorlar sistemini təqdim edir. Əsərdə bu məsələyə xüsusi bir fəsil həsr olunur və orada titul xalqlarla bir cəmiyyətdə yaşayan 3 əsas etnik azlıq qrupunun hər biri üçün multikulturalizm siyasətinin səmərəlilik indekslərinin hesablanması metodikasının izahı verilir.

Məlum olduğu kimi rəsmi dövlət siyasəti olaraq multikulturalizm ilk dəfə 1971-ci il oktyabrın 8-də Kanadanın Baş Naziri Pyer Elliot Tryüdonun ölkə Parlamentindəki çıxışında elan edilmişdir. O zaman fransızdilli Kvebekdə seperatizm çox güclənmişdi və Tryüdo uğurlu multikulturalizm siyasətinin köməyi ilə onun qarşısını ala bilmişdi. Kanadanın ardınca bu siyasət 1975-ci ildə İsveçin rəsmi siyasi strategiyası elan edildi, Avstraliya hökuməti özünün olduqca mürəkkəb milli-etnik münasibətlərini tənzimləmək üçün "Multikulturalizmə dair Milli Proqram" qəbul etdi, hətta bu məqsədlə Baş Nazirin departamenti daxilində multikulturalizm məsələləri üzrə xüsusi şöbə yaradıldı. Daha sonra böyük Britaniyada (1997-ci il), Almaniya Federativ Respublikasında (1998-ci il) və digər Qərb ölkələrində də multikulturalizm siyasət olaraq qəbul edildi.

Qərb ölkələrindəki etnik-mədəni müxtəlifliyin tənzimləndirilməsinə yönələn bu siyasət uzun müddət ərzində özünü doğrultdu. Belə ki, bu siyasətin aparılması həmin ölkələrdə yaşayan milli azlıqları cəmiyyətə inteqrasiya etməklə ümumilikdə sosial-iqtisadi inkişafda müsbət rol oynayırdı. Lakin bir müddət keçdikdən sonra – təxminən XXI əsrin ilk onilliyindən sonra Qərb ölkələrində multikulturalizm siyasətinə hücumlar artır, onun iflasa uğradığına və ondan imtina olunmasına dair fikirlər yayılmağa başlayır. Bir sıra Qərb ölkələrinin liderləri hətta açıq şəkildə multikulturalizm siyasətindən imtina etdiklərini bəyan edirlər.

Prof. E.Ə.Nəcəfov Qərb ölkələrində multikulturalizm siyasətinin iflasa uğraması məsələsini əsaslı şəkildə təhlil edərək iki mühüm nəticə əldə edir. Birincisi, o göstərir ki, Qərb ölkələrində multikulturalizm siyasətinin aparılması ilə bağlı müşahidə olunan neqativ proseslər bütövlükdə multikulturalizmlə yox, immiqrant multikulturalizmi ilə, yəni immiqrantlara münasibətdə həyata keçirilən multikulturalizm siyasəti ilə bağlıdır. Məhz immiqrantlar köçdükləri Qərb ölkələrinin liberal-demokratik dəyərlərindən sui-istifadə edərək öz etnik-mədəni dəyərlərinə sığınır və yaşadıqları cəmiyyətə inteqrasiya olunmaq istəmirlər. Onların bu hərəkətinə görə Qərb ölkələrində multikulturalizm səmərəsiz siyasət kimi tənqid olunur. Əsrlər boyu Qərb ölkələrində yaşayan milli azlıqlara isə gəldikdə, onların hüquq və azadlıqlarının müdafiə olunması üçün möhkəm hüquqi çərçivə mövcuddur. İkincisi, Qərb dövlətləri onların yaşadıqları cəmiyyətə inteqrasiya olunmaları istiqamətində lazımi tədbirlər görmür.

Nəticədə miqrantlar, eləcə də milli azlıqlar cəmiyyətdə titul xalqın geniş yayılmış etnik-mədəni dəyərlərindən, qərarlaşmış etik davranış normalarından təcrid olunaraq, hətta bəzən bu dəyərlərə və normalara qarşı müqavimət göstərərək öz etnik-mədəni dəyərlərinə sığınırlar. Belə olan şəraitdə cəmiyyətdə dezinteqrasiya prosesləri baş qaldırır. Eyni cəmiyyətdə paralel həyatlar icmalar arasında dialoq və əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişafına mane olur. Lakin heç kəs üçün sirr deyil ki, bu kəskinlik xeyli dərəcədə bəzi liderlərin özlərinin miqrant mövzusunu konyuktur məqsədlər üçün fəal surətdə istifadə etmələrindən də qaynaqlanır.

Müəllifin irəli sürdüyü daha bir mühüm tezis bundan ibarətdir ki, milli azlıqların hüquq və azadlıqlarının, etnik-mədəni dəyərlərinin qorunmasına yönələn multikulturalizm siyasətindən böhran şəraitində nəinki imtina edilməməli, əksinə, ona daha çox diqqət yetirilməlidir. Belə vəziyyətlərdən biri kimi tədqiqatçı mövzuya dair ədəbiyyatda ilk dəfə olaraq COVİD-19 pandemiyasına qarşı mübarizə prosesi ilə əlaqədar multikulturalizm prinsiplərinə əməl edilməsinin bu qlobal bəladan xilas olmaq üçün nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğuna diqqət çəkir və ardıcıl şəkildə multikulturalizm siyasətini həyata keçirən dövlətlərdə COVİD-19-a qarşı mübarizədə mühüm nailiyyətlər əldə olunduğunu vurğulayır. Bu tezis isə Azərbaycan Respublikasının timsalında təqdim edilir.

Prof. E.Ə.Nəcəfov Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizdə COVID-19 böhranının

yarandığı ilk günlərdən başlayaraq bu xəstəliyə qarşı zəruri tədbirlərin həyata keçirildiyini göstərir. Azərbaycanda COVID-19-la mübarizə şəraitində əhalinin əsas həssas qruplarının, o cümlədən milli azlıqların virusa yoluxma təhlükəsinin qarşısının alınması, eləcə də onların sosial-iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində məqsədyönlü işlər görülür. Müəllif Azərbaycanın COVID-19 böhranı ilə mübarizəsinin qlobal səviyyədə, bir çox dövlətlərin səylərini birləşdirməklə aparıldığından da bəhs edir. O, Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə koronavirus pandemiyası ilə mübarizəyə həsr olunmuş 2 beynəlxalq tədbir (Bakıda video konfrans formatında 2020-ci il aprelin 10-da keçirilmiş Türk Şurasının fövqəladə Zirvə görüşü və mayın 4-də Qoşulmama Hərəkatının Zirvə görüşü) haqqında məlumat verir. Bundan başqa müəllif Qoşulmama Hərəkatının Zirvə görüşü zamanı Prezident İlham Əliyevin təklifi ilə Qoşulmama Hərəkatına üzv olan 120 ölkə adından BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreşə Baş Assambleyanın xüsusi sessiyasının çağırılması ilə bağlı müraciətin göndərilməsini qeyd edir. Müraciət qəbul olunmuş və iyulun 10-da sözügedən xüsusi sessiya öz işinə başlamışdır. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, xüsusi sessiyanın çağırılması ilə bağlı ölkəmizin təklifinə yalnız Ermənistan qarşı çıxmışdır. 2020-ci il dekabrın 3-də Nyu-Yorkda BMT Baş Assambleyasının COVID-19 pandemiyası ilə mübarizəyə həsr edilmiş dövlət və hökumət başçıları səviyyəsində onlayn şəkildə keçirilən xüsusi sessiyasında Prezident İlham Əliyev Ermənistanın bu destruktiv mövqeyinin səbəbini təklifin Azərbaycan tərəfindən irəli sürülməsi ilə əlaqələndirmişdir.

Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, müəllif Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən 2019-cu ildə təsis edilmiş Avropa Şurasının Qeyri-ayrıseçkilik, müxtəliflik və inklüzivlik üzrə Rəhbər Komitəsinin üzvüdür və Azərbaycan Respublikasını bu Komitədə təmsil edir. Sözügedən Komitə Avropa Şurasına üzv ölkələrdə ayrı-seçkilikdən və nifrətdən səmərəli qorunma təklif etmək, hər kəs üçün bərabərliyi təşviq etmək və daha inklüziv cəmiyyətlər qurmaq məqsədilə yaradılmışdır. Komitə Nazirlər Komitəsinə nifrət nitqi və ayrı-seçkiliyin qarşısının alınmasına, milli azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının qorunmasına, həmçinin mədəniyyətlərarası inteqrasiyanın təşviqinə dair tövsiyələr verir. Müəllifin həmin Komitədəki fəaliyyəti onun monoqrafiyasında da öz əksini tapmışdır. Bu, ilk növbədə, müəllifin COVİD-19 pandemiyası ilə mübarizəyə dair Komitə tərəfindən qəbul olunmuş sənədlərə istinad etməsində özünü büruzə verir. Həmin sənədlərdə pandemiya şəraitində həssaslığı daha da artan milli azlıqların sosial-iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasının, onların etnik-mədəni dəyərlərinin qorunmasının əhəmiyyəti xüsusi vurğulanır.

Məlum olduğu kimi, müasir dövrdə Azərbaycan bütün dünyada multikulturalizmin əsas mərkəzlərindən biri hesab olunur. Buna görə də təbii olaraq əsərdə multikulturalizmin Azərbaycan modelinin tədqiq olunmasına xüsusi fəsil həsr edir. Müəllif ilk növbədə Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasəti olan multikulturalizmi Azərbaycançılıq milli ideyasının tərkib hissəsi kimi təqdim edir və multikulturalizmin Azərbaycan modelinin formalaşması və inkişafının tarixi-mədəni köklərini, onu şərtləndirən siyasi, sosial-iqtisadi amilləri təhlil edir. O, Azərbaycanı etnik-mədəni müxtəlifliyə inkişafın bir mənbəyi, mühüm resursu kimi yanaşan, onu dəstəkləyən dövlətlər qrupuna aid edir və əsası ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və müasir dövrdə Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla həyata keçirilən multikulturalizm siyasətinin ölkədə etnik-mədəni müxtəlifliyin inkişaf mənbəyi hesab edilərək dəstəklənməsinə, bu müxtəlifliyin təqdir olunmasına, mədəni identikliyi, etnik-mədəni dəyərləri qorumaq sahəsində ardıcıl həyata keçirilən siyasətin izahına geniş yer verir və bununla bağlı Ulu öndər Heydər Əliyevin vaxtilə dediyi: "Dövlət, ölkə nə qədər çox xalqı

birləşdirsə, bir o qədər zəngin olur, çünki onların hər biri ümumdünya mədəniyyətinə və sivilizasiyasına öz töhfəsini verir" müddəasının metodoloji əhəmiyyətini vurğulayır. Azərbaycanda dövlət siyasəti səviyyəsində həyata keçirilən multikulturalizmin konstitusiya-hüquqi, sosial-iqtisadi, institusional və informasiya təminatına xüsusi önəm verildiyi əsərdə öz dolğun ifadəsini tapır,

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasında multikulturalizm məsələləri ilə məşğul olan qurumun və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 may 2014-cü il tarixli Fərmanı ilə yaradılmış Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin fəaliyyət göstərməsini, ölkənin ali məktəblərində bakalavr pilləsi üçün "Multikulturalizmə giriş", magistr pilləsi isə üçün "Azərbaycan Multikulturalizmi" adlı fənlərin tədris olunmasını, multikulturalizm problemi ilə bağlı elmi araşdırmaların aparılmasını, elmi əsərlərin nəşr olunmasını da bunun əyani nümayişi kimi təqdim edir.

Azərbaycan multikulturalizminin ölkənin xarici siyasətində təzahürünün təqdimatına da tədqiqatda geniş yer verilir, bu siyasətin müxtəlif mədəniyyətlərə və sivilizasiyalara mənsub olan dövlətlərlə hərtərəfli və faydalı əlaqələrin qurulmasına əlverişli şərait yaratdığı əsaslandırılır. Verilən şərhlər Azərbaycanın daxili və xarici siyasətində həyata keçirilən tədbirlərin öz vüsəti etibarilə Respublikanın hüdudlarını aşdığını və sözün həqiqi mənasında qlobal xarakter daşıdığı, "Bakı prosesi" çərçivəsində keçirilən Dünya Dini Liderlərinin Forumları, ənənəvi Bakı Humanitar Forumları, Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumları, Beynəlxalq Nizami Gəncəvi Mərkəzi tərəfindən təşkil edilən Bakı Qlobal Forumları, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumu dünya ictimaiyyətinin diqqətinə mədəniyyətlərarası dialoq, multikulturalizm və tolerantlıq ənənələrinin təşviqi kimi məsələlərin çatdırılması baxımından necə böyük əhəmiyyətə malik olduğu inandırıcı şəkildə nümayiş etdirir. Məlum olduğu dur ki, "Bakı prosesi" təşəbbüsünü ilk dəfə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2008-ci il 2-3 dekabr tarixində Bakıda Avropa və ona qonşu regionların mədəniyyət nazirlərinin "Mədəniyyətlərarası dialoq Avropa və onun qonşu regionlarında davamlı inkişafın və sülhün əsasıdır" mövzusunda keçirilmiş konfransında irəli sürmüşdür. Azərbaycanda və onun təşəbbüsü ilə digər yerlərdə həyata keçirilən geniş miqyaslı tədbirlər kompleksinin beynəlxalq aləmdə verdiyi güclü əks-sədaya əsaslanaraq Prezident İlham Əliyev V Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun açılış mərasimindəki nitqində həmin tədbirlərin qısa zaman ərzində mədəniyyətlərarası dialoqun müzakirəsi baxımından qlobal platformaya çevrildiyini vurğulamışdır.

Yekun olaraq qeyd etmək istərdik ki, çoxmədəniyyətliliyi əks etdirən ünsiyyətin genişlənməsi və onun intensivliyinin artması müasir dövrün ən səciyyəvi xüsusiyyətlərindən birinə çevrilmişdir. Bu gün etnik-mədəni müxtəlifliyin olmadığı ölkəni təsəvvürə gətirmək çətindir. Mədəni-etnik müxtəliflik dünyanın ən geniş ərazilərini bürüyən və bölgədən-bölgəyə, ölkədən-ölkəyə öz rəngarəngliyi ilə seçilən birgəyaşayış modellərini yaradır. Müasir miqrasiya axınları, rabitə və telekommu-nikasiya vasitələrinin inkişafı, internet bu prosesi sözün həqiqi mənasında universal sosial-mədəni, siyasi, geosiyasi fenomenə çevirmiş, məhz onun sayəsində etnik, milli, sivilizasiya identikliyi ilə yanaşı tarix üçün tamamilə yeni olan bir fenomenin – qlobal identiklik fenomeninin meydana gəlməsini qaçılmaz etmişdir. Multikulturalizm cəmiyyətdə təmsil olunan bütün mədəniyyətlərin ləyaqətli olduğunun qəbul edilməsi, onların daşıyıcılarının mədəni identikliyinin qorunması ilə yanaşı fərqli etnik-mədəni dəyərlərin daşıyıcıları arasında dialoq, anlaşma və əməkdaşlıq münasibətlərinin qərarlaşmasına, onların zoraki assimilyasiyasız inteqrasiyasına da əlverişli şərait yaradır və buna görə də o, tək bu gün üçün deyil, artıq əsas konturları görünən gələcək üçün də

etibarlı, bəhrəli konsepsiya və siyasət modelidir. Haqqında söhbət gedən monoqrafiya – fəlsəfə elmləri doktoru, professor Etibar Nəcəfovun "Multikulturalizmin sosial-fəlsəfi təhlili" əsəri isə bu mürəkkəb və ziddiyyətli ümumdünya tarixi prosesinin cərəyanını öyrənməkdə, etnik-mədəni müxtəlifliyin doğurduğu problemlərin həllində, elmi araşdırmalarda, təhsildə və maarifçilik işində istifadə edilə biləcək olduqca faydalı bir mənbədir.

H Ü Q U Q
L A W

UOT 347.963

ELMİR PAŞAZADƏ
Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun
Kadrlar idarəsinin prokuroru

PROKURORLUĞUN MÜLKİ MƏHKƏMƏ İCRAATINDA İŞTİRAKI

Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra hüquqi, dünyəvi, demokratik dövlət quruculuğu yolu seçmiş və bu yola uyğun olaraq müvafiq dövlət təsisatlarında xarakterik islahatlar aparılmış, idarə, müəssisə və təşkilatların, xüsusilə də hüquq-mühafizə orqanlarının insan hüquq və azadlıqlarının təminatı ilə bağlı fəaliyyəti ön plana çəkilmişdir.

Müstəqilliyimizin ilk illərində Azərbaycanda iqtisadiyyatın bazar münasibətləri əsasında inkişafına şərait yaranmasına baxmayaraq, bir sıra hüquq-mühafizə orqanları Sovetlər Birliyi dövründən qalmış amirlik metodlarından istifadə edərək təsərrüfat subyektlərinin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətlərinə müdaxilə etmək təcrübəsindən imtina etməmişdilər. Belə neqativ halların qarşısının alınması üçün layihəsi ümummilli lider Heydər Əliyevin birbaşa rəhbərliyi altında işlənib hazırlanmış Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında ədalət mühakiməsini həyata keçirən orqanlar yeni vəzifələrlə yüklənmiş, bəzi hüquq-mühafizə orqanları, o cümlədən prokurorluq müasir dövrün tələblərinə cavab verməyən bir sıra səlahiyyətlərdən məhrum edilmişdir. Konstitusiyanın 133-cü maddəsində göstərilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir, qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət işləri başlayır və istintaq aparır, məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edir, məhkəmədə iddia qaldırır, məhkəmə qərarlarından protest verir [1].

Azərbaycan Respublikasının "Prokurorluq haqqında" 7 dekabr 1999-cu il tarixli Qanununda məhkəmədə iddia qaldırmaq (ərizə vermək) mülki və iqtisadi mübahisələrə dair işlərə baxılmasında iddiaçı kimi iştirak etmək prokurorluğun əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi müəyyən olunmuşdur [3]. Həmin qanunun 19-cu maddəsində göstərilir ki, hakimlərin müstəqilliyi və onların yalnız qanuna tabe olması prinsipinə dönmədən əməl edilməklə prokurorlar Azərbaycan Respublikasının prosessual qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda məhkəmədə iddia qaldırır, mülki və iqtisadi mübahisələrə dair işlərə baxılmasında iddiaçı kimi iştirak edir, məhkəmə qərarlarından protest verir. Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində prokurorluğun iştirakı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 125-ci maddəsində də nəzərdə tutulmuşdur: Azərbaycan Respublikasında məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız məhkəmələr həyata keçirirlər. Məhkəmə hakimiyyəti Konstitusiya, mülki və cinayət məhkəmə icraatı vasitəsilə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər vasitələr ilə həyata keçirilir. Cinayət məhkəmə icraatında Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu və müdafiə tərəfi iştirak edir. Göründüyü kimi, Konstitusiyada prokurorluğun cinayət məhkəmə icraatında iştirakı nəzərdə tutulsa da, mülki məhkəmə icraatında iştirakı nəzərdə tutulmamışdır.

Prokurorluğun mülki məhkəmə icraatında iştirakı Azərbaycan Respublikasının Mülki

Prosessual Məcəlləsi ilə tənzimlənir. Məcəllənin 50.1-ci maddəsində qeyd edilir ki, prosesdə tərəflər iddiaçı və cavabdeh hesab edilirlər. Fiziki və hüquqi şəxslər, dövlət orqanları və başqa orqanlar iddiaçı və ya cavabdeh qismində çıxış edə bilərlər. Məcəllənin 50.2-ci maddəsinə əsasən, təsisçisi dövlət və ya dövlət idarəsi, yaxud təşkilatı olan hüquqi şəxslərin müvafiq müraciəti olduğu hallarda dövlət mənafeyinin müdafiəsi üçün iddia qaldırmış prokuror mülki prosesdə iddiaçı hesab olunur [2]. Qanunun mahiyyətindən göründüyü kimi, prokurorun mülki prosesdə iddiaçı kimi iştirak etməsi üçün: a) hüquqi şəxsin müraciəti olmalıdır; b) müraciət etmiş hüquqi şəxsin təsisçisi dövlət və ya dövlət idarələri, yaxud təşkilatları olmalıdır; c) dövlət mənafeyinin müdafiəsi bunu tələb etməlidir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 306.3-cü maddəsində prokurorluğun dövlət mənafeyinin müdafiəsi üçün iddia qaldıra biləcəyi halların dairəsi də müəyyənləşdirilmiş və göstərilmişdir ki, prokuror aşağıdakı işlər üzrə ərizə verə bilər:

- mülkiyyət hüququ üzrə əmlaka sahiblik, ondan istifadə və onun barəsində sərəncam vermək haqqında işlər üzrə;
- daşınar əşyanın sahibsiz hesab edilməsi və daşınmaz əşya üzərində dövlət mülkiyyəti hüququnun tanınması haqqında işlər üzrə.

Prokurorluğun dövlət mənafeyinin mülki hüquqi vasitələrlə müdafiəsi və mülki mühakimə icraatında iştirakı ilə bağlı münasibətlərin tənzimlənməsi və onun səmərəliliyinin artırılması ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun 30 iyul 2020-ci il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş "İşin təşkili qaydaları"nda qeyd edilmişdir ki, dövlət mənafeyinin müdafiəsi məqsədilə iddia qaldırılması və ya ərizə ilə məhkəməyə müraciət edilməsi üçün dövlət idarə və təşkilatlarının və ya təsisçisi dövlət və ya dövlət idarəsi, yaxud təşkilatı olan hüquqi şəxslərin müvafiq prokurorluğa müraciəti olduğu hallarda bu barədə arayış tərtib edilməklə həmin müraciət öyrənilməsi üçün Cinayət təqibindən kənar icraatlar idarəsinə göndərilir. Müraciət idarədə öyrənilir və iddianın qaldırılması və ya ərizə ilə müraciət edilməsi üçün qanunla müəyyən edilmiş əsasların olması yoxlanılır.

İddianın qaldırılması və ya ərizə ilə müraciət edilməsinə kifayət qədər əsaslar olmadıqda bu barədə arayış tərtib edilir və Baş prokurorun müavini ilə razılaşdırmaqla müraciət edən quruma müvafiq cavab verilir. İddianın qaldırılması və ya ərizə ilə müraciət edilməsi üçün qanuni əsaslar olduqda məhkəmə aidiyyəti müəyyən edilir və iddianın qaldırılması və ya ərizə ilə müraciət edilməsi barədə tədbirlər görülür (163.4-cü maddə).

Prokurorun mülki icraat qaydasında məhkəmədə baxılan işlərdə iştirakının özəlliyi ondan ibarətdir ki, Baş prokurorun müavini tərəfindən iddianın qaldırılması və ya ərizə ilə müraciət edilməsi rayon prokurorluqlarına həvalə edilə bilər. İddiadan imtina, iddia ərizəsinin geri götürülməsi, barışıq sazişinin bağlanması, protestin geri götürülməsi və ondan imtina edilməsi üçün əsaslar olduqda isə bu barədə müvafiq arayış tərtib edilməklə Baş prokurorun müavininə məruzə edilir və yalnız onunla razılaşdırıldıqdan sonra iddiadan imtina edilə, barışıq sazişi bağlana və ya verilmiş protest geri götürülə və ya ondan imtina edilə bilər.

S.X.Aslanov haqlı olaraq qeyd edir ki, mülki məhkəmə icraatının vəzifələrinə və mahiyyətinə uyğun olaraq prokurorlar təsisçisi dövlət və ya dövlət idarəsi, yaxud təşkilatı olan hüquqi şəxslərin müraciəti olduqda dövlətə vurulmuş maddi ziyanın ilk növbədə əmlakın təhkim olunduğu hüquqi şəxslərin özləri tərəfindən mülki hüquqi vasitələrlə aradan qaldırılması üçün təkliflər verməlidirlər. Dövlətə vurulmuş ziyanın ödənilməsi barədə hüquqi şəxslərin prokurorluq orqanlarına müraciətləri, bir qayda olaraq, onların ixtisaslı hüquqi yardım almaq və öz hüquqlarını həyata

keçirmək imkanları olmadığı hallarda təmin edilməlidir [6].

Prokurorluğun mülki məhkəmə icraatında iştirakının qismən məhdudlaşdırılması bütövlükdə prokurorluğun konstitusion statusunun dəyişməsi ilə bağlıdır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbuluna qədər prokurorluq Azərbaycan SSR ərazisində bütün nazirliklər, dövlət komitələri və baş idarələr, müəssisə, idarə və təşkilatlar, yerli xalq deputatları Sovetlərinin icra və sərəncam orqanları, kolxozlar, kooperativ təşkilatlar və digər ictimai təşkilatlar, vəzifəli şəxslər, habelə vətəndaşlar tərəfindən qanunların dürüst və eyni qaydada icra olunmasına ali nəzarəti həyata keçirirdi [7]. Bu isə prokurorluğa imkan verirdi ki, istənilən halda dövlətə dəymiş ziyanın ödənilməsi məqsədi ilə məhkəmələrdə mülki iddia qaldırsın və bu iddia ilə bağlı mövqeyini məntiqi sonluğa çatdırsın. Odur ki, prokurorluğun iddiası ilə məhkəmələrdə baxılmış mülki işlərin sayı və bu işlər üzrə dəymiş ziyanın ödənilməsi ilə əlaqədar statistik məlumatlar olduqca cəlbedici görünürdü. İddiaların sayı və dəymiş ziyanın ödənilməsi barədə məbləğin həcmi prokurorluğun fəaliyyətinin qiymət kriteriyası kimi qəbul edilirdi.

Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il Konstitusiyasının qəbulundan sonra hüquq-mühafizə orqanlarının təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyətinə müdaxiləsi qeyri-hüquqi hesab edildi və bu hal Azərbaycan Respublikası Prezidentinin bir sıra fərman və sərəncamlarında təsbit edildi. Ümummilli lider tərəfindən imzalanmış "İstehsalat, xidmət, maliyyə-kredit fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin qaydaya salınması və əsassız yoxlamaların qadağan edilməsi barədə" 17 iyun 1996-cı il tarixli fərmanda qeyd edilmişdir ki, keçmiş SSRİ dövründən miras qalmış dövlət nəzarət mexanizminin müasir tələblərə cavab verməməsi səbəbindən vəzifəli şəxslərin yoxlamalar zamanı hüquqlarından sui-istifadə etmələrinə şərait yaradılmış, bu vətəndaşların haqlı narazılığına səbəb olmuşdur. Eyni zamanda, dövlət nəzarətini həyata keçirən orqanların bəzi vəzifəli şəxsləri tərəfindən yoxlamaların aparılmasının bir çox hallarda qeyri-qanuni varlanma məqsədi daşıdığı, ümumilikdə, respublikanın iqtisadi böhrandan çıxmasında subyektiv maneələr yaratdığı göstərilmişdir.

Həm də göstərilirdi ki, idarə, müəssisə və təşkilatların iqtisadi fəaliyyətində cinayət xarakterli faktların olması barədə prokurorluq və polis orqanlarına anonim olmayan ərizə, şikayət və məlumatlar daxil olduqda fərmanla müəyyən edilmiş yeni qaydalara uyğun olaraq müvafiq yoxlamaların aparılması barədə Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorunun və ya onun müvafiq sahəyə baxan müavininin öz təşəbbüsləri, yaxud aşağı prokurorların təqdimatlarına əsasən qəbul etdikləri əsaslandırılmış qərarların və ya Respublika Daxili İşlər nazirinin və ya onun müvafiq sahəyə baxan müavininin qəbul etdiyi belə qərarların icrası üçün Azərbaycan Respublikası Milli Bankına, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinə və ya Azərbaycan Respublikası Baş Dövlət Vergi Müfəttişliyinə (Hazırda İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Vergi Xidməti adlanır) göndərilməli, yoxlama nəticəsində cinayət faktları aşkar edildiyi təqdirdə müvafiq hüquq mühafizə orqanı tərəfindən ona hüquqi qiymət verilməli idi [5].

Sərəncamın prokurorluğun təsərrüfat subyektlərinin təsərrüfat fəaliyyətinə müdaxiləsinin qarşısını qismən alması, şübhəsiz ki, prokurorluğun təşəbbüsü ilə qaldırılan mülki işlərin statistikasına da təsirsiz ötüşmədi və göstəricilərdə azalmalar müşahidə edilməyə başladı.

Bununla bərabər, məlum oldu ki, ölkənin iqtisadiyyatının keçid dövründə olduğu bir zamanda dövlət orqanları tərəfindən yoxlama və nəzarət funksiyalarının həyata keçirilmə mexanizminin müasir tələblərə uyğun təkmilləşdirilməsi prosesi başa çatmadığından yuxarıda qeyd olunan Fərmanın icrası tam təmin olunması baş tutmadı. Hüquq mühafizə orqanlarının yerli və xarici iş adamlarının istehsal,

xidmət və maliyyə-kredit fəaliyyətində apardıqları yoxlamalar bəzi hallarda uzun-uzadı təhqiqat və istintaq hərəkətləri pərdəsi altında həyata keçirilir və sahibkarlığın müxtəlif sahələrinə lüzumsuz müdaxilələrə səbəb olurdu. Odur ki, ölkə Prezidenti 7 yanvar 1999-cu il tarixində "Dövlət nəzarəti sisteminin təkmilləşdirilməsi və sahibkarlığın inkişafı sahəsində süni maneələrin aradan qaldırılması haqqında" yeni fərman imzaladı və həmin fərmanın icrası istiqamətində Azərbaycan Respublikası Baş prokurorundan tələb edildi ki, başçılıq etdiyi orqan tərəfindən sahibkarlıq sahəsində iş adamları üçün süni maneələrin yaradılmasına son qoyulsun, yerli və xarici iş adamlarının iqtisadi fəaliyyəti ilə bağlı əsassız cinayət işlərinin başlanması hallarına yol verilməsin.

Qeyd edilən fərmanlarda nəzərdə tutulan müddəalar və bu müddəaların icrasına yönəldilən tələblər onunla nəticələndi ki, 7 dekabr 1999-cu il tarixdə qəbul edilmiş "Prokurorluq haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununda prokurorluğun "qanunların dürüst və eyni qaydada icra olunmasına ali nəzarət" funksiyası (ümumi nəzarət funksiyası) ləğv edildi [3]. Ümumi nəzarət funksiyasının ləğv edilməsi prokurorluğun fəaliyyətində şəffaflığın təmin edilməsinin əsas göstəricilərindən biri olsa da, faktiki olaraq mülki məhkəmə icraatında prokurorluğun iştirakını məhdudlaşdırdı və idarə, müəssisə və təşkilatlara dəymiş ziyanın aradan qaldırılması məqsədi ilə ziyan vurulmuş subyektin özünün məhkəmələrə müraciət etmək praktikasının əsasını qoydu. Düşünürəm ki, özünün və ya başqasının mənafeyi naminə iddia qaldırmış fiziki və hüquqi şəxslərin, habelə dövlət idarə və təşkilatlarının və ya təsisçisi dövlət və ya dövlət idarəsi, yaxud təşkilatı olan hüquqi şəxslərin müvafiq müraciəti olduğu hallarda dövlət mənafeyinin müdafiəsi üçün prokurorun iddia qaldırması hüquqi və demokratik dövlət quruculuğunun tələblərinə tam cavab verir və prokurorluğun əlavə vəzifələrlə yüklənməsinin qarşısını alır. Burada nəzərə almaq lazımdır ki, prokurorun qanunvericilikdə nəzərdə tutulan hallarda birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən qəbul olunmuş qanuni qüvvəyə minməmiş qətnamə və qərarlardan apellyasiya protesti vermək hüququ vardır. Prokuror həm də Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 50 və 306-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda məhkəmə araşdırmalarında iddiaçı və ərizəçi olduqda Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələrinin mülki və kommersiya kollegiyalarının qərarlarından Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin müvafiq kollegiyalarına protest verə bilər (MPM-nin 403-cü maddəsi).

Prokurorluq orqanlarının fəaliyyətində çevikliyin və səmərəliliyin artırılması, şəffaflığın təmin edilməsi, müasir dövrün tələblərinə cavab verən peşəkar kadr korpusunun formalaşdırılması məqsədilə ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin 10 iyun 2020-ci il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun yeni strukturu təsdiq edilmiş, həmçinin prokurorluğun tarixində ilk dəfə olaraq, Baş Prokurorluğun yeni qurumu – Cinayət təqibindən kənar icraatlar idarəsi yaradılmışdır.

Həmin idarənin səlahiyyətlərinə, əsas vəzifə və funksiyalarına mülki və kommersiya mübahisələrinə dair icraatda, inzibati xətalar haqqında, hökm və ya məhkəmənin digər yekun qərarlarının icrası, xarici dövlətlərin məhkəmələrinin hökmlərinin və ya digər yekun qərarlarının tanınması, həmçinin cinayət təqibindən kənar digər icraatlarda prokurorluğun iştirakını təmin etmək, yetkinlik yaşına çatmayanların maraqlarının qorunması, ekoloji təhlükəsizliyin və ətraf mühitin mühafizəsinin hüquqi vasitələrlə təmin olunması sahəsində prokurorluğun fəaliyyətini əlaqələndirmək, prokurorluq sistemində cinayət təqibindən kənar icraatlar üzrə fəaliyyəti koordinasiya etmək, inzibati xəta haqqında işlər üzrə icraat zamanı tabe rayon (şəhər) prokurorluqlarının fəaliyyətində qanunların icrasına nəzarət

etmək, amnistiya aktı ilə müəyyən edildiyi halda müvafiq orqanlar tərəfindən amnistiya tətbiq edilərkən qərarların razılaşdırılmasında, həmçinin, həmin orqanların müraciətlərinə əsasən amnistiyanın tətbiq edilməsi məsələsinə məhkəmədə baxılmasında, habelə əfv etmə və reabilitasiya barədə müraciətlər üzrə rəy və arayışların hazırlanmasında iştirak etmək, mülki hüquqi vasitələrlə cinayət nəticəsində dəymiş ziyanın ödənilməsi, xüsusi müsadirənin təmin olunması, ölkə daxilində və xaricində əmlakın bərpası məqsədilə Azərbaycan Respublikası və xarici ölkələrin məhkəmələrində iddia qaldırmaq, iddiaçı qismində iştirak etmək və s. daxildir.

Son illərdə prokurorluğun mülki məhkəmə icraatında iştirakının aktuallığı daha da artır, bu sahədə prokuror işinin səmərəliliyinin və keyfiyyətinin daha da təkmilləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Təsadüfi deyildir ki, 2021-ci il sentyabrın 23-də Qazaxıstan Respublikasının paytaxtı Nur-Sultan şəhərində Müstəqil Dövlətlər Birliyi İştirakçı Dövlətlərinin Baş prokurorlarının Əlaqələndirmə Şurasının 31-ci iclasında Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru cənab Kamran Əliyev “Cinayət təqibindən kənar icraatlarda prokurorluğun fəaliyyəti” mövzusunda çıxış etmişdir.

MDB prokurorluq orqanlarının və beynəlxalq təşkilatların rəhbər şəxslərinin iştirak etdiyi tədbirdə Baş prokuror Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Ilham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizdə həyata keçirilən islahatlar çərçivəsində prokurorluq orqanlarının fəaliyyətinin və strukturunun təkmilləşdirilməsi istiqamətində aparılmış hərtərəfli və institusional tədbirlər, kadr potensialının gücləndirilməsi, yeni nəsil prokurorların formalaşdırılması və peşəkarlığının artırılması, habelə prokurorluğun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi və işçilərinin sosial müdafiəsinin yaxşılaşdırılması ilə əlaqədar əldə olunmuş uğurlu nəticələr barədə ətraflı məlumat vermişdir.

Çıxışda ölkəmizdə prokurorluğun cinayət təqibindən kənar fəaliyyəti, o cümlədən inzibati və mülki icraatda insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində görülən işlər barədə tədbir iştirakçılarına məlumat verilmişdir. İclasda həmçinin MDB dövlətlərinin Baş prokurorlarının və beynəlxalq təşkilatların rəhbərlərinin bu sahədə prokurorluqların rolu haqda çıxışları dinlənilmişdir [8].

Ölkəmizdə sistemli və ardıcıl surətdə həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatları yeni dövrün tələblərinə və reallıqlarına uyğun olaraq, prokurorluğun mülki məhkəmə icraatında iştirakı sahəsində qanunvericiliyin daim təkmilləşdirilməsini zəruri edir. Belə ki, Azərbaycan dövləti son 30 ildə olduğu kimi, Vətən müharibəsindən sonra da Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda canını fəda etmiş şəhidlərimizin ailələrinə və müharibə iştirakçısı olmuş şəxslərə diqqət və qayğını yüksək səviyyədə həyata keçirir. Qalib ordunun Ali Baş Komandanı, möhtərəm cənab Prezident İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın davamlı xarakter daşıyan müvafiq göstərişlərinə əsasən dövlət qurumları, ictimai təşkilatlar və bütün Azərbaycan xalqı bu kateqoriyadan olan insanların problemləri ilə daim yaxından maraqlanır, problemlərinin aradan qaldırılması üçün mütəmadi olaraq əməli tədbirlər həyata keçirilir.

Bu baxımdan şəhid ailələrinin hüquqlarının və qanuni mənafelərinin daha etibarlı müdafiəsi, xüsusi imtiyazlı şəxslər kimi onlara diqqət və qayğının artırılması sahəsində hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinə aşağıdakı məzmunda yeni 50.2-1-ci maddənin əlavə edilməsi təklif olunur:

“Mülki və kommersiya işlərinə məhkəmədə baxılarkən tərəflərdən biri şəhid ailəsi olduqda mülki prosesdə prokurorun iştirakı məcburidir.”

Fikrimizcə, mülki prosesdə prokurorun iştirakı şəhid ailəsinin hüquqlarının daha

etibarlı müdafiəsinə, mülki prosesin daha obyektiv aparılmasına və bütövlükdə, qanunçuluğun bərqərar olmasına əlavə təminatdır.

Bunlardan əlavə, prokurorluğun mülki məhkəmə icraatında iştirakının aktuallığını şərtləndirən hallardan biri də, prokurorun bu fəaliyyət sahəsinin Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin normaları ilə məhdudlaşmaması ilə əlaqədardır. Azərbaycan Respublikasının "Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında" 18 iyun 1999-cu il tarixli qanununun 19-cu maddəsinə əsasən, terror fəaliyyəti ilə əlaqəsinə görə Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən təşkilat (onun filialı nümayəndəliyi) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmənin qərarı əsasında ləğv edilə bilər. Terror fəaliyyəti ilə əlaqəsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş təşkilat ləğv edilərkən ona mənsub olan əmlak Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq müsadirə edilir və dövlətin hesabına keçirilir. Digər tərəfdən, həmin qanunun 20-ci maddəsinə əsasən, terror fəaliyyətinə görə təşkilatın məsuliyyətə cəlb olunması barəsində ərizə ilə məhkəməyə Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və ya ona tabe olan prokurorlar müraciət edirlər [4].

Göründüyü kimi, terror fəaliyyəti ilə əlaqəsinə görə təşkilatın mülki qaydada ləğv edilməsi, ona mənsub olan əmlakın müsadirə edilməsi və dövlətin hesabına keçirilməsi, eyni zamanda bu barədə məhkəməyə mülki iddia vermək səlahiyyətinin Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və ya ona tabe olan prokurorlar tərəfindən həyata keçirilməsi barədə "Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında" qanunun müddəaları haqqında Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinə müvafiq normalar daxil edilməmişdir. Odur ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinə müvafiq əlavə və dəyişikliklərin edilməsi məqsədəmüvafiq hesab olunur.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, http://www.e-qanun.az/framework/ 897, 2022
2. Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsi, http://e-qanun.az/ framework/46945, 2022
3. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluq haqqında 7 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunu, http://www.e-qanun.az/ framework/5229, 2022
4. Azərbaycan Respublikasının Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında 18 iyun 1999-cu il tarixli Qanunu, http://www.e-qanun.az/ framework/3855 , 2022
5. "İstehsalat, xidmət, maliyyə-kredit fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin qaydaya salınması və əsassız yoxlamaların qadağan edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 17 iyun tarixli 463 nömrəli Fərmanı. Bakı: "Xalq qəzeti", 18 iyul 1996-cı il, №116 (22258).
6. S.X.Aslanov Azərbaycan prokurorluğu: təşkili və fəaliyyət istiqamətləri. "Hüquq ədəbiyyatı nəşriyyatı", Bakı, 2003. s. 316
7. Az SSR-in 1978-ci il Konstitusiyası (maddə 176), https://files.preslib.az/projects/remz/pdf/atr_kons.pdf , 2022.
8. https://genprosecutor.gov.az

Açar sözlər: *prokurorluq, mülki mühakimə, şəhid ailəsi, cinayət təqibindən kənar, təsərrüfat fəaliyyəti*

Elmir Pashazade
Prosecutor of the Personnel Department
of the General Prosecutor's Office of the Republic of Azerbaijan

PARTICIPATION OF THE PROSECUTOR IN CIVIL PROCEEDINGS

ABSTRACT

In the paper, the author discusses the participation of the prosecutor's office in civil proceedings, holds comparative analyzes of the limits of the prosecutor's office competence during the Soviet era and in the post-independence period, and suggests adequate additions and changes to the Code of Civil Procedure Republic Azerbaijan.

Keywords: *procurator's office, civil litigation, family of martyr, out of criminal prosecution, economic activity*

Эльмир Пашазаде
Прокурор Управления кадров
Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики

УЧАСТИЕ ПРОКУРАТУРЫ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ

РЕЗЮМЕ

В статье автор рассматривает участие прокуратуры в гражданском судопроизводстве, сравнительный анализ пределов этих полномочий прокурора в советское время и в период после обретения независимости. А также предлагает внести соответствующие дополнения и изменения в Гражданский процессуальный кодекс Азербайджанской Республики в связи с участием прокурора в рассмотрении дел по гражданским и хозяйственным спорам в суде.

Ключевые слова: *прокуратура, гражданский процесс, семья шехидов, отсутствие уголовного преследования, хозяйственная деятельность*

H Ü Q U Q
L A W

UOT 343.8

KÖNÜL QURBANOVA
Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının
Cinayət və inzibati hüquq şöbəsinin baş məsləhətçisi, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: kenul76@mail.ru

CƏZA-İCRA MÜNASİBƏTLƏRİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİ İLƏ BAĞLI AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTİTUSİYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN HÜQUQİ MÖVQELƏRİ

Konstitusiya nəzarəti orqanı olan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi fəaliyyətə başladığı gündən ölkə Konstitusiyasının aliliyini təmin etməyə, hər kəsin əsas hüquq və azadlıqlarını müdafiə etməyə, ədalət, azadlıq və humanizm kimi prinsiplərin bərqərar olmasına çalışmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarının hüquqtətbiqetmə sahəsində rolu ilə əlaqədar qeyd edilməlidir ki, bu qərarlar məhkəmə aktlarının hüquqi məzmununu formalaşdırır, sahəvi qanunvericilik normalarının konstitusiya məzmununu dəqiqləşdirir və bununla da yaranmış konkret hüquqi vəziyyətdə qeyri-müəyyənliyi aradan qaldırır.

Bundan əlavə, Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarının ölkənin qanunyaradıcı fəaliyyətinə təsiri danılmazdır. Belə ki, bir sıra hallarda konstitusiya ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi prosesində qərarlarda formalaşmış hüquqi mövqelər, o cümlədən verilmiş şərhlər qanunvericilikdə yeni normalar kimi öz əksini tapır.

Nəzərə alınmalıdır ki, cəza-icra münasibətlərini tənzimləyən qanunvericilik tək Azərbaycan Respublikasının Cəzaların İcrası Məcəlləsindən, Azərbaycan Respublikasının digər normativ hüquqi aktlarından və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən ibarət deyil. Bu münasibətləri nizamlayan normaların tətbiqi prosesində Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarına (hüquqi mövqelərinə) istinad edilməsi, həmçinin sonuncunun normativ aktlar sisteminə daxil olması ilə bağlı aşağıdakıların qeyd edilməsini vacib bilirik.

Belə ki, Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 130-cu maddəsində təsbit edilmişdir və qanunvericilik sisteminə daxil olan normativ-hüquqi aktların Konstitusiyaya uyğunluğunun yoxlanılmasında, Konstitusiyanın və qanunların şərh edilməsində, hakimiyyətlər arasında səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı mübahisələrin həll edilməsində, seçkilərin nəticələrinin yoxlanılması və təsdiq edilməsində və s. ifadə olunur.

Qəbul edilən qərarlar ölkə ərazisində məcburi qüvvəyə malikdir (Konstitusiyanın 130 cu maddəsinin IX hissəsi).

Qeyd olunmalıdır ki, "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının 21 dekabr 2010-cu il tarixli Konstitusiya Qanununun 4.1.1 ci maddəsinə müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərinə və IV hissəsinə əsasən qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları normativ xarakterli aktlar hesab edilir.

Konstitusiya Qanununun 1.0.3 cü maddəsində normativ xarakterli akt bu Konstitusiya Qanununun 4.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş, məhdud subyektlər dairəsi üçün məcburi davranış qaydalarını əks etdirən və dəfələrlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulmuş müəyyən formalı rəsmi sənəd kimi göstərilmişdir.

Həmin Qanunun 4.2-4.3-cü maddələrinin tələblərindən irəli gələrək qeyd etmək olar ki, normativ xarakterli aktları normativ hüquqi aktlardan fərqləndirən cəhət ondan ibarətdir ki, normativ xarakterli aktlar onların icra olunmamasına görə məsuliyyət müəyyən edə bilməz, onlar müvafiq normativ hüquqi akt əsasında qəbul edilməlidir və onun müvafiq normasına istinad etməlidir.

Fikrimizcə Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarının normativ xarakterli akt kimi göstərilməsi onların hüquqi təbiətinə uyğun deyil. Belə ki, Konstitusiya Məhkəməsi "Normativ-hüquqi aktlar haqqında" Konstitusiya Qanununun 1.0.13-cü maddəsi ilə müəyyən edilən normayaratma fəaliyyətini həyata keçirir. Həmin maddədə normativ hüquqi aktların hazırlanması, ekspertizası, qəbul olunması, onlarda dəyişikliklər edilməsi, onların şərh edilməsi, qüvvəsinin dayandırılması və ya ləğv edilməsi normayaratma fəaliyyəti kimi göstərilmişdir.

Konstitusiya nəzarəti orqanı normativ-hüquqi aktın və ya onun hər hansı bir hissəsinin Konstitusiyaya və ya qanunvericilik iyerarxiyasında özündən üstün hüquqi qüvvəsi olan hüquqi akta uyğun olmadığını müəyyən etdikdə, onu qüvvədən düşmüş elan edir. Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı bu halda preyudisial əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, Konstitusiyaya uyğun olmayan hesab edilmiş normativ-hüquqi aktla eyni məzmunlu aktın yenidən qəbul edilməsi istisna edilir.

Həmin Qanunun 89.1.3-89.2-ci maddələrinin məzmununa görə isə normativ hüquqi akt (onun struktur elementi) Konstitusiyanın 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-3-cü və 6-cı, 7-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş hallarla əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı ilə qüvvədən düşmüş hesab edildikdə öz qüvvəsini itirir. Bu halda həmin normativ hüquqi akt (onun struktur elementi) onu qəbul etmiş normayaratma orqanı tərəfindən ləğv edilir.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsi faktiki olaraq "neqativ qanunverici" funksiyasını icra etmiş olur.

Konstitusiya nəzarəti funksiyasını həyata keçirən məhkəmənin normayaratma fəaliyyəti yalnız "neqativ qanunverici" funksiyası ilə məhdudlaşmır. Belə ki, Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarında hüququn müxtəlif sahələrinə dair formalaşmış hüquqi mövqelər həmin məsələlərin həlli ilə bağlı qəbul edilən sonrakı hüquqi aktlarda da nəzərə alınır, onlara uyğun tənzimlənir.

Qeyd edilməlidir ki, Konstitusiya Məhkəməsinin qərarının yüksək hüquqi qüvvəsi onun bütün hissələrinə, habelə həmin qərarın əsasını təşkil edən hüquqi mövqelərə də şamil olunur. Həmçinin, Konstitusiya Məhkəməsinin hüquqi mövqeləri bəzən müstəqil əhəmiyyət qazanır. Bu hüquqi mövqelərin qüvvəsi onun qərarlarının hüquqi qüvvəsinə bərabər olduğundan və ümumi xarakter daşıdığından, yalnız konstitusiya işinin predmetini təşkil etmiş hala deyil, hüququn mənbəyi kimi hüquqi tətbiqetmə təcrübəsində rast gəlinən analoji hallara da şamil edilməlidir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun S.Xəlilov və Ə.İbrahimovun şikayəti üzrə 2016-cı il 13 iyul tarixli Qərarı).

Hesab edirik ki, Konstitusiya Məhkəməsinin qərarının bu xüsusiyyəti, yəni qeyri-müəyyən subyektlər dairəsi üçün və dəfələrlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulması bir daha bu rəsmi sənədin normativ hüquqi akt olmasını təsdiqləyir.

Göstərilənlərlə yanaşı o da qeyd edilməlidir ki, Konstitusiya Məhkəməsi hüquqtətbiqetmə sahəsində boşluğu aradan qaldırmaq məqsədilə müvafiq səlahiyyətli dövlət orqanlarının diqqətini yeni hüquqi aktın qəbul edilməsinə, qüvvədə olan normalara isə əlavə və dəyişikliklərin edilməsinə yönəldir. Tövsiyələrdən irəli gələn yeni hüquqi tənzimləmə Konstitusiya Məhkəməsinin qərarındakı formalaşan hüquqi mövqeyə uyğun olmalıdır.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsi müəyyən dərəcədə pozitiv qanunvericilik səlahiyyətlərini həyata keçirir. Belə ki, Konstitusiya Məhkəməsinin hüquqi mövqeləri tənzimləmənin məlum parametrlərini müəyyən etməklə gələcək hüquqi normaların özünəməxsus modellini təşkil edir.

Bəzi təxirəsalınmaz hallarda məsələ qanunvericilik qaydasında həll edilənədək Konstitusiya Məhkəməsi hüquqtətbiqedən orqanlar

üçün müvəqqəti tənzimləmə qaydası müəyyən edir. Məsələn, Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsində və Konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan məhkəməyə müraciət etmək hüququnun təmin edilməsi məqsədilə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu cinayət işi üzrə icraatda iştirak etməyən, məhkəmə hökmü ilə maraqlarına toxunan şəxsin hüquqları və qanunla qorunan maraqları əhəmiyyətli dərəcədə pozulduğu hallarda cinayət işi üzrə icraata üçüncü şəxs qismində cəlb edilə bilməsini mümkün hesab etmişdir ("Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 183.2-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142.1, 383.1, 408.3-cü maddələri və Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 82.4-cü maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair" 24 fevral 2022-ci il tarixli Qərar) [5].

Məlum olduğu kimi, Konstitusiya Məhkəməsinin əsas səlahiyyətlərindən biri Konstitusiyanın və qanunların şərh edilməsidir. "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Konstitusiya Qanununun 90.1-ci maddəsinə əsasən normativ hüquqi aktın məzmununda qeyri-müəyyənliklər və fərqlər, habelə tətbiqi təcrübəsində ziddiyyətlər aşkar edildikdə həmin aktı qəbul etmiş normayaratma orqanı və ya Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi müvafiq normaları rəsmi şərh edir.

Məhkəmənin bu səlahiyyəti Konstitusiyanın və qanunların konstitusion mahiyyətinin müəyyən edilməsinə və vahid tətbiqinin formalaşmasına yönəlmişdir. Konstitusiya Məh-kəməsinin bu səlahiyyəti qanunvericinin səlahiyyətlərinə müdaxilə etmədən həyata keçirməsi xüsusilə vurğulanmalıdır.

Konstitusiya Məhkəməsi normativ hüquqi aktın şərhi ilə bağlı qəbul etdiyi qərarında normativ-hüquqi aktların kolliziyasını təsdiqləyərsə, həmin kolliziyanı aradan qaldırmaq məqsədi ilə bu Konstitusiya Qanununun 12.1.1-12.1.3-cü maddələrində göstərilən tədbirlər görülməlidir ("Normativ hüquqi aktlar haqqında" Konstitusiya Qanununun 12.3-cü maddəsi).

Bu tədbirlərə normativ hüquqi aktın ləğv edilməsi, normativ hüquqi aktda dəyişikliklər edilməsi və normativ hüquqi aktların məcəlləşdirilməsi aiddir.

Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarının normativ hüquqi akt olmasına dəlalət edən digər bir əsas odur ki, qeyd edildiyi kimi, qanunlar və digər aktlar, yaxud onların ayrı-ayrı müddəaları, həmçinin Azərbaycan Respublikasının hökumətlərarası müqavilələri Konstitusiya Məhkəməsinin qərarında müəyyən edilmiş müddətdə qüvvədən düşür; Azərbaycan Respublikasının dövlətlərarası müqavilələri qüvvəyə minmir (Konstitusiyanın 130-cu maddəsinin X hissəsinə əsasən).

Fikrimizcə qanunvericinin normativ xarakterli akt əsasında daha yüksək hüquqi qüvvəyə malik olan normativ-hüquqi aktın hüquqi qüvvədən düşməsinə dair bu mövqeyi qüsurludur.

Digər tərəfdən "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Konstitusiya Qanununun 4.4-cü maddəsinə əsasən bu Konstitusiya Qanununun 4.1.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan normativ xarakterli aktlar (Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərinə və IV hissəsinə əsasən qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları) istisna olmaqla, digər normativ xarakterli aktlar Azərbaycan Respublikasının normativ hüquqi aktları ilə ziddiyyət təşkil edə bilməz.

Maddənin təhlili belə nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, qanunverici Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarının normativ hüquqi aktlar ilə ziddiyyət təşkil etməsini mümkün hesab edərək qeyri-müəyyən mövqe sərgiləmişdir.

Əlavə olaraq bildirmək istərdik ki, "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Konstitusiya Qanununun 4.1-ci maddəsi Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarını normativ xarakterli akt kimi müəyyən etsə də, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəllə) 10.3-cü maddəsində Konstitusiya Məhkəməsinin qərarında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və digər qanunlarına verilmiş təfsirinin məcburi olması müəyyən edilmişdir.

Yəni "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Konstitusiya Qanununun 1.0.3-cü və 4.1.1-ci maddələri Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarını məhdud subyektlər dairəsi üçün məcburi davranış qaydaları müəyyən edən rəsmi sənəd kimi müəyyən etsə də, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 10.3-cü maddəsi isə həmin qanunun tələblərinə zidd olaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin qərarının cinayət prosesinin iştirakçıları üçün məcburi xarakter daşımasını vurğulamışdır.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun cəza-icra münasibətlərinin tənzimlənməsinə dair hüquqi mövqelərini aşağıdakı kimi sistemləşdirmək olar:

Cəza çəkmə müəssisəsinin növünün müəyyən edilməsinə dair:

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu 2012-ci ildə Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu ilə müraciət edərək, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 56.1.3-cü və Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 114-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh olunmasını xahiş etmişdir. Sorğuya əsasən Cinayət Məcəlləsinin 56.1.3-cü və Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 114-cü maddələrində nəzərdə tutulan "xüsusilə ağır cinayətlər törətməyə görə ilk dəfə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmuş şəxslər üçün, habelə cinayətlərin residivi zamanı, əgər məhkum əvvəllər azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza çəkmişsə" müddəasının qadın məhkumlara şamil edilib-edilməməsi ilə bağlı hüquqtətbiqetmə təcrübəsində qeyri-müəyyənlik mövcuddur. Belə ki, bəzən məhkəmələr Cinayət Məcəlləsinin 56.1.3-cü maddəsində nəzərdə tutulan həmin müddəanı məhz kişi məhkumlara aid olduğuna əsaslanaraq, qadın məhkumlara ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsi növünü yalnız cinayətlərin xüsusi təhlükəli residivi zamanı təyin edirlər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə bağlı "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 56.1.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair" 12 yanvar 2012-ci il tarixli Qərarında müxtəlif növ cəzaçəkmə müəssisələrinin müəyyən edilməsinə aydınlıq gətirərək qeyd etmişdir ki, cəzaçəkmə müəssisələrinin differensiasiyasının əsasını cinayət və cəza-icra hüququnun ədalət, humanizm, məcburetmə tədbirlərindən və məhkumların islah edilmə vasitələrindən məqsədəuyğun istifadə edilməsi, onlarda qanuna itaətin həvəsləndirilməsi və cəzanın islahedici təsirinin artırılması kimi prinsipləri təşkil edir [1].

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müvafiq maddələrin təhlili nəticəsində hesab etmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 56.1.4-cü maddəsi ilə cinayətlərin xüsusi təhlükəli residivi zamanı və ya ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəza növü müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəza növü ilə əvəz edildikdə xüsusi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsi, həmin Məcəllənin 56.1.3-cü maddəsində isə cinayətlərin xüsusi təhlükəli residivi zamanı qadınlar üçün ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsi müəyyən edilmişdir. Həmin maddələrdəki fərqləndirmə onu göstərir ki, məhkəmənin hökmü ilə təyin edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının çəkilməsi üçün cinayətlərin xüsusi təhlükəli residivi zamanı qadın və kişi məhkumlara müvafiq olaraq ciddi və xüsusi rejimli cəzaçəkmə müəssisələri təyin edilməlidir. Məcəllənin 57.2-ci maddəsinə əsasən isə qadınlara ömürlük azadlıqdan məh-rum etmə növündə cəza təyin edilməsi istisna edilmişdir.

Qərarda Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 114-cü maddəsinə istinad olunaraq göstərilmişdir ki, həmin maddəyə görə ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisələrində xüsusilə ağır cinayətlər törətməyə görə ilk dəfə müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya məhkum olunmuş, habelə cinayətlərin residivi zamanı, yəni əvvəllər müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza çəkmiş şəxslər və cinayətlərin xüsusi təhlükəli residivinə görə müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya məhkum olunmuş qadınlar cəza çəkirlər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab etmişdir ki, Məcəllənin 114-cü maddəsinin müddəaları cinayət qanunvericiliyinə əsasən məhkəmənin hökmü ilə cəzanın çəkilməsi üçün müəyyən edilmiş ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində cəzanın icrası qaydasını tənzimlədiyindən, Plenumun Cinayət Məcəlləsinin 56.1.3-cü maddəsi ilə bağlı müəyyən edilmiş hüquqi mövqeyi Cəzaların

İcrası Məcəlləsinin həmin maddəsinin tətbiqinə də şamil olunmalıdır.

Belə ki, yuxarıda qeyd olunanlara əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlmişdir ki, Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 56.1.3-cü maddəsinin "xüsusilə ağır cinayətlər törətməyə görə ilk dəfə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmuş şəxslər üçün, habelə cinayətlərin residivi zamanı, əgər məhkum əvvəllər azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza çəkmişsə" müddəası həm qadın, həm də kişi məhkumlara aiddir.

Digər bir müraciətə əsasən Cinayət Məcəlləsinin 56.1.1-ci maddəsində ehtiyatsızlıqdan törədilmiş cinayətlərə görə beş ildən artıq olmayan müddətə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmuş şəxslər üçün məntəqə tipli cəzaçəkmə müəssisələrində, həmin Məcəllənin 56.1.2-ci maddəsində isə qəsdən törədilmiş böyük ictimai təhlükə törətməyən, az ağır və ağır cinayətlərə görə ilk dəfə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmuş şəxslər üçün, habelə ehtiyatsızlıqdan törədilmiş cinayətlərə görə beş ildən artıq müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxslər üçün ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisələrində təyin edilmiş cəzanın çəkilməsi müəyyən edilmişdir.

Müraciətdən göründüyü kimi, azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxslər üçün cəzaçəkmə müəssisəsinin növünü müəyyən edən Cinayət Məcəlləsi 56-cı maddəsində cinayətlərin (hökmlərin) cəmi qaydasında ehtiyatsızlıqdan törədilmiş cinayətlərə görə beş ilə qədər azadlıqdan məhrum etməyə və həmçinin böyük ictimai təhlükə törətməyən, az ağır və ağır cinayətlərə görə ilk dəfə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxslərə qəti cəza təyin edilərkən cəzaçəkmə müəssisəsinin növünün müəyyən edilməsi tənzimlənmədiyindən hüquqtətbiqetmə təcrübəsində qeyri-müəyyənlik yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdəki məsələ ilə bağlı hesab etmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 56.1.1 və 56.1.2-ci maddələrinin mənasına uyğun olaraq şəxs cinayətlərin (hökmlərin) məcmusu qaydasında ehtiyatsızlıqdan törədilən cinayətə görə beş ildən artıq olmayan müddətə azadlıqdan məhrum etmə və qəsdən törədilən böyük ictimai təhlükə törətməyən, az ağır və ağır cinayətlərə görə ilk dəfə azadlıqdan məhrum etməklə əlaqədar olmayan cəzaya məhkum olunduqda cəzanın məntəqə tipli cəzaçəkmə müəssisələrində çəkilməsi müəyyən edilməlidir. Cinayətlərin (hökmlərin) məcmusuna həm qəsdən, həm də ehtiyatsızlıqdan törədilmiş cinayət daxil olduqda isə şəxs həm ehtiyatsızlıqdan edilmiş cinayətlərə görə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına, həm də böyük ictimai təhlükə törətməyən, az ağır və ağır cinayətlərə görə ilk dəfə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunduqda, cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəza beş ildən artıq olmayan müddətə azadlıqdan məhrum etmə təyin edildikdə, cəza ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisələrində çəkilməlidir [4].

Ərazi üzrə məhkəmə aidiyyəti ilə bağlı. Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Konstitusiya Məhkəçməsinin Plenumuna ünvanladığı müraciətdən göründüyü kimi, cəzanın çəkilməsinin təxirə salınmasının ləğv edilməsi və məhkumun azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzanın çəkilməsi üçün göndərilməsi məsələsinə hökm çıxarmış məhkəmə və ya məhkumun yaşayış yeri üzrə məhkəmə tərəfindən baxılması ilə bağlı təcrübədə qeyri-müəyyənlik mövcuddur.

Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 512.2-ci maddəsində cəzanın çəkilməsinin təxirə salınmasının ləğv edilməsi və məhkumun azadlıqdan məhrum etmə cəzasının çəkilməsi üçün göndərilməsi cəzaları icra edən müəssisə və ya orqanın təqdimatına əsasən cinayət qanununun müddəalarına müvafiq olaraq hökm çıxarmış məhkəmə tərəfindən həyata keçirilməsi müəyyən edildiyi halda, həmin Məcəllənin 519.0.4-cü maddəsində məhkumun yaşayış yeri üzrə məhkəmənin cəzaları icra edən müəssisənin və ya orqanın vəsatəti əsasında hökmün və ya məhkəmənin digər yekun qərarının icrası ilə əlaqədar cəzanın çəkilməsinin təxirə salınmasının ləğv edilməsi və məhkumun azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzanın çəkilməsi üçün göndərilməsi barədə məsələyə baxılması göstərilmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 10 fevral 2012-ci il tarixli Qərarında formalaş-

dırdığı hüquqi mövqeyinə görə, cəzanın çəkilməsinin təxirə salınmasının tətbiq edilməsi iki məqsəd daşıyır. Bir tərəfdən, bu humanizmin təcəssümü, digər tərəfdən isə cəzanın məqsədlərinə cəza real çəkilmədən nail olmaq imkanıdır [2].

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun gəldiyi qənaətə görə, qanunverici cinayət prosesinin həyata keçirilməsi üçün məhkəmə aidiyyətinin elə prosessual qaydalarını dəqiq müəyyən etməlidir ki, onlar prosessual səmərəlilik və qənaət tələblərinə cavab versin. Yuxarıda təhlil edilən məsələlərin məhkumun yaşayış yeri üzrə məhkəmənin səlahiyyətinə aid edilməsi prosessual qənaət prinsipinə cavab verməklə məhkəmə icraatının rahat və səmərəli olmasına, yəni yüksək nəticələrin minimum vasitələrlə əldə edilməsinə xidmət etmiş olar.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab etmişdir ki, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 512.2-ci maddəsinin müddəalarına əsasən Cinayət Məcəlləsinin 79.2-ci maddəsində göstərilən hallarda cəzanın çəkilməsinin təxirə salınmasının ləğv edilməsi və məhkumun azadlıqdan məhrum etmə cəzasının çəkilməsi üçün göndərilməsi cəzaları icra edən müəssisə və ya orqanın təqdimatına əsasən hökm çıxarmış məhkəmə tərəfindən həyata keçirilməlidir. Cinayət-Prosessual Məcəllənin 519.0.3 və 519.0.4-cü maddələrinə müvafiq olaraq Cinayət Məcəlləsinin 79.3-cü maddəsində göstərilən halda, yəni uşaq səkkiz yaşına çatdıqda, məhkum edilmiş şəxsin cəzadan azad edilməsi və ya cəzanın çəkil-məmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsi, yaxud cəzanın qalan hissəsini çəkmək üçün müvafiq müəssisəyə gön-dərilməsi cəzaları icra edən müəssisə və ya orqanın təqdimatı əsasında məhkumun yaşa-yış yeri üzrə məhkəmə tərəfindən həyata keçirilməlidir.

Qeyd edilməlidir ki, 3 dekabr 2013-cü il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə Cinayət Məcəlləsinin 519-cu maddəsi yeni redaksiyada verilmişdir.

Cəza növlərindən biri olan islah işləri cəzasının on beş yaşınadək şəxslərə tətbiq edilməsi ilə bağlı.

Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu ilə müraciət edərək Cinayət Məcəlləsinin 85.3 və 85.4-cü maddələrinin Konstitusiyanın 12-ci maddəsinin I hissəsinə, 17-ci maddəsinin IV və V hissələrinə, 26-cı maddəsinin II hissəsinə, 71-ci maddəsinin I və II hissələrinə, 149-cu maddəsinin I və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasını xahiş etmişdir.

Sorğuya əsasən, Konstitusiyanın 17-ci maddəsinin IV və V hissələrinə, 26-cı maddəsinin II hissəsinə müvafiq olaraq, uşaqları onların həyatına, sağlamlığına və ya mənəviyyatına təhlükə törədə bilən fəaliyyətə cəlb etmək qadağandır. 15 yaşına çatmamış uşaqlar işə götürülə bilməzlər. Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir. Cinayət Məcəlləsinin 85.3-cü maddəsində isə on beş yaşınadək şəxslərin təhsilindən və əsas işindən asudə vaxtlarında bacardıqları işlərin icrasına cəlb edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Sorğuverənin qənaətinə görə, ictimai işlər cəzasının işləməsi qadağan olunan 15 yaşınadək şəxslərə münasibətdə tətbiqi onların azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılmasına, sağlamlığının qorunması hüququnun, eləcə də bu kateqoriya şəxslərin əmək fəaliyyətinə cəlb edilməsinin qadağan olunması ilə bağlı Konstitusiya normalarının pozulmasına səbəb ola bilər. Halbuki, Konstitusiyanın 149-cu maddəsinin I və III hissələrində göstərilir ki, normativ hüquqi aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafelərə bərabər münasibətə) əsaslanmalıdır. Qanunlar Konstitusiyaya zidd olmamalıdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qərarında cəza-icra münasibətlərinin subyektiv tərkibini, vaxt intervalını, əhatə etdiyi dövr və münasibətlərin xarakterini əsas götürərək hesab etmişdir ki, məhkəmə tərəfindən ittiham hökmü çıxarıldıqda dövlət və məhkum arasında yaranan əmək münasibətləri cəza-icra münasibətlərinə aid olduğundan, Konstitusiyanın 17-ci maddəsinin V hissəsi ilə yetkinlik yaşına çatmayanlara ictimai işlər cəzasının tətbiq edilməsini nəzərdə tutan qanunvericilik normaları arasında ziddiyyət yaranmır [4]. Belə ki, 15 yaşına çatmamış uşaqların işə götürülməsinin qadağan olunma-

sını nəzərdə tutan normalar əmək hüququ baxımından bütün əlamətləri mövcud olan əmək münasibətlərini ehtiva edir.

Sorğuda qaldırılan digər məsələ yetkinlik yaşına çatmayanlara təyin edilən cəza növlərindən biri olan islah işləri cəzasının 15 yaşınadək şəxslərə tətbiq edilməsinin qanunvericiliyə zidd olması ilə bağlıdır. Cinayət Məcəlləsinin 85.4-cü maddəsinə əsasən, yetkinlik yaşına çatmayanlara islah işləri iki aydan bir ilədək müddətə təyin edilir. Bu zaman məhkumun qazancından məhkəmənin hökmü ilə müəyyən edilmiş miqdarda, beş faizdən iyirmi faizə qədər pul dövlət nəfinə tutulur.

Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 40 və 41-ci maddələrinə müvafiq olaraq, islah işləri növündə cəza məhkumun əsas iş yeri üzrə çəkilir. İslah işləri növündə cəzaya məhkum olunmuş şəxslər məhkum edilməzdən əvvəl işlədikləri vəzifədə və ya işdə qalırlar. Bu şəxslər başqa vəzifəyə və ya işə yalnız əmək qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada və ümumi əsaslarla keçirilə bilərlər.

Cinayət və Cəzaların İcrası Məcəllələrinin islah işləri ilə əlaqədar normaları isə əmək qanunvericiliyinə göndəriş edərək, bu cəza növünün tətbiqi üçün məhkumun iş yerinin olmasını zəruri hesab edir.

Əmək Məcəlləsinin 3-cü maddəsinin 8-ci hissəsinə əsasən, iş yeri işçinin haqqı ödənilməklə vəzifəsi (peşəsi) üzrə əmək müqaviləsi ilə müəyyən edilmiş işləri (xidmətləri) yerinə yetirdiyi yer kimi müəyyən edilmişdir.

Göstərilənlərə əsasən, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə qənaətə gəlmişdir ki, qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq, 15 yaşınadək şəxslərin əmək münasibətlərinə girməsinə yol verilmədiyindən, islah işləri növündə cəza yalnız 15 yaşı tamam olan və ya daha çox yaşı olan yetkinlik yaşına çatmayanlar barəsində tətbiq edilə bilər.

Sadalananlar bir daha göstərir ki, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qərarlarında cəza-icra münasibətlərinin tənzimlənməsində tətbiq olunan hüquq normalarının konstitusiya mənalarını açıqlamışdır. Həmin qərarlarda cəzaların icrası qanunvericiliyinin normalarına şərh cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliyinin normaları, Konstitusiyada təsbit edilmiş təməl prinsip və normalar nöqteyi nəzərindən həyata keçirilmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qərarlarındakı hüquqi mövqelər vahid hüquqtətbiqetmə təcrübəsinin formalaşmasına və bununla da ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 3 aprel 2019-cu il tarixli "Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" Fərmanından irəli gələn tələblərə əməl edilməsinə, o cümlədən cəza-icra qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsinə öz töhfəsini verir.

Ədəbiyyat:

1. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 56.1.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair" 12 yanvar 2012-ci il tarixli Qərarı;
2. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 512.2 və 519.0.4-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair" 10 fevral 2012-ci il tarixli Qərarı;
3. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 56.1.1 və 56.1.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair 18 iyun 2013-cü il tarixli Qərarı;
4. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 85.3 və 85.4-cü maddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 17-ci maddəsinin V hissəsinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair" 23 aprel 2021-ci il tarixli Qərarı;
5. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 183.2-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142.1, 383.1, 408.3-cü maddələri və Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 82.4-cü maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair" 24 fevral 2022-ci il tarixli Qərarı.

Açar sözlər: *cinayət, cəza, icra, hüquq, cəza icra hüquq münasibətləri, cəza-icra hüququnun mənbələri, qanunvericilik, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun hüquqi mövqeləri*

Kenul Qurbanova
Senior Adviser at the Department of Criminal and Administrative Law of Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan, , Ph.D. in Law

THE LEGAL POSITIONS OF THE PLENUM OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN IN THE REGULATION OF CRIMINAL AND EXECUTIVE RELATIONS

ABSTRACT

The author discusses the role of legal positions, reflected in the decisions of the Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan, in the regulation of penitentiary relations, as well as in law enforcement practice. The author also emphasizes the impact of the resolutions adopted by the Plenum on legislative activity, noting the contribution of the Constitutional Court to the development of penal legislation through the exercise of constitutional powers.

Keywords: *crime, punishment, execution, law, criminal and executive relations, sources of the criminal and executive right, legislation, legal positions of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan*

Кенуль Гурбанова
Старший консультант отдела Уголовного и административного права Конституционного Суда Азербайджанской Республики

ПРАВОВЫЕ ПОЗИЦИИ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В РЕГУЛИРОВАНИИ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Р Е З Ю М Е

В статье автор отмечает роль правовых позиций, отраженных в постановлениях Пленума Конституционного Суда Азербайджанской Республики, в урегулировании уголовно-исполнительных отношений, а также в правоприменительной практике. Автор также подчеркивает влияние принятых Пленумом постановлений на законотворческую деятельность, отмечая вклад Конституционного Суда в развитие уголовно-исполнительного законодательства посредством реализации конституционных полномочий.

Ключевые слова: *преступление, наказание, исполнение, право, уголовно-исполнительные отношения, источники уголовно-исполнительного права, законодательство, правовые позиции Конституционного Суда Азербайджанской Республики*

H Ü Q U Q
L A W

UOT 341.22

SƏFTƏR RƏHİMLİ
Bakı Dövlət Universitetinin İnsan hüquqları və informasiya hüququ üzrə YUNESKO kafedrasının müəllimi, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: sefterrehimli@yahoo.com

DÖVLƏTİN HÜQUQ VARİSLİYİ: NƏZƏRİ VƏ PRAKTİKİ ASPEKTLƏR

Giriş

Beynəlxalq münasibətlərdə mütəmadi dəyişiklik yaradan məsələlərdən biri də bir dövlətin başqa bir dövlətlə birləşməsi, dövlətin bir hissəsinin əvvəlkindən ayrılması, yaxud bu dövlətin bir neçə müstəqil dövlətə parçalanması faktıdır. Belə dəyişikliklər dünya hüquq sisteminə, beynəlxalq münasibətlərin tənzimetmə əsası olan beynəlxalq hüquqa əhəmiyyətli formada təsir etməkdədir. Bütövlükdə geopolitik vəziyyətə təsir edən dəyişikliklərə misal olaraq 1990-cı ildə keçmiş Almaniya Demokratik Respublikasının Almaniya Federativ Respublikasının tərkibinə daxil olması; 1991-ci ildə Latviya, Litva və Estoniyanın SSRİ-dən ayrılması; SSRİ-nin bir dövlət kimi varlığına son qoyulması və Qafqazda Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan və Ermənistan da daxil olmaqla müstəqil dövlətlərin yaradılması; 1992-ci ildə keçmiş Yuqoslaviya Sosialist Federativ Respublikasının ərazisində müstəqil dövlətlər qismində Bosniya və Herseqovina, Makedoniya, Sloveniya, Xorvatiya, habelə Yuqoslaviya Respublikasında birləşmiş Serbiya və Monteneqro dövlətlərinin yaradılmasını; 1993-cü ildə Çexoslovakiyanın yerinə Çexiya və Slovakiyanın yaradılmasını göstərmək olar [3,s.218].

Hüquq varisliyi və eləcə də beynəlxalq hüquqi tanıma institutu ilə əlaqəli olan dövlətlərin birləşməsi, parçalanması, dövlətdən onun bir hissəsinin ayrılması hadisələrinə əvvəlki illərdə də, məsələn, II Dünya müharibəsinin sonundan başlayaraq: 1947-ci ildə Hindistanın tərkibindən Pakistan, 1971-ci ildə Pakistanın tərkibindən Banqladeşin çıxması; 1958-ci ildə Misir və Suriya Birləşmiş Ərəb Respublikasını yaratması; 1961-ci ildə Suriyanın müstəqil dövlət statusuna qayıtması; 1965-ci ildə Sinqapurun Malayziyanın tərkibindən ayrılması; 1990-ci ildə Yəmən və Demokratik Yəmənin vahid dövlət halında birləşmələri [3,s.218] də siyasi, sosial-iqtisadi hadisələrlə müşayiət olunmaqla geopolitik vəziyyətin də dəyişməsinə səbəb olmuşdur. I Dünya müharibəsindən sonra da bir neçə böyük imperiyaların, məsələn, Rusiyanın süqutu ilə Qafqazda 1918-ci ildə Gürcüstanın, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin və Ermənistanın yaradılması, 1920-ci ildə yeni yaranan Sovet Rusiyası tərəfindən bu dövlətlərin işğalı beynəlxalq münasibətlərdə də ciddi dəyişikliklərə səbəb olmuşdur [1].

Dövlətlərin yox olması və ya əksinə yaranması siyasi, ictimai və bu kimi digər faktlarla bağlıdır. Eyni zamanda varislik dövlətlərin tanınması kimi yeni problemləri gündəmə gətirir [6]. Belə hallarda beynəlxalq hüququn rolu baş vermiş dəyişiklərin əhəmiyyətini hüquqi nöqteyi-nəzərdən müəyyən etməkdən, müvafiq hüquqi nəticələri onlarla əlaqələndirməkdən ibarətdir. Bu proseslər öz ifadəsini dövlətlərin varisliyi institutunda, bu sahədə mövcud olan nəzəriyyələrdə, normativ tənzimetmədə tapır.

Beynəlxalq hüquqda varisliyin anlayışı, yaranma şərti və nəzəriyyələr

Dövlətlərin varisliyi beynəlxalq hüquq institutu kimi müəyyən bir anlayışı da meydana gətirmişdir. Bu instituta münasibətdə normativ tənzimetmə XX əsrin 70-ci illərin sonu 80-ci illərin əvvəllərindən bərqərar olmağa başladığı üçün ilk növbədə doktrinal anlayış qəbul edilmişdir. Beynəlxalq hüquqda hüquq varisliyi dedikdə, hər hansı bir ərazinin beynəlxalq münasibətlərə görə məsuliyyət daşımasında bir dövlətin digəri ilə əvəzlənməsi nəticəsində hüquq və vəzifələrin bir dövlətdən digərinə keçməsi başa düşülür [14, s.322]. Yəni beynəlxalq hüquq münasibətinin yeni subyekti əvvəlkini əvəz edir. Bəzən təriflərdə "bir yox olan subyektin hüquq və vəzifələrinin yeni yaranan subyektə keçməsi" [13, s.175] ifadəsi də qeyd edilir. Eyni zamanda vurğulanır ki, hüquq varisliyi üçün köhnənin yerində yeninin yaranması ilə hüquqi varislik yetərli deyil. Bunun üçün yeni ilə sələf arasında çox mühüm şərt olan davamlılıq (kontinuitet) pozulmalıdır. Hüquq varisliyi hökumətlərin, rejimlərin dəyişilməsi halında yaranmır, eləcə də bu dəyişilmənin qeyri-konstitusiya qaydasında olub-olmamasından da asılı olmur. Beynəlxalq hüquq baxımından dövlət üç elementin-əhali, hakimiyyət və ərazinin məcmusunda qəbul edilir. Hakimiyyətin, əhalinin dəyişilməsi hüquq varisliyi üçün hər hansı bir nəticə yaratmır. Yalnız ərazinin dəyişməsi hüquq varisliyi problemini yaradır. Hüquq varisliyinin yaranması anı və hüquq varisliyinin obyekti hüquq varisliyi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. "Hüquq varisliyinin yaranması anı" anlayışı hüquq və vəzifələri daşımaqla bağlı varis-dövlətin əvvəlki dövləti əvəz etdiyi tarixi bildirir. Hüquq varisliyinin obyekti isə o ərazidir ki, həmin əraziyə müvafiq olaraq beynəlxalq münasibətlər üçün məsuliyyət daşıyan dövlət dəyişmiş olur.

Beləliklə, beynəlxalq hüquq varisliyi-müəyyən bir ərazidə beynəlxalq münasibətlərə görə sələf dövlətin hüquq və vəzifələrinin yeni yaranan dövlətin hüquq və vəzifələri ilə fasiləli qaydada əvəzlənməsidir.

Hüquq varisliyinin həyata keçirilməsində, bu prosesdə iştirak edən dövlətlərin sayından asılı olmayaraq iki tərəf fərqləndirilir: məsuliyyətin yeni daşıyıcısının tamamilə və ya ərazinin bir hissəsi barəsində əvəz etdiyi sələf-dövlət və bu məsuliyyətin yeni daşıyıcısı olan varis-dövlət. Hüquq varisliyi hüquq və öhdəliklərin bir dövlətdən digər dövlətə keçməsini ehtiva edir. Sələf-dövlətin sükuta yetməsi zamanı onun hüquq və öhdəliklərinin bitməsi yeni yaranan dövlətin hüquq və öhdəliklərinin gündəmə gəlməsi ilə müşahidə edilir. Sələf-dövlətin qaldığı zaman isə onun hüquq və öhdəlikləri saxlanılır və yeni yaranmış dövlət heç bir keçid olmadan hüquq və öhdəliklərin sahibi olur. Hüquqi varisliyin həcmi sələf-dövlətlə vərəsə-dövlətin iradəsindən asılı olaraq müəyyənləşdirilir [3, s.219].

Hüquq varisliyinin çoxsaylı hallarından, həcmindən irəli gələrək beynəlxalq hüquqda müxtəlif nəzəriyyələr:

-tabula rasa ("təmiz vərəq") nəzəriyyəsi;

- universal hüquq varisliyi nəzəriyyəsi;

- kontinuitet (davamlılıq, fasiləsizlik) nəzəriyyəsi;

- neqativ nəzəriyyə və s. irəli sürülmüşdür.

Tabula rasa nəzəriyyəsinə görə bir qayda olaraq, müstəmləkə asılılığından qurtarılmaq üçün milli azadlıq hərəkəti ilə yaranmış yeni dövlətin sələf-dövlətin beynəlxalq öhdəlikləri ilə bağlılığı olmur. Beynəlxalq münasibətlər bütün sahələr üzrə yenidən qurulur. Universal hüquqi varislik nəzəriyyəsi isə varis-dövlətə sələf-dövlətin bütün hüquq və öhdəliklərinin keçməsini əks etdirir. Bu halda (ərazi bütövlüyü, əhali, siyasi hakimiyyət saxlanılmaq şərti ilə) sələf-dövlət varis-dövlətdə tam təsbit olunur. Əksər halda bu vəziyyət fövqəldövlətlər üçün xarakterikdir. Bu nəzəriyyəyə görə yalnız beynəlxalq müqavilələr üçün varislik nəzərdə tutulur. Bütün beynəlxalq müqavilələr üzrə tərəfdaşlıq bəyan edilir. Eləcədə müqavilələr üzrə hüquq və öhdəliklər sələf-dövlətdən varis-dövlətə keçir. Qismən bu nəzəriyyənin

praktik realizəsi olaraq Rusiya Federasiyasının SSRİ-nin bütün hüquq və öhdəlikləri üzrə "davamçısı" kimi müəyyən edilməsini göstərmək olar. Kontinuitet nəzəriyyəsi universal hüquqi varislik nəzəriyyəsinə yaxındır. Lakin kontinuitetin özü haqqında mübahisəli fikirlər var. Beynəlxalq hüquq nəzəriyyəsində kontinuitetin və hüquq varisliyinin qarşılıqlı əlaqəsinə dair fərqli yanaşmalar üstünlük təşkil edir. Professor B.Çerniçenko doğru olaraq hesab edir ki, kontinuitet və hüquqi varislik fərqli anlayışlardır [17]. Professor J.Kroufordun fikrincə dövlətin hüquq varisliyi ilə dövlətin davamlılığında ciddi fərq var: birinci halda dövlətin yerinə yeni dövlət gəlir, digər halda isə hakimiyyətin, ərazinin, əhalinin dəyişməsinə baxmayaraq əvvəlki dövlətin mövcudluğu davam edir. Bəzi hallarda dövlətin dağılması və birləşməsi zamanı yeni yaranmış dövlətlərlə yanaşı sələf-dövlətin mövcudluğunun davam etməsi zamanı dövlətlərin statusunun müəyyən edilməsində çətinliklər yaranır. Kontinuitetin təsdiqlənməsi bəzi hallarda digər dövlətlərin tanımasından da irəli gəlir. Məsələn, Avstriya və Meksika Rusiya Federasiyasını SSRİ-nin davamçısı kimi yox, yeni dövlət kimi qəbul etmişlər [22, s.25-26].

Neqativ nəzəriyyə beynəlxalq müqavilələr saxlanılmadan bir dövlətin digər dövlətlə əvəz edilməsini əks etdirir [19, s.525-558]. Müəyyən mənada tabula rasa nəzəriyyəsinə yaxındır. Lakin bu halda yalnız beynəlxalq müqavilələrə münasibət müzakirə obyekti olur. Bu nəzəriyyələr dövlətin hüquqi varislik institutunun beynəlxalq hüquqda nisbətən gec məcəlləşdirilməsi ilə bərabər, həm də bu institutun tam məcəlləşdirilməməsi ilə bağlı olmuşdur.

Dövlətlərin hüquq varisliyi üzrə beynəlxalq-hüquq normaları

Beynəlxalq hüquq institutu olaraq dövlətlərin hüquq varisliyi beynəlxalq-hüquqi nizamlama ilə müxtəlif sahələr üzrə dövlətlərin beynəlxalq müqavilələri, dövlət mülkiyyəti, dövlət arxivləri, dövlət borcları, dövlət ərazisi, dövlət sərhədləri, beynəlxalq təşkilatlara münasibətdə, həmçinin orqanlarda üzvlük üzrə həyata keçirilir [12; 20]. Hüquq varisliyi sahəsində praktika ziddiyyətli və fərqli olmaqla bərabər eyni zamanda maraqlı tərəflərin razılaşmaları və qüvvələr nisbətindən asılı olduğundan burada ümumi qaydanın formalaşdırılması da çətindir [18, s.59]. Dövlətlərin hüquq varisliyinə aid beynəlxalq-hüquq normaları əsasən adət hüquq xarakteri daşıyır. Beynəlxalq təcrübə və presedentlər, beynəlxalq orqanların qərarları, bəzi hallarda isə dövlətin milli-hüquqi aktları da az rol oynamır. Təsadüfi deyil ki, bu sahədə məcəlləşdirmə də xüsusi nailiyyətə nail olmamışdır. Müqavilələrə münasibətdə dövlətlərin varisliyi üzrə 22 avqust 1978-ci il Vyana Konvensiyası (23 dövlət imzalayıb, 15 dövlət ratifikasiya edib, 1996-cı ildən qüvvədədir) [32] və Dövlət mülkiyyəti, arxivləri və borclarına münasibətdə dövlətlərin varisliyi üzrə 8 aprel 1983-cü il Vyana Konvensiyası [27] qəbul edilmişdir. Sonuncu Konvensiyanın qüvvəyə minməməsi, bir sıra məsələlərin (məsələn, ciddi sosial dəyişikliklər zamanı onların həllinin) təsbit edilməməsi, praktika ilə uzlaşmanın olmaması kodifikasiyanın uğurlu olmadığını göstərir. Qeyd edilən problemə baxmayaraq konvensiyalar müəyyən bir mütərəqqi inkişafı da təmin etmiş oldular. Məsələn, hər iki konvensiyanın 2-ci maddəsinin 1(b) bəndində "dövlətlərin hüquq varisliyi"nin anlayışı verilib. Konvensiyalar ümumi praktikadan deyil "xüsusi hüquq varisliyi prinsipindən" çıxış edirlər [16, s.284]. 1978-ci il Konvensiyası müqavilə öhdəliklərinin varisliyi prinsipinə əsaslanır [23, s.6, 74-96]. Bundan istisna kimi yeni müstəqil dövlətlərin müstəmləkə müqavilələri təşkil edir. Həmin ölkələrin müqavilə öhdəlikləri tabula rasa prinsipinə əsaslanır və burada da xüsusi qaydalar tətbiq edilməkdədir. 1978-ci il Konvensiyasının 17-ci maddəsi müstəqillik əldə etmiş yeni dövlətlər üçün yeni imkanlar açaraq free choice doctrine əsasında çoxtərəfli müqavilələrə qoşulmaq imkanı verir. Dövlətlərin hüquq varisliyi sərhəd müqavilələrinə,

sərhəd rejimi, həmçinin tranzit hüququ üzrə müqavilələrə toxunmur [16, s.284]. Xüsusən, insan hüquqları üzrə müqavilələrin kontinuiteti konsepsiyası üstünlük təşkil edir.

İnsan hüquqları üzrə beynəlxalq müqavilələrin əsas əlaməti ondan ibarətdir ki, bu müqavilələr müddətsiz olmaqla yanaşı müəyyən bir ərazidəki əhaliyə, həmin əhalini formalaşdıran şəxslərin hüquqlarının müdafiəsinə yönəlməsidir. Şəxsi və siyasi hüquqlar üzrə beynəlxalq müqavilələr dövlətlərin hüquqi varisliyinə də təsir etməkdədir. Beynəlxalq hüquqa (Müqavilələrə münasibətdə dövlətlərin varisliyi üzrə 1978-ci il Konvensiyasına (m.34.2)) görə yeni yaranan dövlət beynəlxalq münasibətlərə "təmiz vərəq" (tabula rasa) prinsipi ilə daxil olur. Lakin öncə ifadə etdiyimiz kimi müəyyən kateqoriya müqavilələr var ki, onların müəyyən etdiyi öhdəliklər avtomatik olaraq yeni yaranmaqda olan dövlətlərə keçmiş olur [9, s.50]. Əgər ərazi rejimini müəyyən edən müqavilələr əraziyə bağlanmaqla ərazi ilə birlikdə varis-dövlətə keçirsə, insan hüquqları haqqında müqavilələr isə müvafiq ərazidə yaşayan əhaliyə bağlanmaqla varis-dövlətə keçmiş olur və bu zaman əhalinin kimin yurisdiksiyasına keçməsindən asılı olmayaraq onlar özlərinin beynəlxalq hüquqla tanınan hüquq və azadlıqlarının beynəlxalq hüquqi müdafiəsindən məhrum edilə bilməzlər [8, s.39-40]. Bu məsələ beynəlxalq hüquq doktrinasında və dövlətlərin təcrübəsində birmənalı qəbul edilməsə də insan hüquqlarına, onların müdafiəsinə marağın artması ilə özünə daha çox əsaslar tapmaqdadır. Dövlətlərin ziddiyyətli təcrübəsini də əsas götürərək bir çox müəlliflər insan hüquqları haqqında beynəlxalq müqavilələrin hüquqi varislik məsələsində üstün mövqeyə malik olduğunu qeyd edirlər. Keçmiş Yuqoslaviya, Sovetlər, Çexoslovakiya, Honkonq və d. ölkələrin timsalında beynəlxalq orqanların, məhkəmə qurumlarının bu sahədə pozitiv mövqeyi əsas götürülərək insan hüquqları haqqında beynəlxalq müqavilələrin kontinuitetinə istinad edilir [25, s.493; 28, s.84; 29, s.357; 26, s.190-191]. Hələ 1992-ci ildə İnsan Hüquqları Komitəsi keçmiş Yuqoslaviya ərazisində yeni yaranmış dövlətlərə - Xorvatiya, Bosniya-Herseqovina və (Serbiya və Monteneqrodan ibarət olan) Yuqoslaviya Federativ Respublikasına mülki və siyasi hüquqların gözlənilməsi səviyyəsilə bağlı hesabatlarını təqdim etmələri üçün müraciət etmişdi. İnsan Hüquqları Komitəsi Mülki və siyasi hüquqlar haqqında beynəlxalq Pakt üzrə keçmiş Yuqoslaviyanın götürdüyü öhdəliyə istinad edərək bildirmişdir ki, varis dövlətlər tərəfindən insan hüquqları haqqında beynəlxalq müqavilələri tətbiq etməyəcəkləri, həmçinin keçmiş Yuqoslaviya ərazisindəki əhalinin insan hüquqları üzrə beynəlxalq sazişlərin üstünlüklərindən yararlana bilməyəcəkləri kimi təəssürat üçün əsas yoxdur [21, s.3]. Sonradan müvafiq dövlətlər Komitənin müraciətinə müsbət münasibət bildirməklə həyata keçirilmiş insan hüquqlarının kütləvi pozuntusunun təhqiqinə də razılıq vermişlər. Komitə tərəfindən oxşar mövqe postsovet dövlətlərinə münasibətdə də ifadə edilmişdir. Komitə bildirmişdir ki, bu dövlətlər müstəqillik əldə etdikləri andan Pakt müddəaları ilə öhdəlik daşıyırlar [31, s.49]. Postsovet dövlətlərindən Azərbaycan Respublikası Pakta 21 iyul 1992-ci ildə qoşulmuş və 1994-cü ildə özünün ilk hesabatını Komitəyə təqdim edərkən bildirmişdir ki, müstəqillik əldə etdikdən sonra Pakta qoşulma anına kimi ərazisində baş vermiş bütün hadisələrə görə məsuliyyət daşımağa hazırdır. Azərbaycan Respublikasının ilkin hesabatına dair yekun ümumiləşdirmədə narahatlıq doğuran hallardan biri də milli qanunvericilik və Paktın tələbləri arasında kolliziyaların olması idi [2]. Azərbaycan Respublikası öz qanunvericiliyini beynəlxalq öhdəliklərinə uyğunlaşdırmağa çalışması Komitə tərəfindən də qiymətləndirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası bir tərəfdən insan hüquqları müqavilələrinin spesifik xüsusiyyətlərini qəbul etmiş, digər tərəfdən isə bu spesifikliyin hələ də ümumi təcrübəyə (adətə) çevrilmədiyini göstərmişdir. Məlum olduğu kimi Azərbaycan Sovet Sosialist Respublika-

sının da təsisçisi olduğu SSRİ Mülki və siyasi hüquqlar haqqında beynəlxalq Paktın iştirakçısı olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyi haqqında Aktının 4-cü maddəsində qeyd edilirdi ki, SSRİ-nin iştirakçısı olduğu beynəlxalq müqavilələr onun müstəqilliyinə və suverenliyinə zidd olmadıq-ca Azərbaycan Respublikasında tətbiq edilə bilər [15, s.87]. Lakin professor L.Q.Hüseynov qeyd edir ki, müstəqillikdən sonra Azərbaycan Respublikasının Pakta qoşulana kimi ölkə ərazisində baş vermiş hadisələrə görə öhdəlik götürməsi aktını Pakt üzrə öhdəliyin "varislənməsi"ndən çox susmaqla tanınması kimi qiymətləndirilə bilər [8, s.47]. İnsan hüquqları haqqında beynəlxalq müqavilələrin kontinuitetindən bəhs edərkən qeyd etməliyik ki, bu sahədə nə qədər fərqli mövqelər olsa da inkişaf tendensiyaları insan hüquqlarına hörmət etmək prinsipinə doğru getməkdədir. Dövlət suverenliyi insan hüquqlarına hörmət etmək prinsipinə münasibətdə qəbul edilməkdədir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsində deyildiyi kimi "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir" (I) fikri dövlət suverenliyin təyinatını göstərir [4, s.71-72; 7, s.18]. Həmin maddənin II hissəsində "Konstitusiyada sadalanan insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun tətbiq edilməsi" də Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə beynəlxalq öhdəliklərə münasibətdə formal siyasi kursunu göstərir. Yəni burada söhbət "varislik"dən gedərsə yalnız sosial anlamda varislik mümkündür. Professor L.Hüseynovla razılaşaraq qeyd edilməlidir ki, işğal altında olmuş (Sovet Azərbaycanın) ərazinin beynəlxalq münasibətlərə görə hüquq və vəzifələri yeni yaranmış (Azərbaycan Respublikasının) ərazinin hüquq və vəzifələri ilə tam fərqli həcmdə olmuşdur. Buna görə də burada varislik şərti olaraq qəbul edilməlidir.

Mülki və siyasi hüquqlar üzrə beynəlxalq müqavilələrin adət hüquq norması kimi tanınması da qəbul edilməkdə olan faktdır. İnsan hüquqlarına hörmət etmək prinsipinin beynəlxalq hüququn ümumi prinsiplərindən ən əhəmiyyətlisi kimi tanınması [24, s.166], insan hüquqları və əsas azadlıqların təmin edilməsinin dövlətin ali məqsədi olaraq qəbul edilməsi digər dövlətlərin də hüquq sistemləri üçün xarakterik haldır. Prof. L.Hüseynov qeyd edir ki, hazırda insan hüquqları haqqında beynəlxalq müqavilələrə də spesifik kontinuitet (fasiləsizlik-müəll.) verən, onların xüsusi təbiətini nəzərə alan yeni beynəlxalq adət-hüquq normasının yaranmasının şahidinə çevrilirik [8, s.39]. İnsan hüquqları üzrə beynəlxalq müqavilə öhdəliklərinin sosial varislik qaydasında, yəni qarşılıqlı razılaşma əsasında deyil, birbaşa olaraq yeni yaranan "varis" dövlətə keçməsi beynəlxalq hüququn yeni inkişaf tendensiyasıdır.

İnsan hüquqları üzrə beynəlxalq müqavilələrin kontiuniteti "tabula rasa"nı üstələməkdədir. Dövlətlərin parçalanması, birləşməsi, yenidən yaranması insan hüquqları haqqında müqavilələrin kontinuitetinə, onların universallıq və təbii hüquq başlanğıcı konsepsiyasına xələl gətirməməlidir. Yeni yaranan dövlətlər ən azından universal beynəlxalq təşkilatlarda, məsələn BMT çərçivəsində Nizamnaməyə bağlılıqla insan hüquqlarına hörmət etmək kimi öhdəlik götürüblər [30, s.193]. BMT-nin əsas məqsədləri beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq, xalqların hüquq bərabərliyi və öz müqəddəratını təyinetmə prinsiplərini rəhbər tutaraq millətlər arasında dostluq münasibətlərini inkişaf etdirmək, iqtisadi, sosial, mədəni və humanitar xarakterli problemlərin həllində beynəlxalq əməkdaşlığı həyata keçirməklə (m.1.1; 1.2) bərabər 1.3 maddəsinə görə Təşkilatın bütün üzvlərin üzərinə cinsindən, dilindən və dinindən asılı olmayaraq hamı üçün insan hüquqlarını və əsas azadlıqlarını təşviq və inkişaf etdirmək (kurs – müəll.) öhdəliyi qoyur [10, s.458; 11, s.99]. Bu maddə artıq adət normasıdır. Dövlətlərin necə yara-

dılmasından asılı olmayaraq fəaliyyətdədir. Yəni sosial və ya insani varislik (human succession) beynəlxalq ümumi hüququn qaydasını təşkil etməkdədir.

Dövlətlərin hüquq varisliyi ilə bağlı aktual məsələlərdən biri də vətəndaşlığın tənzimlənməsidir. Beynəlxalq hüquq Komissiyası 1993-cü ildən bu məsələ üzrə çalışmağa başlamışdır. 1999-cu ildə BMT Baş Məclisinə təqdim etdiyi "Dövlətlərin hüquq varisliyi ilə bağlı fiziki şəxslərin vətəndaşlığı üzrə" maddələr Layihəsində dövlətlərin dağılması, birləşməsi, ərazisinin bir hissəsinin verilməsi hallarında vətəndaşlığın tənzimlənməsi müddəaları əks olunur. Dövlətlərin varisliyi zamanı vətəndaşlığın tənzimlənməsində: hər kəsin vətəndaşlıq hüququ; vətəndaşsızlığın istisnası; vətəndaşlığın seçilməsində iradə azadlığına hörmət; ailənin vahidliyi və s. prinsiplərin gözlənilməsi öhdəliyi təsbit edilib.

Vətəndaşlıq haqqında 1997-ci il Avropa Konvensiyasında da dövlətlərin varisliyinin vətəndaşlığın əldə edilməsi və itirilməsi məsələlərində fundamental hüquqların gözlənilməsi tələbi əks olunub. Qeyd olunur ki, hər bir dövlət varislik zamanı vətəndaşlığın verilməsi və saxlanılması üzrə qərar qəbul edərkən: şəxsin müvafiq dövlətlə effektiv əlaqələrinin mövcudluğunu; varislik zamanı şəxsin daimi yaşayış yerini; şəxsin iradəsini və s. nəzərə almalıdır. Konvensiyada beynəlxalq hüquqi baxımdan yenilik qeyri-vətəndaşlarla bağlıdır. Varis-dövlətə keçən ərazidə daimi yaşayan sələf-dövlətin vətəndaşları, yeni vətəndaşlığı qəbul etmədikləri halda da varis-dövlətin ərazisində qalmaqla varis-dövlətin vətəndaşları ilə bərabər sosial-iqtisadi hüquqlar əldə edirlər.

Nəticə

Beynəlxalq hüquq institutu kimi dövlətlərin varisliyi dövlətlərin beynəlxalq müqavilələri, dövlət mülkiyyəti, dövlət arxivləri, dövlət borcları, dövlət ərazisi, beynəlxalq təşkilatlara münasibət üzrə beynəlxalq-hüquqi tənzimetməni təmin edir. Lakin bu sahədə praktika ziddiyyətli və fərqli olmaqla bərabər eyni zamanda maraqlı tərəflərin razılaşmaları və qüvvələr nisbətindən asılıdır. Buna görə də dövlətlərin hüquq varisliyində ümumi qaydanın formalaşdırılması qeyri-mümkün olmuşdur. Xüsusən də vətəndaşlıq, o cümlədən insan hüquqları üzrə beynəlxalq müqavilələrə münasibətdə kontiunitet konsepsiyası üstünlük təşkil etməkdədir. Buna baxmayaraq dövlətlərin varisliyi məsələlərinin həllində bu müqavilələr əhəmiyyətli yol formalaşdırmış, hamılıqla qəbul edilmiş təcrübəni əks etdirən bir sıra mühüm müddəalar bərqərar edilmişdir. Bu müqavilələrin kodifikasiya etdiyi əsas prinsipə görə varislik məsələləri maraqlı dövlətlər arasında konkret hallara uyğun razılaşmalarla həll edilə bilər. Müvafiq normalar adekvat tənzimetmə nəzərdə tutmadığı halda isə varislik ümumi beynəlxalq hüquq normaları ilə tənzim edilməlidir. Hər hansı ərazi təcavüzə və ya işğala məruz qalmışsa varislik problemi gündəmə gəlməyəcək.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan tarixi,7 cilddə, V cild (1900-1920-ci illər). Bakı: Elm 2001, 672s.
2. Azərbaycanda insan hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi və müdafiəsinin vəziyyəti. 2004-cü il üzrə illik məruzənin qısa icmalı. Bakı. 2005, 174s.
3. Beynəlxalq hüquq. Dərslik /Ümumi hissə/ Bakı: Ləman Nəşriyyat Poliqrafiya MMC, 2018, 420s.
4. Əliyev Ə. İ. Azərbaycan Respublikasında Konstitusiya şikayəti institutu insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsinin mühüm vasitəsi kimi / Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin məlumatı. Xüsusi buraxılış. Bakı, 2015, s.68-79
5. Rəhimli S. İnsan hüquqları komitəsi: nəzəri və praktiki problemlər. Dərs vəsaiti. Bakı: "Bakı Universiteti nəşriyyatı", 2019, 424 s.
6. Абашидзе А.Х., Гликман О.В. Международно-правовое признание и правопреемство государств //Международное право /под ред.А.Н. Вылегжанина. М.: Юрайт, 2015. 290 с.
7. Гусейнов Л. Г. Конституция Азербайджанской Республики, права человека и международное право // Beynəlxalq hüquq, 1998, №1, с.16-46
8. Гусейнов Л. Г. Международные обязательства государств в области прав человека. – Баку: издательство «Hüquq ədəbiyyatı», 1998. 188с.
9. Даниленко Г. М., Чарни Дж. И. Создание международного права и согласие государств // Вне конфронтации. Международное право в период после холодной войны: Сборник статей. / Отв. ред. Л. Демрот, Г. Даниленко. М.: Международные отношения. 1996. с.49-61
10. Зимненко Б. Л. Международное право и правовая система Российской Федерации. Особенная часть: Курс лекций. М.: Российская академия правосудия; Статут, 2010, 543с.
11. Зимненко Б.Л. Согласование норм внутригосударственного и международного права в правовой системе России /МЖМП. 2000, №4, с. 95-103
12. Коннова Е.В. Преждевременное признание нового государства. Некоторые теоретические аспекты // Журнал международного права и международных отношений.2007. № 4,elib.bsu.by
13. Курс международного права. Издание 2-е, переработанное и дополненное, отв.ред. Ф.И.Кожевников, М.: Международные отношения, 1966, 648 с.
14. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. Учебник, М.: Издательство БЕК.1996,371с.
15. Самедов М.Н. Имплементация международно-правовых норм в пределах юрисдикции государств. Баку. Елм ва Хаят 2002, 156с.
16. Хайльброннер Кай. Государство и индивид как субъекты международного права // Международное право. Völkeerecht/ Вольфганг Граф Витцтум и др. М.: Инфотропик Медиа. 2011, 992с.
17. Черниченко С.В. Является ли Россия продолжателем или правопреемником СССР?// Белый мир. www.whiteworld.ru
18. Черниченко С.В. Теория международного права. В 2-х томах. Том 2: Старые и новые теоретические проблемы, М.: Издательство «НИМП», 1999, 531 с.
19. Beato Andrew M. Newly Independent and separating States Succession to Treaties: Considerations on the Hybrid Dependency of the Republics of the Former Soviet Union. American University International Law Review 9, No.2 (1994). p.525-558
20. Brownlie I. Recognition in theory and practice // The British Yearbook of International law, Volume53, Issue 1, 1982, pages 197-211

21. CCPR/C/SR.1178/Add.1. p.3
22. Crawford James, The Creation of States in International Law, Oxford University Press. SECOND EDITION, (2006). 870 p.
23. Dumberry P. An Uncharted Question of State Succession//Are New States Automatically Bound by the BITs Concluded by Predecessor States Before Independence? Journal of International Dispute Settlement, 2015, p. 6,74-96
24. International Human Rights in Context: Law, Polities, Morals (H. J. Steiner and P. Alston eds.). Oxford. 2006, 779 p.
25. Mullerson R. The Continuity and Succession of States, by Reference to the Former USSR and Yugoslavia / International and Comparative Law Quarterly. 1993, vol.42, p.493-510
26. Mushkat R. Hong Kong and Succession of Treaties / International and Comparative Law Quarterly. 1997, vol.46, p.190-191
27. Official Records of the UN Conference on Succession of States in Respect of State property, Archives and Debts, vol. II (United Nations publication, Sales No.E.94.V.6
28. Shaw M.N. State Succession Revisited / Finnish Yearbook of International law.1994,vol.5, p.84-89
29. Simma B. From Bilateralism to Community Interest in International Law / Recueil des Cours, 1994-VI. Vol.250, 557 p.
30. Simma B. International Law and General International Law. A Comparative Analysis // Collected Courses of the Academy of European Law. – 2013. vol. IV. Book 2. p.155-236
31. UN Doc /A/49/40, vol. II, XI, Y, p.49
32. Vienna Convention on succession of States in respect of treaties. UN Treaty Series. 2013-07-26. Retrieved 2013-07-26.

Açar sözlər: *hüquq varisliyi, beynəlxalq-hüquqi tənzimetmə sferası, beynəlxalq müqavilələr, insan hüquqları, beynəlxalq hüquq normaları*

Saftar Rahimli
Baku State University,
Department of UNESCO for Human Rights and Information Law
Ph.D. in Law

THE LEGAL SUCCESSION OF THE STATE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

ABSTRACT

The paper examines the concept, theories, and legal basis of the succession of states. It indicates the sphere of international legal regulation of the institution of the succession of states and the areas to which it does not apply. The author notes that the practice in this area is contradictory and different but, at the same time, depends on the stakeholders' agreements and the balance of power. Therefore, it was impossible to form a general rule in the legal succession of states. In particular, the concept of continuity prevails in relation to international treaties on citizenship, including human rights. Nevertheless, these agreements have formed an important way of resolving the issue of succession of states, and a number of important provisions have been established that reflect the generally accepted practice. According to the basic principle codified by these treaties, issues of succession can be resolved by agreements between the interested states in accordance with the specific circumstances. If the relevant norms do not provide for adequate regulation, the succession must be governed by the norms of general international law. Unless the relevant aspects provide for adequate regulation, succession must be governed by the norms of general international law.

Keywords: *rule of law, sphere of international legal regulation, international treaties, human rights, norms of international law*

Сафтар Рагимли
Преподаватель кафедры ЮНЕСКО по правам человека и информационному праву Бакинского Государственного Университета, доктор философии по праву

ПРАВОВОЕ ПРАВОПРЕЕМСТВО ГОСУДАРСТВА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

РЕЗЮМЕ

В статье исследуется понятие, теории и правовые основы правопреемственности государств. Указывается сфера международно-правового регулирования института правопреемства государств и сферы, на которые он не распространяется. Отмечается, что практика в этой сфере являясь противоречивой и разной, в то же время зависит от договоренностей заинтересованных сторон и баланса сил. Поэтому сформировать общее правило в правопреемстве государств было невозможно. В частности, продолжает преобладать концепция преемственности в отношении международных договоров о гражданстве, включая права человека. Тем не менее, эти соглашения сформировали важный путь в решении вопроса о правопреемстве государств, и был установлен ряд важных положений, отражающих общепринятую практику. Согласно основному принципу, закрепленному этими договорами, вопросы правопреемства могут решаться путем соглашений между заинтересованными государствами в соответствии с конкретными обстоятельствами. Если соответствующие нормы не предусматривают адекватного регулирования, правопреемство должно регулироваться нормами общего международного права.

Ключевые слова: *правопреемство, сфера международно-правового регулирования, международные договоры, права человека, нормы международного права*

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR
INTERNATIONAL RELATIONS

UOT 327(091); UOT 327(4/9)

NƏSRİN SÜLEYMANLI
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Beynəlxalq münasibətlər və
xarici siyasət kafedrasının dosent əvəzi, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: nsdia.edu@gmail.com

ERMƏNİ MİLLƏTÇİLİYİNİN TARİXİ

Təxminən XIX əsrin sonlarından başlayaraq dövrümüzə qədər müxtəlif vaxtlarda Osmanlı Türkiyəsində və Cənubi Qafqazda baş verən erməni millətçi təcavüzkarlıq faktlarını nəzərdən keçirərkən onların arasında bir metodoloji oxşarlıq olduğunu görmək mümkündür. Başqa sözlə, uzun illər ərzində ermənilər tərəfindən həyata keçirilən təcavüzkarlıq aktlarının hansı niyyətlə başlanmasında, necə başlamasında və hansı vasitələrdən istifadə edilməsində açıq erməni dəsti-xətti vardır. Bir tərəfdən bu təbiidir. Çünki erməni millətçi təcavüzkarlığının mahiyyətində dayanan niyyətlər tarixən ifratlığı ilə seçilib və onların reallaşdırılmasında da bir tarixi təcrübə formalaşmışdır. Qarşıya qoyulan niyyətlərin ifratlığı və istisnalığı həmin təcrübənin əsasını təşkil edir və erməni millətçiləri həmin ifrat niyyətlərindən əl çəkməyincə bu tarixi təcrübənin inkişaf edəcəyi və tarixi ənənənin davam etdiriləcəyi də gözləniləndir.

İlkin təhlillər əsasında həmin tarixi ənənəçiliyin üç istiqamət üzərində qurulması qənaətinə gəlmək olar. Onlar: 1) erməni ifrat millətçiliyi; 2) erməni terroru və 3) erməni təbliğatıdır. Ola bilsin ki, tarixin qeyd olunan kəsiyində baş verən erməni təcavüzkarlığı zamanı bu məsələlər öz qoyuluşunun əhatə dairəsi, istifadə olunan vasitələrin miqyası və ümumən icrası zamanı müəyyən fərqliliklər özünü göstərə bilər. Lakin Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin mənzərəsi bir daha göstərdi ki, erməni təcavüzkarlığı tarixi ənənəçiliyini qoruyub saxlamaqdadır.

Erməni təcavüzkarlığının aparıcı xətlərini təşkil edən ənənəvi məsələlərin öyrənilməsi ilə həm erməni təcavüzkarlığını əhatə dairəsini proqnozlaşdırmaq olar, həm də bu təcavüzün qarşısının alınması üçün müvafiq siyasət formalaşdırmaq olar.

Əslində, erməni təbliğatı erməni millətçiliyinin ifadəsinin əsas vasitələrindən biridir və ona görə də erməni millətçi-təcavüzkarlığının təşəkkül tapdığı ilk gündən uyğun informasiya-təbliğat işlərinin qurulmasına xüsusi diqqət yetirilir. Bunu XIX əsrin ikinci yarısında Avropada erməni məsələsinin gündəliyə gətirildiyi dövrdən də görmək mümkündür. Bu prosesdə erməni təbliğatının genişləndirilməsi erməni millətçi-təcavüzünün fəallaşmasının ilkin mərhələsi kimi özünü göstərir. Tarixdən məlumdur ki, hələ 1885-ci ildə, yəni Osmanlı Türkiyəsi ərazisində erməni millətçi təcavüzkarlığının qanlı səhifəsi açılmamışdan əvvəl Avropada və Amerikada erməni millətçi təbliğatının genişlənməsi baş verdi. Yerli ermənilər və eləcə də bura axışmaqda olan ermənilər Avropanın və Amerikanın diqqətini özlərinə cəlb etmək üçün orada təşkilatlar yaratdılar, qəzet və jurnallar təsis etdilər, müxtəlif tədbirlər keçirdilər. Təsis olunmuş mətbuat orqanları bir tərəfdən ermənilərin tarixi, digər tərəfdən də Osmanlı Türkiyəsinin ermənilərə qarşı "dözülməz" siyasəti haqqında yazılarla dolduruldu, Avropa və Amerikanın siyasi dairələrində, ictimai fikrində erməni məsələsinin şişirdilməsinə təkan verildi (1). Bu təbliğatın genişləndirilməsi ilə fəaliyyətin sonrakı mərhələsi üçün Avropada zəmin yaradılmaqla bərabər, həm də Avropanın dəstəyinin qazanılmasına cəhd göstərildi.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başlanğıcında da, gedişatında da, hətta 44 günlük Vətən müharibəsindən sonrakı dövrdə belə oxşar mərhələdən keçdiyi göz qarşısındadır. Məhz millətçi təbliğatın genişləndirilməsi Dağlıq Qarabağ ətrafında daha ciddi proseslərə keçilməsinin başlanğıcı oldu. Bunun nəticəsində problem kifayət qədər aktuallaşdırıldı, millətçi ruh ümumerməni psixozuna çevrildi, dünya erməni birliyi və bu birliyin havadarları hərəkətə gətirildi. Problem dərinləşdikcə təbliğat işlərinə diqqət xüsusilə artırıldı. Bu problem fonunda yaranmaqda olan millətçi erməni təşkilatları erməniliyi də səfərbər etmək üçün əl atdıqları əsas vasitə də məhz təbliğatının erməni maraqları üzərində qurulması oldu.

Birinci Dünya Müharibəsi illərində və Rusiyanın dağılması dövründə bölgədə və ətrafında yenidən partlayan erməni millətçi qırğınları da kifayət qədər informasiya-təbliğat təminatına malik idi. Bunun üçün erməni millətçiləri və konkret olaraq erməni millətçilərinin əsas təmsilçisi olan Daşnaksütyun partiyası tərəfindən konkret işlər görülürdü. Daşnaksütyun partiyasının 1907-ci ildə keçirilmiş 4-cü qurultayından sonra yerlərdə xüsusi təbliğatçılar xumbası təşkil edildi, böyük şəhərlərdə mədəni-təşviqat cəmiyyətləri, mətbuat təşkilatları yaradıldı. Adları çəkilən qurumlar ictimai-mədəni qurumlar adı altında hakimiyyət orqanlarının razılığı ilə açılsa da əsas məqsədləri məhz erməniləri türklərə və azərbaycanlılara qarşı milli qırğınlara hazırlamaq idi (2).

1905-ci ildə Qarabağda və Azərbaycanın digər ərazilərində başlamış erməni-müsəlman qırğınlarını araşdıran B.F.Mayevski yazırdı ki, erməni millətçi təcavüzkarlığının qızışdırılmasında erməni mətbuatının xüsusi rolu vardır. Bu mətbuatın qeyri-vicdani fəaliyyəti nəticəsində erməni xalqı erməni təbliğatçılarının oyunlarından baş aça bilmədilər. Məhz mətbuatın fəaliyyətinin nəticəsində ermənilərin əməlləri haqqında həqiqətlər qalın yalan qatı ilə örtüldü, mətbuat xalqın iradəsinin ifadəçisinə çevrilmədi. Müəllifə görə, bu və ya digər fikrin və ideyanın mətbuata çıxarılması və oxuculara çatdırılması elə də qorxulu deyildi. Lakin mətbuata həqiqətlə əlaqəsi olmayan faktlar, məqalələr və fikirlər çıxarılırsa və oxucuların da bu qondarma faktları qəbul etməkdən başqa bir seçimi qalmırsa, bu, təbliğat üçün qorxulu haldır. Cəmiyyət mütəmadi olaraq eyni fikir və ideyalarla qarşılaşmalı olursa və cəmiyyətin əhval-ruhiyyəsi də bu ruhda köklənməli olurdusa, onda yalan da həqiqət kimi qəbul oluna bilərdi. Erməni xalqı da məhz belə bir seçimlə üz-üzə qalaraq dezinformasiyaların ağırlığına dözməli olmuşdu. V.F.Mayevski daha sonra əlavə edirdi ki, son illər ərzində erməni mətbuatında erməni millətçilərinin proqramı ilə səsləşməyən yazılara rast gəlmək mümkün deyildi. Başqa sözlə erməni mətbuatı elə bir nəzarət altına alınmışdı ki, orada erməni təcavüzkar-millətçi ideyaları ilə səsləşməyən yazılar özünə yer tapa bilməzdi. Müəllifin fikrincə, erməni məsələsi haqqında erməni mətbuatında yalan və qızışdırıcı ideyaların geniş təbliğ edilməsi, bütünlükdə erməni xalqının düşüncəsini zəhərləmiş və erməniləri doğru yoldan azdırmışdı. Bu isə ermənilər arasında anarxiyaya, sonsuz bədbəxtliklərə yol açmışdı (3).

V.F.Mayevskinin sonrakı müxtəsər təsvirləri də Dağlıq Qarabağ ətrafında aparılan erməni millətçi təbliğatını çox xatırladır. Onun yazdığına görə, XIX əsrin sonlarında erməni təbliğatçılarının öz yurddaşlarının Osmanlı Türkiyəsində dözülməz şəraitdə olmaları barədə təbliğat aparmalarının nə dərəcədə doğru olmasından çoxlarının xəbəri yox idi. Bu halda ermənilərin milli təəssübkeşlik hissləri aparılan ermənipərəst təbliğata inanmağa sövq edirdi. Mövcud həqiqətlər haqqında məlumatların mətbuata çıxarılması imkanı isə yox idi. Gizli erməni təşkilatları onların niyyətlərinə uyğun gəlməyən yazıların və məlumatların açıqlanmasının qarşısını qə-tiyyətlə alırdılar. Bunun üçün onlar qətiyyətli addımlara da əl atırdılar. Erməni millət-çilərinin siyasəti və təbliğatı ilə razılaşmayanları və buna qarşı açıq etiraz edənlər ciddi cəzalar gözləyə bilərdi. Başqa sözlə, sadə ermənilərin

millətçi ideyalara qarşı çıxmaq hüququ yox idi. Ona görə, müəllif bu qənaətə gəlirdi ki, sadə erməni camaatı erməni millətçi təbliğat maşınının terroruna məruz qalmışdı (4).

1918-ci ildə Qarabağda baş verən erməni təcavüzkarlıqlarını yaxından izləyən ingilis jurnalisti Skotland Liddel də bildirirdi ki, ermənilər dünyada ən yaxşı təbliğatçıdırlar. Bu səviyyəyə onlar birdən-birə deyil, bir neçə illər ərzində əldə etdikləri təcrübə ilə gələ bilmişdilər. Düzdür, müəllif ermənilərin mənəvi keyfiyyətlərinin də qonşu xalqların nifrətinə səbəb olduğunu qeyd edirdi. O əlavə edirdi ki, Avropa və bütün dünya onların təbliğatına inanır. İngilis jurnalisti Qarabağda baş verən bütün bəlaların kökünün məhz erməni millətçi təbliğatının nəticələri ilə əlaqələndirirdi. Müəllifin fikrincə, ermənilər və azərbaycanlılar dinc həyatlarını davam etdirməyə hazırdırlar. Lakin erməni təbliğatçıları buna imkan vermirlər. Erməni təbliğatçılarının təxribatçı fəaliyyəti bu iki xalqın arasına qırğınlar salmışdır. Bu təxribatçı və qızışdırıcı təbliğatın genişləndirilməsində isə Liddel erməni qəzetlərinin saxta məlumatlarla qızışdırıcılıq fəaliyyəti aparmasının əsas rol oynadığını və belə təxribatların elə ermənilərin özlərinə də fayda gətirmədiyini yazırdı (5).

İstər XIX əsrin sonlarında, istərsə 1905–07-ci illərdə Qarabağda milli qırğınların başlanmasında, istərsə də Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başlanmasında və onun təbliğatının qurulmasında da oxşar ssenarini müşahidə etmək mümkündür. İlk növbədə antiazərbaycan və antitürk təbliğatının başlanmasının erməni klassik dəsti-xətti bu hadisələrdə də özünü göstərməkdədir. Bunu erməni təcavüzkarlığının mahiyyətini araşdıran tədqiqatçılar da təsdiq edirlər. Həmin klassik dəsti-xətt ondan ibarətdir ki, erməni millətçiləri geniş təbliğat hay-küyünün yaradılması üçün ilk növbədə öz soydaşlarını müəyyən şəraitdə qurban verirlər və bununla da əməli fəaliyyətə keçmək üçün bu erməni əzabkeş "qurbanlardan" təbliğat materialı kimi istifadə etməyə başlayırlar.

Amerikalı alimlər Castin Makkarti və Karolin Makkarti XIX əsrin sonlarında Osmanlı Türkiyəsi ərazisində baş verən erməni qırğınlarının tarixini araşdıraraq ermənilərin belə bir ssenariyə tez-tez əl atdıqlarını müəyyənləşdirmişdilər. Ermənilər anlayırdılar ki, avropalıların diqqətini özlərinə cəlb etmədən hər hansı bir nəticəyə nail ola bilməyəcəklər. Bunun üçün isə erməni millətçiləri ilkin olaraq erməni əhalisinin azlıq təşkil etdiyi məntəqələri seçir və həmin məntəqələrdə müsəlman əhalinin üzərinə hücum çəkir və çoxlu fəlakətlər törədirdilər. Bu zaman erməni millətçiləri bilirdilər ki, qəzəblənən yerli əhali qonşuluğunda olan ermənilərdən qisas almağa çalışacaq və azlıqda olan erməni əhali bu qisasın qarşısını almağa gücü çatmayacaqdı. Nəticədə yerli ermənilər itki verməli olacaqdı ki, erməni millətçilərinə də elə bu lazım idi. Bununla da erməni əhalisinə qarşı milli qırğınlar törədilməsi, ermənilərin təcavüzə məruz qalması, köməksiz ermənilərin qırılması və müsəlmanların vəhşilikləri haqqında informasiya təbliğat kampaniyası başlanırdı (6).

Ermənilərin bu dəsti-xəttə malik olmasını digər müəlliflər də təsdiq edirlər. Məsələn, bildirilir ki, XIX əsrin sonlarında və XX əsrin əvvəllərində erməni daşnakları tərəfindən həyata keçirilən qırğınlar zamanı erməni silahlıları bu və ya digər yaşayış məntəqəsinə daxil olaraq bombalar partladır, silahlarını işə salır, müsəlman əhalinin nümayəndələrini qətlə yetirir, sonra da aradan çıxırdılar. Erməni qiyamçılarının bu vəhşiliklərinin cəzasını isə yerli erməni əhalisi çəkməli olurdu. Qeyd olunurdu ki, oxşar dəst-xətt Zaqafqaziyada da təkrar olunurdu (7).

İngilis jurnalisti Skotland Liddel də qeyd edirdi ki, müsəlmanlar üzərinə hücum edən ermənilər onların qisas ilə rastlaşırdılar və sonra da təbliğat kampaniyasına başlamaqla "məzlum" ermənilərə dəstək və rəğbət qazanılmasına cəhd göstərirdilər (8).

1988-ci ilin fevral ayının sonlarında Sumqayıtda yaradılmış iğtişaşlar da yuxarıda haqqında danışılan klassik erməni dəst-xəttinin

təzahürüdür. Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan qoparılması istiqamətində dünya ictimaiyyətinin, Avropa və Amerika siyasi qüvvələrinin diqqətini və dəstəyini cəlb etmək üçün erməni millətçiləri belə bir təxribata və ardınca da geniş antiazərbaycan təbliğatına əl atdılar.

Çirkin niyyətlərinə nail olmaq üçün erməni millətçiləri azərbaycanlılar arasında yaşayan öz soydaşlarını qurban verməkdən çəkinmədilər. Milləyyətcə erməni olan Eduard Qriqoryan Sumqayıtda həyata keçirilən qarışıqlıqlar zamanı şəxsən 5 ermənini qətlə yetirmiş, bir-neçə erməni xanımını isə kütlə qarşısında zorlamışdı (9).

Sumqayıt hadisələrinin baş verməsi ilə Azərbaycana qarşı total şəkildə informasiya-təbliğat müharibəsi başladı. Erməni millətçiləri, erməni kilsəsi və erməni diasporu bütün potensialını antiazərbaycan təbliğatının genişləndirilməsinə istiqamətləndirdi. Bu təbliğatın əsas məzmununu da "əzabkeş" ermənilərin Azərbaycanda qırğınlara məruz qalması, ermənilərin azərbaycanlılarla birgə yaşayışının mümkün olmaması, Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan qoparılmasının zəruriliyi, Dağlıq Qarabağda erməni milli-azadlıq hərəkatının boğulması və s. kimi cəfəng fikirlər təşkil edirdilər Başqa sözlə böyük təbliğat kampaniyasına bəhanə əldə etmək üçün öz soydaşlarını qırğına vermək ənənəsi müasir dövrdə də erməni millətçilərinin güvəndiyi etibarlı metodlardan biri oldu.

Qeyd etmək lazımdır ki, XX əsrin əvvəllərində Qarabağda milli zəmində qırğınların başlanması üçün də ermənilər bu metoddan istifadə etmişdilər. Məlumdur ki, 1905-ci ilin avqust ayının 16-da bir dəstə erməni silahlısı Şuşanın İrəvan darvazası həndəvərində bir ermənini qətlə yetirdilər. Sonra da onun meyitini erməni məhəlləsinə sürüyərək böyük hay-küy qaldırdılar, dad-fəryad qopararaq ermənilərə qarşı kütləvi hücumların başlandığını öz soydaşlarının beyninə yeritməyə başladılar. Bununla erməni millətçiləri Şuşanın erməni məhəlləsində aləmi bir-birinə vurdular və müsəlman əhaliyə qarşı qırğınlara başladılar (10).

Şuşa şəhərində erməni millətçiləri tərəfindən başlanan qırğınların ikinci mərhələsi 1906-cı ilin iyul ayına təsadüf edir. Yeni qırğınların başlanması üçün ermənilər hərtərəfli hazırlıq görsələr də, bəhanə kimi yenə sınanmış metoda əl atdılar. Bu dəfə də onlar bir ermənini qətlə yetirərək meyidini azərbaycanlılar yaşayan məhəlləyə atdılar. Sonra da məlum ssenari üzrə erməni təbliğatı, hay-küyü geniş vüsət aldı və azərbaycanlıların qırılması üçün ictimai-psixoloji fon yaradıldı (11).

Erməni millətçiləri öz klassik metodu ilə başladıqları milli qırğınları arzusunda olduqları nəticələrlə başa vurmadıqda belə, ondan məharətlə öz təbliğatları üçün istifadə edirdilər. İngilis jurnalisti S.Liddel haqlı olaraq qeyd edirdi ki, bu zaman ermənilər bir tərəfdən, ümumiyyətlə bir etnik toplum kimi təzyiqlərə, təqiblərə məruz qaldıqları haqqında hay-küy qaldırır, bir tərəfdən də öz millətçiliklərinin qurbanı olan erməni itkilərindən təbliğat kamnpaniyasının aparılmasında istifadə edirdilər. S.Liddel çox dəqiqliklə müşahidə edə bilmişdi ki, öldürülmüş erməni millətçi erməni təbliğatı üçün çox qiymətli təbliğat materialıdır. O əlavə edirdi ki, məsələyə lazım olan kimi yanaşıldığı təqdirdə erməni ölüsü erməni təbliğatının aparılmasına çox böyük fayda verə bilər. Onun bu qənaətini Qafqaz İslam Ordusunun komandanı olmuş Nuru paşa da bölüşürdü. Nuru paşa da qeyd edirdi ki, müxtəlif şəraitdə dünyasını dəyişmiş olan ermənidən az qala təzyiqlər nəticəsində öldürülmüş erməni kimi istifadə olunurdu (12).

Görmək çətin deyil ki, bu təcrübə bütünlüklə Dağlıq Qarabağ müstəvisinə də keçirilmişdir. 1988-ci ildən başlayaraq ermənilərin və onların havadarlarının kütləvi informasiya vasitələrində Dağlıq Qarabağ ermənilərinin sıxışdırılması, təzyiqlərə məruz qalması haqqında yüzlərlə material görmək mümkündür. Hadisələrin elə ilk günlərindən Dağlıq Qarabağ ermənilərinin silahlandırılması və azərbaycanlı əhaliyə qarşı zor işlədilməsi məlum faktdır. Lakin bu qeyri-qanuni silahlanmaya və qeyri-qanuni silahlı qurumların fəaliyyətinə qarşı göstərilən hər bir müqavimət

də ermənilərin sıxışdırılması, onların təqib edilməsi kimi dəyərləndirilirdi. Baxmayaraq ki, məhz qeyri-qanuni erməni silahlı dəstələrinin tərksilah edilməsi üçün 1990-cu il iyul ayının 25-də SSRİ prezidenti tərəfindən "SSRİ qanunvericiliyində nəzərdə tutulmamış silahlı dəstələrin yaradılmasını qadağan etmək və qanunsuz silah saxlandığı halda onu geri almaq haqqında" fərman imzaladı. Onun icrası ilə bağlı 1991-ci ilin aprelində Xanlar rayonunun Çaykənd kəndində həyata keçirilən təmizləmə əməliyyatı ermənilər qarşı təzyiq və təqib kimi böyük hay-küyə səbəb oldu. Yalnız internetdə "Koltso" əməliyyatı üçün axtarış verməklə erməni təbliğatının məhsulu olan yüzlərlə belə yazıya rast gəlmək mümkündür (13).

Hələ 1906-cı ildə V.Mayevski ötən 15-18 il ərzində erməni qəzetlərində, mətbuat səhifələrində, erməni təbliğatçılarının çıxışlarında səslənən mövzuları ümumiləşdirərək onların daha çox aşağıdakı istiqamətlərdə qruplaşdırılması qənaətinə gəlmişdi:

1) Ermənilər Türkiyə rejiminin ağır yükü altında zülm çəkməsi haqqında erməni təbliğatı;

2) Rusiya hakimiyyətinin dözülməz ədalətsizliyi nəticəsində ermənilərin Rusiyada da zülmə məruz qalması haqqında erməni təbliğatı. Guya məhz buna görə də ermənilərin öz mədəni həyat maraqlarını qorumaq məcburiyyətində qalıblar ki, heç olmasa hakimiyyətlə açıq mübarizədə özlərinə insan kimi yaşamaq hüququnu mətin etsinlər (14).

Bir əsrdən də çox bundan qabaq söylənmiş bu fikirlər erməni təbliğatının bugünkü mahiyyətini doğru əks etdirir. Həmin fikirlərdə Türkiyə və Rusiya yerinə Azərbaycan sözü yazılsa, onların hazırkı dövrdə erməni təbliğatının tarixi ənənələr üzərində qurulduğunu görmək mümkündür. Başqa sözlə erməni millətçi təbliğatının sınanmış ənənələri yeni şəraitdə də erməni millətçilərinin xidmətindədir.

V.Mayevski öz əsərində erməni təbliğatının yuxarıdakı iddialarının doğru olub-olmadığına da toxunur və bildirir ki, bu heç də belə deyildir. Çünki nədənsə yalnız erməni təbliğatçıları və onların çağırılmamış himayədarları ermənilərin sıxışdırılması, milli təzyiqlərə məruz qalması haqqında yazırlar. V.F.Mayevskinin çox dəqiqliklə müşahidə etdiyi bu mənzərə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin timsalında eynilə təkrar olunmaqdadır. Azərbaycan ərazisində nədənsə yalnız ermənilər etnik təcavüzə məruz qaldığı barədə hay-küy qaldırırlar, halbuki Ermənistan ərazisində yaşayan azərbaycanlıların da belə bir öz yurdlarında dinc yaşamağa haqları var idi. Amma ağlasığmaz vəhşiliklərlə onların yurdlarından qovulması nəticəsində Ermənistan hazırda monoetnik bir ölkəyə çevrilmişdir. Təəssüf ki, Ermənistanda yaranmış bu mənzərə dünya ictimaiyyəti tərəfindən müşahidə olunmur. Əvəzində isə Azərbaycan aparılmış erməni təbliğatlarından sonra haqsız təzyiqlərə məruz qalır. Bu istiqamətdə lazımi işlərin aparılması üçün ermənilərin kifayət qədər himayədarları da vardır. Məsələn, İngiltərədə Baronessa Koks kimi, Amerikada Barbara Bokser və Robert Menendez, Rusiyada Vladimir Kazimirov, Polşada Adam Mixnik və digərləri.

V.F.Mayevski əsərində erməni təbliğatı ilə bağlı öz fikirlərini davam etdirərək bildirir ki, erməni mətbuatının və təbliğatının belə bir mövqe tutmasının nə dərəcədə saxta və yalan olduğunu geniş araşdırmaq niyyəti yoxdur. Amma müəllif belə bir məqamı xüsusi olaraq vurğulayırdı ki, erməni məsələsi ətrafında yalanlar yaymaqla erməni milləti özü də bu yalanlara inanmalı olmuşdur, bu yalanlar ermənilərin zəkasını kütləşdirmiş, yüzlərlə və minlərlə ermənini faydalı işlərdən qoparılaraq anarxiya yoluna, erməni kəndliləri üçün bədbəxtlik gətirən ənənələrin girdabına atmasıdır.

Gürcü yazıçısı İ.Çavçavadze XX əsrin əvvəllərində qonşu xalqların tarixinin mənimsənilməsi üzərində qurulmuş erməni təbliğatını belə qiymətləndirirdi: "...Erməni tarixçiləri yenə də çərənləyir və heç vaxt yaşamadıqları yerin sakinləri olurdular. Məgər aydın deyil ki, dayaz alimlər dünyanı inandırmaq istəyirlər ki, guya bu yerləri tutmağa onların tarixi haqqı

var?... Bəlkə erməni alimlərinin gördükləri yuxular həqiqətdir və ola bilir ki, həmin ölkələr həqiqətən də onlara məxsus olub. Biz yalnız fikirlərini həyata keçirmək üçün erməni kitabsevərlərinin necə məharətlə və bicliklə yeritdiklkərini göstərmək istəyirik. Belə hallarda onlar hər şeyi özlərinə aid etməklə və özgəninkini gizlədəndə heç nədən iyrənmirlər. Əgər bütün bu Yeritsovları, Xudabaşovları, Eminiovları və onlar kimilərini təzədən oxusanız görərsiniz ki, onlar öz fikirlərini və tədqiqatlarını qızıl qiymətinə qiymətləndirirlər, başqalarınınkını isə onların xeyrinə deyilsə bir quruşa da almırlar. Həmin erməni dəstəsi tarixi faktları təhrif etməklə kifayətlənmir, onlar özgə həqiqətini gizlədir, öz yalanlarını isə həqiqət kimi car çəkirlər" (15).

Erməni təbliğatının bu ənənəsi bu gün erməni millətçiləri tərəfindən davam etdirilir. Bəlkə onun davam etdirilməsi üçün daha yeni və ciddi resurslar cəlb edilir. XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq bu günə kimi Azərbaycanın və Cənubi Qafqazın digər bölgələrinə olan iddialar kimi, Dağlıq Qarabağa da olan iddiaların əsaslandırılması, onun dünya ictimai fikrinə yeridilməsi üçün saxtalaşdırılmış təbliğatın aparılması, erməni millətçilərinin fəaliyyətində geniş yer tutur. Bu məsələdə akademik tədqiqatçılıqla informasiya təbliğatı bir-birini tamamlayırlar və elektron informasiya vasitələrinin inkişaf etdiyi bir vaxtda bu sahələrin arasında bir sərhəd qoymaq da çətinləşir. Bütünlükdə isə bölgənin tarixinin özününküləşdirilməsi ilə erməni millətçiləri bir tərəfdən Dağlıq Qarabağın tarixi erməni torpağı olduğunu, digər tərəfdən də ermənilərin xeyli qədim bir etnos olduğunu və ona görə də onların Dağlıq Qarabağa tarixi haqqı olduğunu car çəkməyə çalışırlar. Son illərin kütləvi informasiya vasitələrində bu mövzuda erməni təbliğatçıların ictimai mühakiməyə çıxardıqları materialların sayını da müəyyənləşdirmək xeyli çətindir. Həqiqət naminə söyləmək lazımdır ki, erməni diasporu və ermənilərin havadarları tərəfindən də əməli şəkildə dəstəklənən bu kampaniyada erməni təbliğatçıları daha fəaldırlar.

Saxtalaşdırılmış tarixin təbliği ənənəsi hazırda ermənilərin həyatında elə bir əhəmiyyətə malikdir ki, ondan üz döndərilməsi erməniliyin mahiyyətini tamamilə dəyişə bilər. Əslində, saxtalaşdırılmış tarixin təbliği, o cümlədən həmin saxta təbliğatın məhsulu olan "Böyük Ermənistan", "soyqırım", türkçülüyə qarşı qan düşmənçiliyi erməniləri birləşdirən əsas dəyərlər olaraq özünü göstərməkdədir.

Vaxt ötdükcə Ermənistan nəinki bölgədə, hətta dünya miqyasında təklənməkdə davam edir. Bu isə o deməkdir ki, erməni separatçı-millətçiliyinin Azərbaycan xalqının haqlı ira-dəsi qarşısında işğalçılığından və millətçi-separatizmindən geri çəkilməli olduğu zaman erməni millətçiliyinin tarixi göstərir ki, bu qüvvələr başlarına gələnlərdən düzgün dərs çıxarmağı bacarmırlar. Ona görə, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ədalətli şəkildə həll olunandan sonra da bu məsələ ətrafında erməni təbliğatçılıq ənənələrinin yeni çalarlarının təzahürü özünü artıq göstərməkdədir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan tarixi sənədlər və nəşrlər üzrə. Bakı, 1990, s.154
2. Дашнаки. Баку, 1990, с.16-17
3. Маевский В.Ф. Армяно-татарская смута на Кавказе как один из фазисов Армянского вопроса. Баку, 1993, с.36-38.
4. Маевский В.Ф. Армяно-татарская смута на Кавказе как один из фазисов Армянского вопроса. Баку, 1993, с.36-38.
5. Скотланд Лиддел. Армяно-татарское соглашение. Наступление мира на Карабахе. http://karabakh-doc.azerall.info/ru/arxdoc/ ad020.htm
6. Маккарти Джастин, Маккарти Каролин. Тюрки и армяне. Баку,1996, с.56
7. Azərbaycan tarixi sənədlər və nəşrlər üzrə. Bakı, 1990, s.156
8. Скотланд Лиддел. Война с мусуль-манами. Армяне опять нападают. http://karabakh-doc.azerall.info/ru/arxdoc/ad023.htm
9. Sumqayıt hadisələri. http://az.wikipedia.org/wiki/Sumqay%C4%B1t_hadis%C9%99l%C9%99ri_(1988)
10. Fəna M.R. 1905-ci il hadisəsi. Bakı, 2009, s.13
11. Nəvvab M.M. 1905-1906-cı illərdə erməni-müsəlman davası. Bakı, 1993, s.28
12. Скотланд Лиддел. Война с мусульманами. Армяне опять нападают. http://karabakh-doc.azerall.info/ru/arxdoc/ad023.htm
13. Операция "Кольцо". www.karabagh.am/GlavTom/110kolco.htm; Депортация населения армянских сел НКАО и прилегающих районов. Апрель-июнь 1991. http://sumgait.info/ring/seda-vermishheva/karabakh.deportation-1.htm ; Операция "Кольцо". http://artsakwebcombat.am/forum/forumdisplay.php?f=86 ;Операция "Кольцо". Ru.wikipedia.org/wiki/операция_колцо_1991
14. Маевский В.Ф. Армяно-татарская смута на Кавказе как один из фазисов Армянского вопроса. Баку, 1993, с.
15. Çavçavadze İlya. Erməni alimləri və fəryad edən daşlar. Bakı, 1995, s.12

Açar sözlər: *erməni ifrat millətçiliyi, erməni terroru, erməni təbliğatı, Cənubi Qafqaz*

Nasrin Suleymanlı
Associate Professor, Department of International Relations and Foreign Policy,
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan,
Ph.D. in Political Science

HISTORY OF ARMENIAN NATIONALISM

ABSTRACT

Analyzing the facts of Armenian nationalist aggression in Ottoman Turkey and the South Caucasus at different times from the end of the 19th century to the present day, methodological similarities are observed. In other words, for many years there was an open trace of Armenians' intentions in how and by what means the acts of aggression were carried out. On the one hand, this is natural because the intentions at the heart of the Armenian nationalist aggression have historically

been characterized by extremism. A historical experience has been formed in their implementation. The extremeness and exclusivity of the intentions are the basis of this practice. It is expected that this historical practice will develop, and the historical tradition will continue until the Armenian nationalists give up these extreme intentions.

Based on the preliminary analysis, it can be concluded that this historical tradition is based on three directions: 1) Armenian extremism, 2) Armenian terror, and 3) Armenian propaganda. It is possible that during the Armenian aggression in the given historical period, these issues manifested differently in terms of the scope of their application, the scale of the means used, and the implementation in general. However, the picture of the Nagorno-Karabakh conflict once again showed that the Armenian aggression preserves its historical tradition.

Keywords: *Armenian extremist nationalism, Armenian terror, Armenian propaganda, South Caucasus*

Несрин Сулейманлы
И.о. доцента кафедры Международных отношений и внешней политики
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по политическим наукам

ИСТОРИЯ АРМЯНСКОГО НАЦИОНАЛИЗМА

РЕЗЮМЕ

Рассматривая факты армянской националистической агрессии в Османской Турции и на Южном Кавказе в разное время, начиная с конца XIX века до наших дней, между ними можно увидеть методологическое сходство. Иными словами, имеется открытая армянская линия какими намерениями, как и какими средствами были инициированы осуществляемые армянами на протяжении многих лет акты агрессии. С одной стороны, это естественно. Потому что намерения, лежащие в основе армянской националистической агрессии, исторически характеризовались экстремизмом, и в их реализации сформировался исторический опыт. Чрезвычайность и исключительность намерений являются основой этой практики, и ожидается, что эта историческая практика будет развиваться и историческая традиция будет продолжаться до тех пор, пока армянские националисты не откажутся от этих крайних намерений.

На основе предварительного анализа можно сделать вывод, что в основе этой исторической традиции лежат три направления: крайний армянский национализм, армянский террор и армянская пропаганда. Не исключено, что во время армянской агрессии в этот исторический период данные вопросы могут показать некоторые различия в масштабах своего вложения, масштабах используемых средств и реализации в целом. Однако картина конфликта между Арменией и Азербайджаном ещё раз показала, что армянская агрессия сохраняет свою историческую традицию.

Ключевые слова: *армянский экстремистский национализм, армянский террор, армянская пропаганда, Южный Кавказ*

İ Q T İ S A D İ Y Y A T
E C O N O M Y

UOT 336.77

ZİVƏR ZEYNALOVA
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi
kafedrasının dosent əvəzi, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: zivarzz@mail.ru

İQTİSADİYYATA KREDİT QOYULUŞLARINDA MÖVCUD VƏZİYYƏTİN TƏHLİLİ

Giriş

Kredit təşkilatları iqtisadiyyatda özünün əsas rollarını yerinə yetirərək, ictimaiyyətin vəsaitləri üçün təhlükəsiz sığınacaq təmin edir və bu vəsaitləri iqtisadiyyatı qurmaq, habelə inkişafını təmin etmək üçün kreditləri məhsuldar sahələrə yönəldir [4]. Davamlı iqtisadi artımın təmin edilməsi üçün sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı ehtiyaclarla yanaşı, istehlaka da kreditlərin ayrılması vacibdir [6]. İqtisadiyyatda kredit təşkilatları tərəfindən verilən kreditin ümumi həcmi, habelə onun sektorlar, sahələr, regionlar və s. üzrə bölgüsü ölkə iqtisadiyyatının inkişafı haqqında bir çox məlumat verir [3, 7].

Belə ki, bu göstərici həmin sektorun, regionun və ya sahənin ümumi iqtisadiyyatdakı əhəmiyyətini göstərir və inkişaf dinamikasını müəyyənləşdirməyə kömək edir. Başqa sözlə, bir sahədə nə qədər çox kreditdən istifadə edilərsə, o sektorun iqtisadi fəaliyyəti bir o qədər aktiv olar və investisiyalar həmin sahəyə daha çox axın edər. Bu dinamikanın analizi isə ölkə iqtisadiyyatının daha şaxəli inkişafı üçün optimal siyasətin formalaşmasına imkan yaradır. Bu məqsədlə məqalədə müxtəlif istiqamətlər üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatına qoyulan kredit qoyuluşlarının dinamikası öyrənilmişdir.

1. Bank sistemi bir xidmət sektoru kimi

Azərbaycanda bank sistemi günümüzdə ən çox istifadə edilən xidmət sahələrindən biridir. Azərbaycanda 2019-cu ilin sonunda 30 bank fəaliyyət göstərmişdir, 2020-ci ilin sonundan etibarən onların sayı 26-ya enmişdir. 2020-ci ildə 4 bankın lisenziyası ləğv edilmişdir. Ölkədə olan ümumi bankların 2-si dövlət, 24-ü isə özəl bankdır [5].

31 dekabr 2021-ci il tarixinə ölkədə fəaliyyət göstərən 26 bankın sahib olduğu filialların sayı 479 olmuşdur. Onların 97 şöbəsi, 2907 ədəd ATM-lərin mövcud olmuşdur. Bu zaman fəaliyyətdə olmuş bankların ümumi aktivləri 38,462.2 mln. AZN təşkil etmişdir. Bankların cəmi öhdəlikləri isə 33,492.9 mln. AZN-ə çatmışdır. 4,969.3 mln. manat balans kapitalına çatmışdır. 2022-ci ilin əvvəlində bank sektorunda ümumi aktivlər, ümumi öhdəliklər, həmçinin də balans kapitalı uyğun olaraq 20 faiz, 22,4 faiz və 5,7 faiz yüksəlmişdir. Kredit portfelinə nəzər saldıqda ümumi aktivlərin 43,3 faizini bankların kredit portfeli təşkil etdiyi görülür. Ölkədə bankların kredit portfelinin dinamikasındakı artım cari dövrdə də müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2022-ci ilin ilk ayında ölkədə əməliyyat aparan bankların sahib olduğu kredit portfelinin dəyəri 2,502.1 mln. manat həcmində yüksəlmiş, yəni 17.7% artmışdır və 16,659.1 mln. AZN-ə çatmışdır [1].

Azərbaycanda banklar iqtisadiyyata əhəmiyyətli dərəcədə kredit qoyurlar (Cədvəl 1). 2012-ci ildən kredit qoyuluşlarının cəmi dəyəri 12243.7 mln.manat olmuşdur. Bu rəqəm

Cədvəl 1. Kredit təşkilatları üzrə iqtisadiyyata kredit qoyuluşları

İl	Cəmi kredit qoyuluşları	Dövlət bankları		Özəl banklar		Qeyri-bank kredit təşkilatları	
		mln. manat	xüsusi çəkisi, %	mln. manat	xüsusi çəkisi, %	mln. manat	xüsusi çəkisi, %
2012	12243.7	4137.1	33,8	7785.5	63,6	321.1	2,6
2013	15422.9	5300.4	34,4	9689.4	62,8	433.1	2,8
2014	18542.6	6143.8	33,1	11873.6	64,0	525.2	2,8
2015	21730.4	7289.3	33,6	13875.2	63,8	566.0	2,6
2016	16444.6	5749.2	35,0	10222.0	62,2	473.4	2,9
2017	11757.8	1916.2	16,3	9421.4	80,1	420.2	3,6
2018	13020.3	2098.4	16,1	10529.8	80,9	392.0	3,0
2019	15298.2	2561.5	16,7	12339.4	80,7	397.2	2,6
2020	14530.4	2776.5	19,1	11380.5	78,3	373.4	2,6
2021	17119.8	3333.0	19,5	13326.1	77,8	460.7	2,7

Mənbə: Statistik Bülleten 12/2021, Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı, s.16

2021-ci ildə 17119.8 mln.manata çatmışdır. Ümumi artımın olmasına baxmayaraq, qeyd edilməlidir ki, bəzi bankların lisenziyasının ləğv edilməsi nəticəsində bankların təklif etdiyi kreditlərin həcmi də azalmışdır. İqtisadiyyata qoyulan kreditlərin 2012-ci ildə 33,8%-i dövlət banklarının və 63,6%-i isə özəl bankların, 2,6%-i qeyri-bank kredit təşkilatlarının hesabına təmin edilmişdir. Növbəti illərdə qeyri-bank kredit təşkilatlarının verilən kreditlərdə xüsusi çəkisi diqqətədəyər səviyyədə dəyişməsə də digər bankların çəkisində dəyişiklik müşahidə edilmişdir. Bu göstəricilər növbəti illərlə müqayisə edildikdə, 2017-ci ildən etibarən dövlət banklarının xüsusi çəkisinin azaldığı müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2017-ci ildə kreditlərin 16,3%-i dövlət banklarının və 80,1%-i özəl bankların, 3,6% qeyri-bank kredit təşkilatlarının hesabına təmin edilmişdir.

Cədvəl 1 göstərir ki, 2021-ci ildə bu tendensiya davam etmiş, yəni özəl banklar öz əhəmiyyətini qoruyaraq, iqtisadiyyata daha çox kredit yönəltmişdir. 2021-ci ildə cəmi kreditlərin, yəni 17119.8 mln. manatın böyük hissəsini özəl banklar kredit olaraq vermişdir. 2021-ci ildə bu göstəricilər dövlət bankları üçün 19,5%, 77,8 özəl banklar üçün, 2,7% isə qeyri-bank kredit təşkilatları üçün qeydə alınmışdır. 2020-ci ildə bəzi bankların ("Atabank" ASC, "AGBank" ASC, "NBCBank" ASC və "Amrahbank") lisenziyasının bağlandığını nəzərə alaraq demək olar ki, bu göstərici bir qədər aşağı düşmüşdür. Belə ki, 2018-ci ildə özəl bankların verilən kreditlərdə xüsusi çəkisi 80,9%-ə yüksəldiyi halda, 2021-ci ildə 80%-in altına düşmüşdür. Digər tərəfdən, bankların özlərində tutmalı olduğu məcmu kapitalın həcmi qanunvericilik tərəfindən təyin edilmiş ən aşağı həddən daha az olduqda, onda bu bankların apardıqları cari fəaliyyətləri daha etibarlı və prudensial formada həyata keçirmədikləri düşünülür. Bu səbəbdən də "Atabank" ASC-nın və "Amrah Bank" ASC-nin lisenziyalarını əlindən alınmışdır. Çünki qeyd edilən banklar belə banklardan hesab edilmiş və onların bank sektorunda sahib olduqları aktivlərdə çəkisi 2,1% faiz

hesablanmışdır. Bu bankların kredit portfelində həcmi isə 3%-ə bərabər olmuşdur (https://www.bakupost.az/azerbaycanda-bu-banklar-baglandi-resmi-aciqlama).

2. Sahələr üzrə kredit qoyuluşları

Ölkədə kredit qoyuluşları sahələr üzrə həm illərə görə, həm də sahələr arasında fərqli olmuşdur. Belə ki, 2013-cü ildə 15422.9 mln. manat olan ümumi məbləğ 2017-ci ildə 11757.8 mln. manata düşmüşdür. Daha sonra 2019-cu ildə 15298.2 mln. manata yüksələn kredit məbləği, 2021-ci ildə isə 17119.8 mln. manata çatmışdır.

Real sektora kredit qoyuluşlarının həcmi hər sahə üzrə illərə görə dəyişmişdir. Ən böyük payı ev təsərrüfatlarına qoyuluşlar təşkil etmişdir. Məsələn, 2013-cü ildə 40.3%-lə ilk sırada olan ev təsərrüfatlarına qoyuluşlar, ikinci yeri 15.3%-lə inşaat və tikinti sektoru, 14.4%-lə ticarət və xidmət sektoru tutmuşdur. Digər sektorlarda fəaliyyət göstərən dövlət mülkiyyətində olan hüquqi şəxslər, bələdiyyələr və ictimai təşkilatlara isə heç kredit verilməmişdir (Cədvəl 2).

Cədvəl 2-dən görüldüyü kimi, 2013-cü ildən 2021-ci ilə qədər sahələrin payı

Cədvəl 2. Kredit qoyuluşlarının sahələr üzrə dinamikası

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Cəmi (mln.manat)	15422,9	18542,6	21730,4	16444,6	11757,8	13020,3	15298,2	14530,4	17119,8
Ticarət və xidmət sektoru, %-lə	14,4	14,5	14,5	15	17,6	18,3	16,3	17,9	17,5
Mədənçıxarma və elektrik enerjisi, qaz, buxar və su təsərrüfatı sektoru, %-lə	1,9	1,1	1,5	3,6	2,7	3,2	4	3,6	4,4
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sektoru, %-lə	4,8	4,6	2,3	2,7	3,7	3,6	3,6	3,9	3,5
İnşaat və tikinti sektoru, %-lə	15,3	13,8	14,1	11,6	4,6	3	3,1	3,4	5,3
Sənaye və istehsal sektoru, %-lə	9,8	10,9	9	7,7	5,3	5,4	5,7	8,6	5,7
Nəqliyyat və rabitə sektoru, %-lə	3,4	4	6,7	7,7	9,6	10,5	7,9	5,8	4,3
Ev təsərrüfatlarına, %-lə	40,3	44	38,6	35,6	39,2	40,9	45,6	46,2	50,3
o cümlədən daşınmaz əmlakın tikintisinə və alınmasına (ipoteka krediti daxil olmaqla) , %-lə	5,8	6,6	7,1	10,4	14,8	14,2	13,5	14,4	14,5
Digər sektorlarda fəaliyyət göstərən dövlət mülkiyyətində olan hüquqi şəxslər, bələdiyyələr və ictimai təşkilatlara, %-lə	0	0	0,1	0,2	0,5	0,1	0,2	0,2	0,5
Büdcə təşkilatlarına və dövlət fondlarına, %-lə	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Digər sektorlar, %-lə	1,5	1,2	1,2	1,1	1,2	1,8	4,4	3,6	3,8

Mənbə: Statistik Bülleten 12/2021, Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı, s.19-20

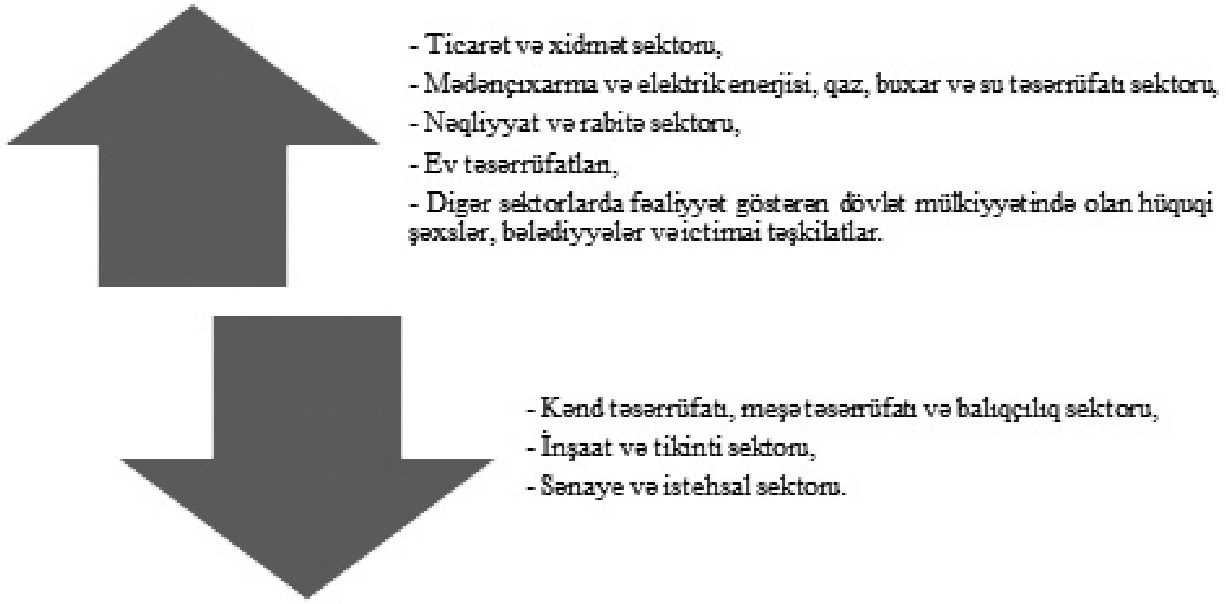

Sxem 1. 2013-cü illə müqayisədə 2021-ci ildə kredit qoyuluşlarında payı artan və azalan sahələr

mütəmadi olaraq dəyişmişdir. 2021-ci ildə real sektora kredit qoyuluşlarında ən böyük payı ev təsərrüfatlarına qoyuluşlar 50,3%-lə təşkil etmişdir. İkinci yeri 17,5%-lə ticarət və xidmət sektoru, üçüncü yeri isə 5,7%-lə sənaye və istehsal sektoru tutmuşdur. Araşdırılan dövrdə isə büdcə təşkilatlarına və dövlət fondlarına kredit verilməmişdir.

Cədvəl 2-də diqqət çəkən əsas dəyişim nəqliyyat və rabitə sektorunda müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2013-cü ildə ümumi kreditlərin 3,4%-ni təşkil etdiyi halda, 2018-ci ildə 10,5%-ə yüksəlmiş, ancaq 2021-ci ildə 4,3%-ə düşmüşdür.

Ölkə iqtisadiyyatı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən sahələrdən biri də kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sektorudur. Bu sahəyə ayrılan kredit qoyuluşlarının dinamikasına nəzər saldıqda 2013-cü illə müqayisədə 2021-ci ildə kredit qoyuluşlarının ümumi çəkisinin azaldığı müşahidə edilir. Belə ki, 2013-cü ildə kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sektoruna kredit qoyuluşlarının ümumi çəkisi 4,8% olduğu halda, 2021-ci ildə 3,5%-ə enmişdir.

Beləliklə, Sxem 1-də 2013-cü illə müqayisədə 2021-ci ildə kredit qoyuluşlarında hansı sahənin payının artdığı, hansının isə azaldığı sistemləşdirilmişdir.

Sxem 1-də əks olunduğu kimi, 2013-cü illə müqayisədə 2021-ci ildə kredit qoyuluşlarında ticarət və xidmət sektorunun, mədənçıxarma və elektrik enerjisi, qaz, buxar və su təsərrüfatı sektorunun, nəqliyyat və rabitə sektorunun, ev təsərrüfatlarının, və digər sektorlarda fəaliyyət göstərən dövlət mülkiyyətində olan hüquqi şəxslər, bələdiyyələr və ictimai təşkilatların aldıqları kredit payı yüksəlmişdir. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sekto-runun, inşaat və tikinti sektorunun, sənaye və istehsal sektorunun payı isə əksinə azalmışdır.

3. Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlər

Azərbaycanda kredit təşkilatlarının ev təsərrüfatlarına verildiyi kreditlər bir çox xüsusiyyətinə - valyuta növünə, kart növünə, uzunmüddətli və ya qısamüddətli olmasına və s. görə dəyişmişdir (Cədvəl 3).

Cədvəl 3-də əks olunduğu kimi, 2017-ci ildə ev təsərrüfatlarına verilən cəmi kredit

Cədvəl 3. Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlər, mln.manat

	2017	2018	2019	2020	2021	
					Noyabr	Dekabr
Cəmi kredit qoyuluşları	4365,9	5129,6	6742,6	6477,0	8052,4	8320,5
o cümlədən ödəniş kartı ilə	250,6	407,0	519,0	563,6	737,0	739,1
Manatla	3471,3	4513,1	5940,5	5963,2	7631,1	7900,5
o cümlədən ödəniş kartı ilə	212,3	367,4	490,1	549,1	725,0	727,0
valyuta ilə	894,6	616,5	802,1	513,8	421,3	420,0
o cümlədən ödəniş kartı ilə	38,3	39,6	28,9	14,5	11,9	12,1
Qısamüddəli kredit qoyuluşu	543,3	811,4	1245,7	979,9	1192,2	1210,3
o cümlədən ödəniş kartı ilə	250,6	407,0	519,0	563,6	737,0	739,1
Manatla	418,9	672,4	840,3	792,6	1022,6	1042,9
o cümlədən ödəniş kartı ilə	212,3	367,4	490,1	549,1	725,0	727,0
valyuta ilə	124,5	139,0	405,4	187,2	169,6	167,4
o cümlədən ödəniş kartı ilə	38,3	39,6	28,9	14,5	11,9	12,1
Uzunmüddətli kredit qoyuluşu	3822,5	4318,2	5496,9	5497,2	6860,2	7110,2
o cümlədən ödəniş kartı ilə	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Manatla	3052,4	3840,8	5100,1	5170,6	6608,5	6857,5
o cümlədən ödəniş kartı ilə	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
valyuta ilə	770,1	477,5	396,8	326,5	251,7	252,6
o cümlədən ödəniş kartı ilə	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Mənbə: Statistik Bülleten 12/2021, Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı, s.22.

qoyuluşu 4365.9 mln. manat olmuşdur. 2021-ci ilin dekabrında isə bu məbləğ 8320.5 mln. manat təşkil etmişdir. Manatla verilən kredit həcmi 2017-ci illə müqayisədə 2021-ci ilin sonunda 2 dəfəyə yaxın artmış və 3471.3 mln. manatdan 7900.5 mln. manata yüksəlmişdir. Ev təsərrüfatlarına xarici valyutada verilən kredit həcmində isə əksinə azalma müşahidə edilmişdir. Belə ki, bu məbləğ 894.6 mln. manatdan 420 mln. manata düşmüşdür. Xarici valyutada verilən kreditin az bir hissəsi ödəniş kartları ilə ödənmişdir. Bu məbləğ 2021-ci ildə 12.1 mln. manata bərabər olmuşdur. Ödəniş kartları ilə aparılan ödəmələr manatla kreditləşmədə də nisbətən aşağı olmuşdur.

Cədvəl 3-də diqqət çəkən digər mühüm məsələ qısamüddətli və uzunmüddətli kredit qoyuluşları ilə bağlıdır. Belə ki, hər iki növ kredit qoyuluşunda artım müşahidə edilmişdir. Qısamüddətli kredit qoyuluşları 2017-ci ildə 543.3 mln. manatdan 2019-cu ildə 1245.7 mln. manata yüksəldiyi halda, 2021-ci ilin dekabrında 1210.3 mln. manata enmişdir. 2021-ci ildə verilən kreditin 739.1 mln. manatı ödəniş kartları vasitəsilə aparılmışdır.

Uzunmüddətli kredit qoyuluşları 2017-ci ildə 3822.5 mln. manat olduğu halda, 2019-cu ildə 5496.9 mln. manata, 2021-ci ildə isə 7110.2 mln. manata çatmışdır. Uzunmüddətli kredit qoyuluşları ev təsərrüfatlarına həm milli valyuta, həm də xarici valyuta ilə verilmişdir. Nə xarici valyutada verilən uzunmüddətli kredit qoyuluşlarında, nə də milli valyutada verilən uzunmüddətli kredit qoyuluşlarında

Cədvəl 4. Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşqul olan ev təsərrüfatlarına verilən kreditlər, mln.manat

	2017	2018	2019	2020	2021	
					Noyabr	Dekabr
Cəmi kredit qoyuluşları	517,1	498,9	631,1	847,0	1382,1	1482,7
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	2,4	3,2	3,3	2,9	5,0	5,1
Manatla	261,3	332,4	516,1	774,3	1310,2	1409,6
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	1,4	2,2	2,4	2,2	5,0	5,1
valyuta ilə	255,8	166,6	115,0	72,7	71,8	73,0
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	1,0	1,0	0,9	0,7	0,0	0,0
Qısamüddəli kredit qoyuluşu	30,4	31,8	48,5	66,1	115,0	122,4
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	0,4	1,1	0,4	0,3	0,6	0,6
Manatla	20,4	24,5	40,6	58,5	103,5	112,9
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	0,4	1,1	0,4	0,3	0,6	0,6
valyuta ilə	9,9	7,3	7,9	7,6	11,5	9,5
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Uzunmüddətli kredit qoyuluşu	486,8	467,1	582,7	781,0	1267,0	1360,3
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	2,1	2,1	2,8	2,7	4,4	4,4
Manatla	240,9	307,9	475,5	715,8	1206,7	1296,7
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	1,0	1,1	2,0	1,9	4,4	4,4
valyuta ilə	245,8	159,3	107,1	65,1	60,3	63,6
o cümlədən qeyri-rezidentlərə	1,0	1,0	0,9	0,7	0,0	0,0

Mənbə: Statistik Bülleten 12/2021, Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı, s.22

kartla ödənişlər müşahidə edilməmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərdə digər mühüm məsələ sahibkarlıq fəaliyyətinə ayrılan kreditlərlə bağlıdır.

Cədvəl 4-də verilmiş olduğu kimi, sahibkarlıq fəaliyyətinə ayrılan kreditlərin həcmi 2017-ci illə müqayisədə 2021-ci ilin dekabrında kəskin, 3 dəfəyə yaxın artmışdır. Cəmi kredit qoyuluşları 2017-ci ildə 517.1 mln. manat olduğu halda, 2021-ci ilin dekabrında bu məbləğ 1482.7 mln. manat olmuşdur. Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı verilən cəmi kreditlər əsasən rezidetlərə təqdim edilmişdir. Belə ki, qeyri-rezidentlərin payı burada çox cuzi olmuşdur. Cəmi kredit qoyuluşlarında 2017-ci ildə 2.4 mln. manat olduğu halda, 2021-ci ilin dekabrında 5.1 mln. manata çatmışdır. Göstərilən illərdə qeyri-rezidentlərə manatla verilən kreditlərin həcmi valyuta ilə verilən kreditlərin həcmindən daha yüksək olmuşdur.

Sahibkarlıq fəaliyyətinə ayrılan kreditlərin həcmində qısamüddətli kredit qoyuluşlarının həcmi 2017-ci ildə 30.4 mln. manatdan 2019-cu ildə 48.5 mln. manata yüksəldiyi halda, 2021-ci ilin dekabrında 122.4 mln. manata çatmışdır. 2021-ci ildə verilən kreditin cüzi bir hissəsi, yəni 0.6 mln. manatı isə qeyri-rezidentlərə verilmişdir.

Uzunmüddətli kredit qoyuluşları 2017-ci ildə 486.8 mln. manat olduğu halda, 2019-cu ildə 582.7 mln. manata, 2021-ci ildə isə 1360.3 mln. manata çatmışdır. Uzunmüddətli kredit qoyuluşları sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə həm milli valyuta, həm də xarici valyuta ilə verilmişdir. 2017-ci ildə 240.9 mln. manat milli valyutada verilən uzunmüddətli kredit qoyuluşlarının həcmi 2021-ci ildə 1296.7 mln. manata çatmışdır. 2017-ci ildə 245.8 mln. xarici valyutada verilən uzunmüddətli kredit qoyuluşlarının həcmi isə 2021-ci ildə 63.6 mln. manata düşmüşdür.

Nəticə

Maliyyə resurslarının iqtisadi cəhətdən ən səmərəli şəkildə istifadə edilməsi və dövriyyəsinin təmin edilməsi üçün maliyyə sektorunun səmərəli və sağlam şəkildə fəaliyyət göstərməsi vacibdir. Bu baxımdan, iqtisadiyyatda əmanətləri toplayan və istifadəçilərə ötürən maliyyə sektoru bazar mexanizminin ən vacib strukturlarından biridir. Çünki maliyyə təşkilatları verdikləri kreditlərlə sərmayə qoyuluşunu, istehsal prosesini genişləndirir. Xüsusilə böhran dövründə real sektora dəstək göstərərək, iqtisadi inkişafa və məşğulluğun qorunmasına öz töhfəsini verir. Azərbaycanda mühüm xidmət sahələrindən biri olan kredit sektoru günümüzdə öz inkişaf mərhələsindədir və iqtisadiyyatın şaxələnməsində qaçınılmaz rol oynayır.

Azərbaycan iqtisadiyyatına qoyulan kreditlərin sahələr üzrə və sahələr daxilində bölgüsü göstərmişdir ki, ölkə iqtisadiyyatı üçün zəruri olan bir çox sahəyə maraq kifayət qədər deyil. Xüsusilə, iqtisadiyyatın mühüm sahələrindən olan kənd təsərrüfatı ilə sənaye və istehsal sektoruna ayrılan kreditlərin payı yüksəldilməlidir. Bu məqsədlə, qeyd edilən sahələrə kreditlər güzəştli və cəlbedici şərtlərlə verilməli, eyni zamanda bu sahələrdə fəaliyyət göstərən ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərin, xüsusilə qısamüddətli kreditlərin faiz dərəcələri aşağı salınmalıdır.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı, Statistik Bülleten, 12/2021, https://uploads.cbar.az/assets/38661e3cf9caf4b264aea0002.pdf
2. Azərbaycanda bu banklar bağlandı, https://www.bakupost.az/azerbaycanda-bu-banklar-baglandi-resmi-aciqlama
3. International Monetary Fund, Global Financial Stability Report: Vulnerabilities in a Maturing Credit Cycle. Washington, D.C. 2019, April.
4. John L. Douglas, The Role of a Banking System in Nation-Building, 2008.
5. Maliyyə bazarlarının iştirakçıları haqqında ümumi məlumat, https://uploads.cbar.az/assets/d701bfa769e508299fbf2354c.pdf
6. Steven T. Mnuchin Craig S. Phillips, A Financial System That Creates Economic Opportunities Banks and Credit Unions U.S. Department of the Treasury, 2017
7. United Nations, The World Economic Situation and Prospects 2020, New York, 2020

Açar sözlər: *kredit, iqtisadiyyat, sahibkarlıq, kənd təsərrüfatı, sənaye*

Zivar Zeynalova
Associate Professor, the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan, Department of State Regulation of the Economy

ANALYSIS OF THE CURRENT SITUATION ON LOAN INVESTMENTS IN THE ECONOMY

ABSTRACT

The role of the financial sector in the country is crucial in transforming savings into investments and ensuring economic development. The loans provided by the banking sector play an important role in overcoming the crisis and reviving the economy, especially in periods of financial crisis and economic recession. Credit institutions operating in Azerbaijan fulfil indispensable functions for developing the country's economy. The most important of them is to provide loans to the country's economy. This need necessitates the determination of the loan volume provided by credit institutions in the country and the dynamics of the areas they are directed to. The article analyses the share of loans provided by credit institutions operating in Azerbaijan from 2013 to 2021 by industry. In 2021, the share of loans increased in sectors such as trade and services, mining and electricity, gas, steam and water, transport and communications, households, state legal entities, municipalities, and public organizations operating in other sectors. On the other hand, the share of loans for agriculture, forestry and fisheries, construction, industry, and production has decreased. In particular, given the current importance of agriculture, industry, and production, it is proposed to increase the share of loan investment in these areas.

Keywords: *loan, economics, entrepreneurship, agriculture, industry*

Зивар Зейналова
И.о. доцента кафедры «Государственное регулирование экономики»
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по экономике

АНАЛИЗ ТЕКУЩЕЙ СИТУАЦИИ ПО КРЕДИТНЫМ ВЛОЖЕНИЯМ В ЭКОНОМИКУ

РЕЗЮМЕ

Роль финансового сектора в стране очень важна в преобразовании сбережений в инвестиции и обеспечении экономического развития. Кредиты, предоставляемые банковским сектором, играют важную роль в преодолении кризиса и возрождении экономики, особенно в периоды финансового кризиса и экономического спада. Действующие в Азербайджане кредитные учреждения выполняют незаменимые функции для развития экономики страны. Важнейшим из них является кредитование экономики страны. Эта необходимость делает важным определение объема кредитов, предоставляемых кредитными организациями в стране, и отраслей, на которые они направлены.

В статье анализируется доля кредитов, выделенных кредитными организациями, действующими в Азербайджане, в период с 2013 по 2021 год по отраслям. В 2021 году увеличилась доля кредитов в таких отраслях, как торговля и услуги, добыча полезных ископаемых и электроэнергия, газ, пар и вода, транспорт и связь, домашние хозяйства, государственные юридические лица, муниципалитеты и общественные организации, работающие в других отраслях. С другой стороны, уменьшилась доля кредитов для сельского, лесного и рыбного хозяйств, строительства, промышленности и производства. В частности, учитывая актуальное значение сельского хозяйства, промышленности и производства, предлагается увеличить долю кредитных вложений в эти сферы.

Ключевые слова: *кредит, экономика, предпринимательство, сельское хозяйство, промышленность*

GƏNC TƏDQİQATÇILAR
YOUNG RESEARCHERS

HÜQUQ
LAW

УДК 339.9.01

Парвин Шарифов
Студент ФГАОУ ВПО «Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации», г. Москва

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО СТАТУСА МЕЖДУНАРОДНОГО СПОРТИВНОГО ДВИЖЕНИЯ

В современный период спортивное движение занимает особое место в жизни большинства людей нашей планеты, способствуя укреплению сотрудничества и сплоченности народов во имя мира, прогресса и демократии, физическому и нравственному развитию человечества.

Как объект управления международное спортивное движение представляет собой, прежде всего, объединение людей для осуществления совместной деятельности (спортивной, организационной и др.), т.е. сплочение их в определенные коллективы. Отсюда можно сделать вывод, что сущность международного спортивного движения выражается в специфических чертах, характеризующих спортивное движение как вид и как одну из социальных систем управления мирового сообщества [1, с. 99].

Стоит отметить, что процесс управления спортивной сферой должен затрагивать также и современные особенности деятельности общества. В частности, общественное мнение формирует основные востребованные тенденции спорта, а также в некоторой степени влияет на принятие государственных решений, также влияющих на управление спортивной сферой. В некоторых случаях общественное мнение выступает против принятого органом государственной власти решения. То есть, если какая-либо государственная структура препятствует принятым законодательным актом или актом правоприменения реализации каким-либо правомерным действиям, это рассматривается как лишение возможностей, препятствие. Основная проблематика заключается в том, что общественное мнение субъективно, может формироваться под влиянием СМИ, и подвержено иному воздействию. Это особенно очевидно при его формировании во время межнациональных конфликтов средствами массовой информации противоборствующих сторон. Таким образом, вполне естественным является постоянное неоднозначное отношение общества к государству. И данная проблема может быть решена больше не на правовом, а на моральном и психологическом уровне, путем формирования правовой культуры еще на стадии образовательного процесса.

Общественное мнение может быть фактором улучшения качества российского законодательства, если его учитывать при проведении мониторинга законодательных актов, а также в законотворческом процессе. Стоит отметить, что в последнее время отмечается учет общественного мнения в законотворчестве. На данный момент общественное мнение учитывается при принятии локальных и региональных актов, а также подзаконных нормативных актов различного уровня. Однако отражение

общественного мнения моет быть реализовано и на федеральном уровне [2, с.40].

Важно рассматривать феномен общественного мнения не только с стороны понятия экономики, но также и с точки зрения социологии и психологии. Необходимость изучения общественного мнения, а также исследования возможности его формирования, связана с некоторыми внешними факторами. Понятно, что в процессе развития общества появляется все больше общественных систем – в особенности отметим в этой сфере общественные организации и политические партии – ввиду чего все чаще проводится исследование общественного мнения, что облегчает его учет и дальнейшее использование. Понятно, что общественное мнение может быть разносторонним – исследовать как интересы общества не только в сфере юрис-пруденции, но также и в сфере спроса на товары и услуги и продуктивности рекламы, отношения к образу жизни и так далее. Все это обуславливает рассмотрение общественного мнения именно как социально-психологической категории, а не только как правовой.

Ввиду этого общественное мнение трудно изучить объективно и со всех сторон. Кроме того, оно не может быть полностью единым, так как часть любой социальной группы всего будет придерживаться иного взгляда, иногда совершенно противоположного мнению предполагаемого большинства. Только в отечественной литературе можно повстречать больше двадцати определений общественного мнения. Поэтому при исследовании данного понятия в первую очередь следует привести дефиницию слова «мнение». По общепризнанной точке зрения, под мнением подразумевается сформированное личное суждение, которое также может означать в разных контекстах «воспоминание», «воображение», «мироощущение», «гипотезу», «подозрение», «предположение» либо даже полное отсутствие любого суждения.

Эта дефиниция может также обозначать также общественный продукт и выражать совокупную умственную позицию, а также общность коллективных установок либо представлений, которые разделяются определенной социальной группой в определенный период или момент времени. Примерно то же самое можно сказать в отношении слова «общественный». Общественное противопоставляется личному, то есть гораздо шире в плане восприятия, и формально открыто к изменению в зависимости от роли каждого отдельного личного мнения. Такое общественное, или, иными ловами, публичное мнение – это не просто обобщение статистических данных и выявление позиции большинства. Это совокупный преобладающий настрой, позиция определенной группы лиц по определенному вопросу, при которой отдельное личное мнение уже не может внести в такое общественное мнение фундаментальные изменения. Именно поэтому особенно рассмотрение общественного мнения как социально-психологической категории – порядок его формирования и установления. При этом, стоит отметить – с правовой точки зрения чаще рассматривается не то, как публичное мнение формируется, а то, как оно выражается и как может быть учтено и отражено в правотворческой и правоприменительной деятельности [3, с. 45].

Если соотнести социально-психологический и правовой подход к определению феномена общественного мнения, то можно сказать, что такое публичное мнение – это своеобразный способ существования общественного сознания. По сути, общественное мнение – это позиция массового сознания объединений людей к определенным событиям или явлениям общественной жизни. С одной стороны – это определяющая категория, которую нельзя не учитывать при принятии определенных решений в жизни общества; с другой стороны, эта позиция общества в современном мире очень нестабильна и подвержена резким изменениям, будь то социальный

вопрос или поддержка политической партии. Этот подход признает наличие обилия субъектов общественного мнения, определяя в качестве главного субъекта мнение большей части народа. Поэтому в качестве объекта общественного мнения могут выступать лишь те явления, процессы и факты, которые представляют публичный интерес, допускают многозначность толкования и несут ценность не только для одного индивидуума (хотя могут и затрагивать судьбу только одного человека – как, например, какое-либо громкое уголовное дело). В свою очередь, формами проявления общественного мнения следует считать высказываемые суждения и определенные деяния.

Отечественный рынок долгое время находился не под властью законов, а под властью юристов, которые составляя договор, учитывали интересы своего работодателя. Поэтому предприниматели находились в крайне опасном положении. Нередко их интересы не защищал даже суд.

Понятие о расследовании во время процесса по административному делу считается разновидностью хода процесса доказывания, предполагает собою независимую также нужную работу субъектов доказывания в правоприменительной области, равно как и само выявление правонарушения. Можно сказать, что выявление и расследование правонарушение, а также итоговый акт государственного органа являются этапами привлечения юридических лиц к административной ответственности.

В практическом нюансе достижение данной задачи представляет из себя решение двухуровневой задачи. Формирование, в первую очередь, правомочности определенных институтов власти: должностного лица, правового (презентабельного) органа, кабинета министров. Во-вторых, правомочности политической системы и власти в принципе, так как правомочность определенных институтов власти располагается в диалектическом содействии с правомочностью политической системы и власти в общем.

Например, при продолжительном существовании правомочность определенных властных структур содействует правомочности законодательной системы в принципе, в свою очередь правомочность системы способствует организации правомочности определенного органа власти. Оно обосновано существующими ресурсами. Ресурсом управляемых является степень их поддержки, доверия, который оказывается имеющейся политико-законодательной системе и определенным институтам власти.

С этой точки зрения многие авторы рассматривают ответственность юридического лица в свете именно гражданского права как форму ограничения свободы его действий. Это означает, что юридическое лицо вправе совершать определенные деяния в своих интересах до тех пор, пока это укладывается в рамки, установленные договорными отношениями. Такая ответственность наступает не перед органами государственной власти, а перед контрагентами. При этом юридические и физические лица – партнеры ответственного юридического лица – вправе сами решать, наступать ответственности или нет, что можно обозначить как принцип диспозитивности гражданско-правовой ответственности, вытекающей из положений договора.

Итак, руководство спортивной сферой определяет подход ко ней со стороны других учреждений и в популярной грани оказывает большое влияние на их встречные административные решения. Это обозначает, то что с управлением объединены круг интересов большого количества людей равно как в самой компании, так и за ее границами. Согласно экономической теории, ликвидность в широком значении - такое умение каждого участника рыночных взаимоотношений при конкретных обстоятельствах прямо либо косвенно осуществлять функции средств, то есть переключаться с собственной возможной покупательной силы в реальную.

Литература:

1. Ищенко С.А. Правовое регулирование общественными объединениями в международном спортивном движении: монография / С.А. Ищенко; Волжский ун-т им. В.Н. Татищева. - Тольятти, 2017. – 200 с.
2. Григоревич В.В. Всеобщая история физической культуры и спорта: учебное пособие / В.В. Григоревич. - М.: Советский спорт, 2018. – 180 с.
3. Переверзин И.И. Менеджмент спортивной организации: Учебное пособие. 3-е изд., перераб. и доп. М.: «Физкультура и спорт», 2016. – 360 с.
4. Стафеев Д.В. Международное спортивное движение в контексте глобальных проблем человечества // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 4: История. Регионоведение. Международные отношения. – 2015. – №3. – С. 102-111.

Ключевые слова: *правовое регулирование, международный спорт, правовой статус международного спортивного движения*

Pərvin Şərifov
Rusiya Federasiyası Prezidenti yanında Rusiya Xalq təsərrüfatı və dövlət qulluğu akademiyasının tələbəsi

BEYNƏLXALQ İDMAN HƏRƏKATININ HÜQUQİ STATUSUNUN BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

XÜLASƏ

Son illərdə bir sıra dövlətlərdə siyasi arenada baş vermiş mühüm dəyişikliklər beynəlxalq həyatın bir çox aspektlərinə təsir göstərmiş, humanitar elmlərin bütün spektri qarşısında yeni vəzifələr qoymuşdur. Məqalədə beynəlxalq idman hərəkatının hüquqi statusundan bəhs edilir.

Açar sözlər: *hüquqi tənzimləmə, beynəlxalq idman, beynəlxalq idman hərəkatının hüquqi statusu*

Parvin Sharifov
Student, Russian Academy Folk Economy and State Services under the President of the Russian Federation

SOME ISSUES OF THE LEGAL STATUS OF THE INTERNATIONAL SPORTS MOVEMENT

ABSTRACT

Significant changes in the political arena that have occurred in a number of states in recent years have affected many aspects of international life and have put forward new tasks for the entire spectrum of the humanities. The paper examines the legal status of the international sports movement.

Keywords: *legal regulation, international sports, the legal status of the global sports movement*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R
I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UDC: 327

Lala Jafarova
PhD student of the Institute on Law and Human Rights of ANAS
e-mail: lala-j@hotmail.com

COVID-19: INTERNATIONAL RELATIONS AND GLOBAL HEALTH DIPLOMACY

Introduction

The pandemic has become a kind of the impetus for world politics. It is important to note that it had both positive and negative features. In terms of the negative features, we can note a certain fragmentation of the system of interstate relations against the background of protecting national interests, e.g., inequality in the distribution of vaccines, which was even called worrisome "vaccine nationalism" by the President of Azerbaijan Republic Mr. Ilham Aliyev [1] and some other political leaders, and scholars. Nevertheless, it is necessary to note the emergence of some constructive trends in world politics too. Several rather interesting political initiatives have been launched against the background of the pandemic. It should be emphasized that Azerbaijan is an active participant of the global processes. The recovery of the global economy after the coronavirus pandemic has been repeatedly discussed within the UN among Sustainable Development Goals (SDGs) for 2030. Thus, adopted in 2021 "Sustainable and resilient recovery from the COVID-19 pandemic that promotes the economic, social and environmental dimensions of sustainable development: building an inclusive and effective path for the achievement of the 2030 Agenda in the context of the decade of action and delivery for sustainable development" [2, p. 2] document stressed the role of countries, including Azerbaijan that presented voluntary national reviews at the 2021 high-level political forum on sustainable development.

An important aspect of the pandemic was the increasing attention of political scientists to health issues as closely related to global politics. COVID-19 has shown that health issues represent an essential field of cooperation between states, both on the interstate and international levels. Analyzing the future of international relations, D. Drezner comes to the conclusion that the pandemic can become a "turning point" in world politics, a "shock" for the world system [3]. Although Drezner is not inclined to believe that the pandemic will bring "transformative changes" to world politics, he acknowledges that it is too early to draw long-term conclusions. We agree with Drezner on the difficulty of predicting the long-term impact of the pandemic on the system of international relations. However, the events that we witnessed after the announcement of the pandemic give reason to believe that changes are quite likely.

International relations and new initiatives amid COVID-19

Some scholars believe that politics amid a pandemic is not the same as "politics of crisis" [4, p. 99], however, can be considered one of its directions in the context of research in the field of international relations (IR). C. Brown notes that "international relations do not have some kind of essential existence in the real

world of the sort that could define an academic discipline; instead, there is a continual interplay between the 'real world' and the world of knowledge” [5, p. 21]. Indeed, the events taking place in the real world have a direct impact on politics and form new knowledge and scientific approaches to understanding the causes and mechanisms of the development of these events. New IR theories emerge as a result of changes/events taking place in the world. M. Spinder emphasizes that “political thought before the establishment of IR as an academic discipline had never consisted of more than political concepts developed to give advice for conducting politics against the background of short-term problems” [6, p. 23]. At the end of 2019 coronavirus seemed to be a common cold. However, later it received the status of a pandemic, affecting all spheres of life, including politics. It became clear that COVID-19 is not a “short-term problem”, and now, two years later, the world still the fights the virus. Although the pandemic was not a political event, the processes taking place against its background had a significant impact on the consideration of the system of international relations.

Despite some contradictions amid the pandemic among the European Union (EU) countries, the European Parliament adopted Regulation №2021/522, which has established a Programme for the Union’s action in the field of health (‘EU4Health Programme’) for the period 2021-2027 [7] on March 17, 2021. This program is aimed at increasing the resilience of healthcare systems and promoting innovation in them as part of a “future strong European Health Union” [8]. This document was initiated by the European Commission during the Presidency of Germany. Consultations with the parliaments of the EU-member countries, none of which has objected to it, have followed the initiative. Adoption of this program was an important step toward strengthening cooperation within the EU in the field of healthcare. The importance of the “political orientation” of the Program is also noted in its text. Thus, the Program mentions that the financial resources allocated to the Program should also contribute to corporate communication about the political priorities of the Union [9, p. 48]. The significant feature of the document was that for the first time the desire of countries to create a “European Health Union” was officially formalized. Thus, in accordance with the plan for 2022, work will focus on citizen-oriented communication campaigns on political priorities, including the Pharmaceutical Strategy for Europe, vaccine exchange, the planned European Health Data Space, etc. Priority objectives within the EU4Health include 4 general goals, such as the protection of people in the Union from serious cross-border threats.

Another important initiative in the European region was the development of the “all-of-government and all-of-society approaches” to address future health emergencies. This initiative was declared in March 2021 by the World Health Organization (WHO) Director-General and the leaders of several states, such as the United Kingdom (UK), France, Germany, and others that joined the call of the President of the European Council (EC) for the signing of an article that describes a potential new international treaty (agreement) on pandemics [10]. The main objective of this initiative was the development of the whole-of-government and whole-of-society approach, strengthening national, regional and global capacity and resilience to future pandemics. Although the UK formally left the EU, in the context of health-related issues, close cooperation with the countries of the organization continues. It is worth noting that although there were prerequisites for the formation of the “whole-of-society” approach within the framework of the WHO Regional Office for Europe even before COVID-19, in the context of the pandemic it has found political expression. Since such a call began to sound from official political leaders, whole-of-society, whole-of-government approaches require the implementation of systematic multi-sectoral

and cross-sectoral governance policies and processes that can facilitate and support action [11, p. 1]. This initiative also supports the adoption of a new international treaty to combat pandemics.

It should be noted that this initiative (on a pandemic treaty) found its wider recognition since it was supported by the WHO, which made it possible to ensure the internationalization of the idea. Thus, during the World Health Assembly, which took place in October 2021, countries discussed the "Zero draft" of such an agreement. This "draft" was prepared by a special Working Group on Strengthening WHO Preparedness and Response to Health Emergencies (the WGPR) [12], which held its first meeting on 15-16 July 2021. This "Treaty" initiative was supported by European countries, and others, such as Indonesia, South Africa, Chile etc.; 25 heads of government and international agencies in total. The "draft" reflects the proposals that justify the need for a treaty to counter pandemics based on the development of the "One Health approach" - the principle of fairness in the development and distribution of scientific knowledge during emergencies, etc. In this regard, the draft has also presented possible mechanisms to implement the recommendations mentioned. The adoption of such an international document (Pandemic treaty), in our opinion, can have a breakthrough significance on the system of international relations. Although such proposals cover health-related issues, their implementation is impossible without the unification of political decisions in this direction. For example, procurement and distribution of vaccines, have become the most frequently discussed issues in global politics during the coronavirus pandemic. Vaccines-related issues were most frequently noted in literature and media in the context of global health diplomacy as a significant part of international relations.

However, the "pandemic treaty" idea is far from universal. The number of countries that support it, is too few to speak of its global impact. Moreover, the initiative received the most support from countries in the European Region. However, in the modern world, the implementation of a global initiative requires the support of other leading countries, such as USA, China etc. Moreover, the contradictions between Russia and Western countries make such an agreement practically impossible from a political point of view. The USA also doesn't seem to actively support the "Treaty" proposal as well as China, although they have not expressed any opinions against it. Turkey's opinion also has not been declared officially.

Another important document adopted amid COVID-19 was the adoption of the G7 Carbis Bay Health Declaration, which took place during the G7 summit held in the UK on 11-13 June 2021. It should be mentioned that the G7 currently consists of the US, UK, Germany, France, Italy, Canada, and Japan. India, Australia, South Korea, and South Africa also presented at the G7 meeting of 2021 as guest countries, as well as the Secretary-General of the UN alongside other leaders of international organizations such as the Bill & Melinda Gates Foundation. The participation of these countries in such global initiatives is important not only from the political but also from the financial point of view. Thus, for e.g., Italy supports concessional loans for improved infrastructure and quality of service delivery in countries, such as Uganda (a €10 million project in remote areas in Karamoja), in Guinea (with €20 million to strengthen the national Health system) [13, p. 22] etc. Therefore, the adoption of the document by the G7 countries, the leaders of the world economy, testifies its significance.

The G7 Carbis Bay Health Declaration was called a "historic statement" or "landmark" by some sources [14, 15] as it set out some concrete commitments to prevent any repeat of the human and economic devastation caused by pandemics like COVID-19. During the G7 Summit, the UK also launched a major policy initiative to establish the Pandemic Preparedness Partnership, which was

announced on 20 April 2021. The UK proposal was reflected in the document - the so-called "100 Day Mission", which meant to ensure preparedness for future pandemics within 100 days [16]. One of the most important provisions of the proposed "mission" was to reduce the time to develop vaccines.

During the COVID-19, some political initiatives also were launched within the World Health Summit (WHS), which is one of the leading global health conferences in the world held annually in Germany. The WHS was established under the patronage of German and France leaders. This structure has close collaboration with the WHO. Since 2013 – the European Commission and since 2019 WHO Director-General also have taken patronage of the organization. Thus, during 16-18 October 2021, the WHS has adopted a political document – "Declaration of the M8 Alliance: from words to action", which emphasized the need for action on the part of politicians, because they "must confront the existing geopolitical tensions, social vulnerability and structural inequalities in their societies and between countries" [17]. The M8 Alliance brings together various academic medical centers, universities including Istanbul University and national academies serving as the academic backbone of the WHS.

If the position of the European states tended to form new international documents to ensure cooperation in the field of pandemics, then, for example, the United States was not in favour of such measures. In particular, during the Presidency of Donald Trump, the US has even intended to leave the WHO. There was also some confrontation between the United States and China, which a number of authors associated with a "trade war" and geopolitical factors [18, 19]. Some authors, analyzing events against the background of the pandemic, come to the conclusion that the United States, and China, despite their status as a great power were unable to exercise global leadership; the EU and ASEAN countries faced nationalism at certain stages [20, p. 2].

China, against the background of a pandemic, has become one of the world's leading suppliers of vaccines. Thus, Azerbaijan has obtained the first vaccines from China [21, p. 616] becoming the first country in the South Caucasus and one of the first countries in the world to start mass vaccination of the population. On October 30-31, 2021, during the G20 Summit, "post-pandemic" cooperation and joint efforts to combat COVID-19, including various issues of political, economic, etc. nature were discussed. Speaking at the summit, Chinese leader Xi Jinping proposed a "Global Vaccine Cooperation Initiative". This proposal included mutual recognition of vaccines, as well as the need to maintain "equality and fairness" in relation to their distribution. During the summit, many agreements were reached, including the "Declaration of the Ministers of Health of the G20 countries" adopted at the ministerial meeting.

Based on the reviewed literature, we can also state that none of the great powers, unfortunately, was able to provide a leading role during the pandemic. Some blurring of the implementation of agreements between countries was observed against the background of the pandemic. Although many countries have certain collective agreements on cooperation, including on issues of security (the pandemic, in our opinion, can be considered a serious danger), the fight against the pandemic was based on national interests.

Global Health Diplomacy (GHD) amid COVID-19

G. R. Berridge defines diplomacy as "an essentially political activity and, well resourced and skilful, a major ingredient of power" [22]. In the traditional sense, diplomacy is quite often associated with the role of individual politicians. Berridge argues that diplomacy is not the activity of only professional diplomatic agents, and can be also "carried out by other officials and by private persons under the direction of officials". It is

customary to consider diplomacy in the context of the activities of officials. However, the modern system of international relations is formed not only under the influence of official interstate diplomatic channels; non-governmental organizations also play a significant role, especially when it comes to the charitable organizations whose activities are related to public health issues.

Global Health Diplomacy (GHD) is a complex field as it can combine different disciplines such as international relations, public health, law, etc. Bringing all those disciplines together, GHD focuses on diplomatic means, such as negotiations and agreements, through which the global policy environment is shaped and developed to protect public health and related processes. As described by the WHO, challenges associated with the threat to health require "political negotiations and solutions" in the modern world, therefore "health becomes an ever more critical element in foreign policy". In this context, it covers the widest range of issues and actors involved in their solution, from the problem of poverty to the fight against bioterrorism, etc. A number of researchers refer to this area of diplomacy as the "soft power" [23] or "smart power" [24] and consider it one of the factors in achieving national goals. Other researchers believe that global health diplomacy requires a combination of technical, legal, and diplomatic skills. Thus, public health diplomacy encompasses "a variety of activities, from formal negotiations to a wide range of partnerships and interactions between government and non-governmental actors" [25] with the growing role of precisely diplomatic factors. T.M. Fazal [26] analyses GHD as "international aid or cooperation meant to promote health, or that uses health programming to promote non-health-related foreign aims". Other authors tend to generalize global health diplomacy as a "field bridging the priorities of global health and foreign affairs" [27]. This definition, we believe, interprets the term more broadly, but does not allow defining the task that describes these "priorities" and thereby maximizes the scope of its application. Nevertheless, such a broad interpretation also allows the most global consideration of the subject of research in this field.

The coronavirus pandemic has confirmed the factor of the health of the population as a geopolitical one. Some scientists conditionally divided all countries into blocks: those that produce vaccines and those that do not. Indeed, it was against the background of the pandemic that the influence of international relations between countries on global health policies became apparent. Thus, vaccines were distributed primarily among political allies, and other assistance, such as sending basic medical masks, etc. at a certain stage had a purely political character. For example, Nunes described the crisis of neoliberalism against the background of the pandemic and also pointed to the dynamics of "securitization of global health" [28], which shows the influence of health issues in global and domestic politics.

GHD and Vaccine diplomacy

The practical implementation of the so-called "vaccine diplomacy" was also clearly traced against the background of the COVID-19. Such diplomacy became a key element in the purchase of vaccines and the associated competition between countries. The distribution of vaccines has become, as some authors argue, an example of "vaccine donation policy and diplomacy" [29]. Against the background of the coronavirus pandemic, countries that produced vaccines, such as the USA, China, and India, were most often mentioned in the context of vaccine diplomacy in the scientific literature and news. It is not surprising facts, as for example, India is regarded as the vaccine manufacturing hub of the world, contributing 60% to the global vaccine supply [30, p. 1], and China as of mid-May 2021 had exported more than 250 million doses (42% of its total production). Thus, for e.g., India has

dispatched 35.79 million doses of the COVID-19 vaccine to various countries as commercial exports and 5.6 million doses as gifts to needy countries in Africa etc. in 2021.

In contrast to the Asian countries mentioned, the US has failed to take the lead in “global vaccine diplomacy” at the initial stages of the pandemic. Perhaps this is due to the fact that the US, like many other developed countries, including European ones, primarily focused on vaccinating its own population, rather than providing humanitarian aid to other countries. By the end of 2021, the US has also strengthened its position in donating vaccines. Thus, as of October 2021, the United States has donated more than 200 million doses [31].

On the one hand, the humanitarian component of the provision of vaccines (“vaccine diplomacy”) should be mentioned, on the other hand, the economic one. Thus, according to some estimates, the sale of vaccines brought more than $100 billion to manufacturing countries in 2020-2021. However, the geopolitical role should be also noted. For example, China actively used “vaccine diplomacy” within the Belt and Road Initiative (BRI) to strengthen bilateral economic and political cooperation with other countries [32, p. 5]. Moreover, China and the US had some competitive activity that was especially felt in Latin America, where both countries tried to develop diplomatic ties with countries of the region using “vaccine diplomacy”. It is obvious that both vaccine and GH diplomacy have political aspects, in particular, the strengthening of counties’ influence in the regions of interest.

Vaccines are the basis of modern health diplomacy. Although various non-communicable diseases are significant from the point of view of public health, they do not pose such a threat to the security of the state as infectious ones. In cases where there is no proven effective treatment for the disease, vaccines become the only control tool. Accordingly, obtaining vaccines and launching mass vaccination programs is becoming a matter of strategic importance from the point of view of national security and domestic policy of the state. First, from a political point of view, the population is one of the main attributes of statehood. Therefore, its protection is paramount. Secondly, at this stage of human development, we have not yet reached the scale of digitalization when society could exist without human control. The state cannot allow massive morbidity among the staff of public authorities - in the army, in police, among officials, etc. That is why, against the background of the coronavirus pandemic, vaccines have acquired such important political importance. Therefore, vaccines purchase can be considered a kind of basis for modern diplomacy in the field of medicine/healthcare. COVID-19 is an example of how precisely due to the timely steps of politicians and economic resources, some states (especially high-income ones) could provide their population with vaccines in a timely manner.

In the example of vaccines, the role of politics became obvious, since it is not the competence of doctors to conduct interstate negotiations on the purchase of vaccines (unless they serve as politicians), and in modern conditions, no matter how strange it may seem, global health is a sphere of politics and not of medicine. From a foreign policy point of view, states bounded by various treaties and obligations faced the need to balance them to ensure the protection of their population. In this regard, the example of a pandemic has shown the interdependence of policy and health issues also in the context of the discipline of international relations. Since in global issues, ensuring the safety of public health is possible only in conditions of political cooperation, mutual assistance, and dialogue. In this context, healthcare, or ensuring the safety of the nation's health, goes beyond the purely medical paradigm and begins to acquire a political sense. That is why in modern international relations, health can be considered “a political choice” [33].

Differences between the COVID-19 and previous pandemics

The coronavirus pandemic has had some distinguishing features from previous pandemics. If we compare the times of previous pandemics and the current time, then significant changes in life itself should be noted. For example, the "Spanish flu" (A(H1N1) virus) that occurred in the early 20th century is said to result in about 50 million deaths. As of October 2021, COVID-19 has claimed more than 4,9 million deaths. First is a significant difference in the level of scientific and medical development. Thus, vaccines against COVID-19 were developed in less than a year, which was impossible in the 20th century. Second, the availability of the Internet and other well-developed communications allowed countries to quickly exchange information, including regarding the virus itself and its treatment. Moreover, now each of us can buy masks, sanitizers and other means of protection in a pharmacy, which was not possible in the past century.

If we do not talk about purely medical, social or economic, we can also note political differences. The first difference is, for example, the creation of the global ACT (Access to COVID-19 Tools) Initiative, aimed at implementing the fastest, most coordinated and successful efforts to develop tools to combat the disease. ACT also launched another initiative, COVAX, created to ensure equal access to COVID-19 vaccines, led by the Vaccine Alliance, the Coalition for Epidemic Preparedness Innovations and the WHO.

For example, against the background of the 2003 epidemic, it was further decided to update and expand the International Health Regulations (IHR), which was implemented in 2005 [34]. As part of the updated document, the obligations of individual states and the leading role of WHO in the context of declaring emergencies of global significance were established. However, unfortunately, this document proved to be ineffective against the background of the COVID-19 pandemic, so now global leaders are faced with the question: is it worth improving the IHR? Creating new mechanisms for implementing its provisions? or adopting a new pandemic treaty? Another aspect worth noting is the scale of the involvement of political processes amid COVID-19. Issues related to the production and distribution of vaccines have previously been explored in the scientific literature, but have now received maximum political attention.

During the coronavirus pandemic, the world community faced global restrictions that have not been introduced before. Vaccination status or "COVID-19" passports appeared for the first time, and international meetings of organizations such as the UN and numerous other events were held online. For example, in Azerbaijan [35, p. 507], for the first time, a large proportion of working people were transferred to remote work (work from home via the Internet). Restrictive measures (lockdowns) on such a large/global scale have been never applied before, neither in Azerbaijan nor in other countries.

Conclusion

The pandemic, being a medical phenomenon, actually showed the shortcomings of international relations in the field of health. Intergovernmental organizations, including WHO, had to find balance. On the one hand, they are accountable to the states that are represented. On the other hand, they have an independent structure and to some extent are independent, which creates a contradiction in the implementation of practical tasks at the international level. WHO, as a specialized international organization, has shown a lack of leadership in coordinating the work of countries in extraordinary conditions, such as a pandemic. Thus, countries demanded from the WHO "an impartial, independent and comprehensive assessment" of the international response to the disease and investigation of its causes. However, the

organization did not take decisive and timely action in this regard.

From the point of view of the future, the pandemic has revealed many shortcomings in the system of international relations, and, in particular, the ability to quickly respond in the event of unforeseen large-scale situations. Thus, the well-known politician B. Franklin spoke about preventive measures in relation to fires: “An ounce of prevention is worth a pound of cure”. From the point of view of the stable functioning of the state, disease prevention is extremely important. Without decisive and swift government intervention, the consequences of a pandemic could be unpredictable.

The COVID-19 pandemic showed that global health in crisis situations can have significant economic consequences and become the subject of policy action. However, we believe that it is still too early to talk about an effective legal instrument since even if it is adopted, its implementation at this stage is hardly possible. First, even without a comparative analysis, the difference in the level of economic development between states is obvious. How will countries be financed to implement unified strategies? Will there be sanctions for non-compliance? Secondly, the various legislations of the countries, each of which has its own specifics. Without the unification of standards in the field of national health systems, it is difficult to implement uniform measures to prevent the spread of infections. In addition, the main factor, we believe, is the national interests of states, which are often contradictory. We have seen this in the case of vaccine distribution, when countries have sought to acquire vaccines, leaving many, especially low-income ones, without access to them.

Assessing the performance of governments and the international community is not only a subject of discussion, but also an important predictive tool. The timely development and equitable global access to diagnostics, medicines and vaccines, which emerged as the pandemic's most important ethical issues, revealed vulnerabilities in the global health system. The coronavirus pandemic, unprecedented in its scale, has clearly demonstrated the lack of readiness to confront such global challenges. The mentioned problems affect not only the issues of infectious diseases, but also other modern threats to humanity, such as the development of biotechnology, and so on. Governments can learn from the mistakes made during the pandemic and adjust domestic and global responses to potential threats to create better mechanisms of their solution.

References:

1. In face of global health crisis, “vaccine nationalism” is worrisome - Azerbaijani president: [Electronic resource] / Trend news agency, - July 13, 2021. URL: https://en.trend.az/azerbaijan/politics/3454647.html
2. High-level segment: ministerial meeting of the high-level political forum on sustainable development, convened under the auspices of the Economic and Social Council // 6-15 July 2021. - New York: UN Economic and Social Council, - 2021. - 18 p.
3. Drezner, D.W. The song remains the same: International relations after COVID-19 // International Organization, - 2020. 74 (S1), - pp. E18-E35.
4. Lipscy, P.Y. COVID-19 and the Politics of Crisis // International Organization, – 2020. 74 (S1), – p. E98-E127.
5. Daddow, O. International Relations Theory / O.Daddow. - London: SAGE, - 2017. - 336 p.
6. Spinder, M. International Relations / M.Spinder. - Berlin: Barbara Budrich Publishers, - 2013. - 232 p.
7. Regulation (EU) 2021/522 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 establishing a Programme for the Union’s action in the field of health (‘EU4Health Programme’) for the period 2021-2027, and repealing Regulation (EU) No 282/2014 (Text with EEA relevance): [Electronic resource] / Official website of the European Union, - March 24, 2021. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.107.01.0001.01.ENG
8. Commission welcomes entry into force of EU4Health programme: [Electronic resource] / European Commission. - 26 March 2021. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1344
9. Interinstitutional File: 2020/0102(COD) // adopted 16 October 2020. - Brussels: Council of the European Union, - 2020. - 65 p.
10. Herszenhorn, D.M. Leaders join Charles Michel’s push for pandemic treaty: [Electronic resource] / Politico. - 30 March 2021. URL: https://www.politico.eu/article/leaders-join-charles-michels-push-for-pandemic-treaty/
11. Governance snapshot: whole-of-society approach / WHO Regional Office for Europe. - Copenhagen: WHO, - 2019. - 4p.
12. Zero Draft Report of the Member States Working Group on Strengthening WHO Preparedness for and Response to Health Emergencies to the special session of the World Health Assembly: [Electronic resource] / WHO. - 28 October 2021. URL: https://apps.who.int/gb/wgpr/pdf_files/wgpr4/A_WGPR4_3-en.pdf
13. G7 Carbis Bay Progress Report / G7 Accountability Working Group (AWG). - 2021. - 95 p.
14. Woo, G. Rapid Pandemic Risk Response: The Carbis Bay Declaration: [Electronic resource] / A Moody's Analytic Company, - June 09, 2021. URL: https://www.rms.com/blog/2021/07/09/rapid-pandemic-risk-response-the-carbis-bay-declaration
15. G7 Leaders to Agree Landmark Global Health Declaration: [Electronic resource] / Gov.uk, - June 12, 2021. URL: https://www.gov.uk/government/news/g7-leaders-to-agree-landmark-global-health-declaration-12-june-2021
16. 100 Days Mission to Respond to Future Pandemic Threats Assembly: [Electronic resource] / UK Cabinet Office. - 12 June 2021. URL: https://www.gov.uk/government/publications/100-days-mission-torespond-to-future-pandemic-threats
17. M8 Alliance Declaration: From Words to Action World Health Summit: [Electronic

resource] / World Health Summit. - 26 October 2021. URL: https://d1wjxwc5zmlmv4.cloudfront.net/fileadmin/user_upload/4_Documents/4.13_2021/4.13.1_M8_Alliance/M8_Alliance_Declaration_World_Health_Summit_2021.pdf
18. Boylan, B.M., McBeath J., Wang B. US–China relations: Nationalism, the trade war, and COVID-19 // Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences. – 2021, 14 (1), – p. 23-40.
19. Fidler, D.P. The covid-19 Pandemic, Geopolitics, and International Law // Journal of International Humanitarian Legal Studies. – 2020, 11 (2), – p. 237-248.
20. Basrur, R., Kliem, F. Covid-19 and international cooperation: IR paradigms at odds // SN Social Sciences, – 2021. 1 (7), – p. 1-10.
21. A Qualitative Study of Pre-Vaccine Decrease of Mortality from COVID-19 (pre-print) / V.Mammadov, L..Jafarova. - London: IntechOpen, - 2021.
22. Berridge G.R. Diplomacy: theory and practice. Springer. 2015.
23. Divkolaye, N.S.H., Radfar, M.H., Seighali, F. [et al.] When health diplomacy serves foreign policy: use of soft power to quell conflict and crises // Disaster medicine and public health preparedness, - 2016. 10 (5), - pp. 724-727.
24. Kevany, S. Global health diplomacy, ‘smart power’, and the new world order // Global public health, - 2014. 9 (7), - pp. 787-807
25. Katz, R., Kornblet, S., Arnold, G. [et al.] Defining health diplomacy: changing demands in the era of globalization // The Milbank Quarterly, - 2011, 89 (3), - pp. 503-523
26. Fazal, T.M. Health diplomacy in pandemical times // International Organization, - 2020. 74 (S1), - pp. E78-E97
27. Brown, M.D., Bergmann, J.N., Novotny, T.E. [et al.] Applied global health diplomacy: profile of health diplomats accredited to the United States and foreign governments // Globalization and health, 14 (1), pp.1-11
28. Nunes, J. The COVID-19 pandemic: securitization, neoliberal crisis, and global vulnerabilization // Cadernos de saude publica, - 2020.
29. Connelly T. EU vaccine roll-out - the needle and the damage done: [Electronic resourse] / RTE. – 01 December 2021. URL: https://www.rte.ie/news/analysis-and-comment/2021/0327/1206394-europe-vaccine-analysis/
30. Sharun, K., Dhama, K. India’s role in COVID-19 vaccine diplomacy // Journal of Travel Medicine, – 2021, 28 (7), – p. 1-4.
31. Commemorating 200 million U.S.-donated covid-19 vaccines successfully delivered: [Electronic resource] / USAID, - October 21, 2021. URL: https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/oct-21-2021-commemorating-200-million-us-donated-covid-19-vaccines-successfully
32. Rudolf, M. China's health diplomacy during Covid-19: the Belt and Road Initiative (BRI) in action. (SWP Comment, 9/2021) / M.Rudolf. - Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP-Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, - 2021. - 9 p.
33. Barroso, J.M. Health is a political choice: [Electronic resource] / COVAX, - 29 November 2021. URL: https://www.gavi.org/vaccineswork/health-political-choice
35. International health regulations (2005) / World Health Organization. – Switzerland: WHO Library Cataloguing-in-Publication Data, - 2008. - 86 p.
35. Jafarova, L.A., Mammadov, V.G., Mammadova, L.E. Azerbaijan’s Healthcare Legislation: Major Developments Amid the COVID-19 Pandemic // - Brill|Nihof: European Journal of Health Law, – 2021, 28 (5), – p. 507-524.

Keywords: *politics, international relations, diplomacy of global health, global health, foreign policy*

Lalə Cəfərova
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
Hüquq və İnsan Haqları İnstitutun dissertantı

COVID-19: BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR VƏ QLOBAL SƏHİYYƏ DİPLOMATİYASI

XÜLASƏ

Məqalədə qlobal sağlamlıq (və ya səhiyyə) siyasəti "beynəlxalq münasibətlər" elm sahəsi baxımından təhlil edilir. İki sahə arasında qarşılıqlı əlaqə artır və COVID-19 pandemiyası bunu aydın şəkildə nümayiş etdirdi. Koronavirusla bağlı siyasətçilərin beynəlxalq səviyyədə qəbul etdiyi qərarlar müasir siyasətdə sağlamlığın vacibliyini sübut etdi. Ənənəvi olaraq tibb sahəsində alimlərin tədqiqat sahəsi hesab edilən qlobal sağlamlıq pandemiya fonunda özünün ilkin olaraq siyasi qərarlardan asılılığını sübut etdi. Qlobal sağlamlıq sahəsində siyasi aspektlərin tədqiqi beynəlxalq münasibətlər elm sahəsində, və beləliklə, qlobal siyasi tədqiqatın bir növ yeni "trend"inə çevrilir. Müəllif Qlobal Sağlamlıq Diplomatiyasını beynəlxalq münasibətlər kontekstində siyasət və qlobal sağlamlıq arasındakı əlaqənin öyrənilməsi kontekstində inkişaf edən bir elm sahəsi kimi nəzərdən keçirir.

Açar sözlər: *siyasət, beynəlxalq münasibətlər, qlobal səhiyyə diplomatiyası, qlobal səhiyyə, xarici siyasət*

Лала Джафарова
Диссертант Института Права и Прав Человека
Национальной Академии Наук Азербайджана

COVID-19: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И ГЛОБАЛЬНАЯ ДИПЛОМАТИЯ В ОБЛАСТИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье политика глобального здоровья (или здравоохранения) анализируется с точки зрения дисциплины «международные отношения». Взаимодействие между двумя сферами усиливается, и пандемия COVID-19 наглядно это продемонстрировала. Решения, связанные с коронавирусом, принятые политиками на международном уровне, доказали важность здоровья в современной политике. Глобальное здоровье, традиционно считающееся областью изучения ученых в области медицины, на фоне пандемии доказало свою первичную зависимость от политических решений. Изучение политических аспектов в сфере глобального здравоохранения становится своего рода новым «направлением» исследований в дисциплине международных отношений, следовательно, и глобальных политических исследований. Автор рассматривает дипломатию глобального здравоохранения как дисциплину, развивающуюся в контексте изучения взаимосвязи между политикой и глобальным здоровьем в контексте международных отношений.

Ключевые слова: *политика, международные отношения, дипломатия глобального здравоохранения, глобальное здоровье, внешняя политика*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R
I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UOT 327.930.22

SƏMA RZAYEVA
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının sabiq dissertantı
e-mail: sema_rzayeva@hotmail.com

BEYNƏLXALQ TƏŞKİLATLARIN VƏ TƏHLÜKƏSİZLİK İNSTİTUTLARININ ANTİTERROR TƏŞƏBBÜSLƏRİ, METODLARI VƏ ONLARIN NƏTİCƏLƏRİ

Soyuq müharibənin başa çatmasından sonra dünya ictimaiyyəti beynəlxalq təhlükəsizliyi təhdid edən və daha öncə prioritet hesab edilməyən yeni təhdidlərlə üzləşdi. Bunlardan özünü ən bariz şəkildə büruzə verən, beynəlxalq sabitliyin pozulmasına gətirib çıxaran transmilli və ya beynəlxalq terrorçuluq oldu. 2001-ci ilin 11 sentyabr hadisələrindən əvvəl terrorçuluq və ona qarşı beynəlxalq səviyyədə mübarizə mövzusu daxili və beynəlxalq gündəmdə xüsusi çəkiyə malik deyildi və beynəlxalq strateji məzmun daşıyan bir məsələ olmadığına görə də mövcud beynəlxalq hüquq normalarına yenidən baxılmasını tələb etmirdi. 11 sentyabr hadisələri ilə transmilli terrorçuluq cəmiyyətdə mövcud olan və həyatın əsas sahələrinə şamil edilən ən müxtəlif ziddiyyətlərdən irəli gələn çox geniş və yayılmış sosial-siyasi fenomenə çevrildi.

Siyasi ədəbiyyatda terrorla beynəlxalq mübarizə dedikdə, terror təhlükəsinə qarşı beynəlxalq institutların dövlətlər ilə birgə şəkildə koordinasiya edilmiş taktika, strategiya və tədbirlərin məcmusu nəzərdə tutulur. (10, s.3) Buraya həyata keçirilən fəaliyyətin monitorinqi, kəşfiyyat məlumatlarının toplanması və təhlili, habelə terror fəaliyyətinin qarşısını almaq üçün güc tətbiqi də daxildir. Transmilli terrorçuluqla mübarizə ilk növbədə bu fəaliyyəti hər tərəfli şəkildə nəzarət altına almaqla zərərsizləşdirmək və nəhayi olaraq onun bütün dəstəkləyici mənbələrinin aradan qaldırılmaqla məhv edilməsi prosesidir. Əksər tədqiqatçıların və siyasətçilər hesab edirlər ki, müasir terrorçuluğun transmilli xarakterindən asılı olaraq terrorizmlə mübarizə dövlətlər və ya regional səviyyədə mübarizə aparılacaq bir məfhum deyildir. Ona görə də bu strategiya beynəlxalq şəkildə koordinasiya olunmuş siyasi, iqtisadi və hüquqi bazaya əsaslanmalıdır.

Ümumiyyətlə ümumdünya səviyyəsində terrorizm və xüsusilə beynəlxalq terrorizmlə mübarizə BMT və onun ixtisaslaşmış qurumları, regional səviyyədə isə BMT Nizamnaməsinin 8-ci fəsli və 51-ci maddəsinin müddəalarına uyğun olaraq yaradılan regional təhlükəsizlik təşkilatları və müxtəlif siyasi forumlar və təşkilatlar və dövlətlərin qəbul etdiyi milli təhlükəsizlik doktrinaları əsasında tənzimlənir. 11 sentyabr hadisələrindən sonra müasir terrorçuluq asimmetrik bir təhdidə çevrildi, onunla mübarizə mövzusunda qlobal və regional təşkilatlar fəal bir yanaşma göstərməyə başlamışdılar. Dünya dövlətləri arasında beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində daha sıx əməkdaşlığı ehtiva edən müxtəlif strategiyaları dövrəyə gəlmişdi. Bu baxımdan transmilli terrorçuluqla mübarizə üçün ortaq bir yol xəritəsinin hazırlanması, strategiyanın müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı əsas məsuliyyət Birləşmiş Millətlər

Təşkilatı, NATO, Aİ və s. kimi qlobal və regional təşkilatların öhdəsinə düşmüşdür.

Şəksiz ki, 2001-ci ildən sonrakı mərhələdə transmilli terrorçuluqla mübarizə sahəsində ən mühüm təşəbbüslər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı çərçivəsində irəli sürülmüş, ən mühüm tədbirlər məhz bu təşkilatın qərar və qətnamələri əsasında həyata keçirilmişdir. Rabbat Paula görə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının son onilliklər ərzində tədricən inkişaf etmiş terrorizmin qarşısının alınmasında və yatırılmasında rolu, 11 sentyabr 2001-ci il terror hücumlarından sonra əhəmiyyətli dərəcədə sürətlənmişdir (36, s.81).

Həm üzvlərinin sayına, həm də hüquqi miqyasına görə ən böyük təşkilat olan Birləşmiş Millətlər Təşkilatı fəaliyyətə başladığı gündən etibarən beynəlxalq sabitlik və təhlükəsizliyə maneə yaradan bir sıra məsələlərin həllində əsas rol oynamışdır. Soyuq müharibə illərində BMT ikinci Dünya müharibəsindən sonra yaranan iki fövqəlgüc arasında münasibətlərin təsirli mexanizmlərini təklif etmiş, kapitalizm və kommunizm cəbhəsi arasında böyük silahlı qarşıdurmanın baş verməsinin qarşısını almağa nail olmuş və beynəlxalq nizamı təmin etmişdir. XX əsrin 60-ci illərindən başlayaraq beynəlxalq qeyri-stabilliyin yeni təzahür formalarından biri olan terrorizm də müəyyən mənada BMT-nin gündəliyinə daxil olmağa başladı. 1960-ci illərdən indiyə qədər BMT tərəfindən qəbul edilmiş terrorizmin qarşısının alınması və mübarizə metodları ilə əlaqəli 19 universal sənəd mövcuddur. 50 il ərzində (1963-cü ildən başlayaraq) qəbul edilən bu sənədlər terrorizmə sektoral yanaşmanı özündə cəmləşdirmişdir. Çünki terrorizm müəyyən olunmuş bir sərhədi olmadığından onların hər biri terrorizmin müəyyən təzahür formalarına aiddir. Terrorizmlə bağlı BMT-nin ilkin münasibət bildirdiyi məsələ 1948-ci ildə Fələstində Folke Bernadot qətlə yetirilməsi məsələsi ilə bağlı olmuşdur. 1963-cü ildən başlayaraq günümüzədək, BMT-nin gündəliyində girov götürmə, müəyyən nəqliyyat vasitələrinə və ya individumlara qarşı yönəlmiş hərəkətlər və ya bəzi alətlərdən terror məqsədləri üçün istifadə kimi xüsusi terror aktlarını cinayət aktı kimi qəbul edən on altı beynəlxalq konvensiya müzakirə edilmişdir. Bunlarla birlikdə bu hüquqi baza ilkin qlobal antiterror normalarının qurulmasına və beynəlxalq antiterror əməkdaşlığı üçün bir zəmin yaratmasına kömək etmişdir. Təəssüf ki, terrorçuluğun müxtəlif təzahürlərinə qarşı konvensiyaların qəbul edilməsi səyləri nəinki hücumların sayında statistik cəhətdən əhəmiyyətli bir azalmaya gətirib çıxarmamış, əksinə terrorizmin forma dəyişdirərək yeni təzahürlərinin ortaya çıxmasına gətirib çıxarmışdır. Bunun səbəbi isə, üzv dövlətlərin terrorizmin tərifi və onunla mübarizə ilə bağlı məsələlərdə razılığa gələ bilməməsidir. Elman Nəsirov haqlı olaraq yazır ki, təkcə XX əsrin sonlarına qədər terrorizm fenomeni ilə bağlı 6 mindən çox elmi və siyasi ədəbiyyatın yazılmasına baxmayaraq terrorizm nədir sualına beynəlxalq birlik bitkin cavab tapa bilməmişdir (31, s.26).

1990-cı illərdə BMT Avropa, Afrika və keçmiş SSRİ-dəki daxili qarşıdurmalardan, habelə yeni bir formaya transformasiya olunmuş beynəlxalq terrorizm anlayışından yaranan bir sıra yeni təhlükələrə qarşı yeni mübarizə metodlarını təkmilləşdirməyə başladı. 90-cı illərdə, BMT, beynəlxalq əlaqələrin bipolyar dövründə təşkil olunmuş digər beynəlxalq təşkilatlar kimi post-bipolyar dünyanın yeni reallıqlarına uyğunlaşma problemi ilə üzləşdi. Xüsusilə, transmilli terror problemlərinə daha çox diqqət yetirməyə başladı. Ukraynalı tədqiqatçı Lyudmila Novoskoltseva yazır ki, terrorizmlə mübarizədə tədbirlərin hazırlanması üçün BMT ən müxtəlif beynəlxalq əməkdaşlıq formalarından istifadə etməyə başladı. Bu dövrdə beynəlxalq konqreslərin keçirilməsi ən təsirli təcrübə mübadiləsi vasitələrindən biri olmuşdur. 27 avqust - 7 Sentyabr 1990-cı il tarixlərində Havanada keçirilmiş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Cinayətlərin və cinayətkarlığın qarşısının alınması üzrə Səkkizinci Konqresi beynəlxalq terrorizmlə mübarizənin bu probleminə həsr olunmuşdu. Bu Konqresdə "Beynəlxalq terrorizmlə mübarizə tədbirləri“ adlı sənəd qəbul edilmişdi. (60, s.120) Qeyd

edək ki, qeyd olunanlardan əlavə BMT TŞ 1999-cu ilin oktyabrın 19-da beynəlxalq terrorizm aktlarını pisləyən 1269 saylı qətnamə ilə çıxış etmiş (37, s.1-2), həmin ilin dekabr 9-da isə BMT tərəfindən Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi ilə mübarizə barədə konvensiya (12, s.113) qəbul edilmişdi.

2001-ci ilin sentyabr hadisələri BMT-ni antiterror mübarizə metodlarını kökündən yenidən nəzərdən keçirməyə məcbur etdi. Nyu-Yorkda baş vermiş hadisələrdən sonra, BMT və ABŞ beynəlxalq təhlükəsizlik məsələləri üzrə çox geniş miqyaslı əməkdaşlıq etməyə başladı. Transmilli terrorçuluğun artan potensialından narahat olan dünyanın əksər ölkələrinin daxil olduğu qlobal antiterror koalisiyası yaradıldı.

11 sentyabr hadisələrinin günü BMT Təhlükəsizlik Şurasının sədri, Fransanın BMT-dəki daimi nümayəndəsi Jan-David Levitt, bu terror hücumunu kəskin şəkildə pisləyən qətnamə layihəsini dərc etdi (59, s.77). Bir gün sonra isə 1368 saylı qətnamə Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən yekdilliklə qəbul edildi (44, s.104). 28 sentyabr tarixində qəbul edilən 1373 saylı qətnamə BMT-nin bütün 191 ölkəsinə üzərinə beynəlxalq terrorçuluğun daha da geniş şəkildə təzahür etməsinin qarşısını almaq üçün müvafiq daxili qanunvericilik qəbul etmək öhdəçiliyi qoydu (62, 58, s.39). Qəbul olunmuş qətnamələrin hər ikisi terror aktlarına cavab olaraq həyata keçirilən hərbi əməliyyatların qanuniliyini tanımaq üçün standartları müəyyənləşdirdi. Bununla paralel onu da qeyd etmək lazımdır ki, hər bir dövlətin təcavüz aktlarından özünü müdafiə etmək hüququna əsaslanaraq, terror aktlarına cavab olaraq ona qarşı güc tətbiq etməsini qanuniləşdirən BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1368 saylı qətnaməsi, BMT-nin Nizamnaməsində qeyd olunmuş güc istifadəsinə dair ümumi qadağanı şübhə altına alaraq ziddiyyətə səbəb oldu. Belə ki, bu terrorun ümumdünya tərəfindən tanınan bir tərifinin olmaması bir sıra dövlətlər tərəfindən gücün sui-istifadəsinə yol açdı. 1368 nömrəli qətnamənin qəbulunun nəticələri və hərbi gücdən istifadənin qanuniliyinə təsiri dövlətlər arasında qanuni münaqişələrə səbəb ola biləcək bir problem yaratdı.

1373 saylı qətnamənin müddəalarının icrasına nəzarət edilməsi üçün BMT Təhlükəsizlik Şurasının Terrorla Mübarizə Komitəsi (TMK) yaradıldı (27, s.173). TMK çox mərhələli bir proqram başlatdı. Birinci mərhələdə komitə 1373 nömrəli qətnamənin tələblərinə uyğun olaraq, qətnamənin qəbul edildiyi gündən üç ay ərzində BMT üzvü olan ölkələrin mövcud antiterror qanunvericiliyini təhlil etdi. İkinci mərhələdə institusional mexanizmlərin gücləndirilməsinə və dövlətlərin terror təhlükəsinə qarşı mübarizə qabiliyyətlərinin gücləndirilməsinə kömək edilməsinə xüsusi diqqət yetirildi.

BMT tərəfindən qəbul edilmiş, terrorizmə qarşı mübarizənin ümumdünya hüquqi bazasını təşkil edən məcburi tələblər və tövsiyələrin mənbələrini aşağıdakı qruplara bölmək olar:

1. BMT Baş Assambleyasının qərarları

Baş Assambleya terrorçuluğa qarşı mübarizədə beynəlxalq hüquqi bazanın yaradılmasında mühüm rol oynayır və dövlətləri bu təhlükəni aradan qaldırmaq üçün daha sıx əməkdaşlığa çağırır. BMT Baş Assambleyasının 1972-ci ildə keçirilən 27-ci yığıncağından etibarən terrorçuluq problemi demək olar hər yığıncaqda müzakirə edilmişdir (47, s.359). Bununla əlaqədar olaraq Assambleya 2001-ci ildən sonrakı mərhələdə transmilli terrorla əlaqəli bir sıra qətnamələr qəbul etmişdir.

2006-cı ilin sentyabrında Baş Assambleya milli, regional və beynəlxalq antiterror hərəkətlərinin gücləndirilməsinə yönəldilmiş qətnamə və müşayiət olunan Fəaliyyət Planından ibarət olan Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Terrorçuluğa qarşı Qlobal Mübarizə Strategiyasını (A/RES/60/288) qəbul etmişdir (50, s.1-9). Strategiyanın qəbulu bütün üzv dövlətlərin həm fərdi, həm də kollektiv olaraq əməli addımlar atmaq əzminə əsaslanmışdır. Bunu transmilli terrorçuluğun qarşısının alınması üçün ortaq strateji yanaşma mövzusunda razılığı əks etdirən ilk uğurlu cəhd kimi də qiymətləndirmək mümkündür.

Strategiya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Narkotiklər və Cinayətkarlıq üzrə İdarəsini (UNODC) və digər beynəlxalq qurumları onun həyata keçirilməsinə dəstək olmağa dəvət edir və üzv dövlətləri bu ümumi beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığını ortaq bir hissəsi olaraq gücləndirməyə çağırırdı (50, s.8). Terrorçuluğa qarşı Qlobal Mübarizə Strategiyası dörd əsas elementdən ibarətdir:

a) terrorizmin yayılmasına şərait yaradan mühitin aradan qaldırılması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi;

b) terrorizmin qarşısının alınması və mübarizə tədbirlərinin aparılması;

c) dövlətlərin terrorizmin qarşısını almaq və ona qarşı mübarizə imkanlarını gücləndirmək və bu sahədə BMT sisteminin rolunu gücləndirmək üçün tədbirlərin görülməsi;

d) terrorizmlə mübarizənin əsas təməli kimi insan hüquqlarına və qanunun aliliyinə hörmətin təmin edilməsi tədbirlərinin reallaşdırılması.

2. BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri

Bu qətnamələrdə terrorizm müxtəlif formalarda və təzahürlərdə nəzərə alınır. Onlar tez-tez beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin qorunması ilə məşğul olan Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinin VII fəslinə əsaslanır. Bu qətnamələr çox vaxt bütün üzv dövlətlər üçün məcburi xarakter daşıyır və onlara bir sıra öhdəliklər yükləyir. 2001-ci ildən sonrakı mərhələdə də Təhlükəsizlik Şurasının Nizamnamənin VII fəslinə (39-51-ci maddələrə) uyğun olaraq bu günə qədər qəbul edilmiş terrorla bağlı bir sıra əsas qətnamələri olmuşdur.

TŞ-nın 2004-cü ildə qəbul etdiyi 1540 saylı qətnamə dövlətlərin üzərinə qeyri-dövlət aktorlarına nüvə, kimyəvi və ya bioloji silahların əldə edilməsi, istehsalı, daşınması, göndərilməsi istiqamətində hər hansı formada dəstək verməkdən imtina öhdəliyi qoyur. Sənəd bütün dövlətlərin bu məqsədlə müvafiq qanunları qəbul etmələrini tələb edir. Qeyd olunur ki, bu cür vasitələrin xüsusilə terror məqsədləri üçün istifadə edilməməsindən ötrü onların qeyri-dövlət aktorlarının əlinə keçməsinin qarşısını almaq üçün təsirli tədbirlər görülməlidir (52).

2014-cü il avqustun 15-də TŞ tərəfindən qəbul edilən 2170 saylı qətnamə əl-Qaidə, Əl-Nusra cəbhəsi və İraq Şam İslam Dövləti kimi fəaliyyəti transmilli xarakter daşıyan terror təşkilatları ilə bağlı olmuşdur (38). Burada diqqət yetirilən xüsusi məsələlərdən biri bu transmilli terror təşkilatlarının adam oğurluğu, insan qaçırma yolu ilə dövlətlərdən maliyyə vəsaitləri və ya güzəştlər əldə etmək istəməsi ilə bağlıdır.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının sonrakı dövrlərdə qəbul edilmiş 2178 (2014), 2199 (2015) və 2253 (2015), 2309 (2016), 2354 (2017), 2368 (2017), 2370 (2017), 2379 (2017) saylı qətnamələri də birbaşa olaraq terrorçuluğa qarşı mübarizə məsələləri ilə bağlı olmuşdur. 2019-cu ildə TŞ-nın transmilli terrorçuluqla bağlı 2482 saylı qətnamə qəbul etmişdir (39, s.1). Sənəddə beynəlxalq təhlükəsizlik üçün ciddi bir təhdid təşkil edən, istər daxili, istərsə də transmilli beynəlxalq terrorizmlə mütəşəkkil cinayətkarlıq arasındakı əlaqələrə qlobal reaksiyanı gücləndirmək üçün bütün səviyyələrdə səylərin koordinasiyasını gücləndirilməsi üçün çağırış edilmişdir (39, s.3).

3. Terrorla mübarizə ilə bağlı universal sənədlər

Bu cür sənədlər terrorçuluqla əlaqəli 19 çoxtərəfli konvensiya və protokollardır ki, bu da iştirakçı dövlətlərdən terrorizmin xüsusi təzahürlərinə qarşı mübarizə aparmağı tələb edir və bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın əsasını təşkil edir. Hazırda beynəlxalq terrorçuluğa qarşı mübarizədə dövlətlərin əsaslandığı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müxtəlif illərdə qəbul etdiyi ən mühüm sənədlər sırasında Hava gəmilərində törədilmiş cinayətlər və müvafiq digər əməllərə dair Tokio Konvensiyası (1963) (19, s.18-27), Haaqa Konvensiyası (1970) (19, s.27-37), Mülki Aviasiyanın Təhlükəsizliyinə qarşı qanunsuz əməllərin qarşısının alınmasına dair Monreal Konvensiyası (1971), Beynəlxalq Mülki Aviasiyaya xidmət edən

Hava limanlarında zorakılığa yönəlmiş qanunsuz əməllərin yatırtmasına dair Monreal Protokolu, Mülki Aviasiyanın Təhlükəsizliyinə qarşı qanunsuz əməllərin qarşısının alınmasına dair Konvensiyaya Monreal əlavəsi (1988), Girov götürməyə qarşı Beynəlxalq Konvensiya (1979), Nüvə Materialının Fiziki Mühafizəsinə dair Vyana Konvensiyası (1987), Dəniz Naviqasiyasının Təhlükəsizliyinə qarşı qanunsuz əməllərin yatırtmasına dair Roma Protokolu (1988), Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınmasına dair Beynəlxalq Konvensiya (1999), Nüvə Terrorizminə yönəlmiş Əməllərin qarşısının alınmasına dair Beynəlxalq Konvensiya (2005) xüsusi qeyd olunmalıdır (42, s.59-60). Bu sənədlər universal xarakterlidir. Onların dünyanın hər bir ayrı-ayrı ölkələri tərəfindən mütləq təsdiqlənməsini nəzərdə tutmur, lakin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzv dövlətlərinin üçün açıq hesab olunurlar.

Qəbul olunmuş hüquqi bazanı, atılan addımları nəzərə alsaq da günümüzədək BMT üzv ölkələri üçün dünyanın mövcud dövlət mərkəzli siyasi sistemini əvəz etmək istəyən müasir transmilli terrorizm təhlükəsi barədə aydın bir anlayış hazırlaya bilməmişdir. Təbii ki, praktiki baxımdan BMT-nin terrorizmlə mübarizədə rolu artan bir templə davam edir. Təşkilatın bütün antiterror konvensiyalarının icrası və Təhlükəsizlik Şurası yanında Terrorla Mübarizə Komitəsinin yaradılması ilə bağlı qərarının, terrorizmlə əlaqəli konvensiyaların və qətnamələrin müddəalarının ölkələr tərəfindən yerinə yetirilməsi öhdəçiliyini özündə cəmləşdirən qanun layihələri onun mövqeyini gücləndirir. Lakin transmilli terrorçuluqla mübarizədə ölkələrinin qanunvericiliklərindəki boşluqlar və dəyişikliklərə çevik adaptasiyanın təmin edən BMT mexanizmi yoxdur. Bu isə BMT-nin antiterror məsələlərinə təsirini ciddi şəkildə məhdudlaşdırır. Bütün bunlarla yanaşı inkar etmək olmaz ki, məhdudiyyətlərə baxmayaraq BMT tərəfindən həyata keçirilən beynəlxalq antiterror kampaniyası qloballaşan dünyada beynəlxalq sülh və təhlükəsizliklə təmin olunması məsələsində çox uzun bir yol qət etmişdir və mühüm nəticələr əldə etmişdir.

Beynəlxalq terrorizmlə mübarizədə xüsusi rolu olan digər təşkilat isə Şimali Atlantika Müqavilə Təşkilatı – NATO-dur. Əsas etibarilə bir müdafiə alyansı olan təşkilatın beynəlxalq terrorizmlə mübarizəsi, soyuq müharibə sonrası dəyişən beynəlxalq sistemin və yaranan yeni təhdid çağırışlarının təcəssüm formasıdır. 11 Sentyabr 2001-ci ildə ABŞ-ın məruz qaldığı terror hücumlardan sonra NATO Nazirlər Şurası üzv dövlətlərə kənardan yönəldiləcək terror hücumların NATO konvensiyasının 5-ci maddəsi çərçivəsində qiymətləndiriləcəyini elan etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, qurumun nizamnaməsinin 5-ci maddəsinin tətbiqi təşkilatın əlli iki illik tarixində ilk dəfə idi (43, s.85-87). V maddədə yazılır ki, Şimali Atlantika Alyansı üzvlərindən birinə hücum NATO üzvlərindən hamısına hücum hesab olunur. Buna görə, hər bir üzv hücum olunmuş tərəfə və ya tərəflərə dərhal, ayrı-ayrılıqda və digər tərəflərlə birgə dəstək göstərərək, hətta lazım gələrsə silahlı qüvvələrdən istifadə edərək təhlükəni aradan qaldıracaq və Şimali Atlantika zonasında təhlükəsizliyi bərqərar edəcək (48). V maddəyə istinadən NATO baş katibi Corc Robertson 11 sentyabr hücumlarının səbəbkarlarının xarici vətəndaş olduğu halda onlarla mübarizə aparmaqda NATO-nun ABŞ-a hərbi yardım göstərəcəyini vurğulamışdı (45).

Aparılan təhlillər göstərir ki, 11 sentyabrdan sonra NATO-nun terrorçuluqla mübarizə metodlarında da dəyişikliklər və təkmilləşmələr baş vermiş, strategiyalar dərinləşdirilmiş, beynəlxalq terrorçuluğa qarşı kollektiv müdafiənin təmin olunması istiqamətində bir sıra addımlar atılmışdır. NATO-nun 2002-ci ildə keçirilən Praqa, 2004-cü ildə keçirilən İstanbul, 2010-cu ildə keçirilən Lisbon Zirvə Toplantılarında transmilli terrorçuluqla mübarizə strategiyalarının dərinləşdirilməsi, kəşfiyyat məlumatlarının üzv dövlətlər arasında mübadiləsi və paylaşılması, üzv ölkələrin terrorçuluqla mübarizə istiqamətində qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsinə dəstək verilməsi, kollektiv müdafiənin təşkili məsələləri ətraflı şəkildə müzakirə edilmişdi (49, s.11-13, 22, s.55-57, 77-90, 26). Məhz bu sammitdə

NATO komandanlığının strukturunun dəyişməsi barədə qərar qəbul edilmiş, Sürətli Müdaxilə Qüvvələri formalaşdırılmış, Praqa Qabiliyyətlər Öhdəliyi (Prague Capabilities Commitment) üzv dövlətlər tərəfindən qəbul edilmişdir. Bu zirvə toplantısı zamanı terrorizm əleyhinə tərəfdaşlığa dair fəaliyyət planı (The Partnership Action Plan Against Terrorism) qəbul edilmişdi. Plan terror aktlarının törədilməsinə və terror qruplaşmalarının güclənməsinə adekvat olaraq üzv ölkələrin müdafiə potensialının və qabiliyyətlərinin təkmilləşdirilməsini, inkişaf etdirilməsini nəzərdə tuturdu.

Transmilli terrorçuluqla mübarizədə əhəmiyyətli sənədlərdən digər biri 2004-cü ildə qəbul edilmiş NATO-nun Terrorla Mübarizə Əməliyyatları Konsepsiyası olmuşdur. 2012-ci ildə qəbul edilmiş Terrorla Mübarizə Qaydalarına əsasən, məlumat mübadiləsinin daha da genişləndirilməsi, lazımi qüvvə və vasitələrin yaradılması, həmçinin tərəfdaş ölkələr və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığın gücləndirilməsi nəzərdə tutulurdu (30).

2010-cu ilin iyulunda NATO-nun Beynəlxalq Katibliyinin tərkibində antiterror fəaliyyətlərinin tənzimlənməsini də nəzərdə tutan Yeni Təhlükəsizlik Təhdidləri İdarəsi yaradılmışdı (35). NATO çərçivəsində transmilli terrorçuluğa qarşı tədbirlərin həyata keçirilməsində NATO Mülki Fövqəladə Planlaşdırma Komitəsinin də mühüm rolu vardır. Onun səlahiyyətlərinə mülki şəxslərin terror hücumlarının və texnoloji fəlakətlərin nəticələrindən qorunması daxildir.

Terrorizmlə mübarizədə əməli fəaliyyət üçün əsas strategiya 2013-cü ildə qəbul edilmiş NATO-nun Böhranlara Qarşı Sistemidir. Bu sənəd siyasi və hərbi rəhbərliyin terror hücumu ehtimalını qiymətləndirməyə əsaslanan bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsini əhatə edir (8). Təhlillər göstərir ki, müxtəlif dövrlərdə alyansın rəhbər və işçi orqanlarının strukturundakı normativ baza ilə yanaşı, antiterror vəzifələrini həll edən ixtisaslaşdı-rılmış bölmələr yaradılmışdır.

Beynəlxalq terrorçuluğa qarşı NATO-nun 2015-ci ildən sonrakı dövrdə həyata keçirdiyi praktiki fəaliyyətə diqqət yetirdikdə alyansın 2015-2016-cı illərdə bütün səylərini "İraq Şam İslam Dövləti" (İŞİD) adlandırılan radikal təkfirçi terror təşkilat ilə mübarizəyə yönəltdiyini görmək mümkündür. Baxmayaraq ki, ABŞ prezidenti Donald Tramp tərəfindən bu cihadçı terror təşkilatına qarşı mübarizədə NATO-nun fəaliyyəti ləng və köhnəlmiş olaraq qiymətləndirilmişdi (53, s.14-18).

Yuxarıda göstərilənlərin hamısı NATO-nun terror təhlükəsinə qarşı təsirli vasitələrə sahib olmağı və Qərb ölkələrinin maraqlarına təhlükə yarandığı beynəlxalq terrorçuluqla mübarizədə aparıcı rol oynamağa çalışdığını göstərir. Ancaq reallıqda hər şey göründüyü qədər bəsit deyildir. Göründüyü kimi, reallaşdırılan tədbirlər kifayət qədər effektiv deyil. Bu son illikdə həyata keçirilən terror aktlarını nəzərə alarsaq NATO siyasətinin uğursuzluğunu görə bilərik. NATO-nun terrorçuluğa qarşı mübarizəsi birtərəfli xarakter daşıyır, bu mübarizə anlayışından terrorçuluqdan daha çox siyasi məqsədlərə çatma vasitəsi kimi istifadə olunur.

BMT və NATO ilə yanaşı bir sıra regional dövlətlərüstü və dövlətlərarası təşkilatlar da transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizə məqsədi ilə strategiyalarını müəyyənləşdirir və antiterror təşəbbüsləri ilə çıxış edirlər. 11 sentyabr hadisələrinə qədər ümumi iqtisadi zonaya malik olmalarına baxmayaraq Avropa dövlətlərinin terrorçuluğa dair milli qanunvericilikləri bir-birindən kəskin şəkildə fərqlənirdi. Bu vəziyyətdə ümumi bir düşmənə qarşı mübarizə aparmaq müşkül məsələ idi və xaotik xarakter daşıyırdı. Daxili qanunvericilikdəki, bu fərqlilikləri aradan qaldırmaq üçün Avropa İttifaqı ölkələri, Dublin Konvensiyasını qəbul etdilər ki, bu da 1977-ci ildə Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilmiş Terrorizmə Qarşı Mübarizə üzrə Avropa Konvensiyası bütün üzv ölkələrin ərazisində tətbiq edilməyi nəzərdə tuturdu (7, s.251; 4, s.92-93). Bununla yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, həm Dublin Konvensiyasının, həm də Terrorizmə Qarşı Mübarizə Konvensiyasının praktiki icrası bəzi çətinliklərlə üzləşdi, çünki ayrı-ayrı ölkələr əsasən bunun terrorizmlə mübarizə qabiliyyətinin itirilməsinə səbəb

ola biləcəyindən çəkinərək ratifikasiya etməkdən imtina etdilər (55, s.292). Praktiki səviyyədə, 1976-cı ildə hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlığını müzakirə etmək və kəşfiyyat məlumatlarını paylaşmaq üçün bir foruma çevrilən TREVI Qrupu (Terrorizm, Radikalizm, Ekstremizm və Zorakılıq) yaradıldı (59, s.130). Bu qrup daxilində ədliyyə nazirləri və Avropa Birliyinin Daxili İşlər Nazirləri kəşfiyyat məlumatları mübadiləsi, terrorçuların qara siyahıları tərtibi, xarici terror təhdidlərinin təhlili, eyni zamanda terrorçuların istintaqa cəlb edilməsi və mühakimə olunmasını nəzərdə tuturdu (47, s.393). 1980-ci illərin ortalarında Qərbi Avropada baş verən bir sıra terror hadisələrindən sonra TREVI qrupu, Avropa İttifaqının sərhədlərində sərhəd nəzarətini yaxşılaşdırmaq və əks-koordinasiya işlərini təşkil edən bir işçi qrupu yaratmaqla terrorçuluqla mübarizədə səylərini artırdı (4, s.93–94).

Hakimiyyət və daxili işlər qurumları arasındakı əməkdaşlıq sahəsində imzalanan Maastrix Müqaviləsi, 1994-cü ilin yanvar ayında Narkotiklərlə Mübarizə Birliyi olaraq məhdud fəaliyyətə başlayan Aİ ölkələrinin polis fəaliyyətlərini əlaqələndirici bir qurum olan Europol'un yaradılmasını təmin etdi (51). Yalnız 1999-cu ilin iyulunda bütün Aİ üzv dövlətləri Konvensiyanı təsdiqlədikdən sonra Europol tam fəaliyyətə başladı (59, s.131). Hazırda Europol Aİ üzv ölkələrində təhqiqat və axtarış fəaliyyətlərini həyata keçirən və eyni zamanda beynəlxalq cinayət təşkilatları haqqında məlumat toplamaq və mübadiləsi aparmaqla məşğul olan Avropa polis təşkilatıdır. Qurumun yaradılması məqsədi beynəlxalq cinayətlərə qarşı mübarizə aparmaqdır. Bunun xaricində, mühüm fəaliyyətləri arasında terrorizm, silah və narkotik qaçaqmalçılığı ilə mübarizə aparır (16, s.206).

Terrorçuların ekstradisiyası sahəsində hüquqi bazanın boşluğunu ardan qaldırmaq üçün 1990-cı illərdə iki mühüm hüquqi sənəd qəbul edilmişdir. Bunlardan biri 1995-ci ilin martında qəbul edilmiş Avropa İttifaqında üzv dövlətlər arasında Sadələşdirilmiş Ekstradisiya Qaydaları haqqında Konvensiya, digəri isə 1996-cı ilin sentyabrında qəbul edilmiş Avropa İttifaqında üzv dövlətlər arasında Ekstradisiya Konvensiyası olmuşdur (56, s.948-957). Hər iki konvensiyanın məqsədi həm Ekstradisiya haqqında Avropa Konvensiyasının (1957), həm də Terrorizmə Qarşı Mübarizə üzrə Avropa Konvensiyasının (1977) icrasını təkmilləşdirmək idi (15, s.21). 1997-ci ildə qüvvəyə minən Amsterdam müqaviləsində isə Aİ ölkələri daxili "azadlıq, təhlükəsizlik və ədalət zonası" yaratmağı öhdələrinə götürdülər (51).

Beləliklə, qəbul olunan qanun layihələrini nəzərdən keçirsək görərik ki, 2001-ci ilin sentyabrına qədər terror təhlükəsi Avropa İttifaqında əsas təhlükəsizlik məsələsi hesab edilmirdi. Aİ-na üzv olan 15 ölkədən yalnız yarısı öz qanunvericiliklərinə terrorçuluğu cinayət kimi tanıyan müddəalar daxil etmişdilər. Bir çox Avropa İttifaqı ölkələrinin terrorizmə qarşı BMT-nin ayrı-ayrı konvensiyalarını imzalamalarına baxmayaraq, əksəriyyəti hələ onları ratifikasiya etməyi planlaşdırdılar. Sentyabrın 11-də Amerika Birləşmiş Ştatlarına edilən terror hücumları Avropa İttifaqında vahid antiterror siyasətinin inkişafına təkan vermişdir.

2001-ci ilin 11 sentyabr hadisələrindən sonra antiterror siyasətinin formalaşdırılması prosesində Avropa İttifaqı bir sıra hüquqi aktlar, strategiyalar, fəaliyyət planları, institusional strukturların yaradılması, hüquq-mühafizə orqanları ilə milli polis xidmətləri arasında əməliyyat da daxil olmaqla, bir sıra tədbirlər planı hazırlamışdır. Terror hadisələrindən dərhal sonra Aİ-nın 15 ölkəsinin ədliyyə və daxili işlər nazirləri bütün antiterror tədbirlərini təsdiqləmişdilər (59, s.132). 21 sentyabr 2001-ci ildə Avropa Şurası fövqəladə iclas keçirmiş, burada əsas diqqət ABŞ-dakı terror hadisələrinə və Aİ-nin transmilli terror təhlükəsinə qarşı atacağı addımlar toplusu müzakirə olunmuşdu.

Nyu-Yorkdakı hadisələrdən sonra diqqəti İslam fundamentalist terrorizmi formasında beynəlxalq terrorizmə qarşı yönəldilmişdi. 11 sentyabr hadisələri Aİ ölkələri arasında daxili işlər və ədliyyə sahəsində əməkdaşlığın inkişafı üçün katalizator rolu oynadı. Qeyd et-

məliyik ki, Avropa daxili milli azadlıq hərəkatları XX əsrin 90-cı illərinin sonlarında terrorizmin ümumi tərifinin tətbiqi, xarici sərhədlərin birgə qorunmasının təşkili və birgə istintaq qruplarının təşkil olunması kimi məsələləri gündəmə gətirmişdi. 9/11 terror aktları planların həyata keçirilməsinə mane yaradan bir çox əngəli aradan qaldırdı. 2001-ci ilin payızında Avropa İttifaqının Brüsseldə keçirilən fövqəladə zirvə toplantısında qəbul edilmiş "Terrorizmə qarşı Fəaliyyət Planı"nda Aİ ölkələri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının rəhbərliyi altında ABŞ, Rusiya Federasiyası, ərəb və müsəlman ölkələrinə terrorizmə qarşı mübarizə üçün daha geniş antiterror koalisiyasının yaradılması çağırışı etmişdilər (16, s.202).

ABŞ-dakı hücumlardan sonra ilk addım 32 cinayətin ətraflı siyahısını ehtiva edən Avropa Şurasının çərçivə qərarı əsasında terrorizmin ümumi tərifini qəbul etmək oldu. Aİ həmçinin 34 terror qrupu birləşməsi və 52 nəfərdən ibarət terror təşkilatlarının siyahısını tərtib etdi (11). Günümüzədək Aİ terror təşkilatlarının "qara siyahısı" daim yenilənir. Belə ki, 2007-ci ilin iyul ayında Yunan "Epanastaticos Agonas" (İnqilab mübarizəsi) qrupu bu siyahıya əlavə olunmuş, əksinə, üç italyan qrupu – "Anti-imperialist ərazi birliyi", "İnqilabi proletar təşəbbüsü üçün birlik" və "Proletar Təşəbbüsü üçün Birlik" siyahıdan çıxarılmışdı. 2009-cu ilin dekabr ayında İspaniya hökumətinin tələbi ilə iki separatçı bask partiyası - Bask Milli Fəaliyyəti və Bask Kommunist Partiyası, həmçinin ETA təşkilatının 13 üzvü siyahıya əlavə edilmişdi.

2003-cü ilin dekabrında Avropa Şurası Solananın rəhbərliyi ilə hazırlanan Avropa Təhlükəsizlik Strategiyasını (ATS) qəbul etdi. ATS ilk dəfə Aİ-nin terrorizm, kütləvi qırğın silahlarının yayılması, regional münaqişələr, habelə mütəşəkkil cinayətkarlığın əsas təhdidi kimi müəyyən edildiyi strateji siyasəti olaraq müəyyənləşdirdi (3).

11 mart 2004-cü ildə Madriddə baş verən terror aktı Avropa İttifaqını terrorizm və mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində əməkdaşlıq sahəsinə qayıtmağa, Aİ ölkələrinin birgə hərəkətlərinin nəticələrini qiymətləndirməyə və yenidən nəzərdən keçirməyə, ikinci tədbirlər paketini - terrorizmə qarşı yeni alətlər qəbul etməyə məcbur etmişdi (59, s.135). Avropa İttifaqı ölkələri arasında qarşılıqlı fəaliyyətin qeyri-kafi effektivliyi məsələsi 2004-cü ilin martında Brüsseldə keçirilən Avropa Şurasının yaz sammitində diqqət mərkəzində olmuşdu.

Yuxarıda qeyd olunanları ümumiləşdirəsək, Aİ 11 sentyabr hadisələrindən daha əvvəl, hətta Maastrixt sazişinə qədər terrorizmlə mübarizə mövzusunda digər təşkilatlarla müqayisədə daha güclü bir ortaq strategiya müəyyənləşdirə və onu inkişaf etdirə bilmişdi. 1992-ci il Maastrixt sazişinin qüvvəyə minməsi, La Gomera Bəyannaməsi, Amsterdam müqaviləsi və Tampere Zirvə Toplantısı Qərarlarının qəbul edilməsi ilə birlikdə Avropa İttifaqı terrorçuluqla mübarizə mövzusunda üzv ölkələri əhatə edən ortaq terrorla mübarizə strategiyasının inkişaf etməsinə nail olmuşdu (4, s.28-29). 11 sentyabrdan sonra isə Avropa İttifaqı transmilli terrorçuluqla mübarizə istiqamətində olan cəhdlərini artırmış, 2001-ci ildə Terrorizmlə Mübarizə Tədbirlər Planını, 2003 və 2005-ci illərdə Terrorizmlə Mübarizə Strateji Sənədini, 2010-ci ildə isə Stokholm və Fəaliyyət halındakı Aİ Daxili Təhlükəsizlik Strategiyasını qüvvəyə minmişdir (54, s. 4-8).

Hazırda Avropa İttifaqında "terror cinayətləri" dedikdə bir neçə cinayət əməlləri xüsusən nəzərdən keçirilir. Avropa İttifaqında terrorçuluqla mübarizəyə dair qəbul edilmiş qanunların və qərarların təhlili göstərir ki, terror cinayətləri bir neçə kateqoriyaya bölünür:

- girov götürmə;
- təyyarələrin ələ keçirilməsi;
- silah təchizatı və ya istifadəsi;
- bir hökumət və ya ictimai obyektin, nəqliyyat, kommunikasiya sistemlərinin böyük bir hissəsinin məhvinə səbəb olan aktların həyata keçirilməsi;
- su tədarükünün və təchizatının sıradan çıxarılmasına yönəlmiş fəaliyyət;
- məlumat, maddi qaynaqlar və maliyyələşdirmə daxil olmaqla terror qrupunun

fəaliyyətində iştirak etmək, bu iştirakın qrupun cinayət fəaliyyətinə kömək edəcəyini bilmək və s. (2, s.70)

1975-ci il tarixli Helsinki Yekun Aktında bilavasitə terrorizmlə bağlı bir maddə olmasa da (20, s.62) Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı (ATƏT) transmilli terrorçuluqla mübarizəyə əhəmiyyətli töhfələr verir. Təşkilatın terrorçuluq anlayışına ilk dəfə yer verdiyi sənəd 1983 tarixli Madrid ikinci nəzərdən keçirmə iclası yekun sənədi olmuşdur. Sənəddə yazılmışdı ki, iştirakçı dövlətlər terroru, o cümlədən beynəlxalq münasibətlərdə terroru günahsız insan həyatını təhlükəyə atmaq və ya insan hüquqlarını, əsas azadlıqlarını təhdid edən bir hadisə kimi qınayır, onunla mübarizə üçün qətiyyətli tədbirlərin görülməsinin vacibliyini vurğulayırlar. Terror aktlarının qarşısının alınması və onlara qarşı mübarizə üçün həm milli səviyyədə, həm də beynəlxalq əməkdaşlıq yolu ilə təsirli tədbirlər görmək əzmlərini ifadə edirlər (9, s.4). ATƏT üzv dövlətləri sənədin qəbulundan dövrümüzə qədər keçirdiyi bütün görüşlərində terrorizm məsələsini də müzakirə etmişlər (47, s.385). 1999-cu ilin noyabrında İstanbulda 54 ölkənin iştirakı ilə toplanan ATƏT-in Zirvə Görüşündə Avropa Təhlükəsizlik Xartiyası qəbul edilmiş, ATƏT-in qloballaşma dövründəki prioritetlərini və həyata keçirməyi hədəf seçdiyi çox tərəfli əməkdaşlığın dinamikalarını müəyyənləşdirilmişdir.

Transmilli terrorçuluqla mübarizədə ATƏT-in rolu ilə bağlı 2002-ci il aprelin 12-də ATƏT Daimi Şurasının iclası keçirilmişdi. İclasda terrorizmin qarşısının alınması və terrorizmə qarşı mübarizə üzrə ATƏT sədrinin şəxsi nümayəndəsi Yan Troyeborq (Danimarka), ATƏT təsisat və qurumlarının rəhbərləri çıxış etmişdilər. Müzakirələrdə Azərbaycan Respublikasının nümayəndəsi çıxış edərək ölkəsinin terrorizm-dən əziyyət çəkdiyini, terrorizmə qarşı mübarizəyə hazır olduğunu bildirmişdi (24, s.407). Məhz bu iclasda 2002-ci ilin dekabr ayında Porto şəhərində keçiriləcək ATƏT Nazirlər Şurasının növbəti iclasında terrorçuluqla bağlı xüsusi bir sənədin qəbul olunmasını məqsədəuyğun hesab edilmişdi. Terrorçuluğa qarşı mübarizə məsələləri ATƏT Xarici İşlər Nazirləri Şurasının 2002-ci il dekabrın 6-7-də Portoda keçirilmiş 10-cu görüşündə müzakirə edilmişdi (24, s.408).

Terrorçuluq və onun müxtəlif təzahürləri ilə mübarizə məsələsi Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı tərəfindən sonrakı illərdə qəbul edilmiş müxtəlif bəyanatlarda da əksini tapmışdır.

2002-ci ildə qəbul edilmiş Berlin bəyanatında terrorla mübarizə ilə bağlı bir sıra məqamlar əksini tapmışdır. Bu bəyanatda XXI əsrin çağırışlarına xüsusi diqqət yetirilmiş, terrorizmlə mübarizə və insan hüquqları məsələsinə toxunulmuşdu (1).

Sui-qəsd xarakterli terrorçuluqla mübarizə isə 2005-ci ildə qəbul edilmiş ATƏT-in Vaşinqton Bəyanatında öz əksini tapmışdı. Bu sənəddə də terrorçuluqla mübarizə və insan hüquqlarının qorunması məsələsi əsas diqqət yetirilən mövzulardan biri olmuşdu (57, s.44).

2006-cı ildə qəbul edilmiş ATƏT-in Brüssel Bəyanatında terrorizmlə mübarizənin gücləndirilməsi ilə bağlı qərar əksini tapmış (18, s.172), 2010-cu ildə qəbul edilmiş Osla Bəyanatında isə Əfqanıstanda terrorçuluqla mübarizə, narkotik vasitələrin istehsalı və ticarəti ilə bağlı məsələlər əksini tapmışdı. Məlumdur ki, bu cür fəaliyyətlər həm də transmilli terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə xidmət edirdi. Bu baxımdan bunun qarşısının alınması üçün addımların atılması zəruri hesab edilirdi. Məlumdur ki, transmilli terror təşkilatlarının fəaliyyəti üçün qeyri-qanuni mühacirət mühüm əhəmiyyətə malikdir. Osla Bəyanatında bu məsələnin qarşısının alınması istiqamətində də üzv dövlətlərin qətiyyəti ifadə edilmişdi (34, s.83).

2011-ci ildə keçirilən Belqrad toplantısı terrorizmə səbəb olan zorakı eksterizmə və radikallaşmaya qarşı mübarizə məsələlərinin müzakirəsi ilə yaddaqalan olmuş, bu məsələlər üzv dövlətlər tərəfindən qəbul edilən Belqrad Qətnaməsində də öz əksini tapmışdı (40, s.10-12).

2012-ci ildə ATƏT-in qəbul etdiyi Monako Bəyanatında terrorçuluğa səbəb olan zorakı ekstremizmə və radikallaşmaya qarşı mübarizə

məsələlərindən bəhs olunmuşdu. Bununla yanaşı təşkilat bu bəyanatında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qlobal Antiterror Strategiyasına dəstəyini ifadə etmişdi (29, s. 46-48, 50-53).

2014-cü ildə qəbul edilən Bakı bəyannaməsində terrorizm və radikalizmlə mübarizənin önəmi, terrorçuların immiqrasiyası nəticəsində terrorizm və radikalizm təhlükələrinin artmasından narahatlıq ifadə olunmuş və ATƏT-ə üzv ölkələr bu təhlükələrin qarşısının alınmasında təşkilatın rolunun artırılması üçün əlavə tədbirlər görmək imkanlarını nəzərdən keçirmənin vacibliyi vurğulanmışdı. Həmçinin informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının terror məqsədləri üçün, habelə terrorçuluğa çağırış, onun maliyyələşdirilməsi və terrorçuların ələ alınması üçün istifadə olunmasında artan tendensiyalardan narahatlıq bildirilir və bunun qarşısını almaq üçün bütün lazımi tədbirlər görməyə və üzv dövlətlərin bu tədbirləri milli qanunvericiliyə, beynəlxalq hüquqa və ATƏT çərçivəsində götürülən siyasi öhdəliklərə uyğun təmin etmələri üçün çağırış edilmişdi (5, s.25-27).

Terrorizmə qarşı mübarizədə ATƏT-in rolunun gücləndirilməsi ilə bağlı qərar ATƏT-in 2017-ci il Minsk Bəyanatında əskini tapmışdı (28, s.35-38). Bir il sonra qəbul edilən Berlin Bəyanatında isə terrorizm, zorakı ekstremizm və radikalizmə qarşı mübarizə məsələləri yenidən gündəmə gətirilmişdi (6, s.27-33). 2020-ci ilin dekabrında Albaniyanın paytaxtı Tiranada keçirilən ATƏT Nazirlər Şurasının toplantısında mütəşəkkil transmilli cinayətkarlığa qarşı mübarizə ilə bağlı xüsusi bəyanat qəbul edilmişdi (14).

Qəbul olunmuş bu bəyanatlarla yanaşı ATƏT-in 2012-ci ildə Terrorla mübarizə üzrə çərçivə sazişi imzalamışdır. Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlər 2012-ci il Dublin konfransının yekunu olaraq dekabr ayının 7-də ATƏT-in terrorizmə qarşı mübarizədə qlobal səylərə verdiyi töhfənin profilini kəskinləşdirmək üçün mühüm addım atmışdılar. 57 iştirakçı dövlətin hamısı 1063 nömrəli qərar ilə ATƏT-in Terrorizmə Qarşı Mübarizə üzrə Birləşdirilmiş Çərçivə sazişini imzalamış və sənəd sonrakı dövrdə ATƏT-in terrorizmə qarşı mübarizəyə töhfə vermək üçün bir yol xəritəsi rolunu oynamışdı (13). Birləşdirilmiş Çərçivə sazişi yalnız ATƏT-in icra orqanları üçün yeni bir istiqaməti müəyyənləşdirməmiş, eyni zamanda transmilli terrorçuluqla mübarizə siyasətinin gücləndirilməsi məqsədi ilə əsas tərəfdaşlar və təşkilatlarla daha diqqətli və möhkəmləndirilmiş əməkdaşlığa imkan yaratmışdı.

Terrorçuluğun transmilliləşməsi ilə paralel, terror anlayışının islam fundamentalizmi ilə əlaqələnməsi və ya əlaqələndirilməsi müsəlman ölkələrini narahat edən bir məsələyə çevrilmişdir. Müsəlman dövlətlərinin İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (əvvəlki adı: İslam Konfransı Təşkilatı – S.R.) çərçivəsində bu məsələ ilə bağlı rəsmi mövqeyi konvensiyalarda, qətnamələrdə və müxtəlif bəyannamələrdə, habelə təşkilatın baş katibinin bu məsələ ilə bağlı dəyişməz mövqeyində təsdiqlənmişdir ki, bu da ciddi narahatlığı və bu qurumun beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə iştirak etməyə hazır olduğunu göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, 1969-cu ildə yaradılmış və ilk iclası 1970-ci ildə Səudiyyə Ərəbistanının Ciddə şəhərində keçirilmiş İKT/İƏT özünü transmilli bir ümmətin xeyrinə işləyən panislamist bir təşkilat elan etmişdi (21, s.321-326). Təşkilat, müsəlman ölkələrinin və BMT-də müşahidəçilərin rəsmi mövqeyini ifadə edən bir platformadır. Bu baxımdan İƏT-in transmilli terrorçuluqla mübarizədəki mövqeyinin öyrənilməsi, habelə bu fenomenin İslam hüququ və siyasi düşüncə çərçivəsində qiymətləndirilməsi müasir dövrün çox aktual mövzularından biridir. Terrorizm fenomeni, ona qarşı mübarizə metodları və üsulları İƏT qətnamələrində, bəyannamələrində və müxtəlif sənədlərində öz əksini tapmışdır. Günümüzə qədər İKT/İƏT-in transmilli terrorçuluqla mübarizə ilə bağlı qəbul etdiyi bir sıra mühüm sənədlər vardır. Təşkilatın Nazirlər Şurasının 1992-ci ildə qəbul etdiyi Kəraçi qətnaməsində antiterror komitəsi yaradılması, BMT-nin himayəsi altında antiterror konfransının çağırılması təklifləri irəli sürülmüşdü. Qətnamədə

nəzərdə tutulurdu ki, növbəti görüş üçün terrorla mübarizə haqqında qərar planı hazırlansın (60, s.53).

1994-cü ildə qəbul edilən Terrorizmə münasibətdə İKT-nin Davranış Kodeksində terrorizmi bütün təzahürlərini qınanması, terrorçulara hər hansı bir maliyyə dəstəyinin qeyri-qanuniliyinin qəbul edilməsi, terrorizmlə mübarizədə üzv dövlətlər arasında məlumat mübadiləsinin inkişafı məsələləri əksini tapmışdı (60, s.53). Bununla belə kodeks hüquqi baxımdan məcburi sənəd xarakteri daşımırdı. Lakin bu sənəd 1999-cu ilin iyul ayının 1-də Burkino-Fasoda qəbul edilmiş və 2002-ci ilin noyabrında qüvvəyə minmiş Beynəlxalq Terrorçuluqla Mübarizə üzrə İslam Konfransı Təşkilatının Konvensiyasının hazırlanmasına əhəmiyyətli təsir göstərmişdir (32). Qeyd olunduğu kimi, konvensiya 2002-ci ilin 7 noyabrında texniki cəhətdən qüvvəyə minmiş olsa da, buradakı bəzi müddəaların genişliyi onun təsirli bir vasitə kimi sonradan effektiv tətbiqinə mane olmuşdur. Buna baxmayaraq Konvensiya, təşkilatın terrorla mübarizə mövzusunda razılaşdırılmış institusional yanaşmasının ifadə edilməsi və regional terrorizmlə əlaqəli normaların inkişaf etdirilməsi baxımından vacib bir hüquqi mənbə rolunu oynamışdır.

1999-cu il Konvensiyası ilə əlaqədar rast gəlinən bu və digər problemləri nəzərə alaraq İƏT 2016-cı ildə mövcud əməkdaşlığın səviyyəsini yüksəltmək və gücləndirmək üçün əlavə protokollar qəbul etmiş, habelə 1999-cu il Konvensiyasının müddəalarına edilən dəyişikliklərə baxılacağını elan etmişdir.

2002-ci ildə Kuala Lumpurda İKT-nin Beynəlxalq Terrorçuluq haqqında Bəyannaməsi qəbul edilmişdi (33). Bu elə bir dövrə təsadüf edirdi ki, dünyada terrorçuluğu, xüsusən qlobal terrorçuluğu ciddi-cəhdlə islama bağlamaq cəhdləri müşahidə olunur, bu isə Qərbdə islamofobiyanın daha güclənməsinə rəvac verirdi. Kuala Lumpur bəyannaməsində terrorla İslam arasında hər hansı bir əlaqənin olmadığı vurğulanmış, BMT-nin himayəsi altında beynəlxalq birliyin terrorun bütün təzahürlərinə terrorizmə qarşı birgə strategiya hazırlamasının zəruriliyi qeyd olunmuş, və bu barədə təklif irəli sürülmüşdü. Sənəddə həmçinin beynəlxalq terrorizmlə mübarizədə İKT dövlətləri arasında əməkdaşlığın və koordinasiyalı fəaliyyətin gücləndirilməsi, müxtəlif sivilizasiyalar, mədəniyyətlər və inanclar arasında dialoq və anlaşmanın gücləndirilməsi məsələləri ilə məşğul olan 13 ölkədən ibarət İƏT Terror Komitəsinin yaradılması da nəzərdə tutulmuşdu (60, s.53).

İKT-nin fəal üzvü olaraq terrorçuluqla İslamın eyniləşdirilməsi məsələlərində Azərbaycan dövləti də zaman-zaman narahatlıqlarını ifadə etmiş, buna qarşı etiraz səsini ucaltmışdı. 2005-ci ilin dekabrında Məkkədə İslam Konfransı Təşkilatının üçüncü fövqəladə zirvə toplantısında iştirak edən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev demişdi: "...biz beynəlxalq terrorizmi İslam dini ilə əlaqələndirənlərə qəti etirazımızı bildiririk. Belə bir tezis tamamilə səhvdir, əsassızdır və qəbuledilməzdir...". (17, s.186)

2006-cı ildə qəbul edilmiş Bakı Qətnaməsində terrorizmin müəyyənləşdirilməsi üçün BMT-nin himayəsi altında konfrans çağırılması təklifi irəli sürülmüşdü. Bu prosedurun sürətləndirilməsi barədə İƏT ölkələrinə müraciət ünvanlanmış, 1999-cu il Konvensiyasının üzv dövlətlər tərəfindən ratifikasiyası müzakirə edilmişdi. Azərbaycanlı tədqiqatçı Səidə Quliyeva yazır ki, İKT ölkələri turizm nazirlərinin 2006-cı il sentyabrın 12-də Bakıda keçirilən V konfransında da terrorizmin, separatizmin bütün təzahürlərinə qarşı mübarizə məsələlərinə toxunulmuş, onun pislənməsi qərara alınmışdı (25, s.360-365).

2014-cü ilin noyabrında Ciddədə keçirilən İƏT İnsan Hüquqları Komissiyasının 6-cı iclasında bir daha İslamın ekstremizm və zorakılıqla əlaqələndirilməsinin yanlış olduğu vurğulanmışdır. Qeyd olunmuşdu ki, ekstremizmin kökləri dini savadsızlıqda, siyasi və sosial ədalətsizlikdə təcəssüm olunmuşdur, onun İslamla heç bir əlaqəsi yoxdur. Burada həmçinin dünya mediasına İslam dünyasında baş verən hadisələri, müasir ekstremizm İslam dini ilə əlaqəsinin əsassızlığını obyektiv və

qərəzsiz şəkildə işıqlandırması üçün çağırış edilmişdi (60, s.53).

Sonrakı illərdə İƏT 2015-ci ildə yaradılmış Terrorizmə Qarşı İslam Hərbi İttifaqı ilə beynəlxalq sülh və təhlükəsizliyi təmin etmək üçün terrorla mübarizədə razılaşma əldə edilmişdi. İƏT-in bu barədə açıqlamasında bildirilirdi ki, razılaşma tərəflər arasında əməkdaşlığı artırmaq, beynəlxalq sülhə və təhlükəsizliyə töhfə vermək və terror səylərinə qarşı mübarizə məqsədi daşıyır. Qeyd etmək lazımdır ki, Terrorizmə Qarşı İslam Hərbi İttifaqı Səudiyyə Ərəbistanının rəhbərliyi ilə İslam ölkələrini təhdid edən "bütün terror qruplaşmaları" ilə mübarizə məqsədi ilə yaradılmışdı (23).

Aparılan təhlillər göstərir ki, müasir dünyada əhəmiyyətli terror təhlükəsi ilə üzləşən dövlətlərin əksəriyyəti məhz İƏT-ə üzv dövlətləridir. Bu ölkələrin bəzilərində terror qruplaşmalarının misli görünməmiş bir fəaliyyəti mövcuddur ki, bu da onların təhlükəsizliyini deyil, həm də dövlətçiliyin mövcudluğunu təhdid edir. Terror təhlükəsi barədə məlumatlı olmağa və bununla mübarizə aparmağın zəruriliyinə baxmayaraq İƏT-də fikir və mövqelərin vəhdəti problemi olduqca aktualdır. Üzv dövlətlərin geosiyasi ambisiyaları və təşkilatın terrorizmə ikili yanaşma mövqeyi sayəsində təşkilat hələ də təsirli kollektiv təsir mərkəzi və vacib beynəlxalq qərarların qəbul ediləcəyi bir qurum hesab edilmir.

Yuxarıda transmilli terrorçuluğa qarşı fəaliyyəti təhlil olunan qlobal və regional təşkilatlarla yanaşı, Müstəqil Dövlət Birliyi, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası, Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatı və bir sıra digər təşkilatlar çərçivəsində də transmilli terrorçuluqla mübarizə məsələləri müzakirə olunur, bəyannamə, qərar, qətnamə və digər sənədlər qəbul edilir.

Beynəlxalq təşkilatların və təhlükəsizlik institutlarının transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizə təşəbbüslərinin, metodlarının tədqiqi, bu fəaliyyətlərin nəticələrinin təhlili bir sıra qənaətlərə gəlməyə imkan verir.

İlk növbədə aydın olur ki, terrorçuluqla mübarizə məsələləri XX əsrin 70-ci illərindən etibarən, transmilli terrorçuluqla mübarizə məsələləri isə 2001-ci ildən sonra beynəlxalq təşkilatların gündəminə daxil olmuşdur. Bu baxımdan transmilli terrorçuluq ayrı bir məhfum olmayıb terrorçuluğun yeni və daha təhlükəli bir fazası kimi qiymədləndirilmişdir.

İkincisi, dövlətlərin transmilli terrorçuluq və terror təşkilatları anlayışlarına yanaşması fərqli olduğu kimi, beynəlxalq təşkilatların, təhlükəsizlik institutlarının da bu anlayışlara yanaşması konkret deyildir, təşkilatların maraq və mənafelərinə uyğun olaraq dəyişkəndir. Ən böyük problemlərdən biri məhz ondan ibarətdir ki, dünyada transmilli terrorçuluğun hər kəs tərəfindən, bütün beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul edilən vahid tərifi belə yoxdur.

Üçüncüsü, transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizə məsələləri BMT toplantılarında, bu təşkilat tərəfindən qəbul edilən müxtəlif sənədlərdə, qərar və qətnamələrdə, konvensiyalarda öz əksini tapsa da, bir çox hallarda qərarların tətbiqetmə və məcburetmə mexanizmləri işləmir. Bəzi ölkələrə qarşı terror hücumlarına münasibətdə kəskin reaksiyalar verildiyi halda, digər ölkələr münasibətdə bu reaksiyalar gecikir, transmilli terrorçuluğun qarşısının alınması üçün əməli addımlar atılmır. Məhz bu səbəbdəndir ki, son dövrlərdə müxtəlif dövlətlər tərəfindən BMT-də islahatların zəruriliyi ilə bağlı çağırışlar edilir.

Dördüncüsü, dünyada transmilli terrorçuluğun Avropa və Atlantik məkana qarşı fəaliyyətlərinin qarşısının alınmasında NATO-nun danılmaz rolu vardır. Müəyyən maraq və məqsədlər uğrunda birləşmiş ölkələrin hərbi-siyasi təşkilatı olan NATO-nun transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizəsi məhz bu cəhətdən məhdud xarakter daşıyır. Onun transmilli terrorçuluqla mübarizədə tətbiq etdiyi metodlar və vasitələr əsasən ABŞ və Avropa dövlətlərinin mənafelərinin müdafiəsinə yönəlmişdir. Hətta bəzi hallarda NATO öz üzvü olan Türkiyə kimi dövlətin belə transmilli terrorçuluqla mübarizəsinə yetərli dəstək vermir və ya buna ikili standartlardan yanaşır.

Beşincisi, Avropa məkanında təhlükəsizliyə və əməkdaşlığa cavabdeh olan bir

qurum kimi ATƏT-in çoxsaylı sənədlərində və bəyanatlarnda transmilli terrorçuluqla mübarizə məsələləri, metodları öz əksini tapmışdır.

Altıncısı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı da transmilli terror təşkilatlarının fəaliyyətinin nəticələrindən ən çox əziyyət çəkən ölkələri birləşdirən təşkilat olaraq ona qarşı mübarizə aparır. Bu təşkilat həmçinin çalışır ki, dünyada terrorçuluq və İslam anlayışlarının eyniləşdirilməsi yönündə bəzi ölkələrin apardığı məqsədyönlü qara təbliğatın qarşısını alsın. Terrorçuluğun səbəbinin İslam dini deyil, savadsızlıq və cahilli olduğunu, terrorçuların dininin olmadığını göstərsin. Təhlillər özünü panislamist bir təşkilat elan etmiş İƏT-in də fəaliyyətində transmilli terrorçuluğa münasibətdə bəzi hallarda ikili standartların olduğunu deməyə əsas verir. Bu təşkilatın transmilli terrorçuluğa qarşı mübarizəsini digərlərindən fərqləndirən əsas məqamlardan biri isə qlobal bəlaya qarşı mübarizədə siyasi, hüquqi, hərbi vasitələrlə yanaşı mənəvi-təbliğati metodlardan da istifadəni zəruri hesab etməsindədir. Təhlillər göstərir ki, məhz bu cür metodlardan istifadə transmilli terrorçuluğun təzahürlərinin deyil, onun köklərinin aradan qaldırılmasına imkan verə bilər.

Ədəbiyyat:

1. 2002 Berlin declaration of the OSCE Parliamentary Assembly and resolutions adopted during the Eleventh annual session. –Berlin: Organization for Security and Co-operation in Europe, -2002. -30 p.
2. Aksoy, E. International terrorism in the age of globalization: / a master’s thesis/, -Ankara, -2002, -90 s.
3. A Secure Europe in a Better World - a European Security Strategy. Adopted by the European Council on December 12,2003. Brussels // European Council. -Mode of access:http://ue.eu.int/uedocs/crnsUpload/78367.pdf
4. Baker-Beall C. The European Union’s ‘Fight against Terrorism’: A Critical Discourse Analysis :/ Submitted in partial fulfilment of the requirements for the award of Doctor of Philosophy / Loughborough University, 2010. -259 p.
5. Baku declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the Twenty-third annual session. –Baku: Organization for Security and Co-operation in Europe, -2014. -62 p.,
6. Berlin declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the at the Twenty-seventh annual session. –Berlin: Organization for Security and Co-operation in Europe PA, -2018. -74 p.
7. Cardona, M. The European Response to Terrorism // Terrorism and Political Violence. - 1992. - Vol.4. , Iss.4. –p. 244-254
8. Civil Emergency Planning Crisis Management Arrangements: [Electronic resource] / PIIT.ORG.PL. -2013. URL: www.piit.org.pl/__data/assets/pdf_file/0021/13827/AC_98EAPCD20130005.pdf, -42 p.
9. Concluding Document of the Madrid Follow-Up Meeting of the CSCE. Madrid, 6 September 1983: [Electronic resource] / CVCE.EU. URL: www.cvce.eu/content/publication/2005/10/6/3303eb93-69f6-4f37-aa1c-dadac0ad6f11/publishable_en.pdf. -18 p
10. Cordesman, A.H., International Cooperation in Counterterrorism: Redefining the Threat and the Requirement /A.H.Cordesman. – Washington: CSIS, -2010. -44 s
11. Council Common Position 2002/402/CFSP // Official Journal of the European Union. - 2002. - L 139. - May 29th.
12. Dadaşova, R.B. Beynəlxalq münasibətlərin müasir problemləri və BMT / R.B.Dadaşova. –Bakı: Təknur, -2012. -183 s.
13. Decision No. 1063 OSCE Consolidated framework for the fight against terrorism: [Electronic resource] / The official site of the OSCE, -2012. URL: www.osce.org/files/f/documents/7/5/98008.pdf

14. Declaration on strengthening co-operation in countering transnational organized crime: [Electronic resource] / The official site of the OSCE, -2020. URL: www.osce.org/files/f/documents/e/5/479768.pdf
15. Den Boer, Monica and Monar, Jorg. Keynote Article: 11 September and the Challenges of Global Terrorism to the EU as Security Actor // The European Union: Annual Review of the EU 2001/2002. Ed. by Edwards, Geoffrey and Wiessala, Georg. - Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2002. –pp. 11-28.
16. Demirci, S. Terörizme Karşı Mücadele Modelleri // Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2(2): 193-212
17. Əliyev, İ.H. İnkişaf məqsədimizdir: [104 cilddə]/ İ.H.Əliyev. 14-cü kitab. –Bakı: Azərnəşr, -2013. -408 s.
18. Fourteenth Meeting of the Ministerial Council 4 and 5 December 2006 Statements and declarations by the Ministerial Council Decisions of the Ministerial Council Rules of Procedure of the Organization for Security and Co-operation in Europe Statements by the Chairman-in-Office and delegations Reports to the Ministerial Council. –Brussels: Organization for Security and Co-operation in Europe, -2006
19. Hartmann, J. International instruments related to the prevention and suppression of international terrorism: /Theses/ - Durham University, -2006, - 153 p.
20. Helsinki Final Act. 1 August 1975. [Electronic resource]/ The official site of OSCE. – 2021. URL:www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf.
21. İslam Konfransı Təşkilatının nizamnaməsi.– Heydər Əliyev və Şərq. 6 cilddə. İKT dövlətləri. V kitab
22. Istanbul summit reader’s guide/ NATO. - –Brussels, -2004. -136 p
23. Joint Statement on the Formation of the Islamic Military Alliance: [Electronic resource] / The official site of Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia in USA, - 2017. URL: https://embassies.mofa.gov.sa/sites/usa/EN/PublicAffairs/Statements/Pages/Joint-Statement-on-the-Formation-of-the-Islamic-Military-Alliance.aspx
24. Qasımlı, M.C. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti (1991-2003): [İki cilddə] /M.C.Qasımlı. II hissə. –Bakı, -2015. -640 s.,
25. Quliyeva, S. Islam Konfransi Təşkilatı: yaranması və formalaşdirilması // “Dirçəliş-XXI əsr” - 2008. - № 124 - 125.
26. Lisbon Summit Declaration: [Electronic resource] / The Offical Site of NATO. - 2010. 20 November. URL: www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm
27. Messmer, W. B., Yordan, C. The origins of United Nations’ global counter-terrorism system // Historia Actual Online, -2010. Núm. 22, -p. 173-182
28. Minsk declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the Twenty-sixth annual session. –Minsk: Organization for Security and Co-operation in Europe PA, -2017. -58 p
29. Monaco declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the Twenty-first annual session. -Monaco: Organization for Security and Co-operation in Europe PA, -2012. -75 p.
30. NATO’s policy guidelines on counter-terrorism: [Electronic resource] / The Offical Site of NATO. -2012, May 21. URL: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87905.htm
31. Nəsirov, E. X. ABŞ və beynəlxalq terrorizm problemi:/ siyasi elmlər doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş diss./ -Bakı: Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası, -2010. -320 s.
32. Organization of the Islamic Conference (OIC), Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism: [Electronic

resource] / Refworld, -1999, 1 July. URL: www.refworld.org/docid/3de5e6646.html. -17 p.

33. Organization of the Islamic Conference (OIC), Kuala Lumpur Declaration on International Terrorism: [Electronic resource] / The offfical site of the OİC, -2002, April 3. URL: www.oic-oci.org/english/conf/fm/11_extraordinary/declaration.htm.
34. OSLO declaration of the OSCE Parliamentary Assembly and resolutions adopted at the Nineteenth annual session. –Oslo: Organization for Security and Co-operation in Europe PA, -2010.
35. Puhl, D. Emerging Security Challenges: An Introduction // Connections, Vol. 15, No. 2, -2016, -pp. 5–7. J
36. Rabbat, P.J. The Role of the United Nations in the Prevention and Repression of International Terrorism // A War on Terror? The European Stance on a New Threat, Changing Laws and Human Rights Implications/ Ed. M. Wade, A. Maljevic. -New York: Springer, -2010. –p. 81-106.
37. Resolution 1269 (1999)/ Adopted by the Security Council at its 4053rd meeting, on 19 October 1999 [Electron resource] / United Nations Digital Library. -1999. URL: https://digitallibrary.un.org/record/287509. -2 p.,
38. Resolution 2170 (2014) // Adopted by the Security Council at its 7242nd meeting, on 15 August 2014. –New York: UN publications. -2014. -7 p.
39. Resolution 2482 (2019) // Adopted by the Security Council at its 8582nd meeting, on 19 July 2019. –New York: UN publications. -2019. – 7 p
40. Resolutions of the OSCE Parliamentary Assembly adopted at the twentieth annual session. –Belgrade: Organization for Security and Co-operation in Europe PA, -.2011. -54 p.
41. Saul, B. Definition of „Terrorism‟ in the UN Security Council: 1985–2004 // Chinese Journal of International Law , Vol. 4, No. 1, -2005,s.155-170., p. 164.
42. Scharf, M.P. Defınıng Terrorısm As The Peacetıme Equıvalent Of War Crımes: Problems And Prospects // Case Western Reserve Journal of International Law,Vol. 36, No.2; -2004
43. Schmitt, M. N., The North Atlantic Alliance and Collective Defense at 70: Confession and Response Revisited // 34 Emory Int'l L. Rev. 85, -2019. –p. 85-120.
44. Semercioğlu, H. Uluslararası terörizmde küresel işbirliği: bir ütopya // Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 34, Sayı 2, -201. -s. 97-114
45. Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson: [Electronic resource] /NATO Online Library. -2001, October 02. URL: www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm
46. Terrorism and the Emergence of New Threats: [Electron resource]/ NATO Handbook, -2002, Nobember 24. URL: www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0106.htm.
47. Türkiye ve Terrörizm / Türkiye Barolar Birliği. Ankara: Şen matbaa. -2006. -634s.
48. The North Atlantic Treaty // Washington D.C. - 4 April 1949: [Electronic resource] / The Offical Site of NATO. -2019. 10 april. URL: www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm.
49. The Prague summit and NATO’s transformation / NATO. –Brussels: Nato Public Diplomacy Division, -2003. -110 p.
50. The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy // Resolution adopted by the General Assembly on 8 September 2006 . –New York: UN publications. -2006. – 9 p.
51. Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Related Acts // Official Journal of the European Union. - 1997. - c 340. -November 10th.
52. UN Security Council Resolution 1540 (2004) : [Electronic resource] / The official

site of UN. – 2004. URL: www.un.org/disarmament/wmd/sc1540/
53. Van Leeuwen, M. NATO and the War on Terror // Atlantisch Perspectief, Vol. 41, No. 3, -2017.
54. Voronova, S. Understanding EU counter-terrorism policy // European Parliamentary Research Service, PE 659.446. – 2021, January. -p. 1-12, p. 4-8.
55. Zagari, M.P.M. Combating Terrorism: Report to the Committee of Legal Affairs and Citizens' Rights of the European Parliament // Terrorism and Political Violence. - 1992. - Vol.4. - lss.4. –p. 288-300
56. Warbrick, C., McGoldrick, D., Mackarel, M., & Nash, S. I. Extradition and the European Union // International and Comparative Law Quarterly, -1997. 46(4),
57. Washington DC declaration of the OSCE Parliamentary Assembly and resolutions adopted at the Fourteenth annual session. - Washington DC: Organization for Security and Co-operation in Europe, -2005.
58. Борьба с терроризмом и защита прав человека. Руководство /Джонатан Купер. –Warsaw: БДИПЧ ОБСЕ, -2009. - 312 с.
59. Веселовский, С. С. Многостороннее сотрудничество в борьбе с транснациональным терроризмом: / Дис. на соискание ученой степени кандидата политических наук/ - Москва: Московский государственный институт международных отношений (университет) МИД РФ, - 2007. -208 с.
60. Насир, Х. Дж. Отношение Исламских институтов к борьбе с международным терроризмом // Сравнительная политика . 2017 Т.8, №4, с. 42-59
61. Новосколцева, Л. Роль международных организаций в предотвращении и противодействии международному терроризму // ASO.A.5(1)/2015.-с. 116-132.
62. Резолюция Совета Безопасности ООН. S/RES/1373 (2001) // принятая Советом Безопасности на его 4385-м заседании 28 сентября 2001 года. -New-York, - 2001. URL: www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_russian.pdf//. -4 с.

Açar sözlər: *terrorçuluq, antiterror, beynəlxalq təşkilatlar, BMT, NATOAnti-terrorist initiatives, methods and results of international organizations and security institutions*

Sama Rzayeva
Former Ph.D. student of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

ANTI-TERRORIST INITIATIVES AND METHODS OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND SECURITY INSTITUTES AND THEIR RESULTS

ABSTRACT

Defining a strategy to combat terrorism and ensuring international security are shaped by norms based on cooperation and international organizations. Both states and international institutions combat this threat through cooperation within ratified bilateral agreements and international organizations. International organizations are one of the most important non-governmental actors in the fight against terrorism. Based on their experience in various areas of security, development, and international cooperation, they can exert a certain influence on states in the fight against terrorism. It should also be considered that the emergence of international organizations was directly related to the inability of national states to perform a single regulatory function in the regulation of regional and transnational processes. In this regard, international institutions' global action programs and multilateral mechanisms are the most effective tool in the fight against terrorism, although not complete.

Keywords: *terrorism, anti-terrorism, international organizations, UN, NATO*

Сяма Рзаева
Бывший диссертант Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики

АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКИЕ ИНИЦИАТИВЫ, МЕТОДЫ И РЕЗУЛЬТАТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ИНСТИТУТОВ БЕЗОПАСНОСТИ

РЕЗЮМЕ

Определение стратегии борьбы с терроризмом и обеспечение международного порядка формируются нормами, основанными на сотрудничестве, и международными организациями как государства, так и международные институты вместе ведут борьбу с этой угрозой посредством сотрудничества в рамках ратифицированных двусторонних соглашений и международных организаций. Международные организации являются одним из важнейших неправительственных акторов в борьбе с терроризмом, которые на основе своего опыта в различных сферах безопасности, развития и международного сотрудничества могут оказывать определенное влияние на государства в борьбе с терроризмом. Следует также учитывать, что появление международных организаций было напрямую связано с неспособностью национальных государств выполнять единую регулятивную функцию в регулировании региональных и международных процессов. В связи с этим глобальные программы действий и многосторонние механизмы международных институтов являются наиболее эффективным инструментом борьбы с терроризмом, хотя и не полным.

Ключевые слова: *терроризм, антитерроризм, международные организации, ООН, НАТО*

GƏNC TƏDQİQATÇILAR
YOUNG RESEARCHERS

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ
PUBLIC ADMINISTRATION

UOT 327(091)

ANAR ŞÜKÜROV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının doktorantı
e-mail: anar-shukurov2015@list.ru

QLOBALLAŞMA PROSESİNDƏ QURUMLARIN STRATEJİ FƏALİYYƏT SAHƏSİ KİMİ İCTİMAİYYƏTLƏ ƏLAQƏLƏR (PR)

Müasir dövrümüzdə sənayeləşmənin nəticəsi olaraq meydana çıxan ünsiyyət texnologiyalarındakı yeniliklər, iş həyatındakı və biznes idarəçiliyindəki dəyişikliklər, qloballaşma, istehlakçı meyllərinin müxtəlifləşməsi, rəqabətin artması və s. kimi təsirlər hədəf kütlələr ilə münasibətlərin düzgün qurulmasını zəruri edir. Məhz hədəf kütlələr ilə düzgün və səmərəli münasibətlərin qurulması ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyəti ilə həyata keçirilir.

XX əsrdə ictimaiyyətlə əlaqələr öz kimliyini tapmış və qloballaşmanın hərəkətverici qüvvəsi kimi öz fəaliyyətini davam etdirməkdədir. XXI əsrdə İKT-nin inkişafı, dünyada genişlənən veb şəbəkəsinin təkmilləşdirilməsi xüsusilə də transmilli şirkətlərin öz hədəf kütlələri və ya ictimaiyyəti ilə qarşılıqlı münasibətlərini gücləndirmək istəkləri ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətini daha da təkmilləşdirmişdir. Bütün bunlar qurumların maliyyə yükünün azalmasına da səbəb olmuşdur. İctimaiyyətlə əlaqələr qloballaşma fenomeninin müxtəlif ölkələrdə yayılmasındakı əsas amillərdən biri olmuşdur. Həmçinin qloballaşma prosesi də ictimaiyyətlə əlaqələrin funksionallığının daha da inkişaf etməsinə səbəb olmuşdur.

Qloballaşma və İnformasiya əsri

Qloballaşma – 1960-70-ci illərdə işçi hərəkatları mühitindən, 1980-90-cı illərdə əsas mahiyyəti ilə dövlətlərarası rəqabətin artdığı, iqtisadi səmərəliliyin əsas olduğu, məhsuldarlığın əhəmiyyət kəsb etdiyi bir zamana keçiddən sonra meydana çıxmışdır. Bu dövrdən sonra qloballaşma sözünə tez-tez təsadüf edilməyə başlanılmışdır.

Qloballaşma prosesi ölkələrin iqtisadiyyatlarından siyasətlərinə, mədəniyyətlərindən sosial həyatlarına qədər bir çox sahələrdə köklü dəyişikliklərin yaranmasına səbəb olmuşdur. Qloballaşma prosesinin köklü dəyişikliklərə məruz qoyduğu sahələrdən biri də rabitə kanalları və ya ünsiyyət vasitələridir. Həmçinin informasiya kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı qloballaşma prosesini daha da sürətləndirərək ünsiyyət kanalları sektorundakı ənənəvi tətbiqləri geridə qoymuşdur. Bütün bunlar da inkişaf edən texnologiyaya əsaslanaraq yenidən strukturlaşmanı labüd etmişdir.

Müasir dövrümüzdə baş verən bu dəyişikliklər "İnformasiya əsri" olaraq adlandırılır. İnformasiya əsri mürəkkəb kommunikasiya infrastrukturuna və yüksək səviyyədə inkişafa əsaslanır. Qeyd olunan mürəkkəb infrastruktur əsasında dünyanın sərhədləri kiçilmiş, insanlar daha asan yolla ünsiyyət qurmaq imkanı əldə etmişlər. İnformasiya əsri özü ilə birlikdə informasiya iqtisadiyyatı konsepsiyasını meydana gətirmişdir. İnformasiya iqtisadiyyatı

konsepsiyası əsasında istehsal prosesindən tutmuş satışa qədər demək olar ki, hər sahədə məhsuldarlığın artırılması hədəflənmişdir [4, s.16].

Müasir dövrümüzdə uğurlu və effektiv fəaliyyət göstərən qurumlar qısa zaman ərzində inkişaf edən texnologiyalara daha tez reaksiya verən qurumlardır. İnkişaf edən informasiya texnologiyaları ünsiyyət kanallarına, müxtəlif kommunikasiya mühitlərinə, təşkilati sosial maraqlara, ünsiyyət prosesində əks əlaqəyə, qurumlar tərəfindən qəbul edilən və ötürülən mesajların məzmununa, formalarına, mesajların ümumi mənalarına, idarəetmə prosesindəki məlumatların saxlanmasına, təşkilati ünsiyyət rollarına, qurumların strateji məlumatlarının idarə edilməsinə və həmçinin də ümumi olaraq bir şəxsiyyət kimi düşünsək təşkilatların şəxsiyyətlərinə təsir edərək ən yeni kommunikasiya mühiti formalaşdırmaqdadır.

Qeyd edək ki, rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişaf səviyyəsinin artması müasir strateji peşə sayılan ictimaiyyətlə əlaqələr peşəsinə də ciddi təsir göstərmiş və bu sahədə kompüterlər effektiv və əvəzolunmaz alət olmuşdur. Çünki kompüterlərdən istifadə edərək onlayn qaydada ünsiyyət qurmaq, ümumi məlumat banklarına daxil olmaq, xüsusi təqdimatlar hazırlamaq, qurumların strateji fəaliyyətləri üçün araşdırmalar aparmaq imkanları vardır. Bütün sadaladığımız yəni kompüterlərin verdiyi imkanlar PR mütəxəssisləri və menecerləri üçün yeni üfüqlər açmış, bu sahədə fəaliyyət göstərən mütəxəssislərin işini xeyli asanlaşdırmış və həmçinin də ictimaiyyətlə əlaqələr sahəsində görülən işlərin keyfiyyətini xeyli artırmışdır.

Həmçinin inkişaf edən kommunikasiya texnologiyaları vasitəsilə telekonfrans sisteminin yaradılması ictimaiyyətlə əlaqələr sahəsində də çox geniş formada istifadə edilməkdədir. Onlayn qaydada telekörpü rolunu oynayan bu sistem vasitəsilə qurum əməkdaşları başqa məkanlarda olsalar belə həmin əməkdaşlarla onlayn görüşlər keçirmək, müxtəlif saatlarda və günün müəyyən edilmiş vaxtlarında hədəf kütlələr ilə onlayn qaydada söhbətlər etmək, əgər lazım gələrsə jurnalistlər, media və mətbuat nümayəndələri ilə də mətbuat konfransları keçirmək mümkün olmuşdur. Çünki yeni ünsiyyət texnologiyaları kağız vasitəsilə həyata keçirilən işləri virtual məkana daşımışdır. Bunun da nəticəsində qurumlar öz fəaliyyətlərini və siyasətlərini internet üzərindən qurmağa başlamışlar. Belə olan təqdirdə də ünsiyyət daha sürətli və iqtisadi cəhətdən də daha qənaətcil olmuşdur.

İctimaiyyətlə əlaqələr anlayışı

İctimaiyyətlə əlaqələr funksional və konseptual olaraq həmişə iqtisadi, siyasi, tarixi, sosioloji və psixoloji proseslərlə əlaqəli olaraq inkişaf etmişdir. İctimaiyyətlə əlaqələr nələrisə mənimsətmə, qəbul etdirmə, razılıq yaratma kimi səylərin məcmusu olmuşdur. Müasir dövrdə ictimaiyyətlə əlaqələrdə istifadə edilən metod və vasitələr kapitalist-liberal sistemin qaydaları əsasında formalaşmışdır. Başqa sözlə ifadə etsək, ictimaiyyətlə əlaqələr istər-istəməz qloballaşma ideologiyasının qəbul edilməsində bir vasitə kimi istifadə edilməkdədir.

Həmçinin ictimaiyyətlə əlaqələr ictimai şüuru nəzarətdə saxlamaq məqsədinə xidmət edir, liberal-kapitalist sistemlərdə hökmranlığın saxlanılması üçün istifadə edilən bir metoddur və eyni zamanda beynəlxalq bazarlara çıxan böyük şirkətlərin həmin xarici ölkələrdəki mövqeyini və imicini möhkəmləndirmək vəzifəsini öz üzərinə götürməkdədir [5, s.23].

İctimaiyyətlə əlaqələr (ingiliscə - Public Relations qısaca olaraq PR) terminindən ilk dəfə Amerika Birləşmiş Ştatlarının üçüncü prezidenti Tomas Cefersonun istifadə etdiyi deyilir. O, 1807-ci ildə "Konqresə VII müraciəti"nin qaralamasında ilk dəfə olaraq ictimaiyyətlə əlaqələr - PR terminini işlətmişdir. Bu termin altında o, ölkə daxilində dövlət hakimiyyətinə inamın yaradılmasını və bu işdə siyasi qurumların cəhdlərinin artırılmasını anlayırdı [1, s.10].

İctimaiyyətlə əlaqələr idarəçiliyi ən çox demokratik ölkələrdə və mühitdə inkişaf edə

bilir. Çünki ünsiyyət və inandırmaq ictimaiyyətlə əlaqələrin əsasını təşkil edir. Bu iki anlayışın hər ikisi demokratik cəmiyyətlərdə özünə yer tapa bilir. Qeyd edək ki, avtoritar idarəçilik sistemi olan ölkələrdə əsas olan təbliğatdırsa, qarşılıqlı razılıq əsasında münasibətlərə və ünsiyyətə üstünlük verən, rəqabət mühitində təsirli ola bilmək üçün səmərəli ünsiyyət üsullarından istifadə edən ictimaiyyətlə əlaqələr anlayışı demokratik rejimlərdə ön plana çıxır.

İctimaiyyətlə əlaqələr praktikası tarixi inkişaf yolunda əsasən ictimaiyyətin dəstəyini qazanmaq və müsbət imic yaratmaq kimi əsas məqsədlərə xidmət etmişdir. Müasir dövrdə isə ictimaiyyətlə əlaqələr hədəf auditoriyaları ilə daha ciddi və planlaşdırılmış ünsiyyət prosesini idarə etməkdədir. Bu da əvvəlcədən təyin edilmiş məqsədlərə xidmət etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur [6, s. 53-54]

İnkişaf prosesi dinamik olduğu üçün ictimaiyyətlə əlaqələrin tətbiq sahələrinə də daim təsir göstərməkdədir. Başqa sözlə ifadə etsək, ictimaiyyətlə əlaqələr mövcud zamana və şəraitə daha tez uyğunlaşır və özünü yeniləmək qabiliyyətinə malikdir. Hər hansı bir ünsiyyət texnologiyası meydana çıxan zaman dərhal bu texnologiyanı ictimaiyyətlə əlaqələr öz sahəsində istifadə etməyə başlayır. İctimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətində ən çox istifadə olunan vasitələrdən biri olan internet təxmini olaraq 10-15 il əvvəl ölkələrdə daha az yayılmağa başlanılmışdır. İyirmi il əvvəl sponsorluq anlayışı haqqında insanlar heç eşitməsə də bu gün sponsorluq fəaliyyəti ictimaiyyətlə əlaqələr sahəsinin ən çox istifadə etdiyi vacib sahələrdən biridir. Bunları yekunlaşdırsaq deyə bilərik ki, PR mütəxəssisləri və ictimaiyyətlə əlaqələr sektorunda işləyənlər daim özlərini təkmilləşdirməyə borcludurlar. Çünki özlərinin və qurumlarının daha səmərəli və effektiv fəaliyyət göstərmələri həmçinin qurumlarının ictimaiyyət arasında daha yaxşı imicə malik olmaları üçün müasir dövrdə baş verən cari dəyişiklikləri, inkişafı daim izləməli və daha dərindən təhlillər aparmalıdırlar.

Qurumların strateji fəaliyyət sahəsi kimi ictimaiyyətlə əlaqələr siyasəti

Kommunikasiya texnologiyalarının yaratdığı şərait ictimaiyyətlə əlaqələr peşəsinin araşdırma prosesində xüsusi yerə malikdir. Araşdırma və tədqiqat prosesi ictimaiyyətlə əlaqələr idarəçiliyi baxımından ən vacib və strateji əhəmiyyətli məsələlərdən biridir. Çünki qurumlar hədəf kütlələrini daha yaxından tanımaq, xarici mühit ilə səmərəli münasibət qurmaq, rəqiblərini daha yaxından tanımaq və onların nə etdiklərini izləmək üçün çoxşaxəli araşdırmaya ehtiyac duyur. Telekommunikasiya və internet şəbəkəsinin inkişaf etməsi nəticəsində əvvəllər çox çətin tapılan vacib verilənlər və məlumatlar indi daha tez və asanlıqla tapıla bilir.

İctimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyəti müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərir və həmçinin aşağıda adları sadalanan sahələr üzrə qurumların strateji idarəetmə və kommunikasiya ehtiyaclarını ödəyir:

- Qurumdaxili münasibətləri tənzimləyir;
- Müxtəlif qurumlar və təşkilatlararası ünsiyyət prosesini həyata keçirir;
- Korporativ ictimaiyyətlə əlaqələr prosesini həyata keçirir;
- Media ilə əlaqələri tənzimləyir;
- Strateji kommunikasiyanı yerinə yetirir;
- Sosial ünsiyyəti tənzimləyir;
- Böhranı idarə edir;
- Qurumun korporativ şəxsiyyətini formalaşdırır;
- Qurumların müsbət imicini formalaşdırır;
- Sponsorluq və lobbiçilik fəaliyyətini həyata keçirir;
- Müxtəlif tədbirləri idarə edir və s.

İctimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyəti qurumların strukturundan və maliyyə ölçüsündən asılı olmayaraq qurumların strateji fəaliyyət istiqamətlərinə daxil edilməli və idarəetmə şöbələri ilə birlikdə fəaliyyət göstərməlidirlər. Müasir dövrümüzdə müxtəlif institutların ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətlərinin elmi əsasları və təcrübələri XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Əgər ənənəvi formada baxsaq

ictimaiyyətlə əlaqələr media ilə əlaqələri ön plana çıxaran və təbliğatı qarşısına məqsəd qoyan fəaliyyət növüdür. Son dövrlərdə ictimaiyyətlə əlaqələrin tətbiq sahələri genişləndikcə qurumların strateji idarəetmə funksiyasına çevrilmiş, qurumların strategiyalarını və planlarını istiqamətləndirmək qabiliyyətinə malik olmuşdur.

Qurumların strateji planlarının formalaşdırılmasında və həyata keçirilməsində ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyəti mühüm rol oynayır. Əgər qurumlar strateji planlarını hazırlayarkən müəyyən edilmiş strateji planlarının institusional məqsəd və vəzifələrində, çatılması istənilən vizyon və yerinə yetirilməsi istənilən missiyalarında öz hədəf auditoriyalarını nəzərə almazlarsa çətin ki, bu strateji plan uğurlu nəticələr versin. Qurumların həyata keçirdikləri strateji planlarda əsas təsir gücünə malik olan hədəf qrupları olduğunu nəzərə alsaq görərik ki, bu sahədə hədəf qruplar üçün hazırlanan strateji planların formalaşdırılmasında ictimaiyyətlə əlaqələr şöbələrinin və mütəxəssislərinin üzərinə daha böyük məsuliyyət və yük düşür. Çünki ictimaiyyətlə əlaqələr qurumlar tərəfindən hazırlanan uğurlu strateji planların formalaşdırılması və uğurla həyata keçirilməsi zamanı rəhbərliyə məsləhət verə, xarici mühiti izləyərək əsas tendensiyaları proqnozlaşdıra və hədəf kütlənin perspektivini görə bilərək qurumlara böyük töhfələr verə bilər.

Qruniq və Repper qurumların daha səmərəli formada fəaliyyət göstərmələri üçün uzunmüddətli və strateji təcrübələrə əsaslanan ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətinin əhəmiyyətli olduğunu bildirmişlər. Tədqiqatçılar bildirmişlər ki, qurumun həyata keçirdiyi ünsiyyət proqramları strateji cəhətdən idarə olunmalıdır. Bu prosesdə qurum ilə ictimaiyyətlə əlaqələr arasında qurulan əlaqələr davamlı formada həyata keçirilməli və ictimaiyyətlə əlaqələr institutunun qurumların strateji planlarının planlaşdırılmasında iştirakı zəruri və vacib olmalıdır. Həmçinin Qruniq və Repper hədəf kütlələr ilə effektiv əlaqələrin qurulması üçün ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətinin strateji əhəmiyyətini də vurğulamışlar. Çünki bu vəzifə qurumun fəaliyyət davamlılığını təmin etməsi üçün strateji vəzifə sayılır [3, s.131].

İctimaiyyətlə əlaqələr qloballaşmanın yayılma ideologiyasına uyğun olaraq informasiya ötürməyə meylli olmuşdur. Burada əsas məqsəd cəmiyyətin istehlakını mümkün qədər artırmaq, əsas şərtləri istehlakın şərtlərinə uyğun etmək və hədəf kütlələri ən effektiv şəkildə bu vəziyyətə hazırlamaqdır" [3, s.116]. İnformasiya cəmiyyətində fərdlərə şəxsiyyət kimi baxılması, fərdin şəxsiyyəti ilə bağlı dəyərlərinin əsas götürülməsi ciddi məsələlərdəndir. Bu xüsusiyyətlərin öyrənilməsi də ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətinə və sahəsinə aiddir. Həmçinin ictimaiyyətlə əlaqələr sahəsi sosial məsuliyyət hissinin və sosial şüurun inkişaf etdirilməsində maraqlıdır.

İctimaiyyətlə əlaqələr dövlət qurumları ilə özəl sektor arasında əlaqələri yaratmalı və inkişaf etdirməlidir. Bu işlərdən sonra ictimaiyyət ilə qeyd olunan qurumlar arasında körpü funksiyasını yerinə yetirməlidir. Burada ictimaiyyətlə əlaqələr təkcə mülkiyyət sahiblərinin deyil, yoxsul əhalinin, adi işçilərin və işi olmayan insanların ehtiyaclarını qarşılayacaq hüquqi qanunvericilik bazasının bələdçisi olmalıdır. Burada iş şəraitini, imkanlarını, cəmiyyətin təhlükəsizliyini, ümumi nizam-intizamı pozmayan, azad sahibkarlığı qoruyan və dəstəkləyən iqtisadi nizamın inkişafında iştirakçı sahə olmalıdır. Dövlət qanunlarının ictimaiyyətə, özəl qurumlara və müxtəlif təşkilatlara çatdırılmasında maraqlı olmalı və ona əməl edilməsində iştirak etməlidir.

Nəticə

Müasir dövrdə qurumların strateji cəhətdən idarə edilməsi ciddi zərurətə çevrilmişdir. Rəqabət mühitinin daha da intensivləşməsi qurumların fəaliyyətlərini davam etdirmələri və məqsədlərinə çatmaları üçün təhdidlər yaratmaqdadır. Buna görə də qurumlar strateji idarəetmə siyasətini və ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətlərini daha ciddi formada təşkil

etməlidirlər. Qurumlar strateji idarəetmə sahəsində gələcək fəaliyyətlərini istiqamətləndirmək, istədikləri vizyona çatmaq və missiyalarını tam formada yerinə yetirmək istəyirlərsə strateji planlaşdırmanı göz önündə saxlamalıdırlar. Çünki strateji planlaşdırma qurumların gələcəkləri üçün təməl və yol xəritəsi sayılır.

İndiki dövrdə qurumlara daha çox təsir edəcək və qurumların fəaliyyətindən təsirlənəcək hədəf kütləri nəzərə almadan gələcək fəaliyyətlərini və strateji planlarını formalaşdıra bilməzlər. Bu nüans ictimaiyyətlə əlaqələr ilə strateji planlaşdırma arasındakı əlaqəni aşkar və təhlil etməyə imkan verir. Qurumların hədəf kütləri ilə ünsiyyət prosesini tənzimləməkdən məsul və strateji idarəetmə funksiyası olan ictimaiyyətlə əlaqələr hal-hazırda dar mənada media ilə əlaqələrin də təmin edilməsi funksiyasını həyata keçirməkdədir. Qloballaşma prosesi ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətinə təsir edərək onun sərhədlərini genişləndirmişdir. Buna görə də yeni sahələrin və yeni texnologiyaların kəşf edilməsi ilə əhatəsini daha da genişləndirən ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyəti strateji idarəçiliyin bir parçası kimi qəbul edilməkdədir.

Müasir dövrümüzdə ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyəti ilə məşğul olan bütün ekspertlər ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətinin gələcəyi ilə bağlı verdikləri proqnozlarında bu peşənin çox parlaq gələcəyinin olacağını, ictimaiyyətlə əlaqələr idarəçiliyinə ehtiyacın daha da artacığını bildirirlər. Xüsusilə də demokratikləşmə prosesinə və meyllərinə KİV və informasiya texnologiyalarının inkişafının təsir etməsi ictimaiyyətlə əlaqələr idarəçiliyinə ehtiyacın olduğunu göstərir.

Ədəbiyyat:

1. Çamdereli, Mete, Ana Çizgileriyle Halkla İlişkiler, Salyangoz Yayınları ikinci basım, İstanbul, 2005.
2. Erkan, Hüsnü, Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, İstanbul, Kültür Yayınları, 1998.
3. Grunig, J. E., Repper, F. C. "Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemleri, Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik, Elif Özsayar (çev.), İstanbul: Rota Yayın Yapım Dağıtım, 2015
4. Stonier, Tom., İletişim Toplumu: İnsanlık Tarihinde Yeni Bir Çağ, Ra to Yayınları, İstanbul, 1998
5. Yıldırım Becerikli, S., Halkla İlişkiler ve Reklamın Anatomisi: Eleştirel Bir Kavrayış, Ütopya Yayınları, Ankara 2011, 427 s.
6. Zülfiye Şentürk, "Halkla ilişkiler ve uygulama alanları: yeni eğilimler", Eğitim Yayınevi, 2019., 384 s.

Açar sözlər: *qloballaşma, informasiya, ictimaiyyətlə əlaqələr, ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətləri, kommunikasiya, ünsiyyət prosesi*

Anar Shukurov
Ph.D. candidate, the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

PUBLIC RELATIONS AS THE MAIN STRATEGY OF INSTITUTIONS IN THE PROCESS OF GLOBALISATION

ABSTRACT

Innovations in communication technologies that have emerged as a result of industrialization in modern times, changes in business life and business management, globalization, diversification of consumer trends have increased competition. Such influences make it necessary to build relationships with the target audience. It is the establishment of effective relations with the target audience through public relations activities. In the twentieth century, public relations has found its identity and continues to function as a driving force of globalization. The development of ICT in the 21st century, the improvement of the world's expanding web network, and in particular, the desire of transnational companies to strengthen their interactions with their target audiences or the public, have further improved their public relations activities. All this has reduced the financial burden on institutions. Public relations has been one of the main factors in the spread of the phenomenon of globalization in different countries. The process of globalization has also led to the further development of the functionality of public relations.

Keywords: *globalization, information, public relations, public relations activities, communication, communication process*

Анар Шюкюров
Докторант Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики

СВЯЗИ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ (PR) КАК ОСНОВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧРЕЖДЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

РЕЗЮМЕ

На современном этапе развития общества в результате индустриализации, происходят изменения в управлении в сфере бизнеса и деловой жизни, диверсификация потребительских потребностей, усиление конкуренции вызывают необходимость выстраивать новые отношения с общественностью. В сложившихся обстоятельствах необходимо правильно и эффективно усовершенствовать деятельность учреждений по расширению связей и отношений с общественностью. В XXI веке связи с общественностью обрели свою идентичность и продолжают функционировать как движущая сила глобализации. Развитие ИКТ, совершенствование всемирной связи Интернета и в частности, стремление транснациональных компаний укрепить свое сотрудничество с общественностью и аудиторией, все более усиливает важность деятельности в этом направлении. Данное обстоятельство значительно снижает финансовую нагрузку на учреждения. Связи с общественностью стали одним из основных факторов и инструментов распространения процессов глобализации в различных странах. Процесс глобализации также привел к дальнейшему развитию функциональных связей с общественностью.

Ключевые слова: *глобализация, информационно-коммуникационные технологии, связи с общественностью, коммуникация*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

S İ Y A S İ N Ə Z Ə R İ Y Y Ə
P O L I T I C A L T H E O R Y

UOT 327; 930.22; UOT 327.5

TURAL ŞİRİN
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının dissertantı
email: shirin.tural@gmail.com

HİBRİD MÜHARİBƏNİN TƏHLÜKƏLİ SİLAHI: İNFORMASİYA CƏBHƏSİ

Ən qədim zamanlardan bəşər tarixinin cığırdaşına çevrilmiş müharibələrin aparılması texnologiyaları üzərində düşünərkən insanlar ən müxtəlif vasitələrə üz tutmalı olurdular. Doğrudur, canlı qüvvənin say çoxluğu, istifadə olunan hərbi silah və texnikanın keyfiyyəti daha çox diqqət yetirilən vasitələr idi. Amma müharibələrin aparılması, dövlətlər arasında qarşıdurmaların həll edilməsi zamanı qoşunla silah istifadəyə alınan yeganə vasitələr deyildi. Bu istiqamətdə səmərə verə biləcək ən müxtəlif vasitələrdən və yollardan istifadə olunurdu ki, onlardan biri də informasiya ilə bağlı idi. Bu da bilavasitə hibrid müharibənin bir elementinə çevrilmişdir. İnformasiya texnologiyasının sürətlə inkişaf etdiyi bir dövrdə informasiya silahı 7/24 hər bir vətəndaşa tuşlanmış vəziyyətdədir.

Əldə edilmiş təcrübədən qədim insanlara da məlum idi ki, düzgün döyüş planının qurulması üçün qarşı tərəf barəsində yetərli informasiyaya malik olmaq lazımdır. Və ya təsiredici informasiyanın yayılmasına nail olmaqla qarşı tərəfin qoşunları daxilində bir çaxnaşma, bir anlaşılmazlıq yaratmaq mümkün idi. Əslində, informasiyanın manipulyasiya edilməsi üçün geniş imkanlar var idi və təcrübəli tərəflər doğru və ya təxribata istiqamətlənmiş informasiyanın təsir gücünün istifadəsindən heç də imtina etmirdilər. Bu sahədə elə bir təcrübə toplanmışdı ki, hətta qədim dövrlərin mütəfəkkirləri bu məsələ ilə bağlı müəyyən ümumiləşdirmələr də aparmış və gəldikləri qənaətləri öz əsərlərində əks etdirmişdilər. Məsələn, qədim Çin sərkərdəsi və hərbi fikir mütəfəkkiri Sun-Szı bu gün də təbii maraq doğuran "Müharibə məharəti" əsərində əsərləri bizə məlum olan müəlliflər içərisində ilk dəfə olaraq informasiya ilə düşmən tərəf dağıdıcı təsir göstərilməsinin yollarına toxunmuş və onları ümumiləşdirmişdir. Məsələn, o belə yazırdı: "Döyüşlərdə yüzlərlə qələbə əldə etmək – hələ məharətin sonu demək deyil. Məharətin zirvəsi düşmənə silahsız üstün gəlməkdir". Daha sonra Çin mütəfəkkiri belə yazırdı: "Düşmənin ölkəsində yaxşı olan hər şeyi pozun, düşmən ölkənin əhalisi arasında mübahisələr və çaxnaşmalar salın" (1).

İnformasiya təxribatının həyata keçirilməsi ilə düşmən qoşunlarına dağıdıcı təsir göstərilməsi antik yunan müəlliflərinin əsərlərində də öz əksini tapmışdır. Yəni, antik dövrün müharibələrində də sözdən, informasiyadan bir silah kimi istifadə edilməsinə diqqət yetirilirdi. Belə informasiyaların yayılması ilə düşmən qoşunlarını qorxuya salmaq təcrübəsindən geniş istifadə edilirdi. Məsələn, antik müəlliflərin əsərlərindən məlum olur ki, yunan sərkərdəsi Femistokl fars qoşunlarına qarşı döyüşə çıxanda qaya üstü yazılar yazmaqla qarşı tərəfi tərksilah olmağa, silahı yerə qoymağa çağırır və bununla qarşı tərəfin qoşunlarında bir

mənəvi düşgünlük yaranmasına nail olurdu (1).

Antik yunan müəllifləri ölkənin öz qoşunları və əhalisi arasında da lazımi informasiyaların yayılması ilə onların müharibəyə hazırlaşdırılmasının zəruriliyini bildirirdilər. Məsələn, Platon birmənalı şəkildə bildirirdi ki, cəmiyyət üzvlərinə və hərbçilərə ölkənin müdafiəsinin zəruriliyi aşılanmalı və bununla da onlar müharibəyə hazırlaşdırılmalıdırlar (8).

İnformasiyadan məqsədyönlü şəkildə istifadə etməklə qarşı tərəfin qoşunlarına və əhalisinə psixoloji təsir göstərilməsinə orta əsrlərin müharibələrində də rast gəlmək mümkündür. Mövcud olan yazılı mənbələr əsasında belə bir qənaətə gəlmək mümkündür ki, XVII əsrin birinci yarısında (1618-1648) bütün Avropanı bürümüş olan Otuz illik müharibə dövründə informasiya manipulyasiyalarının yeni bir dövrü ilə qarşılaşmaq mümkündür. Həmin dövrdə informasiya təsirlərinin gücləndirilməsi üçün təbliğatın əyanı vasitələrinin tətbiqinə də başlanmışdı. Yəni, informasiya təsirlərinin gücləndirilməsi, təbliğatın səmərəliliyinin artırılması üçün artıq informasiya vərəqlərinin çapına və yayılmasına başlanmışdı. İnformasiya manipulyasıyalarını özündə əks etdirən "propaqanda" sözünün meydana gəlməsi də həmin müharibə dövrünə təsadüf edir. Belə ki, həmin dövrdə Roma papası məqsədyönlü şəkildə informasiyalar yaymaqla kilsənin maraqlarına xidmət edən təbliğat (propaqanda) aparırdı (4).

Sözsüz ki, informasiyadan bir təsir vasitəsi kimi istifadə edilməsi hər zaman ikili xarakter daşıyırdı. Bu da qarşıya qoyulan məqsədlə bağlı idi. Dövlətlər və onların hərbi rəhbərliyi informasiyadan istifadə etməklə qarşı tərəfin qoşunlarına və əhalisinə dağıdıcı təsir göstərə bilirdilər. Eyni zamanda, informasiyadan istifadə etməklə qaşı tərəfdən gələn dağıdıcı təsirlərin qarşısının alınmasına, qoşunların və əhalinin ölkənin müdafiəsinə və ya uğurlu müharibənin aparılmasına səfərbər edilirdi (16).

Birinci Dünya Müharibəsi illərində hərbi-siyasi məqsədlərə nail olunması üçün informasiyadan istifadə edilməsi müstəqil bir fəaliyyət sahəsi kimi daha da təkmilləşdi, daha miqyaslı və peşəkar xarakter aldı. Xüsusilə, istər radio-teleqraf vasitələrinin inkişafı, istər yazılı informasiya imkanlarının genişlənməsi informasiyanın təsir gücünü xeyli artırdı. Tarixdən məlumdur ki, Birinci Dünya Müharibəsi illərində Böyük Britaniya tərəfindən Almaniya qoşunları üzərində təbliğat vərəqlərinin kütləvi şəkildə yayılması ilə kütləvi təsir effekti əldə etmək mümkün oldu. İnformasiya təsirlərinin hərbi-siyasi məqsədlərin əldə edilməsindəki yeri və rolu nəzərə alınaraq, Londonda informasiya-təbliğat materiallarının hazırlanması üçün xüsusi bir orqan yaradılmışdı. Birinci Dünya müharibəsinin sonlarına yaxın isə Antanta tərəfindən Almaniya ordusunun mənəvi-psixoloji iflası üçün xüsusi bir qərargah təsis edilmişdi (11).

Bu müharibənin başa çatmasından sonra çoxlu sayda mütəxəssislər informasiya manipulyasiyasının və psixoloji müharibənin nəzəri bazasının hazırlanmasına da başladılar. Aparılan araşdırmalardan sonra belə bir qənaət də ortaya çıxdı ki, müharibənin məqsədi düşmənin ordunu məhv etmək deyil, düşmən dövlətin bütün əhalisinin mənəvi-psixoloji cəhətdən iflasa uğradılması və bununla da qarşı dövlətin hökumətin məğlubiyyətə məcbur edilməsidir (2). Bu məqsədə çatmağın ən səmərəli vasitələrindən biri isə məhz qarşı tərəfə informasiya təzyiqlərinin gücləndirilməsi idi.

Hərbi xarakterli vəzifələrin icrası zamanı informasiya fəaliyyətinin nə dərəcədə zəruri olmasının qabarıq nümunələrindən Birinci və İkinci Dünya Müharibəsi ərəfəsində, onun gedişində Hitler nümayiş etdirdi. Faşist Almaniyası informasiya təsirinin gücləndirilməsinə elə hərbi əməliyyatların tərkib hissəsi kimi baxırdı və bunu Hitler belə dəyərləndirirdi: "...Ordular hərbi fəaliyyətə başlamazdan əvvəl düşmən təbliğat yolu ilə psixoloji baxımdan tərksilah ediləcəkdir. O, (yəni təbliğat) mövqe müharibəsində piyadalar cəbhə boyu hücumundan qabaq aparılan artilleriya hazırlığına bənzəyir. Düşmən xalq mənəvi baxımdan iflasa uğradılmalı, məğlubiyyət astanasına

yaxınlaşdırılmalı, və yalnız bundan sonra silahlı mübarizə başlanmalıdır" (11).

Faşist Almaniyası hədəf seçdiyi dövlətlərə qarşı öz fəaliyyətini məhz bu prinsip üzərində qurdu və müharibənin ilk illərində informasiya fəaliyyətinin təsirliliyinə nail olmaqla hətta Avstriya və Çexoslovakiya kimi dövlətləri döyüş əməliyyatları aparmadan öz nəzarəti altına ala bildi. Bu nəticəni ona görə əldə etmək mümkün oldu ki, Almaniya öz təbliğatı ilə qarşı tərəfin qoşunlarında ruh düşgünlüyü yaratdı, bu qoşunlarda müdafiə qabiliyyətini xeyli zəiflətdi. Mütəxəssislərin fikrincə, Sovet İttifaqı üzərinə hücumun ilk aylarında sovet hərbçilərinin Almanlara əsir düşməsinin bir səbəbi də Almaniyanın informasiya-təbliğatının güclü olması ilə bağlı idi. Lakin sonradan sovet rəhbərliyi informasiyadan istifadə məsələsində öz strategiyasını hazırladı ki, bu da alman təbliğatının qarşısının alınmaısna öz təsirini göstərdi (11).

Hitler Almaniyasının təbliğat maşınına rəhbərlik edən Gebbelsin də informasiya ilə manipulyasiyaların aparılmasında özünəməxsus mövqeyi var idi. O bəyan edirdi ki, mənə kütləvi informasiya vasitəsi verin və mən istənilən xalqı donuz sürüsünə çevirim. Və ya onun belə bir ifadəsi də var idi ki, min dəfə təkrarlanan yalan həqiqət kimi qəbul edilir (5).

İkinci Dünya Müharibəsindən sonra, soyuq müharibə dövründə informasiya qarşıdurmasının yeni bir dövrü başlamışdır. Kütləvi informasiya vasitələri texnologiyasının inkişafı da bu qarşıdurmanın çevikliyinə, təsirliliyinə və daha da sərtləşməsinə bir zəmin yaradırdı. Silahların işləmədiyi bir vaxtda iki qütbli dünyada ideoloji savaş kifayət qədər geniş və strateji bir xarakter almışdı. Dünyanın ideoloji cəbhələrə bölünməsi də, əslində, elə informasiya qarşıdurmasının nəticəsi idi. O cümlədən, SSRİ-nin dağılması kimi böyük tarixi hadisənin baş verməsində qərbin informasiya fəallığının təsirini nəzərə almamaq olmaz.

XX əsrin sonu, XXI əsrin əvvəllərində dünyanın informasiyalaşmasının, insanların informasiya təsirləri qarşısında həssaslaşmasının yeni bir mərhələsi başlamışdır. Dünyanın vahid informasiya məkanına çevrilməsi informasiya silahının təsir və əhatə gücünü görünməmiş bir səviyyəyə qaldırmışdır. Hazırda informasiya ictimai fikrin formalaşdırılması, onun idarə edilməsi və istiqamətləndirilməsi üçün dövlətlərin əlində böyük imkanlar açmışdır. Ona görə də, informasiya qarşıdurması həqiqətdə informasiya müharibəsinə çevrilmişdir.

"İnformasiya müharibəsi" termininin siyasi leksikona gətirilməsinin tarixi elə də böyük deyildir. Bu terminin siyasi leksikona gətirilməsi bir tərəfdən informasiya texnologiyalarının inkişafı, digər tərəfdən də siyasi və başqa məqsədlərə çatmaq üçün informasiya manipulyasıyalarına verilən əhəmiyyətin miqyası ilə bağlı idi.

"İnformasiya müharibəsi" termininin nə zaman siyasi leksikona çıxması haqqında siyasi ədəbiyyatda fərqli məlumatlar mövcuddur. Bir məlumata görə, bu termin ilk dəfə amerikalı ekspert Tomas Rona tərəfindən dövriyyəyə gətirilmişdir. Bildirilir ki, o, 1976-cıildə Boing kompaniyası üçün hazırladığı hesabat "Silah sistemi və informasiya müharibəsi" adlanırdı. Bununla da "informasiya müharibəsi" termini siyasi leksikona gətirildi və ona bu gün qəbul edilmiş məzmun verildi (5).

Bir başqa məlumata görə isə "informasiya müharibəsi" termini ilk dəfə 1985-ci ildə Çində siyasi leksikona gətirilmiş (6) və bu termin altında informasiya qarşıdurmasının kəskinləşməsi məzmunu qəbul edilmişdir.

İstənilən halda, XX əsrin 80-ci illərindən etibarən informasiyadan qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq üçün istifadə edilməsinə diqqət xüsusi ilə artdı. Amerikanın çoxsaylı mütəxəssisləri və hərbi ekspertləri informasiyanın təsir gücü ilə bağlı apardıqları araşdırmalardan sonra belə bir qənaətə gəldilər ki, informasiya yalnız hədəf deyil, həm də təsirli bir silahdır (7).

XX əsrin 90-cı illərindən etibarən isə "informasiya müharibəsi" termininin rəsmi sənədlərdə təsbit olunması özünü göstərdi. Sonra da bu termin kütləvi informasiya vasitələrinə yol tapdı. Xüsusilə, körfəz müharibəsinin aparılması zamanı informasiya

müharibəsi anlayışına diqqət artdı. Bu müharibənin gedişində Amerikanın hərbi komandanlığı qarşısında informasiya müharibəsinin aparılması tapşırıqları qoyuldu. Məqsəd də həm qarşı tərəfin mənəvi-psixoloji zərbəyə məruz qoyulması, həm də Amerikanın körfəz ətrafında başladığı hərbi əməliyyatlar haqqında dünya ictimaiyyətində Amerika maraqlarına cavab verən ictimai fikir yaradılması idi. İnformasiya hücumlarının, məqsədyönlü informasiya yayılmasının ayrıca bir fəaliyyət sahəsi və ayrıca bir tapşırıq kimi icra edilməsinin gözlənilən nəticələri verməsi bu sahəyə diqqətin rəsmiləşdirilməsi ilə nəticələndi. 1992-ci ildə Amerikanın rəsmi dövlət sənədlərində "informasiya müharibəsi" termini rəsmi şəkildə işlədilməyə başladı. Belə ki, həmin il dekabr ayının 21-də Amerika Müdafiə Nazirliyi TS 3600-1 nömrəsi altında "İnformasiya müharibəsi" adlanan xüsusi bir direktiv qəbul etdi (15). Bu direktiv informasiya müharibəsinin aparılmasının vacibliyini özündə əks etdirirdi. Direktivə əsasən müvafiq orqanlara, o cümlədən Qərargah Rəisləri Komitəsi qarşısında belə bir tapşırıq qoyulurdu ki, informasiya müharibəsini gələcək fəaliyyət sahəsi kimi qəbul etsin və onun konsepsiyasını müəyyənləşdirsin. Bu istiqamətdə dərhal lazımi işlərin aparılmasına başlandı və 1993-cü ilin sonunda Qərargah Rəisləri Komitəsi tərəfindən NİOP N-30-93 nömrəli direktiv qəbul edildi. Bu direktivdə Amerikanın maraqlarına cavab verən informasiya müharibəsinin aparılmasının prinsipləri və istiqamətləri öz əksini tapdı (10).

Beynəlxalq münasibətlərdə qarşıya qoyulan nəhəng hədəflərə nail olmaq üçün Amerika tərəfindən informasiya müharibəsinin aparılmasının konseptual sənədlərinin hazırlanması sonrakı illərdə də davam etdirildi. Məsələn, 1996-cı ildə Amerikanın Müdafiə Nazirliyi tərəfindən "Nəzarət və idarəetmə sistemləri ilə mübarizə doktrinası" adlı bir sənəd qəbul edildi. Bu sənədə hərbi əməliyyatlar zamanı informasiya müharibəsinin aparılmasının prinsipləri öz əksini tapmışdı. 1996-cı ilin sonlarında isə Amerika Müdafiə Nazirliyinin ekspertlərindən biri olan Robert Banker Amerikanın Silahlı Qüvvələrinin XXI əsr üçün yeni hərbi doktrinasının əsas istiqamətləri ilə bağlı iştirak etdiyi simpoziumlardan birində məruzə ilə çıxış etdi. Həmin məruzədə kibermüharibənin aparılmasına xüsusi yer ayrılmışdı. Amerika Müdafiə Nazirliyinin 1998-ci ildə qəbul etdiyi "İnformasiya əməliyyatlarının birləşmiş doktrinası" adlı sənəddə informasiya əməliyyatlarının və informasiya müharibəsinin aparılmasının əsasları öz əksini tapdı. Həmin sənədlərdə hərbi əməliyyatlar zonasına yer, dəniz, səma və kosmosdan əlavə informasiya arenası da müharibə zonası elan edildi. Mütəxəssislərin fikrincə, gələcək müharibələrin əsas istiqaməti məhz informasiya müharibəsi olacaq və bu zaman qarşı tərəfin informasiya infrastrukturası sıradan çıxarılmaqla düşmən tərəfin psixikası məqsədyönlü informasiya hücumuna məruz qalacaqdır. Bununla, həm də baş verənlər haqqında doğru-düzgün informasiyanın əldə edilməsi də çətinləşdiriləcəkdir (1).

Beləliklə, hazırda informasiya müharibəsi müasir dünyanın qarşılaşdığı qlobal təhdidlərdən birinə çevrilmişdir. İnformasiya axınlarından məqsədyönlü, çevik və kütləvi şəkildə istifadə etməklə çox asanlıqla ictimai şüuru formalaşdırmaq, ictimai şüura qarşıya qoyulan məqsədlərə uyğun olaraq təsir göstərmək mümkündür. İndi qlobal miqyasda baş verən hərbi-siyasi gərginlikləri informasiya manipulyasiyasından kənar təsəvvür etmək mümkün deyildir. Yaxın Şərqdə baş verən proseslər bunun əyani nümayişidir. XX əsrin sonlarında Azərbaycana qarşı erməni təcavüzünün geniş miqyas alması və təcavüzün dünya miqyasında obyektiv qınaqla rastlaşmaması da dünya miqyasında erməni millətçi-təcavüzkar dairələrinin apardıqları informasiya manipulyasıyalarının, informasiya müharibəsinin nəticəsi idi.

Məlumdur ki, 2020-ci ildə Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında tarixi Zəfərə imza ataraq, 44 gün ərzində Qarabağı erməni işğalından azad etmiş, respublikamızın ərazi bütövlüyünü bərpa etmişdir. Lakin ikinci Qarabağ müharibəsi

təkcə döyüş meydanında deyil, hər bir Azərbaycan vətəndaşı, azərbaycanlı tərəfindən informasiya cəbhəsində də aparılmışdır. Cənab Prezident bu cəbhədə də Ermənistan faşizminin başını "Dəmir Yumruq" ilə əzmişdir. Ermənistanın yaydığı yalan xəbərlər vaxtında təkzib edilib, obyektiv məlumatlar dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılıb. Kiberhücumlar qənaətbəxş şəkildə zərərsizləşdirilib.

Prezident İlham Əliyev öz dərin biliyi, dəmir məntiqi və təkzibedilməz arqumentləri ilə ermənipərəst medianın qarayaxma kampaniyalarını təkbaşına zərərsizləşdirmək, informasiya cəbhəsində səylərə dəstək verib. Bəzi Qərb müxbirlərinə Azərbaycan tərəfinin ünvanına əsassız ittihamlar irəli sürmək üçün saxta məlumatlara istinad edərək diqqəti yayındırmaq xüsusi olaraq tapşırılıb. Və hər dəfə də dövlət başçısı bu ittihamları təkzibolunmaz faktlarla, sübutlarla səbirlə pisləyir, sonra Qarabağın tarixindən, münaqişənin səbəblərindən danışır, fürsətdən istifadə edərək real həqiqətləri dünyaya çatdırırdı. Cənab Prezident media sahəsinin ermənipərəst məmurların nəzarətində olduğu ölkələrin media nümayəndələrinin rəğbətini uğurla qazanmış və bununla da bütün dünya insanlarının gözünü erməni faşizmi, Qarabağın qanunsuz işğalı və Azərbaycan xalqına qarşı törədilən soyqırımlarla bağlı həqiqətlərə açmışdır. Bundan əlavə, Azərbaycanlı hakerlər bir sıra erməni saytlarına daxil olaraq prezident İlham Əliyevin "Qarabağ Azərbaycandır, nida işarəsi", o cümlədən "Erməni əsgəri ölmək istəmirsə, Azərbaycan torpaqlarından getsin" sözlərini yayıblar. Ermənistan saytlarında Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovun şəkilləri də yerləşdirilib. Sentyabrın 27-də günorta saatlarında başlayan hücumlarda ümumilikdə 90 erməni internet saytı sındırılıb. Bu saytlara ölkənin ən məşhur xəbər və video portalları daxildir. Və sentyabrın 27-də axşam saatlarında başlayan hücumlarda azərbaycanlı hakerlər Ermənistanın dövlət strukturlarından çoxlu sayda məxfi sənədləri ələ keçiriblər. Bu sənədlərdə Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti, Ermənistan prezidenti və Xarici İşlər Nazirliyi haqqında çoxlu məlumatlar var idi. Sadalananlar döyüş meydanında əsgərlərimizin şücaətini daha da gücləndirmiş oldu, belə ki, informasiya cəbhəsindəki uğurlu siyasət silahlı qüvvələrimiz üçün çox önəmli məxfi materialların alınması, təkcə erməni əsgərlərinin deyil, həm də geniş əhalinin ruh yüksəkliyinin qırılmasını təmin etdi. Xarici jurnalistlər, media nümayəndələri ritorikasını dəyişməyə, qərəzsiz xəbərlər yazmağa məcbur oldular. Nəticədə, hər iki cəbhədə göstərilən sarsılmaz liderlik və möhtəşəm siyasət Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa etmiş, bölgədə yeni reallıqlar yaratmış, "məğlubolunmaz erməni əsgəri" mifini və dünya erməniliyinin əsassız ittihamlarını darmadağın etmişdir.

Təsir miqyasına görə, informasiya müharibələri bir sıra ekspertlər tərəfindən hərbi qüvvələrin iştiraklı ilə aparılan müharibələrlə bir sırada qoyulmaqdadır. Bildirilir ki, hər iki müharibənin məqsədi düşmən tərəfə tələfat yetirməklə qarşıya qoyulan hədəflərə doğru çatmaqdır (12).

Bəzi ekspertlər isə informasiya müharibəsinin tərifini K.F.Klauzevitsin klassik müharibəyə verdiyi tərif üzərində qurmağa çalışırlar. Həmin tərif elə indinin özündə də müharibə haqqında verilmiş ən təkmil təriflərdən biri kimi qalmaqdadır. K.Klauzevits bildirirdi ki, müharibə siyasətin başqa vasitələrlə davamıdır (9). Klauzevits başqa vasitələr deyəndə daha çox zorakılıq vasitələrini, silahları nəzərdə tuturdu. Mütəxəssislər bildirirlər ki, informasiya müharibəsi də siyasətin informasiya vasitələri ilə, informasiya zorakılığı texnologiyası ilə davam etdirilməsidir (10).

Siyasi ədəbiyyatda informasiya müharibəsi anlayışının mahiyyəti ilə bağlı müxtəlif fikirlərə rast gəlmək mümkündür. Bu fikirlər mahiyyət etibari ilə bir-birindən elə də çox fərqlənmir və daha çox biri digərini tamamlayır. Bəzi mütəxəssislərin fikrincə, informasiya müharibəsi – informasiya mühitində informasiya, psixoloji və ideoloji üstünlük əldə etmək, informasiya sistemlərinə, proseslərinə və ehtiyatlarına, infrastrukturuna zərbə vurmaq üçün davamlı qarşıdurmadır. Bu zaman öz

informasiya sisteminin və mühitinin qorunması üçün də müvafiq tədbirlər həyata keçirilməlidir (13).

Başqa bir fikrə görə isə informasiya müharibəsi – bir tərəfdən siyasətin informasiya vasitələri ilə davam etdirilməsi, bir tərəfdən informasiya qarşıdurması vasitəsilə qarşı tərəfə yeni maraqların, iradənin, dəyərlərin qəbul etdirilməsi və bununla onun informasiya müharibəsi aparan tərəfə cəlb edilməsi, digər tərəfdən də qarşı tərəfə informasiya təzyiqinin gücləndirilməsidir

Bir başqa fikrə görə isə, informasiya müharibəsi informasiya vasitəsi ilə milli maraqlara nail olunmasıdır (10).

Bu təriflərin hər birində informasiya müharibəsinin mahiyyətini əks etdirən fikirlər vardır. Bu proses kifayət qədər mürəkkəb bir prosesdir və ona görə də onun tərifini bir neçə cümlə ilə tamamilə əks etdirmək heç də asan deyil. Yuxarıdakı fikirlərə də istinad etməklə belə bir qənaətə gəlmək mümkündür ki, informasiya müharibəsi iki tərəfli bir prosesdir. Yəni, bu proses potensial düşmənə qarşı yönəldiyi kimi, həm də informasiya aparan tərəfin öz informasiya mühitinin formalaşmasına və qorunmasına istiqamətlənməlidir (14). İnformasiya müharibəsi geniş informasiya vasitələrinin səfərbər edilməsi ilə aparılan ideoloji və psixoloji təsir kampaniyasıdır. Bu kampaniyanın aparılmasında əsas məqsəd qarşı tərəfin iradəsini sındırmaq, qarşı tərəfdə bir anlaşılmazlıq yaratmaq, qarşı tərəfi mənəvi-psixoloji sarsıntıya məruz qoymaq və s. Eyni zamanda informasiya müharibəsi hansısa məqsəddən doğan ideyaların, inancların, qorxunun və s. lazım olan auditoriyaya qəbul etdirilməsi üçün həyata keçirilən məqsədyönlü fəaliyyətdir. Bu məqsədə çatmaq üçün bir tərəfdən geniş informasiya şəbəkəsi işə salınır, bir tərəfdən də bunun üçün xeyli vəsait ayrılır. Hətta bu və ya digər tərəfin ədalətli mövqeyinin qorunması da bəzən bu istiqamətdə informasiya müharibəsinə qoşulmağı tələb edir (3).

İnformasiya müharibəsi klassik müharibə kimi çox geniş texniki imkanların vasitəsilə, çox böyük sayda peşəkar hazırlıqlı kontingentin iştirakı ilə və dövlətin (və ya hər hansı bir aktorun/qurumun) müəyyənləşdirdiyi siyasət əsasında həyata keçirilən fəaliyyət sahəsidir. Ona görə də informasiya müharibəsinin səmərəliliyinə nail olunması üçün bu fəaliyyət sahəsinin prinsiplərinə, tələblərinə, əməl edilməlidir. Son illərin dünya təcrübəsi də göstərir ki, informasiya müharibəsi dövlətlər arasında yalnız siyasi məqsədlərə çatmaq üçün deyil, böyük geosiyasi məqsədələrə yetişmək üçün də ən güclü mexanizmlərdən biridir. İnformasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı nəzərə alınarsa birmənalı şəkildə demək olar ki, informasiya müharibəsi dövlətlər arasındakı rəqabətin ən güclü perspektiv silahlarından biridir artıq. Ona görə informasiya müharibələrindən müdafiə olunmaq və informasiya təzyiqlərinə qarşı müdafiə müharibəsi aparmaq üçün müvafiq siyasətin həyata keçirilməsi hər bir dövlətin strateji fəaliyyət sahəsinə çevrilməlidir.

Ədəbiyyat:

1. Абдуллаева Р.А., Информационная война: прошлое и настоящее. https://applied-resarch.ru/ru/article/view?id=10880
2. Белозеров А., Информационные войны: история, сущность и методы https://militaryarms.ru/novye-texnologii/informazionnie-voiny/
3. Жуков В., Взгляды военного руководства США на ведение информационной войны.
4. Информационная война. http://lukmore.to/ Информационная_война
5. Информационная война – эффективность без оружия. https://topwar.ru/20000-informacionnaya-voyna-effektivnost-bez-oruzhiya.htm;
6. Информационные технологии: фазы обработки информации-источники, поиск, сбор, анализ и представление. Раздел 3. Технологии поиска новой информации. http://vladimir.sosio.msu.ru/1_KM/theme_13.htm
7. Клаузевиц К., О войне. Т.I, Москва, 1936, с. 34
8. Ковалев А.А., Развитие историко-политической мысли по военной безопасности. http://moluch.ru/archive/43/5228/
9. Лабуш Н. С., Информационная война как порождение нового времени и современных массмедиа технологий. Часть 1. Продолжение политики средствами информационного насилия. http://www.mediascope.ru/1738
10. Панарин И., СМИ, пропаганда и информационные войны. http://propoqandahistory.ru/books/İgor-Panarin_SMİ--propaqanda-i-informatsionnye-voynu/24
11. Почепцов Г., Информационная война: определения и базовые понятия. https://psyfactor.org/psyyops/infowar25/htm
12. Радиоэлектронная война . Информационная война. http://www.modernarmy.ru/article/282/informacionnaya-voina
13. Третьяков В., Информационная война — это тоже война на поражение. http://svpressa.ru/politic/article/162306/
14. George J. Stein. İnformation warfare. http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/airchronicles/stein.htm
15. IWS- The Information warfare site. http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/wikipedia/information-warfare.htm
16. "What is 'Strategic Information Warfare?" https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR964/MR964.ch1.pdf

Açar sözlər: *informasiya silahları, hibrid müharibə, informasiya hədəfləri, informasiya müharibəsi*

Tural Shirin
Ph.D. student, the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

DANGEROUS WEAPON OF HYBRID WAR: INFORMATION FRONT

ABSTRACT

From time immemorial, people have had to resort to various means to think about warfare technologies, which have become the backbone of human history. Indeed, the number of manpower, the quality of military weapons, and the equipment used were the most important tools. However, wars and armies were not the only means of waging war and resolving conflicts between nations. Various tools and ways were used in this direction, one of which was related to information. This has become an element of direct hybrid warfare. At a time of rapid development of information technology, the information weapon is aimed at every citizen 24/7.

Keywords: *information weapons, hybrid warfare, information targets, information warfare*

Турал Ширин
Диссертант Академии Государственного Управления При Президенте Азербайджанской Республики

ОПАСНОЕ ОРУЖИЕ ГИБРИДНОЙ ВОЙНЫ: ИНФОРМАЦИОННЫЙ ФРОНТ

РЕЗЮМЕ

С незапамятных времен людям приходилось прибегать к самым разным средствам, чтобы думать о технологиях ведения войны, которые стали основой человеческой истории. Верно, что численность живой силы, качество применяемого боевого оружия и снаряжения были самыми важными инструментами. Однако войны и армии не были единственными средствами ведения войн и разрешения конфликтов между народами. В этом направлении использовались различные инструменты и способы, один из которых был связан с информацией. Она стала элементом прямой гибридной войны. Во времена бурного развития инфор-мационных технологий информационное оружие нацелено на каждого гражданина 24/7.

Ключевые слова: *информационное оружие, гибридная война, информационные цели, информационная война*

GƏNC TƏDQİQATÇILAR
YOUNG RESEARCHERS

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR TARİXİ
HISTORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

UOT 327(091)

VÜSALƏ ŞƏRİFOVA
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Tarix kafedrasının doktorantı
e-mail: vusala.asif@gmail.com

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏRDƏ MƏDƏNİYYƏT AMİLİNƏ ELMİ-NƏZƏRİ YANAŞMALAR

Diplomatiya tarixən dövlətlər arasında əlaqələrin qurulmasında vasitə kimi çox böyük rol oynayıb. Diplomatiya dövlətin xarakterik xüsusiyyətlərini və xalqın mental cizgilərini özündə ehtiva edir. Milli mədəniyyət modelini təqdim edir və digər tərəfdən də beynəlxalq normalara əməl etməklə beynəlxalq etiketi əks etdirir. Deməli, diplomatiya həm də tanıtım vasitəsidir. Dövlətin həyata keçirdiyi diplomatiyanın məzmunu ilə həmin xalqın xarakterini müəyyən etmək mümkündür.

XX yüzilin sonlarında mədəni proseslər və fəaliyyətlərlə bağlı irəli sürülən nəzəriyyə və tənqidlər xeyli artmış, bu sahə ilə bağlı maraqlı araşdırmalar aparılmışdır. Araşdırmaların artmasına müxtəlif amillər təsir edirdi. Əsas amillərdən biri irimiqyaslı miqrasiyalar, beynəlxalq səviyyədə əlaqələrin güclənməsi, bir sözlə, qloballaşmanın geniş vüsət alması idi. Digər bir amil isə Qərbdə ticarət, mədəniyyət və siyasətin vəhdətdə çıxış etməsi və nəticədə belə vəziyyətin xarici siyasətdə öz əksini tapması oldu. Nəhayət, dünya səviyyəsində kommunikasiya şəbəkələrinin inkişafı, müasir mədəniyyətin bu vasitələrlə yayılmasına əsaslı təsir göstərdi. 1970-ci illərdə kommunikasiya elmləri mədəniyyətlərarası əlaqələrə diqqət yetirmiş və onu davranış elmlərinin xüsusi çərçivəsindən xaric etmişdir.

Mədəni əlaqələr fərdlər, qruplar, müxtəlif təşkilatlar və ölkələr arasında bütün səviyyələrdə müvəffəqiyyətli əməkdaşlıq üçün vacib şərt olub, xalqların bir-birinə yaxınlaşmasına, onlar arasında inam və etimadın möhkəmlənməsinə xidmət edir. Mədəniyyətin beynəlxalq münasibətlərdə rolunun artmasını sübut edən göstəricilərdən biri də xarici mədəniyyət siyasəti, mədəni diplomatiya kimi terminlərin beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsində vətəndaşlıq hüququnun qazanmasıdır. Mədəni diplomatiya (mədəniyyət diplomatiyası) isə diplomatiyanın ayrılmaz elementinə və istiqamətinə çevrilmişdir. (1, səh.14) Mədəni diplomatiya- fikir, bilik, adət-ənənə, incəsənət, eləcə də dini və dünyəvi dəyərlər mübadiləsinə, xalqlar, dövlətlər, sivilizasiyalar arasında əlaqələrin inkişafına, stabilliyin, sülhün bərqərar olmasına yardım edən vasitədir. Mütəxəssislər belə hesab edirlər ki, mədəni diplomatiya "yumşaq güc"ün gerçəkləşməsi üçün ən münasib alətdir və mədəniyyətin, ideyaların, dəyərlərin köməyilə başqa ölkəyə təsir göstərməyə imkan yaradır. "Mədəni diplomatiya" terminini ilk dəfə Amerika tədqiqatçısı F.Barqhorn, Sovetlər Birliyinin XX yüzilin 30-cu illərinə aid siyasətinin təhlili zamanı işlətmişdir. Onun təsnifatına görə, bu diplomatiya növü "mədəni irsdən və kadrlardan təbliğat məqsədlərində istifadə etmək" mənasını daşıyır və həmin dövrün dövlətlərinin həyata keçirdiyi siyasətin gizli ideologiyasını əks etdirir. (4, səh. 8)

Mədəni diplomatiya xaricində ölkənin mədəni irsinin, vacib nailiyyətlərin dünyada

təbliği xeyli çətindir. Bu siyasi istiqamət ölkələr haqqında müsbət fikrin formalaşması üçün nəhəng potensiala malikdir. Müəyyən vasitələrin düzgün və səmərəli istifadəsi həmin sahə üzrə çalışan peşəkarlardan da asılıdır. Qeyd olunan səbəblərdən irəli gələrək, dövlətlərin siyasətdə yeni ahəng qazanmış mədəniyyət faktoruna xüsusi diqqət yetirməsi təbiidir. Çünki qloballaşan dünyada ölkənin rəqabətə davamlılıq qabiliyyəti onun mədəniyyət siyasətindən, beynəlxalq arenada formalaşdırdığı imicindən çox asılıdır. BMT və YUNESKO-nun sənədlərində də mədəniyyət milli və beynəlxalq inkişaf siyasətlərinin, beynəlxalq inkişaf naminə əməkdaşlığın strateji tərkib hissəsi kimi qeyd olunur.

Qaçılmaz qloballaşma prosesləri müstəvisində milli identikliyin (eyniyyətin) başlıca göstəricisi və meyarı olan mədəniyyətin və mədəni təzahürlərin aktuallığı və əhəmiyyəti kəskin şəkildə artır. Odur ki, müasir dövrdə milli mədəniyyətin qorunması və inkişaf etdirilməsi kimi məsələlərə milli təhlükəsizliyin təmin olunması kontekstindən yanaşmaq olduqca vacibdir.

Qeyd olunanlar, eyni zamanda mədəniyyət siyasətinin qarşısında duran mürəkkəb və dövlət əhəmiyyətli məqsədlər sovet dövründə müşahidə olunan mədəniyyətin rəmzi kontekstindən imtina olunmasını zəruri edir. Mədəniyyət amili artıq bayramlar və yubiley tədbirlərinin təşkili ilə təcəssüm olunmur. Bu gün Azərbaycanın reallıqları (sürətli inkişafı və dünyaya inteqrasiyası), habelə aparılan informasiya mübarizəsi mədəniyyətin daha çox siyasi potensiallarına müraciəti aktuallaşdırır. Təsadüfi deyil ki, 2006-cı ildə yaradılmış Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin qarşısında duran əsas və prinsipial vəzifələrdən biri məhz Azərbaycan mədəniyyətinin dünyada tanıdılmasıdır. Başqa sözlə desək, Azərbaycanın siyasi sistemində yaradılmış yeni qurumun strateji məqsədi beynəlxalq təbliğatın aparılmasından ibarətdir. Aparılan təhlillər onu sübut edir ki, beynəlxalq təbliğat və bu sahənin mahiyyət etibarilə modernləşməsi Azərbaycanda həyata keçirilən mədəniyyət siyasətinin əsas vəzifələrindəndir.

Mədəniyyət amilinin dünya siyasətində müstəqil rolu və universal əhəmiyyəti bu gün heç kim tərəfindən şübhə altında alınmır. Ancaq bir neçə onilliklər bundan əvvəl beynəlxalq və dövlətdaxili proseslərin təhlili zamanı mədəniyyət ya ümumiyyətlə nəzərə alınmır, ya da ki, ona ikinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edən amil kimi baxırdılar. Dünya siyasi məkanının formalaşdırılmasının mühüm elementi kimi çıxış edən mədəniyyətin rolunun lazımınca qiymətləndirilməməsi çox ciddi nəticələrə gətirib çıxarmışdır. Qloballaşma, onun mədəni-siyasi aspektləri bəşər cəmiyyətinin bütün mərhələlərində mövcud olmuş, siyasi proseslərə ciddi təsir göstərmişdir. Sadəcə olaraq, qlobal hadisələri nəzərdən keçirərkən alimlər uzun müddət siyasətə və iqtisadiyyata üstünlük vermişlər, ancaq bu, mədəniyyətin təsirini heç də azaltmırdı (5, səh.11-12).

Konkret xalqın rifahında mədəniyyətin əvəzolunmaz rolunu isbat edən faktlar bəşər tarixində kifayət qədər çoxdur. Ancaq nəzəriyyədən uzaqlaşaraq daha çox təsiretmə və düşündürmə imkanına malik bir misalı da qeyd etmək olar. Belə ki, müxtəlif dövrlərdə ABŞ prezident administrasiyasının milli təhlükəsizlik məsələləri üzrə müşaviri olan Zbiqnev Bjezinskiy “Böyük şahmat lövhəsi” adlı əsərində açıq etiraf etmişdir ki, ABŞ-ın xarici siyasətinin uğurunu təmin edən amillərdən biri Ağ evin effektiv mədəniyyət siyasətidir.

Qlobal mədəni proseslər kontekstində mədəniyyət amilinin iqtisadi inkişafa təsiri məsələsinə də münasibət bildirilməsi zərurəti yaranmışdır. Bəzi qərb müəllifləri üçüncü dünya ölkələrinin iqtisadi geriliyini onların milli mədəniyyəti, ənənələri ilə əlaqələndirir və Latın Amerikası, Asiya, Afrikanın bir çox ölkələrində iqtisadi və siyasi modernləşmənin uğursuzluğunu onların öz ənənəvi mədəniyyətlərinə sadiqliyi ilə bağlamağa cəhd edirlər. Əslində açıq-aşkar irqçi mahiyyət kəsb edən bu konsepsiya, mədəniyyətlərin müstəsnalığı ideyasına əsaslanan və siyasi baxımdan çox təhlükəli mədəniyyətlərarası münaqişə mənbəyi hesab edilmişdir. Əksinə, bir sıra ölkələrin (Çin, Yaponiya, Çili, Türkiyə, “Asiya

pələngləri" və s.) iqtisadi sahədə qazandığı uğurlar ənənəviliklə müasirliyin sintezinin üstünlüyünü bariz nümayiş etdirir. Bu ölkələrdə hökumətin bazar prinsiplərinə əsaslanaraq həyata keçirdiyi islahatlar sübut edir ki, mədəni komponent, milli-mənəvi dəyərlərə sədaqət modernləşməyə nəinki mane olmur, əksinə, onun daha da uğurla həyata keçirilməsinə şərait yaradır.

Müasir dövrdə hər bir dövlətin beynəlxalq imicinin formalaşmasında, dövlətin beynəlxalq fəaliyyətində mədəniyyət amilinin rolu böyükdür. Mədəniyyət amili baxımından dövlətin imicinin formalaşdırılması mexanizmlərini fransız filosofu və sosioloqu Pyer Burdye "Mədəniyyətin simvolik kapitalı" konsepsiyasında, amerikalı politoloq Cosef Nay isə "yumşaq güc" nəzəriyyəsində açmağa çalışmışdır. (8) Ümumiyyətlə, qlobal inteqrasiya prosesində müasir dünyada beynəlxalq münasibətlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı iki aparıcı yanaşma tərzi mövcuddur: "sərt güc" (hard power) və "yumşaq güc"(soft power). Cosef Nay "sərt güc" və "yumşaq güc"ü bir-birindən belə fərqləndirir: "yumşaq güc-mədəniyyət, dəyərlər və ideyalar vasitəsilə yola gətirmək qabiliyyətidir, "sərt güc" isə hərbi qüvvə vasitəsilə fəth etmək və ya məcbur etməkdir". C.Naya görə, "yumşaq güc" -sənin ölkənin istədiyini başqa ölkələrin istəməsinə nail olmaq, çəkindirmək və məcbur etmək əvəzinə onları cəlb etmək və onlarla əməkdaşlıq etmək bacarığıdır. Ənənəvi olaraq, beynəlxalq münasibətlərdə "sərt güc" dominant mövqeyə malik olmuşdur. Lakin soyuq müharibənin bitməsi, Sovet İttifaqının dağılması və dünyadakı kommunist rejimlərinin çökməsindən sonra, "yumşaq güc" yanaşması tədricən öz mövqeyini möhkəmləndirir. Xüsusən də, Avropa Birliyi və digər Avropa təşkilatları "yumşaq güc"ün təbliğatçıları kimi çıxış edirlər. Belə bir şəraitdə "yumşaq güc"ün bir forması kimi ictimai diplomatiya beynəlxalq münasibətlərdə önəmli rola malik vasitəyə çevrilir. Burada da məqsəd həm milli maraqların təbliği, münasibətlərin qurulması və həm də anlaşmaya nail olmaqdır. Fransa uzun zaman dünyada "yumşaq güc" tətbiq etmişdir. Uzun illər ərzində bu siyasəti həyata keçirən təsirli vasitələrdən biri kimi 1883-cü ildə təsis edilmiş "L'Alliance française" (Fransız Alyansı) təşkilatını qeyd etmək olar. Bu təşkilat öz uğurlu fəaliyyətini dünyanın 146 ölkəsindəki nümayəndəlikləri vasitəsilə davam etdirir. Həmin nümayəndəliklər öz işini Fransa Səfirliyi ilə əlaqəli şəkildə həyata keçirirlər. Fransa və onun mədəniyyətinin əsrlər boyu dünyanın bir çox yerlərində heyranı olmuşdur. ABŞ dövlət xadimi Tomas Cefferson "Hər bir insanın iki ölkəsi- öz ölkəsi və Fransası var" ifadəsi buna bariz nümunədir.

Adətən ölkənin "yumşaq güc" siyasətinə aid olan amillər dedikdə, onun dili, mədəniyyəti, elm və təhsil sahəsi, diplomatik aləmdə nüfuzu və xüsusilə də onun siyasi dəyərləri başa düşülür. Bu siyasətin həyata keçirilməsi üçün lazım olan vasitələrə isə müxtəlif dövlət və qeyri-dövlət qurumları, təşkilatlar, elm ocaqları, təhsil mərkəzləri, həmçinin kütləvi informasiya vasitələri də daxildir.

1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra öz dövlət siyasətində "yumşaq güc" amilindən istifadə etməyə başladı. Eyni zamanda Azərbaycan işğalçı Ermənistan ilə mübarizə aparmaq məqsədilə ölkədə hərbi qüvvəni getdikcə gücləndirirdi. Müstəqillik qazandıqdan sonra öz yerini tutmağa başlayan Azərbaycan, "yumşaq güc"ün mövcud imkanlarını tam şəkildə tətbiq etməyə çalışırdı. Bu gün də xalqın özünəməxsus milli-mənəvi dəyərləri "yumşaq güc"ə çevrilərək, Azərbaycanın dünyadakı nüfuzunu artırmağa kömək edir.

Mədəniyyət amili baxımından dövlətin imicinin formalaşdırılması mexanizmləri və ümumiyyətlə, dövlətin beynəlxalq fəaliyyətində mədəniyyətin rolu fransız filosofu və sosioloqu Pyer Burdyenin "Mədəniyyətin simvolik kapitalı" konsepsiyasında da öz əksini tapmışdır. Konsepsiyaya görə, bu kapitala kollektiv yaddaş, mədəni rəmzlər, obrazlar, cəmiyyətin mənəvi sferası aid edilir. Bu nöqteyi-nəzərdən dövlətin nüfuzu mədəniyyətin simvolik kapitalından çox asılıdır və bu kapital üzərində simvolik gücə malik olduğunu hesab

edən cəmiyyət, onu özü üçün çox dəyərli və qiymətli hesab edir. Əgər hər hansı bir ölkənin mədəni dəyərləri və ideologiyası cəlbedicidirsə, digər ölkələr də asanlıqla onun yolu ilə gedə bilir. Bu təkcə "yüksək" mədəniyyətə-incəsənət, ədəbiyyat, təhsil və s. yox, eyni zamanda kütləvi əyləncəyə istiqamətlənən pop mədəniyyətinə də şamil edilir. Məsələn, elə pop mədəniyyəti sayəsində Amerikanın obrazı digər ölkələr üçün çox cəlbedici və maraqlı görünməyə başlamışdı. Sanki bu mədəniyyət ABŞ-ı "ekzotik, zəngin, müasir və güclü bir dövlət kimi tanıdırdı". (6, səh. 123)

Konsepsiyaya görə, dövlətin mədəni amil əsasında nüfuzunun formalaşmasında milli ideya böyük rol oynayır. Bura xalqın mənlik şüurunun əks olunduğu cəmiyyətin dəyər münasibətləri sistemi daxildir. Məhz milli ideya mədəniyyətin simvolik kapitalının özəyini təşkil edir. Çünki informasiya məkanında dövlətin parlaq xarici siyasət imicinin formalaşmasında milli ideya böyük rol oynayır. Ölkənin beynəlxalq imici öz vətəndaşlarını ruhlandırmalı, dünya ictimai rəyində müsbət rezonans doğurmalıdır. (2)

Dövlətin fəaliyyətində mədəniyyət amilinin rolu və bu problemə dair nəzəri yanaşmalar sırasında məşhur italyan filosofu, nəzəriyyəçisi Antonio Qramşinin "Mədəni-ideoloji hegemoniya" konsepsiyası xüsusilə diqqəti çəkir. Konsepsiya cəmiyyətdəki idarəetmə mexanizmlərində dominantlığı nəzərdə tutur. Bu dominantlıqda mədəniyyət və ideologiyaya əsas yer verilir. Bununla da mədəni hegemonluq və ideoloji üstqurumda liderlik yeni siyasi nizamın formalaşmasına və bərqərar olmasına gətirib çıxarır. Qramşinin "Mədəni hegemoniya konsepsiyası"nda dövlətin fəaliyyət və məzmununa yeni baxış ifadə olunur və bu dövlətdə ideologiyaya önəmli yer verilir. Qramşi bildirir ki, cəmiyyətdə əsaslı harmoniyaya nail olmaq üçün müxtəlif sosial qruplar arasında meydana çıxan ziddiyyətlərin səviyyəsini azaltmaq çox önəmlidir. O, çıxış yolunu yalnız hər bir qrupun öz fərdiliyini və özünəməxsusluğunu qorumasında görür. Beləliklə, A.Qramşinin bu konsepsiyası müxtəlif sosial sferalara aid əxlaq normaları, ənənələr, simvollar və ümumi qəbul edilmiş təcrübələr toplusunu özündə birləşdirən sosial "mədəni nüvə"nin mövcudluğu ideyasına əsaslanır.

"Yumşaq güc" çox zaman diskurs təhlil mövqeyindən şərh olunur. Elə ilk dəfə "güc" anlayışını "diskurs" anlayışı ilə konseptual şəkildə birləşdirən şəxs XX əsrin ən böyük filosoflarından olan Mişel Fuko olmuşdur. Mədəniyyət və dövlət, cəmiyyətin mədəni mexanizmləri Fukonun nəzəriyyəsində öz əksini tapmışdır. Fukonun fikrincə, siyasi güc müxtəlif sosial qüvvələrin bir-birilə mübarizəsində yaranır və məhz diskurslar siyasi gücü təmin edən qüvvə kimi mühüm rol oynayır (7). Diskurs "eyni qrupa aid ifadələr toplusu" kimi izah olunur. Ümumiyyətlə, onun nəzəriyyəsində 4 söz xüsusi önəm daşıyır: bilik, güc, təcrübə, diskurs. Bütün yaradıcılığı boyu bu sözlər sanki bir-birini əvəz edir və qeyd edir ki, məhz bunlar sayəsində mədəniyyət mövcuddur, inkişaf edir və "yumşaq güc" kimi öz təsirini göstərir.

Bütün bunlarla yanaşı mədəni amilin dövlətin beynəlxalq fəaliyyətində rolu, təsiri artıqca, mədəni təhlükəsizlik məsələsi xüsusilə aktuallaşır. Bu da əsasən, milli azlıqların mədəni müxtəlifliyinin və ictimai inkişafın destruktiv meyllərdən qorunması kimi qəbul edilir. Xatırladaq ki, müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar səviyyəsində dünya birliyi mədəni müxtəlifliyi cəmiyyətin inkişafı üçün dəyər və qeyri-bazar resursu kimi tanıyır. Onun azalması insan və cəmiyyətin inkişafının tərəqqisi üçün bir sıra mənfi nəticələrə gətirib çıxarır. "Mədəni təhlükəsizlik" konsepsiyasına ilk dəfə fransız politoloqu J.Bodenin əsərlərində rast gəlinir. Daha sonralar bu termin mədəni kapitalın əhəmiyyətini və onun dövlət tərəfindən qorunmasının vacibliyini irəli sürən P.Burdyenin tədqiqatlarında tez-tez istifadə edilmişdir. Təcrübədə mədəni təhlükəsizlik konsepsiyası XX əsrin 80-ci illərində Yeni Zellandiyada reallaşdırılmağa başlandı və belə qənaətə gəlindi ki, xalqların adət-ənənələri nəzərə alınmadan mədəni təhlükəsizliyin təmin edilməsində uğur əldə etmək qeyri-mümkündür (3).

Göründüyü kimi mədəni təhlükəsizlik yalnız mədəniyyətin təhlükəsizliyi ilə məhdudlaşmır. Ona bütövlükdə cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizliyini təmin edən amil kimi baxılır. (mədəniyyət abidələrinin və xalq adət-ənənələrinin qorunub saxlanması, incəsənətin və mədəni təşəbbüslərin dəstəklənməsi öz-özünə baş vermir və son nəticədə yalnız mədəniyyət sahəsi ilə məhdudlaşmır.) Beləliklə də mədəni müharibənin aparılması üsulları, mədəni aqressiya "yumşaq güc" aləti kimi hər bir dövləti ona xas olan ənənəvi mədəni dəyərləri qorumaq, habelə siyasi və iqtisadi sabitliyi və müstəqilliyi təmin etmək haqqında düşünməyə vadar edir. Bu müstəvidə isə siyasət, iqtisadiyyat və mədəniyyət bir-biri ilə sıx əlaqədə olur.

Məşhur amerikalı sosioloq və politoloq Samuel Hantinqtonun 1996-ci ildə nəşr edilmiş "Sivilizasiyaların toqquşması və yeni dünya düzəni" adlı kitabı mədəniyyətin müasir dünya proseslərində roluna yeni baxışları özündə əks etdirən mühüm hadisə oldu. Amerikalı politoloqa görə, "soyuq müharibə"nin başa çatmasından sonra ideoloji qarşıdurmanın yerini tutmuş sərt etnik mədəni və dini ziddiyyətlər dünyada gedən proseslərin əsasın-da dayanırdı. S.Hantinqtonun müasir sivilizasiya birliklərinin təşəkkül tapmasında mədəniyyət amilinə diqqəti cəlb etməsi maraq doğurur. Onun nəzərincə, uzun əsrlər boyu beynəlxalq münasibətlərin əsas prioriteti sayılan "millətlərarası - dövlətlərarası" münasibətlər öz yerini tədricən mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası münasibətlərə güzəştə getməli olmuşdur. Əlbəttə, S.Hantinqton dünyada gedən siyasi dəyişikliklərin tam obyektiv, balanslaşdırılmış təhlilini verə bilməmiş, müasir sivilizasiyaların sərhədlərini müəyyənləşdirərkən dini-mədəni faktorları qabartmaqla, dünya siyasi proseslərinin geosiyasi, hərbi, iqtisadi tərəflərini nəzərə almamaqla subyektivliyə varmışdır. Ancaq ziddiyyətlərə baxmayaraq sivilizasiyalararası münaqişələr nəzəriyyəsi dünyada cərəyan edən proseslərin gələcək tədqiqi üçün yeni təkan verdi.

Beləliklə, beynəlxalq münasibətlər sahəsi ilə bağlı irəli sürülən müasir nəzəriyyələrdə beynəlxalq mövzular və problemlərin izah və təhlili zamanı mədəniyyətin əsaslı rol oynadığı aydın olur. Mütəxəssislər və sözügedən sahədə çalışan insanlar zaman keçdikcə başa düşdülər ki, yalnız hərbi, siyasi, iqtisadi, təhlükəsizlik kimi vacib amilləri diqqət mərkəzində saxlamaqla beynəlxalq münasibətləri dərinliklərinə qədər öyrənmək olmur. Eyni zamanda, bu sahələr beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsi üçün yetərli deyil. Ona görə də beynəlxalq münasibətlərdə mədəniyyətin roluna, başqa sözlə, mədəni diplomatiyaya xüsusi diqqət ayrılmış, sosial həyatın bu mühüm aspekti sistemli tədqiqata cəlb edilmişdir. Beynəlxalq aləmdə etimad və rəğbətin qazanılması diplomatiya sənətinin əsas məqsədlərindəndir. Qarşıya qoyulan məqsədlərə nail olmaq üçün dostluq əlaqələrinin qurulmasında mədəniyyət və incəsənətin yaratdığı geniş imkanlardan istifadə etmək ən düzgün yoldur. Azərbaycan qısa müddət ərzində qlobal mədəni-informasiya məkanında özünəməxsus imici yarada bilib. Ölkənin birinci şəxslərinin timsalında layiqincə və yüksək səviyyədə həyata keçirilən mədəni siyasət "yumşaq güc"ün mühüm tərkib hissəsinə çevrilib. Müasir dövrdə heç bir dövlət mədəni diplomatiya və "yumşaq güc" olmadan beynəlxalq aləmdə inkişaf və inteqrasiya edə bilməz.

Ədəbiyyat:

1. Əhədova Sevda. Müasir dünyada mədəniyyətlərarası münasibətlər. Bakı: "Elm" 2014, 348 s.
2. Василенко И.А. Имидж России: концепция национального брендинга // Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право. – №4(24), Т.5, 2012. – С. 66-78
3. Табаринцева-Романова К. М. Культура в международных отношениях: дипломатия, безопасность, конфликт. Журнал «Гуманитарная дипломатия:

личность, социум и мир» https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/62855/1/iuro-2018-179-06.pdf)
4. Barghoorn F.C. The Soviet Cultural Offensive. The role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. Princeton, 1960, 353 p.
5. Hopkins A.G. Globalization in World History. Pulmica Publishing, 2002, 275 p.
6. Neal M, Rosendorf. Social and Cultural Globalization. Wash. 2000. p. 123
7. https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-vlasti-m-fuko/viewer
8. http://theoryofculture.ru/issues/77/978/

Açar sözlər: *mədəniyyət, amil, beynəlxalq, "yumşaq güc", konsepsiya*

Vusala Sharifova
Ph.D. candidate, Department of International Relations and Foreign Affairs
Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

CULTURAL FACTOR IN INTERNATIONAL RELATIONS SCIENTIFIC AND THEORETICAL APPROACHES

ABSTRACT

Culture is a force that unites people regardless of language, religion, or nationality. Culture as a social institution can ensure social stability, uniting the state and society to address important national issues. The paper elaborates on these aspects and highly appreciates the role of the cultural factor in the formation of the international image of each state and international activity. All this is considered in relation to various scientists' scientific and theoretical approaches and concepts.

Keywords: *culture, factor, international, soft power, concept*

Вюсаля Шарифова
Докторант кафедры Международных отношений и внешней политики
Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К КУЛЬТУРНОМУ ФАКТОРУ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

РЕЗЮМЕ

Культура – это сила, объединяющая людей независимо от языка, религии или национальности. Именно культура как социальный институт способна обеспечить социальную стабильность, объединить государство и общество для решения важных национальных вопросов. В статье проясняются эти моменты, высоко оценивается роль культурного фактора в формировании международного имиджа каждого государства и международной деятельность. Все это рассмотрено применительно к научно-теоретическим подходам и концепциям различных ученых.

Ключевые слова: *культура, фактор, международный, "мягкая сила", концепция*

DÖVLƏT İDARƏÇİLİK AKADEMİYASINDA

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının komandası "Hüquq viktorinası" müsabiqəsində iştirak edib

Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun işçilərinin peşə bayramı və Azərbaycan Prokurorluğunun yaranmasının 103-cü il dönümü ilə əlaqədar Baş Prokurorluğun Elm Tədris Mərkəzi tərəfindən ali təhsil müəssisələrinin hüquq fakültələrində təhsil alan tələbələr arasında "Hüquq viktorinası" müsabiqəsi keçirilmişdir. "Konstitusiya hüququ", "Cinayət hüququ", "Cinayət-prosessual hüquq" fənləri üzrə keçirilmiş müsabiqə bir neçə mərhələdə davam etmişdir. Müsabiqənin universitet komandalarının kapitanları arasında növbəti mərhələsində keçirilən fərdi yarışın qalibi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası Siyasi İdarəetmə fakültəsinin IV kurs tələbəsi Maya Eyvazzadə olmuşdur.

Tədbirdə Baş Prokuror Kamran Əliyev qalibləri təbrik etmiş, onlara sertifikatlar təqdim etmişdir.

Eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov qalıb olan tələbə Maya Eyvazzadəni qəbul edib, müsabiqədə yüksək nəticə göstərməsi münasibətilə təbrik edib, ona təhsilində uğurlar arzulayıb. Rektor gənc hüquqşünasların təhsili, ali təhsil müəssisələri ilə əməkdaşlıq əlaqələrinin genişləndirilməsi istiqamətində keçirilən səmərəli və ardıcıl tədbirlərin əhəmiyyətini qeyd edib. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası və Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu arasında bağlanmış əməkdaşlıq sazişinə əsasən hər iki qurum arasında əməkdaşlığın uğurla davam etdiyini bildirib.

Dövlətlərarası sazişin icrasına başlanıldı

Ankarada Türkiyə Prezidenti Administrasiyası yanında İnsan Resursları Ofisində "Azərbaycan Respublikasının dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sistemi" adlı təqdimat keçirilib. Türkiyə Prezidenti Administrasiyası yanında İnsan Resursları Ofisinin şöbə müdirləri, sektor müdirləri, layihə rəhbərləri, müxtəlif nazirliklərin məsul şəxslərinin qatıldığı tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasından Türkiyəyə ezam olunmuş "Dövlət qulluğu və kadr siyasəti kafedrası"nın müdiri, dosent Rəcəb Rəhimli məruzə ilə çıxış edib. Onlayn formatda keçirilən təqdimatda Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov da iştirak edib. Qeyd edək ki, daha öncə 2021-ci ilin 19 fevral tarixində Ankarada Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında iqtisadi əməkdaşlıq üzrə birgə hökumətlərarası komissiyanın doqquzuncu iclasında imzalanan protokol çərçivəsində iki ölkənin dövlət kadrlarının hazırlanması və inkişafı sahəsində işbirliyinə dair razılıq əldə olunub. Protokola əlavə edilmiş Fəaliyyət Planında həmçinin təhsil və insan resurslarının inkişafı ilə bağlı birgə fəaliyyətin qarşılıqlı münasibətlərə təkan verəcəyi vurğulanıb. Bu çərçivədə Türkiyə Prezidenti Administrasiyası yanında İnsan Resursları Ofisinin rəhbərliyinin dövlət qulluqçularının təlim və inkişafı üçün vasitələrin tanıdılmasına yönəlik Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə birgə fəaliyyətin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub və bu istiqamətdə ilkin tədbirlər görülüb, yol xəritəsi müəyyənləşdirilib. Qeyd edilən dövlətlərarası anlaşma çərçivəsində təşkil edilən tədbirdə təqdimatla çıxış edən dosent Rəcəb Rəhimli Türkiyə təmsilçilərinə ölkəmizin son illərdə iqtisadi, siyasi, humanitar, hərbi uğurları ilə bağlı məlumat

verib. Bildirilib ki, ölkənin hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatlar və dəyişikliklərin nəticəsidir. R.Rəhimli Azərbaycan Respublikasının dövlət qulluğu sistemi, son illərdə dövlət idarəçiliyi sahəsində gerçəkləşdirilən islahatlar barədə iştirakçıları bilgiləndirib. Natiq Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən islahatlar sayəsində ölkədə qlobal çağırışlara çevik reaksiya verə bilən dövlət qulluğu sisteminin formalaşdığını xüsusi vurğulayıb. O, əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının dövlət qulluqçularının hazırlanması və yenidən hazırlanması sisteminin formalaşdırılmasında vacib həlqə olduğuna diqqət çəkib. Vurğulanıb ki, daimi dəyişikliklər şəraitində dövlət idarəçiliyi sisteminin modernləşdirilməsinə dair tövsiyələrin işlənməsi sahəsində aparıcı elm, təhsil və informasiya mərkəzi kimi müəyyənləşdirilən DİA-nın statusu və fəaliyyət sahəsi Prezident İlham Əliyevin 2014 və 2017-ci illərə aid sərəncamları ilə xeyli genişləndirilib. Natiq qeyd edib ki, Dövlət İdarəçilik Akademiyasında yeni tədris texnologiyalarının tətbiqi ilə ali təhsilin müxtəlif səviyyələrində və fərqli istiqamətlər üzrə ildə 3000-dən artıq dövlət qulluqçusu yenidən hazırlanır. Dosent R. Rəhimli diqqətə çatdırıb ki, dövlət qulluqçularının əlavə təhsilinin təşkili və peşə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi məqsədilə rəhbər vəzifəli və digər dövlət qulluqçularının fasiləsiz təhsilinin təşkili çərçivəsində müxtəlif müddətli fokus qruplar üçün ən son yeniliklər əsasında daim yenilənən və distant formada

təşkili mümkün olan təlimlər paketi formalaşdırılmışdır. Təlimlər fokus auditoriyasının xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq distant, interaktiv formada, qısa və uzunmüddətli, tanınmış milli və xarici ekspertlərin iştirakı ilə keçirilməkdədir. Bildirilib ki, dövlət qulluqçularının hazırlanması prosesində ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən ilk dəfə nəzəri cəhətdən əsaslandırılmış və tətbiq olunan, Azərbaycan Respublikasının davamlı inklüziv inkişaf sahəsində dünya liderliyini təmin edən və 44 günlük Vətən müharibəsi şəraitində də uğurla sınaqdan keçən yeni idarəetmə texnologiyalarının öyrənilməsinə xüsusi yer ayrılıb.

Toplantının sonunda tədbir iştirakçılarının sualları cavablandırılıb, gələcək birgə fəaliyyətə dair məsələlərlə bağlı fikir mübadiləsi aparılıb və perspektiv işbirliyi istiqamətləri müəyyənləşdirilib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Tarixi qələbəmiz ədalətin təntənəsidir" mövzusunda onlayn təlim keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Tarixi qələbəmiz ədalətin təntənəsidir" mövzusunda onlayn təlim keçirilib.

Təlimin əsas məqsədi regionda baş verən siyasi proseslərin təhlili, müharibədən sonrakı dövrdə münasibətlər, regionun yeni siyasi vəziyyəti haqqında məlumat vermək və digər aktual məsələlər barədə fikir mübadiləsi aparmaqdan ibarət olub.

Əməkdaşlıq fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası və Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidməti arasında imzalanmış əməkdaşlıq memorandumunu əhatə edir.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidmətinin dövlət qulluqçularından ibarət əməkdaşları üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında «Tarixi qələbəmiz ədalətin təntənəsidir» mövzusunda onlayn formada növbəti təlim təşkil edilib. Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Tarix" kafedrasının müdiri dosent Firdovsiyyə Əhmədova məruzə ilə çıxış edib. Təlimin əsas məqsədi 44 günlük Vətən müharibəsinin tarixi, hüquqi, siyasi tərəflərini dinləyicilərlə müzakirə etmək olub. Qarabağ savaşının tarixinə toxunan mühazirəçi Dosent F.Əhmədova Cümhuriyyət dövründə, 1990-ci və 2020-ci illərdə Azərbaycan xalqının öz torpaqlarını qorumasından, mənfur düşmənlə mübarizəsindən söhbət açıb. F.Əhmədova qeyd edib ki, 30 il ərzində Azərbaycan dövləti problemi diplomatik yolla həll etməyə çalışdılar. Ancaq Ermənistan hakimiyyətinin son dövrlərdə səsləndirdiyi şüarlar müharibəyə əsas verirdi. Natiq 30 il ərzində iqtisadiyyatımızın, ordumuzun, güclənməsi, müasir silahlarla silahlanması, hərbi əməkdaşlıq və s. məsələlərə də toxundu.

Sonda F.Əhmədova 44 günlük müharibə zamanı zəfəri şərtləndirən əsas amillərdən-Ali Baş Komandan, ordu və xalqın mütəşəkkilliyindən, Qarabağ torpaqlarında hal-hazırda uğurla aparılan quruculuq işlərindən söhbət açdı. İnteraktiv keçən təlimdə dinləyicilərin suallarını cavablandırdı.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında18 oktyabr-Müstəqilliyin Bərpası Günü ilə əlaqədar konfrans keçirilib

Oktyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 18 oktyabr-Müstəqilliyin Bərpası Günü ilə əlaqədar konfrans keçirilib.

Tədbirdə DİA-nın rektoru, akademik Urxan Ələkbərov ötən 30 il ərzində Azərbaycanda əldə edilən nailiyyətlərdən danışıb, ölkənin uğurlu inkişafı sayəsində dövlətçilik ənənələrimizin möhkəmləndiyini, iqtisadi və siyasi gücümüzün artdığını bildirib. Qeyd edib ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası bu gün hər bir soydaşımız üçün əsl qürur mənbəyinə çevrilib.

U.Ələkbərov vurğulayıb ki, müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan dərin siyasi, iqtisadi və sosial böhranla yanaşı, Ermənistanın hərbi təcavüzü, xalqımıza qarşı həyata keçirilən etnik təmizləmə siyasəti ilə üzləşib. Xalqımızın təkidli tələbi ilə ulu öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıdışı və apardığı müdrik siyasət nəticəsində ölkəmiz parçalanma təhlükəsindən xilas etdi.

Akademik Urxan Ələkbərov 44 günlük Vətən müharibəsindən, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli Azərbaycan Ordusunun düşmən üzərində

qazandığı parlaq qələbədən söz açıb. İkinci Qarabağ müharibəsində Azərbaycan ordusunun qəhrəmanlığını, mübarizliyini xüsusi qeyd edib. Rektor bildirib ki, qələbəmizin başlıca amili Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin uzun müddət ərzində həyata keçirdiyi güclü dövlət, güclü xalq və güclü ordu strategiyası olmuşdur.

Konfransda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Siyasi idarəetmə fakültəsinin dekanı professor Elçin Əhmədov, Tarix kafedrasının professoru Həvva Məmmədova, Politologiya və siyasi idarəetmə kafedrasının müəllimi Zaur Məmmədov, Hüquq kafedrasının müəllimi Fuad Süleymanov və digərləri çıxış edərək dövlət müstəqilliyimizin bərpası uğrunda gedən mübarizələrdən, əldə olunan uğurlardan bəhs edib. Çıxışçılar 30 il əvvəl Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpa edilməsini xalqımızın tarixində böyük hadisə kimi qiymətləndirib, ölkənin əldə etdiyi uğurlar barədə fikirlərini bölüşüblər. Natiqlər bildiriblər ki, tarix dəfələrlə sübut edib ki, müstəqilliyi qoruyub saxlamaq onu qazanmaqdan qat-qat çətindir. Azərbaycan xalqı bu il bu bayramı tam fərqli olaraq, öz ərazi bütövlüyünü bərpa etmiş qalib xalq kimi qeyd edir.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Cənubi Qafqaz: postmünaqişə vəziyyətinin siyasi-hüquqi aspektləri" mövzusunda beynəlxalq elmi-praktik konfrans keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası və AMEA Hüquq və İnsan Haqları İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan xalqının parlaq qələbəsinin birilliyinə həsr olunan "Cənubi Qafqaz: postmünaqişə vəziyyətinin siyasi-hüquqi aspektləri" mövzusunda beynəlxalq elmi-praktik onlayn konfrans keçirilib.

Beynəlxalq konfransı açılış nitqi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Hüquq və İnsan Haqları İnstitutunun direktoru, professor Aytən Mustafazadə açıblar. Natiqlər, öz çıxışlarında 44 gün sürən və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpası ilə nəticələnən bu Zəfəri ölkə Prezidentinin innovativ inkişaf strategiyasının təntənəli yekunu kimi dəyərləndiriblər.

Konfrans iştirakçılarını Suxumi (Gürcüstan) Dövlət Universitetinin rektoru, Gürcüstan Pedaqoji Elmlər Akademiyasının prezidenti professor, səfir Zurab Xonelidze salamlamışdır. O, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında DİA və AMEA-nın Hüquq və İnsan Haqları İnstitutu ilə həyata keçirilən əməkdaşlıq haqqında danışmışdır.

Konfransda iştirakçılarına professor Namiq Əliyevin elmi redaktəsi ilə "Elm və təhsil" nəşriyyatında Azərbaycan və rus dillərində çap olunmuş məqalələr toplusu təqdim olunmuşdur.

Daha sonra 9 ölkədən (Azərbaycan, Gürcüstan, İsrail, Litva, Moldova, Polşa, Rusiya, Qazaxıstan, Qırğızıstan) konfransa qatılan görkəmli alim və tədqiqatçılar hazırladıqları təqdimatlarla çıxış edərək, müzakirələr aparıblar. Müzakirələrdə Azərbaycanın 44 günlük parlaq qələbəsi, müharibənin geosiyasi nəticələri, erməni revanşizminin Cənubi Qafqazın təhlükəsizliyinə ciddi təhdid yaratması, müharibədən sonra Mərkəzi Asiya və Cənubi Qafqaz ölkələri arasında əməkdaşlıq, azad edilmiş Qarabağ ərazilərinin bərpasının geoiqtisadi perspektivləri, Zəngəzur tranzit dəhlizinin əhəmiyyəti və s. mövzularda məruzələr təqdim ediblər.

Azərbaycan nümayəndə heyəti Beynəlxalq konfransda iştirak etmişdir

Avrasiya Tədqiqatları İnstitutunun təşəbbüsü ilə oktyabr ayında keçirilən "Tarixiliyin müddəti olmur: Nürnberq prosesinin bitməsinin 75 illiyinə" həsr olunmuş beynəlxalq konfransda Azərbaycan nümayəndə heyəti də iştirak etmişdir.

Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibi "Baku Network" Ekspert Şurasının direktoru Gülnarə Məmmədzadə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Beynəlxalq münasibətlər və xarici siyasət" kafedrasının müdiri, fövqəladə və səlahiyyətli səfir, professor Namiq Əliyev və "Avrasiya Tədqiqatları İnstitutu" İnkişaf Fondunun filial müdiri Rauf Həsənovdan ibarət olmuşdur.

Tədbir Rusiya Federasiyasının Kaliningrad şəhərində, İmmanuel Kant adına Baltik Federal Universitetində "Tarixiliyin müddəti olmur" layihəsi çərçivəsində baş tutmuşdur. Bu layihə, Böyük Vətən müharibəsi dövründə nasistlərin və onların əlaltılarının hərbi cinayətlərinin qurbanlarının, faşizm üzərində qələbə çalınmasında SSRİ xalqlarının verdiyi töhfələrin, ümumilikdə isə Böyük Vətən müharibəsinin reallıqlarına dair etibarlı faktların və tarixi yaddaşın qorunması məqsədini daşıyır.

Konfransın moderatoru, "Avrasiya Tədqiqatları İnstitutu" İnkişaf Fondunun prezidenti Valeri Tursunov öz çıxışında "Nürnberq dərsləri"ni və onların beynəlxalq hüquq sistemində əhəmiyyətini xatırlamağın və diqqətdə saxlamağın zəruriliyini vurğulamışdır.

İmmanuel Kant adına Baltik Federal Universitetinin rektoru Aleksandr Fyodorov 75 il bundan əvvəl baş verən hadisələri təhrif edərək oxumaq cəhdlərinin qarşısını almağın Rusiyanın elm və təhsil ictimaiyyəti üçün əsas vəzifə olduğuna əminliyini ifadə etmişdir.

Rusiya Federasiyası Prezidentinin Şimali Qərb federal dairəsi üzrə səlahiyyətli nümayəndəsinin müavini Roman Balaşov da öz növbəsində bildirmişdir ki, Rusiya Federasiyası İstintaq Komitəsi tərəfindən Böyük Vətən müharibəsi illərində alman-faşist işğalçılarının Sovet Ittifaqı xalqlarına qarşı soyqırımı ilə bağlı cinayət işi açıldığına dair qərar qəbul edilmişdir.

O.E. Kutafin adına Universitetin (MDHA) rektoru Viktor Blajeyev qeyd etmişdir ki, Nürnberq tribunalı – tarixdə müharibəni başladan insanların cinayət məsuliyyətinə cəlb olunduğu ilk haldır və bu hərbi tribunalın hökmü yeni dünya nizamının əsasını qoymuşdur.

Moskva Dövlət Hüquq Akademiyasının Cinayət hüququ kafedrasının professoru Lyudmila İnoqamova-Xegay təcavüzə səbəb olan fiziki və hüquqi şəxslərə qarşı cinayət məsuliyyətinin açılmasının vacibliyi məsələsini qaldırmışdır.

O.E. Kutafin adına Universitetin (MDHA) Beynəlxalq hüquq kafedrasının professoru Vyaçeslav Batır öz növbəsində vurğulamışdır ki, "Nürnberq dərsləri – faşizmin reabilitasiyasının, tribunalın prinsiplərinin və dəyərlərinin saxtalaşdırılmasının, elan olunmuş və mühakimə edilmiş faktların mahiyyətinin pozulmasının qarşısını almaqdır".

Konfrans iştirakçıları, həmçinin, Nürnberq prosesinin artıq keçmişdə qalması və faşist ideologiyasının yayılması vasitəsi kimi İkinci dünya müharibəsinin nasist cinayətkarlarının qəhrəmanlaş- dırılması məsələsini də müzakirə etmişlər.

Professor Namiq Əliyev "Faşist ideologiyasının yayılmasının vasitəsi kimi II dünya müharibəsi nasistlərinin qəhrəmanlaşdırılması" mövzusunda məruzə ilə çıxış edərək, İkinci dünya müharibəsi hadisələri ilə müasir dövrdə baş verən proseslər arasında müqayisələr aparmışdır. Ermənistanda Njde kimi nasist əlaltıları xatirəsini əbədiləşdirilməsi – faşist ideologiyasını yaşatmaq, gənc nəslin bu ideologiyada tərbiyə etmək deməkdir. Erməni təcavüzü, törədilmiş cinayətlər haqqında, 44-günlük Vətən müharibəsindən sonra Azərbaycan qarşısında dayanan vəzifələr haqqında konfrans iştirakçılarına məlumat verilmişdir.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professorunun kitabı beynəlxalq elektron platformada dərc olunub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət Idarəçilik Akademiyasının Dövlət idarəetməsi və menecment kafedrasının müdiri, professor Xatirə Hüseynovanın həmmüəllifi olduğu "Kəmər və Yol təşəbbüsü Cinin qlobal iqtisadi izi" (Belt ans Road İnitiative Chinas qlobal bussines footprint) adlı kitab İngiltərədə "İqtisadiyyat və biznes araşdırmaları Mərkəzinin" (CBER) dəstəyi ilə 2021-ci ildə çapdan çıxmış və www.amazon.com saytında yerləşdirilmişdir.

Prof. X.M. Hüseynovanın "Kəmər və Yol təşəbbüsü və Mərkəzi Dəhliz: Çin, Xəzər, və Avropa arasında logistik körpü " (Belt and Road İnitiative and the Central Corridor: Logistics bridge between China, the Caspian, and Europe) adlı yazı Cinin sürətlə böyüməsindən başlayaraq hökm sürən qlobal təkqütblü nizam, iki qütblü iqtisadi nizama doğru keçməyə başlaması, bu çərçivədə Çinin "Bir kəmər, bir yol" təşəbbüsü düşünülmüş ən iddialı layihələrdən biri sayıldığı qeyd edilir. Kitab Çinin bu təşəbbüsünün qlobal iqtisadiyyata təsirinin müxtəlif tərəflərini əhatə edir, perspektivlər təhlil olunur, iqtisadi təsirlərlə bağlı hər tərəfli baxışları təqdim edir.

"Kəmər və Yol təşəbbüsü və Mərkəzi Dəhliz: Çin, Xəzər, və Avropa arasında logistik körpü" bölməsində izah edilir ki, Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra yaxşı tanınmaqla və Avropa ilə Xəzər hövzəsi arasında enerji təhlükəsizliyi və nəqliyyat infrastrukturu daxil olmaqla bir çox sahələrdə müsbət bir nüfuz qazanıb. Bu cür müsbət nüfuz və Azərbaycanın regional və qlobal təcrübəsi ölkəni müasir İpək Yolu layihəsinin əsas ölkələrindən birinə çevirmişdir.

Çinin başlatdığı Kəmər və Yol Təşəbbüsü (BRİ) adlı iddialı iqtisadi layihədə Azərbaycan Respublikasının mühüm rolu açıqlanmışdır. Azərbaycan Respublikası, Cənubi Qafqaz bölgəsində, Şimali və Cənub, Şərq və Qərbin kəsişməsində yerləşən və Asiya ilə Avropa arasında körpü oynayan mühüm bir ölkədir.

Bu baxımdan Azərbaycanın "Bir kəmər, bir yol" layihəsində nəqliyyat və geosiyasi üstünlükləri var. Bölmədə qədim İpək Yolu və müasir Kəmər və Yol Təşəbbüsü strategiyasında mühüm rol oynayan Azərbaycanın nəqliyyat və logistika üstünlüklərini təqdim olunur.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında «Vətəndaş məmnunluğunun təmin olunmasının müasir texnologiyaları» layihəsi çərçivəsində növbəti təlim keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 23 noyabr 2018-ci il tarixli 739 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya"nın Fəaliyyət Planında dövlət qulluğu sisteminin inkişaf etdirilməsi məqsədilə müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bununla əlaqədar Fəaliyyət Planında göstərilən prioritet istiqamətlərindən biri kimi rəhbər vəzifəli və dövlət qulluğuna yeni qəbul olunan şəxslərin etik davranış qaydaları sahəsində bilik və bacarıqların inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə "ASAN" xidmət mərkəzlərinin əməkdaşları üçün təlim keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi ("ASAN" Xidmət) ilə imzalanan Əməkdaşlıq Memorandumuna əsasən birgə layihələrin, konfransların, ixtisasartırma kurslarının təşkili, dəyirmi masaların, seminarların və müzakirələrin keçirilməsi, müxtəlif elmi-tədqiqatların aparılması və analitik materialların hazırlanmasını əhatə edir. Mövcud

Əməkdaşlıq Memorandumu çərçivəsində Dövlət İdarəçilik Akademiyası fəaliyyətinin davamı olaraq 2021-ci ildə "ASAN" Xidmət mərkəzlərinin əməkdaşları üçün "Vətəndaş məmnunluğunun təmin olunmasının müasir texnologiyaları" mövzusunda təlimlərin keçirilməsinə başlanmışdır. Yeni tədris ilində növbəti təlim 2021-ci il oktyabr ayının 22-də və 29 tarixlərində keçirildi.

Təlimin "Azərbaycan Respublikasının Milli prioritetləri: planlaşdırma və idarəetmə" ilk mühazirəsi Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik U.Ələkbərov təqdim etdi. Daha sonra təlim iştirakçıları Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Dövlət qulluğu və kadr siyasəti" kafedrasının müəllimi Anar Həsənovun "Vətəndaş məmnuniyyətinin təmin edilməsində xidmət mədəniyyətinin rolu", "Vətəndaş-məmur münasibətlərində ünsiyyət bacarıqları" adlı mühazirəsini dinlədilər.

Layihə 2021-ci ilin sonunadək davam edəcək və təlim iştirakçılarına sertifikatlar təqdim olunacaqdır.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Qarabağa qayıdış: Vətən müharibəsindən Zəfərədək şərəfli yol" adlı tədbir keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 8 Noyabr – Zəfər Günü ilə əlaqədar "Qarabağa qayıdış: Vətən müharibəsindən Zəfərədək şərəfli yol" adlı onlayn elmi konfrans keçirilib.

Əvvəlcə şəhidlərin əziz xatirəsi anılıb.

Akademiyada Şuşadan olan rəssam Rövşən Bayramovun Şuşanın 17 məhəlləsini kətan üzərində çəkdiyi rəsm əsərlərinin sərgisinə baxış olub.

Konfransda Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov ötən 30 il ərzində Azərbaycanda əldə edilən nailiyyətlərdən danışıb, ölkənin uğurlu inkişafı sayəsində dövlətçilik ənənələrimizin möhkəmləndiyini, iqtisadi və siyasi gücümüzün artdığını bildirib. Qeyd olunub ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası bu gün hər bir soydaşımız üçün əsl qürur mənbəyinə çevrilib.

U.Ələkbərov diqqətə çatdırıb ki, müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan dərin siyasi, iqtisadi və sosial böhranla yanaşı, Ermənistanın hərbi təcavüzü, xalqımıza qarşı həyata keçirilən etnik təmizləmə siyasəti ilə üzləşib. Xalqımızın təkidli tələbi ilə ulu öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıdışı nəticəsində ölkəmiz parçalanma təhlükəsindən xilas oldu.

Akademik 44 günlük Vətən müharibəsindən, Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli Ordumuzun düşmən üzərində qazandığı parlaq Qələbədən söz açıb. O, Vətən müharibəsində əsgər və zabitlərimizin qəhrəmanlığını qeyd edib. Rektor bildirib ki, Qələbəmizin başlıca amili Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin uzun müddət ərzində həyata keçirdiyi güclü dövlət idarəetməsi strategiyası olub.

Konfransda Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Siyasi idarəetmə fakültəsinin dekanı professor Elçin Əhmədov, Beynəlxalq münasibətlər və xarici siyasət kafedrasının müdiri professor Namiq Əliyev, Politologiya kafedrasının müdiri professor Nigar Ələkbərova, kafedranın müəllimi politoloq Zaur Məmmədov və başqaları Vətən müharibəsində qazandığımız tarixi Qələbənin əhəmiyyətini vurğulayıblar. Eyni zamanda, ötən il noyabrın 8-də Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusu tərəfindən Şuşanın işğalçılardan azad edilməsi, eləcə də 2021-ci ildə Qarabağın, o cümlədən Şuşa şəhərinin əsl tarixi siması, ənənələri və qədim mədəni abidələrinin bərpası istiqamətində aparılan işlərdən bəhs edilib.

Qeyd olunub ki, Azərbaycanın hərbi-diplomatik uğurları, xüsusilə qədim Şuşa şəhərinin rəşadətli Ordumuz tərəfindən işğaldan azad edilməsi müharibənin sonrakı gedişinə və taleyinə həlledici təsir göstərərək Zəfər Günü kimi tariximizə yazıldı, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qətiyyətli və prinsipial mövqeyi hərb meydanında olduğu kimi, diplomatiya meydanında da uğurlarımızı şərtləndirdi.

DİA Tələbə Elmi Cəmiyyəti virtual elmi konfrans keçirmişdir

DİA Tələbə Elmi Cəmiyyəti 05 noyabr 2021-ci il tarixində Azərbaycanın işğalçı Ermənistan üzərində tarixi Qələbəsinin birinci ildönümünə həsr olunmuş "Böyük Zəfər Azərbaycan dövlətinin qüdrətinin təntənəsidir" mövzusunda tələbə və magistrantların iştirakı ilə virtual elmi konfrans keçirmişdir.

Konfransı Akademiyanın rektoru, AMEA-nın Həqiqi üzvü Urxan Ələkbərov açaraq, 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycanın işğalçı Ermənistan üzərində misilsiz tarixi Qələbəsindən bir il keçdiyini göstərmiş, torpaqlarımız uğrunda şəhid olanlara Allahdan rəhmət diləmiş, qazilərimizə şəfa arzulamışdır. Natiq vürğulamışdır ki, xalqımız üçün taleyüklü günlərdə rəşadətli Ordumuzun döyüş meydanında misilsiz qələbələri ilə yanaşı, ölkə rəhbərinin sərkərdəlik məharəti, apardığı siyasi-diplomatik mübarizə, müdrik və qətiyyətli qərarları düşməni böyük məğlubiyyətə uğratmaqla, onu kapitulyasiya aktını imzalamağa məcbur etmişdir. Dövlətimizin başçısı, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin dünyanın nüfuzlu mətbuat orqanlarına verdiyi çoxsaylı müsahibələrin Azərbaycanın haqq səsinin dünyaya çatdırılmasında böyük rolundan bəhs edilmiş, ölkəmizdə Qələbəyə aparan nəhəng işlərdən söz açılaraq, bu işlərin təməlində Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə qələcəyə hesablanmış güclü dövlət strategiyasının uğurla reallaşması və bu strateji kursun onun layiqli siyasi varisi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən ardıcıl şəkildə böyük müvəffəqiyyətlə davam etdirilməsinin, eləcə də sarsılmaz xalq-iqtidar birliyinin durduğu göstərilmişdir. Rektor işğal altında olan ərazilərimizdə Ermənistanın insanlığa sığmayan erməni faşizmi əməllərinə görə beynəlxalq hüquq çərçivəsində layiq olduğu cəza alacağına əminlik bildirmiş, postmüharibə reallıqları və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında artıq uğurla reallaşmağa başlamış Qarabağın dirçəlişi strategiyasından geniş bəhs etmişdir. Sonda qeyd olunanlar baxımından Akademiyanın Tələbə Elmi Cəmiyyəti tərəfindən keçirilən konfransın əhəmiyyətli olduğunu vurğulamış və onun işinə uğurlar arzulamışdır.

Sonra DİA Tələbə Elmi Cəmiyyətinin sədri, siyasi elmlər doktoru, dosent Sevil Məmmədova müzakirəyə çıxarılan mövzu ilə bağlı ətraflı məruzə etmiş, məruzə ətrafında DİA-nın professoru Havva Məmmədova, "İnzibati idarəetmə" fakültəsinin dekanı dosent Elnur Əliyev, magistrant və tələbələrdən İlkin Rüstəmov, Arkan Adışlı, Gültac Abbaszadə Etibar Babayev, Hüseyn Hacıyev, Şahanə Məmmədova, Elyar Qarayev, Fuad Səfərov, Fariz Soltanzadə, Hacı Mayılov, Kəmaləxanım Ağazadə, Ağayeva Səfiyyə və b. maraqlı çıxışlar etmiş, geniş fikir mübadiləsi aparmışlar.

8 Noyabr – Zəfər Günü münasibətilə Azərbaycanın İtaliyadakı səfirliyi tərəfindən Romada "Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşa" kitabının təqdimatı və Şuşaya həsr olunmuş fotosərgi təşkil edilib

Tədbirlərin keçirildiyi Piazza Spagna Roma Tədbirlər Konqres Mərkəzinin binasının üzərində "Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşa" yazılmış və Şuşa qalasının fotoşəkli əks olunmuş böyük baner yerləşdirilib, bina Azərbaycan bayrağının rəngləri ilə işıqlandırılıb.

Həmmüəllifləri italiyalı professor Daniel Pommier Vinçelli və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professoru Elçin Əhmədov olan "Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşa" kitabı UNESCO üzrə Azərbaycan Milli Ko-

missiyasının dəstəyi ilə İtaliyanın Sandro Teti Editore nəşriyyat evi tərəfindən italyan dilində nəşr olunub. Kitabın ön sözünün müəllifi tanınmış italyan alimi, tarixçi və publisisti Franko Kardini, son sözünün müəllifi isə İtaliyanın Azərbaycandakı sabiq səfiri, Genuya şəhərində Azərbaycanın fəxri konsulu Marqarita Kostadır. Son aylar ərzində Azərbaycan və İtaliya tədqiqatçılarının və ekspertlərinin birgə gərgin əməyinin bəhrəsi olan bu kitabda Şuşanın əsasının qoyulmasından indiyə qədər keçdiyi bütün tarixi mərhələlər geniş şəkildə əhatə edilir. Kitaba Azərbaycan mədəniyyətinin incisi olan Şuşanın zəngin maddi-mədəni, tarixi, memarlıq irsi və əslən Şuşadan olan Azərbaycanın çoxsaylı görkəmli şəxsiyyətləri haqqında məlumatlar və fotoşəkillərdən ibarət ayrıca fəsillər də daxil edilib. Şuşanın müxtəlif tarixi mərhələlərini, işğaldan əvvəl, işğal vaxtı, azad edilməsindən sonrakı dövrlərini əks etdirən çoxsaylı fotolar, o cümlədən ümummilli lider Heydər Əliyevin və Prezident İlham Əliyevin Şuşaya səfərləri vaxtı çəkilmiş fotolar kitabı xüsusilə zənginləşdirir. Məzmununun və əks olunan materialların əhatəliliyinə görə unikallığı ilə seçilən və Şuşanın Azərbaycan tarixinin və mədəniyyətinin rəmzi olmasını təcəssüm etdirən bu kitab Şuşa haqqında beynəlxalq oxucuya təqdim olunan ilk əsərdir.

İtaliyanın dövlət qurumlarının, rəhbər-siyasi çevrələrinin, çoxsaylı parlamentarilərin, mədəniyyət, akademik, işgüzar dairələrin, kütləvi informasiya vasitələrinin, Romada akkreditə olunan diplomatik korpusun nümayəndələrinin iştirak etdiyi tədbir cari il Şuşada Cıdır düzündə təşkil olunmuş "Xarıbülbül" musiqi festivalında gənc xanəndə Kənan Bayramlının ifasında "Bayatı-şiraz" muğamının Şuşa şəhərinin möhtəşəm görüntülərinin əks olunduğu videoyazısının nümayişi ilə başlayıb. Ardınca tədbiri açan aparıcı, italiyalı aktrisası Silvia Salvatori bu musiqinin işğal vaxtı Şuşadan və Azərbaycanın işğal olunmuş digər ərazilərindən didərgin düşmüş azərbaycanlıların keçirdiyi iztirabları və öz torpaqlarına qayıtmaq arzusunu ifadə etdiyi üçün rəmzi məna daşıdığını bildirib.

İtaliya Senatının sədri Maria Elisabetta Alberti Kasellatinin tədbir münasibətilə Azərbaycanın İtaliyadakı səfirinə göndərdiyi məktubu səsləndirilib. İtaliya Senatının sədri məktubunda tədbirin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşa şəhərinin zəngin incəsənət və mədəni irsinin ən gözəl şəkildə dəyərləndirilməsinə imkan yaradacağını, Şuşanın yenidənqurma mərhələsinə qədəm qoymasının bütün bölgəyə davamlı sülh, sabitlik və firavanlıq gətirəcəyini arzuladığını bildirib.

Sonra nəşrin italiyalı həmmüəllifi professor Daniel Pommier kitabın əhəmiyyəti barədə danışıb və italyan oxucuya Şuşanın Azərbaycanın milli kimliyinin tərkib hissəsi olmasını nümayiş etdirən faktları əhatə etdiyini deyib.

Tədbir bu il "Xarıbülbül" musiqi festivalında dünya şöhrətli xanəndə Alim Qasımov və Fərqanə Qasımovanın ifasında "Qarabağ şikəstəsi" oratoriyasının videoyazısının təqdimatı ilə davam edib. Bundan sonra kitabın azərbaycanlı həmmüəllifi professor Elçin Əhmədovun tədbir iştirakçılarına videoyazısı nümayiş olunub. E.Əhmədov Şuşanın Azərbaycan üçün tarixi önəmi və işğaldan azad olunmasının Vətən müharibəsində Azərbaycanın şanlı Qələbəsindəki əhəmiyyəti barədə danışıb.

Sonra Azərbaycan Televiziyasının "Oxuyur Vətən" layihəsi çərçivəsində Füzuli şəhərinin dağıntıları üzərində çəkilmiş skripkaçı Nəsrin Mustafayevanın ifasında Con Uilliamsın "Şindlerin siyahısı" filmindən olan musiqisinin videoyazısı nümayiş olunub. Tədbirin aparıcısı bildirib ki, bu musiqi nömrəsindən göründüyü kimi işğal zamanı Qarabağ və Şərqi Zəngəzur dünyanın ən çox dağıdılmış, talan edilmiş və sivil dünyadan ayrılmış bölgələrindən birinə çevrilib, Azərbaycanın maddi-mədəni irsi soyqırıma məruz qalıb, bu gün Azərbaycan bütün dünyaya musiqinin dili ilə ərazilərinə həyatın yenidən qayıdışı mesajını verir.

Sandro Teti Editore nəşriyyat evinin rəhbəri Sandro Teti kitabın ərsəyə gəlməsi istiqamə-

tində aparılmış iş barədə danışıb, kitabın Şuşa və Qarabağ həqiqətlərinin dünyada, xüsusilə də İtaliyada tanıdılmasına verəcəyi töhfədən bəhs edib, habelə kitabın ön sözünün müəllifi professor F.Kardininin tədbir iştirakçılarına müraciəti səsləndirilib.

Ardınca Azərbaycan Televiziyasının "Oxuyur Vətən" layihəsi çərçivəsində Suqovuşanda çəkilmiş, xalq artisti, pianoçu Murad Hüseynovun ifa etdiyi "İthaf" kompozisiyasının videoyazısı təqdim olunub. Aparıcı vurğulayıb ki, bu musiqini müşayiət edən görüntülərdən göründüyü kimi işğal vaxtı bu ərazilər ekoloji terrora məruz qalıb və Azərbaycanın təbii ehtiyatları talan edilib.

Çıxış edən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisində Azərbaycan-İtaliya parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qrupunun rəhbəri, deputat Azər Kərimli və İtaliya Parlamentində Azərbaycanla parlamentlərarası dostluq qrupunun rəhbəri, senator Stefano Luçidi Vətən müharibəsi günlərində İtaliyanın Azərbaycanın haqlı mövqeyinə dəstək verdiyini, müharibənin bitməsindən sonra Qərb ölkələrindən ilk parlament və hökumət nümayəndə heyətlərinin Azərbaycana məhz İtaliyadan gələrək işğaldan azad olunmuş əraziləri ziyarət etdiyini, bütün bunların iki ölkə arasında yaxın və möhkəm dostluğun bariz nümunəsi olduğunu bildiriblər. Azər Kərimli, habelə bu günlər ərzində Zəfər Günü münasibətilə çoxsaylı italyan parlamentarilərindən göndərilmiş təbrik məktublarına görə təşəkkür edib.

Sonra "Oxuyur Vətən" layihəsi çərçivəsində Qubadlı şəhərinin dağıntıları üzərində lentə alınmış, sözləri Leyla Əliyevaya, musiqisi Nigar Həbibovaya məxsus, müğənni Zabitə Əliyevanın ifasında "Sonsuz aləm" mahnısı nümayiş etdirilib. Aparıcı musiqidə səsləndirilən "İlahi, kömək et ayaq üstə dayanım yenə" sözlərinin rəmzi məna daşıdığını və Azərbaycanın bu gün əsas niyyətinin işğal vaxtı viran edilmiş torpaqlarını canlandırmaq, onlara həyat vermək, məcburi köçkünlərin geri qayıtmasını təmin etmək olduğunu deyib.

Tanınmış italiyalı memar Pietro Laureano son aylarda Şuşaya səfərləri ilə bağlı təəssüratlarını bölüşüb, şəhərin zəngin tarixi memarlıq irsinin işğal dövründə dağıdıldığından söhbət açıb, hazırda Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi ilə birgə aparılan bərpa işləri kontekstində öz təcrübəsini bölüşüb, Şuşa Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunun UNESCO-nun ümumdünya irs siyahısına daxil edilməli olduğunu bildirib.

Tədbir "Oxuyur Vətən" layihəsi çərçivəsində Hadrutda çəkilmiş görkəmli bəstəkar Fərhad Bədəlbəylinin "Ave Maria" kompozisiyasının nümayişi ilə davam etdirilib. Aparıcı bu musiqi nömrəsinin rəmzi olaraq bütün Azərbaycanda olduğu kimi işğaldan azad olunmuş ərazilərdə də bütün dinlərə və mədəniyyətlərə hörmətlə yanaşıldığını və Azərbaycanın bölgədə daha təhlükəsiz gələcək qurmaq və sülh içində birgə yaşamaq istəyini dünyaya nümayiş etdirdiyini bildirib.

Azərbaycanın İtaliyadakı səfiri Məmməd Əhmədzadə natiqlərə, kitabın ərsəyə gəlməsinə və tədbirin təşkilinə əmək sərf etmiş hər kəsə, habelə Azərbaycan xalqı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən belə bir günə qatıldıqları üçün bütün iştirakçılara təşəkkürünü bildirib. Diplomat Şuşanın Azərbaycan xalqı üçün önəmi, bu şəhərin azad olunmasının Vətən müharibəsində Azərbaycanın Qələbəsi üçün əhəmiyyətindən danışıb, Müzəffər Ali Baş Komandan Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi və Azərbaycan Ordusunun rəşadəti nəticəsində torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi və məcburi köçkünlərin vətən həsrətinə son qoyulması ilə Azərbaycan xalqının bütün dünyaya öz gücünü, mətinliyini, mübarizliyini nümayiş etdirdiyini bildirib.

Tədbirin bədii hissəsi Şuşada "Xarıbülbül" musiqi festivalında səsləndirilmiş "Ey, Vətən" musiqisinin videoyazısının nümayişi ilə yekunlaşıb. Musiqi parçasının sonunda ümummilli lider Heydər Əliyevin və Prezident İlham Əliyevin Şuşa ilə bağlı fikirlərinin səsləndiril-

məsi böyük alqışlara səbəb olub.

Tədbir "Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşa" kitabına daxil edilmiş fotoların nümayiş olunduğu sərgi ilə davam etdirilib.

"Qlobal dövlət idarəçiliyində insan resursları" adlı beynəlxalq konfransda ölkəmizi akademik Urxan Ələkbərov təmsil edib

Noyabrın 8-11-də Cənubi Koreya Respublikası Milli İnsan Resurslarının İnkişafı İnstitutunun təşkilatçılığı ilə "Qlobal dövlət idarəçiliyində insan resursları" adlı onlayn beynəlxalq konfrans baş tutub.

50-dən artıq ölkədən dövlət idarəçiliyi məktəbləri rəhbərləri və mütəxəssislərin qatıldığı genişmiqyaslı dördgünlük konfransda ölkəmizi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov təmsil edib.

Konfransda çıxış edən akademik U.Ələkbərov Azərbaycanın son illərdə iqtisadi, siyasi, humanitar inkişafı ilə bağlı məlumat verib. Natiq qeyd olunan uğurların kökündə əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və Prezident İlham Əliyevin yaradıcılıqla inkişaf etdirdiyi innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının durduğunu xüsusi vurğulayıb.

Rektorun sözlərinə görə, Azərbaycan Respublikası postpandemiya dönəmində qlobal miqyasda prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdıran dünya lideridir. Akademik U.Ələkbərov inklüziv inkişaf göstəriciləri Azərbaycandan aşağı olan ölkələr arasında ABŞ, Yaponiya, İsrail, İtaliya, İspaniya, Portuqaliya, Yunanıstan və sairlərinin olduğunu vurğulayıb. Rektor diqqətə çatdırıb ki, nisbətən məhdud maliyyə imkanları şəraitində Azərbaycanın inklüziv inkişaf indeksinin iqtisadi baxımdan daha inkişaf etmiş ölkələrdəkindən yüksək olması ölkənin iqtisadi potensialının hərtərəfli inkişafı və əhalinin rifah halının yüksəldilməsi üçün daha səmərəli istifadəsinin beynəlxalq təsdiqidir. İnklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycanın dünya miqyasında 25-ci yerdə qərarlaşması və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsi Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənən yeni idarəetmə texnologiyalarının tətbiqinin və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın inklüziv inkişafa yönəlik fəaliyyətinin məntiqi yekunudur. Eyni zamanda, bildirilib ki, ölkənin hazırkı inklüziv inkişafı dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatlar və dəyişikliklərin nəticəsidir. U.Ələkbərov hazırkı pandemiya şəraitində də Azərbaycanda inklüziv cəmiyyətin qurulması istiqamətində genişmiqyaslı fəaliyyətin həyata keçirilməsini xüsusi vurğulayıb.

Dövlət Idarəçilik Akademiyasının əməkdaşı HORİZON 2020 layihəsi çərçivəsində keçirilən vebinarda çıxış edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət Idarəçilik Akademiyasının (DİA) İntellektual sistemlərin idarə olunması kafedrasının müdiri, dosent Elvin Əzizbəyov Avropa Komissiyası tərəfindən maliyyələşən HORIZON 2020 beynəlxalq qrant proqramının iştirakçısı kimi SOMPATY (Spectral Optimization: From Mathematics to Physics and Advanced Technology / Spektral Optimallaşdırma: Riyaziyyatdan fizika və yüksək texnologiyaya) adlı layihənin seminarında "Nonlinear inverse problem for the equation of propagation of longitudinal waves with non-self-adjoint boundary conditions" ("Uzununa dalğaların hərəkət tənliyi üçün öz-özünə qoşma olmayan sərhəd şərtli qeyri-xətti tərs

məsələ") adlı məruzə ilə çıxış etmişdir. Məruzədən sonra seminar diskussiya şəklində davam etmiş və məruzəçi Almaniyanın İlmenau Texniki Universitetinin professoru, layihənin direktoru Karsten Trunk, Lübek Universitetinin professoru Jürgen Prestin və Daşkənd Turin Politexnik Universitetinin professoru Davron Matrusulov tərəfindən verilən sualları cavablandırılmışdır.

Almaniyanın İlmenau Texniki Universitetinin koordinatorluğu ilə baş tutan layihədə Çex respublikası Elmlər Akademiyasının Nüvə Fizikası İnstitutu, Ukrayna Milli Elmlər Akademiyasının Riyaziyyat İnstitutu, Almaniyanın Lübeck Universiteti iştirakçılar, Qazaxıstan Respublikası Riyaziyyat və Riyazi Modelləşdirmə İnstitutu, Bakı Dövlət Universiteti, Belarus Milli Elmlər Akademiyasının Riyaziyyat İnstitutu, Daşkənd Turin Politexnik Universiteti isə tərəfdaş elmi müəssisələr qismində iştirak edir.

Qrant layihənin məqsədi Almaniya, Azərbaycan, Belarus, Çex Respublikası, Qazaxıstan, Özbəkistan, Ukrayna ölkələrinin universitetləri və elmi tədqiqat mərkəzləri arasında əməkdaş mübadiləsi, müştərək elmi tədqiqatların aparılması və təlimlərin təşkil olunmasıdır. Layihənin icra müddəti 1 aprel 2020 – 31 mart 2024, büdcəsi 883200 avrodur.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Gənclər Fondunun rəhbərliyi ilə görüş keçirilib

18 noyabr 2021-ci ildə Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Gənclər Fondunun rəhbərliyi ilə görüş keçirib. Hər iki dövlət qurumu arasında gələcək əməkdaşlıqla bağlı fikir mübadiləsi aparılıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov Azərbaycanın Respublikasının son illərdə iqtisadi, siyasi, humanitar inkişafı ilə bağlı fikirlərini bildirib. Rektor qeyd olunan uğurların kökündə əsası Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və Prezident İlham Əliyevin yaradıcılıqla inkişaf etdirdiyi innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının durduğunu xüsusi vurğulayıb. Rektor vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilib. U.Ələkbərov qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük payının olduğunu da xüsusi vurğulayıb. Bildirilib ki, ölkənin hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatların nəticəsidir. Bu prosesdə gənclərin iştirakının əhəmiyyətini vurğulayıb.

Gənclər Fondunun icraçı direktoru Fərid Cəfərov qeyd edib ki, hər iki dövlət qurumu arasında əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi zəruridir. F.Cəfərov bildirib ki, Azərbaycan Ordusunun hərb tarixinə qızıl hərflərlə yazdığı şanlı qələbənin mahiyyətinin gənc nəsil arasında təbliğinə, Qarabağa qayıdış prosesində gənclərin və könüllülərin iştirakçılığının təmin edilməsinə, Qarabağın tarixi və mədəni irsi haqqında onların biliklərinin artırılmasına və digər müxtəlif sahələr üzrə gənclərin bilik və bacarıqlarının inkişafına, innovativ gəncliyin potensialının ortaya çıxarılmasına, sağlam düşüncəli gəncliyin yetişməsinə töhfəmizi verməliyik.

Görüşdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının prorektoru dosent Cəfər Eyvazlı, şöbə müdiri professor Ziyafət Həbibova, dekanlar professor Elçin Əhmədov, Elnur Əliyev və Zaur Məmmədov iştirak ediblər.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Azərbaycanda kulturologiya və yüksək mədəniyyətin inkişafı» mövzusunda onlayn təlim keçirilib

19 noyabr 2021-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidmətinin dövlət qulluqçularından ibarət əməkdaşları üçün "Azərbaycanda kulturologiya və yüksək mədəniyyətin inkişafı» mövzusunda onlayn təlim keçirilmişdir. Dinləyicilər qarşısında DİA-nın "Tarix" kafedrasının professor, tarix elmləri doktoru, "Simurq" Azərbaycan Mədəniyyət Assosiasiyasının prezidenti, kulturoloq Fuad Məmmədov çıxış etmişdir. Təlimin əsas məqsədi Azərbaycanda kulturologiya və yüksək mədəniyyətin inkişafı haqda dinləyicilərə məlumat vermək olub. Professor F.Məmmədov qeyd edib ki, mədəniyyət elmi nöqteyi-nəzərdən insanın ağlı və qəlbi nəticəsində yarananların hamısıdır. Eyni zamanda natiq müasir dünya dövlətlərinin kulturoloji dəyərlərinin müqayisəsindən, meritokratiyanın dörd əsas amilindən, insanın bacarıqları və qabiliyyəti, biliyi və peşəkarlığı, insani keyfiyyətləri, konkret əməyin konkret nəticələri və bəşəriyyət qarşısında xidmətləri və s. kimi əhəmiyyətli məsələlərə də toxunub.

Təlimdə qeyd olunub ki, mədəniyyətin özü yaradıcı bir prosesdir. İnsan potensialının aparıcı qüvvəsi isə yüksək mədəniyyətli insandır. Azərbaycan Respublikasının məqsədi yüksək mədəniyyətli insanların formalaşmasına nail olmaq, insan potensialını inkişaf etdirməkdir. Təlim qarşılıqlı fikir mübadiləsi ilə davam edib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında növbəti təlim keçirilib

Prezidenti İlham Əliyevin 2017-ci il 22 sentyabr tarixli Fərmanına əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası (DİA) dövlət idarəçiliyi və icra hakimiyyəti orqanları üçün müvafiq ixtisaslar üzrə mütəxəssis hazırlığını və əlavə təhsili həyata keçirən aparıcı tədris, metodik, elm və analitik informasiya mərkəzi kimi müəyyənləşdirilib. Bununla əlaqədar olaraq dekabrın 1-də ali təhsil ocağında onlayn formada "Prezident İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları" adlı növbəti təlim təşkil edilib.

Yerli icra hakimiyyətlərinin "Sosial-iqtisadi inkişafın təhlili və proqnozlaşdırılması şöbəsi"nin rəhbərləri və əməkdaşları üçün ilk mühazirəni Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov təqdim edib. Akademik Urxan Ələkbərov işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işlərindən, ölkəmizin müstəqillik əldə etdikdən bu günədək qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlarından, prioritetlərindən, inklüziv inkişafın idarəedilməsi sahəsindəki nailiyyətlər barədə geniş çıxış edib.

Rektor son 15 ildə ölkədə adambaşına düşən gəlirlərin artması, iqtisadi dirçəlişə nail olunması dövlət səviyyəsində elm, təhsil və səhiyyənin inkişafı üçün geniş şərait yaradıldığını diqqətə çatdırıb. O, aparılan elmi təhlillər əsasında ölkəmizin qazandığı uğurların əsasında Prezident İlham Əliyev tərəfindən hazırlanmış, nəzəri əsasları və tətbiq üsulları yeni olan innovativ idarəetmə texnologiyalarının dayandığını vurğulayıb.

Təlim fikir mübadiləsi ilə davam edib və uğurla başa çatıb.

"Ümummilli Liderin irsinə əsaslanan Azərbaycanın inkişaf strategiyası" mövzusunda konfrans keçirilib

Dekabrın 6-da Yeni Azərbaycan Partiyası Veteranlar Şurası, Mərkəzi Aparatı və Binəqədi rayon təşkilatının birgə təşkilatçılığı ilə ulu öndər Heydər Əliyevin anım gününə həsr olunmuş "Ümummilli Liderin irsinə əsaslanan Azərbaycanın inkişaf strategiyası" mövzusunda konfrans keçirilib.

Konfransda YAP Veteranlar Şurasının üzvləri, YAP Mərkəzi Aparatının əməkdaşları və partiyanın Binəqədi rayon təşkilatının fəal gəncləri iştirak ediblər.

Əvvəlcə YAP Binəqədi rayon təşkilatının inzibati binasının qarşısında ulu öndər Heydər Əliyevin abidəsi ziyarət olunub, abidənin önünə gül dəstələri düzülüb.

Konfransda ulu öndər Heydər Əliyevin və torpaqlarımızın azadlığı uğrunda canlarını qurban vermiş şəhidlərin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan YAP Veteranlar Şurasının sədri Arif Rəhimzadə bildirib ki, ulu öndər Heydər Əliyevin iki dəfə respublikanın rəhbəri olduğu 30 ildən artıq bir dövr dövlətçiliyimizin və xalqımızın mənlik şüurunun formalaşmasında tarixi bir mərhələ təşkil edib. Heydər Əliyevin hakimiyyətə birinci gəlişi xalqın həyatında dönüş nöqtəsinə, çiçəklənmə, cəmiyyətdə yeni dünyabaxışının formalaşması, insanların öz qüvvə və imkanlarını dərk etməsi dövrünə çevrilib. 1993-cü ildə Ulu Öndər hakimiyyətə qayıdışı ilə xilaskarlıq missiyasını yerinə yetirdi, ölkəmiz məhv olmaq təhlükəsindən qurtardı. Ümummilli lider Heydər Əliyevin müasir və müstəqil Azərbaycana rəhbərliyinin əsas nəticəsi ondan ibarətdir ki, dağılmaq ərəfəsində olan ölkəmiz dinamik inkişaf edən bir ölkəyə çevrilib. Bu, heç də asan başa gəlməyib. Azərbaycanı inkişaf yoluna yönəltmək üçün böyük zəhmət sərf olunub. Odur ki, biz Heydər Əliyevin qurucusu olduğu bugünkü Azərbaycanı daim qorumalıyıq.

Binəqədi Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Elxan Allahverdiyev çıxış edərək bildirib ki, bu gün müstəqil Azərbaycan dövlətinin qazandığı hər bir uğurun təməlində ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin müəllifi olduğu inkişaf strategiyası dayanır. Bu strategiyanın tarixi Ulu Öndərin 1969-cu ildə Azərbaycana rəhbər seçilməsindən başlayır. Onun sözlərinə görə, görkəmli dövlət xadiminin respublikamızda rəhbərliyə gəlməsi bir çox sahədə ciddi inkişafa yol açıb, nəticədə xalqımızın gələcək müstəqilliyinə hədəflənən milli özünüdərkin əsası qoyulub.

Sonra YAP Veteranlar Şurasının üzvü, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru Urxan Ələkbərov ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısında misilsiz xidmətləri barədə məruzə ilə çıxış edib. Ulu Öndərin müstəsna xidmətlərinin hələ uzun illər tədqiqatçıların diqqət mərkəzində olacağını qeyd edən U.Ələkbərov müasir Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu Heydər Əliyevin xatirəsinin Azərbaycan yaşadıqca daim xalqımızın yaddaşında, ürəyində yaşayacağını vurğulayıb.

Məruzəçi Ümummilli Liderin ölkəmizin inkişafı istiqamətində başladığı nəhəng işlərin, möhtəşəm layihələrin bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirildiyini diqqətə çatdırıb. Qeyd edib ki, bütün bu işlərin reallaşmasında Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın da xüsusi rolu var. U.Ələkbərov ötən dövr ərzində Azərbaycanın əldə etdiyi nailiyyətlər, dünya ölkələri arasında tutduğu yer barədə məlumatları slaydlar vasitəsilə konfrans iştirakçılarının diqqətinə çatdırıb.

YAP Veteranlar Şurasının üzvü professor Şahlar Əsgərov çıxışında bildirib ki, ulu öndər Heydər Əliyev bütün həyatını Azərbaycanın inkişaf və tərəqqisinə həsr edib. Onun sözlə-

rinə görə, müstəqil Azərbaycan ulu öndərimizin şah əsəridir. Ş.Əsgərov hələ sovetlər hakimiyyəti dövründə Heydər Əliyev tərəfindən minlərlə gəncin keçmiş ittifaq respublikalarının ali məktəblərinə göndərilməsini, Naxçıvanski adına hərbi liseyin yaradılmasını, 1993-cü ildə respublikamızın məhv olmaq təhlükəsindən xilas edilməsini müasir tariximizin ən mühüm hadisələrindən biri kimi səciyyələndirib.

YAP Binəqədi rayon təşkilatının sədri Vüsar İsmayılov da çıxışında ulu öndər Heydər Əliyevin tarixi xidmətlərindən bəhs edib. O qeyd edib ki, Azərbaycanın inkişaf strategiyasının müəllifi ümummilli liderimiz Heydər Əliyevdir. Prezident İlham Əliyevin liderliyi ilə Heydər Əliyev siyasəti ölkəmizdə uğurla davam etdirilir. Bu siyasət davamlı olaraq Azərbaycana nailiyyətlər qazandırır.

Sonda konfrans iştirakçılarının sualları cavablandırılıb.

DİA-da "Dövlət idarəçiliyində yeni texnologiyalar: davamlı inkişaf və inklüziv cəmiyyətə doğru" mövzusunda beynəlxalq elmi-praktik konfrans

Dekabrın 8-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) "Dövlət idarəçiliyində yeni texnologiyalar: davamlı inkişaf və inklüziv cəmiyyətə doğru" mövzusunda beynəlxalq elmi-praktik konfrans keçirilib.

Tədbir Azərbaycanda yeni idarəetmə texnologiyaları və onların tətbiqi ilə qurulmuş səmərəli və çevik idarəetmə sistemi, həmçinin ölkəmizin bu sahədə qabaqcıl təcrübəsi və qazandığı uğurların müzakirəsinə həsr olunub. Bu gün Azərbaycan sürətlə inkişaf edir və respublikamız nəinki regionda, dünya miqyasında seçilən ölkələrdən biridir. Ölkənin siyasi, iqtisadi, sosial və təhlükəsizlik sahələrində uğurlarının kökündə Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənmiş, elmin ən müasir nailiyyətlərinə əsaslanan yeni idarəetmə texnologiyaları dayanır.

Onlayn konfransda azərbaycanlı alimlərlə yanaşı, Türkiyə, Rusiya, ABŞ, Çin, İsrail, Gürcüstan, Qazaxıstan, Türkmənistan və Tacikistanın milli dövlət idarəçilik akademiyaları və universitetlərinin rəhbərləri, nüfuzlu mütəxəssislər iştirak ediblər.

Tədbirdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov "Azərbaycan Respublikasında yeni idarəetmə texnologiyalarının səmərəliliyi: beynəlxalq qiymətləndirmə" mövzusunda məruzə ilə çıxış edib. Məruzədə Azərbaycanda işlənilmiş və dünyada ilk dəfə tətbiq edilən yeni idarəetmə texnologiyalarının inklüziv cəmiyyətin formalaşdırılmasında əhəmiyyəti vurğulanıb. Bildirilib ki, beynəlxalq təşkilatların rəsmi hesabatlarına görə, hazırda Azərbaycan Respublikası dünyada inklüziv inkişaf sahəsində maddi və insan resurslarından ən səmərəli istifadə edən ölkədir.

Rektor diqqətə çatdırıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsində və sosial siyasətin reallaşdırılmasında Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın müstəsna xidmətləri var.

U.Ələkbərov qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük payı olduğunu xüsusi qeyd edib. Eyni zamanda, diqqətə çatdırılıb ki, məhz bəhs edilən idarəetmə texnologiyaları dünyanın iqtisadi nəhənglərini diz üstə qoyan pandemiya zamanı Azərbaycanın qələbəsini şərtləndirib.

Yeni dövlət idarəçiliyi və Davamlı İnkişaf Məqsədləri, qlobal pandemiya dönəmində dövlət, müasir dövrdə dövlət qulluğunun idarə olunması, "ağıllı" şəhər və kəndlərin idarə edilməsində süni intellektin rolu, dövlət idarəçiliyində dəyişikliklərin idarə olunması, ölkələrin sülh paradiqmaları konfransın əsas müzakirə mövzularından olub.

Konfrans iştirakçılarının çıxışları və aparılan müzakirələr gedişində Azərbaycanda işlənilmiş yeni idarəetmə texnologiyalarının tədqiqi, alınan nəticələrin tədris proqramlarına, xüsusilə də dövlət qulluqçularının hazırlığı və yenidən hazırlığı prosesinə daxil edilməsi, ümumiyyətlə bu sahədə qazanılan təcrübənin digər ölkələrdə də yayılmasının faydalı ola biləcəyi qənaətinə gəlinib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbələri təltif ediliblər

"ASAN xidmət"in, Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondunun, Gənclər və İdman Nazirliyinin, Azərbaycan Könüllü Təşkilatları İttifaqının birgə təşkilatçılığı ilə Azərbaycan Könüllülərinin IV Həmrəylik Forumu baş tutub.

Tədbir 5 Dekabr – Beynəlxalq Könüllülər Günü ilə əlaqədar təşkil olunub.

Bakı Konqres Mərkəzində keçirilən Forumda Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirilib və şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin sədri Ülvi Mehdiyev, Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəisi Vüsal Hüseynov, Gənclər Fondunun İcraçı direktoru Fərid Cəfərov, Gənclər və idman nazirinin müavini İndira Hacıyeva, DOST Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Fərid Məmmədov, könüllülər və digər şəxslər iştirak ediblər.

BMT-nin Könüllülər Təşkilatının icraçı koordinatoru Toyli Kurbanovun videomüraciəti nümayiş olunub.

Qonaqlar ölkəmizdə gənclərin müxtəlif istiqamətlərdə və hərtərəfli inkişafı üçün könüllülük fəaliyyətinin önəmindən bəhs ediblər. Diqqətə çatdırılıb ki, Prezident İlham Əliyevin dəstəyi və tapşırığı əsasında bu hərəkatın son dövrlərdə bütün dövlət qurumlarında tətbiqi istiqamətində ciddi nailiyyətlər əldə olunub. Həmçinin 44 günlük Vətən müharibəsində qazandığımız qələbədə Azərbaycan könüllülərinin müstəsna fədakarlığı və əməyi ifadə olunub.

Tədbir çərçivəsində Azərbaycan Könüllü Təşkilatları İttifaqının hesabatı təqdim olunub, həmçinin müxtəlif nominasiyalar üzrə könüllülər təltif ediliblər. 2021-ci il ərzində könüllük fəaliyyəti sahəsində xüsusi fərqləndiklərinə görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbələri Anar Musayev, Zəhra Məmmədli və Mirzaur Hüseynli də təltif edilənlər arasında olmuşdular.

Tələbələrimizi təbrik edir, gələcək fəaliyyətlərində uğurlar arzu edirik!

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında ümummilli lider Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr edilmiş anım tədbiri keçirilmişdir

10 dekabr 2021-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Heydər Əliyev irsi: müstəqil dövlətçilik və müasirlik" mövzusunda onlayn elmi-praktiki konfrans keçirilmişdir.

Tədbiri giriş sözü ilə açan rektor akademik Urxan Ələkbərov Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasının dövlətçilik prinsiplərinin yaranmasında müstəsna rolunun olduğunu vurğulamış, Ulu Öndərin uğurlu siyasi fəaliyyətindən bəhs etmişdir.

Həmçinin tədbirdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı Aydın Mirzəzadə, Dövlət İdarəçilik Akademiyası Siyasi idarəetmə fakültəsinin dekanı, professor Elçin Əhmədov, Tarix kafedrasının professoru Musa Quluzadə Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyəti barəsində məruzə ilə çıxış ediblər.

Yeni idarəetmə texnologiyası: Zəfərə aparan yol

Dekabrın 22-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Prezident İlham Əliyevin yeni idarəetmə texnologiyaları: Zəfərə aparan yol" mövzusu Beynəlxalq Münasibətlərin Təhlili Mərkəzi ilə birgə təşkil olunan elmi-praktik konfrans keçirilib.

Konfransda giriş sözü ilə çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik, professor Urxan Ələkbərov Prezident İlham Əliyevin hakimiyyətinin ilk illərində imzaladığı dövlət sənədlərindən birinin ölkədə inklüziv inkişafla bağlı olduğunu xatırladaraq deyib ki, iqtisadi inkişaf prosesində iştirakçılar üçün faydalı və bərabər imkanlar yaradan konsepsiyanın praktik məcraya yönəldilməsi dövlətimizin başçısının cəsarətli addımı idi. Bildirib ki, nəticədə iqtisadi inkişafın ənənəvi modellərinin genişləndirilməsinə, səhiyyə sahəsində bərabərliyə, insan kapitalına, ətraf mühitə, sosial müdafiə və ərzaq təhlükəsizliyinə xüsusi diqqət yetirildi və iqtisadi inkişafda "İlham Əliyev modeli" bərqərar olundu.

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti xanım Mehriban Əliyevanın cəmiyyətimizin sosial həyatında əsaslı rol oynayan layihələrinin inklüziv inkişafdan bəhrələndiyini vurğulayan Urxan Ələkbərov bu xəttin davam etdirildiyini bildirib.

Rektor dünyanın yüksək inkişaf etmiş 30 ölkəsi içərisində 25-ci yerdə qərarlaşan Azərbaycanın olmasını ölkədə tətbiq edilən yeni idarəetmə texnologiyasının uğurlarından biri adlandırıb. Urxan Ələkbərov beynəlxalq təhlil mərkəzlərinin Azərbaycanda dövlətin sosial siyasətinin səviyyəsinin iqtisadi inkişaf səviyyəsindən yüksək olduğu ilə bağlı rəyini vurğulayaraq deyib: "Bu, əsası ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan yeni idarəetmə texnologiyasının Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla tətbiq olunmasının nəticəsi kimi ibrətamizdir".

Beynəlxalq Münasibətlərin Təhlili Mərkəzinin İdarə Heyətinin sədri, tarix üzrə elmlər

doktoru Fərid Şəfiyev Azərbaycandakı yeni idarəetmə texnologiyalarının öz konstruktivliyinə görə diqqəti cəlb etdiyini vurğulayıb. Bu konstruktivliyin xüsusilə dövlətin daxili və xarici siyasətində əks olunduğundan danışan İdarə Heyətinin sədri deyib: "İndiki həssas məqamda o konstruktivlik özünü Cənubi Qafqazın başlıca aktoru olan ölkəmizin Azərbaycan–Türkiyə, Azərbaycan-Rusiya, Azərbaycan–İran, Azərbaycan-Qərb münasibətlərində əyani surətdə göstərdi".

Tarix elmləri doktoru, həmçinin bildirib: "Hesab edirik ki, bu, Prezident İlham Əliyevin yeni idarəetmə texnologiyalarında əks olunan xarici siyasət modeli kimi cəlbedicidir".

Konfrans Milli Məclisin üzvü, siyasi elmlər doktoru Elşad Mirbəşiroğlunun "İlham Əliyev: milli hədəflərə aparan praqmatizm və strateji baxış", BMTM-NİN şöbə müdiri, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru Cavid Vəliyevin "Qarabağ zəfərindən sonra siyasi-diplomatik proseslər", Dövlət İdarəçilik Akademiyasının kafedra müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor İsaxan Vəliyevin "Ermənistan dövlətinin məsuliyyətə cəlb edilməsinin beynəlxalq hüquqi mexanizmləri" mövzularında məruzələri ilə davam edib. Məruzələrdə postmünaqişə dövründə Azərbaycanın artan nüfuzunun onun iqtisadi siyasətlə sinxronlaşdırılacağına qəti əminlik ifadə olunub.

Daha sonra BMTM-nin şöbə müdiri Fuad Çıraqovun "Azərbaycanın xarici siyasəti: zəfərə aparan yol", Azərbaycan Respublikasının Yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının kafedra müdiri, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Rəcəb Rəhimlinin "Azərbaycan Respublikasında dövlət idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsində liderin rolu", BMTM-nin aparıcı məsləhətçisi Şahmar Hacıyevin "Azərbaycanın enerji siyasəti" mövzularında məruzələri təqdim edilib.

"Vətəndaş məmnunluğunun təmin olunmasının müasir texnologiyaları" layihəsi üzrə sonuncu təlim keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 23 noyabr 2018-ci il tarixli 739 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya"nın Fəaliyyət Planında dövlət qulluğu sisteminin inkişaf etdirilməsi məqsədilə müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bununla əlaqədar Fəaliyyət Planında göstərilən prioritet istiqamətlərindən biri kimi rəhbər vəzifəli və dövlət qulluğuna yeni qəbul olunan şəxslərin etik davranış qaydaları sahəsində bilik və bacarıqların inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professor müəllim heyəti tərəfindən "ASAN" Xidmət mərkəzlərinin əməkdaşları üçün təlimlər keşirilib. Təlimlər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnno-vasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi (ASAN Xidmət) ilə imzalanan Əməkdaşlıq Memorandumu əhatə edir. Bu memorandum tərəflər arasında birgə layihələrin, konfransların, ixtisasartırma kurslarının təşkili, dəyirmi masaların, seminarların və müzakirələrin keçirilməsi, müxtəlif elmi-tədqiqatların aparılması və analitik materialların hazırlanmasını ehtiva edir. Mövcud Əməkdaşlıq Memorandumu çərçivəsində 2021-ci il üzrə "ASAN" Xidmət mərkəzlərinin əməkdaşları üçün "Vətəndaş məmnunluğunun təmin olunmasının müasir texnologiyaları" mövzusunda təlimlərin keçirilməsi həyata keçirilib. Təlimlərdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov "Azərbaycan Respublikasının Milli

prioritetləri: planlaşdırma və idarəetmə" mövzusunda mühazirə ilə çıxış edib. "Dövlət qulluğu və kadr siyasəti" kafedrasının müəllimi Anar Həsənovun "Vətəndaş məmnuniyyətinin təmin edilməsində xidmət mədəniyyətinin rolu", "Vətəndaş-məmur münasibətlərində ünsiyyət bacarıqları" adlı mühazirələri dinlənilib.

Təlimlər 2021-ci ilin aprel ayından dekabr ayınadək davam edib və təlim iştirakçılarına sertifikatlar təqdim olunub, 2021-ci il üçün nəzərdə tutulan təlimlər uğurla başa çatıb.

MÜNDƏRİCAT

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fəaliyyətinin qısa xronikası...........7
.
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəsmi qəbulları.............................15

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin səfərləri...29

Tərtər və Bərdə rayonlarına səfər 29
Cəbrayıl rayonuna səfər...34
Xocavənd rayonuna səfər 49
Füzuli rayonuna səfər 58
Zəngilan rayonuna səfər 68
Qubadlı rayonuna səfər 74
Füzuli və Zəngilan rayonlarına səfər...82
İsmayıllı və Şamaxı rayonlarına səfər 86
Şuşaya səfər..95
Türkiyə Respublikasına səfər 102
Rusiya Federasiyasına səfər 106
Türkmənistan Respublikasına səfər..111
Quba rayonuna səfər...116
Belçika Krallığına səfər..120
Xocavənd rayonuna və Şuşa şəhərinə səfər...131

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqləri,
çıxışları və müsahibələri 135

İlham Əliyevin İspaniyanın EFE informasiya agentliyinə müsahibəsi 135
İlham Əliyev İtaliyanın "La Repubblica" qəzetinə müsahibə verib.....................................138
İlham Əliyevin VIII Qlobal Bakı Forumunun açılış mərasimində nitqi 140
İlham Əliyev Brüsseldə İspaniyanın "El Pais" qəzetinə müsahibə verib 143
İlham Əliyev Brüsseldə İtaliyanın "İl Sole 24 Ore" qəzetinə müsahibə verib......................148

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ

Pərviz Şahbazov. Azərbaycan Respublikasının enerji təhlükəsizliyi siyasəti:
yaşıl artım ölkəsinə doğru 153

Фуад Мамедов. Высококультурный азербайджанец, как возобновляемый
стратегический ресурс национального развития 159

TARİX

Намик Алиев. Кюрекчайский трактат от 14 мая 1805 года
в процессе завоевания Азербайджана...171

SİYASƏT

Elçin Əhmədov. Şuşa – Azərbaycanın tarixi və strateji əhəmiyyətli mədəniyyət paytaxtı 189

RESENZİYA

Əlikram Abdullayev. Multikulturalizmin uğurlu sosial-fəlsəfi tədqiqi 205

HÜQUQ

Elmir Paşazadə. Prokurorluğun mülki məhkəmə icraatında iştirakı....................................... 213

Könül Qurbanova. Cəza-icra münasibətlərinin tənzimlənməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun hüquqi mövqeləri 221

Səftər Rəhimli. Dövlətin hüquq varisliyi: nəzəri və praktiki aspektlər 229

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR

Nəsrin Süleymanlı. Erməni millətçiliyinin tarixi 239

İQTİSADİYYAT

Zivər Zeynalova. İqtisadiyyata kredit qoyuluşlarında mövcud vəziyyətin təhlili 247

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R

HÜQUQ

Парвин Шарифов. Некоторые вопросы правового статуса международного спортивного движения 257

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR

Lala Jafarova. Covid-19: International relations and global health diplomacy 261

Səma Rzayeva. Beynəlxalq təşkilatların və təhlükəsizlik institutlarının antiterror təşəbbüsləri, metodları və onların nəticələri 273

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ

Anar Şükürov. Qloballaşma prosesində qurumların strateji fəaliyyət sahəsi kimi ictimaiyyətlə əlaqələr (PR) 291

SİYASİ NƏZƏRİYYƏ

Tural Şirin. Hibrid müharibənin təhlükəli silahı: informasiya cəbhəsi 297

BEYNƏLXALQ MÜNASİİBƏTLƏR TARİXİ

Vüsalə Şərifova. Beynəlxalq münasibətlərdə mədəniyyət amilinə elmi-nəzəri yanaşmalar 305

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında...311

«Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə» jurnalına məqalələrin təqdimolunma qaydası

1. Məqalə Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində qəbul edilir.
2. Məqalənin adı, müəllif(lər)i, müəllif(lər)in elmi dərəcəsi, vəzifələri, ad və soyadları, çalışdıqları qurum və elektron poçt (e-posta) ünvanları yuxarıda sağ tərəfdə göstərilir.
3. Məqalənin həcmi 8 səhifədən az olmamalı (Microsoft Word formatında), 1,5 (bir tam onda beş) intervalla, Times New Roman 12 şriftilə yazılmalı, A4 formatında və elektron daşıyıcıda təqdim olunmalıdır.
4. Məqalədə xülasə (Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində), açar söz (Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində, ən çox 6 söz) qeyd olunmalıdır.
5. Məqalənin xülasəsi məqalənin məzmununa uyğun olmalı, 150–200 sözdən çox olmamalı, tədqiqatın məqsədini, əhəmiyyətini və elmi dövriyyədəki yerini, istifadə edilən metodları, tətbiq dairəsini göstərməlidir.
6. Elmi məqalənin sonunda elm sahəsinin və məqalənin xarakterinə uyğun olaraq işin elmi yeniliyi, tətbiqi əhəmiyyəti və s. aydın şəkildə qeyd olunmalıdır.
7. Məqalədə elmi mənbələrə istinadlar olmalıdır. Son 5-10 ilin elmi məqalələrinə, monoqrafiyalarına və s. istinadlara üstünlük verilməlidir. Məqalədə istinad olunmuş mənbələr ədəbiyyat siyahısında əlifba sırası ilə yazılmalı və nömrələnməlidir. İstinad olunmuş mənbənin ədəbiyyat siyahısındakı nömrəsi və səhifə nömrəsi mətndəki istinaddan sonra kvadrat və ya adi mötərizədə göstərilir. Məsələn (39, s.127-128), [27, s.237] və s.
8. Məqalələr orijinal olmalı və əvvəllər başqa yerli və ya beynəlxalq jurnallara, konfranslara təqdim edilməməlidir.
9. Məqalələr gizli rəyçilərin rəyindən sonra redaksiya heyətinin qərarı ilə çapa tövsiyə edilir.

Procedure for Submitting Articles to the Journal «Public Administration: Theory and Practice»

1. The article is accepted in Azerbaijani, English and Russian languages.
2. The title of the article, the author (s), author's (s') academic affiliation, titles, names and surnames, workplace and electronic mail address (e-mail) addresses should be displayed above on the right side.
3. The content of the article should be no less than 8 pages (in Microsoft Word format), 1,5 space, Times New Roman 12 fonts and must be submitted electronically in A4 format.
4. The article should contain summary, (English, Russian and Azerbaijani languages), keyword (English, Russian and Azerbaijani languages, no more than six words)
5. The summary of the article must be in line with the content of the article, should not exceed 150-200 words, must indicate the purpose and importance of the research, the methods that used as well as the scope of the study.
6. At the end of the scientific article, the scientific originality and the importance of the emprisicm should be clearly stated in accordance with the character of the scientific field and article.
7. The article should contain references to scientific sources. The scientific articles, monographs and etc.that have been written for the last 5-10 years should be preferred. The sources referred in the article must be listed in an alphabetical order in the reference list. The number and page number of the referred article in the reference list should be displayed in parantheses or brackets after the reference in the text. For instance, (39, p.127-128), [27, s.237] and etc.

8. The articles should be original and should not be previously submitted to other local or international journals and conferences.
9. The articles are recommended to publication by the decision of journal's editorial board after the opinion of peer reviewers.

Правила предоставления статей для публикации в журнале «Государственное управление: теория и практика»

1. Статья принимается на азербайджанском, английском и русском языках.
2. Название статьи, автор(ы), ученая степень автора(ов), занимаемая должность, имя и фамилия автора(ов), организация, где они работают, адрес электронной почты указываются в верхнем правом углу.
3. Объем статьи не должен быть менее 8 страниц (в формате Microsoft Word), с между-строчным интервалом –1,5 (полуторный), размером шрифта – 12 пт в формате А4 и должен предоставляться на электронном носителе.
4. В статье должны быть указаны резюме (азербайджанском, английском и русском языках), ключевые слова (на азербайджанском, английском и русском языках, не более 6-ти слов).
5. Резюме статьи должно соответствовать содержанию статьи, и не превышать 150-200 слов, должны быть указаны цель, значимость и место в научном обороте исследования, используемые методы, сфера применения.
6. В конце научной статьи в соответствии с областью науки и характером статьи должны быть чётко сформулированы научная новизна работы, значимость её внедрения и др.
7. В статье должны быть ссылки на научные источники, преимущественно на научные статьи, монографии и др. за последние 5–10 лет. Источники, на которых были ссылки в статье, должны быть пронумерованы и включены в список литературы в алфавитном порядке. Номер источника и страницу, на которую была сделана ссылка, в тексте следует указать в квадратных или обычных скобках. Например, (39, s.127–128), [27, s.237] и т.д.
8. Статья должна быть оригинальной и ранее непредставленной в местные или международные журналы, конференции.
9. Статья рекомендуется к публикации по решению редколлегии после получения отзыва от тайных (неразглашаемых) рецензентов.

Dövlət idarəçiliyi:
nəzəriyyə və təcrübə

Elmi-nəzəri jurnal

2021, №4(76)

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fəaliyyətini əks etdirən bölməni *siyasi elmlər doktoru, professor E.Nəsirov, siyasi elmlər doktoru, professor E.Əhmədov*, *psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent B.Haqverdiyev* və baş müəllim *F.Şammədov* AzərTAc-ın materialları əsasında hazırlamışlar.

İngilis dilində xülasələr *filologiya üzrə fəlsəfə foktoru, dosent Ülkər Şəfiyeva* tərəfindən redaktə edilmişdir.

Redaktoru *Günay Maqsudova*
Kompüter dizayneri *İradə Təhməzova*
Korrektoru *İradə Təhməzova*

Lisenziya: AB № 022732,
Qeydiyyat № b 532, 08.04.2003-cü il.
Redaksiyanın ünvanı:
Bakı, Az-1001, Lermontov küç., 74
(Dövlət İdarəçilik Akademiyası).
E-mail: publishing@dia.edu.az
Telefonlar: (012) 492-65-29; (012) 437-19-75; (012) 497-71-86
Fax: (012) 492-65-15

«Aspoliqraf LTD» MMC-nin
mətbəəsində hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.
Sifariş 18. Tiraj 500.

Journal of Public Administration:
Theory and Practice

Scientific and theoretical journal

2021, №4(76)

The section covering activities the President of the Republic of Azerbaijan
is prepared on the basis of AzərTAC materials and is compiled by
E.Nasirov, Dr. of political sciences, professor;
E.Ahmadov, Dr. of political sciences, professor;
Dr. B. Hagverdiyev, Ph.D. in Psychology, assistant professor
and *F.Shammedov,* senior lecturer, all from Academy of Public Administration.

The summaries of the articles were edited by *Ulker Shafiyeva, Ph.D., assistant professor*

Editor *Gunay Maqsudova*
Computer designers *Irada Tahmazova*
Correctors *Irada Tahmazova*

License: AB No. 022732
Registration No. b 532, 08.04.2003
Address of Publisher:
Baku, Az-1001, Lermontov st., 74
(Academy of Public Administration)
E-mail: publishing@dia.edu.az
Phone: (012) 492-65-29; (012) 437-19-75; (012) 497-71-86
Fax: (012) 492-65-15

Printed from ready made diapositives at the printing house of the
«Aspoliqraf LTD»
Order 18. Number of copies printed 500.